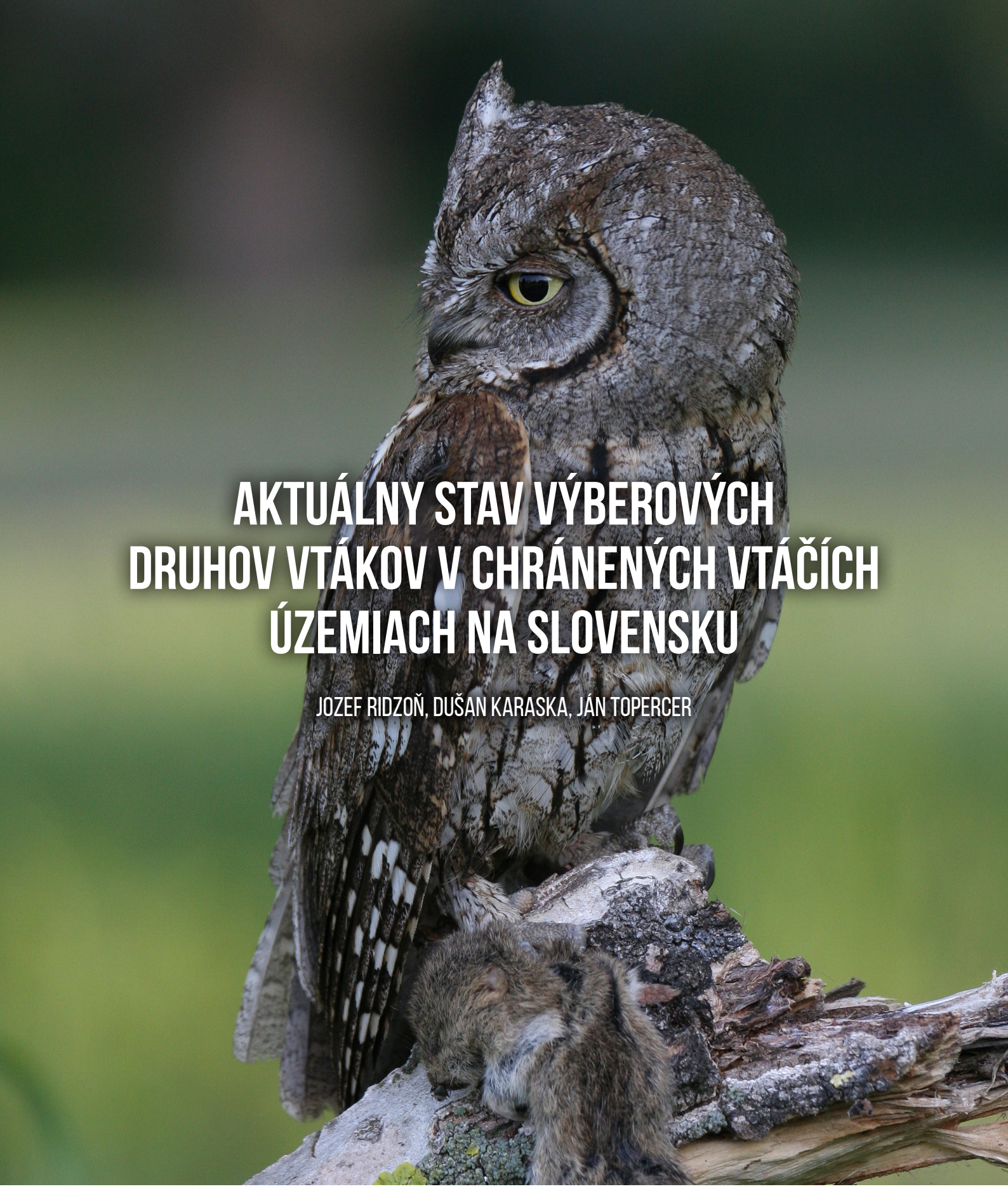

AKTUÁLNY STAV VÝBEROVÝCH DRUHOV VTÁKOV V CHRÁNENÝCH VTÁČÍCH ÚZEMIACH NA SLOVENSKU

JOZEF RIDZOŇ, DUŠAN KARASKA, JÁN TOPERCER

op | žp
EURÓPSKA ÚNIA
Investícia do Vašej budúcnosti

Spolufinancované z Európskeho fondu regionálneho rozvoja (ERDF) v rámci projektu „Spracovanie podkladov pre zabezpečenie priaznivého stavu výberových druhov vtákov a ich biotopov v CHVÚ – 1. etapa“ č. 24150120010

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky

ŠTÁTNA OCHRANA PRÍRODY SLOVENSKEJ REPUBLIKY BANSKÁ BYSTRICA 2015

Názov: Aktuálny stav výberových druhov vtákov v Chránených vtáčích územiach na Slovensku

Editori: Jozef Ridzoň, Dušan Karaska, Ján Topercer

Odporúčaná citácia: Ridzoň, J., Karaska, D., Topercer, J. eds., 2015: Aktuálny stav výberových druhov vtákov v Chránených vtáčích územiach na Slovensku. Štátna ochrana prírody SR, Banská Bystrica, 320 str.

Na vyhotovení textov tejto publikácie sa podieľali: Erik Baláž, Michal Baláž, Štefan Benko ml., Štefan Benko st., Tatiana Brúderová, Jozef Bučko, Ľubomír Bútora, Tatiana Danišovičová, Štefan Danko, Alžbeta Darolová, Miroslav Demko, Lucia Deutschová, Ján Dobšovič, Jozef Fiala, Miroslav Fulín, Jana Fulínová, Monika Gálffyová, Daniel Gruľa, Ján Gúgh, Stanislav Harvančík, Katarína Hazuchová, Ladislav Hlôška, Jozef Chavko, Peter Chrašč, Andrej Chudý, Radoslav Jambor, Rudolf Jureček, Ivana Kalafusová, Peter Kaňuch, Dušan Karaska, Ján Korňan, Ján Krištofík, Martin Kúdela, Alexander Kürthy, Richard Kvetko, Nikoleta Kvetková, Peter Lešo, Natália Lipová, Pavol Littera, Erika Maliníková, Katarína Marčeková, Branislav Matejovič, Mária Melišková, Peter Miklós, Peter Mikulíček, Tatiana Nemcová, Vladimír Nemček, Michal Noga, Soňa Nuhlíčková, Ján Obuch, Zlatica Országhová, Samuel Pačenovský, Štefan Pčola, Jana Pčolová, Viera Peterková, Peter Pjenčák, Pavol Prokop, Matej Repel, Jozef Ridzoň, Dušana Savková-Harakaľová, Anton Sedlák, Katarína Slabeyová, Karolína Sobeková, Jaroslav Suchánek, Oldřich Suchánek, Ján Svetlík, Ján Topercer, Alfréd Trnka, Bronislava Trnková, Lucia Turčoková, Radovan Václav

Fotografie: Csaba Balázs, Zdeno Bekeš, Štefan Benko, Stanislav Harvančík, Ervín Hrtan, Andrej Chudý, Rudolf Jureček, Ivana Kalafusová, Dušan Karaska, Marián Krchniak, Jozef Lengyel, Anna Macková, Marián Mojžiš, Milan Olekšák, Štefan Pčola, Peter Puchala, Róbert Trnka, Karol Šotnár, Vladimír Šrank

Zoznam mapovateľov: Je našou milou povinnosťou poďakovať všetkým mapovateľom, pretože bez ich terénnej práce by nemohlo toto dielo vzniknúť: Argalášová Zuzana, Babnič Michal, Bajo Juraj, Baláž Juraj, Baláž Michal, Balla Miloš, Balla Tomáš, Benko Štefan, Benko Štefan ml., Bilčák Boris, Bohuš Mirko, Brndiar Jaroslav, Bučko Jozef, Budajová Jana, Buday Marián, Celuch Martin, Čvirik Ivan, Danko Štefan, Darolová Alžbeta, Demko Miroslav, Demovič Boris, Demovič Martin, Dobrota Martin, Dobšovič Ján, Dravecký Miroslav, Dúbravský Anton, Dymová Daniela, Ďurian Peter, Fabianová Ivana, Fabry Marko, Farbiak Dušan, Fecko Martin, Filípek Marián, Firtová Alena, Flajs Tomáš, Fulín Miroslav, Furiak Jozef, Gajdoš Radovan, Gajdošová Andrea, Galčík Jozef, Gálffyová Monika, Gombárik Jaroslav, Gonšor Marián, Gura Miroslav, Gúgh Ján, Hapl Ervín, Harvančík Stanislav, Hlôška Ladislav, Hoľma Ján, Hošek Vladimír, Hrinko Ľubomír, Hromada Juraj, Hrúz Vladimír, Hucík Martin, Chavko Jozef, Chmeliarová Katarína, Chrašč Peter, Imrich Peter, Jamrich Marián, Jaňák Ľubomír, Janočková Miloslava, Jasík Marián, Jureček Rudolf, Kacerová Viera, Kalafusová Ivana, Kaľavský Ján, Kalaš Michal, Kaňuch Pavol, Karaska Dušan, Kerestúr Dušan, Kicko Ján, Kicková Kveta, Kiss Bartolomej, Kolenčík Tomáš, Kopasz Július, Korbaš Filip, Koreň Štefan, Korňan Martin, Korytár Ľuboš, Kostra Martin, Koťo Jozef, Kovalik Peter, Krišovský Peter, Krištín Anton, Križan Miroslav, Križan Vojtech, Ksiažek Juraj, Ksiažek Milan, Kúdela Matúš, Kvetko Richard, Kyselová Marianna, Kuzma Jozef, Lehocký Miroslav, Lenko Pavol, Lenková Alena, Lengyel Jozef, Littera Pavol, Macek Metod, Macko Jozef, Maderič Boris, Maňák Mário, Mašata Štefan, Matis Štefan, Mešová Silvia, Mihok Jozef, Mihucová Slávka, Mikiara Štefan, Mitaš Milan, Mojžiš Marián, Murín Mojmír, Nagy Beáta, Nemček Vladimír, Németh Milan, Noga Michal, Nuhlíčková Soňa, Nutil Jozef, Olekšák Milan, Ondruš Stanislav, Pačenovský Samuel, Padyšáková Janka, Parobok Ján, Pčola Štefan ml., Pčola Štefan st., Pčolová Jana, Pečeňák Vladimír, Pjenčák Peter, Platko Juraj, Pružinec Branislav, Pšenák Tibor, Puchala Peter, Reťkovský Radovan, Repel Matej, Ridzoň Jozef, Riník Martin, Riníková Dana, Sarossy Martin, Sedlák Anton, Senk Slavo, Seredy Martin, Slobodník Roman, Slobodník Vladimír, Smolár Marián, Smolár Peter, Spalek Ladislav, Suchánek Oldřich, Svetlík Ján, Szentandrassy Tibor, Šepeľa Jozef, Šimák Ladislav, Šimko Andrej, Šipkovský Ivan, Šípoš Pavol, Šnirer Ladislav, Šotnár Karol, Špilák Martin, Tretiník Roald, Trnka Alfréd, Trnka Róbert ml., Trnka Róbert st., Trnková Bronislava, Roman Trojčák, Uhrin Marcel, Václav Radovan, Valach Ivan, Vatycha Tomáš, Vlasák Marek, Vongrej Dobroslav, Vrlík Peter, Vrlíková Katarína, Žiak Ján, Žiak Juraj, Židek Pavol.

Vyhotovenie máp: Ján Černecký

Recenzoval: RNDr. Branislav Matoušek, CSc., RNDr. Marcel Uhrin, PhD.

Vydala: Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky Banská Bystrica

Vydanie: prvé

Rok vydania: 2015

Náklad: 1000 kusov

ISBN: 978-80-89310-94-4

Táto publikácia bola vydaná v rámci projektu „Spracovanie podkladov pre zabezpečenie priaznivého stavu výberových druhov vtákov a ich biotopov v CHVÚ – 1. etapa“ č. ITMS 24150120010 financovaného z Operačného programu Životné prostredie.

OBSAH

1. ÚVOD (Dušan Karaska) 5

2. NATURA 2000 A SMERNICA O VTÁKOCH NA SLOVENSKU (Jozef Ridzoň) 6

3. METODIKA MAPOVANIA A VYHODNOTENIA ÚDAJOV (Ján Topercer, Jozef Ridzoň) 15

4. VYHODNOTENIE MAPOVANIA VÝBEROVÝCH VTÁČÍCH DRUHOV NATURA 2000 NA SLOVENSKU (Jozef Ridzoň) 20

4.1. Hlaholka severská *Bucephala clangula* (Nikola Kvetková, Richard Kvetko) 20

4.2. Potápač malý *Mergellus albellus* (Ján Dobšovič) ... 22

4.3. Chochlačka sivá *Aythya ferina* (Daniel Gruľa, Ján Dobšovič) 23

4.4. Chochlačka bielooká *Aythya nyroca* (Ján Krištofík) 25

4.5. Chochlačka vrkočatá *Aythya fuligula* (Nikola Kvetková, Richard Kvetko) 27

4.6. Hrdzavka potápavá *Netta rufina* (Katarína Slabeyová) 29

4.7. Kačica chrapačka *Anas querquedula* (Mária Melišková) 31

4.8. Kačica chripľavka *Anas strepera* (Jozef Ridzoň) 33

4.9 Kačica divá *Anas platyrhynchos* (Daniel Gruľa, Ján Dobšovič) 35

4.10 Prepelica poľná *Coturnix coturnix* (Tatiana Nemcová, Miroslav Demko) 37

4.11 Jariabok hôrny *Tetrastes bonasia* (Jozef Bučko) 40

4.12 Tetrov hoľniak *Lyrurus tetrix* (Ján Obuch) 43

4.13 Hlucháň hôrny *Tetrao urogallus* (Jozef Bučko) 45

4.14 Lelek lesný *Caprimulgus europaeus* (Soňa Nuhlíčková) 48

4.15 Drop veľký *Otis tarda* (Tatiana Nemcová, Miroslav Demko) 52

4.16 Chriašť malý *Porzana parva* (Viera Peterková, Alfréd Trnka) 54

4.17 Chriašť bodkovaný *Porzana porzana* (Viera Peterková, Alfréd Trnka) 56

4.18 Chrapkáč poľný *Crex crex* (Miroslav Demko) 57

4.19 Kormorán malý *Microcarbo pygmeus* (Richard Kvetko) 59

4.20 Bocian biely *Ciconia ciconia* (Miroslav Fulín) 61

4.21 Bocian čierny *Ciconia nigra* (Jaroslav Suchánek, Dušan Karaska) 63

4.22 Bučiak veľký *Botaurus stellaris* (Richard Kvetko) .. 66

4.23 Bučiačik močiarny *Ixobrychus minutus* (Tatiana Danišovičová, Rudolf Jureček) 68

4.24 Chavkoš nočný *Nycticorax nycticorax* (Andrej Chudý) 70

4.25 Volavka purpurová *Ardea purpurea* (Andrej Chudý) 72

4.26 Beluša veľká *Ardea alba* (Samuel Pačenovský) 74

4.27 Beluša malá *Egretta garzetta* (Tatiana Danišovičová, Rudolf Jureček) 76

4.28 Lyžičiar biely *Platalea leucorodia* (Samuel Pačenovský) 78

4.29 Šabliarka modronohá *Recurvirostra avosetta* (Katarína Marčeková, Ján Gúgh) 80

4.30 Brehár čiernochvostý *Limosa limosa* (Peter Mikulíček, Lucia Turčoková) 83

4.31 Kalužiak červenonohý *Tringa totanus* (Rudolf Jureček) 84

4.32 Rybár riečny *Sterna hirundo* (Štefan Benko st.) 86

4.33 Čajka čiernohlavá *Ichthyaetus melanocephalus* (Štefan Benko ml., Štefan Benko st.) 89

4.34 Čajka sivá *Larus canus* (Štefan Benko ml., Štefan Benko st.) 91

4.35 Čorík bahenný *Chlidonias hybridus* (Peter Chrašč, Matej Repel) 93

4.35 Čorík čierny *Chlidonias niger* (Peter Chrašč, Matej Repel) 94

4.37 Včelár lesný *Pernis apivorus* (Vladimír Nemček) 96

4.38 Hadiar krátkoprstý *Circaetus gallicus* (Samuel Pačenovský, Štefan Danko) 98

4.39 Orol krikľavý *Aquila pomarina* (Štefan Danko) 100

4.40 Orol skalný *Aquila chrysaetos* (Anton Sedlák, Ján Korňan) 102

4.41 Orol kráľovský *Aquila heliaca* (Jozef Chavko) 105

4.42 Orliak morský *Haliaeetus albicilla* (Lucia Deutschová, Jozef Chavko) 107

4.43 Kaňa močiarna *Circus aeruginosus* (Natália Lipová, Vladimír Nemček) 109

4.44 Kaňa popolavá *Circus pygargus* (Michal Noga) 112
4.45 Haja červená *Milvus milvus* (Ján Svetlík)..... 114
4.46 Haja tmavá *Milvus migrans* (Ján Svetlík)..... 115
4.47 Pôtik kapcavý *Aegolius funereus* (Alexander Kürthy) 118
4.48 Kuvičok vrabčí *Glaucidium passerinum* (Lucia Turčoková)..... 120
4.49 Výrik lesný *Otus scops* (Radovan Václav) 122
4.50 Sova dlhochvostá *Strix uralensis* (Jozef Fiala)..... 124
4.51 Výr skalný *Bubo bubo* (Michal Noga)..... 126
4.52 Hrdlička poľná *Streptopelia turtur* (Peter Miklós, Karolína Sobeková)..... 129
4.53 Krakľa belasá *Coracias garrulus* (Karolína Sobeková) 131
4.54 Včelárik zlatý *Merops apiaster* (Ján Krištofík)..... 133
4.55 Rybárik riečny *Alcedo atthis* (Katarína Marčeková, Ján Gúgh)..... 135
4.56 Krutohlav hnedý *Jynx torquilla* (Zlatica Országhová) 137
4.57 Ďubník trojprstý *Picoides tridactylus* (Michal Baláž) 140
4.58 Žlna sivá *Picus canus* (Ján Obuch) 143
4.59 Ďateľ prostredný *Dendrocopos medius* (Ľubomír Bútora, Peter Lešo) 145
4.60 Ďateľ bielochrbtý *Dendrocopos leucotos* (Ľubomír Bútora, Peter Lešo) 147
4.61 Ďateľ hnedkavý *Dendrocopos syriacus* (Mária Melišková) 150
4.62. Tesár čierny *Dryocopus martius* (Lucia Turčoková)..... 152
4.63 Sokol kobcovitý *Falco vespertinus* (Matúš Kúdela)..... 156
4.64 Sokol sťahovavý *Falco peregrinus* (Lucia Deutschová, Jozef Chavko) 158
4.65 Sokol rároh *Falco cherrug* (Jozef Chavko) 160
4.66 Strakoš obyčajný *Lanius collurio* (Janka Fulínová, Miroslav Fulín)..... 162
4.67 Strakoš kolesár *Lanius minor* (Radovan Václav)..... 165
4.68 Strakoš veľký *Lanius excubitor* (Jaroslav Suchánek, Dušan Karaska)..... 167
4.69 Škovránik stromový *Lullula arborea* (Peter Mikulíček, Lucia Turčoková)..... 168
4.70 Pipíška chochlatá *Galerida cristata* (Soňa Nuhlíčková)..... 171
4.71 Brehuľa hnedá *Riparia riparia* (Radovan Jambor, Andrej Chudý)..... 173
4.72 Trsteniarik tamariškový *Acrocephalus melanopogon* (Alfréd Trnka)..... 175
4.73 Penica jarabá *Sylvia nisoria* (Peter Kaňuch) 177
4.74 Slávik modrák *Luscinia svecica* (Pavol Prokop, Alfréd Trnka)..... 179
4.75 Muchár sivý *Muscicapa striata* (Katarína Slabeyová)..... 180
4.76 Muchárik bielokrký *Ficedula albicollis* (Erika Maliníková, Michal Baláž) 182
4.77 Muchárik malý *Ficedula parva* (Erika Maliníková, Michal Baláž) 186
4.78 Žltochvost hôrny *Phoenicurus ochruros* (Zlatica Országhová) 189
4.79 Skaliar pestrý *Monticola saxatilis* (Miroslav Fulín)..... 191
4.80 Príhľaviar čiernohlavý *Saxicola rubicola* (Janka Fulínová, Miroslav Fulín)..... 192
4.81 Ľabtuška poľná *Anthus campestris* (Peter Miklós, Karolína Sobeková)..... 194

5 VYHODNOTENIE MAPOVANIA VÝBEROVÝCH VTÁČÍCH DRUHOV VO VYBRANÝCH CHRÁNENÝCH VTÁČÍCH ÚZEMIACH SLOVENSKA (Jozef Ridzoň)..... 196

5.1 Chránené vtáčie územie Bukovské vrchy (Jana Pčolová, Štefan Pčola)..... 196
5.2 Chránené vtáčie územie Cerová vrchovina – Porimavie (Katarína Hazuchová, Radovan Václav)..... 199
5.3 Chránené vtáčie územie Dolné Pohronie (Karolína Sobeková)..... 201
5.4 Chránené vtáčie územie Dolné Považie (Ján Gúgh)..... 203
5.5 Chránené vtáčie územie Dubnické štrkovisko (Štefan Benko st.)..... 208
5.6 Dunajské luhy (Matúš Kúdela)..... 209
5.7 Chránené vtáčie územie Horná Orava (Oldřich Suchánek, Dušan Karaska)..... 212
5.8 Chránené vtáčie územie Košická kotlina (Monika Gálffyová) 217
5.9 Chránené vtáčie územie Kráľová (Alžbeta Darolová)..... 218
5.10 Laborecká vrchovina (Peter Pjenčák)..... 219
5.11 Chránené vtáčie územie Lehnice (Tatiana Brúderová, Matúš Kúdela) 222

5.12 Chránené vtáčie územie Malá Fatra (Ladislav Hlôška) ... 224
5.13 Chránené vtáčie územie Malé Karpaty (Vladimír Nemček) ... 228
5.14 Chránené vtáčie územie Medzibodrožie (Matej Repel) ... 231
5.15 Chránené vtáčie územie Muránska planina – Stolica (Jozef Fiala) ... 234
5.16 Chránené vtáčie územie Nízke Tatry (Michal Baláž) ... 237
5.17 Chránené vtáčie územie Ondavská rovina (Dušana Savková-Harakaľová, Štefan Pčola) ... 239
5.18 Chránené vtáčie územie Ostrovné lúky (Tatiana Brúderová, Matúš Kúdela) ... 242
5.19 Chránené vtáčie územie Parížske močiare (Pavol Prokop, Alfréd Trnka) ... 243
5.20 Chránené vtáčie územie Poiplie (Katarína Hazuchová, Radovan Václav) ... 245
5.21 Chránené vtáčie územie Poľana (Peter Lešo) ... 248
5.22 Chránené vtáčie územie Senianske rybníky (Samuel Pačenovský) ... 250
5.23 Chránené vtáčie územie Slanské vrchy (Peter Lešo) ... 253
5.24 Chránené vtáčie územie Sĺňava (Radovan Jambor, Andrej Chudý) ... 256
5.25 Chránené vtáčie územie Slovenský kras (Monika Gálffyová) ... 257
5.26 Chránené vtáčie územie Strážovské vrchy (Pavol Littera, Ivana Kalafusová) ... 261
5.27 Chránené vtáčie územie Sysľovské polia (Ján Dobšovič) ... 263
5.28 Chránené vtáčie územie Tatry (Erik Baláž) ... 265
5.29 Chránené vtáčie územie Tríbeč (Branislav Matejovič, Stanislav Harvančík) ... 267
5.30 Chránené vtáčie územie Úľanská mokraď (Branislava Trnková, Alfréd Trnka) ... 269
5.31 Chránené vtáčie územie Veľká Fatra (Ján Topercer) ... 272
5.32 Chránené vtáčie územie Veľkoblahovské rybníky (Alžbeta Darolová) ... 276
5.33 Chránené vtáčie územie Vihorlatské vrchy (Dušana Savková-Harakaľová, Štefan Pčola) ... 277
5.34 Chránené vtáčie územie Volovské vrchy (Alexander Kürthy) ... 280
5.35 Chránené vtáčie územie Záhorské Pomoravie (Rudolf Jureček) ... 284
5.36 Chránené vtáčie územie Žitavský luh (Ján Gúgh) ... 288

6 SÚHRNNÉ VYHODNOTENIE TRENDOV VÝBEROVÝCH VTÁČÍCH DRUHOV NATURA 2000 NA SLOVENSKU (Jozef Ridzoň) ... 290

7 SÚHRNNÉ VYHODNOTENIE SITUÁCIE VÝBEROVÝCH DRUHOV V CHVÚ SLOVENSKA (Jozef Ridzoň) ... 298

8 ZÁVER (Jozef Ridzoň) ... 301

9 LITERATÚRA (Dušan Karaska) ... 302

1. ÚVOD

K významným počinom, ktoré Slovenská republika v súvislosti so vstupom do Európskej únie dosiahla, bolo prijatie programu Natura 2000 a vyhlásenie chránených vtáčích území a území európskeho významu. Kým v rámci tzv. Smernice o biotopoch je proces otvorený a neustále sa doplňujú o ďalšie európsky významné územia, v prípade Smernice o vtákoch bolo vyhlásených všetkých 41 chránených vtáčích území navrhovaných tzv. vedeckým návrhom a nateraz je ich počet konečný. O náročnosti tohto procesu svedčí aj pomerne dlhé obdobie ich vyhlasovania. Kým prvé, Chránené vtáčie územie Horná Orava, bolo vyhlásené s účinnosťou od 1. 5. 2005, u posledného, Chránené vtáčie územie Levočské vrchy, nadobudla vykonávacia vyhláška účinnosť 1. 1. 2013.

V rámci projektu „Spracovanie podkladov pre zabezpečenie priaznivého stavu výberových druhov vtákov a ich biotopov v CHVÚ – 1. etapa“ (kód ITMS: 24150120010), skrátene aj „ŠF Vtáky“, podporeného v rámci Operačného programu Životné prostredie, sa v rokoch 2010 – 2012 realizovalo mapovanie výberových vtáčích druhov v 36 chránených vtáčích územiach. Predkladaná publikácia informuje o výsledkoch mapovania, vyhodnocuje získané poznatky v rámci tohto projektu, ktoré sú v záujme komplexnosti doplnené o všetky relevantné informácie, ktoré sú k na Slovensku k dispozícii. Čitateľ má takto k dispozícii najnovšie kompletné informácie o aktuálnom stave, trendoch a rozšírení jednotlivých výberových vtáčích druhoch na Slovensku. Žiaľ proces vyhlasovania chránených vtáčích území, ako aj pravidlá, Operačného programu Životné prostredie neumožnili financovanie, a tým aj získanie údajov a ich následné vyhodnotenie z 5 chránených vtáčích území, ktoré boli vyhlásené po vypracovaní projektu ŠF Vtáky. Aj napriek tejto nekompletnosti predložená publikácia poskytuje doposiaľ najúplnejšie a najpodrobnejšie informácie o výberových vtáčích druhoch a vybraných chránených vtáčích územiach Slovenska. Stáva sa tak nových východiskovým stavom pre ďalšie výskumy a vyhodnocovania. Slúži tiež ako významný odborný podklad pre vypracovanie programov starostlivosti pre tieto chránené vtáčie územia.

2. NATURA 2000 A SMERNICA O VTÁKOCH NA SLOVENSKU

Slovensko patrí medzi štáty s najpestrejšou prírodou v Európe. Spôsobené to je polohou našej krajiny v strede Európy, veľkou pestrosťou reliéfu, výškovou stupňovitosťou, rôznorodou geologickou stavbou a veľkou rozmanitosťou využívania krajiny, ktorá vplýva na pestré zastúpenie rastlinných spoločenstiev a celkovo vysokú biodiverzitu Slovenska. Z tohto rámca sa nijako nevymyká ani diverzita vtáctva. Podľa najnovších údajov v prvom Červenom zozname vtákov Európy je počet druhov hniezdiacich na Slovensku jeden z najvyšších v Európe (BirdLife International 2015). V tomto ohľade prekonávame dokonca väčšinu mediterránnych krajín. Len štáty na východ od nás (takmer všetky mimo Európskej únie) nás v počte hniezdiacich druhov predčia. Tieto vysoké prírodné hodnoty zaväzujú Slovensko k veľkej zodpovednosti pri ochrane biodiverzity v rámci Európskej únie.

Pestrá skladba a ochrana vtáctva sa však nestala predmetom záujmu na Slovensku až s naším vstupom do Európskej únie. Druhová i územná ochrana má na Slovensku dlhú tradíciu. Návrhy na vyhlásenie prvej rezervácie na ochranu vtáctva na Slovensku prišli krátko po vzniku prvej Československej republiky a zanedlho sa ochrana niekdajšieho Ostrova kormoránov stala realitou. Aj iné územia, výnimočné výskytom vzácnych druhov, dostali ochranu už dávnejšie a vyhlásenie za chránené vtáčie územia alebo ich zahrnutie do väčších chránených vtáčích území len potvrdilo tento status. Takýmito dávnejšie chráneným územím bola napríklad Národná prírodná rezervácia Senianske rybníky (vyhlásená v r. 1955), Chránený areál Dropie (1955), Chránený areál Zemplínska šírava (1968), Chránený areál Sĺňava (1980) a Chránený areál Martinovská nádrž (1988). Podobne aj výr v logu Chránenej krajinnej oblasti Strážovské vrchy poukazuje na význam, aký má ochrana tejto CHKO pre zachovanie vtáčích druhov.

Vzhľadom na vysokú pestrosť vtáčích druhov a spoločenstiev na Slovensku tak neprekvapí, že súčasná sústava chránených vtáčích území na Slovensku patrí v pomere k rozlohe krajiny medzi najväčšie v Európskej únii. V súčasnosti totiž sústava CHVÚ na Slovensku pokrýva 26 % rozlohy krajiny. Už prvý návrh významných vtáčích území na Slovensku (Hora & Kaňuch 1992) identifikoval významné vtáčie územia na porovnateľnej, dokonca väčšej časti Slovenska s podielom viac ako 30 % z celej rozlohy nášho štátu. Hoci súčasná sústava chránených vtáčích území na tento prvý návrh nadväzuje, vychádza z návrhu sústavy chránených vtáčích území z r. 2003 (Rybanič et al. 2003), resp. z návrhu významných vtáčích území (Rybanič et al. 2004). Tento návrh zahrnul podstatne väčší súbor údajov o výskyte vtáctva a pokúsil sa optimalizovať navrhnutú sieť CHVÚ, ktorá sa premietla do dnešnej sústavy CHVÚ, pokrývajúcej viac ako ¼ rozlohy Slovenska.

Prijatie európskej legislatívy na ochranu biodiverzity a s tým súvisiace vytvorenie sústavy CHVÚ prinieslo na Slovensko iné spôsoby ochrany vtáctva, jeho biotopov a území významných pre jeho výskyt. Podobne, ako dovtedajší režim ochrany prostredníctvom národnej siete chránených území, ani európska legislatíva nedokáže vyriešiť mnohé problémy. Tak ako ochrana Ostrova kormoránov nezabránila zlikvidovaniu hniezdnej kolónie kormoránov a ochrana Chráneného areálu Dropie nezabránila vyhynutiu dropa na Žitnom ostrove, tak ani sústava CHVÚ nedokáže bez dostatočnej snahy národných inštitúcií a občanov zabezpečiť prežívanie druhov, ktoré sú v týchto územiach predmetom ochrany. V nasledujúcich riadkoch upresňujeme, ktoré ustanovenia európskej legislatívy sú kľúčové pre zabezpečenie priaznivého stavu vtáctva v CHVÚ a ako sa to Slovensku darilo za prvých desať rokov aplikácie európskej legislatívy u nás.

2.1. PRÁVNY ZÁKLAD SÚSTAVY NATURA 2000

Základom sústavy Natura 2000, ktorá na Slovensku pozostáva z chránených vtáčích území a území európskeho významu, sú v Európe Smernica o biotopoch 92/43/EHS a Smernica o vtákoch 2009/147/ES. Smernica o vtákoch vznikla v čase, keď sa začal naplno prejavovať negatívny dopad rýchleho rozvoja západnej Európy a zmeny biotopov na vtáctvo. Mnohé druhy vtedy rýchlo začali ubúdať, no treba podotknúť, že inak to nebolo ani u nás, keďže viaceré zo zmien mali tú istú príčinu, napríklad používanie DDT. Smernica o vtákoch vznikla s cieľom zabrániť úbytku vtáčích populácií.

Obe tieto smernice určujú pravidlá ochrany prírody v Európe, vrátane pravidiel vyhlasovania chránených území na ochranu vtáctva, resp. prírody, ktorých potrebu i zdôvodňujú. Smernica o vtákoch to robí priamo na dvoch miestach, a to v článku 4, ods. 1 a 2.

ČLÁNOK 4 ODS. 1 A 2 SMERNICE O VTÁKOCH

1. Druhy uvedené v prílohe I sú predmetom zvláštnych opatrení týkajúcich sa ochrany ich biotopov, aby sa zabezpečilo ich prežitie a rozmnožovanie v areáli ich rozšírenia.

V tejto súvislosti sa venuje pozornosť:
a) druhom, ktorým hrozí vyhynutie;
b) druhom citlivým na špecifické zmeny biotopov;
c) druhom, ktoré sú považované za vzácne vzhľadom na svoju malú početnosť alebo obmedzené rozšírenie v danej oblasti;
d) iným druhom, ktoré vyžadujú zvláštnu pozornosť z dôvodov špecifického charakteru ich biotopov.

Ako podklady na vyhodnotenie sa berú do úvahy trendy a kolísanie početnosti populácií.

Členské štáty klasifikujú najmä podľa počtu a veľkosti najvhodnejšie územia ako osobitne chránené územia na zachovanie týchto druhov, berúc do úvahy požiadavky na ochranu týchto druhov v geografických oblastiach mora a pevniny, kde sa uplatňuje táto smernica.

2. Členské štáty prijmú podobné opatrenia pre pravidelne sa vyskytujúce sťahovavé druhy, ktoré nie sú uvedené v prílohe I, berúc do úvahy potrebu ich ochrany v geografických oblastiach mora a pevniny, kde sa uplatňuje táto smernica, čo sa týka oblastí ich hniezdenia, preperovania a zimovania a miest odpočinku na ich migračných trasách. Na tento účel venujú členské štáty zvláštnu pozornosť ochrane mokradí a hlavne mokradí medzinárodného významu.

Smernica o vtákoch a ani smernica o biotopoch neuvádza žiadne ďalšie podrobnosti, na základe ktorých by mali byť vybraté osobitne chránené územia pre vtáctvo. Členské štáty majú vo výbere najvhodnejších území voľnosť, avšak v zmysle Smernice o vtákoch je potrebné, aby územia boli vyberané na základe ornitologických kritérií. V počiatkoch vytvárania tejto sústavy osobitných chránených území sa v členských štátoch viedli spory o tom, na základe akých kritérií by mali byť územia vyhlásené za chránené. Proces vyhlasovania chránených vtáčích území precedentným rozhodnutím v r. 1998 sprehľadnil až Európsky súdny dvor v prípade C-3/96 Európska komisia proti Holandsku. Súd konštatoval, že zoznam významných vtáčích území síce nie je ako taký právne záväzný, predstavuje však zoznam lokalít najvyššieho významu pre ochranu vtáctva. Zoznam významných vtáčích území tak bol jediným dokumentom s vedeckými dôkazmi, ktorý umožnil posúdiť, či členský štát určil čo do počtu a rozlohy najvhodnejšie oblasti pre ochranu chránených druhov ako osobitne chránené územia (Special Protection Areas, SPAs).

Program významných vtáčích území (Important Bird Areas, IBA) vychádza zo skutočnosti, že mnohé druhy sa v niektorých častiach roka či životného cyklu zhromažďujú na vybratých miestach. Tieto druhy sú síce obzvlášť zraniteľné, no ale zároveň je možné pre ne zlepšiť podmienky efektívnou územnou ochranou kľúčových lokalít. Významné vtáčie územia sú územia, kde sa pravidelne vyskytuje podstatná časť populácie takýchto druhov. Slovenská republika pre vymedzenie sústavy chránených vtáčích území rovnako použila ako podklad návrh sústavy významných vtáčích území, resp. kritérií slúžiacich na ich výber (Heath et al. 2000) vzhľadom na to, že mnohé takéto územia sa nachádzajú na Slovensku, vzhľadom na zaužívaný postup pri vymedzovaní sústavy SPAs (CHVÚ) a na to, že sústava významných vtáčích území už bola viackrát pred našim vstupom do Európskej únie identifikovaná. Prvý zoznam významných vtáčích území na Slovensku bol publikovaný ešte za Československa (Hora & Kaňuch 1992), následne v r. 2000 pri príprave celoeurópskeho zoznamu významných

vtáčích území (Heath et al. 2000) a nakoniec v r. 2004 (Rybanič et al. 2004). S ním sú kompatibilné aj dnešné chránené vtáčie územia. Slovensko, na rozdiel od okolitých štátov, meškalo v prístupových rokovaniach, preto zriaďovanie sústavy chránených vtáčích území v rámci dlhodobo bežiaceho programu Významné vtáčie územia (IBA), ktorý nadväzoval na desaťročia dobrovoľných prác slovenských ornitológov, značne zrýchlilo celý proces prípravy sústavy chránených vtáčích území. Prvé chránené vtáčie územie tak mohlo byť vyhlásené krátko po vstupe Slovenska do Európskej únie v r. 2005 a bolo ním Chránené vtáčie územie Horná Orava (Tab. 1). Hlavná pozornosť organizácií ochrany prírody sa vo vyhlásených územiach mohla sústrediť na praktické opatrenia na ochranu vtáctva namiesto výberu kritérií a prípravy finančne náročného monitoringu.

Smernica o vtákoch presnejšie neurčuje spôsob, akým sa má v chránených územiach realizovať ochrana vtáctva. Len v článku 4 ods. 4 sa uvádza, že v týchto chránených územiach „členské štáty prijmú vhodné opatrenia, aby zabránili znečisteniu alebo poškodzovaniu biotopov alebo akýmkoľvek rušivým vplyvom pôsobiacim na vtáctvo, pokiaľ by boli vážne vzhľadom na ciele tohto článku.“ Na toto nadväzuje aj článok 6.3 a 6.4 Smernice o biotopoch, ktorý upravuje proces posudzovania plánov a projektov s možným negatívnym dopadom na územia sústavy Natura 2000. Presné opatrenia však smernice nešpecifikujú a je vecou členského štátu, akým spôsobom sa rozhodne naplniť ciele smerníc a ciele ochrany vtáctva v chránených vtáčích územiach. Preto ani väčšina vyhlášok chránených vtáčích území neobsahuje významnejšie reštrikcie vo vzťahu k návštevníkom území, resp. vlastníkom a užívateľom pozemkov v týchto územiach. Naopak, často je potrebné na udržanie prítomnosti niektorých vtáčích druhov udržať systém tradičného hospodárenia, vďaka ktorému v území prežívajú (ako napríklad strakoš kolesár v Podpoľaní). U časti druhov je však na zachovanie ich populácie nutná aj prísna územná ochrana a zachovanie prírodných biotopov (hlucháň hôrny, ďateľ bielochrbtý), preto zladenie týchto dvoch prístupov prísnej ochrany a tradičného využívania musí byť predmetom dokumentov, ktoré jasne stanovia opatrenia a ciele pri manažmente chránených vtáčích území. Takýmito dokumentmi sú programy starostlivosti. Nezávisle od programov starostlivosti, alebo režimu ochrany v jednotlivých CHVÚ však to, či sa Slovensku a členským štátom darí napĺňať ciele ochrany vtáctva, musí byť preukázané hodnovernými údajmi. Preto na stanovenie cieľov ochrany je dôležité, aby bol v CHVÚ pravidelne vykonávaný monitoring a jeho výsledky zverejňované tak, ako to stanovuje aj článok 10 ods. 1 Smernice o vtákoch. „Členské štáty podporujú výskum a akúkoľvek činnosť nevyhnutnú ako základňa pre ochranu, riadenie a využívanie všetkých druhov vtákov uvedených v článku 1. Zvláštna pozornosť sa bude venovať výskumu a činnostiam zameraným na subjekty vymenované v prílohe V Smernice o vtákoch.“

2.2. SMERNICA O VTÁKOCH NA SLOVENSKU A JEJ APLIKÁCIA V SÚSTAVE CHRÁNENÝCH VTÁČÍCH ÚZEMÍ – KRITÉRIÁ

Na základe vyššie uvedených pravidiel bola identifikovaná sústava chránených vtáčích území na Slovensku. Celkovo bolo pre výber chránených vtáčích území stanovených päť kritérií na národnej úrovni (Rybanič et al. 2003):

KRITÉRIUM K1

Definícia

Územie je jedným z piatich najvýznamnejších hniezdísk pre pravidelne hniezdiaci druh uvedený v Prílohe I Smernice o vtákoch.

Zdôvodnenie

Cieľom kritéria K1 je pokryť sieťou chránených vtáčích území kľúčové populácie relevantných druhov uvedených v Prílohe I Smernice o vtákoch (ďalej len „výberové druhy”). Hranica „piatich najvýznamnejších území” bola stanovená za účelom pokrytia takýchto kľúčových národných populácií pomocou siete SPA a vychádza z praxe uplatňovania Smernice o vtákoch v iných členských krajinách EÚ. Je však potrebné podotknúť, že v mnohých prípadoch nie je možné alebo praktické identifikovať pre niektoré výberové druhy dostatočný počet území. To sa týka druhov s malými populáciami alebo s obmedzeným rozšírením (napr. *Nycticorax nycticorax, Egretta garzetta, Ardea alba, Ardea purpurea, Platalea leucorodia,*

Haliaeetus albicilla, Falco vespertinus, Recurvirostra avosetta, Ichthyaetus melanocephalus, Chlidonias hybrida, Chlidonias niger, Luscinia svecica, Acrocephalus melanopogon atď.), u ktorých by striktné uplatnenie kritéria K1 mohlo viesť k identifikácii SPA pokrývajúcich ich malé alebo okrajové, teda nie kľúčové populácie. Na druhej strane u niektorých výberových druhov ani päť najlepších území nemusí pokryť významnú časť ich národných populácií, a tak vo výnimočných prípadoch bol počet území pre tieto druhy zvýšený na viac než päť. Toto sa týka zvlášť druhov, ktoré sú viac alebo menej široko rozptýlené a ktorých kľúčové populácie nie sú koncentrované na vybraných lokalitách (napr. *Falco peregrinus*).

Výberové druhy a medzné počty

V prípade kritéria K1 sú výberovými druhmi na Slovensku všetky pôvodné a pravidelne hniezdiace druhy vtákov, menované v Prílohe I Smernice o vtákoch bez akejkoľvek dodatočnej selekcie druhov. Výsledný zoznam druhov, pre ktoré platí kritérium K1, obsahuje 58 druhov.

Význam územia navrhovaného ako SPA pre daný výberový druh je kvantitatívne stanovený veľkosťou hniezdnej populácie tohto druhu na tomto území. Pre stanovenie medzného počtu hniezdnej populácie výberového druhu kritéria K1 bola použitá medzinárodne zaužívaná minimálna hladina 1 % jeho národnej hniezdnej populácie. Avšak v záujme vylúčenia území s malými, okrajovými alebo pre ochranu druhu menej významnými miestnymi populáciami (napr. jeden pár) boli pre dve skupiny druhov s malými národnými populáciami stanovené vyššie minimálne medzné populácie, a to nasledovne:

- pre druhy patriace k „nespevavcom" (Non-Passeriformes) s národnými populáciami do 200 párov sú medzným počtom dva hniezdne páry,
- pre druhy patriace k „spevavcom" (Passeriformes) s národnými populáciami do 500 párov je medzným počtom päť párov.

KRITÉRIUM K2

Definícia

Územie, na ktorom sa pravidelne zdržiava najmenej 1 % ťahovej alebo bio-regionálnej alebo celkovej európskej populácie sťahovavého druhu uvedeného v Prílohe I Smernice o vtákoch.

Zdôvodnenie

Migrácia je definovaná ako sezónne presuny na veľké vzdialenosti z hniezdísk a na ne. Podľa Bonnskej konvencie sa za „migrujúci druh" považuje "*Celková populácia alebo akákoľvek geograficky odlišná časť populácie akéhokoľvek druhu alebo nižšieho taxónu voľne žijúceho živočícha, ktorej signifikantné časti cyklicky a predpovedateľne prekračujú jednu alebo viacero národných odlíšiteľných hraníc*". Slovo „migrujúci" preto vylučuje populácie, ktoré sú zväčša stále alebo sa rozptyľujú na krátke vzdialenosti.

„Ťahová" alebo iná odlíšiteľná populácia vodného druhu sú určené zameniteľne v rámci „geografických" a „biogeografických regiónov" ako „biogeografické populácie" alebo „geografické limity každej známej odlíšiteľnej populácie druhu alebo poddruhu" (Rose & Scott 1997).

Výberové druhy a medzné počty

V prípade kritéria K2 sú výberovými druhmi na Slovensku všetky pôvodné a pravidelne migrujúce druhy vtákov, menované v Prílohe I Smernice o vtákoch. Z tohto východiskového zoznamu boli vyňaté len tie druhy, ktoré nevytvárajú zoskupenia počas migrácie alebo zimovania. Výsledný zoznam, pre ktoré platí kritérium K2, obsahuje 56 druhov.

Význam územia navrhovaného ako SPA pre daný výberový druh je kvantitatívne stanovený veľkosťou zoskupení ťahovej populácie tohto druhu na tomto území. Pre stanovenie medzného počtu výberového druhu kritéria K2 bola použitá medzinárodne zaužívaná minimálna hladina 1 % jeho ťahovej alebo bioregionálnej populácie. U väčšiny druhov boli 1 % medzné počty určené podľa najnovších odhadov ich ťahových populácií (Heath & Evans 2000). U druhov s neznámymi alebo neidentifikovanými ťahovými populáciami pre strednú Európu boli takto použité ťahové bioregionálne populácie (Rose & Scott 1997). Napokon u druhov s neznámymi alebo neidentifikovanými ťahovými bioregionálnymi populáciami (napr. *Gavia stellata, Ardeola ralloides, Egretta garzetta, Ardea alba, Cygnus cygnus, Recurvirostra avosetta, Pluvialis apricaria, Philomachus pugnax, Ichthyaetus melanocephalus* a *Chlidonias hybrida*) bolo pre stanovenie ich medzných počtov použité 1 % ich celkových európskych ťahových populácií, určené podľa najnovších odhadov veľkostí ich európskych hniezdnych populácií (BirdLife/EBCC 2000). Veľkosti ťahových populácií v jedincoch tu boli získané vynásobením spodných hraníc počtov ich hniezdnych párov tromi (Rose & Scott 1997).

KRITÉRIUM K3

Definícia

Územie je jedným z piatich najvýznamnejších hniezdísk pre sťahovavý druh ohrozený v Európe a neuvádzaný v Prílohe I Smernice o vtákoch.

Zdôvodnenie

Podobne ako v prípade kritéria K1, je aj v prípade kritéria K3 cieľom pokrytie kľúčových národných populácií u daných výberových druhov. Pravidlá týkajúce sa počtu území pre výberové druhy sú rovnaké ako v prípade kritéria K1, ktoré sú vysvetlené vyššie.

Výberové druhy a medzné počty

V prípade kritéria K3 sú výberovými druhmi všetky na Slovensku pôvodné a pravidelne hniezdiace sťahovavé druhy vtákov, neuvádzané v Prílohe I Smernice o vtákoch. Sledujúc „potrebu ich ochrany" boli vybrané len druhy ohrozené v Európe a zaradené do jednej z kategórií SPEC 1 až 3 (Tucker et al. 1994). Výsledný zoznam, pre ktoré platí kritérium K3, obsahuje 20 druhov.

Pravidlá, týkajúce sa stanovenia medzných počtov pre vybrané druhy, sú rovnaké ako v prípade kritéria K1.

KRITÉRIUM K4

Definícia

Územie, na ktorom sa pravidelne zdržiava najmenej 1 % ťahovej alebo bioregionálnej alebo celkovej európskej populácie sťahovavého druhu ohrozeného v Európe a neuvedeného v Prílohe I Smernice o vtákoch.

Zdôvodnenie

Postup výberu území je rovnaký, ako pri kritériu K2.

Výberové druhy a medzné počty

V prípade kritéria K4 sú výberovými druhmi všetky na Slovensku pôvodné a pravidelne migrujúce sťahovavé druhy vtákov, neuvádzané v Prílohe I Smernice o vtákoch. Sledujúc „potrebu ich ochrany" boli vybrané len druhy ohrozené v Európe a zaradené do jednej z kategórií SPEC 1 až 3 (Tucker et al. 1994) a tiež venujúc „pozornosť ochrane mokradí" boli vybrané aj ostatné druhy vodných vtákov. Z tohto východiskového zoznamu boli vyňaté len tie druhy, ktoré nevytvárajú zoskupenia počas migrácie alebo zimovania. Výsledný zoznam, pre ktoré platí kritérium K4, obsahuje 67 druhov. Pravidlá, týkajúce sa stanovenia medzných počtov pre vybrané druhy, sú rovnaké ako v prípade kritéria K2.

KRITÉRIUM K5

Definícia

Územie, na ktorom sa pravidelne zdržiava najmenej 20000 sťahovavých vodných vtákov jedného alebo viacerých druhov.

Zdôvodnenie

„Vodné vtáky" sú definované Ramsarskou konvenciou ako „vtáky ekologicky závislé od mokradí". Táto definícia tým zahŕňa akékoľvek od mokradí závislé pelikány a kormorány: Pelecaniformes, Suliformes; volavky, bučiaky, bociany, ibisy a lyžičiare: Ardeiformes, Ciconiiformes; plameniaky: Phoenicopteriformes; labute, husi a kačice: Anseriformes; od mokradí závislé dravce: Accipitriformes a Falconiformes; od mokradí závislé žeriavy a chriaštele: Gruiformes; od mokradí závislé bahniaky, čajky, rybáre a alky: Charadriiformes."

Toto kritérium zahŕňa všetky mokrade medzinárodného významu, identifikované podľa kritéria 5 Ramsarskej konvencie. Konferencia signatárskych krajín tejto konvencie prijala v máji 1999 rezolúciu, ktorá zahŕňa nasledovné pokyny pre jeho uplatňovanie:

„Toto kritérium bude platiť v signatárskych krajinách pre mokrade rôznej rozlohy. Keďže nie je možné podať presný návod na určenie veľkosti územia, na ktorom sa tieto počty majú vyskytovať, mokrade identifikované ako medzinárodne významné podľa Kritéria 5 by mali byť ekologickými jednotkami a môžu takto predstavovať jedno veľké územie alebo skupinu menších mokradí. Ak sú dostupné relevantné údaje, je potrebné venovať pozornosť tiež obmene vodných vtákov počas ťahových období, takže je možné použiť ich celkové počty počas migrácie na danej lokalite."

Výberové druhy a medzné počty

Toto kritérium platí pre tie druhy, ktoré sú zraniteľné zhromažďovaním sa na cenných alebo citlivých lokalitách počas hniezdenia, zimovania alebo na ťahu.

V prípade kritéria K5 sú výberovými druhmi všetky na Slovensku pôvodné a pravidelne sa vyskytujúce vodné druhy vtákov závislé od mokradí. Z tohto východiskového zoznamu boli vyňaté len tie druhy, ktoré nevytvárajú zoskupenia počas migrácie alebo zimovania. Výsledný zoznam, pre ktoré platí kritérium K5, obsahuje 85 druhov.

PRAKTICKÁ APLIKÁCIA KRITÉRIÍ

Na základe uvedených kritérií bol vládou SR schválený uznesením č.636/2003 prvý zoznam chránených vtáčích území, ktorý však bol vydaný na základe administratívnej úpravy kritérií, kedy boli za CHVÚ vyhlásené len tri najvýznamnejšie územia pre daný druh v zmysle vyššie uvedených kritérií. Táto administratívna úprava bola neskôr zrušená uznesením vlády SR republiky č. 345/2010, kedy boli schválené všetky chránené vtáčie územia spĺňajúce vyššie uvedené kritériá, resp. kritériá programu IBA (Rybanič et al. 2004). Celkovo tak je dnes na Slovensku vyhlásených 41 chránených vtáčích území (Tab. 1) a sú to takmer všetky, ktoré boli zároveň identifikované ako významné vtáčie územia (VVÚ). Jedine Významné vtáčie územie (VVÚ) Miloslavov nebolo vyhlásené ako CHVÚ vzhľadom na veľmi zlý stav biotopov a vymiznutie predmetu ochrany v čase prijímania druhého uznesenia vlády vr. 2010. Naopak, ako CHVÚ boli schválené dve územia spĺňajúce národné kritériá, ktoré neboli klasifikované ako VVÚ, a to Dolné Pohronie a Žitavský luh.

Tab. 1. Prehľad chránených vtáčích území na Slovensku (stav k 1. 1. 2015)

CHVÚ	Rozloha (ha)	Kritérium	Vyhláška MŽP SR o vyhlásení	Účinnosť od	Okresy
Bukovské vrchy	40 932,42	K1	25/2008 Z.z.	1.2.2008	Snina
Cerová vrchovina – Porimavie	30 187,70	K1, K3	30/2008 Z.z.	1.2.2008	Lučenec, Revúca, Rimavská Sobota
Čergov	35 849,71	K1	28/2011 Z.z.	15.2.2011	Bardejov, Prešov, Sabinov, Stará Ľubovňa
Dolné Pohronie	229,32	K3	27/2008 Z.z.	1.2.2008	Komárno, Levice, Nové Zámky
Dolné Považie	31 195,50	K1	593/2006 Z.z.	15.11.2006	Komárno, Nové Zámky
Dubnické štrkovisko	40,77	K1	435/2009 Z.z.	1.11.2009	Ilava, Trenčín
Dunajské luhy	16 511,58	K1-K5	440/2008 Z.z.	15.11.2008	Bratislava II., Bratislava IV., Bratislava V., Senec, Dunajská Streda, Komárno, Nové Zámky
Horná Orava	58 738,00	K1, K3	173/2005 Z.z.	1.5.2005	Dolný Kubín, Námestovo, Tvrdošín
Chočské vrchy	16 817,50	K1	26/2011 Z.z.	15.2.2011	Ružomberok, Liptovský Mikuláš, Dolný Kubín
Košická kotlina	17 354,31	K1	22/2008 Z.z.	1.2.2008	Košice – okolie, Košice II.
Kráľová	1 215,82	K1	21/2008 Z.z.	1.2.2008	Šaľa, Galanta
Laborecká vrchovina	102 813,91	K1	438/2009 Z.z.	1.11.2009	Humenné, Medzilaborce, Snina, Stropkov, Svidník
Lehnice	2 346,85	K1	377/2005 Z.z.	1.9.2005	Dunajská Streda
Levočské vrchy	45 597,63	K1	434/2012 Z.z.	1.1.2013	Kežmarok, Levoča, Sabinov, Stará Ľubovňa
Malá Fatra	66 228,06	K1, K3	2/2011 Z.z.	15.1.2011	Dolný Kubín, Martin, Námestovo, Prievidza, Ružomberok, Žilina
Malé Karpaty	50 633,60	K1	216/2005 Z.z.	1.6.2005	Bratislava III., Bratislava IV., Malacky, Myjava, Pezinok, Piešťany, Senica, Trnava
Medzibodrožie	33 753,70	K1, K3	26/2008 Z.z.	1.2.2008	Michalovce, Trebišov
Muránska planina – Stolica	25 796,46	K1	439/2009 Z.z.	1.11.2009	Brezno, Revúca, Rimavská Sobota, Rožňava
Nízke Tatry	98 168,52	K1	189/2010 Z.z.	15.5.2010	Banská Bystrica, Brezno, Liptovský Mikuláš, Poprad, Ružomberok
Ondavská rovina	15 906,56	K1	19/2008 Z.z.	1.2.2008	Trebišov, Michalovce
Ostrovné lúky	8 297,70	K1	18/2008 Z.z.	1.2.2008	Dunajská Streda, Komárno
Parížske močiare	376,58	K1, K2, K4	23/2008 Z.z.	1.2.2008	Nové Zámky
Poiplie	8 062,90	K1, K3	20/2008 Z.z.	1.2.2008	Levice, Veľký Krtíš, Lučenec
Poľana	32 188,38	K1	24/2008 Z.z.	1.2.2008	Banská Bystrica, Brezno, Detva, Zvolen

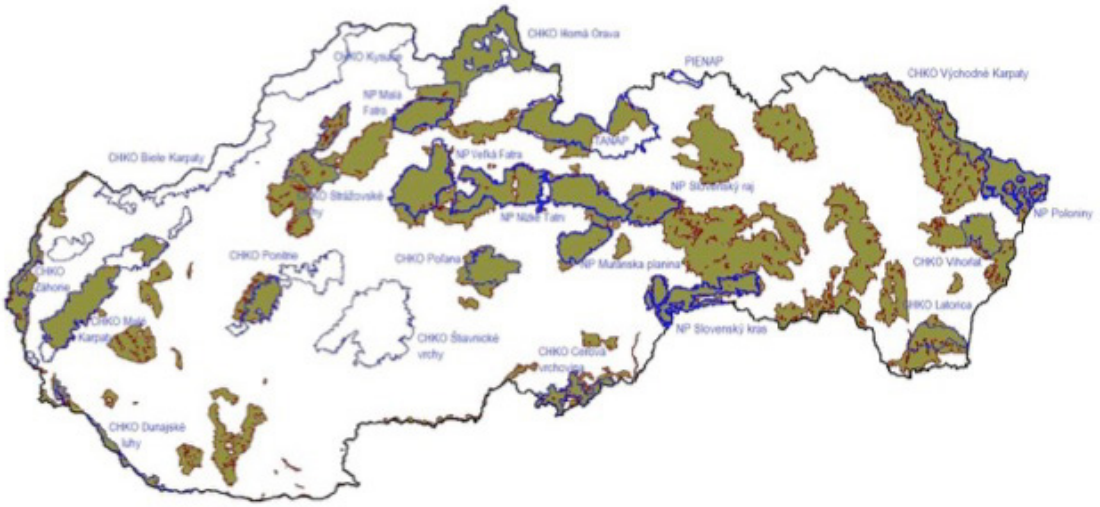
Senianske rybníky	2 668,47	K1, K3	436/2009 Z.z.	1.11.2009	Michalovce, Sobrance
Slanské vrchy	60 247,42	K1	193/2010 Z.z.	15.5.2010	Košice – okolie, Prešov, Trebišov, Vranov nad Topľou
Sĺňava	509,27	K1, K3	32/2008 Z.z.	1.2.2008	Piešťany
Slovenský kras	43 860,24	K1	192/2010 Z.z.	15.5.2010	Rožňava, Košice – okolie
Slovenský raj	25 243,00	K1	3/2011 Z.z.	15.1.2011	Rožňava, Spišská Nová Ves, Poprad, Brezno
Strážovské vrchy	58 673,08	K1	434/2009 Z.z.	1.11.2009	Bánovce nad Bebravou, Bytča, Ilava, Považská Bystrica, Prievidza, Púchov, Trenčín, Žilina
Sysľovské polia	1 772,94	K1, K2, K4	234/2006 Z.z.	1.5.2006	Bratislava V.
Špačinsko-nižnianske polia	5 533,53	K1	27/2011 Z.z.	15.2.2011	Trnava, Piešťany
Tatry	54 611,29	K1	4/2011 Z.z.	15.1.2011	Liptovský Mikuláš, Poprad, Tvrdošín
Tribeč	23 802,80	K1	17/2008 Z.z.	1.2.2008	Nitra, Partizánske, Topoľčany, Zlaté Moravce
Úľanská mokraď	18 173,91	K1	437/2008 Z.z.	15.11.2008	Galanta, Senec, Trnava
Veľká Fatra	47 445,01	K1	194/2010 Z.z.	15.5.2010	Martin, Turčianske Teplice, Ružomberok, Banská Bystrica
Veľkoblahovské rybníky	91,34	K1, K3	187/2010 Z.z.	15.5.2010	Dunajská Streda
Vihorlatské vrchy	48 286,26	K1, K3	195/2010 Z.z.	15.5.2010	Humenné, Michalovce, Snina, Sobrance
Volovské vrchy	121 420,65	K1	196/2010 Z.z.	15.5.2010	Rožňava, Košice – okolie, Košice I, Spišská Nová Ves, Gelnica, Prešov
Záhorské Pomoravie	33 067,99	K1, K3-K5	145/2015 Z.z.	1.7.2015	Bratislava IV, Malacky, Senica, Skalica
Žitavský luh	155,40	K1, K3	31/2008 Z.z.	1.2.2008	Nové Zámky, Nitra

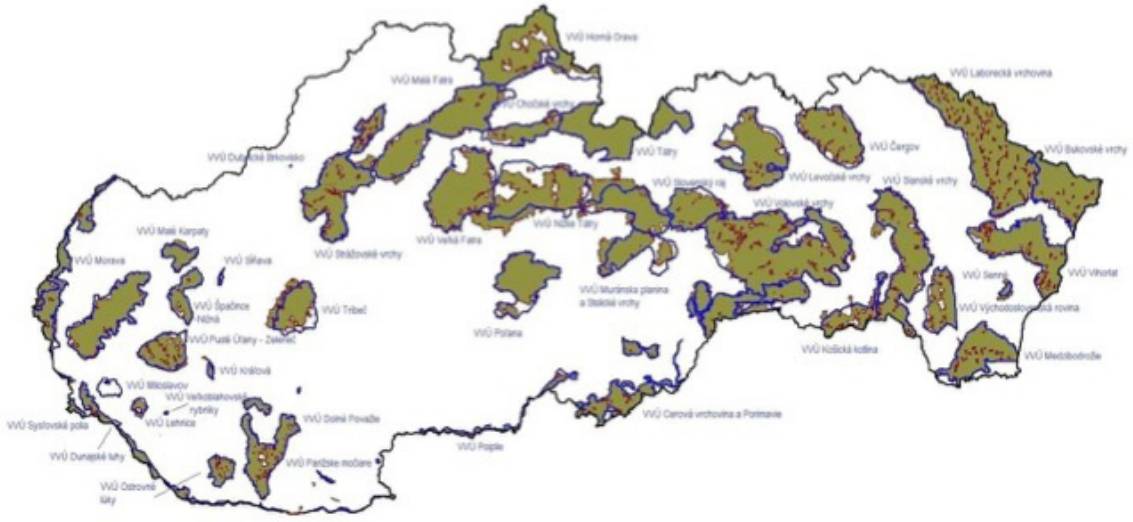
Mapa 1. *Chránené vtáčie územia na Slovensku*

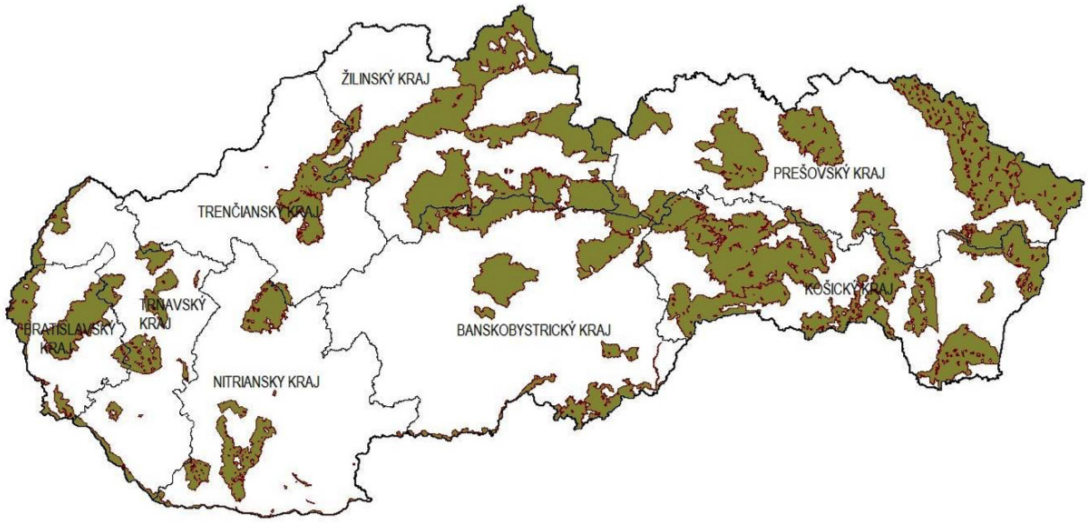
Mapa 2. *Prekryv chránených vtáčích území so sústavou národných veľkoplošných chránených území (hrubou modrou líniou sú vyznačené hranice národných parkov, tenkou modrou líniou sú vyznačené hranice chránených krajinných oblastí)*

Mapa 3. *Prekryv chránených vtáčích území s významným vtáčími územiami (IBA), hranice významných vtáčích území sú vyznačené modrou líniou.*

Mapa 4. *Prekryv chránených vtáčích oblastí s krajmi*

3. METODIKA MAPOVANIA A VYHODNOTENIA ÚDAJOV

Metodika získavania dát (sčítania), ich spracovania a prezentácie v tejto publikácii vychádza z ustanovení Smernice 2009/147/EC z 30. 11. 2009 o ochrane voľne žijúcich vtákov, Smernice 92/43/EEC z 21. 5. 1992 o ochrane prirodzených biotopov a voľne žijúcej fauny i voľne rastúcej flóry a z dát, kritérií a metód používaných na európskej (Tucker et al. 1994, Tucker & Evans 1997, Hagemeijer & Blair 1997, Heath et al. 2000, 2001, Papazoglou et al. 2004, Hansen et al. 2013 a i.) i národnej úrovni (Janda & Řepa 1986, Danko et al. 2002, Gromadzki 2004, Rybanič et al. 2004, Polák & Saxa 2005, Søgaard et al. 2007, Brambilla et al. 2011, SOS/BirdLife Slovensko 2013, Zawadzka et al. 2013 a i.). V práci sa vyhodnocujú výsledky mapovania výberových vtáčích druhov získané na základe jednotnej metodiky (Trnka 2010) v rokoch 2010 – 2012. Takto získané údaje sú kvôli kompletnosti doplnené o akékoľvek ďalšie dostupné údaje. Obvykle to boli monitoringy jednotlivých vtáčích druhov a ich skupín získané Slovenskou ornitologickou spoločnosťou/BirdLife Slovensko, alebo Ochranou dravcov na Slovensku. Významným zdrojom údajov boli aj informácie z reportingu podľa článku 12 Smernice o vtákoch, ktorý Slovenská republika poskytla Európskej komisii o stave u nás hniezdiacich druhov voľne žijúcich vtákov (Černecký et al. 2014). V zhode s prijatým rámcovým členením publikácie sa aj metodika člení na blok o druhoch a blok ochránených vtáčích územiach (CHVÚ).

DRUHY

V časti „Meno druhu“ je slovenské a vedecké meno podľa práce Kovalik et al. (2010). Poradie druhov v tabuľkách a v texte sa tiež drží práce Kovalik et al. (2010).

Časť „Výskum a monitoring“ obsahuje stručný prehľad doterajších poznatkov o druhu na Slovensku (hlavne publikovaných – Ferianc 1977, 1979, Hudec &Černý et al. 1977, Hudec et al. 1983, Danko et al. 2002 ai.) a prehľad o metódach jeho sčítania/monitoringu. Súhrnnú charakteristiku metód a výsledkov sčítania riešených druhov v CHVÚ (akými metódami boli sčítané, na koľkých lokalitách, transektoch, bodoch či iných vzorkovacích jednotkách, v akých celkových počtoch a i.) prináša tab. 2.

Tab. 2. Charakteristika metód a výsledkov sčítania mapovaných druhov v CHVÚ

Druh	Metódy	Kvalita sčítania	Počet CHVÚ	Počet lokalít		Veľkosť populácie
				sčítané	obsadené	
Bucephala clangula	pásový transekt	1	1	26	26	6724 – 10071
Mergellus albellus	pásový transekt	1	1	26	26	180 – 470
Aythya ferina	pásový transekt	1	1	26	26	1500 – 8600
Aythya nyroca	úplné sčítanie	1	1	27	2	1 – 6
Aythya fuligula	pásový transekt	1	1	26	26	6724 – 19720
Netta rufina	metóda 2 kontrol	1	3	30	9	25 – 43
Anas querquedula	metóda 2 kontrol	1	5	111	17	32 – 65
Anas strepera	metóda 2 kontrol	1	3	34	8	44 – 67
Anas platyrhynchos	pásový transekt	1	1	26	26	11500 – 18000
Coturnix coturnix	transekty	3	24	-	-	2171 – 2959
Tetrastes bonasia	bodový transekt	3	18	-	593	4930 – 6250
Lyrurus tetrix	sčítanie tokajúcich samcov	2	10	-	-	395 – 521
Tetrao urogallus	sčítanie tokajúcich samcov, transekty	2	13	105	73	299 – 399
Caprimulgus europaeus	transekty	3	15	157	11	393 – 636
Otis tarda	úplné sčítanie	1	2	2	2	0 – 2
Porzana parva	akustické sčítanie	2	4	-	-	35 – 54
Porzana porzana	akustické sčítanie	2	4	-	-	8 – 89
Crex crex	transekty	3	12	-	-	1302 – 1787
Microcarbo pygmeus	úplné sčítanie	1	1	1	1	465 – 720
Ciconia ciconia	sčítanie hniezd	1	7	594	225	323 – 393
Ciconia nigra	mapovacia	2	19	-	-	259 – 347
Botaurus stellaris	akustické sčítanie	1	4	34	8	39 – 52
Ixobrychus minutus	akustické sčítanie	2	9	-	-	97 – 140
Nycticorax nycticorax	sčítanie hniezd	1	5	12	7	490 – 1384
Ardea purpurea	úplné sčítanie	1	2	10	7	16 – 23
Ardea alba	úplné sčítanie	1	2	10	7	74 – 110
Egretta garzetta	úplné sčítanie	1	3	10	5	35 – 49
Platalea leucorodia	úplné sčítanie	1	1	2	2	21 – 37
Recurvirostra avosetta	úplné sčítanie	1	1	1	1	0 – 4
Limosa limosa	úplné sčítanie	1	1	-	-	0 – 1
Tringa totanus	úplné sčítanie	2	5	25	18	11 – 43
Sterna hirundo	úplné sčítanie	1	5	7	6	631 – 866
Ichthyaetus melanocephalus	úplné sčítanie	1	2	3	3	64 – 164
Larus canus	úplné sčítanie	1	1	1	0	0
Chlidonias hybrida	úplné sčítanie	1	1	9	2	0 – 68
Chlidonias niger	úplné sčítanie	1	1	12	2	0 – 5
Pernis apivorus	nesústavné sčítania	3	20	69	62	405 – 552
Circaetus gallicus	mapovacia	1	2	21	-	0 – 3
Aquila pomarina	mapovacia	1	12	12	12	209 – 258
Aquila chrysaetos	mapovacia	1	13	90	88	73 – 85
Aquila heliaca	mapovacia	1	5	29	21	19 – 23
Haliaeetus albicilla	úplné sčítanie	1	1	6	4	3 – 5
Circus aeruginosus	mapovacia	2	11	154	149	140 – 230

Circus pygargus	mapovacia	1	2	-	-	0 – 3
Milvus milvus	mapovacia	1	2	23	10	4 – 11
Milvus migrans	mapovacia	1	4	35	10	6 – 10
Aegolius funereus	kombinácia	2	11	427	382	1130 – 1485
Glaucidium passerinum	kombinácia	2	11	200	174	1365 – 1715
Otus scops	kombinácia	2	5	-	21	7 – 18
Strix uralensis	transekty	2	14	116	93	823 – 1272
Bubo bubo	mapovacia	1	14	143	59	144 – 197
Streptopelia turtur	bodový transekt	3	10	169	72	8175 – 10275
Coracias garrulus	úplné sčítanie	1	1	19	1	0 – 1
Merops apiaster	sčítanie hniezd	2	5	63	54	401 – 497
Alcedo atthis	kombinácia	2	15	-	-	385 – 574
Jynx torquilla	bodový transekt	2	13	6900	145	2840 – 3905
Picoides tridactylus	bodový transekt	1	12	231	72	1165 – 1690
Picus canus	bodový transekt	3	18	-	-	1710 – 2410
Dendrocopos medius	bodový transekt	1	10	137	83	2650 – 3770
Dendrocopos leucotos	bodový transekt	2	14	214	150	2350 – 3240
Dendrocopos syriacus	mapovacia	2	8	70	14	171 – 320
Dryocopus martius	bodový transekt	1	18	382	219	1785 – 2395
Falco vespertinus	úplné sčítanie	1	5	-	-	1 – 5
Falco peregrinus	mapovacia	1	9	90	89	63 – 89
Falco cherrug	mapovacia	1	7	42	15	13 – 18
Lanius collurio	nesústavné sčítania	3	9	-	11900	16300 – 19500
Lanius minor	bodový transekt	2	6	-	60	76 – 134
Lanius excubitor	bodový transekt	3	9	-	-	82 – 123
Lullula arborea	bodový transekt	3	7	107	67	375 – 555
Galerida cristata	mapovacia, bodový transekt	3	6	-	-	202 – 235
Riparia riparia	sčítanie hniezd	1	5	32	24	622 – 2140
Acrocephalus melanopogon	mapovacia	1	1	1	1	10 – 15
Sylvia nisoria	bodový transekt	2	13	361	80	5655 – 7118
Luscinia svecica	mapovacia	1	1	5	3	3 – 13
Muscicapa striata	bodový transekt	3	14	497	72	8400 – 10350
Ficedula albicollis	bodový transekt	1	17	402	226	38700 – 57800
Ficedula parva	bodový transekt	1	14	382	148	8890 – 13060
Phoenicurus phoenicurus	bodový transekt	2	13	8620	170	1536 – 2160
Monticola saxatilis	úplné sčítanie	1	2	8	0	0
Saxicola rubicola	nesústavné sčítania	3	11	-	2098	7967 – 10093
Anthus campestris	kombinácia	3	5	26	11	43 – 53

Vysvetlivky:

Druh – vedecké meno druhu

Metódy – najčastejšie použitá metóda/metódy sčítania druhu

Kvalita sčítania – semikvantitatívna miera presnosti a spoľahlivosti sčítania druhu: 1 – dobrá (druh sčítaný vhodnými/štandardnými metódami na viac ako troch štvrtinách jeho CHVÚ/lokalít), 2 – dostatočná (druh sčítaný vhodnými/štandardnými metódami na polovici až troch štvrtinách jeho CHVÚ/lokalít), 3 – nedostatočná (druh sčítaný vhodnými/štandardnými metódami na menej ako polovici jeho CHVÚ/lokalít alebo druh sčítaný nevhodnými/neštandardnými metódami – nesústavne)

Počet CHVÚ – počet CHVÚ, v ktorých je druh predmetom ochrany (výberový/kritériový alebo ďalší významný – pozri Rybanič et al. 2004)

Počet lokalít – počet vzorkovacích jednotiek (transekty, mapovacie plochy apod.) alebo im zodpovedajúcich výskytových lokalít druhu vo všetkých jeho CHVÚ v členení na **sčítané** a z toho **obsadené** druhom („-“ znamená chýbajúci údaj)

Veľkosť populácie – súčet výsledných odhadov početnosti druhu vo všetkých jeho CHVÚ na území SR k 31. 12. 2014, uvádzaný ako variačné rozpätie.

Čo do kvality sčítania prevažujú druhy dobre zmapované (47, t.j. 58 %). Ide zväčša o vzácnejšie druhy, alebo o druhy so špecifickými ekologickými nárokmi či areálom a/alebo druhy dlhodobo sledované špecialistami. Dostatočne sčítaných druhov je tiež dosť (20, t.j. 24.7 %), ale nie zanedbateľný podiel tvoria aj druhy nedostatočne sčítané (14, t.j. 17.3 %), o.i. „necharizmatické" a metodicky „problémové" (*Caprimulgus europaeus*, *Pernis apivorus*, *Muscicapa striata* a i.). Podrobnosti o kvalite sčítania každého riešeného druhu v jednotlivých CHVÚ (nedostatočne sčítané časti územia, nerovnomerné vzorkovacie úsilie v čase či iné slabé stránky), o rozsahu a dizajne sčítania, veľkosti vzorky (počte vzorkovacích jednotiek) a ďalšie metodické detaily sa tiež objasňujú v časti „Výskum a monitoring", ktorú uzatvára mapka aktuálneho rozšírenia druhu v SR v sieti kvadrátov DFS.

Časť „Stav a zmeny populácie" stručne zhŕňa vývoj a trendy v distribúcii a početnosti populácie druhu na Slovensku a zvlášť v tých CHVÚ, v ktorých je predmetom ochrany („jeho CHVÚ"). Všetky dostupné a použiteľné dáta o druhu v príslušných CHVÚ boli spracované základnými metódami sumárnej štatistiky (súčty, stredné hodnoty a miery variability, príp. intervalové odhady početnosti a ich extrapolácia na celé CHVÚ) a usporiadané do tabuľky so zoznamom CHVÚ, v ktorých je druh predmetom ochrany, s počtom sčítaných a obsadených lokalít/vzorkovacích jednotiek a odhadnutou aktuálnou veľkosťou (stavom) populácie v každom CHVÚ. Z porovnania týchto údajov so zodpovedajúcimi dátami z čias prípravy tzv. vedeckého návrhu (Rybanič et al. 2004) vyšli hlavné ukazovatele populačných zmien – trendy v distribúcii a početnosti. Ich porovnanie so zmenami biotopov, ohrozujúcich činiteľov a iných rizík prostredia potom umožnilo identifikovať príčiny týchto zmien a odhadnúť ďalší vývoj populácie i jej biotopov.

Biotopy sú témou ďalšej časti „Stav a zmeny biotopov", ktorá zahŕňa údaje o kvalite hniezdnych, príp. potravných, zimovacích či migračných biotopov, o ich podiele, polohe, príp. prítomnosti špecifických štruktúr či prvkov (bralá, odumierajúce a odumreté stromy a pod.), zdrojov (najmä potravných) a procesov (predácia, kompetícia, sukcesia a pod.), o zmenách v biotopoch od času tzv. vedeckého návrhu CHVÚ do súčasnosti, trendoch týchto zmien, ich zistených/predpokladaných príčinách a očakávanom ďalšom vývoji. Údaje vychádzajú najmä z priebežného monitoringu biotopov, vykonávaného štandardne popri sčítaní vtákov.

Nadväzujúca časť „Ohrozenia a ďalšie významné vplyvy" vychádza z tých istých zdrojov a ustaľuje ďalšie ochranársky dôležité faktory – aktuálne i potenciálne ohrozenia, rušivé činitele a podobné vplyvy, týkajúce sa stavu zachovania druhu i jeho biotopov.

Do časti „Opatrenia" spadá súpis dostupných praktických nástrojov ochrany a manažmentu, a to doterajších (aj s vyhodnotením ich účinnosti) i navrhovaných, legislatívnych aj vykonávacích (praktických) podľa vyhlášok jednotlivých CHVÚ, existujúcich či pripravovaných programov starostlivosti, akčných plánov a výsledkov manažmentovo orientovaného výskumu.

CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIA

Úvodná časť „Názov a základné údaje" podľa platných právnych predpisov (najmä vyhláška MŽPSR, ktorou sa vyhlasuje dané CHVÚ) heslovito rekapituluje, kedy a kým/čím bolo CHVÚ vyhlásené, číslo vyhlášky, rozlohu a zoznam druhov, ktoré sú predmetom ochrany, príp. dáva aj štruktúrovanú charakteristiku spôsobu ochrany územia.

Z podkladov ŠOP SR a základných geografických diel (Mazúr et al. 1980, Miklós et al. 2002 a i.) je v časti „Charakteristika územia" spresnená poloha geografická administratívna, obmedzenia vyplývajúce z vyhlášky CHVÚ a opis vyhlásených maloplošných chránených území vnútri CHVÚ. Podľa potreby dopĺňa aj fyzickogeografickú charakteristiku CHVÚ so zameraním na živú prírodu a hlavne na vtáky, stručne opisuje zmeny jeho hraníc od tzv. vedeckého návrhu (prípadne starších verzií významných vtáčích území z r.1992 a2000) až po platný právny stav, zastúpenie hlavných typov prostredia, hlavné spôsoby využitia/manažmentu krajiny a pod.

Na základe publikovaných ornitologických údajov o CHVÚ sa v časti „Ornitologický význam" uvádza, pre ktoré druhy je CHVÚ najvýznamnejšie z hľadiska zachovania ich života schopných populácií v SR resp. aj v širšom rámci (stredoeurópskom či európskom), čo sa vždy osobitne zdôrazní.

Podobne ako pri druhoch aj tu časť „Výskum a monitoring" ponúka prehľad doterajších poznatkov o CHVÚ (hlavne publikovaných), metodiku sčítania a monitoringu, jeho rozsah (príp. dizajn) a súhrnnú charakteristiku (koľko sčítaných druhov, transektov, bodov, kvadrátov a i.). Hodnotí aj kvalitu dát o území, reprezentatívnosť vzorky údajov a príp. nedostatočne sčítané časti CHVÚ.

Dáta a iné poznatky, zhromaždené v bloku o druhoch, sa premietajú do dvoch nasledujúcich častí („Kritériové druhy" a „Ďalšie významné druhy – predmety ochrany CHVÚ"). Tabuľkovou formou sumarizujú všetky výsledky sčítania a monitoringu každého druhu z jednej i druhej skupiny v danom CHVÚ. V komentároch pridávajú najmä podrobnosti o regionálnej a biotopovej distribúcii druhov, rušivých činiteľoch a kvalite sčítania, príp. aj porovnania s minulosťou (monitoring, odhady početnosti populácií a i.) a s inými relevantnými oblasťami.

Aj nasledujúce dve časti („Ohrozenia a ďalšie významné vplyvy“ a „Opatrenia“) sú analógiou príslušných častí o druhoch so súpisom aktuálnych i potenciálnych ohrození a ďalších rizík, týkajúcich sa druhov, ich biotopov či územia ako celku, resp. súpisom doterajších aj navrhovaných opatrení vrátane vyhodnotenia ich účinnosti, príp. aj vyhodnotenia účinnosti vyhlášky na ochranu druhov, ktoré sú predmetom ochrany, návrhov na jej úpravu a doplnenia opatrení, ktoré by mali byť súčasťou programu starostlivosti o územie.

Bibliografické citácie všetkých publikovaných i nepublikovaných prameňov, použitých pri príprave tohto textu, sa nachádzajú v spoločnom zozname na konci publikácie.

SÚHRNNÉ VYHODNOTENIE TRENDOV SČÍTANÝCH DRUHOV A SITUÁCIE V CHVÚ

Vyhodnotenie početností a trendov na národnej úrovni vychádza z údajov jednotlivých expertov o stave populácií a o trendoch riešených druhov v SR, resp. v jednotlivých CHVÚ. Ak sa odhady dvoch expertov pri jednom druhu alebo CHVÚ významne líšili (napr. odhad v rámci vyhodnotenia stavu druhu v SR vs. odhad v rámci vyhodnotenia stavu niektorého jeho CHVÚ), rozšírili sme variačné rozpätie tak, aby zahrnulo odhady oboch expertov. Ak sme v niektorom z odhadov našli evidentnú chybu, použili sme ten odhad, ktorý touto chybou nebol zaťažený a/alebo zohľadňoval väčší súbor dostupných poznatkov. (Niekedy sa odhad spresnil, ak sa okrem údajov z monitoringu v projekte ŠF Vtáky využili aj údaje z iných publikovaných i nepublikovaných zdrojov). V takýchto prípadoch sme potom upravili aj text opisu stavu druhu, resp. CHVÚ. Ak pre niektoré CHVÚ nebol dostupný odhad početnosti z aktuálneho mapovania (hlavne pre najneskôr vyhlásené CHVÚ Čergov, Chočské vrchy, Levočské vrchy, Slovenský raj, Špačinsko-nižnianske polia), použili sme na odhad národného stavu posledný dostupný údaj z tohto CHVÚ (spravidla údaj v práci Rybanič et al. 2004). Dôvodom bolo, aby sa chýbajúcimi údajmi v niektorých územiach neskreslili národné odhady početnosti druhov a ich pokrytie sústavou CHVÚ.

Na hodnotenie pokrytia rozšírenia druhov sústavou CHVÚ, resp. podielu národnej populácie riešených druhov v sústave CHVÚ bol použitý posledný dostupný odhad národnej populácie. Vo väčšine prípadov išlo o údaj z reportingu podľa článku 12 Smernice o vtákoch, ktorý Slovenská republika poskytla Európskej komisii o stave u nás hniezdiacich druhov voľne žijúcich vtákov (Černecký et al. 2014). Pri niektorých druhoch (pôtik, ďatle a i.) však v reportingu nepoužili najvhodnejší metodický prístup a vo viacerých prípadoch bol odhad na národnej úrovni nižší ako odhad len v rámci sústavy CHVÚ z monitoringu v projekte ŠF Vtáky. Pre tieto druhy sme preto použili odhad národnej populácie z práce Rybanič et al. (2004), ktorý sa pre ne ukázal realistickejší ako najnovšie odhady, robené ešte pred sprístupnením ucelených dát z projektu ŠF Vtáky z rokov 2010 – 2012. Pri druhoch, ktoré sa v SR už dlhodobo monitorujú podrobnejšie, ako sa monitorovali v rámci projektu ŠF Vtáky, alebo výsledky ich monitoringu sú publikované podrobnejšie ako v reportingu (Černecký et al. 2014), sme použili údaje z týchto podrobnejších publikácií a iných zdrojov, ako napr. každoročné správy pracovných skupín pre jednotlivé druhy dravcov. Týka sa to odhadu populácií zimujúcich druhov vodného vtáctva (chochlačka vrkočatá, chochlačka sivá, potápač malý, hlaholka severská), niektorých hniezdiacich druhov vodného vtáctva (šabliarka modronohá, chochlačka bielooká, brehár čiernochvostý, beluša malá, beluša veľká, čorík čierny, čorík bahenný), dravcov (haja červená, haja tmavá, kaňa popolavá) a zimujúcej a hniezdiacej populácie dropa.

4. VYHODNOTENIE MAPOVANIA VÝBEROVÝCH VTÁČÍCH DRUHOV NATURA 2000 NA SLOVENSKU

4.1. HLAHOLKA SEVERSKÁ

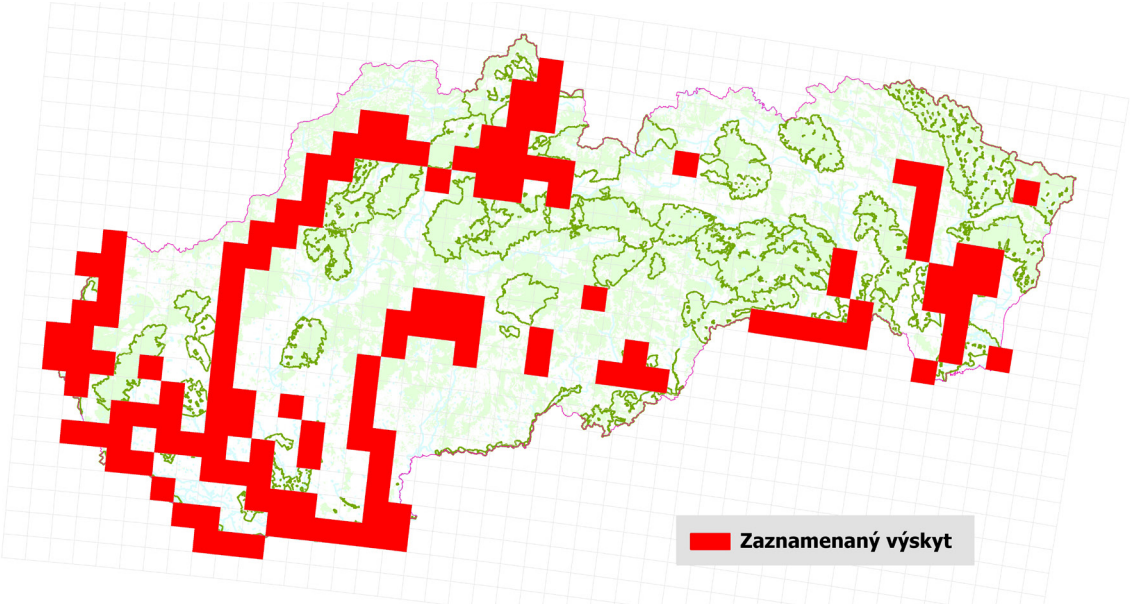
BUCEPHALA CLANGULA

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dunajské luhy
Územia, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM A MONITORING

Na Slovensku sa monitoringu hlaholky severskej v rámci sčítaní zimujúcich vtákov venuje od 60.-tych rokov 20. storočia (Rác 2005). Pravidelné zimné sčítanie vodných vtákov s neprerušeným časovým radom dát dodnes na Dunaji začalo v roku 1991 (Darolová et al. 2007), pričom vždy bolo organizované cez víkend v strede januára. Od zimy 1998/99 boli pridané ďalšie sčítacie termíny okrem januárového a odvtedy sa vykonáva spravidla počas siedmich termínov od októbra do apríla, cez víkend v strede mesiaca, najbližšie k 15. kalendárnemu dňu. Vo väčšine prípadov bola používaná metóda pásového transektu. Menšie či väčšie vodné plochy boli kontrolované z jedného alebo viacerých bodov na brehu tak, aby mal sčítateľ výhľad na celú vodnú plochu (Slabeyová et al. 2011). S cieľom minimalizovať chyby spôsobené rozdielmi medzi pozorovateľmi a umožniť čo najkorektnejší výpočet trendov početnosti, sa hranice jednotlivých úsekov nemenili a väčšinu takýchto úsekov sčítali rovnakí sčítatelia (Slabeyová et al. 2012). Ešte detailnejší výskum vodného vtáctva na Hrušovskej zdrži, ktorá je súčasťou CHVÚ Dunajské luhy bol realizovaný po jej napustení v r. 1992 a počas tohto monitoringu sa lokalita kontrolovala niekoľkokrát mesačne v pravidelných intervaloch (Kovačovský& Rychlík 1994, 1996). Okrem toho bola Početnosť migrujúceho a zimujúceho vodného vtáctva vrátane hlaholky severskej na území CHVÚ Dunajské luhy sledovaná s väčšou intenzitou aj v rokoch 2004-2009. V sezónach 2006/2007, 2007/2008 a 2008/2009 bola Hrušovská zdrž, časť odpadového kanála a priesakové kanály kontrolovaná od začiatku októbra do konca apríla v týždenných intervaloch (Slabeyová et al. 2009b). Počas rokov 2010-2013 bol druh podobne, ako v predchádzajúcich rokoch, monitorovaný v rámci programu zimného sčítania vtákov.

Zimovanie hlaholky severskej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Hlaholka severská patrí medzi najvýznamnejších migrantov a hibernantov v CHVÚ Dunajské luhy. Kým v 60-tych rokoch a začiatkom 90-tych rokov minulého storočia podľa výsledkov zimného sčítania druh preferoval pôvodný tok Dunaja oproti objektom vodného diela (Danko et al. 2002, Rác 2005), v posledných rokoch sa ich distribúcia zmenila v prospech VD Gabčíkovo (Darolová et al. 2007). Počet zimujúcich jedincov bol na predmetnom území v rokoch 1991–1999 843 – 3418 (Danko et al. 2002). Od sprevádzkovania VDG v r. 1992 tento počet stúpal, čím sa CHVÚ Dunajské luhy zaradilo medzi významné zimoviská druhu v Európe. Dôležitým faktorom početnosti a distribúcie hlaholiek je vplyv počasia, teplotných výkyvov a trofické podmienky. Hrušovská zdrž, umelo vytvorená rozsiahla vodná plocha na území CHVÚ Dunajské luhy, zamŕza len výnimočne. V ojedinelých prípadoch, ak Hrušovská zdrž zamrzla, sa hlaholky podľa výsledkov monitoringov spolu s inými zimujúcimi vodnými vtákmi presunuli na starý tok Dunaja (Slabeyová et al. 2011). Odchýlky obsadenosti lokalít v jednotlivých rokoch boli spôsobené skôr poveternostnými podmienkami a mali za následok predovšetkým kvantitatívne zmeny v početnosti vtákov. Nie menej významným faktorom vysokého počtu zimujúcich hlaholiek je aj vytvorenie bohatej potravinovej bázy pre hibernujúce zúbkozobce, tvorenej veľkým počtom lastúrnikov (SOS/BirdLife Slovensko 2013). V dlhodobom trende počet zimujúcich hlaholiek vykazuje silný nárast, čo súvisí s vytvorením zimoviska európskeho významu. Na druhej strane v posledných rokoch môžeme ich početnosť charakterizovať ako fluktuujúcu (Slabeyová et al. 2011). Na území CHVÚ Dunajské luhy zimuje každoročne 4 – 11 tisíc hlaholiek, pričom počet viac ako 10 000 sa dosahuje predovšetkým v chladných zimách (napr. 2004 a 2012). Pre porovnanie vo Švajčiarsku počet zimujúcich hlaholiek od polovice 90-tych rokov minulého storočia klesá. V januári 2013 tam bolo zaznamenaných 6536 jedincov (Keller & Müller 2014). Popri Hrušovskej zdrži najvýznamnejším zhromaždiskom je na toku Dunaja úsek medzi Čenkovom a Močou, ktorého význam narastá v obdobiach, kedy Hrušovská zdrž zamŕza.

Okrem výskytu počas migrácie a zimovania bola hlaholka severská viackrát zaregistrovaná aj v hniezdnom období, čo vzhľadom na rozširovanie druhu južným smerom nevylučuje jej zahniezdenie v blízkej budúcnosti.

Výsledky mapovania hlaholky severskej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť zimujúcej populácie
Dunajské luhy	26	26	6724 – 10 071

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V prípade biotopov využívaných hlaholkou počas migrácie a zimovania na území CHVÚ Dunajské luhy nedošlo k významnejším zmenám ich kvality a rozsahu v porovnaní so stavom v období, kedy bola vymedzená sústava CHVÚ.

Tok Dunaja a priľahlé okolie bolo aj pred vybudovaním VD Gabčíkovo významným zimoviskom vodných vtákov, osobitne hlaholky (Rác 2005). Napustením Hrušovskej zdrže tento význam ešte vzrástol a CHVÚ dnes predstavuje najdôležitejšie zimovisko a migračnú zastávku v strednej Európe (i keď je možné, že došlo len k presunu zimujúcich vtákov z priľahlých úsekov Dunaja, kde sú podmienky pre zimovanie menej vhodné ako na rozľahlej vodnej ploche Hrušovskej zdrže). Jedným z dôležitých faktorov úspešného prezimovania hlaholiek je bohatá potravná ponuka, ktorej abundancia narástla obzvlášť po roku 2000. Na území CHVÚ Dunajské luhy celková relatívna početnosť viacerých druhov lastúrnikov (*Pisidium sp., Sphaerium* sp.) presahovala hodnotu 5 z deväťstupňovej stupnice (Nagy 1999, 2006). Na niektorých lokalitách dokonca lastúrniky vytvárajú veľmi početné agregácie až súvislý pokryv dna.

Počet monitorovaných lokalít každoročne presahuje 20. Podľa výsledkov zimného sčítania druh obsadzuje takmer všetky lokality na území CHVÚ.

4.2. POTÁPAČ MALÝ

MERGELLUS ALBELLUS

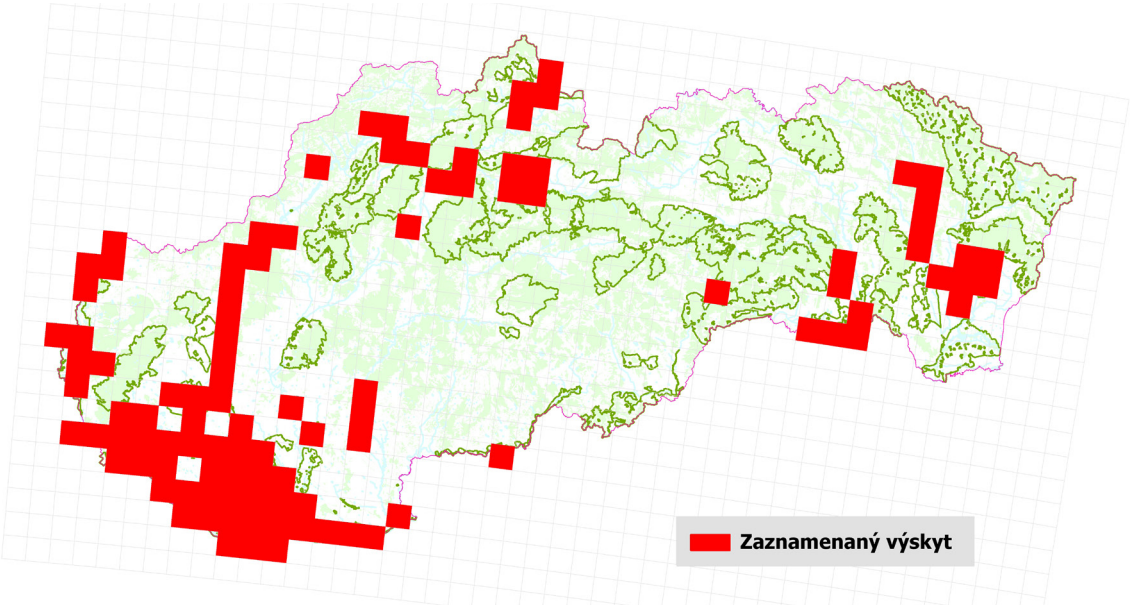

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dunajské luhy
Územia, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM A MONITORING

Pozornosť tomuto pomerne vzácneho zimujúceho druhu sa na Slovensku venuje desaťročia. Už zo 40-tych a 50-tych rokov minulého storočia udáva Ferianc (1977) potápača malého ako pravidelného hibernanta. Systematické zimné sčítanie vodného vtáctva sa vo väčšej miere začalo na Slovensku realizovať až od roku 1991. Do vtedy sa jednalo iba o zväčša nepravidelné mapovania niektorých lokalít (Darolová et al 2007). Ucelenejšie zhodnotenie početnosti na národnej a nielen na lokálnej úrovni však prišlo až s „Atlasom vtákov" (Danko et al. 2002) a pri návrhu významných vtáčích území (Rybanič et al. 2004). Vzhľadom na pravidelne realizované zimné sčítanie vodného vtáctva môžeme pomerne presne stanoviť zimujúcu populáciu na Slovensku ale aj v samotnom Chránenom vtáčom území Dunajské luhy, ktoré je jediným CHVÚ, kde je kritériovým druhom aj potápač malý.

Zimovanie potápača malého na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát.

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Na Slovensku nebolo zaznamenané hniezdenie tohto druhu. Trend zimujúcej populácie potápača malého na Slovensku je v posledných dvoch desaťročiach klesajúci (Slabeyová et al. 2011). V zime 2004/05 bol odhadovaný počet tohto druhu 205 - 240 ex. (Slabyeová et al. 2008), v zime 2005/06 490 - 600 ex. (Slabeyová et al. 2009c), v zime 2009/10 320 – 400 ex (Slabeyová et al. 2011) a v zime 2011/12 to bolo 400 - 550 exemplárov (Slabeyová et al. 2014). Zo všetkých zaznamenaných jedincov tohto druhu bolo 88 % zaznamenaných na Podunajsku. Kým v r. 2002 bola národná populácia odhadovaná na 100 - 700 ex. (Danko et al. 2002), tak v súčasnosti je veľkosť zimujúcej populácie odhadnutá na 320 - 400 ex. Početnosť tohto druhu v CHVÚ Dunajské luhy je veľmi závislá od množstva zamrznutých lokalít na sever od CHVÚ Dunajské luhy. Podobne je to aj v celoslovenskom meradle. Najvýznamnejšou lokalitou pre tento druh je nepochybne Hrušovská zdrž, kde za roky 2004 – 2009 bolo zaznamenaných najviac jedincov 18. 2. 2008 227 jedincov (Slabeyová et al. 2009b).

Čo sa týka výskytu tohto druhu na Dunaji v rokoch 1991 – 2007, tu bolo zaznamenaných 49 – 481 (1995) ex. V priemere to bolo 175 ex. (Darolová et al. 2007).

Tento druh je na Slovensku kritériovým druhom iba v Chránenom vtáčom území Dunajské luhy, keďže sa tu pravidelne zdržiava najmenej 1 % ťahovej alebo bio-regionálnej alebo celkovej európskej populácie.

V r. 2003 bolo na Dunaji zistených 146 zimujúcich jedincov, v roku 2004 to bolo 253 jedincov, v roku 2005 iba 85 jedincov (Darolová et al. 2007). Údaje zo zimných sčítaní vodného vtáctva za roky 2006 – 2010 pochádzajú zo správy 2009/2010 a okrem samotného Dunaja, zahŕňajú údaje aj z Vojčianskeho jazera, ktoré je však súčasťou CHVÚ Dunajské luhy. V roku 2006 bolo zaznamenaných 426 jedincov, v roku 2007 bolo 111 zimujúcich jedincov, v roku 2008 iba 126 jedincov, v roku 2009 len 119 jedincov, v roku 2010 to bolo 231 jedincov (Slabeyová et al. 2011).

Okrem chráneného vtáčieho územia Dunajské luhy boli zimujúce jedince zaznamenané aj v CHVÚ Sĺňava, Kráľová, ale aj mimo území chránených vtáčích území (napr. niektoré lokality Dunaja a Zemplínska Šírava. Druh sa počas migrácie vyskytoval aj v Chránenom vtáčom území Senianske rybníky a Dubnické štrkovisko

Výsledky mapovania potápača malého v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (jedince)
Dunajské luhy	26	26	180-470

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V prípade zimovania tohto druhu, početnosť jedincov na Dunaji je závislá od počasia, najmä od teplôt a to nielen od teplôt priamo v okolí Dunaja, ale aj od teplôt na iných lokalitách, nachádzajúcich sa severnejšie v Európe, kde tento druh zimuje, ak tieto územia nie sú zamrznuté. Akonáhle druhy nemajú vhodné podmienky na zimovanie na severnejších lokalitách – vodné plochy zamrznú, dôjde k presunu zimujúcich jedincov na juh, a teda aj na Dunaj, ktorý v zimnom období zvyčajne nezamŕza. Medzi zvyčajne nezamŕzajúcu vodnú plochu patrí aj Hrušovská zdrž, ktorá je najvýznamnejším zimoviskom pre tento druh na Dunaji.

Rozloha vodnej plochy a charakter vhodných biotopov (ako na vodnej ploche tak na brehu) sa od napustenia sústavy vodných diel prakticky nezmenila s výnimkou zanesenia časti zdrže (a teda zníženia hĺbky), ktoré však nemá dopad na hlavné zimoviská druhu na lokalite. Zmenou môže byť najmä zloženie potravy, ktorá môže mať vplyv na početnosť tohto druhu na lokalite, tento druh sa živí najmä menšími rybkami.

4.3. CHOCHLAČKA SIVÁ

AYTHYA FERINA

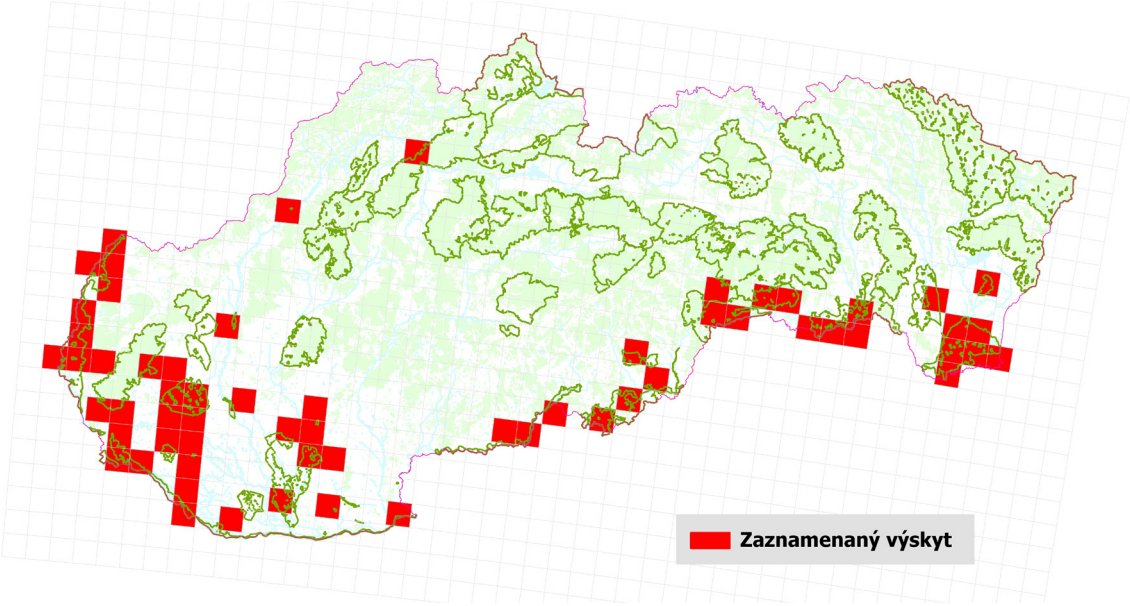
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dunajské luhy
Územia, kde je 1 % druhom: –

VÝSKUM A MONITORING

Tento druh popisuje Ferianc (1977), pričom ho uvádza na Slovensku ako nehojného hniezdiča. Popisuje len niekoľko hniezdení v rokoch 1946 – 1958. Za roky 1957 – 1977 udáva, že sa zvyšuje ich hniezdna populácia, a teda aj počet obsadených lokalít. Čo sa týka údajov počas migrácie, tak uvádza, že sa v niektorých rokoch vyskytujú vo väčšom počte. Najväčší zimujúci kŕdeľ uvádza v počte 700 ks Mošanský & Voskár (1966) z 31.3 1966 zo Zemplínskej Šíravy. Ferianc udáva aj zriedkavé zimovanie tohto druhu, napríklad zo Sĺňavy v roku 1972. V tomto období však všetky údaje o výskyte chochlačiek sivých na migrácii, či počas zimovania boli založené

len na náhodných pozorovaniach, pričom nebolo realizované synchrónne koordinované sčítanie, preto aj odhady početnosti rátali so značnými odchýlkami. Danko et al. (2002) uvádza hniezdnu populáciu na Slovensku v počte 500 – 1000 párov a počet zimujúcich jedincov 2000 – 15000. Predmetom ochrany tohto druhu v CHVÚ Dunajské luhy je zimujúca populácia, ktorej systematický monitoring začal až v predchádzajúcich dvoch desaťročiach. Systematické zimné sčítanie vodného vtáctva sa vo väčšej miere začalo na Slovensku realizovať až od roku 1991, tieto kompletnejšie údaje získané pri sčítaní boli využité aj pri vymedzovaní návrhu sústavy CHVÚ (Rybanič et al. 2004) a aj pri neskorších odhadoch populácií vodného vtáctva pri hodnotení efektivity a opatrení na ochranu vodného vtáctva v CHVÚ Dunajské luhy.

Zimovanie chochlačky sivej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát.

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Za posledných dvadsať rokov evidujeme výrazný nárast zimnej populácie spojený s medziročnou fluktuáciou v závislosti od poveternostných podmienok (Slabeyová et al. 2011). V poslednej dekáde však podobne, ako v celej Európe u nás početnosť klesá. V zime 2004/05 bol odhadovaný počet tohto druhu na Slovensku 9110 – 9320 ex. (Slabeyová, et al. 2008). V zime 2005/06 bol odhadovaný počet zimujúcich jedincov 5410 – 5500 ex. (Slabeyová, et al. 2009c), v zime 2009/10 bol odhadovaný počet jedincov 6300 – 6900 ex (Slabeyová, et al. 2011) a v zime roku 2011/12 to bolo 3200 -3600 jedincov (Slabeyová et al. 2014). Kým v r. 2002 bola populácia odhadovaná na 2000 – 15000 ex. (Danko et al. 2002), tak v súčasnosti je veľkosť zimujúcej populácie odhadnutá na 6000 – 7000 ex. Početnosť tohto druhu v CHVÚ Dunajské luhy (a na Slovensku celkovo) je veľmi závislá od množstva zamrznutých lokalít na sever od Slovenska.

Čo sa týka výskytu chochlačky sivej na Dunaji v rokoch 1991 – 2007 tu bolo zaznamenaných 40 – 11081 (1999) ex. V priemere to bolo 4725 ex. (Darolová et al. 2007). V r. 2003 tu bolo zistených 5616 zimujúcich exemplárov, v roku 2004 to bolo 7895 jedincov, v roku 2005 7854 jedincov, v roku 2006 3387 jedincov a v roku 2007 4070 jedincov (Darolová et al. 2007), pričom na Hornom Podunajsku zimuje až 84 – 93 % populácie tohto druhu (Slabeyová et al. 2014). Za najvýznamnejšiu lokalitu z hľadiska zimovania možno označiť Hrušovskú zdrž, ktorá však nie je dôležitá len z hľadiska zimovania, ale aj z hľadiska migrácie. Za roky 2004 – 2009 tu najviac chochlačiek sivých zaznamenali Svetlík J., Ridzoň J. a Benko 13.11. 2005 – 28340 ex. (Slabeyová et al. 2009b). Okrem chráneného vtáčieho územia Dunajské luhy boli zimujúce jedince zaznamenané aj v CHVÚ Sĺňava, Kráľová, ale aj mimo území chránených vtáčích území (napr. niektoré lokality Dunaja, Malého Dunaja, Váhu, Zemplínska Šírava a mnoho ďalších). Druh sa počas migrácie vyskytoval aj v Chránenom vtáčom území Senianske rybníky a Dubnické štrkovisko

Výsledky mapovania chochlačky sivej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (jedince)
Dunajské luhy	26	26	1500-8600

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V prípade zimovania tohto druhu, početnosť jedincov na Dunaji je závislá od počasia, najmä od teplôt vzduchu, a to nielen od teplôt priamo na Dunaji, ale aj od teplôt na iných lokalitách, nachádzajúcich sa na sever od Slovenska, kde tento druh zimuje, ak tieto lokality nie sú zamrznuté. Akonáhle druh nemá vhodné podmienky na zimovanie na severnejších lokalitách – vodné plochy zamrznú, dôjde k presunu zimujúcich jedincov na juh a teda aj na Dunaj, ktorý v zimnom období zvyčajne nezamŕza. Medzi zvyčajne nezamŕzajúcu vodnú plochu patrí aj Hrušovská zdrž, ktorá je najvýznamnejšou lokalitou pre zimovanie tohto druhu na Dunaji.

Druh patrí medzi potápajúce druhy kačíc, ktoré pre zimovanie potrebujú otvorenú hladinu. Dunaj spolu s najvýznamnejšou lokalitou pre zimovanie vtáctva nezamŕza, a teda každoročne ponúka vhodné podmienky pre zimovanie. Rozloha vodnej plochy sa od napustenia vodného diela Gabčíkovo prakticky nezmenila, limitujúcim faktorom je tak kvalita potravných biotopov. Ani u týchto však na hlavných zimoviskách nedošlo k negatívnemu vývoju, skôr naopak, abundancia potravy tvoriaca hlavné spektrum potravy chochlačiek sivých v CHVÚ Dunajské luhy (rastlinná potrava, lastúrniky a iné) sa zvýšila (Nagy 2006, Štangler 2012).

4.4. CHOCHLAČKA BIELOOKÁ

AYTHYA NYROCA

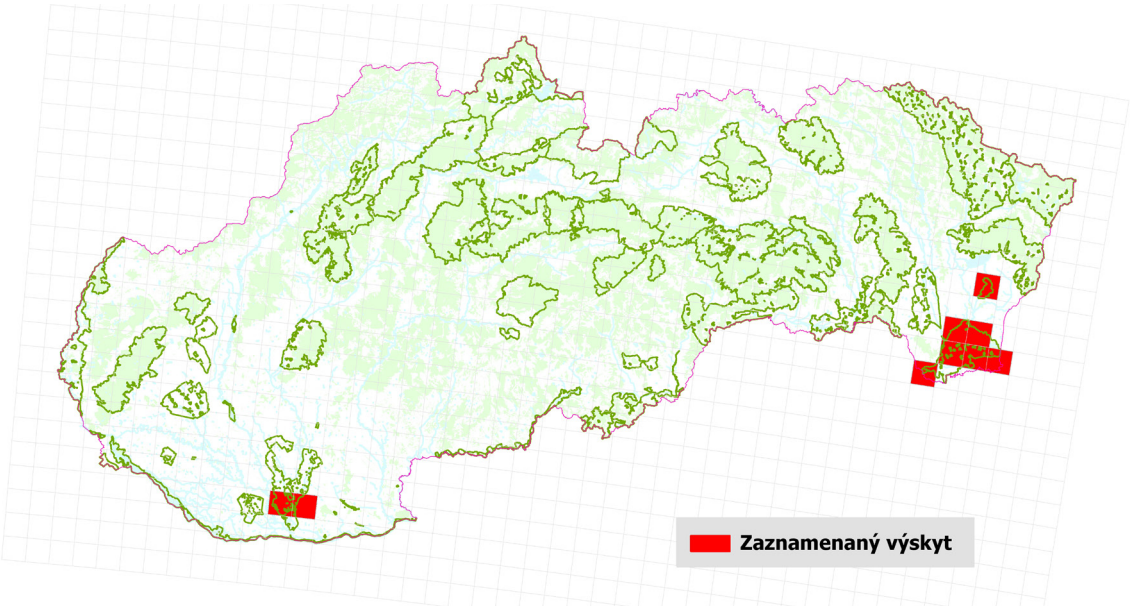
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Medzibodrožie
Územia, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM A MONITORING

Prvé údaje opisujúce niekoľko konkrétnych nálezov z Východoslovenskej nížiny v oblasti Medzibodrožia a z medzihrádzového priestoru rieky Dunaj hniezdiacich alebo vyhniezdených jedincov s mladými bolo publikovaných z konca 40. a 50. rokov minulého storočia publikoval Ferianc (1964). Tomuto druhu sa však napriek jeho vzácnosti na národnej úrovni nevenovala cielená pozornosť, a preto existujú len sporadické a lokálne údaje. V priebehu rokov 1973-1977 bolo zo Slovenska známych 14 doložených hniezdení chochlačky bielookej a to z Jakubovských rybníkov, Trnavských rybníkov, z okolia Čičova, Senného, Levíc a z Medzibodrodžia (Šťastný et al. 1987). Systematicky boli zhrnuté všetky údaje na národnej úrovni prvýkrát až v rámci rozšírenia vtákov na Slovensku (Danko et al. 2002). Z monitoringu vtákov Slovenska tak bolo v tomto období v rokoch 1980-1999 bolo zistené hniezdenie druhu spolu na 9 lokalitách a po tomto zhodnotení sa druhu opätovne nevenovala systematická pozornosť a existovali len jednotlivé pozorovania (Rác 2007, 2013, Kvetko & Šrank 2012). Následne až v rámci projektu ŠF Vtáky sa v území pre tento druh cielene mapovala.

Chochlačka bielooká sa na Slovensku mapovala metódou mapovania hniezdnych okrskov (Janda & Řepa 1986, SOS/BirdLife Slovensko 2013).

Hniezdenie chochlačky bielookej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát.

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Danko et al. (2002) odhadovali, že v rokoch 1980 – 1999 bolo na Slovensku 8 – 20 hniezdnych párov chochlačky bielookej a počet zimujúcich jedincov bol 5-15. Populačný trend uvádzajú mierne klesajúci o 20 až 50 % a stabilný areálový trend s maximálnou zmenou do 20 %.

Pri intenzívnom monitoringu CHVÚ Medzibodrožie v rokoch 2009-2010 bol druh pozorovaný v roku 2010 len na močiari pri Veľkom lese v katastrálnom území obce Čičarovce. Pár bol zaznamenaný 30.3. a 11.5. Po tomto termíne jedince zaznamenané neboli a hniezdenie sa preto nepredpokladalo. V priebehu rokov 2011-2013 bolo zmapovaných 27 lokalít, dokázané hniezdenie bolo na dvoch miestach, ostatné výskyty boli zaznamenané len maximálne do polovice mája, teda jednalo len o jedince na ťahu (Chrašč in litt.). V roku 2011 zistil P. Chrašč hniezdenie chochlačky bielookej na močiari pri obci Bačka (Kvetko & Šrank 2012) a T. Balla pozoroval 5.7.2012 v NPR Tajba pri Strede nad Bodrogom vyvedené mladé v prachovom perí (http://www.sopsr.sk/symfony-istb-online/). Predpokladané hniezdenie 1 páru bolo v roku 2012 aj pri obci Kapoňa, keď s výnimkou krátkeho obdobia, kedy bol pozorovaný len samec, sa pár vyskytoval na lokalite počas celého hniezdneho obdobia. V CHVÚ Medzibodrožie sa v rokoch 2011-2012 odhadovalo hniezdenie 1-3 párov chochlačky bielookej a v tomto období môžeme hovoriť aj o miernom náraste hniezdiacej populácie druhu oproti rokom 2008-2010, kedy nebolo dokázané žiadne hniezdenie. Druh je vzácnym hniezdičom na tomto území, napriek dostatku vhodných biotopov (Chrašč in litt.).

V posledných rokoch bol zistený nárast početnosti druhu v Maďarsku, s čím súvisia aj pravidelnejšie výskyty, hlavne počas ťahu aj na území Slovenska (Chrašč in litt.).

Výsledky mapovania chochlačky bielookej v r. 2011-2012 v území, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Medzibodrožie	27	2	1-3

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Stav biotopov s výskytom chochlačky bielookej v CHVÚ Medzibodrožie je značne závislý od zrážkových pomerov na tomto území a v priľahlých oblastiach. Biotopy od roku 2010 prekonávajú pomerne veľké zmeny. Po záplavách v roku 2010 boli všetky lokality (vo väčšine prípadov močiare s bohatou makrofytnou, plávajúcou a ponorenou vegetáciou) dostatočne zásobené vodou a tento priaznivý stav pretrvával aj v priebehu roku 2011. Od roku 2012 sa situácia začala zhoršovať, v dôsledku nedostatku zrážok prichádzalo k poklesu podzemnej vody a k následnému postupnému vysychaniu viacerých močiarov a začiatkom leta v roku 2013 boli mnohé z nich už zarastené vegetáciou (Chrašč in litt.).

4.5. CHOCHLAČKA VRKOČATÁ

AYTHYA FULIGULA

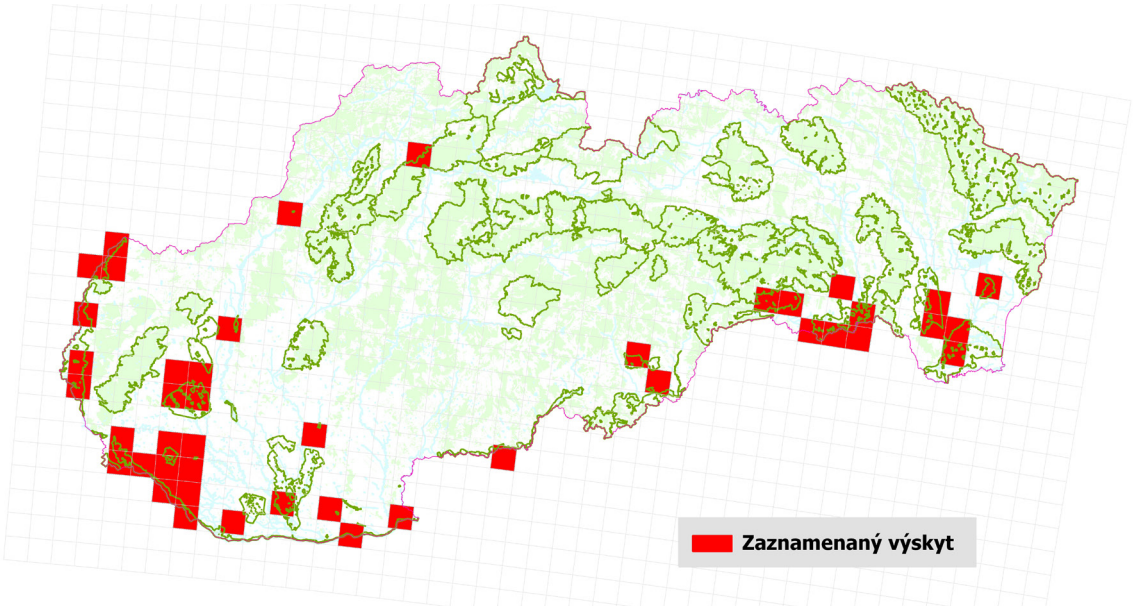

Chránené vtáčie územia v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dunajské luhy
Územia, kde je 1 % druhom: –

VÝSKUM A MONITORING

Chochlačku vrkočatú spomína ako migranta a hibernanta už Ferianc (1977). V prvej a druhej polovicu dvadsiateho storočia však záznamy o výskyte a početnosti tohto druhu boli len náhodného charakteru zamerané len na poznanie konkrétnych lokalít a len výnimočne sa sledovanie početnosti zameralo aspoň na opakované návštevy na vybratých lokalitách (aj to len ku koncu dvadsiateho storočia). Napríklad sčítanie zimujúcich vodných vtákov na niektorých úsekoch Dunaja od Devína po Komárno sa realizovalo 16., 17., 18., januára 1966. Úplne však absentoval systematický monitoring na národnej alebo lokálnej úrovni, čo sa zimujúcich populácií týka. Systematický monitoring druhu na Dunaji, z ktorého sú aj dostupné výsledky, v rámci zimného sčítania sa vykonáva od roku 1991 (Darolová et al. 2007). Organizuje sa v pravidelných termínoch počas mesiacov október až apríl, cez víkend, najbližšie k 15. kalendárnemu dňu. Počas monitoringu sa vodné plochy kontrolujú z jedného alebo viacerých bodov, aby boli sčítané vtáky na čo najväčšej, pokiaľ možno celej ploche vodných tokov a stojatých vôd. Úseky Dunaja sú kontrolované metódou pásového transektu. Pre čo najkorektnejší výpočet trendov početnosti jednotlivé úseky sčítavajú spravidla rovnakí pozorovatelia (Slabeyová et al. 2012). Predchádza sa tým chybám, ktoré sa môžu vyskytnúť pri rôznych pozorovateľoch. Okrem zimného sčítania bol realizovaný výskum vodného vtáctva po napustení Hrušovskej zdrže (Kovačovský & Rychlík 1994, 1996) a takisto bol krátko realizovaný monitoring vtáctva na Dunaji v šesťdesiatych rokoch (Rác 2005). Mimo Dunajských luhov sa dlhodobejší monitoring zimujúcich populácií vodného vtáctva vrátane chochlačiek vrkočatých realizoval na regionálnej úrovni len na Turci, na Záhorí a na Orave (Karaska 2006) od r. 1993. V ostatných regiónoch sa kompletnejší monitoring zimujúceho a migrujúceho vtáctva začal realizovať až na prelome 20. a 21. storočia (Slabeyová et al. 2008). Na území CHVÚ Dunajské luhy bola početnosť migrujúceho a zimujúceho vodného vtáctva vrátane chochlačky vrkočatej sledovaná obzvlášť v rokoch 2004-2009. Počas tohto obdobia bola Hrušovská zdrž, časť odpadového kanála a priesakové kanály kontrolované v týždenných intervaloch od začiatku októbra do konca apríla (Slabeyová et al. 2009b). Okrem týchto pravidelných sčítaní bolo v rokoch 2010-2013 uskutočnených niekoľko monitoringov aj v iných termínoch, aby sa zachytila dynamika migrácie jednotlivých druhov vtákov.

Zimovanie chochlačky vrkočatej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát.

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Na území CHVÚ Dunajské luhy patrí chochlačka vrkočatá počas migrácie a hibernácie medzi dominantné druhy. Kým podľa dostupných údajov z 20. storočia sa vyskytovala počas migrácie a zimovania nehojne predovšetkým na hlavnom toku Dunaja (v januári 1966 na vybraných úsekoch zaznamenaných celkovo 127 chochlačiek vrkočatých (Rác 2005)). Po sprevádzkovaní Dunajského vodného diela v roku 1992 sa tento pomer zmenil v prospech vodného diela. K tomuto prispel pravdepodobne aj fakt, že najmä Hrušovská zdrž sa svojou rozlohou a potravnou ponukou stala viac atraktívnou pre zimujúce vodné vtáky. Na viacerých kontrolovaných lokalitách predmetného územia bolo počas januárových termínov zimného sčítania v rokoch 1991-1999 zaznamenaných 676 až 13621 jedincov chochlačky vrkočatej, pričom prevažná väčšina bola pozorovaná na Hrušovskej zdrži a objektoch vodného diela (Darolová et al. 2007). Situácia bola obdobná aj v nasledujúcich rokoch. Počty zaznamenaných vtákov na Hrušovskej zdrži v rokoch 2000-2012 sa pohybovali od 431 do 19720 (Slabeyová et al. 2008, 2011). Podobne ako v čase zimovania, aj počas migrácie územie potvrdzuje svoj celoeurópsky význam. Početnosť každoročne dosahuje 1 % hranicu EÚ významnosti (Delany & Scott 2006). Počas migrácie môžeme sledovať dva vrcholy početnosti. Počas jesenného ťahu je to koniec novembra a začiatok decembra. V tomto období bol najväčší počet migrujúcich chochlačiek zaznamenaný v novembri 2005, spolu 34248 jedincov. Druhý vrchol je počas jarnej migrácie, koncom februára (Slabeyová et al. 2009b). Kvantitatívne zmeny početnosti chochlačiek počas sledovaného obdobia môžu byť pripisované jednak obdobnému trendu na iných zimoviskách v Európe (Slabeyová et al. 2011), na druhej strane na veľkosť zimujúcej populácie má značný vplyv počasie. Počas chladných zím sa chochlačky vyskytujú na Hrušovskej zdrži počas celej zimnej sezóny (Slabeyová et al. 2009b). V ojedinelých prípadoch zamrznutia zdrže sa väčšina zimujúcich vtákov presúva na starý tok Dunaja. Dôležitým faktorom vysokého počtu zimujúcich hlaholiek je aj vznik bohatej potravnej bázy pre tieto hibernujúce zúbkozobce, tvorenej veľkým počtom lastúrnikov (SOS/ BirdLife Slovensko 2013).

V dlhodobom trende (od roku 1991) počet zimujúcich chochlačiek vykazuje silný nárast, čo súvisí s vytvorením zimoviska európskeho významu na Hrušovskej zdrži. Toto však platí len do roku 2002, kedy početnosť dosiahla vrchol. V prípade, ak sa trend hodnotí od januára 2002, okrem posledných 2 rokov vykazuje skôr klesajúcu, resp. fluktuujúcu tendenciu. (Slabeyová et al. 2012). Na stanovenie vývoja populačného trendu bude nevyhnutný dlhodobý pravidelný monitoring.

Výsledky mapovania chochlačky vrkočatej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť zimujúcej populácie
Dunajské luhy	26	26	6 724-19 720

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Počas sledovaného obdobia v prípade biotopov výskytu počas migrácie a zimovania chochlačky vrkočatej na území CHVÚ Dunajské luhy, nedošlo k výraznejším zmenám ich kvality a rozsahu v porovnaní so stavom v období, keď bola vymedzená sústava CHVÚ Dunajské luhy. Dunaj bol aj minulosti jedným z najdôležitejších migračných zastávok a zimoviskom pre vodné vtáky. Po vybudovaní VD Gabčíkovo sa tento význam ešte zväčšil a v súčasnosti predstavuje jedno z najdôležitejších zimovísk a migračných zastávok v strednej Európe. Pomerne veľká, väčšinou nezamŕzajúca vodná plocha poskytuje dostatočný kľud a bohatú potravnú ponuku pre zimujúce vtáky. Na území CHVÚ Dunajské luhy je v súčasnosti zaznamenávaná relatívna početnosť viacerých druhov lastúrnikov (*Pisidium* sp., *Sphaerium* sp.) presahujúca viac ako 5 (Nagy 1999, 2006), pričom relatívna početnosť lastúrnikov tvoriacich hlavnú zložku potravy chochlačiek vrkočatých narástla hlavne po r. 2000. Na niektorých lokalitách dokonca v súčasnosti lastúrniky vytvárajú veľmi početné agregácie až súvislý pokryv dna a v porovnaní s inými zimoviskami tieto agregácie z veľkej časti tvoria pôvodné druhy živočíchov v CHVÚ Dunajské luhy. V poslednom desaťročí tak možno badať zlepšenie potravných podmienok chochlačiek vrkočatých v CHVÚ.

4.6. HRDZAVKA POTÁPAVÁ

NETTA RUFINA

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dunajské luhy, Veľkoblahovské rybníky, Záhorské Pomoravie
Územia, kde je 1 % druhom: –

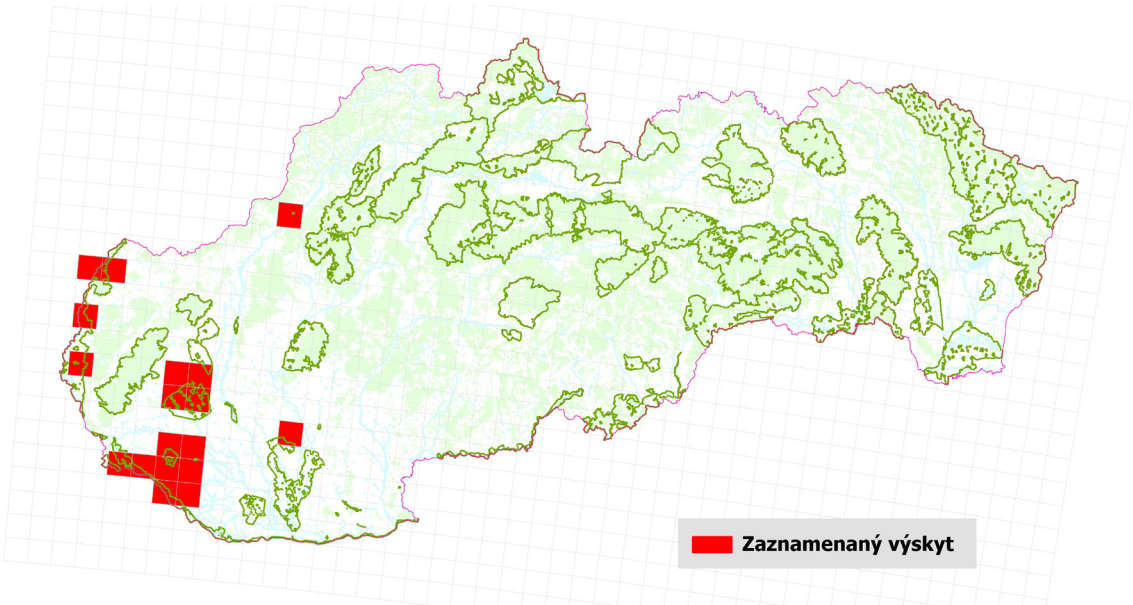
VÝSKUM A MONITORING

Hrdzavka potápavá sa v hniezdnom období vyskytuje na juhozápadnom Slovensku v Podunajskej a Záhorskej nížine. Ide o pomerne nového hniezdiča slovenskej avifauny. Hniezdenie bolo prvýkrát zaznamenané na Jakubovských rybníkoch (Kux 1986 in Danko et al. 2002). Spočiatku sa zaznamenávala len sporadicky. Prvý systematickejší monitoring na národnej úrovni začal až v roku 2007 so spustením programu hniezdneho sčítania vodného vtáctva (SOS/BirdLife Slovensko). Špeciálny monitoring druhu zameraný na jeho rozšírenie v sústave CHVÚ priniesol až projekt ŠF Vtáky. Takto bola zmapovaná v r. 2010 – 2013 v podstate celá populácia v CHVÚ Veľkoblahovské rybníky a tiež celá populácia v najvýznamnejších častiach CHVÚ Dunajské luhy (Hrušovská zdrž, ramenná sústava) pre tento druh. Okrem tohto projektu bola osobitne mapovaná populácia v CHVÚ Záhorské Pomoravie a v rámci hniezdneho sčítania vodného vtáctva aj v iných CHVÚ s výskytom tohto druhu.

Monitoring druhu sa vykonáva metódou dvoch kontrol (Musil 1996), t. j. sčítaním na každej monitorovanej lokalite v sezóne dvakrát. Zvýšená pozornosť sa venuje zaplaveným pobrežným porastom. Priame dohľadávanie hniezd sa nevykonáva z dôvodu možnosti následnej zvýšenej predácie.

Vzhľadom na pomerne obmedzený areál rozšírenia tohto druhu, jeho nízku početnosť a účinnosť sčítacej metódy, umožňujú údaje za obdobie rokov 2010 – 2013 pomerne presné stanovenie početnosti druhu nielen pre CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany, ale aj na národnej úrovni.

Hniezdenie hrzdavky potápavej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Veľkosť hniezdnej populácie hrdzavky potápavej na Slovensku sa odhaduje na desiatky párov (Danko et al. 2002). Medzi najvýznamnejšie lokality v CHVÚ Záhorské Pomoravie, na ktorých sa vyskytujú vyššie počty hrdzaviek patria Jakubovské rybníky, Adamovské štrkoviská a Skalické rybníky. Odhad hniezdnej populácie na základe výsledkov monitoringu z rokov 2010 – 2013 je 15 – 20 párov, čo predstavuje nárast oproti 10 hniezdnym párom v Záhorskom Pomoraví odhadnutým v roku 2003 pri vymedzovaní sústavy CHVÚ (Benko, Chudý, Vidner unpubl.).

V CHVÚ Dunajské luhy bolo v roku 2003 odhadnutých 12 – 13 párov s rastúcim trendom početnosti. V rokoch 2005 – 2010 dosiahla populácia druhu v CHVÚ viac ako 50 párov. Neskôr početnosť druhu poklesla kvôli viacerým negatívnym vplyvom (predovšetkým predácia inváznymi druhmi šeliem a vyrušovanie). Na Hrušovskej zdrži, kde hniezdi väčšina populácie v rámci CHVÚ, sa početnosť pohybuje v rozmedzí 10 – 20 párov (SOS/BirdLife Slovensko 2014).

V CHVÚ Veľkoblahovské rybníky je hrdzavka potápavá pravidelným hniezdičom. V r. 2003 bolo zistené hniezdenie 2 párov, v súčasnosti je odhad populácie rovnaký a to na úrovni 0 ‑ 3 páry (Darolová 2012).

Okrem uvedených CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany, bola prítomnosť hrdzaviek zistená aj v CHVÚ Úľanská mokraď (VN Ronava) 3 ex. 30.4. (Kvetko 2013) a v CHVÚ Žitavský luh, kde je prítomnosť hrdzaviek v hniezdnom období pravidelne zaznamenávaná od roku 2007 (SOS/BirdLife Slovensko 2011).

Na Boheľovských rybníkoch, ktoré boli pôvodne navrhnuté na zaradenie do sústavy CHVÚ, bola v roku 2003 odhadovaná početnosť 5 párov, v súčasnosti je to o jeden pár viac, t. j. 6 hniezdnych párov (Darolová 2010, Gúgh 2013).

Početnosť hrdzaviek na Slovensku korešponduje s celoeurópskym trendom tohto druhu, ktorý je vyhodnotený ako mierny nárast (BirdLife International 2004).

Výsledky mapovania hrdzavky potápavej v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Dunajské luhy	26	5	10 – 20
Veľkoblahovské rybníky	1	1	0 – 3
Záhorské Pomoravie	3	3	15 – 20

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V prípade hniezdnych biotopov hrdzavky potápavej v dvoch z troch CHVÚ nedošlo k významnejším zmenám ich kvality a rozsahu v porovnaní so stavom v období, keď bola vymedzená sústava CHVÚ. V prípade CHVÚ Veľkoblahovské rybníky sa nezmenil rozsah litorálnej vegetácie trstiny a pálky. Podobne bez významnejších zmien ostávajú kľúčové hniezdiská v CHVÚ Záhorské Pomoravie (Jakubovské a Skalické rybníky, Adamovské štrkoviská).

V prípade hniezdnych biotopov hrdzavky potápavej v CHVÚ Dunajské luhy došlo v porovnaní so stavom v čase vymedzovania k rozsiahlym zmenám v kvalite a rozsahu potenciálnych hniezdnych biotopov, čo môže mať dosah na populáciu aj v budúcnosti. V r. 2003 sa hniezdna populácia obmedzovala na Vtáčí ostrov pri Šamoríne, litorálnu vegetáciu priesakových kanálov a ramennú sústavu. V r. 2009 bolo ako kompenzačné opatrenie pri stavbe protipovodňovej ochrany Bratislavy nasypaných 17 nových ostrovov v severovýchodnej časti Hrušovskej zdrže s celkovou rozlohou 3,8 ha a na Vtáčom ostrove boli na ploche 2 ha (z celkovej výmery 9 ha) odstránené porasty inváznych druhov rastlín. Tieto opatrenia dočasne zlepšili podmienky pre hniezdenie hrdzaviek (nové ostrovy boli obsadené jednotlivými pármi), ale následne v dôsledku sukcesie absencie manažmentu týchto ostrovov a nekontrolovanej návštevnosti ich význam poklesol. Celkový stav bol ešte zhoršený zlikvidovaním brehovej vegetácie a výstavbou v blízkosti priesakových kanálov na viac ako jednej tretine ich dĺžky (Ridzoň in litt.).

4.7. KAČICA CHRAPAČKA

ANAS QUERQUEDULA

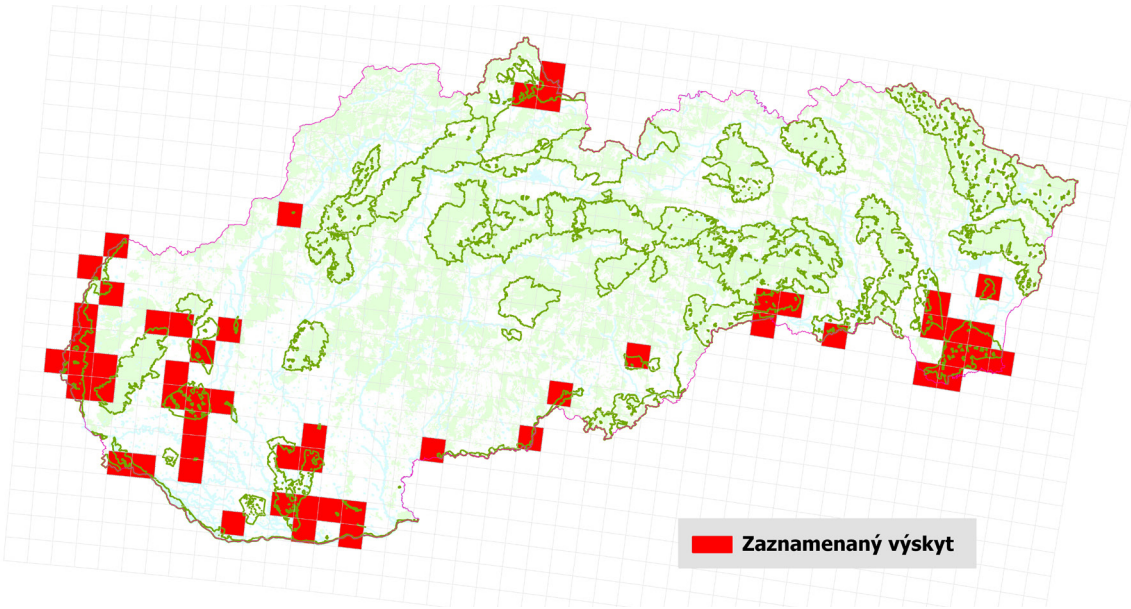

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dunajské luhy, Medzibodrožie, Parížske močiare, Záhorské Pomoravie, Žitavský luh
Územia, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM A MONITORING

Prvé údaje o hniezdení na území Slovenska pochádzajú z 50-tych rokov 20. storočia, podľa ktorých je oveľa menej početná ako kačica divá, ale nie je ani zriedkavá, vyskytuje sa na vhodných biotopoch (Ferianc 1977). K roku 1990 bola veľkosť populácie v ČR a SR odhadovaná na 200 až 380 párov (Hudec et al. 1994). V práci Murina et al. (1994) bola hniezdna početnosť chrapačiek na území Slovenska pre obdobie rokov 1973 – 1994 odhadnutá na 100 až 200 párov. V populačnom a tiež v územnom trende bol zaznamenaný mierny pokles, 20 – 50 %. Posledný odhad veľkosti hniezdnej populácie bol vypracovaný pre potreby Správy o stave jednotlivých druhov vtákov v zmysle článku 12 smernice o vtákoch, kde sa uvádza 30 – 60 párov pre obdobie rokov 2000 až 2012 (Černecký et al. 2014). Na rybníkoch CHVÚ Senianske rybníky sa kačice chrapačky vyskytujú v relatívne malej početnosti od marca do septembra, v sezóne 2008 tu bolo zaznamenaných 7 – 70 ex. (Balla & Hrinko 2010). Z územia CHVÚ Poiplie sú historicky známe štyri hniezdne lokality a tri lokality, kde sa hniezdenie predpokladalo (Mojžiš et al. 2011). Počet hniezdnych párov na tomto území bol v období rokov 1989 – 2010 odhadnutý na 2 až 8. V rámci projektu ŠF Vtáky boli kačice chrapačky mapované vo vybraných CHVÚ metódou dvoch kontrol (Musil 1996, SOS/BirdLife Slovensko 2013).

Hniezdenie kačice chrapačky na Slovensku v r. 2010 - 2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Podľa Danka et al. (2002) bol odhadovaný počet párov hniezdiacich na celom území Slovenska 100 až 200, pričom dokázané hniezdenie bolo len v 21 kvadrátoch DFS (4,9 %) a pravdepodobné hniezdenie v ďalších 37 kvadrátoch (8,6 %). Migrácia resp. mimohniezdny výskyt bol pozorovaný v 142 kvadrátoch DFS (33,1 %). Počet zimujúcich jedincov odhadli na 0 – 30.

V mapovaných CHVÚ bolo spolu zistených 28 – 62 hniezdnych párov. Zistený trend populácie je rastúci. Konkrétne v CHVÚ Medzibodrožie má populačný trend stúpajúci charakter, v CHVÚ Parížske močiare fluktuujúci a v CHVÚ Záhorské Pomoravie a Žitavský luh klesajúci charakter. V CHVÚ Dunajské luhy nebolo hniezdenie preukázané.

CHVÚ Medzibodrožie predstavuje jedno z najvýznamnejších území z hľadiska výskytu kačice chrapačky na Slovensku. Mapovaním bol na tomto území zistených 20 – 25 párov, pričom populácia je rovnomerne rozložená na celom území CHVÚ s výnimkou severovýchodnej časti, kde nenachádza vhodné podmienky (Chrašč unpubl.). Na základe zadefinovaných kritérií vychádza v celkovom hodnotení v CHVÚ Medzibodrožie pre kačicu chrapačku priemerný priaznivý stav zachovania. Rovnaký stav bol zistený aj v CHVÚ Žitavský luh, ktoré predstavuje pravidelné hniezdisko aj významnú migračnú zastávku počas jarného a jesenného ťahu. Kačica chrapačka je tu ako hniezdič viazaná na nízkobylinné zaplavené porasty močiarov a aluviálnych lúk. V rokoch 2008 až 2013 hniezdil v danom území minimálne 1 pár (Lengyel 1992, 1997, Gúgh et al. 2011, Gúgh unpubl.). Rovnaký stav bol zistený aj v roku 2014 (Gúgh 2014). Trend početnosti populácie je za posledných päť rokov klesajúci o viac ako 20 % (Gúgh unpubl.).

Podľa údajov o hniezdnej početnosti kačice chrapačky v CHVÚ Záhorské Pomoravie za posledných 15 rokov je populačný trend nestály s tendenciou poklesu. Hniezdna početnosť je závislá na stave hniezdnych biotopov v konkrétnej hniezdnej sezóne. V roku 2010 bolo zistených 33 párov, čo je nadpriemerný stav, kým v roku 2011 hniezdna početnosť klesla na približne polovicu (17 párov). V suchom roku 2012 pokles pokračoval a znova bola dosiahnutá asi len polovica početnosti z predchádzajúceho roka, a to 8 párov. Celkové hodnotenie poukazuje na priemerný priaznivý stav populácie v CHVÚ Záhorské Pomoravie v kategórii B (Jureček unpubl.).

Hniezdna populácia v CHVÚ Parížske močiare bola v rokoch 2010 – 2012 reprezentovaná 3 až 5 pármi s celkovou hustotou 0,2 – 0,3 páru na 10 ha, čo zodpovedá stavu z rokov 1993 – 2002. Hniezdna úspešnosť je však na základe pozorovania vyvedených mláďat pomerne nízka (Trnka unpubl.). 19.4.2014 boli na tomto území pozorované 3 páry (Gúgh 2014). Populácia na lokalite je stabilná, alebo kolíše v rozsahu ± 20 %.

V CHVÚ Dunajské luhy v súčasnosti nie sú známe údaje o hniezdení druhu. Na základe zadefinovaných kritérií hodnotenia je kačica chrapačka na tomto území zaradená do nepriaznivého stavu (Chudý unpubl.).

Výsledky mapovania kačice chrapačky v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Dunajské luhy	35	3	0 – 1
Medzibodrožie	49	6	20-25
Parížske močiare	1	1	3 – 5
Záhorské Pomoravie	25	6	8-33
Žitavský luh	1	1	0-1

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Vyhovujúcim biotopom pre kačicu chrapačku sú lokality so stálou hladinou vody počas celého hniezdneho obdobia a s primerane vyvinutou litorálnou vegetáciou. V blízkosti hniezdiská by mali byť dostatočne zastúpené lúčne porasty. Takéto podmienky nachádza v CHVÚ Medzibodrožie, ktoré predstavuje priaznivý hniezdny biotop s vyhovujúcimi potravnými podmienkami (Chrašč unpubl.). CHVÚ Žitavský luh možno považovať za štruktúrovaný biotop s prevažujúcim zastúpením vysokých tráv (pálka, trstina, steblovka) a s menším zastúpením porastov ostríc, vlhkých lúčnych porastov a otvorenej vodnej hladiny. Toto územie je vyhovujúce pre výskyt kačice chrapačky, dochádza tu však k výkyvom vodnej hladiny počas hniezdneho obdobia o viac ako 20 cm a územie taktiež nemá dostatočný manažment, čím dochádza k zazemňovaniu mokradí. V území došlo k jeho fragmentácii (zníženie rozlohy mokrých lúk) a chýba manažment vo forme pasenia aj počas hniezdneho obdobia, kedy lúky rýchlo rastú a vytvárajú homogénne porasty (Gúgh unpubl.). Takto zaniká štruktúrovaný biotop s dobrým rozhľadom a otvorenou plytkou vodnou plochou.

4.8. KAČICA CHRIPĽAVKA

ANAS STREPERA

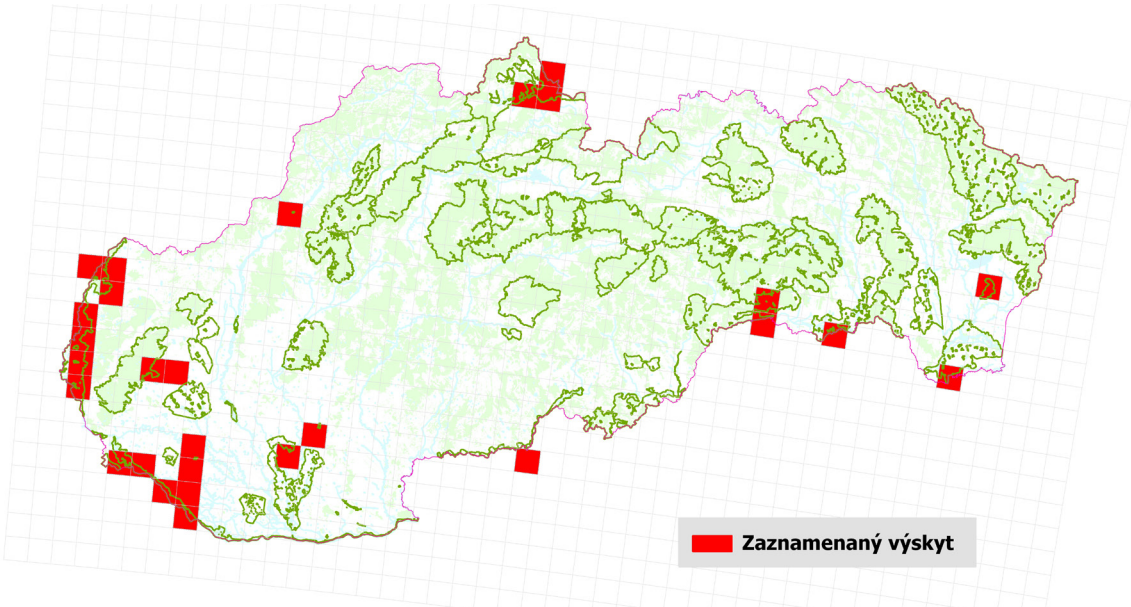

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dunajské luhy, Veľkoblahovské rybníky, Záhorské Pomoravie
Územia, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM A MONITORING

Pozornosť druhu ako vzácnemu hniezdičovi sa na Slovensku venuje desaťročia. Jednotlivé údaje o hniezdení z 40-tych a 50-tych rokov minulého storočia má už Ferianc (1977). Systematickejší výskum niektorých lokalít nastúpilo až v 90-tych rokoch, kedy bola zisťovaná početnosť napr. na Jakubovských rybníkoch (Jureček 1996) a Senianskych rybníkoch (Danko 1995). Ucelenejšie zhodnotenie početnosti na národnej a nielen na lokálnej úrovni však prišlo až s „Atlasom vtákov" (Danko et al. 2002) a pri návrhu významných vtáčích území (Rybanič et al. 2004). Chýbal však následný monitoring populácie chripľaviek, ktorý sústavnejšie začal až hniezdnym sčítaním vodného vtáctva v r. 2007 (SOS/BirdLife Slovensko 2014) a chýbalo aj ďalšie dôsledné mapovanie druhu v CHVÚ. Riešil to projekt ŠF Vtáky, v ktorom sa dvoma kontrolami v máji a júni (Trnka 2010) mali vo vybraných CHVÚ dohľadávať hniezdiace páry chripľaviek. Takto bola zmapovaná v r. 2010 – 2013 v podstate celá populácia v CHVÚ Veľkoblahovské rybníky a tiež celá populácia v najvýznamnejších častiach CHVÚ Dunajské luhy (Hrušovská zdrž, ramenná sústava) pre tento druh. Okrem tohto projektu bola osobitne mapovaná populácia v CHVÚ Záhorské Pomoravie metódou dvoch kontrol (Musil 1996) a v rámci hniezdneho sčítania vodného vtáctva aj v iných CHVÚ s výskytom tohto druhu. Údaje dostupné za r. 2010 - 2013 tak umožňujú pomerne presné stanovenie početnosti druhu ako v CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany, tak na národnej úrovni.

Hniezdenie kačice chripľavky na Slovensku v r. 2010 - 2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Hniezdna populácia chripľavky na Slovensku za posledné roky výrazne narástla rovnako, ako sa zväčšil areál rozšírenia. Kým v r. 2002 bola populácia odhadovaná na 50 - 80 párov (Danko et al. 2002), tak v súčasnosti je veľkosť populácie odhadnutá na 100 - 200 párov, pričom druh sa v predošlom desaťročí rozšíril do horských kotlín, kde v minulosti nehniezdil (napr. Oravská priehrada).

Nárast populácie bol zistený aj aktuálnym mapovaním v r. 2010 – 2013 v tých CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany. V CHVÚ Záhorské Pomoravie tak bola pri vymedzení sústavy CHVÚ v r. 2003 stanovená veľkosť populácie na 7 – 8 párov, aktuálne v tomto CHVÚ je odhadnutá na 13 – 25 párov. V CHVÚ Dunajské luhy bola v r. 2003 veľkosť populácie odhadnutá na 16 – 17 párov, v rokoch 2005 - 2009 len na Hrušovskej zdrži bola veľkosť populácie odhadovaná na 10 – 20 párov (Ridzoň 2014) a pri mapovaní v rokoch 2010 – 2013 len na Vtáčom ostrove pri Šamoríne bolo pri sčítavaní hniezdiacich čajok nájdených prvé roky mapovania 25 hniezd (v celom CHVÚ tak nájdených a odhad 30 - 40 párov), i keď početnosť nasledovne poklesla len na jednotlivé páry (Chudý 2013) v dôsledku predácie inváznymi šelmami a vyrušovania.

Nárast nebol zaznamenaný len v CHVÚ Veľkoblahovské rybníky, kde v r. 2003 bolo zistené hniezdenie 3 párov, no vsúčasnosti v CHVÚ hniezdi len 1-2 páry (Darolová 2012). V rokoch 2010-2012 boli rovnako pozorované v niektorých rokoch aj 4 páry, no ich hniezdenie nebolo dokázané, vždy sa podarilo dokázať na Veľkoblahovských rybníkoch len hniezdenie maximálne jedného páru.

Okrem uvedených CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany, boli významnejšie populácie druhu v súčasnosti zistené v CHVÚ Senianske rybníky – do 20 párov (Repel 2013) a v CHVÚ Horná Orava na Oravskej priehrade 20 – 30 párov, kde začala chripľavka hniezdiť len v poslednom desaťročí a prvé hniezdenie bolo doložené v roku 2006 (Trnka & Suchánek 2006).

Výsledky mapovania kačice chripľavky v r. 2010-2012 v územiach, *kde je predmetom ochrany*

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Dunajské luhy	26	4	30-40
Veľkoblahovské rybníky	1	1	1-2
Záhorské Pomoravie	7	3	13-25

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V prípade hniezdnych biotopov kačice chripľavky v dvoch z troch CHVÚ nedošlo k významnejším zmenám ich kvality a rozsahu v porovnaní so stavom v období, keď bola vymedzená sústava CHVÚ. V prípade CHVÚ Veľkoblahovské rybníky sa nezmenil rozsah litorálnej vegetácie trstiny a pálky. Podobne bez významnejších zmien ostávajú kľúčové hniezdiská v CHVÚ Záhorské Pomoravie (napr. Jakubovské rybníky).

Naopak v prípade biotopov chripľavky v CHVÚ Dunajské luhy došlo v porovnaní so stavom v čase vymedzovania sústavy k rozsiahlym zmenám v kvalite a rozsahu potenciálnych hniezdnych biotopov, čo môže mať dosah na populáciu aj v budúcnosti. V r. 2003 sa hniezdna populácia obmedzovala na Vtáčí ostrov pri Šamoríne, litorálnu vegetáciu priesakových kanálov a ramennú sústavu. Následne v r. 2009 ako kompenzačné opatrenie pri stavbe protipovodňovej ochrany Bratislavy bolo nasypaných 17 nových ostrovoch pri Kalinkove s rozlohou 3,8 ha a odstránenie inváznych porastov rastlín na Vtáčom ostrove na ploche 2 ha (z celkovo 9 ha). Tieto opatrenia dočasne zlepšili podmienky (nové ostrovy boli obsadené jednotlivými pármi chripľaviek), ale už následne v dôsledku sukcesie a absencie manažmentu nových ostrovov a nekontrolovanej návštevnosti ich význam poklesol. Celkový stav bol ešte zhoršený zlikvidovaním brehovej vegetácie a zastavaním brehov priesakových kanálov na viac ako tretine ich dĺžky (Ridzoň in litt.).

4.9. KAČICA DIVÁ

ANAS PLATYRHYNCHOS

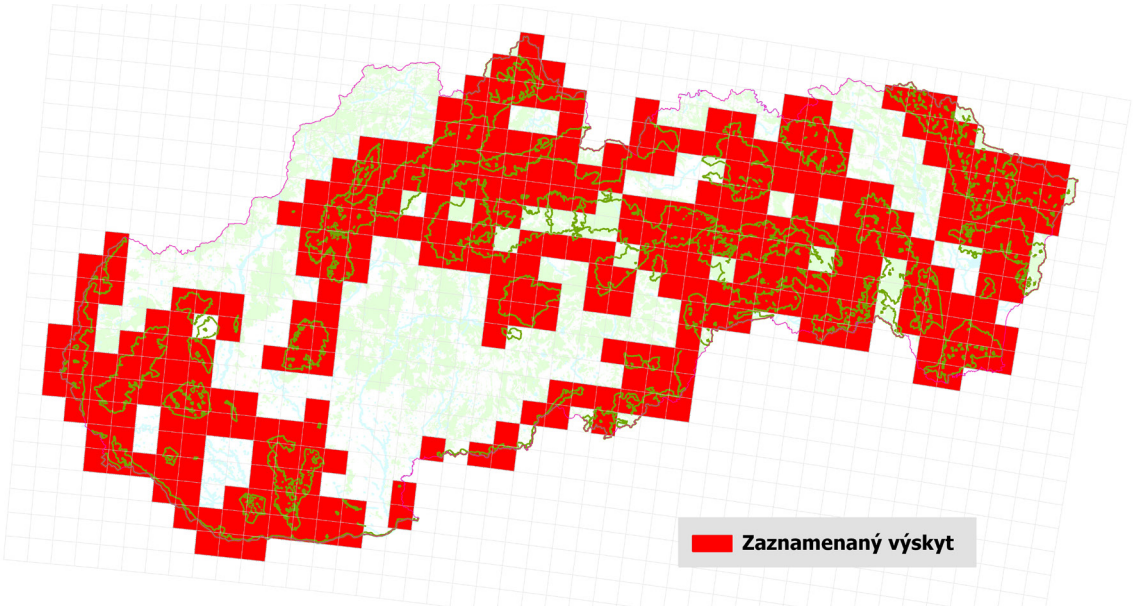

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dunajské luhy
Územie, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM A MONITORING

Na Slovensku ju ako hniezdiča na celom území spomína už Ferianc (1977) ju uvádza ako pravidelný zimujúci druh na takmer všetkých nezamŕzajúcich vodách Slovenska. Systematické zimné sčítanie vodného vtáctva sa vo väčšej miere začalo na Slovensku realizovať až od roku 1991 a na základe tohto je možné v súčasnosti stanoviť trendy zimujúceho vtáctva na Slovensku už za obdobie vyše 20 rokov (Slabeyová et al. 2011). Ucelenejšie zhodnotenie početnosti na národnej a nielen na lokálnej úrovni zahrňujúce nielen zimujúce, ale aj hniezdiace kačice divé však prišlo až s „Atlasom vtákov" (Danko et al. 2002) a pri návrhu významných vtáčích území (Rybanič et al. 2004). Rovnako aj podrobnejšie sčítanie vodného vtáctva, ktoré zachytilo viac ako 50 % populácie zimujúcich kačíc divých na Slovensku, reálnym monitoringom sa začalo až v roku 2002 zahrňujúce v niektorých regiónoch (Orava, Turiec a iné) a CHVÚ (Dunajské luhy) všetky lokality so zimovaním kačíc divých (Slabeyová et al. 2008, 2011). Vzhľadom na pravidelne realizované zimné sčítanie vodného vtáctva môžeme pomerne presne stanoviť zimujúcu populáciu na Slovensku, ale aj v samotnom Chránenom vtáčom území Dunajské luhy, ktoré je jediným CHVÚ, v ktorom je kačica divá predmetom ochrany. Údaje o početnosti kačice divej v zimnom období patria medzi jedny z najpresnejších údajov dostupných z monitoringu vtáctva, keďže sú založené na viac ako 20 ročnom monitoringu jej populácie, v niektorých územiach navyše kompletnom monitoringu zimujúcej populácie.

Zimovanie kačice divej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát.

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Kačica divá patrí medzi naše bežné druhy, ktoré sa vyskytujú všade na vhodných miestach, najmä okolo Dunaja a jeho prítokov, rovnako pri riekach tečúcich do Tisy a na Oravskej priehrade, na rybníkoch a močiaroch, niektoré páry aj v okolí potokov alebo menších vôd (Ferianc 1977). Hniezdna populácia na Slovensku je stabilná. V roku 2002 bola odhadnutá na 12000 – 20000 párov (Danko et al. 2002), pričom v súčasnosti je odhadnutá na 13000 – 20000 párov (Černecký et al. 2014). Zimujúca populácia kačice divej na Slovensku v posledných rokoch vykazuje mierny pokles. V roku 2002 bola veľkosť zimujúcej populácie odhadnutá na 60000 – 120000 ex. (Darolová & Krištín 2002). V zime 2002/03 bol odhadovaný počet tohto druhu 56700 – 80000 ex. (Ridzoň, 2003). V zime 2004/05 bol odhadovaný počet zimujúcich druhov 59200 – 80000 ex. (Slabeyová et al. 2008), v zime 2009/10 bol odhadovaný počet jedincov 80000 – 102000 ex. (Slabeyová et al. 2011) a v zime roku 2011 – 2012 to bolo 96000 – 125 000 (Slabeyová et al. 2014) V súčasnosti je zimujúca populácia odhadnutá na 80000 – 110 000 ex. (Černecký et al. 2014).

Na Dunaji bolo v roku 2003 zistených 5310 zimujúcich jedincov, v roku 2004 to bolo 6086 jedincov, v roku 2005 3701 jedincov v roku 2006 2921 jedincov a v roku 2007 3749 jedincov (Darolová et al. 2007). Okrem toku Dunaja však pravidelne zimuje aj na ramennej sústave a vodných plochách v rámci CHVU Dunajské luhy a objektoch vodného diela a jej celkový počet v CHVU je tak niekoľkonásobne vyšší ako na samotnom toku Dunaja. Kačica divá je najbežnejším druhom spomedzi kačíc v Európe a keďže je viazaná na nezamrznuté vodné plochy, jej početnosť je priamo úmerná počtu takýchto plôch počas zimy na Slovensku.

Výsledky mapovania kačice divej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (jedincov)
Dunajské luhy	26	26	11500 – 18000

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Kačica divá je najpočetnejšie zastúpený druh kačice na Slovensku, či už ako hniezdič, tak aj ako zimujúci druh. Obýva širokú škálu biotopov, od vodných tokov a vodných plôch na nížinách, pričom údoliami riek vystupuje až do vysokohorského prostredia (ľadovcové plesá v Tatrách).

Na hniezdenie vyhľadáva rôzne typy mokradí a vodných plôch, rieky, rybníky, štrkoviská, kanály s pobrežnými porastmi mokraďovej vegetácie. Hniezdi i v mestskom prostredí (napr. jazierka v parkoch).

V polovici augusta značná časť vtákov zvyčajne mení svoju distribúciu a z menších vôd sa presúva na väčšie, ktoré sú relatívne bezpečnejšie pred odstrelom pri poľovačkách.

V prípade zimovania tohto druhu je početnosť jedincov závislá od teploty. Kačica divá zimuje takmer na celom území Slovenska, najviac na veľkých tokoch a vodných plochách, pokiaľ nie sú zamrznuté, pričom preferuje ako zimoviská plytké vodné plochy. Rozsah biotopov využívaných ako zimoviská v CHVÚ Dunajské luhy sa pre kačicu divú v sledovanom období nezmenil. V prípade najvýznamnejšieho zimoviska na Hrušovskej zdrži v dôsledku intenzívnej sedimentácie sa zväčšila rozloha plytčín, ktoré sú vhodnejšie pre zimovanie kačíc divých.

4.10. PREPELICA POĽNÁ

COTURNIX COTURNIX

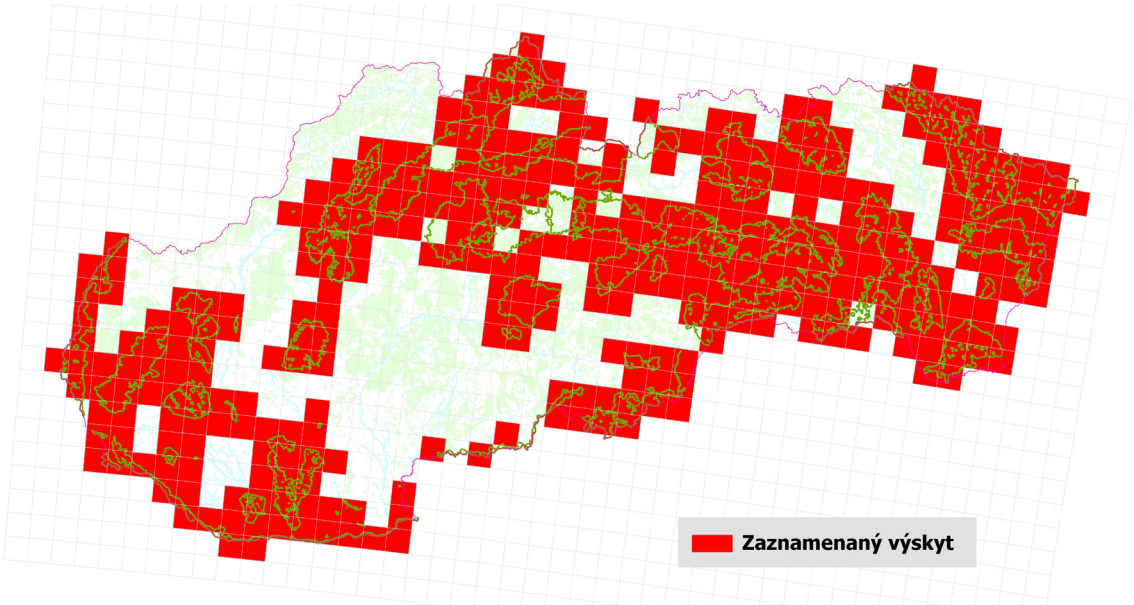
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: –
Územia, kde je 1 % druhom: Bukovské vrchy, Cerová vrchovina – Porimavie, Čergov, Dolné Považie, Horná Orava, Košická kotlina, Laborecká vrchovina, Lehnice, Levočské vrchy, Malá Fatra, Malé Karpaty, Medzibodrožie, Nízke Tatry, Ondavská rovina, Poiplie, Poľana, Slanské vrchy, Slovenský kras, Strážovské vrchy, Tríbeč, Úľanská mokraď, Vihorlatské vrchy, Volovské vrchy, Záhorské Pomoravie

VÝSKUM A MONITORING

Údaje o rozšírení aj z územia Slovenska sú aj v atlase Šťastného et al. (1987) a Danku et al. (2002). Napriek rozšírenosti a všeobecnej známosti prepelice je údajov o hustote pomenej. Staršie práce uvádzajú hustotu 0,2 ex./km^2 v predhorí Vysokých Tatier, na Poľane zistil Krištín (2010) od 2 – 3 páry až 8 – 18 páru/ km^2, na Orave Demko 20 – 50 ex./ km^2 (Danko et al. 2002). Celoslovensky bolo uskutočnené sčítanie volajúcich samcov na líniách v roku 2004 pod gestorstvom Spoločnosti pre ochranu vtáctva na Slovensku. Na 170 líniách v celkovej dĺžke 560 km bolo sčítaných 493 volajúcich samcov, čo predstavuje priemernú hustotu približne 1,75 samca/km^2 (Demko 2004). Na základe doterajších poznatkov je možné konštatovať, že prepelica poľná patrí u nás medzi dobre známe a rozšírené druhy poľnohospodárskej krajiny.

Monitoring sa v rámci projektu ŠF Vtáky a v rámci monitoringov použitých pre túto publikáciu realizoval najmä sčítaním volajúcich samcov na líniách (pásoch), údaje boli zaznamenávané aj v rámci bodového transektu vo vhodných biotopoch (SOS/BirdLife Slovensko 2013).

Hniezdenie prepelice poľnej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Z celosvetového hľadiska je druh zaradený ako menej dotknutý (LC) a predpokladá sa klesajúci trend (BirdLife International 2014) v dôsledku lovu a zmien poľnohospodárstve. V Európe je prepelica hodnotená ako druh s dlhodobým poklesom populácie a fluktuant (BirdLife International 2004). Početnosť prepelice sa výrazne mení nielen v priebehu rokov (fluktuant), ale aj v rámci jednej sezóny, kedy sa presúvajú jedince po žatve, alebo po kosbe lúk z nižších oblastí na nepokosené miesta v horských oblastiach. Tieto skutočnosti značne sťažuje určenie početnosti a ich trendy. Na Slovensku bol trend v rokoch 1980 – 1999 hodnotený ako stabilný, hniezdna populácia sa odhadovala na 2000 – 6000 párov (Danko et al. 2002). Na základe výsledkov rozsiahleho sčítania volajúcich samcov na celom území Slovenska Demko (2004) v roku 2004 odhadoval početnosť až na 30000 – 50000 volajúcich samcov. Tento odhad však nevyjadruje plne nárast početnosti, ale skôr zlepšenie poznatkov o tomto druhu. V súčasnosti je prepelica u nás zaradená medzi menej dotknuté druhy (LC; Demko et al. 2013). Tento druh je predmetom ochrany v 24 CHVÚ, z nich bol v rámci projektu ŠF Vtáky 1 mapovaný v 2 územiach. Počas obdobia mapovania boli zistené hustoty od 0,8 ex./ km^2 (Littera, Chotín) po 1,91 ex/10 ha (Littera, Bajč). Pri monitoringu bežných druhov vtákov za obdobie rokov 2005-2009 bol zistený u prepelice neistý trend početnosti s pozitívnou tendenciou (Slabeyová et al. 2009a).

Pri porovnaní odhadov veľkostí populácií v jednotlivých CHVÚ oproti vedeckému odhadu z r. 2003 Rybanič et al. 2003) u 3 CHVÚ došlo k nárastu odhadu početnosti (Horná Orava, Nízke Tatry, Lehnice), pri 6 CHVÚ došlo k poklesu odhadov početnosti (Dolné Považie, Malá Fatra, Ondavská rovina, Poľana, Úľanská mokraď, Strážovské vrchy) a u 6 zostal odhad početnosti na približne na rovnakej úrovni. Pri ďalších 9 CHVÚ neboli dostatočné údaje pre stanovenie odhadov početnosti a počet bol prevzatý z odborného návrhu. Jedná sa o CHVÚ: Cerová vrchovina – Porimavie, Čergov, Košická kotlina, Levočské vrchy, Malé Karpaty, Slanské vrchy, Slovenský kras, Vihorlat, Volovské vrchy a Záhorské Pomoravie. Vyššie uvedené zmeny nemusia odrážať stav populácií v jednotlivých územiach, ale môžu byť výsledkov iných metodických prístupov a zmien v pri vyhlasovaní CHVÚ (územia hodnotené v odbornom návrhu sa plne neprekrývajú s vyhlásenými územiami CHVÚ).

Výsledky mapovania prepelice poľnej v r. 2010 – 2012 v CHVÚ, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Odhad početnosti 1990 – 2003 (Rybanič et al. 2003)	Odhad početnosti 2010 – 2012	Populačný trend
Bukovské vrchy	40	40-50	stabilný
Cerová vrchovina – Porimavie	150 – 200	125-175	klesajúci
Čergov	70	70	neznámy
Dolné Považie	350	49-60	stabilný
Horná Orava	100 – 200	200-400	fluktuujúci
Košická kotlina	100	100	neznámy
Laborecká vrchovina	250	150-250	klesajúci
Lehnice	30 – 50	90-120	stabilný
Levočské vrchy	100	100	neznámy
Malá Fatra	100	50-80	klesajúci
Malé Karpaty	50	50	neznámy
Medzibodrožie	300	300-400	stúpajúci
Nízke Tatry	40	70-90	stabilný

Ondavská rovina	300	150-200	neznámy
Poiplie	50 – 100	48-83	fluktuujúci
Poľana	120	30-60	klesajúci
Úľanská mokraď	40	14-26	stabilný
Slanské vrchy	110	110	neznámy
Slovenský kras	110	110	neznámy
Strážovské vrchy	80	25-45	stabilný
Tríbeč	40	20-50	fluktuujúci
Vihorlatské vrchy	90	90	neznámy
Volovské vrchy	90	90	neznámy
Záhorské Pomoravie	120	120	fluktuujúci

Poznámka: u tohto druhu je problematické stanovovať počet na základe párov, nakoľko využívajú polygamiu, polyandriu aj monogamiu (Hudec et al. 2005). Kvantifikácia v pároch preto bola zachovaná len za účelom porovnania predchádzajúcich odhadov, lepšie by však odpovedala kategória „volajúce samce".

Obdobne je nejednoznačné aj hodnotenie trendov v jednotlivých CHVÚ. Len pri jednom CHVÚ je v súčasnosti trend početnosti hodnotený ako stúpajúci (Medzibodrožie), pri 4 CHVÚ je hodnotený ako klesajúci (Cerová vrchovina a Porimavie, Laborecká vrchovina, Malá Fatra a Poľana). V 4 územiach je hodnotený trend ako fluktuujúci a pri 6 územiach ako stabilný. Trend početnosti nebolo možné určiť v 9 územiach. Uvedené výsledky naznačujú problémy pri tomto fluktuujúcom druhu a upozorňujú na potrebu dlhodobejšieho systematického monitoringu jednotnou metodikou.

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Prepelica poľná obýva v súčasnosti predovšetkým otvorenú poľnohospodársku krajinu: lúky, polia najmä obilné a ďatelinové, menej okopaniny, kukuricu alebo repku. Hniezdi od najnižších polôh Slovenska až po otvorené plochy nad hornou hranicou lesa. Predpokladá sa, že sa stav biotopov sa oproti obdobiu prípravy odborného návrhu sústavy CHVÚ zásadne nezmenil. Vzhľadom na celkové trendy v poľnohospodárstve možno predpokladať, že došlo nárastu pestovania kukurice a repky aj do podhorských oblastí. Tieto plodiny sú pre prepelicu nevhodné. Vplyvom podmienok dotačnej politiky sa zvýšila intenzita využívania lúk a pasienkov. V niektorých oblastiach došlo k úbytku trávnatých porastov v prospech ornej pôdy. Lokálne tiež došlo k pestovaniu energetických drevín a iných plodín. Časť biotopov ubudlo v dôsledku záberu poľnohospodárskej pôdy pre výstavbu rôznych objektov, priemyselných areálov alebo infraštruktúry.

4.11. JARIABOK HÔRNY

TETRASTES BONASIA

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom:
Bukovské vrchy, Laborecká vrchovina, Nízke Tatry, Tatry, Veľká Fatra
Územia, kde je 1 % druhom: Čergov, Horná Orava, Chočské vrchy, Levočské vrchy, Malá Fatra, Muránska planina – Stolica, Poľana, Slanské vrchy, Slovenský raj, Strážovské vrchy, Vihorlatské vrchy, Volovské vrchy

VÝSKUM A MONITORING

Jariabok hôrny žije väčšinu roka veľmi skrytým spôsobom života, ale napr. oproti hlucháňovi je pri mapovaní výhodou jeho celodenná aktivita počas jarných a jesenných mesiacov, ktorá umožňuje jeho monitoring na základe hlasových prejavov alebo vábenia. Výskumy na Slovensku boli väčšinou sústredené do konkrétnych pohorí resp. regiónov Slovenska. Komplexnejšie zhodnotenie slovenských stavov nachádzame iba v niekoľkých prácach (napr. Ferianc 1954, 1977, Ladzianský et al. 1961, Danko et al. 2002). Celoslovenské údaje sa každoročne spracovávajú aj v rámci poľovníckej štatistiky a všetky záznamy o výskyte sa evidujú aj v rámci databázového systému ISTB, ŠOP SR, ktorú napĺňajú najmä zamestnanci Štátnej ochrany prírody. Monitorovaniu populácií v jednotlivých orografických celkoch Slovenska sa venovali viacerí autori (Baláž 2013, Bučko 2001, 2002, Danko et al. 2002, Hapl et al. 2001, Klaus et al. 1985, Košút 2001, Nutil 2013, Pčolová 2013, Remeník 2001, Saniga 1995). Pri monitoringu sa využíva metóda bodového transektu, min. 20 bodov vzdialených 300 m (ŠOP SR 2013). Na každom bode sa zaznamenávajú vizuálne a akustické prejavy počas 5 min. Druhou metódou je veľkoplošný monitoring – mapovanie hniezdnych teritórií a tokajúcich jedincov.

Pre účely práce boli použité údaje z databázy ISTB, ŠOP SR, údaje spracované v rámci vyhotovených definícií „Priaznivých stavov jariabka hôrneho v jednotlivých CHVÚ“, údaje z literárnych prameňov uvedených v zozname literatúry a údaje z Poľovníckej štatistickej ročenky SR, MPaRV SR. Vzhľadom na veľmi skrytý spôsob života jariabka a metodickú náročnosť pri monitorovaní je väčšina z dostupných zdrojov zaťažená nepresnosťou a na Slovensku neexistuje práca, ktorá by poskytovala kompletné dáta o výskyte jariabka na národnej úrovni získané vhodnou metódou. Až na mapovanie v rámci ŠOP SR a lokálne mapovanie špecializovanými osobami v jednotlivých orografických celkoch sú údaje o početnosti jariabka len hrubými odhadmi. Aj napriek tomu sú však napríklad vykázané údaje v rámci poľovníckej štatistiky vhodné aspoň na sledovanie dlhodobejších zmien v areály jariabka. Vzhľadom na absenciu presnejších údajov boli výstupné odhady početností v jednotlivých CHVÚ určené na základe odborného posúdenia a syntézy vyššie spomenutých dostupných údajov.

Za smerodajné sme v tomto prípade považovali odhadované početnosti uvedené v dokumetoch definovania priaznivých stavov v jednotlivých CHVÚ pre jariabka, ktoré určili poverení experti na základe dlhodobejšieho pozorovania, ako aj údaje z poľovníckej štatistiky, ktoré sa po odbornom zhodnotení využili najmä pri CHVÚ, kde neboli definované priaznivé stavy.

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Staršie porasty a prírodné či prirodzené lesy, ktoré tvorili pre jariabka optimálny biotop, sa na Slovensku začali výrazne redukovať od 70-tich rokov minulého storočia. Vtedy nastalo pravdepodobne aj znižovanie početnosti, ktorý postupne mizol zo svojich stanovíšť. Tento pokles početnosti však nie je podchytený presnejšími údajmi o početnosti a dostupné sú iba celoslovenské údaje z poľovníckej štatistiky. Z nich je badať výraznejší ústup jariabka od začiatku 70tich rokov a viac menej vyrovnanú početnosť od roku 1985 až po súčasnosť. Ústup jariabka od začiatku 70tich rokov dokladujú aj výpovede vtedajších ornitológov, lesníkov a poľovníkov, ktorý ich postupne prestali pozorovať na viacerých dlhodobo obsadených lokalitách. Podľa poľovníckej štatistickej ročenky bol v roku 1969 na Slovensku odhadovaný stav 9 606 jariabkov. Ich početnosť však bola pravdepodobne ešte vyššia (vzhľadom na úbytok životného priestoru ako aj súčasnú početnosť) a odhadujeme ju minimálne na 15 000-20 000 jedincov. V roku 2002 bola odhadovaná početnosť 6 000 až 10 000 jedincov (Danko et

al. 2002). Súčasnú početnosť v CHVÚ odhadujeme podľa vyššie uvedených zdrojov dát v CHVÚ na 9700 – 12 600 jedincov (50 % kohúty, 50 % sliepky), pričom podľa údajov poľovníckej štatistiky je ďalších približne 1 000 jedincov hlásených z územia mimo hodnotených CHVÚ. Z pohľadu stavu v jednotlivých CHVÚ sa jariabok vyskytuje celkom v 18-tich z nich, pričom v 12-tich je druhom 1 %-ným a v 5-tich kritériovým. Aj keď sa početnosť jariabkov v jednotlivých CHVÚ ťažko zisťuje, javia sa lokálne populácie v súčasnej dobe skôr ako stabilné, prípadne lokálne až vzrastajúce. Stabilitu populácie dokazuje do určitej miery aj nemennosť a stále obsadenie zistených teritórií v podrobnejšie sledovaných územiach (Bučko 2002). Schopnosť jariabka adaptovať sa v určitých prípadoch aj na zmenené prostredie v hospodárskych lesoch mu umožňuje zachovávať relatívne dobrú početnosť celkovej populácie, ktorá v prípade ostatných lesných kúr prudko klesá. Stavy jariabka sa dokonca dokážu pružne navýšiť v lokalitách, kde sa vo zvýšenej miere vyskytnú prípravné dreviny, najmä liesky, jarabiny, vŕby rakyty, bazy, brezy a pod. Najsilnejšie populácie sa v súčasnosti vyskytujú najmä v CHVÚ Tatry, Nízke Tatry, Laborecká vrchovina, Veľká Fatra, Horná Orava, Malá Fatra, Poľana a Muránska planina – Stolica. Ako u hlucháňa aj pri jariabkovi platí pravidlo – čím viac prírode blízkych lesných porastov, tým početnejšia populácia. Podrobné informácie ku konkrétnym CHVÚ sú v tabuľke 1.

Výsledky mapovania jariabka hôrneho v r. 2010 – 2012 v CHVÚ, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít*	Počet obsadených lokalít**	Odhad súčasných stavov***
Bukovské vrchy		28	1200-1400
Čergov		-	40-50
Horná Orava		60	500-600
Chočské vrchy		-	80-120
Laborecká vrchovina		250	1700-1800
Levočské vrchy		-	80-120
Malá Fatra		51	600-1000
Muránska planina – Stolica		3	200-300
Nízke Tatry		8	1700-1900
Poľana	25	15	250-350
Slanské vrchy		0	20-30
Slovenský kras		5	80-120
Slovenský raj		-	100-150
Strážovské vrchy		7	40-50
Tatry	0	89	2400-2600
Veľká Fatra		35	600-800
Vihorlatské vrchy		0	50-80
Volovské vrchy		42	200-1000

* Charakterizuje počet lokalít, ktoré sa podarilo fyzicky navštíviť mapovateľmi resp. sa podarilo získať údaj, že tieto boli mapovateľmi preverené. Nevyjadruje celkový počet lokalít výskytu v CHVÚ.

** Lokalita bola chápaná ako obsadená ak bol na nej zaznamenaný výskyt alebo pobytový znak

*** Odhad stavu (jedincov) na základe údajov od mapovateľov v jednotlivých CHVÚ

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Spomedzi našich lesných kúr sa jariabok vie najlepšie adaptovať na zmeny biotopov, ktoré v posledných decéniách výrazne zredukovali stavy ostatných lesných kúr. Aj preto je v 6 CHVÚ z 18 stav biotopu hodnotený ako dobrý a v 12 CHVÚ stav priemerný, keďže jariabok využíva širšie spektrum biotopov. Husté dokonca aj monokultúrne mladiny vie jariabok plnohodnotne využívať, ak má v blízkosti aspoň určité zastúpenie prípravných drevín, ktoré tvoria významný podiel v jeho potrave. Jariabok dokázal v posledných decéniách využiť vo svoj prospech aj prebiehajúcu sukcesiu na lúčnych biotopoch v rámci Slovenska, ktorá mu často krát zabezpečila lokálne zlepšenie trofických aj topických podmienok. Biotop jariabka vylepšovali aj v poslednom decéniu pravidelne sa vyskytujúce vetrové kalamity. Plochy ktoré v rámci nich vznikli, niekoľko násobne zvýšili zastúpenie prípravných drevín, ktoré sú v biotope jariabka nevyhnutné. Tento efekt sa dobre prejavil najmä v CHVÚ Tatry a Nízke Tatry, kde sa týmto spôsobom výrazne spestrila potravná ponuka dovtedajších monokultúrnych smrečín. Z pohľadu jednotlivých druhov biotopov je možné konštatovať, že hniezdny a potravný biotop je vo väčšine CHVÚ na dobrej úrovni, čomu nasvedčuje aj niekoľko decénií vyrovnaný stav jariabkov. Ohrozenie migračného biotopu by v prípade jariabka nemalo byť vážnejšou hrozbou, keďže jeho areál má primeranú lesnatosť a jariabok dokáže využívať aj husté lesné porasty. Hrozí však zánik viacej izolovaných mikropopuláciách (vzdialených 10-15 km od dobre obsadených území), kde jariabky dlhodobo stratili kontakt s inými jedincami z populácie.

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Ohrozenia jariabka vyplývajú najmä z prípadného ďalšieho zmenšovania vhodných biotopov pre jariabka. V okrajových CHVÚ môže byť ohrozením aj ich izolovanosť a degradácia genotypu z dôvodu príbuzenského kríženia. Veľmi aktuálnou hrozbou sú vysoké stavy prirodzených predátorov jariabka (kuny, líšky, diviak, krkavcovité vtáky). Okrem toho nedostatkom pri manažmente lokalít s výskytom jariabka je aj skutočnosť, že v mladých porastoch nie je väčšinou možné aplikovať veľmi prospešné silnejšie výchovné zásahy, ktoré zabezpečujú celkovú rozvoľnenosť a dobrú priestorovú štruktúru porastov s bohatým bylinným podrastom. Problematickým pri manažmente biotopov jariabka je aj to, že v CHVÚ, kde sa vyskytli v poslednom decéniu vetrové kalamity, sa v novo založených porastoch pri výchovných zásahoch cielene neponecháva dostatočné zastúpenie prípravných drevín, ktoré majú pre prežívanie jariabka veľký význam.

OPATRENIA

Pre udržanie súčasného pozitívneho trendu vo vývoji populácie jariabka v porovnaní s inými lesnými kurami je potrebné realizovať nasledovné opatrenia: 1) V programoch starostlivosti o lesy presadzovať čo najvyššie zastúpenie pionierskych druhov drevín a snažiť sa o dosiahnutie nižšieho zápoja lesných porastov (pod 80 %), 2) v rámci platnej legislatívy je potrebné aktívne manažovať populácie predátorov lesných kúr (kuny, líšky, diviak, krkavcovité vtáky) na lokalitách kľúčových pre prežívanie týchto druhov, 3)vo vybraných územiach umožniť pestovanie lesných porastov resp. aspoň ich častí (napr. okrajov) spôsobom smerujúcim k zabezpečeniu čo najlepších životných podmienok pre jariabka hôrneho (rozvoľnenosť, bohatý bylinný podrast, dostatok prípravných drevín a pod.)

4.12. TETROV HOĽNIAK

LYRURUS TETRIX

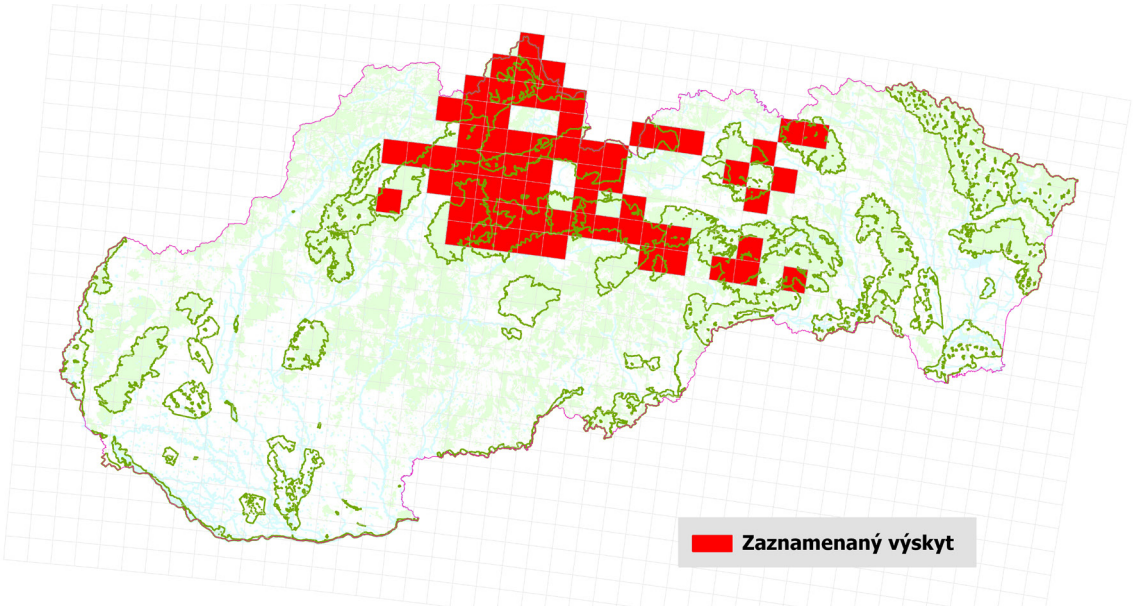

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Horná Orava, Malá Fatra, Veľká Fatra, Nízke Tatry, Tatry
Územia, kde je 1 % druhom: Čergov, Chočské vrchy, Levočské vrchy, Muránska planina – Stolica, Slovenský raj

VÝSKUM A MONITORING

Tetrov hoľniak ako druh zaradený medzi poľovnú zver, i keď v súčasnosti celoročne chránený, má v porovnaní s inými druhmi relatívne lepšie poznanie veľkosti populácie, resp. jej zmien. Okrem ornitologických prác sa pozornosť tomuto druhu venovala aj v rámci poľovníckych štatistík a z toho vyplývajúcich prác, ktoré štatistiky interpretovali. V súčasnosti je jeho lov povolený v krajinách s vysokými stavmi, napr. v Škandinávii a v Rusku. Na Slovensku v roku 1975 uvádzali poľovnícke štatistiky stav 2202 jedincov, v r. 1997 tento stav klesol na 812 vtákov. Na Slovensku je pokles početnosti výrazný najmä na nižšie položených lokalitách kotlín a podhorského pásma, kým na hornej hranici lesa je stav stabilizovaný (Danko et al. 2002). Ferianc (1964) odhaduje stav na Slovensku v r. 1955 na 1220 kusov. Hell (1962) píše, že podľa hlásenia poľovníkov z r. 1957 sa tento počet znížil o 50 %. Monitoring sa uskutočňoval jarným sčítaním tokajúcich kohútov v apríli do polovice mája. Na známych hromadných tokaniskách sa počítali z posedu, individuálne tokajúce kohúty sa vyhľadávali pochôdzkou na vhodných biotopoch 1 hodinu pred východom slnka.

Hniezdenie tetrova hoľniaka na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Rovnako ako na národnej úrovni bol pokles populácie zistený aj v jednotlivých CHVÚ s výnimkou Nízkych Tatier a Veľkej Fatry. Tak v CHVÚ Horná Orava žilo podľa koncom deväťdesiatych rokov pri vypracovávaní odhadov pre vedecký návrh CHVÚ 60-70 tokajúcich kohútov, ale podľa mapovania v rokoch 2010 – 2012 len 1-5 kohútov. Trend populácie je silne klesajúci z dôvodu sukcesného zarastania horských holí a lokalít výskytu v Oravskej kotline náletovými drevinami.

Podobne v CHVÚ Malá Fatra bol podľa mapovania v r. 2003 odhadnutý počet tokajúcich kohútov na 30-40 jedincov. Na základe aktuálnych výsledkov mapovania ŠOP SR v rokoch bolo v území zistených len 20-30 jedincov. Trend zmien v stave populácie je mierne klesajúci v dôsledku vysokého zaťaženia hlavného hrebeňa Kriváňskej Malej Fatry pešími turistami v lete a lyžiarmi v zime. V Lúčanskej Malej Fatre sa k zaťaženiu zimným lyžovaním pridáva intenzívny zber čučoriedok a pastva jalovíc. V CHVÚ Veľká Fatra bol v roku 2003 počet tetrovov podľa mapovania odhadnutý na 30-40 kohútov. Odhad z aktuálneho mapovania poukazuje na nárast: 50-70 kohútov. Trend populácie je stabilný resp. mierne rastúci, nakoľko celá populácia sa nachádza v hôľnom pásme okolo hlavného hrebeňa, kde je menej frekventovaný pohyb turistov a lyžiarov, ako v Malej Fatre, keďže dlhodobo nie je v prevádzke lanovka pod Krížnou. Tiež pastva dobytka na holiach je menej intenzívna, ako pred 30 rokmi. V CHVÚ Nízke Tatry sú dnes najvyššie zistené stavy tetrova hoľniaka na Slovensku. V roku 2003 sa tu populácia odhadla na 160-180 kohútov, dnes je podľa výsledkov sčítania ŠOP SR stav 220-250 kohútov, teda polovica populácie vo všetkých CHVÚ na Slovensku. Trend populácie je stúpajúci, nakoľko sa značne zvýšila výmera holín po kalamitách vo východnej časti CHVÚ. Holiny sú v štádiu obnovy a zarastajú malinčím a čučoriedkami. V priebehu 10 rokov preto predpokladáme zapojenie cieľových drevín a zmenšovanie vhodných stanovíšť pre tetrova hoľniaka.

Výsledky mapovania tetrova hoľniaka v r. 2010 – 2012 v CHVÚ, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Odhad početnosti r. 2003 (Rybanič et al. 2003)	Odhad početnosti r. 2010 – 2012	Trend
Čergov	5 – 10	7 – 7	neuvedený
Horná Orava	60 – 70	1 – 5	klesajúci
Chočské vrchy	5 – 10	1 – 5	klesajúci
Levočské vrchy	20 – 30	0 – 25	neuvedený
Malá Fatra	30 – 45	20 – 30	klesajúci
Muránska planina – Stolica	15 – 20	17 – 18	neuvedený
Nízke Tatry	160 – 180	220 – 250	stúpajúci
Slovenský raj	6 – 12	9 – 9	neuvedený
Tatry	100 – 200	70 – 100	klesajúci
Veľká Fatra	30 – 40	50 – 70	stabilný

V CHVÚ Tatry bol stav populácie podľa výsledkov mapovania v r. 2003 100-120 kohútov, podľa odhadu Černeckého et al. 2014 nižší: 70-100 kohútov. Trend populácie je mierne klesajúci.

V CHVÚ Čergov prežíva malá populácia tetrova hoľniaka s počtom 5-10 kohútov na extenzívne využívaných zamokrených horských lúkach. Sukcesným zarastaním týchto lokalít hrozí zánik populácie. Obdobná situácia je v CHVÚ Chočské vrchy, kde je podľa mapovania 5-10 kohútov, odhad Černeckého et al. 2014 udáva 1-5 kohútov s klesajúcim trendom. Zachovanie, resp. doplnenie populácie z Oravy a Tatier predpokladá obnovu extenzívneho spôsobu hospodárenia na vyššie položených lúkach a pasienkoch v okolí Hút, Malatinej, Malého Borového a Veľkého Borového. Flyšový podklad v CHVÚ Levočské vrchy umožňuje vznik mokradí na odlesnených plochách, ktoré sú vhodným prostredím pre tetrova hoľniaka. Podľa mapovania sa v CHVÚ vyskytuje 20-30 kohútov. Od r. 2011 je zrušený vojenský obvod Javorina, ale odovzdávanie majetku obciam dosiaľ nie je ukončené. Preto je obťažné odhadnúť ďalší vývoj v spôsobe využívania krajiny a jeho vplyv na udržiavanie vhodných biotopov. V CHVÚ Muránska planina – Stolica sú vhodné mokraďové biotopy pre tetrova hoľniaka len v Stolických vrchoch, kde sa predpokladá výskyt 15-20 kohútov. Populácia je pomerne stabilná. Z horehronských lúk môžu prenikať tetrovy do CHVÚ na pasienkoch v Havraníku pri Zlatne. V CHVÚ Slovenský raj je mapovaný výskyt 6-12 kohútov. Nachádzajú sa na okrajoch CHVÚ, hraničiacich s CHVÚ Nízke Tatry pri Vernári a s CHVÚ Volovské vrchy pri Novoveskej Hute. Tieto jedince sú v kontakte s početnejšími populáciami v okolitých pohoriach a v Horehronskej kotline.

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Tetrov hoľniak má optimálne podmienky v chladnej, vlhkej, riedkej boreálnej tajge až lesotundre Euroázie. V podmienkach strednej Európy sa týmto podmienkam najviac podobajú polohy na hornej hranici lesa vo výškach nad 1300 m n.m. V týchto polohách bola v minulosti horná hranica lesa znížená a premenená na horské lúky a pasienky. Hlavne na kyslom podklade vznikli porasty čučoriedok, brusníc, psice a vresu, ktoré sú troficky najvhodnejšie pre tetrova. Vo Veľkej Fatre osídľuje aj trávnaté porasty na slieňoch. Druhým vhodným stanovišťom sú človekom umelo vytvorené podhorské lúky a pasienky v horských kotlinách (Orava, Liptov, Horehronie), na ktorých sa nachádzajú zamokrené plochy až vrchoviská. Špecifické vhodné podmienky pre tetrova vznikli po napustení Oravskej priehrady a Liptovskej Mary, pokým nezarástli lesným porastom. Vo vojenskom priestore Javorina v Levočských vrchoch boli pre tetrova vhodným prostredím plochy narušenej vegetácie po streľbách. Krátkodobo osídľuje zamokrené plochy po veterných kalamitách na kyslom podklade, na ktorých vznikajú porasty čučoriedok, malinčia a náletových drevín, najmä brezy a jarabiny vtáčej. Pfeffer (1954) usudzuje o afinite tetrova hoľniaka k mladým brezovým porastom. Uvedené vhodné biotopy v našich podmienkach nie sú stabilné, podliehajú sukcesným zmenám, preto bez vhodných zásahov sú len dočasným stanovišťom. Konzervatívnejšie podmienky sú na hornej hranici lesa. V nižších polohách dochádza k rýchlejšej premene odkrytých zamokrených plôch na lesné porasty.

4.13. HLUCHÁŇ HÔRNY

TETRAO UROGALLUS

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Horná Orava, Malá Fatra, Muránska planina a Stolické vrchy, Nízke Tatry, Poľana, Tatry, Veľká Fatra
Územia, kde je 1 % druhom: Chočské vrchy, Levočské vrchy, Slovenský raj, Strážovské vrchy, Volovské vrchy

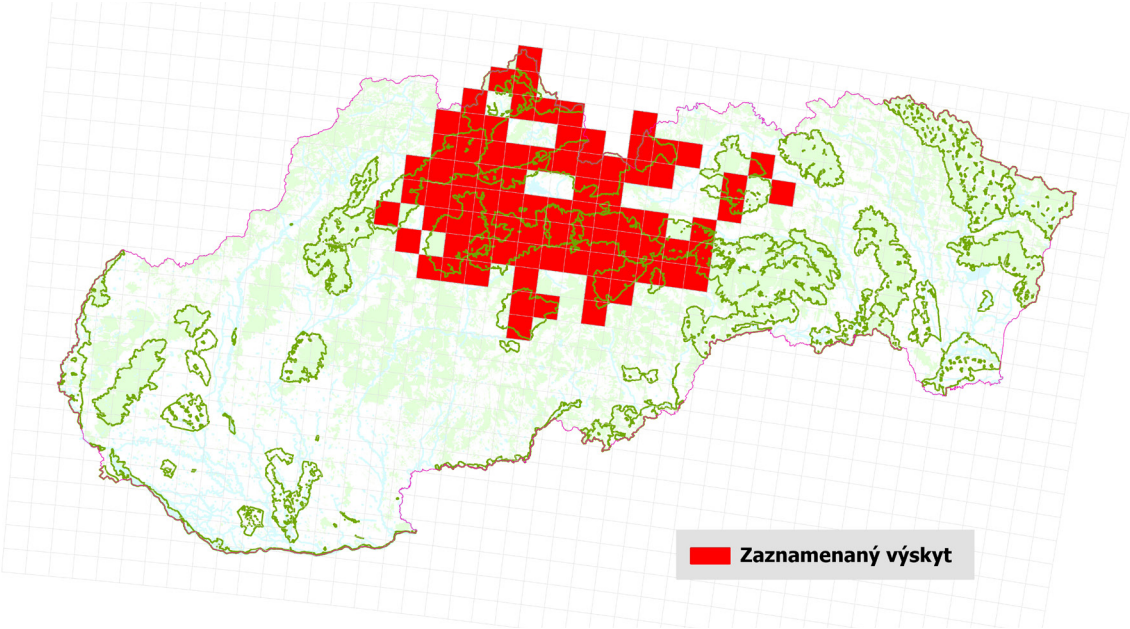
VÝSKUM A MONITORING

Vzhľadom na skrytý spôsob života a náročný spôsob monitorovania hlucháňa (na tokaniskách v jarných mesiacoch, mapovanie pobytových znakov na snehu), sú častokrát údaje o jeho výskyte a reálnej početnosti ťažko dostupné. Doterajšie výskumy na Slovensku boli väčšinou sústredené do konkrétnych pohorí resp. regiónov Slovenska. Komplexnejšie zhodnotenie celého Slovenska nachádzame iba v niekoľkých prácach (napr. Ferianc 1954, 1977, Lehocký et al. 2001, Danko et al. 2002, Saniga 2003). Celoslovenské údaje sa každoročne spracovávajú aj v rámci poľovníckej štatistiky a všetky záznamy o výskyte sa evidujú aj v rámci databázového systému ISTB ŠOP SR, ktorú napĺňajú najmä zamestnanci Štátnej ochrany prírody. Takmer v každom významnejšom pohorí s jeho výskytom sa však nájdu aj jednotlivci či menšie skupiny, ktoré sa venujú mapovaniu výskytu a monitorovaniu zmien v biotopoch hlucháňa na lokálnej úrovni (Baláž 2013, Bučko 2001, Danko et al. 2002, Hrnčiar 2013, Jasík 2013, Löbbová 2013, Saniga 1996b,c,d, Štefančík 2011). Práve od nich najčastejšie pochádzajú detailné informácie z jednotlivých častí areálu rozšírenia. Pri monitoringu sa využíva metóda jarného sčítania tokajúcich kohútov na tokaniskách alebo metóda bodového transektu (min. 20 bodov vzdialených min. 300 m).

Pre účely tejto publikácie boli použité údaje z databázy ISTB ŠOP SR, údaje spracované v rámci vyhotovenia definícií

priaznivých stavov hlucháňa hôrneho v jednotlivých CHVÚ, údaje z literárnych prameňov uvedených v zozname literatúry a údaje z Poľovníckej štatistickej ročenky SR, MP a RV SR. Výsledné stavy boli určené na základe odborného posúdenia a syntézy všetkých dostupných údajov, keďže doteraz publikované a iné prístupné dáta sú často zaťažené metodickými chybami a nie je možné zhodnotiť dnešný stav hlucháňa na Slovensku len na základe jedného zdroja dát.

Hniezdenie hlucháňa hôrneho na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Od 70-tych rokov minulého storočia zaznamenávame u hlucháňa výrazné zmenšovanie celoslovenskej početnosti a jeho areálu rozšírenia. Kým v roku 1972 uvádza poľovnícka štatistika pre územie Slovenska 3700 kohútov, v roku 2002 je odhadovaná početnosť už len 1100 až 2000 jedincov (Danko et al. 2002), v roku 2011 len 1000 až 1200 jedincov (Saniga 2011). Súčasná početnosť je odhadovaná len na približne 600 – 800 jedincov (kohúty i sliepky).

Z pohľadu stavu v jednotlivých CHVÚ sa hlucháň vyskytuje celkom v 13 z nich, pričom v 5-tich je druhom s 1 %-ným zastúpením a v 8 druhom kritériovým. Takmer vo všetkých CHVÚ je z dlhodobejšieho hľadiska badať znižovanie početnosti hlucháňov, aj keď sa občas vyskytnú roky, kedy pozorujeme lokálne aj životaschopné prírastky. Tieto sú však pravdepodobne výrazne redukované v dôsledku predačného tlaku spôsobeného zvýšenou početnosťou niektorých druhov zveri (napr. diviak, kuna, krkavcovité vtáky). Znižovanie celkovej početnosti sa zreteľne prejavuje aj na menšom počte kohútov na tokaniskách, prípadne neobsadení tradičných tokanísk v jarnom období. Najsilnejšie populácie sa v súčasnosti vyskytujú najmä v CHVÚ Tatry, Nízke Tatry, Veľká Fatra, Muránska planina – Stolica a Horná Orava.

Výsledky mapovania hlucháňa hôrneho v r. 2010 – 2012 v CHVÚ, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít*	Počet obsadených lokalít**	Odhad súčasných stavov***
Čergov	0	0	0
Horná Orava	17	16	50-80
Chočské vrchy	-	-	6-10

Levočské vrchy	-	-	15-20
Malá Fatra	3	2	40-60
Muránska planina – Stolica	4	0	50-60
Nízke Tatry	16	16	200-240
Poľana	7	1	15-20
Slovenský raj	-	-	10-15
Strážovské vrchy	5	0	0 – 1
Tatry	41	31	140-180
Veľká Fatra	5	5	80-120
Volovské vrchy	7	2	10-20

* Charakterizuje počet lokalít, ktoré sa podarilo fyzicky navštíviť mapovateľmi. Nevyjadruje celkový počet lokalít výskytu v CHVÚ
** Lokalita bola chápaná ako obsadená, ak na nej bolo potvrdené aktívne tokanisko
*** Odhad stavu na základe údajov od mapovateľov v jednotlivých CHVÚ

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Až v 6 CHVÚ (Tatry, Nízke Tatry, Muránska planina – Stolica, Horná Orava, Strážovské vrchy, Čergov) je stav biotopu hodnotený ako nepriaznivý stav a v 7 CHVÚ stav priemerný. Za hlavnú príčinu toho, že ani jeden stav biotopu hlucháňa v sledovaných CHVÚ nebol hodnotený ako „dobrý" môžeme väčšinou považovať výrazný úbytok vhodných lesných porastov (prestarnutých porastov/porastov pralesovitého charakteru). Ako ďalšie príčiny sú uvádzané imisie, vetrové kalamity, vyrušovanie či zvýšený predačný tlak. Predačný tlak častokrát podporujú aj niektoré činnosti človeka napr. prikrmovanie diviačej zveri v blízkosti hniezdísk a tokanísk hlucháňa. Výraznejšie zmeny biotopov nastali v poslednom decéniu najmä v oblastiach, kde sa vyskytovali lesné porasty so zlou stabilitou a nevhodným drevinovým zložením, ktoré následne podľahli vetrovým kalamitám, resp. sekundárne vplyvom rozmnoženia sa podkôrneho hmyzu (CHVÚ Tatry, Nízke Tatry, Muránska planina – Stolica). Odstránenie kalamitného dreva, častokrát na plochách niekoľkých hektárov fragmentuje aj posledné vhodné biotopy hlucháňov na dlhé obdobie. Hlucháň sa tu opätovne môže vracať až po niekoľkých decéniách, aj to len v prípade, že pestovaný les bude mať aspoň miestami vhodnú štruktúru, podobnú prirodzeným, resp. prírodným lesom. Okrem toho sa častokrát pre hlucháňa vhodné porasty vyťažia (aj napriek tomu, že v nich boli zistené tokaniská) v rámci plánovanej obnovnej ťažby, ktorú sa nedarí zastaviť, resp. aspoň o niekoľko rokov oddialiť (CHVÚ Poľana, Nízke Tatry).

V biotopoch hlucháňa sa napriek ich narušenosti ešte stále nachádza primerané množstvo potravných zdrojov, a preto ohrozenosť druhu z dôvodu absencie dostatočnej potravnej ponuky nie je tak problematická, ako u iných faktorov. V centrálnej časti slovenského areálu rozšírenia hlucháňa nedochádza ani k prílišnej separácii jednotlivých lokálnych mikropopulácií a ohrozenosť migračného biotopu naberá význam iba v CHVÚ na okrajoch areálu rozšírenia (Strážovské vrchy, Levočské vrchy, Čergov, Volovské vrchy a Poľana). Relatívne väčšia izolovanosť týchto CHVÚ sťažuje prirodzené migrovanie jedincov z okolitých ešte životaschopných populácií. Z pohľadu jednotlivých druhov biotopov sa ako najohrozenejší javí najmä hniezdny biotop. Spôsobené je to skutočnosťou, že vo väčšine CHVÚ sú zachované najmä hrebeňové partie prestárlych porastov. Aj keď tieto vie hlucháň využívať v priebehu toku, ako hniezdny biotop využíval vo zvýšenej miere najmä nižšie položené porasty v nadmorských výškach 700 až 900 m. Bohužiaľ väčšina porastov v nižších polohách je vyťažených, resp. zmenených tak, že v nich hluchánice nedokážu vyviesť svoj prírastok.

4.14. LELEK LESNÝ

CAPRIMULGUS EUROPAEUS

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Bukovské vrchy, Laborecká vrchovina, Nízke Tatry, Slovenský kras, Veľká Fatra
Územia, kde je 1 % druhom: Čergov, Horná Orava, Malá Fatra, Malé Karpaty, Muránska planina – Stolica, Slanské vrchy, Strážovské vrchy, Tatry, Tríbeč, Vihorlatské vrchy

VÝSKUM A MONITORING

Jednotlivé údaje o lelkovi z územia Slovenska ucelenejšie zhrnul Danko et al. (2002), ktorý uvádza, že výsledky monitoringu sú len v rovine vtedajšieho poznania, sústredené najmä na výskyt vo vhodnom biotope, vo väčšine prípadov bez systematickejšieho prieskumu. Prezentované výsledky vyjadrujú len stav vtedajšieho poznania rozšírenia druhu na Slovensku. Lelek bol najlepšie preskúmaný na SV Slovenska, kde bol zistený vo všetkých kvadrátoch orografických celkov Vihorlat, Bukovské vrchy a vo V časti Laboreckej vrchoviny.

Snahu o komplexnejší odhad početnosti priniesol Rybanič *et al.* (2003), počas zostavovania návrhu CHVÚ. Ucelenejší monitoring bol zahájený prostredníctvom projektu ŠF Vtáky, ktorý bol vykonaný v štyroch CHVÚ, kde je lelek kritériovým druhom (Bukovské vrchy, Laborecká vrchovina, Slovenský kras a Veľká Fatra). Monitoring bol realizovaný líniovou metódou alebo bodovým transektom, počas nočných hodín (SOS/BirdLife, 2013).

Vo viacerých správach projektu sa však zdôrazňuje, že chýbalo dôsledné mapovanie druhu, zatiaľ čo rozšírenie v celom území CHVÚ je preskumané nedostatočne. Na tento fakt poukazujú napr. správy od Nutila (in litt.) z CHVÚ Bukovské vrchy a Pčolovej (in litt.) z CHVÚ Laborecká vrchovina (tu nedostatočne preskúmané ostávajú najmä lokality na SZ území). V CHVÚ Bukovské vrchy sa pri odhade veľkosti populácie vychádzalo aj z výsledkov pozorovaní od r. 1974 – 2011. Vprípade kritériových druhov išlo o presnejšie poznanie lokálnych populácií a celkové poznanie biotopov (Pčola, 2012).

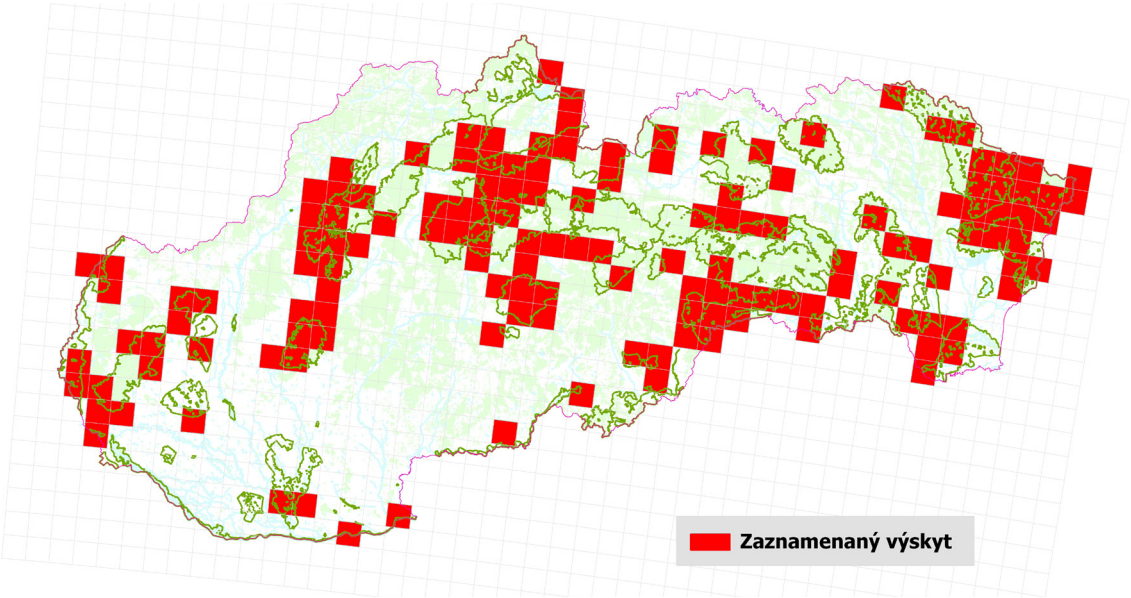
V CHVÚ Veľká Fatra bol výskum vykonaný troma mapovateľmi (Obuch, Šotnár, Žiak), ale iba v niektorých častiach, napr. v južnej a liptovskej strane CHVÚ Veľká Fatra sa doposiaľ nekonal žiaden systematický monitoring. Z liptovskej strany je známych iba niekoľko náhodných pozorovaní od B. Murína.

V prípade CHVÚ Slovenský kras bol výskum v rámci projektu vykonaný v približne 40 % územia CHVÚ metódou bodového transektu.

V CHVÚ Nízke Tatry je lelek tiež stanovený ako kritériový druh, ale v rámci projektu ŠF Vtáky nebol vykonaný žiaden monitoring. Bola však vyhotovená správa definovania priaznivého stavu, ktorá odhadla početnosť druhu na základe náhodných registrácií niektorých mapovateľov (Baláž in litt.).

V ostatných CHVÚ, kde lelek nie je kritériovým druhom, ale predmetom ochrany ako 1 % druh, bolo mapovanie v rámci projektu realizované v CHVÚ Horná Orava, Malá Fatra, Strážovské vrchy a Tríbeč. V prípade ďalších dvoch CHVÚ (Vihorlatské a Slanské vrchy) sú doterajšie záznamy zhrnuté aj v monografických publikáciách Danko & Pčola (2008) a Danko et al. (2010), avšak cielený a systematický výskum lelka tu chýba. V ostatných CHVÚ chýba systematický monitoring a výsledky sú založené len na náhodných pozorovaniach niektorých mapovateľov.

Hniezdenie lelka lesného na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Danko et al. (2002) uvádza, že odhady rozšírenia na národnej úrovni, ako aj početnosti lelka sú zaťažené istou nepresnosťou vychádzajúcou z nedostatku relevantných údajov. Celkovo možno skonštatovať, že aktuálne na základe získaných údajov nie je možné presne stanoviť stav a zmeny populácie, nakoľko vo väčšine CHVÚ nebol monitoring realizovaný celoplošne a v mnohých lokalitách chýbajú úplne údaje o tomto druhu. Iba v niektorých CHVÚ bol realizovaný monitoring, ktorý priniesol relatívne presné údaje v porovnaní s inými územiami.

Aktuálny stav populácie bol zistený mapovaním v r. 2010 – 2013 v najmä tých CHVÚ, kde je lelek kritériovým druhom. Vdvoch CHVÚ (Bukovské vrchy a Laborecká vrchovina) nedošlo k výraznejším zmenám populácie, populačný trend má stabilnú tendenciu. V CHVÚ Bukovské vrchy bola pri vymedzení sústavy CHVÚ v r. 2003 stanovená veľkosť populácie na 50 – 100 párov (Rybanič *et al*., 2003; ďalej len návrh z r. 2003), aktuálny odhad je 50 – 100 párov (Nutil in litt.). V CHVÚ Laborecká vrchovina sa uvádza podľa návrhu z r. 2003 150 – 200 hniezdiacich párov; aktuálne Pčolová (in litt.) odhaduje 100 – 200 párov.

V prípade CHVÚ Veľká Fatra sa v návrhu z r. 2003 odhadovalo 40–130 párov lelkov. V súčasnosti sú zmapované len okrajové spodné časti CHVÚ, susediace s Turčianskou kotlinou v katastri obcí Háj, Rakša, Mošovce a Blatnica. Na základe týchto údajov sa odhaduje 40–60 párov lelkov pre celé územie CHVÚ so stabilným trendom početnosti (Obuch, in litt.). Oproti návrhu z r. 2003 aktuálny odhad nepoukazuje na pokles populácie, ale na upresnenie početnosti lelkov, ktoré sa sústreďujú najmä do vhodných biotopov. V CHVÚ Veľká Fatra sú vhodné biotopy zastúpené na ploche menšej ako 20 % výmery územia (Obuch in litt.). Je potrebné upozorniť, že stav zjužnej aliptovskej strany CHVÚ je neznámy, niekoľko náhodných pozorovaní pochádza od B. Murina (Topercer in verb.). Spresnenie odhadov populácie a trendov pre celé územie CHVÚ si bude do budúcnosti vyžadovať doplnenie údajov aj z nemapovaných lokalít CHVÚ.

V prípade CHVÚ Slovenský kras zistila Gajdošová 25 teritórií v r. 2010 a 5 teritórií lelkov v r. 2011. Oproti odhadu z r. 2003, kde sa uvádza celkovo až 140–220 teritórií pre celé CHVÚ, bol na základe aktuálneho monitoringu odhad stanovený na polovici územia na 18–30 teritórií so stabilným trendom početnosti (Gajdošová, in litt.). Tu je potrebné zdôrazniť, že odhad sa vzťahuje len na necelú polovicu územia, kde prebiehal monitoring (približne 40 % územia; Olekšák, in verb.), preto zatiaľ nie je k dispozícii aktuálnejší celoplošný odhad početnosti ako v r. 2003. V porovnaní s odhadom z r. 2003, pravdepodobne nejde o celoplošný pokles početnosti, ale o postupné spresnenie aktuálneho odhadu. Autorka odporúča pokračovať v monitoringu, pretože dva roky mapovania druhu ešte nepodávajú relevantné výsledky o abundancii v celom území CHVÚ.

Pre účely návrhu bolo pre CHVÚ Nízke Tatry v r. 2003 odhadnutých 40–60 párov lelkov. V porovnaní s návrhom je v súčasnosti početnosť lelka v CHVÚ neznáma, nakoľko nebol doposiaľ realizovaný žiaden systematický výskum. V okolí CHVÚ bol náhodne registrovaný iba jeden volajúci samec mimo hraníc CHVÚ (hospodársky les – rúbanisko; Baláž, in

litt.). Aktuálny odhad početnosti populácie je napriek jeho kritériovému statusu len 0–15 párov (Ondruš, in verb.). Podľa Baláža (in litt.) len 0–5 párov pre celé územie CHVÚ s neznámym trendom početnosti. Predpokladá sa, že celková populácia druhu v Nízkych Tatrách bude určite nižšia ako vo vedeckom návrhu, kedže pri vyhlásení CHVÚ sa pozmenili hranice, vypadli okrajové časti, kde sa tento druh vyskytuje. Ďalej početnosť lelkov pravdepodobne negatívne ovplyvnila aj lesohospodárska činnosť – najmä spracovanie veternej kalamity (2004–2007) a intenzívne zalesňovanie až úplný zánik prechodných porastov. Zároveň je potrebné upozorniť, že odhad početnosti z r. 2003 môže byť čiastočne nadhodnotený, nakoľko zahŕňa rôzne pozorovania aj z obdobia migrácie aj hniezdenia (Ondruš in verb.). Do budúcna si bude druh vyžadovať zvýšenú pozornosť, zistenie jeho výskytu a početnosti by vyžadovalo cieľavedomý výskum vo vhodných biotopoch. Zároveň možno odporučiť celkové prehodnotenie kritériového statusu druhu pre CHVÚ Nízke Tatry.

V ostatných CHVÚ, kde lelek je len 1 % druhom, je stav poznania populácie a jej zmien vo väčšine prípadov nedostatočný, resp. založený iba na niekoľkých málo náhodných pozorovaniach. V nasledujúcich šiestich CHVÚ – Čergov, Malé Karpaty, Muránska planina – Stolica, Slanské vrchy, Tatry a Vihorlatské vrchy je aktuálny stav populácie neznámy, nakoľko tu nebol od r. 2003 realizovaný žiaden monitoring zameraný na lelka. V súčasnosti nie je možné odhadnúť početnosť a zmeny populácie druhu pre celé územia uvedených šiestich CHVÚ.

V prípade CHVÚ Čergov, bolo pre účely návrhu odhadnutých v r. 2003 20 – 30 párov lelkov, v súčasnosti je stav neznámy. Podobne v CHVÚ Malé Karpaty sa v r. 2003 odhadlo 10 – 20 párov lelkov, aktuálny stav je tiež neznámy. Vprípade CHVÚ Muránska planina – Stolica sa vo vedeckom návrhu odhadovalo 15 – 25 párov, aktuálne sú známe iba dve pozorovania od Topercera a Uhrína. Stav a zmeny populácie sú neznáme. Obdobná situácia je aj v Tatrách. V návrhu CHVÚ z r. 2003 sa uvádza 20 – 30 párov, aktuálny odhad početnosti je neznámy. V prípade dvoch CHVÚ – Slanské vrchy a Vihorlatské vrchy sú k dispozícií len pozorovania alebo výsledky individuálnych mapovaní zhrnuté v prácach Danko et al. (2010) a Danko & Pčola (2008). Napr. v prípade CHVÚ Slanské vrchy pozoroval Fulín 20. 6. 2005 loviaceho jedinca pri kopci Magľovec pri Vyšnej Šebestovej (Danko et al. 2010). V r. 2007 – 2009 bol lelek registrovaný na okraji lesa nad Zbehňovom (Kratochvíla in verb. ex Danko *et al*. 2010). V porovnaní s návrhom z r. 2003, kedy sa odhadlo 10 – 25 párov je aktuálny odhad početnosti neznámy. Z náhodných pozorovaní, ktoré sú zhrnuté v práci Danko et al. (2010), nie je možné odhadnúť stav a zmeny početnosti lelkov pre celé územie CHVÚ. V CHVÚ Vihorlat sú najaktuálnejšie pozorovania zhrnuté práci v Danko & Pčola (2008). Celkovo možno skonštatovať, že k dispozícií nie sú aktuálnejšie údaje. Oproti návrhu z r. 2003, kde sa uvádza 20–30 párov, je súčasný stav neznámy. Druhu sa ani v minulosti nevenovala dostatočná pozornosť, zistenie jeho výskytu a početnosti by vyžadovalo cieľavedomý výskum vo vhodných biotopoch (Danko & Pčola 2008).

V nasledujúcich 3 CHVÚ (Horná Orava, Malá Fatra, Strážovské vrchy), kde je lelek 1 % druhom, bol monitoring v rámci projektu ŠF Vtáky realizovaný s negatívnym výsledkom. V CHVÚ Horná Orava bola pri vymedzení sústavy CHVÚ v r. 2003 odhadnutá veľkosť populácie na 25 – 35 párov, v súčasnosti sa odhaduje 0 – 1 pár. V CHVÚ je známa len jedna registrácia v r. 2013, aj to mimo transektu (Karaska in litt.). Pre nedostatok údajov je trend početnosti neznámy, avšak pravdepodobne s klesajúcou tendenciou. Hlavnou príčinou poklesu oproti návrhu z r. 2003, je zánik vhodných biotopov (postupujúca sekundárna sukcesia, premena zarastajúcich pasienkov a lúk na lesné porasty, prípadne negatívne faktory ohrozujúce lelky mimo územia CHVÚ – napr. ohrozenia počas migrácie). V prípade CHVÚ Malá Fatra bola pri vymedzení sústavy CHVÚ v r. 2003 stanovená veľkosť populácie na 2 – 8 párov, aktuálny stav je neznámy, nakoľko bola zmapovaná len jedna lokalita, s negatívnou prezenciou lelkov (Flajs in verb.). V súčasnosti nie je možný odhad početnosti lelkov pre celé územie CHVÚ. Z CHVÚ je známa jedna náhodná registrácia páru lelkov na Vríčanskom sedle (Šotnár, 2013). V CHVÚ Strážovské vrchy sa pri vymedzení sústavy v r. 2003 odhadlo 25 – 35 párov, aktuálny odhad je 5 – 20 párov lelkov (Kalafusová, in verb.) s klesajúcim trendom početnosti. Pokles početnosti je zapríčinený čiastočne zmenou výmery CHVÚ v neprospech prechodných štádií porastov vhodných pre lelky a pribraním lesných porastov; ďalej úplným zarastaním alebo mulčovaním vhodných biotopov. V CHVÚ sú známe len štyri náhodné registrácie. Tri teritóriá volajúcich samcov zistil Machciník v biotope zarastajúcich pasienkov a jedno Kalafusová (in verb.) v poraste borovíc.

V CHVÚ Tríbeč bol lelek v období r. 2010 – 2012 zistený len na ojedinelých lokalitách. Oproti situácií pred vyhlásením CHVÚ, kde sa odhadovalo 15 – 30 párov, je súčasná situácia nepriaznivá. Celková početnosť sa odhaduje len na 3 – 10 párov s klesajúcim trendom početnosti. Hlavnou príčinou poklesu je nevhodný manažment územia a celková degradácia vhodných biotopov (neusmernená lesohospodárska činnosť aj v čase hniezdenia lelkov, nadmerná návštevnosť územia a realizácia nevhodných spôsobov rekreácie – napr. automobilové preteky v CHVÚ).

Výsledky mapovania lelka lesného v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet realizovaných transektov	Počet obsadených lokalít	Odhad veľkosti populácie
Čergov		35	**	50-100
Horná Orava	*nemapovalo sa	*nemapovalo sa	neznámy	neznáma
Chočské vrchy	17	17	0	0-1
Levočské vrchy	66	66	**	100-200
Malá Fatra	1		0	neznáma
Muránska planina – Stolica	*nemapovalo sa	*nemapovalo sa	neznámy	neznáma
Nízke Tatry	*nemapovalo sa	*nemapovalo sa	neznámy	neznáma
Poľana	*nemapoval sa	*nemapovalo sa	neznámy	0-15
Slovenský raj	*nemapovalo sa	*nemapovalo sa	neznámy	neznáma
Strážovské vrchy	-	**	**	60–100
Tatry	-	5	0	5–20
Veľká Fatra	*nemapovalo sa	*nemapovalo sa	neznámy	neznáma
Volovské vrchy	**	-	**	3–10
Veľká Fatra	33	-	11	20 - 30
Volovské vrchy	*nemapovalo sa	*nemapovalo sa	neznámy	neznáma

Vysvetlivky: * predmetný druh sa nemapoval v rámci projektu ŠF Vtáky, čo však nevylučuje zber náhodných údajov alebo iný cielený výskum v jednotlivých CHVÚ. ** v správe projektu alebo na základe dostupných údajov/výpovede mapovateľa nebolo možné stanoviť presný počet mapovaných/obsadených lokalít/transektov.

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V prípade zhodnotenia vhodných biotopov lelka sa dá skonštatovať, že v dvoch CHVÚ je celkovo nepriaznivý stav (Veľká Fatra a Bukovské vrchy) iba s miernymi zmenami výskytu biotopov oproti poslednému hodnotenému obdobiu. V prípade Bukovských vrchov sú lelky rozšírené približne v menej ako 30 % územia CHVÚ (Nutil in litt.). Podobná situácia je aj v CHVÚ Veľká Fatra – vhodné biotopy sú vo výmere menšej ako 20 % územia CHVÚ (Obuch in litt.). V 3 CHVÚ (Laborecká vrchovina, Nízke Tatry a Slovenský kras) je stav vhodných biotopov hodnotený ako priemerný (Pčolová in litt.; Baláž in litt.; Gajdošová in litt.), rovnako iba s miernymi zmenami biotopov. V CHVÚ Nízke Tatry došlo k najväčším zmenám biotopov počas odstraňovania veternej kalamity v r. 2004–2007. Nie je známe, či odstraňovanie biomasy a následné zalesňovanie má negatívny vplyv na populáciu lelkov v CHVÚ (Ondruš in verb.).

V prípade hniezdisk v 4 CHVÚ (Bukovské vrchy, Laborecká vrchovina, Slovenský kras, Veľká Fatra) je stabilná situácia, stav je hodnotený ako priemerný. V CHVÚ Horná Orava nedošlo k radikálnej zmene biotopov, ktorá by bola v priamej súvislosti s početnosťou lelkov (Karaska in verb.). Podobná situácia je aj v CHVÚ Tríbeč, nedošlo k preukázateľným zmenám biotopov, ktoré by vysvetľovali klesajúci trend početnosti lelkov v predmetnom CHVÚ (Harvančík in verb.). Predpokladá sa, že hlavný vplyv by mohla mať neusmernená lesohospodárska činnosť a nedostatočná kontrola dodržiavania legislatívy ochrany životného prostredia.

V ostatných CHVÚ nebol vykonaný monitoring alebo chýbajú aktuálne informácie o stave/zmenách biotopov lelkov.

4.15. DROP VEĽKÝ

OTIS TARDA

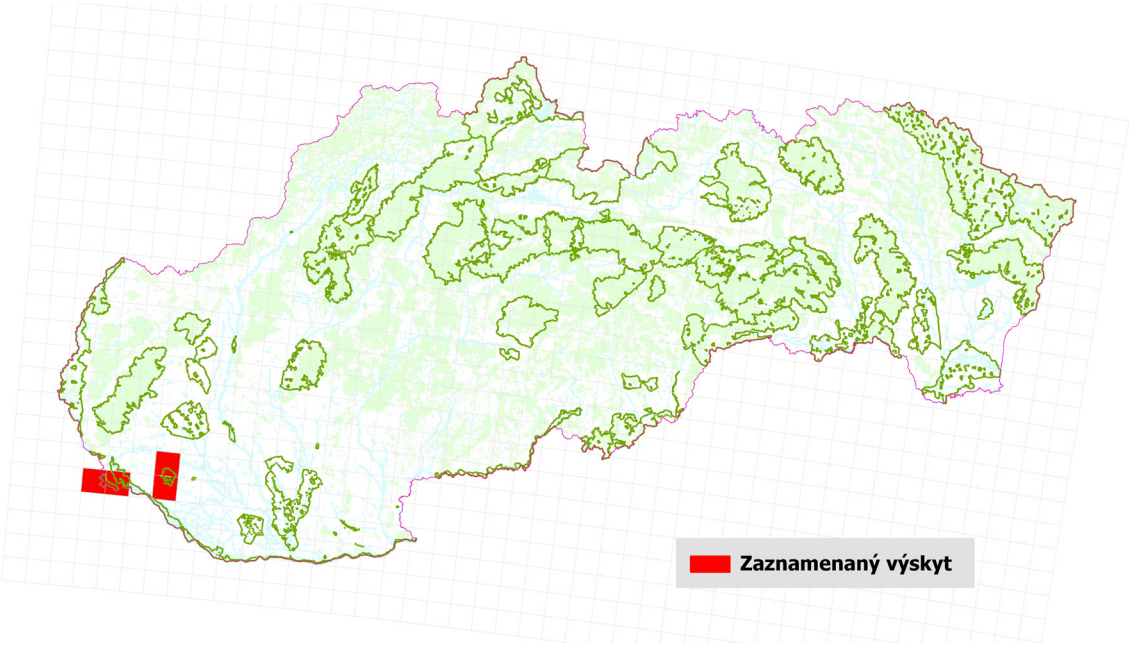

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Lehnice, Sysľovské polia
Územia, kde je 1 % druhom: –

VÝSKUM A MONITORING

Tomuto významného a pôvodne stepnému druhu je dlhodobo venovaná značná pozornosť. Z historického hľadiska poznatky z výskytu z minulého storočia zhrnul najmä Ferianc (1977), Randík (1978), Hell & Chobot (1993) a Danko et al. (2002). Systematický monitoring druhu bol realizovaný na zvyšku obsadených lokalít od 90-tych rokoch minulého storočia a najmä po roku 2000 v súvislosti s prípravou podkladov pre vyhlasovanie CHVÚ na Slovensku, respektíve v súvislosti s realizáciou ochranárskych aktivít (Chavko & Maderič 2008, Maderič & Chavko 2010). Monitoring sa realizuje počas celého roka s cieľom zachytiť aj zimujúce populácie (SOS/BirdLife Slovensko 2013). Prechádza sa pri monitoringu celé územie, pričom sa zaznamenáva miesto výskytu a prípadne aj pohyb jedincov alebo ich skupín. Takýto monitoring sa odporúča vykonávať 1x týždenne. Vzhľadom na to, že v súčasnosti sú dropy sústredené v prihraničnom území (CHVÚ Sysľovské polia) a jedná sa o spoločnú Slovensko – Rakúsko – Maďarskú populáciu, je vykonávané aj spoločné medzinárodné mapovanie 1x mesačne, kedy sú v jeden deň zmapované dropy na celom prihraničnom území v Rakúsku, Maďarsku a na Slovensku.

Hniezdenie dropa veľkého na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Z dlhodobého hľadiska sa stav populácie drasticky znížil a hniezdny areál sa výrazne zmenšil. Na východnom Slovensku, kde dropy hniezdili pred druhou svetovou vojnou a boli tu pozorované ešte okolo roku 1960 (Ferianc 1977) vymizli. Z východného Slovenska nie sú z posledných desaťročí známe ani žiadne pozorovania (Chavko & Maderič 2008, Maderič & Chavko 2010). Na západnom Slovensku sa taktiež postupne znižoval počet lokalít hniezdenia a výskytu a zmenšovala ich rozloha. Po roku 2005 boli dropy pozorované len na území súčasných CHVÚ Lehnice a CHVÚ Sysľovské polia a v ich okolí. Jeden jedinec bol nájdený poranený v CHVÚ Záhorské Pomoravie (zrejme preletel z neďalekej rakúskej lokality). Taktiež došlo k výraznému úbytku početnosti. Aj vzhľadom na pravdepodobnú značnú nepresnosť starších odhadov, čísla pomerne jasne dokumentujú znižovanie početnosti u nás (Hell & Chobot 1993). V rokoch 1890 – 1900 bola odhadovaná početnosť na 2400 jedincov, v medzivojnovom období v roku 1936 na 2000 jedincov, tesne po druhej svetovej vojne (v roku 1947) na 500 jedincov. Následne sa predpokladá zvýšenie početnosti populácie. V roku 1961 bol odhadovaný počet až 1033 jedincov. V druhej polovici 70-tych krov opäť začala početnosť klesať a v roku 1970 bolo odhadovaných už len 809 jedincov, v roku 1980 len 185 jedincov a v roku 1990 bola početnosť odhadovaná len na 30 jedincov. V roku 1994 bolo zaznamenané posledné hniezdenie v dnešnom území CHVÚ Sysľovské polia v a hniezdna populácia bola odhadovaná na 5 až 10 samíc (Danko et al. 2002).

Po roku 2000 výskyty a hniezdenie dropov zhrnuli Chavko & Maderič (2008) a Maderič & Chavko (2010). Hniezdenie bolo zaznamenané len na dvoch lokalitách. Prvou je územie súčasného CHVÚ Sysľovské polia, kde v roku v roku 2005 hniezdili minimálne 3 sliepky a v roku 2010 tu bolo nájdené 1 hniezdo. Druhou hniezdnou lokalitou po roku 2000 je CHVÚ Lehnice, kde bola v rokoch 2007 – 2009 viackrát pozorovaná jedna sliepka, v bližšom okolí tohto územia aj jeden kohút a v roku 2010 bolo hniezdenie preukázané viacnásobným pozorovaním jednej sliepky s mláďaťom. Po roku 2010 nebolo hniezdenie na Slovensku zaznamenané. V porovnaní s odborným návrhom (Rybanič et al. 2004) sa odhad početnosti hniezdiacich sliepok v CHVÚ Sysľovské polia znížil z 3 – 5 na 0 – 1. V CHVÚ Lehnice ostal stav kriticky nezmenený: 0 – 1 nepravidelne hniezdiaca sliepka. Tokajúce kohúty sú každoročne počas jarného obdobia zaznamenané v CHVÚ Sysľovské polia a v jeho bezprostrednom okolí (Demko in verb., Sokol in verb.). Podobne sú tu pozorované po žatve obilnín aj sliepky s odrastenými mláďatami (pravdepodobne hniezdiace na rakúskej strane, kde pravidelne hniezdia v blízkosti našej hranice). Tieto skutočnosti predstavujú dobrý predpoklad, že pri vytvorení vhodných podmienok na hniezdenie (biotopy + zamedzenie vyrušovania) je opätovné zahniezdenie na Slovensku pravdepodobné.

Aj z medzinárodného hľadiska je osobitne významný mimohniezdny výskyt dropov v CHVÚ Sysľovské polia. Tu sa dropy už od letného obdobia po žatve zhromažďujú do veľkých kŕdľov a pravidelne zimujú stovky jedincov najmä na repkových poliach. Početnosť zimujúcich jedincov u nás posledné desaťročia rastie. V deväťdesiatych rokoch bola zaznamenaná najvyššia početnosť 90 jedincov (Danko et al. 2002), v prvom desaťročí 21. storočia to bolo už 246 jedincov (Maderič & Chavko 2010) a po roku 2010 to bolo až 310 jedincov (Sokol in verb.). Zimuje tu teda až ¾ celej západopanónskej populácie, ktorej početnosť je odhadovaná (po zotavení a pri miernom náraste) na viac ako 400 jedincov (Raab et al. 2010).

Výsledky mapovania dropa veľkého v r. 2010 – 2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných území	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (hniezdiace sliepky)
Lehnice	1	1	0-1
Sysľovské polia	1	1	0- 1

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Drop veľký pôvodne obýval stepné oblasti, neskôr kultúrnu step do nadmorských výšok cca 300 m. Z dlhodobého hľadiska (od začiatku minulého storočia) došlo k výrazným zmenám v poľnohospodárskej krajine, čo malo za dôsledok aj výrazné zníženie stavu dropov v celej panónskej oblasti.

Od obdobia vymedzovania sústavy CHVÚ došlo napriek niektorým pozitívnym krokom (najmä vďaka realizácii projektu LIFE05NAT/SK Ochrana dropa fúzatého na Slovensku) k ďalším zväčša negatívnym zmenám.

Napriek stále intenzívnej poľnohospodárskej výrobe možno konštatovať, že v CHVÚ Lehnice sa stav biotopov mierne zlepšil. Bola tu vykúpená plocha a založený trávnatý porast s vyhovujúcim manažmentom pre dropa na ploche 48 ha. V tomto území sa taktiež uplatňovala aj agroenvironmentálna schéma na dropa (Program rozvoja vidieka SR 2005-2013) na výmere 1680 ha spočívajúca najmä v obmedzení používania chemických látok a poľnohospodárskych prác počas hniezdenia a zastúpenia jednotlivých plodín na predmetnej výmere. Napriek určitému pozitívnemu vplyvu (viacnásobný výskyt dropov v území a zahniezdenie jednej sliepky) pravdepodobne nízka početnosť a izolovanosť lokality od ostatných populácií neumožnila trvalé obsadenie tohto CHVÚ. Určitú perspektívu dáva rast západopanónskej populácie a známe aj dlhšie prelety dropov na vhodné lokality.

V CHVÚ Sysľovské polia prevažovali negatívne zmeny. Pokračovala a stupňovala sa intenzívna poľnohospodárska činnosť. Na jeseň roku 2005 došlo k pooraniu poslednej väčšej trávnatej plochy (70 ha), kde v tom istom roku na jar hniezdili 2 sliepky (Chavko & Maderič 2008). Postupne došlo k pooraniu a zmene na ornú pôdu ďalších menších trávnatých plôšok a línií ako boli poľné cesty a ich okraje, menšej plochy pri hnojisku a pod. Taktiež došlo k úplnému ukončeniu pestovania ďateliny a lucerny. V osevných postupoch došlo k preferovaniu veľkoplošných porastov kukurice (až 50 % celého územia), ktorá je pre dropy nevhodná. Na časti územia (cca 380 ha) bola od roku 2009 uplatňovaná agroenvironmentálna schéma pre dropa (PRV SR 2005-2013), čo prinieslo aj napriek nie práve optimálnym podmienkam schémy určitý pozitívny efekt (obmedzenie aplikácie agrochemikálií, zmena osevného postupu, širšia diverzita štruktúry plodín a podobne). Taktiež došlo k zvýšeniu rozlohy repky olejnej, ktorá má pozitívny vplyv na zimujúce populácie. Od roku 2013 na menšej časti územia hospodária menší farmári, ako plodina však tiež výrazne prevažuje kukurica, čo je pre dropy nevhodné. V roku 2014 sa obnovilo pohyblivé mechanické zavlažovanie na poslednej známej hniezdnej lokalite a bola zaznamenaná aj výsadba energetických drevín (líniovo). V roku 2014 bola vytvorená 1 ha úhorová plocha na náhradnom pozemku SOS/BirdLife Slovensko v blízkosti hniezdísk dropov v Rakúsku.

4.16. CHRIAŠŤ MALÝ

PORZANA PARVA

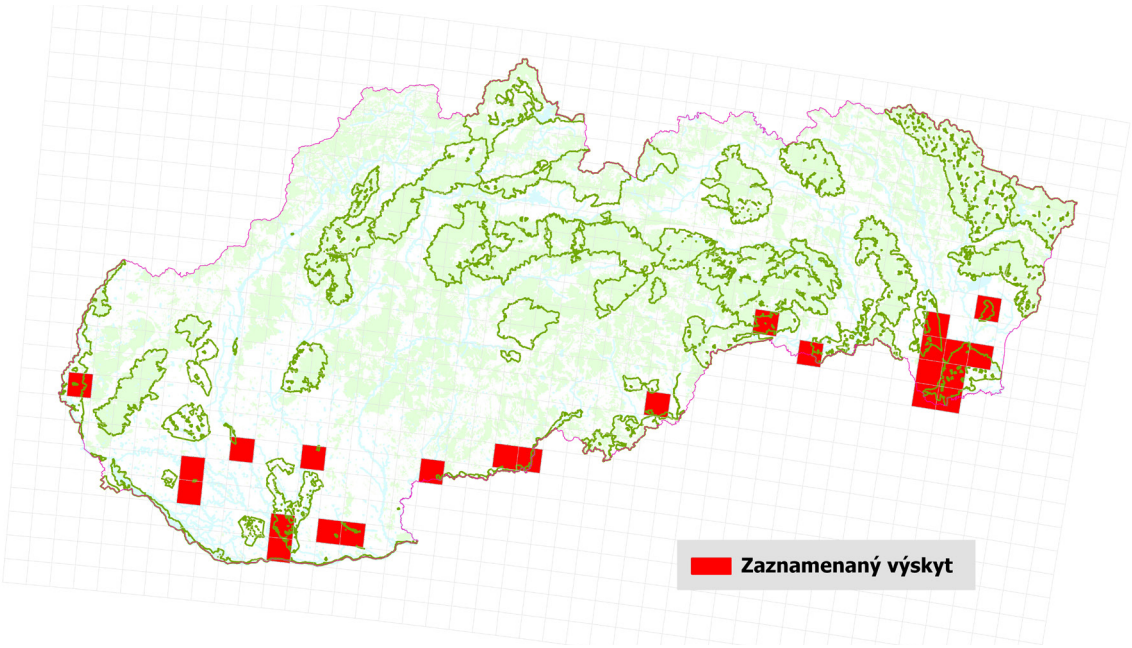
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Medzibodrožie, Parížske močiare, Poiplie
Územia, kde je 1 % druhom: Horná Orava

VÝSKUM A MONITORING

Pre skrytý spôsob života a náročné zisťovanie prítomnosti druhu, resp. jeho hniezdenia na lokalitách sa jeho výskumu a monitoringu venovala v minulosti na Slovensku len malá pozornosť. Dlhodobejšie sledovanie početnosti prebiehalo len na niekoľkých lokalitách, napr. v NPR Parížske močiare (Kloubec & Čapek 1993, Trnka et al. 2003) a NPR Senné-rybníky (Danko 1995, 2006, 2008). Mapovanie druhu na celoslovenskej úrovni prebehlo až v rámci projektu "Rozšírenie vtákov na Slovensku" (Danko et al. 2002). Ako najvhodnejšia metóda pri tomto druhu sa osvedčila metóda mapovania hniezdnych revírov podľa ozývajúcich sa (volajúcich) samcov. Vzhľadom na nočný život chriašťa malého táto metóda je realizovateľná najmä v neskorých večerných, nočných a skorých ranných hodinách. Mapovanie druhu a jeho početnosti v rámci jednotlivých CHVÚ

prebehlo až v rokoch 2010 – 2012 v rámci projektu ŠF Vtáky. Zmapované boli populácie v CHVÚ Medzibodrožie, Parížske močiare a Poiplie, kde chriašť malý je kritériovým druhom a v CHVÚ Horná Orava, kde chriašť malý je 1 % druhom. Výsledky mapovania umožňujú pomerne presné stanovenie početnosti druhu v predmetných CHVÚ.

Hniezdenie chriašťa malého na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Početnosť druhu na Slovensku sa odhaduje na 70-150 hniezdiacich párov (Trnka 2002), pričom populácia má mierne klesajúci trend. V rámci siete CHVÚ sa početnosť chriašťa malého v súčasnosti pohybuje od 35 do 50 párov, čo je asi 1/3 celoslovenskej populácie. Najvýznamnejším CHVÚ pre tento druh je CHVÚ Medzibodrožie, ďalej CHVÚ Parížske močiare a nakoniec CHVÚ Poiplie. Oproti pôvodnému odhadu početnosti v čase vedeckého návrhu došlo k výraznému nárastu hniezdnej populácie v CHVÚ Medzibodrožie z 15 párov v roku 2003 na 30 – 40 párov v rokoch 2010 – 2012, a naopak k výraznému zníženiu početnosti v ostatných dvoch územiach. V CHVÚ Parížske močiare bol zaznamenaný pokles z pôvodných 15 – 25 párov na súčasných 5 – 10 párov a v CHVÚ Poiplie z 15 párov na 0-4 páry. Tento stav v CHVÚ Parížske močiare však môže byť len dočasný, nakoľko na jar v roku 2014 tu bol zistený oveľa vyšší počet ozývajúcich sa vtákov. Príčiny týchto zmien možno hľadať v celkovej zmene kvality biotopov v jednotlivých CHVÚ, ale aj v systematickom mapovaní druhu v rokoch 2010 - 2012. Či početnosť druhu v posledných dvoch CHVÚ bola v roku 2003 nadhodnotená, alebo ide o trvalý stav, ukáže až ďalší monitoring. V CHVÚ Horná Orava nebol v čase mapovania zistený žiaden hniezdiaci pár.

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V CHVÚ Medzibodrožie možno hodnotiť stav biotopov druhu včase mapovania ako dobrý, na čom sa významne podieľalo aj daždivé počasie, kedy mnoho polí a lúk ostalo celú sezónu podmočených. K výraznejšiemu zhoršeniu kvality hniezdneho biotopu chriašťa malého oproti minulosti došlo v CHVÚ Parížske močiare a v CHVÚ Poiplie, z ktorého však nie sú k dispozícii podrobnejšie informácie. Za hlavnú príčinu týchto zmien v CHVÚ Parížske močiare možno pokladať postupné zazemňovanie močariska s následným znižovaním podielu otvorenej vodnej hladiny a homogenizáciu trsťových porastov, čo do značnej miery ovplyvnilo aj potravnú ponuku pre tento druh. Chriašť malý v CHVÚ osídľuje najmä plochy s rozsiahlejšími porastmi pálok (*Typha latifolia* a *T. angustifolia*) a ostríc (*Carex* spp.), prípadne hustejšie porasty trste obyčajnej (*Phragmites australis*) obklopujúce vodné lagúny, pričom súvislejším homogénnym trsťovým porastom sa vyhýba. Postupné sukcesné zmeny pobrežnej vegetácie preto výrazne znižujú zastúpenie takýchto mikrohabitatov v lokalite. Za pozitívnu zmenu v CHVÚ Parížske močiare možno však pokladať zvýšený stav vody v porastoch v hniezdnom období v dôsledku realizovaných vodohospodárskych úprav.

4.17. CHRIAŠŤ BODKOVANÝ

PORZANA PORZANA

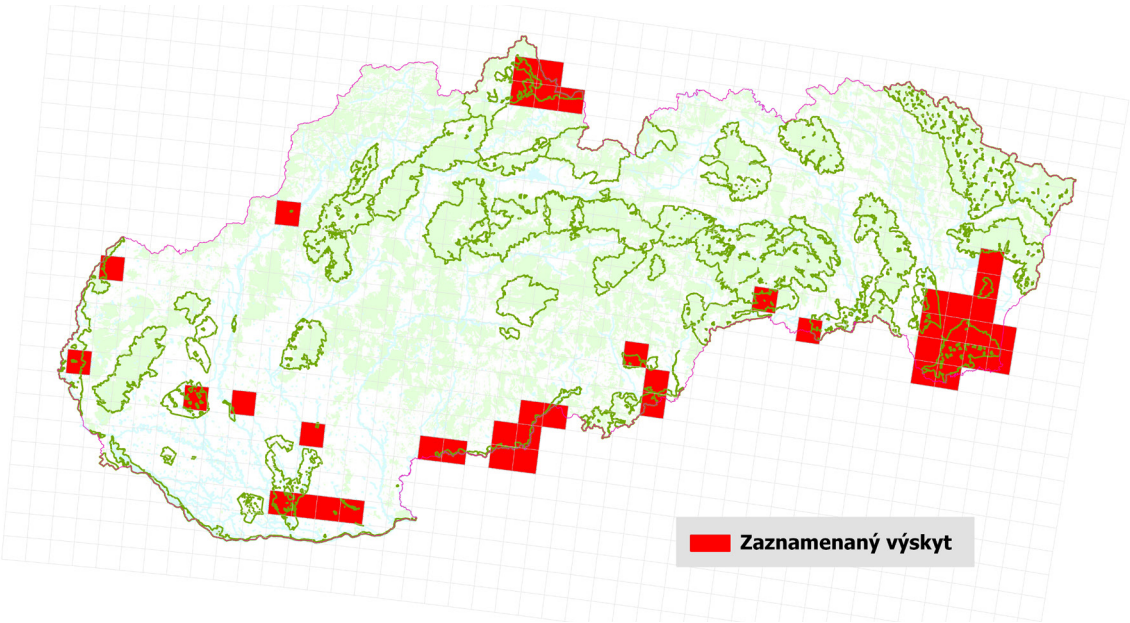

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Záhorské Pomoravie, Poiplie, Žitavský luh
Územia, kde je 1 % druhom: Horná Orava

VÝSKUM A MONITORING

Podobne ako v prípade chriašteľa malého (*Porzana parva*) i tomuto druhu sa z dôvodov jeho skrytého spôsobu života a náročného zisťovania prítomnosti venovala na Slovensku len malá pozornosť, čo sa aspoň týka jeho výskumu a monitoringu. Publikované boli zväčša len jednotlivé pozorovania a počty vtákov v rámci jednotlivých lokalít, ktoré sú zhrnuté napr. v práci Hudec et al. (1977). Prvé celoplošné mapovanie chriašťov bodkovaných na Slovensku prebehlo až v rokoch 1995-1996 (Trnka 1997) a neskôr v rámci projektu „Rozšírenie vtákov na Slovensku (Danko et al. 2002). V rámci existujúcej sústavy CHVÚ bol monitoring druhu realizovaný v rokoch 2010-2012. Ako najvhodnejšia metóda sa osvedčila metóda mapovania hniezdnych revírov v kombinácii s líniovou metódou. Vzhľadom na nočnú aktivitu druhu je však mapovanie nevyhnutné realizovať vo večerných a nočných hodinách. Takto boli zmapované kompletne populácie v CHVÚ Záhorské Pomoravie, Poiplie a Žitavský luh, kde chriašť bodkovaný je kritériovým druhom a v CHVÚ Horná Orava, kde hniezdi viac 1 % populácie druhu na Slovensku. Výsledky mapovania možno pokladať v týchto územiach za dostatočne reprezentatívne, v prípade CHVÚ Žitavský luh za kompletné.

Hniezdenie chriašťa bodkovaného na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Celková početnosť druhu na Slovensku sa odhaduje na 60-200 párov, pričom populačný trend je mierne klesajúci (Trnka 2002). V rámci sústavy CHVÚ sa počet chriašťov bodkovaných odhaduje na 8-89 párov, čo je cca 40 % celoslovenskej populácie. Odhad populačných trendov a porovnanie početnosti druhu s pôvodným stavom v čase vedeckého

návrhu v roku 2003 v jednotlivých CHVÚ je však značne problematické, nakoľko jeho početnosť výrazne medziročne fluktuuje. V CHVÚ Záhorské Pomoravie sa v roku 2003 odhadoval počet hniezdiacich párov na 2, v rokoch 2010 – 2012 sa jeho počty pohybovali od 0 v roku 2012, po 31 v roku 2010. Podobná situácia je i v CHVÚ Poiplie, kde oproti pôvodne odhadovanému stavu 20 párov v roku 2003 jeho početnosť v rokoch 2010 – 2012 kolísala v rozmedzí 7-54 párov. Stabilný stav populácie je len v CHVÚ Žitavský luh, kde sa jeho početnosť pohybuje medzi 1 – 3 pármi (viď aj Gúgh et al. 2011), čo zodpovedá aj pôvodnému odhadu početnosti z roku 2003. V CHVÚ Horná Orava sa počty hniezdiacich chriašťov bodkovaných pohybovali v čase mapovania od 0 do 1 páru. Príčinou rapídnych zmien početnosti v CHVÚ Záhorské Pomoravie a na Poiplie sú hlavne extrémne poveternostné a hydrologické podmienky, ktoré sa prejavili mimoriadne daždivým a na záplavy bohatým rokom 2010 a naopak extrémne suchým počasím v roku 2012.

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Súčasný stav biotopov vo všetkých troch CHVÚ možno hodnotiť ako priemerný. Najväčším problémom v CHVÚ Žitavský luh je vodný režim, ktorý je v území zabezpečovaný zastaraným stavidlovým systémom. V dôsledku nesprávnej regulácie vody dochádza preto k častým výkyvom vodnej hladiny. Nedostatok vody v suchých rokoch sa ako najvýznamnejší negatívny faktor prejavil aj na ostatných dvoch CHVÚ. Extrémne suchá a dlhodobý nedostatok vody negatívne ovplyvňuje i samotnú štruktúru porastov v hniezdnych lokalitách v dôsledku sukcesie terestrickej vegetácie, čím následne dochádza k degradácii až úplnému zániku mnohých hniezdnych lokalít. Výraznou mierou k tomu prispieva aj regulácia vody a protipovodňové úpravy väčších tokov, najmä v CHVÚ Poiplie.

4.18. CHRAPKÁČ POĽNÝ

CREX CREX

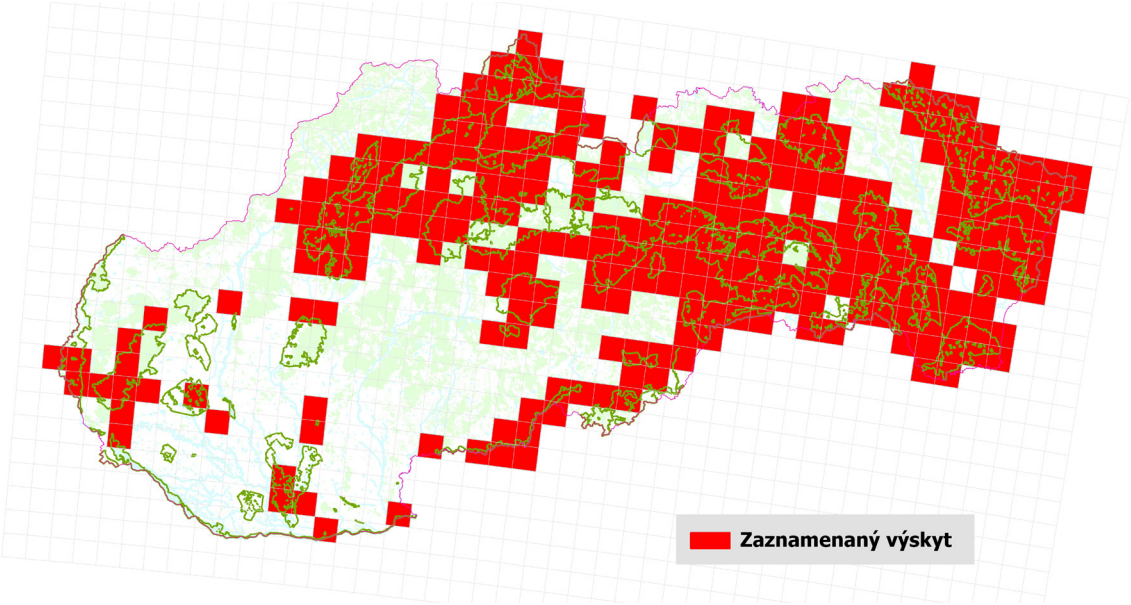

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Bukovské vrchy, Horná Orava, Laborecká vrchovina, Levočské vrchy, Slanské vrchy
Územia, kde je 1 % druhom: Čergov, Malá Fatra, Medzibodrožie, Ondavská rovina, Poľana, Strážovské vrchy, Vihorlatské vrchy

VÝSKUM A MONITORING

Základné poznatky o biológií a ekológii chrapkáča sú uvedené sú uvedené v prácach Ferianca (1979) a Hudeca et al. (1983). Údaje o rozšírení aj z územia Slovenska v atlase Šťastného et al. (1987), rozšírenie na Slovensku, opis biotopov a početnosti je spracovaný v práci Danko et al. (2002). Pre tento druh bol spracovaný program záchrany Demko (2001). Intenzívnejší výskum druhu spočívajúci najmä v zisťovaní lokalít výskytu prebieha od roku 1995. Monitoring sa realizuje najmä viacnásobným nočným mapovaním volajúcich samcov na vybraných územiach (SOS/BirdLife Slovensko 2013). Pre stanovenie celkových trendov početnosti bola použitá aj metóda nočného bodového transektu. Na základe doterajších poznatkov je možné konštatovať, že chrapkáč poľný patrí u nás medzi dobre známe a rozšírené druhy poľnohospodárskej krajiny najmä na severnom a východnom Slovensku.

Hniezdenie chrapkáča poľného na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Do roku 2000 patril chrapkáč poľný medzi globálne ohrozené druhy s dlhotrvajúcim poklesom populácií. Po doplnení poznatkov najmä z Ruska kategória ohrozenia bola znížená a druh je na globálnej úrovni v súčasnosti zaradený ako menej dotknutý (LC) a predpokladá sa stabilný trend (BirdLife International 2014). V Európe je chrapkáč poľný hodnotený ako druh s dlhodobým poklesom populácie (BirdLife International 2004).

Na Slovensku bol trend v rokoch 1980 – 1999 hodnotený ako mierne rastúci, hniezdna populácia sa odhadovala na 1400-1700 párov (Danko et al. 2002). Mierny nárast bol odôvodňovaný poklesom intenzity poľnohospodárstva. Pri získavaní údajov pre prípravu sústavu CHVÚ na Slovensku bola odhadovaná celková priemerná početnosť na Slovensku na 5000 párov (Rybanič et al. 2004). V súčasnosti je chrapkáč poľný zaradený medzi menej dotknuté druhy (LC; Demko et al. 2013). Pri monitoringu bežných druhov vtákov za obdobie rokov 2005 – 2009 bol zistený u chrapkáča výrazný pokles početnosti populácie (Slabeyová et al. 2009). Podobne na základe mapovania na nočných bodových transektoch bol preukázaný mierny pokles početnosti populácie v období rokov 2005 – 2014. Tento pokles je možné vysvetliť oživením poľnohospodárstva po vstupe do EÚ najmä s ohľadom na podmienky poskytovania dotácií a dosahovania lepších ekonomických výsledkov. Celková početnosť u nás rastie z juhu na sever a zo západu na východ. Významná populácia býva posledné roky zaznamenávaná na lúkach v CHVÚ Záhorské Pomoravie: v roku 1993 s počtom nad 130 volajúcich samcov (Jureček et al. 2013).

Tento druh je predmetom ochrany v 12 CHVÚ, z toho v piatich územiach ako kritériový druh. Pri porovnaní odhadov veľkostí populácií v jednotlivých CHVÚ oproti vedeckému odhadu z r. 2003 (Rybanič et al. 2003, 2004) u žiadneho územia nedošlo k nárastu odhadu početnosti s výnimkou Vihorlatských vrchov. V 4 CHVÚ došlo k zníženiu odhadu početnosti (Horná Orava, Ondavská rovina, Poľana, Strážovské vrchy) u ostatných zostal odhad početnosti na približne rovnakej úrovni. Vyššie uvedené zmeny nemusia plne odrážať stav populácií v jednotlivých územiach, ale môžu byť výsledkov iných metodických prístupov a zmien pri vyhlasovaní CHVÚ (územia hodnotené v odbornom návrhu sa plne neprekrývajú s vyhlásenými územiami CHVÚ). Napriek vyššie uvedenému možno predpokladať, že údaje naznačujú nižšie stavy populácii v súčasnosti.

Výsledky mapovania chrapkáča poľného v r. 2010 – 2012 v CHVÚ, kde je kritériovým alebo 1 % druhom druhom

CHVÚ	Odhad početnosti 1990 – 2003 (Rybanič et al. 2003)	Odhad početnosti 2010 – 2012	Populačný trend
Bukovské vrchy	180 - 220	150-200	stabilný
Čergov	90	90-90	neznámy
Horná Orava	140 - 180	100-130	klesajúci

Laborecká vrchovina	290 - 410	300-400	stabilný
Levočské vrchy	100 - 140	100-150	stabilný
Malá Fatra	60 - 100	70-130	stabilný
Medzibodrožie	80 - 140	100-150	stabilný
Ondavská rovina	50	40-60	klesajúci
Poľana	60	15-30	fluktuujúci
Slanské vrchy	120	150 - 250	rastúci
Strážovské vrchy	50	30-40	stabilný
Vihorlatské vrchy	80	157	rastúci

Obdobne pri žiadnom území nie je odhadovaný trend rastúci. Klesajúci trend početnosti je odhadovaný v dvoch územiach: Vihorlatské vrchy a Horná Orava, kde sa negatívny trend dáva do súvislosti s intenzifikáciou poľnohospodárstva a stratou biotopov v dôsledku výstavby rekreačných objektov. Pri ostatných územiach je trend odhadovaný ako stabilný, fluktuujúci alebo neznámy.

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Chrapkáč poľný obýva v súčasnosti predovšetkým kosné lúky a iné bylinné porasty s nízkou intenzitou hospodárenia. Často obýva neobhospodarované plochy poľnohospodárskej krajiny ako sú prameniská, medze, strže podmáčané miesta, buriniská napríklad v okolí hnojísk a podobne. Menej často sa vyskytuje aj v poliach: najmä v jarnom období je preferovaná rýchlo rastúca repka alebo oziminy. Hniezdi od najnižších polôh Slovenska až po otvorené plochy nad hornou hranicou lesa.

Predpokladá sa, že sa stav biotopov sa oproti obdobiu prípravy odborného návrhu sústavy CHVÚ vo väčšine území zásadne nezmenil. Vzhľadom na celkové trendy v poľnohospodárstve možno predpokladať, že došlo úbytku extenzívne obhospodarovaných lúk v prospech viacnásobne kosených trávnatých porastov alebo aj v prospech ornej pôdy (niekde došlo k úbytku extenzívne obhospodarovaných plôch v dôsledku sukcesie). Taktiež ubudlo úhorových nekosených plôch v dôsledku dodržiavania podmienok pre poskytovanie dotácií. Časť biotopov ubudlo v dôsledku záberu poľnohospodárskej pôdy pre výstavbu rôznych objektov, priemyselných areálov alebo infraštruktúry.

4.19. KORMORÁN MALÝ

MICROCARBO PYGMEUS

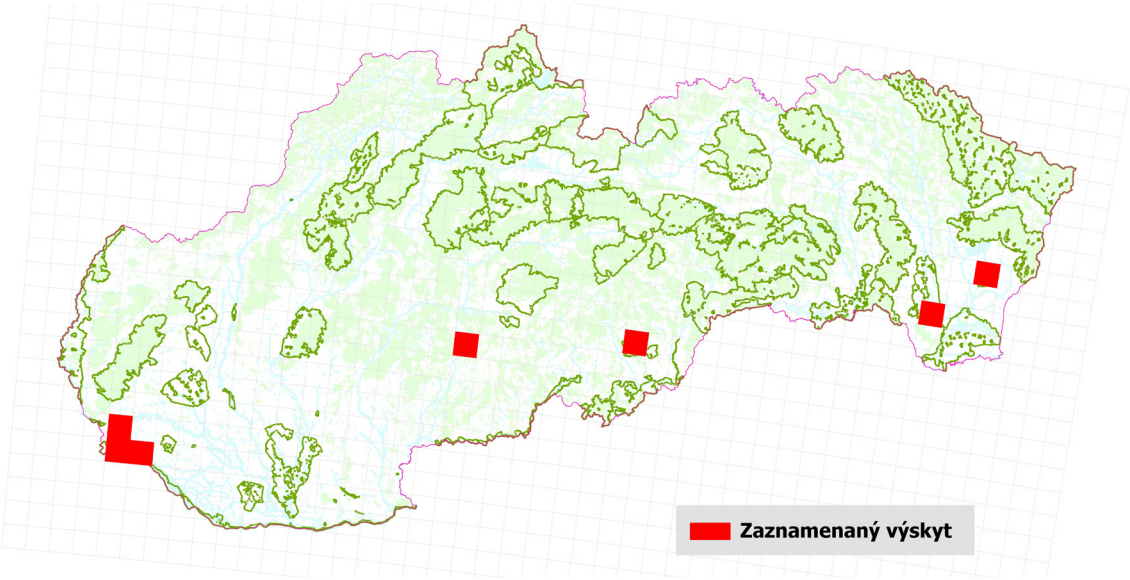
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom:
Dunajské luhy
Územia, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM A MONITORING

Na Slovensku okrem niekoľkých pozorovaní z minulého storočia sme v minulosti mali k dispozícii len málo údajov o kormoránovi malom. Na území CHVÚ Dunajské luhy bol kormorán malý pozorovaný prvýkrát počas zimy 1994/1995 (Kúdela, Lengyel 2004). Sumárne zhodnotenie početnosti do roku 1999 bolo publikované Dankom et al. (2002) a v návrhu významných vtáčích území (Rybanič et al. 2004). Od tohto obdobia bol druh zaznamenávaný počas zimovania každoročne, väčšinou sa však jednalo len o náhodné pozorovania počas zimného sčítania vtákov. Systematický monitoring druhu a sčítanie na nocoviskách sa začalo až v posledných rokoch. V sezónach 2006/2007, 2007/2008 a 2008/2009 bolo

vodné vtáctvo vrátane kormorána malého na Hrušovskej zdrži sčítavané v týždenných intervaloch (Slabeyová et al. 2009b). Zisťovala sa početnosť vtákov na zatiaľ jedinom známom nocovisku na Slovensku, na Hrušovskej zdrži. Najpresnejšie údaje sa získavali pri rannom rozlete, nakoľko vtáky vo večerných hodinách prilietavali na nocovisko často až za tmy. Zrátavalo sa v 15 minútových intervaloch, viacerými kontrolami od októbra do marca (SOS/BirdLife Slovensko 2013). Od decembra 2012 do konca februára 2013 zisťovala početnosť nocujúcich kormoránov malých na predmetnom území M. Maczalová (Maczalová, Ridzoň 2013).

Hniezdenie kormorána malého na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Druh je na území dnešného CHVÚ Dunajské luhy pravidelne registrovaný počas zimovania od prelomu rokov 1994/1995 (Kúdela & Lengyel 2004). Populačná explózia druhu v 80-tych rokoch 20. storočia v susednom Maďarsku mala pravdepodobne za následok aj vytvorenie nových zimovísk. Predpokladá sa, že kormorány malé zimujúce na území CHVÚ Dunajské luhy k nám prilietavajú z Maďarska, prípadne z hniezdísk v Rakúsku (Lawicki et al. 2012). Prvé vtáky sa objavujú v mesiaci október, vo väčšom počte v novembri a zostávajú do marca – apríla. Zatiaľ jediné známe nocovisko sa nachádza na Hrušovskej zdrži a tvorí ho malý trstinový ostrovček a priľahlé naplavené stromy. Na lokalite počet zimujúcich jedincov rástol od roku 2006 do roku 2010, s odhadovaným maximálnym počtom 662-750 jedincov v roku 2010 (Slabeyová et al. 2011). Najvyšší zaznamenaný počet na nocovisku bol zistený 9. 1. 2010 – 720 ex. (Kvetko 2010, aves.vtaky.sk). Počas januárových termínov zimného sčítania boli registrované v CHVÚ nasledovné počty:

2010 – Hrušovská zdrž, 535 (Slabeyová et al. 2011), 2011 – Hrušovská zdrž, 465 jedincov, s odhadovaným počtom 515-530 (Slabeyová et al. 2012). V januári 2012 nocovalo na Hrušovskej zdrži v maximálnom počte 476 jedincov (Slabeyová et al. 2014, Svetlík& Ridzoň 2012, aves.vtaky.sk). V priebehu januárového sčítania v roku 2013 bolo zaznamenaných len 306 jedincov, čo však súviselo pravdepodobne s pomerne miernou zimou (Maczalová 2012, aves.vtaky.sk). Tento počet však v priebehu februára stúpol na 362 ex. Počas zimy 2010/11 boli kormorány malé zaznamenané aj na Dolnom Podunajsku, medzi obcami Moča a Patince. Táto skutočnosť by mohla nasvedčovať vytváraniu nových nocovísk (Slabeyová et al. 2012). Na potvrdenie tejto hypotézy však bude nutné v budúcnosti zintenzívniť cielený monitoring druhu.

Trend početnosti dlhodobo vykazuje silný nárast. Na druhej strane badať v posledných rokoch určitú fluktuáciu, na základe čoho bol populačný trend na území, ktoré je predmetom ochrany druhu, označený ako neistý (Slabeyová et al. 2012). Na potvrdenie vývoja populačného trendu bude nevyhnutný dlhodobý pravidelný monitoring.

Výsledky mapovania kormorána malého v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť zimujúcej populácie
Dunajské luhy	7	1	306-720

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V prípade biotopov počas migrácie a zimovania, podobne ako pri potravných biotopoch kormorána malého na území CHVÚ Dunajské luhy, nedošlo k významnejším zmenám ich kvality a rozsahu v porovnaní so stavom v období, keď bola vymedzená sústava CHVÚ. Jediné známe nocovisko na Hrušovskej zdrži je tvorené z trstinového ostrovu s priemerom približne 10 m a z naplavených stromov. Kormorány malé sa z nocovísk rozlietavajú za potravou do okolia. Vtáky boli pravidelne zaznamenávané v okruhu niekoľkých kilometrov na starom koryte Dunaja, v ramennej sústave, na odvodnom kanály Vodného diela Gabčíkovo a priesakových kanáloch. Uvedené lokality s bohatou litorálnou vegetáciou zabezpečujú dostatok vhodnej potravy a miest na oddych.

4.20. BOCIAN BIELY

CICONIA CICONIA

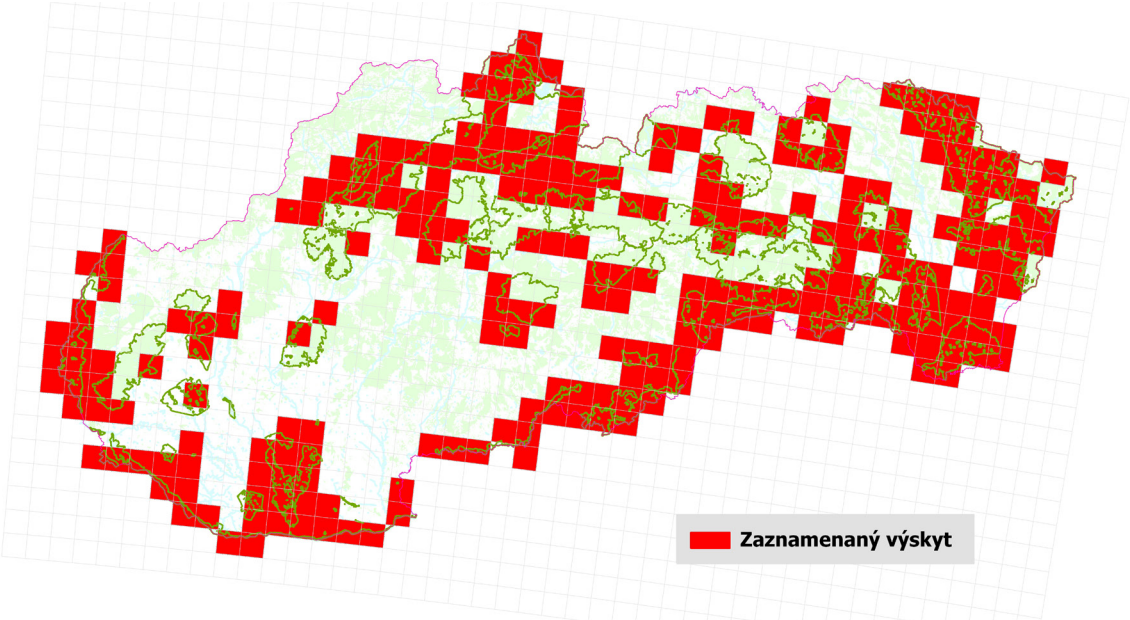
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Horná Orava, Medzibodrožie, Morava, Poiplie
Územia, kde je 1 % druhom: Košická kotlina, Laborecká vrchovina a Východoslovenská rovina

VÝSKUM A MONITORING

Sporadické údaje o výskyte druhu máme zaznamenané z konca 19. storočia. Históriu osídľovania východného Slovenska na prelome 19. a 20. storočia podáva na základe publikovaných údajov A. Mošanský (1985). Prvé sčítanie v roku 1934 urobil Plachetka (Schüz 1936). Ďalšie pokusy o sčítanie hniezd boli vedené korešpondenčne. B. Matoušek v roku 1950 výzvou adresovanou poľovníkom a J. Matis v roku 1951 výzvou pre učiteľov. Získané údaje neboli spracované. Sčítanie hniezd dotazníkovou metódou realizoval A. Stollmann v rokoch 1958, 1968, 1974 a 1984 (Stollmann 1964, 1971, 1976, 1987). V tomto období už prieskum hniezdenia na Slovensku realizovali a výsledky publikovali aj viacerí regionálni spracovatelia napr. v okrese Nitra (Babó 1977, 1985), v okrese Dunajská Streda (Binder 1984 a Pomichal 1984, 1989), v okrese Nové Zámky (Hošek 1985), v okrese Sobrance (Maxim 1998), v Košickej kotline (Mošanský 1985), v okrese Spišská Nová Ves (Spalek 1985), na Orave (Suchánek 1965, 1987, Karaska & Demko 1995, Karaska, Cichocki, Demko & Profus 2007), v podtatranských okresoch (Stollmann 1958), na Pohroní (Stollmann 1958), v Žilinskom kraji (Stollmann 1959), na Liptove (Stollmann 1970), v Turčianskej kotline (Svatoň 1982), v okrese Galanta (Tirinda, 1985), na východnom Slovensku (Fulín 1985), v okrese Stará Ľubovňa (Fulín 1985), Vranov nad Topľou (Fulín, Pjenčák 1987), v okrese Prešov (Fulín 1988). V neskoršom období pribudli spracovatelia v okrese Trenčín (Majský 1994), v okrese Rimavská Sobota (Fulín 1996),v okrese Sabinov (Fulín 1999), v okrese Vranov nad Topľou (Pjenčák, 1999), v okrese Komárno (Stollmann & Szaboová 1999), v CHKO Malé Karpaty (Barčák 1999), v okrese Lučenec (Hrivnák, 1999), na území NP Slovenský kras (Fulín & Olekšák 2002), v okrese Svidník (Fulín 2003), v okrese Veľký Krtíš (Kušík & Fulín 2003) a ďalší.

Od roku 1994 je hniezdenie bociana bieleho spracované každoročne, a tak sú údaje o početnosti druhu stanovené pomerne presne pre celé územie Slovenska, bocian biely je v súčasnosti každoročne popri dravcoch a niektorých druhoch čajok a rybárov najlepšie zmonitorovaným druhom na Slovensku (Fulín 1999, Danko et al. 2002).

Hniezdenie bociana bieleho na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Koncom 19. storočia je výskyt bociana bieleho v hornatej časti Slovenska uvádzaný iba na migrácii. Hniezdenie je popisované až začiatkom 20. storočia v údoliach riek Dunaj, Ipeľ, Slaná, Hornád, Topľa, Ondava a Latorica. Prvé Plachetkom realizované sčítanie hniezd bociana bieleho na Slovensku v roku 1934 potvrdilo existenciu 2219 párov (Schüz 1936). Sčítaním v roku 1984 bolo na našom území zaznamenaných 1018 hniezdnych párov. Za uvedené obdobie došlo k rozpadu hniezdnych kolónií a vynútenému rozptylu bocianov do podhorských oblastí a údolí riek na severe Slovenska. Od roku 1984 sa počet párov pohybuje v rozsahu 1100 – 1300 párov. Iba v tzv. pre bociany „nepriaznivých rokoch" 1997 a 2005 sme zaznamenali nižší počet párov. Tieto nepriaznivé roky sa oveľa výraznejšie prejavili malým počtom reprodukčných párov a malým počtom vyvedených mláďat. V roku 1997 vyviedlo 497 párov 1116 mláďat, v roku 2005 malo násadu 623 párov a vyviedli 1424 mláďat a v roku 2010 hniezdilo 635 párov a vyviedlo 1296 mláďat.

Takmer celá naša populácia bociana bieleho je hniezdením viazaná na intravilány obcí. Výnimku tvoria páry s hniezdami na stromoch vo voľnej krajine v povodí rieky Morava.

Hniezda bociana bieleho sa nachádzajú v 866 obciach a mestských častiach. Celkovo je na území k dispozícii na hniezdenie 1810 hniezdnych možností tzn. aktívnych hniezd, prázdnych podložiek a opustených hniezd. V posledných rokoch dochádza k opätovnej tvorbe hniezdnych kolónií resp. zoskupení viacerých párov v rámci jednej lokality. Najviac, 16 aktívnych hniezd, sa nachádza v obci Zemplínske Hradište. Desať hniezd je v obci Buzica a Dlhé nad Cirochou, osem hniezd v obciach Bušince, Giraltovce a Kamenica nad Cirochou.

Výsledky mapovania bociana bieleho v r. 2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet hniezdnych lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Horná Orava	47	26	31
Košická kotlina	51	20	35
Laborecká vrchovina	155	73	60 - 106

Medzibodrožie	137	42	89
Ondavská rovina	92	25	58
Poiplie	79	26	32 - 50
Záhorské Pomoravie	33	13	19 - 20

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V chránených vtáčích územiach Horná Orava, Košická kotlina a Východoslovenská rovina, kde bocian biely je predmetom ochrany, alebo v nich hniezdi viac ako 1 % národnej populácie, je zaznamenaný v súčasnosti výraznejší pokles stavu populácie. V CHVÚ Košická kotlina je pokles počtu párov spojený s poklesom reprodukcie. Vedecký návrh uvádza 45 párov pre územie a monitoring v roku 2013 potvrdil iba 33 párov. Súčasný pokles je dôsledok stáleho tlaku na otvorenú krajinu, zábery častí územia a jeho premenu na priemyselné parky, stavby, komunikácie, fotovoltaické elektrárne. Pokles je nápadný v územiach, kde došlo k zanechaniu tradičného poľnohospodárskeho využívania krajiny. Vo zvyšku krajiny má najväčší vplyv na nízku hniezdnu reprodukciu veľkoplošná monokultúrna poľnohospodárska výroba zameraná na vysokobyľové plodiny (repka olejná, slnečnica a kukurica). Dôležitý vplyv na potravnú ponuku v území má aj zarastanie zvyškov nevyužívaných plôch inváznymi rastlinami a náletmi drevín.

V CHVÚ Medzibodrožie bol pri vedeckom návrhu stav 92,5 párov, v CHVÚ Morava bol návrh na 25 párov a v CHVÚ Poiplie na počet 55 párov. V týchto CHVÚ je pokles hniezdnej populácie podľa stavu v roku 2013 nevýrazný. Na takmer stabilnom stave populácie v týchto CHVÚ sa prejavuje vplyv dostatočnej potravnej ponuky, ktorú druh nachádza na inundačných lúkach v bezprostrednom okolí hniezdnych lokalít. V CHVÚ Laborecká vrchovina vedecký návrh uvádza stav 40 párov. V roku 2013 tu evidujeme až 2,5 krát nárast populácie na 106 hniezdnych párov. V CHVÚ Ondavská rovina je bol stav 35 párov monitoring v roku 2013 potvrdil prítomnosť 58 hniezdnych párov. Nárast pripisujeme chovu a pastve hovädzieho dobytka, obhospodarovaniu lúk, koseniu.

CHVÚ Horná Orava tvorí prevažne lesný komplex, ktorý bocian biely neobýva. Hniezdne a lovné biotopy bociana bieleho vo vnútri kotlín boli vyňaté z návrhu CHVÚ. Vo vedeckom návrhu sa uvádza kmeňový stav pre územie 50 párov. Súčasných 31 párov je výrazný pokles.

4.21. BOCIAN ČIERNY

CICONIA NIGRA

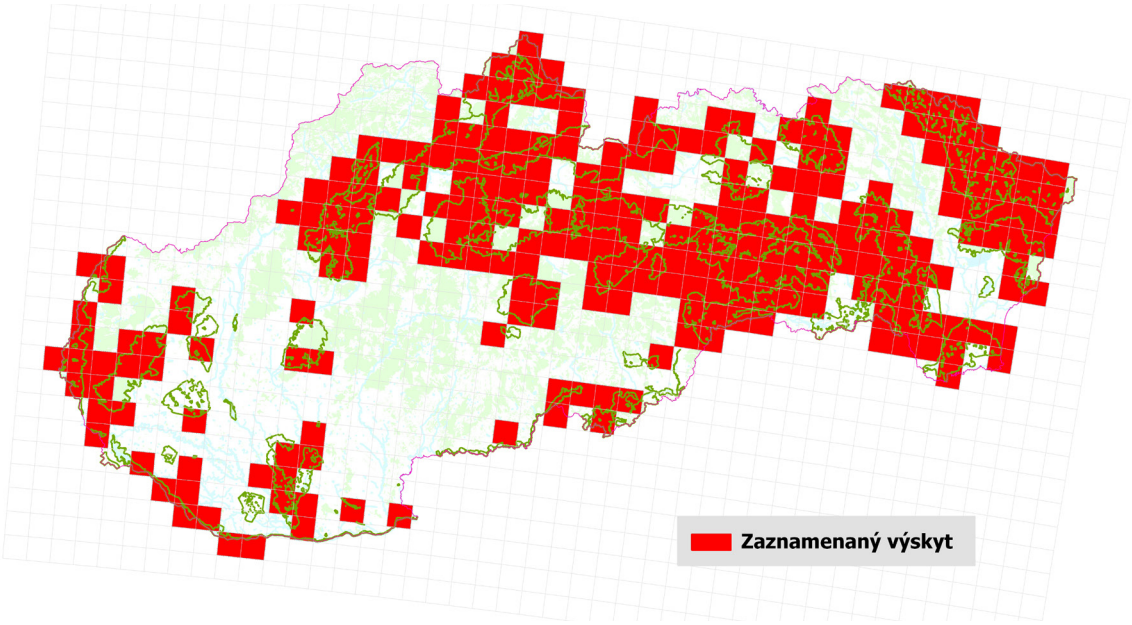
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Horná Orava, Laborecká vrchovina, Levočské vrchy, Slanské vrchy, Volovské vrchy
Územia, kde je 1 % druhom: Bukovské vrchy, Čergov, Dunajské luhy, Malá Fatra, Malé Karpaty, Medzibodrožie, Muránska planina – Stolica, Nízke Tatry, Slovenský kras, Slovenský raj, Strážovské vrchy, Tatry, Veľká Fatra, Vihorlatské vrchy, Záhorské Pomoravie

VÝSKUM A MONITORING

Bocian čierny patrí na Slovensku k druhom, ktoré sú rozšírené na väčšine územia od nížin až do horských polôh a hniezdenie je dokázané do 1000 m n. m. Vyhýba sa vysokým polohám a najmä bezlesým nížinám (Danko et al. 2002, Ferianc 1979, Hudec 1983). Bocianovi čiernemu sa venovalo a v súčasnosti venuje niekoľko ornitológov a to hlavne na Orave (Karaska 2000) a Záhorí (Kalivodová et al. 1993, Vongrej 1999). Terénne práce boli zamerané predovšetkým na územie východného Slovenska. V poslednom storočí sa u tohto druhu udialo niekoľko zmien. Až do štyridsiatich rokov 20. storočia bolo jeho rozšírenie výrazne obmedzené na východné Slovensko. Vďaka ochrane a prispôsobovaniu sa druhu jeho početnosť narastala, druh postupne obsadil všetky vhodné lokality a jeho početnosť bola odhadnutá a 400 – 600 párov.

V súčasnosti (posledných 10 – 15 rokov) je však badateľný úbytok. Na viacerých miestach (Podunajsko, Oravská kotlina, Volovské vrchy) sa znižuje početnosť.

Hniezdenie bociana čierneho na Slovensku v r. 2010 – 2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Hniezdna populácia na území Slovenska sa v poslednom storočí prešla výraznými zmenami. Až do približne štyridsiatych rokov 20. storočia bola veľmi nízka a plošne obmedzená najmä na východné a severovýchodné Slovensko. Postupne však početnosť rástla a bocian čierny sa rozširoval smerom na západ. Približne v šesťdesiatych rokoch obsadil celé územie (Ferianc 1977, Hudec et al. 1994). Následne sa populácia zahusťovala a tento trend na väčšine územia zotrval až do začiatku 21. storočia (Danko et al. 2002). Už predtým sa však na niektorých miestach objavili známky poklesu. Najvýraznejšie to bolo v lužných lesoch Dunaja kvôli výstavbe VD Gabčíkovo spojenej s rozsiahlym výrubom lužných lesov, enormným zintenzívnením lesného hospodárstva a vyrušovaním. Začiatkom tohto storočia došlo k rapídnemu zhoršeniu stavu lesov následkom kalamít, ale najmä výrazným zvýšením ťažieb v oblasti ihličnatých a zmiešaných lesov (najmä severné, severozápadné a stredné Slovensko). To malo za následok znižovanie stavov prakticky na celom území. Príčinou sú najmä prenikavé zmeny v krajine. Zhoršovanie stavu lesov vplyvom kalamít, ale najmä rozsiahlou a intenzívnou ťažbou starých porastov dochádza k vyrušovaniu na hniezdiskách a likvidácii starých lesných porastov ako hniezdnych lokalít. Okrem negatívnych zásahov do hniezdísk dochádza aj k zhoršovanie stavu na loviskách. Mokrade sú zasypávané, vodné toky regulované, na niektorých miestach dochádza k rozsiahlej ťažbe riečnych sedimentov priamo v tokoch. To má za následok, spolu z prirodzeným vysušovaním mokradí zmenou klímy, k degradácii lovísk a obmedzovaniu potravných zdrojov. Výsledkom toho je, že početnosť druhu sa začína znižovať. Napríklad v časti CHVÚ Horná Orava v okolí Oravskej priehrady (kvadrát DFS 6583) z počtu 12 – 15 párov v deväťdesiatych rokoch 20. storočia (Danko et al. 2002) populácia v roku 2012 poklesla na 4 – 6 párov (Karaska unpubl.). Zatiaľ je početnosť na Slovensku stále odhadovaná na 400 – 600 obsadených teritórií (párov).

Výsledky mapovania bociana čierneho v r. 2010 – 2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

Územie	Odhad početnosti 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003)	Odhad početnosti 2010 – 2012	Populačný trend
Bukovské vrchy	8 - 10	6 - 9	stabilný
Čergov	9 - 13	nemapované	-

Dunajské luhy	3 - 6	1 - 2	klesajúci
Horná Orava	32 - 56	35 - 45	pokles
Laborecká vrchovina	20 - 25	15 - 25	stabilný
Levočské vrchy	18 - 18	nemapované	-
Malá Fatra	12 - 20	12 - 17	klesajúci
Malé Karpaty	5 - 7	4 - 6	stabilný
Medzibodrožie	20 - 22	25 - 28	rastúci
Muránska planina – Stolica	10 - 12	11 - 12	stabilný
Nízke Tatry	12 - 15	4 - 8	klesajúci
Slanské vrchy	24 - 35	23 - 33	stabilný
Slovenský kras	8 - 10	6 - 6	klesajúci
Slovenský raj	8 - 16	nemapované	-
Strážovské vrchy	12 - 15	20 - 35	rastúci
Tatry	13 - 17	10 - 12	klesajúci
Veľká Fatra	20 - 25	10 - 15	klesajúci
Vihorlatské vrchy	6 - 10	10 - 12	rastúci
Volovské vrchy	30 - 40	20 -30	klesajúci
Záhorské Pomoravie	20 - 22	12 - 18	stabilný

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Bocian čierny hniezdi roztrúsene po celom Slovensku s najvyššou koncentráciou v lesnatých vlhkých oblastiach (východné, severné a juhozápadné Slovensko, osobitne, Medzibodrožie, Orava a Záhorie). Na hniezdenie využíva staršie lesy v okolí mokradí, zarybnených vodných tokov a rôznych nádrží s dostatkom potravy.

V poslednom období dochádza k výraznému zhoršeniu kvality lesov najmä v oblastiach ihličín (stredné a severné Slovensko), ale aj v lužných lesoch Dunaja. V horských oblastiach v mnohých územiach (predovšetkým Nízke Tatry, Levočské vrchy, Hansen et al. 2013) dochádza k fragmentácii vhodných hniezdnych biotopov až k ich úplnému zániku na rozľahlom území. To má za následok obmedzovanie hniezdnych možností, vyrušovanie. Reguláciami vodných tokov, zvýšenou ťažbou riečnych sedimentov priamo v korytách vodných tokov, zasypávaním mokradí, ale aj nedostatkom zrážok (napr. východné Slovensko) sa zhoršuje kvalita potravných biotopov a dostupnosť potravy. Nepriaznivo pôsobí aj urbanizácia vhodného prostredia najmä výstavbou rekreačných chát, bytovej výstavby, či zvýšený turistický ruch. Všetky tieto faktory pôsobiac kumulatívne zhoršujú podmienky bociana čierneho, čo má za následok znižovanie stavov na väčšina územia.

4.22. BUČIAK VEĽKÝ

BOTAURUS STELLARIS

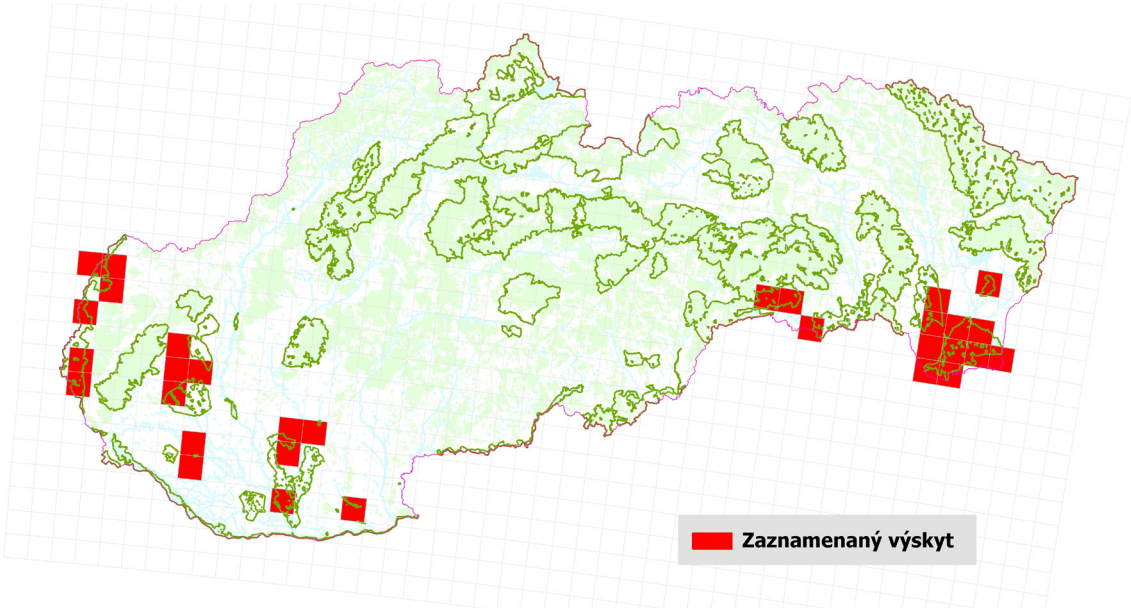
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Medzibodrožie, Senianske rybníky, Záhorské Pomoravie
Územie, kde je 1 % druhom: Slovenský kras

VÝSKUM A MONITORING

Na Slovensku ho ako hniezdiča spomína už Ferianc (1941, 1977). Rozšírením druhu u nás sa zaoberali viaceré diela, z ktorých treba spomenúť Matouška (1961, 1962, 1963), Šťastného et al. (1987), Hudeca et al. (1994). Na lokálnej úrovni sa druhu venujú viacerí autori, z ktorých najvýznamnejšie sú Mošanského Avifauna východného Slovenska a katalóg ornitologických zbierok Východoslovenského múzea, I-II (1978, 1979), práce Danka (1995, 2006, 2008) a na Záhorí Zuna-Kratky et al. (2000). Konkrétnejšie informácie o veľkosti populácie poskytuje až mapovanie v rokoch 1995 až 1999, publikované v diele „Rozšírenie vtákov na Slovensku (Danko et al. 2002) a v publikácii Významné vtáčie územia na Slovensku (Rybanič et al. 2004). Systematický monitoring bučiaka veľkého na území Slovenska v posledných rokoch začal v roku 2007 v rámci hniezdneho sčítania vodného vtáctva (SOS/BirdLife Slovensko 2014). Vo východnej časti areálu rozšírenia je to najmä v rámci projektov Ochrana chránených vtáčích území Senné a Medzibodrožie na Slovensku (2005 – 2010) a projektu Ochrana bučiaka veľkého a chochlačky bielookej v CHVÚ Medzibodrožie, 2011 – 2015. Na Záhorí bol druh monitorovaný počas rokov 2010 až 2012 v rámci projektu Ramsar SKAT.

Počas rokov 2010-2012 sa vo vybraných CHVÚ mapovalo v projekte ŠF Vtáky, keď sa početnosť druhu zisťovala metódou viacerých kontrol (Trnka 2010). Na lokalitách vyhovujúcich hniezdnym nárokom druhu sa počas mesiacov apríl až júl z vybraných bodov zaznamenávali hlasové prejavy bučiakov (počas tohto obdobia 3 až 5 krát). Z ochranárskych dôvodov fyzická kontrola hniezd nebola realizovaná. Odhad počtu bol stanovený na základe opakovane sa ozývajúcich samcov teritoriálnym hlasom.

Hniezdenie bučiaka veľkého na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Bučiak veľký patrí medzi zraniteľné druhy (Demko et al. 2013). Ferianc (1977) ho charakterizuje ako hniezdiča v inundačnom páse Dunaja, Váhu, Hrona, Ipľa, Slanej a na dolnom toku Ondavy a v močiaroch východného Slovenska. Počet hniezdnych párov v rokoch 1973 – 1977 sa odhadoval na 40-50 párov (Šťastný et al. 1987), v 90-tych rokoch spolu s Českou republikou bol stanovený 70 – 150 párov. Konkrétnejšie informácie o veľkosti populácie poskytuje až mapovanie v rokoch 1995 až 1999. Na základe tohto systematického monitoringu na národnej úrovni v uvedených rokoch sa veľkosť populácie na Slovensku

odhadovala na 50-100 párov (Danko 2002). Aj na základe tohto výskumu, doplneného kvantitatívnym zberom údajov až do roku 2003 sa na identifikovaných VVÚ počet hniezdnych párov odhadoval na: Medzibodrožie 25-30 párov, Senianske rybníky 5-11 a Morava 2-4 páry (Rybanič et al. 2004). Pokles populácie bol zistený aktuálnym monitoringom v r. 2010-2013 v CHVÚ Senianske rybníky. Aktuálne je v tomto CHVÚ veľkosť populácie odhadnutá na 4-6 párov. Pravidelným hniezdiskom je NPR Senné-rybníky a rybník CH4. Manažmentom lúky Ostrovik pri Sennom v posledných rokoch vzniklo nové hniezdisko 1 až 2 párov (Chrašč). Stabilná populácia, prípadne mierne kolísanie početnosti dôsledkom poveternostných podmienok bolo zistené v CHVÚ Medzibodrožie. Na území predmetného CHVÚ bola v r. 2003 veľkosť populácie odhadnutá na 25-30 párov. V rokoch 2010 – 2013 bol odhad na základe bučiacich samcov 30-32 párov. Kolísanie početnosti je pre bučiaka typické, dané najmä nevhodnými poveternostných a z toho vyplývajúcich hydrologických podmienok. Z CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany, tieto faktory ovplyvnili početnosť hlavne v CHVÚ Záhorské Pomoravie. Kým v roku 2003 bola veľkosť populácie odhadovaná na 2-4 páry, v nasledujúcich rokoch bola početnosť ovplyvnená najmä záplavami (Chudý, Jureček i litt.). V dôsledku mimoriadnych úhrnov zrážok v roku 2010, keď podmienky na hniezdenie boli nevhodné, bol druh potvrdený na troch lokalitách. V roku 2011 bolo hniezdenie predpokladané na 6 lokalitách. Počas extrémne suchého roku 2012 bol druh zaznamenaný len na jednej lokalite. Opakovaný záznam nebol potvrdený, takže sa predpokladá absencia hniezdenia (Chudý 2012). Napriek vhodným podmienkam v r. 2013 sa situácia opakovala (Jureček in litt.). Na území CHVÚ Slovenský kras, kde patrí bučiak medzi 1 % druhy sa po roku 2003, kedy bola populácia odhadovaná na 1-3 páry, radikálne zmenila. Z Hrhovských rybníkov po chemickej likvidácii trste a pálky v roku 2000 druh vymizol. Prvý teritoriálne sa ozývajúci bučiak sa objavil až v roku 2009 a 2013 (Turniansky rybník). Počas mapovania v rokoch 2010-2012 druh zaznamenaný nebol (Olekšák in litt).

Okrem uvedených CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany, bolo predpokladané sporadické hniezdenie druhu v CHVÚ Dolné Považie – 4 páry v roku 2011 (Lengyel 2011 in litt.), v CHVÚ Úľanská mokraď – 1 pár v roku 2010 (Kvetko in litt.).

Na Slovensku hniezdna populácia bučiaka v posledných rokoch stagnuje, prípadne klesá. Podobný populačný trend badať aj v Európe, predovšetkým v jej západnej časti (Delany & Scott 2006).

Výsledky mapovania bučiaka veľkého v r. 2010-2013 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Medzibodrožie	26	4	30-32
Senianske rybníky	1	1	4-6
Záhorské Pomoravie	7	3	0-6

STAV A ZMENY BIOTOPOV

K významnej zmene kvality a rozsahu hniezdneho biotopu bučiaka veľkého došlo v CHVÚ Senianske rybníky. Pokles hniezdnych párov na polovicu oproti 90-tym rokom minulého storočia súvisí zrejme s intenzifikáciou chovu rýb. Táto mala za následok zmenšenie plochy litorálnej vegetácie a následne zníženie potravnej ponuky. Výstavbou stavidiel a terénnymi úpravami sa na lúke Ostrovik a Blatá dosiahlo zadržiavanie vody na lokalite, čím sa zlepšili podmienky pre hniezdenie a potravná ponuka. Následkom týchto opatrení bolo obsadenie lokality druhom v počte 1-2 páry.

Početnosť bučiaka veľkého v CHVÚ Medzibodrožie je v posledných rokoch stabilná. V porovnaní so stavom v období, keď bola vymedzená sústava CHVÚ sa kvalita a rozsah hniezdnych biotopov výrazne nezmenila. Problémom zostáva postupujúca sukcesia a zazemňovanie močiarov a následné rozorávanie brehovej línie mokradí. Určitou kompenzáciou môžu byť opatrenia realizované v rámci projektu LIFE+ Ochrana bučiaka veľkého a chochlačky bielookej v CHVÚ Medzibodrožie v rokoch 2011 až 2015. Tieto zahŕňajú realizáciu manažmentových opatrení na hniezdiskách cieľových druhov, obnovu biotopov a vodného režimu tak, aby okrem nerušeného hniezdiska bol zabezpečený aj vhodný potravný biotop.

Na rozdiel od spomínaných CHVÚ na území Záhorského Pomoravia je stav hniezdnych biotopov z dlhodobého hľadiska nepriaznivý. Opakované záplavy na rieke Morava vytvárajú nevhodné podmienky na zahniezdenie. Úspešné hniezdenie bučiaka veľkého je výrazne závislé od výšky vodného stĺpca počas celej doby hniezdenia, ako aj od dostatočnej ponuky potravných biotopov. Za extrémnych klimatických podmienok (dlhotrvajúce suchá) sa voda udrží počas hniezdneho obdobia len v najväčších ramenách a v hlbších mokradiach. Tento stav sa však v poslednom desaťročí v danom CHVÚ nemení.

4.23. BUČIAČIK MOČIARNY

IXOBRYCHUS MINUTUS

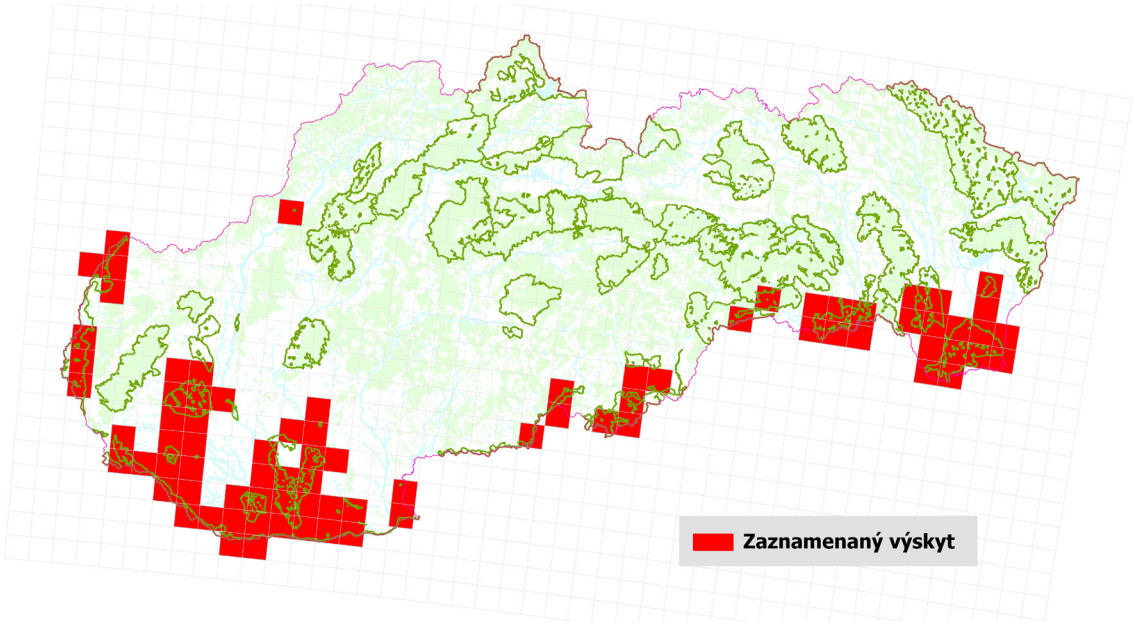
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dunajské luhy, Medzibodrožie, Poiplie, Veľkoblahovské rybníky, Záhorské Pomoravie
Územia, kde je 1 % druhom: Cerová vrchovina – Porimavie, Parížske močiare, Úľanská mokraď

VÝSKUM A MONITORING

Zrejme pre skrytý spôsob života nebol bučiačik močiarny na území Slovenska v minulosti systematicky monitorovaný. Z lokalít vhodných na hniezdenie existujú údaje o jeho početnosti, ktoré boli zvyčajne získané v rámci komplexného mapovania vodných a na vodu viazaných druhov vtákov. Ferianc (1941, 1977) spomína hniezdne oblasti všeobecne vymedzené – dolné toky všetkých prítokov Dunaja a Tisy, ako aj rozličné mokrade, rybníky a vodné nádrže. Hudec et al. (1994) rozšíril tieto údaje o oblasti stredného a horného Považia, Ponitria, Pohronia, Zvolenskú a Hornádsku kotlinu, pravdepodobne aj Poiplie. Pri mapovaní hniezdneho rozšírenia vtákov v rokoch 1973 – 1977 bolo na Slovensku odhadovaných 300 – 500 párov (Šťastný et al., 1987). Danko et al. (2002) uvádza počet hniezdiacich párov 200 – 400, s mierne klesajúcim populačným aj areálovým trendom o 20 – 50 %. Denzita bučiačikov na hniezdnych lokalitách značne kolíše, najvyššie uvádzané hodnoty na 10 ha sú 8,6 párov na lokalite Malý Ruskov. Ostatné údaje o početnosti dosahujú nižšie hodnoty, napr. 1 – 2 páry rybníky Podunajska, 1,3 páry rybníky pri Pustých Úľanoch, 1,4 – 1,7 párov Trnavské rybníky, 0,6 – 1,5 párov rybníky pri Budmericiach, 0,2 páru Parížske močiare (Danko et al. 2002).

Metodika monitoringu v rámci projektu ŠF Vtáky spočívala v systematickej kontrole vhodných lokalít pre hniezdenie bučiačika močiarneho, prednostne v prvej polovica mája. Kontroly vhodných lokalít boli opakované 2 – 3 krát v období do konca júna. Predovšetkým to boli mokrade, rybníky, mŕtve ramená a pod. s dobre vyvinutými porastmi litorálnej vegetácie. Bučiačiky sú aktívne aj v noci, vtedy ich hlas dobre počuť. Používaná bola preto aj hlasová nahrávka na provokáciu teritoriálnym hlasom samca. Časovo náročnejšia bola vizuálna kontrola lokalít. Skoro ráno a v podvečer preletovali cez lokalitu, zvyčajne na loviská. Intenzívnejšie prelety sú v čase väčších mláďat, čo bolo približne od polovice júna do konca júla. Priame vyhľadávanie hniezd nebolo žiaduce z ochranárskych dôvodov, predovšetkým pre riziko predčasného opustenia hniezda mláďatami, preto nebolo realizované.

Hniezdenie bučiačika močiarneho na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

V CHVÚ Dunajské luhy v minulosti (do roku 1992) hniezdili bučiačiky predovšetkým na mŕtvych ramenách medzi Gabčíkovom a Čičovom. Z týchto hniezdísk zostalo zachované iba jediné, Čičovské mŕtve rameno. V súčasnosti hniezdi v CHVÚ Dunajské luhy v troch oblastiach – oblasť Čičova a Kľúčovca, kde hniezdia na Čičovskom mŕtvom ramene a v menšom počte aj na Čičovských rybníkoch, spolu odhadom 10 – 15 párov. Inundačné územie Dunaja v Bodíkoch a Bake, kde hniezdia v rôznych typoch dunajských ramien a v zaplavených depresiách na dunajských ostrovoch, odhadovaná početnosť je 15 – 20 párov. Niektoré časti Hrušovskej zdrže s rozsiahlejšími trstinami, pričom početnosť bučiačikov tu nie je známa. V čase vedeckého návrhu sústavy CHVÚ bola početnosť bučiačika stanovená na 13 – 33 párov, mapovaním zistená početnosť bola 25 – 35 párov. Stav populácie bol hodnotený ako priaznivý priemerný so stabilným trendom.

V CHVÚ Medzibodrožie do konca 80-tych rokov hniezdili bučiačiky močiarne takmer na každej vhodnej mokradi (Danko et al. 2002). Následne nastal pokles početnosti súvisiaci s nevhodným vodným režimom. Prvá revitalizácia územia sa vykonala v roku 1999, stav ohľadne početnosti sa zlepšil. V čase vedeckého návrhu sústavy CHVÚ bola početnosť bučiačika odhadnutá na 35 – 43 párov v čase monitoringu v rokoch 2010 – 2013 hniezdilo v CHVÚ 50 – 60 párov. Stav populácie bol hodnotený ako priaznivý so stabilným trendom, resp. vykazujúcim mierny nárast.

V CHVÚ Poiplie bol bučiačik močiarny registrovaný pravidelne iba na troch lokalitách – štrkovisko a rybníky vo Veľkej nad Ipľom, rybník pri Rapovciach, PR Kiarovský močiar. Mimo CHVÚ je známa lokalita močiar Béter pri Lučenci. Medziročný hniezdny výskyt kolísal s maximom 6 párov, pričom v rokoch s nevhodným vodným režimom bučiačiky nehniezdili vôbec. Napriek intenzívnemu monitoringu druh nebol registrovaný v potenciálne vhodných biotopoch močiarov v západnej časti CHVÚ (PR Ipeľské hony, močiar pri Tešmaku). V čase vedeckého návrhu sústavy CHVÚ bola početnosť bučiačika odhadnutá na 6 – 15 párov. Nastal teda pokles početnosti so stavom hodnoteným ako priaznivým, priemerným a s fluktuujúcim trendom. Primárnym dôvodom bol nevhodný vodný režim.

V CHVÚ Veľkoblahovské rybníky je hniezdna bučiačikov populácia stabilná, obvykle tu hniezdi 6 – 8 párov, v čase monitoringu bolo zistených 1 – 7 párov so stabilným trendom. Vedecký návrh sústavy CHVÚ počítal s 5 – 10 pármi.

V CHVÚ Záhorské Pomoravie bola v do roku 2000 početnosť bučiačika odhadovaná na 10 – 15 párov (Zuna-Kratky et al. 2000). V čase vedeckého návrhu sústavy CHVÚ bola početnosť odhadnutá na 30 – 40 párov, monitoringom CHVÚ v rokoch 2010 – 2013 bolo zistených 12 – 14 párov so stabilným trendom. Príčinou poklesu oproti vedeckému návrhu bol zánik niekoľkých hniezdnych lokalít. Bučiačik má v oblasti CHVÚ dostatočné hniezdne možnosti, je možné predpokladať, že intenzívnym špecializovaným monitoringom by sa mohli nájsť páry unikajúce pozornosti.

V CHVÚ Parížske močiare bolo v čase vedeckého návrhu sústavy CHVÚ stanovených 0 – 7 párov. Monitoringom v rokoch 2010 – 2012 bol zaznamenaný každoročne, avšak v počte len 1 – 3 párov s celkovou hustotou 0,1 – 0,2 páru/ 10 ha a stabilným trendom. Tento stav však môže byť čiastočne podhodnotený z dôvodu skrytého spôsobu života. Okrem toho nízka početnosť druhu súvisí najmä so súčasným charakterom biotopov v CHVÚ – rozsiahle homogénne porasty trste obyčajnej s nízkym podielom otvorených vodných plôch) a nižšou potravnou ponukou (vodné bezstavovce, drobné rybky), pretože na iných lokalitách v okolí CHVÚ (napr. rybníky Paríž) bučiačiky hniezdia v pomerne hojnom počte (15 – 18 párov).

Stav populácie bučiačika močiarneho na Slovensku je v CHVÚ, pre ktoré je kritériovým druhom hodnotený najčastejšie ako priaznivý priemerný so stabilným alebo fluktuujúcim trendom – CHVÚ Dunajské luhy, CHVÚ Poiplie a CHVÚ Záhorské Pomoravie. Ako priaznivý, dobrý je hodnotený v CHVÚ Medzibodrožie a CHVÚ Veľkoblahovské rybníky. V CHVÚ, kde je tzv. „1 % druhom" je jeho stav hodnotený ako nepriaznivý (CHVÚ Parížske močiare), resp. o jeho stave chýbajú údaje (CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie a CHVÚ Úľanská mokraď).

V európskom meradle zaznamenala populácia bučiačika močiarneho rapídny pokles v rokoch 1970 – 1990, so stabilizáciou, prípadne rastom v rokoch 1990 – 2000 (BirdLife International 2004).

Výsledky mapovania bučiačika močiarneho v r. 2010 – 2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Cerová vrchovina - Porimavie	1	1	3 - 6
Dunajské luhy	4	4	7 - 12 (25 - 35)

Parížske močiare	1	1	1 - 2
Poiplie	6	3	0 - 6
Úľanská mokraď	1	1	6 - 9
Velkoblahovské rybníky	1	1	1 - 7
Záhorské Pomoravie	17	9	12 - 14

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Bučiačik močiarny hniezdi v rôznych mokradiach v litorálnej vegetácii rybníkov a pomaly tečúcich vôd. Jeho početnosť závisí od kvality týchto biotopov, predovšetkým od prítomnosti vody, vhodného zloženia, štruktúry a vekovej skladby litorálnych porastov. V tých CHVÚ, kde bol stav hodnotený ako dobrý, nedochádzalo k zásadným zmenám biotopoch (CHVÚ Dunajské luhy, Medzibodrožie, Poiplie, Veľkoblahovské rybníky, Záhorské Pomoravie). V prípade CHVÚ Parížske močiare bol súčasný charakter biotopov vyhodnotený ako nevhodný – rozsiahla homogénne porasty trste obyčajnej s nízkym podielom otvorených vodných plôch, bučiačik tu zaznamenal nepriaznivý stav. Pokles početnosti v CHVÚ Záhorské Pomoravie oproti vedeckému návrhu sústavy CHVÚ súvisí aj so zánikom niektorých lokalít, predovšetkým štrkoviska juhozápadne od obce Jakubov. V roku 1997 tu bolo nájdených 14 hniezd, avšak po roku 2005 začala degradácia litorátnych porastov až po ich súčasný zánik. Naopak, v CHVÚ Medzibodrožie je situácia lepšia, ako je uvedená vo vedeckom návrhu. Pravdepodobne je to zlepšením vodného režimu v oblasti, s výnimkou medzihrádzových priestorov.

4.24. CHAVKOŠ NOČNÝ

NYCTICORAX NYCTICORAX

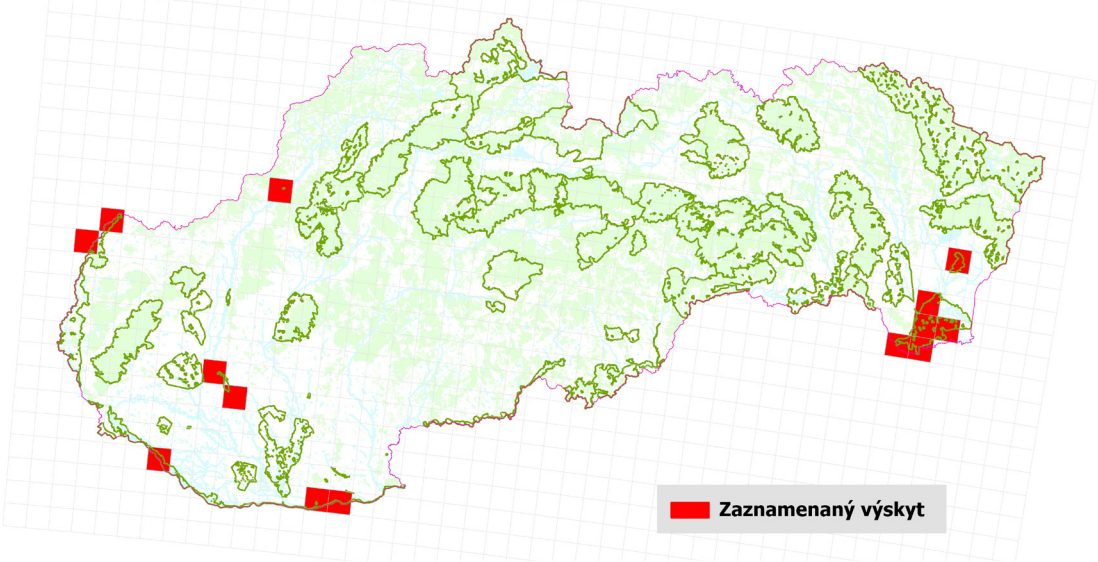

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Kráľová, Medzibodrožie, Senianske rybníky
Územia, kde je 1 % druhom: Dubnické štrkovisko

VÝSKUM A MONITORING

Na východnom Slovensku sa druhu venovala pozornosť už v polovici minulého storočia, údaje pochádzajú od Macháčka, Mošanského, Matouška, Danka a hlavne od Ballu (Danko et al. 2002). Na západnom Slovensku sa druhu venoval Bohuš, Sághyho a Stollmanna v oblasti Dunajských luhov (Danko et al. 2002) v súčasnosti údaje pochádzajú od Gúgha, Kúdelu a Lengyela. Na v minulosti Záhorí pochádzajú údaje od Zuna-Kratky, Kalivodová a Feriancová-Masárová, od roku 2008, kedy bola zaznačené opätovné hniezdenie na Adamovských štrkoviskách pochádzajú údaje od Benka, Jurečka, Chudého, Svetlíka a ďalších. Kolóniu na Kráľovej v roku 1990 zaznamenala Darolová (Danko et al. 2002). Prvé dokázané hniezdenie v CHVÚ Dubnické štrkovisko bolo v roku 2007 (Benko, Chudý 2011). Monitoring kolónií chavkošov je problematický, pretože jednotlivé páry môžu začínať s hniezdením asynchrónne. Problematické je aj zisťovanie obsadenosti hniezd kvôli neprehľadnosti olistených stromov. Zisťovanie počtu hniezd priamo v kolónií zvyšuje mortalitu mláďat, a preto je nutné z ochranárskeho hľadiska návštevy eliminovať, alebo úplne obmedziť. Z toho pohľadu je vhodnou metódou zisťovania početnosti zrátanie hniezd v zimnom období, ktorá je uznávaná aj v zahraničí. Je potrebné dodať, že počty takto zrátaných hniezd môžu byť nepresné, v istých prípadoch nadhodnotené alebo aj podhodnotené, ale napriek riziku odchýlky vo výsledkoch, ide o šetrnejší spôsob zisťovania početnosti druhu, ako priamym vstupom do kolónie.

Hniezdenie chavkoša nočného na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Hniezdna populácia chavkošov nočných na Slovensku bola v roku 2002 odhadovaná na 100-400 párov (Danko et al. 2002). Najväčšie hniezdne kolónie boli zistené na východnom Slovensku. V roku 1986 bolo odhadnutá populácia chavkošov na močiari Biele jazero na 320 hniezdnych párov. Menšie kolónie s početnosťou niekoľko desiatok jedincov sa nachádzali pri Zatíne, pri Rade, v močiari pri obci Biel, v močiari pri Tajbe a pri Veľkom Horeši. Populácia zaznamenala v minulosti výrazné výkyvy početnosti v závislosti hlavne od stavu hniezdnych lokalít. V súčasnosti sú všetky spomínané lokality súčasťou CHVÚ Medzibodrožie, kde podľa odhadu z rokov 2010-2012 hniezdilo 150-220 párov. Populácia však môže byť aj vyššia, kolónia v močiarni pri Kráľovskom Chlmci môže tvoriť až stovky párov. Počas sčítania hniezd bolo v zime roku 2011 narátaných až 861 použitých hniezd (Benko, Chudý), pri opätovnom rátaní o týždeň neskôr ich bolo viac ako 1000 (Chrašč, Repel). Nie je známe percento starých alebo nepoužívaných hniezd, ale populácia na lokalite má niekoľko sto párov, presné číslo nie zistiteľné bez vyrušovania kolónie. Populácia sa v CHVÚ Medzibodrožie javí sa ako stúpajúca, pričom nárast populácie na lokalite v Kráľovskom Chlmci môže súvisieť s možnými presunmi hniezdiacich párov z iných lokalít, napr. Svinice alebo NPR Senné.

Chavkoše v CHVÚ Senianske rybníky zahniezdili prvýkrát v NPR Senné v roku 1989. V roku 1991 sa kolónia presťahovala a vytvorila spoločnú kolóniu s belušami veľkými, volavkami purpurovými a popolavými. V roku 1992 bol odhad hniezdiacich chavkošov 100 párov a v roku 1995 130 párov (Danko 2008). V roku 2009 zrejme hniezdilo na ostrove v NPR niekoľko desiatok párov, počas zimného sčítania bolo napočítaných až 91 použitých hniezd. V rokoch 2010 – 2012 hniezdilo 20 až 40 párov v kolónii s belušami malými na ostrove v NPR Senianske rybníky v porastoch bazy a vŕb. Výnimkou bol rok 2010, kedy zahniezdili v poraste pálky a trste na rybníku CH 4. Odhad početnosti v CHVÚ môže byť podhodnotený.

Hniezdenie chavkošov v CHVÚ Kráľová bolo zistené v roku 1999 s odhadom početnosti 40-60 párov (Danko et al. 2002). V súčasnosti hniezdia chavkoše na dvoch miestach v rámci CHVÚ. Prvá kolónia sa nachádza na pravej strane brehu VN Kráľová v čiastočne podmáčanom lese. Odhad početnosti v tejto kolónii je 70 – 100 párov chavkošov. Druhá časť chavkošov hniezdi vo vrchnej kolónií nad mostom. Ide o odrezané, neprietočné rameno Váhu s dlhým a členitým ostrovom, porasteným drevinami (hlavne topoľ a agát). Odhad početnosti v tejto kolónii je 60 – 70 párov chavkošov. Celková populácia druhu v CHVÚ Kráľová je 166 – 251 párov. Na oboch miestach chavkoše hniezdia spoločne v zmiešanej kolónií s volavkami popolavými.

V CHVÚ Dubnické štrkovisko bolo zistené prvé hniezdenie druhu v roku 2007, keď 3 páry zahniezdili v krovitých porastoch v centrálnej časti štrkoviska. V roku 2008 už hniezdilo 15 párov a maximum početnosti bolo zaznamenané v roku 2010, kedy hniezdilo 31 párov. V roku 2011 hniezdilo 22 párov a v roku 2012 a 2013 hniezdilo 30 a 38 párov (Benko & Chudý 2011). Na tejto lokalite je pri zimnom sčítaní použitých hniezd výhodou presnosť, nakoľko sa chavkoše presúvajú a v rámci lokality a tohoročné hniezdia sa dajú jednoducho odlíšiť od starých hniezd.

V CHVÚ Dunajské luhy nie je chavkoš zaradený medzi kritériové druhy, ale na Močianskom ostrove hniezdi významná populácia. V roku 2009 bola populácia odhadnutá minimálne na 83 párov, v roku 2010 bolo narátaných 125 párov (obsadených hniezd), v roku 2012 bolo napočítaných 205 párov a v roku 2013 211 párov (Gúgh 2012).

V CHVÚ Záhorské Pomoravie bolo hniezdenie zaznamenané na Adamovskom štrkovisku v roku 1990, kedy zahniezdili 2-3 páry (Danko et al. 2002). V rokoch 2010-2012 sa hniezdna populácia pohybovala od 7 párov v roku 2010, po 50 párov roku 2012 (Jureček in verb.).

Výsledky mapovania chavkoša nočného v CHVÚ s hniezdnym výskytom v r. 2010 – 2012

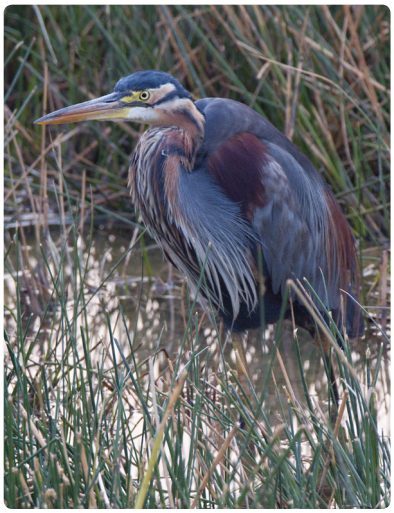
CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Dubnické štrkovisko	1	1	22-38
Dunajské luhy	1	1	125-205
Kráľová	2	2	166-251
Medzibodrožie	6	3	150-800
Senianske rybníky	3	1	20-40
Záhorské Pomoravie	1	1	7-50

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V prípade hniezdnych biotopov chavkoša nočného nedošlo k významnejším zmenám ich kvality a rozsahu v porovnaní so stavom v období, keď bola vymedzená sústava CHVÚ. Napriek tomu bol zaznamenaný pokles chavkošov v CHVÚ Senianske rybníky, kde došlo poklesu možno dôsledkom premiestnenia časti kolónie do CHVÚ Medzibodrožie. V CHVÚ Medzibodrožie obýva výhradne rozsiahlejšie močiare a mŕtve ramená s dostatočným vodným stĺpcom a vyhovujúcim porastom krovitých vŕb a stromov rastúcich vo vode. V prípade vyschnutia alebo výrazného poklesu vody hniezdisko zanechávajú a pravdepodobne dochádza k presťahovaniu chavkošov na iné, vyhovujúce lokality. K zániku kolónie došlo aj na lokalite Svinica, kde boli nelegálne vyrúbané krovité porasty, kde chavkoše hniezdili. Vo zvyšných územiach (mimo Východoslovenskej nížiny) sú podmienky stabilizované, dokonca dochádza k nárastu populácie.

4.25. VOLAVKA PURPUROVÁ

ARDEA PURPUREA

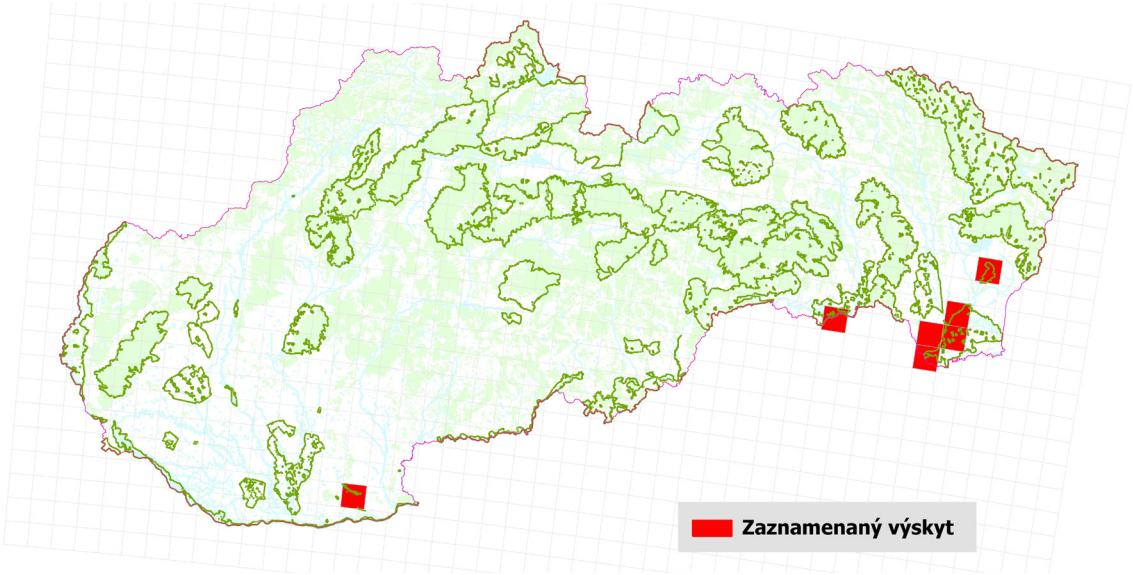
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Medzibodrožie, Senianske rybníky
Územia, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM A MONITORING

Pozornosť druhu sa venovala prevažne na východnom Slovensku. V oblasti Senianskych rybníkov údaje o volavkách v polovici minulého storočia zbieral Ferianc (Danko 2008). Od sedemdesiatych rokov v oblasti aktívne pôsobil Danko. V Medzibodroží sa druhu venuje Balla a Hrtan. V súčasnosti sa monitoringu druhu venujú aj Repel, Pačenovský, Chrašč, Demko a ďalší. Druh je v oboch územiach pravidelne monitorovaný a vývoj jeho populácie je známy predovšetkým na stabilných lokalitách Populáciu na západnom Slovensku sledujú Gúgh, Lengyel, Kúdela a ďalší, predovšetkým v oblasti Dunajských luhov, VN Vráble, Parížskych močiarov a v minulosti sledovali populáciu aj na Veľkom Grobe Benko a Kvetko. Odhad populácie na západnom Slovensku je do 5 párov (Gúgh in ver.).

Podľa odporúčanej metodiky na monitoring volavky purpurovej je najvhodnejším obdobím na dohľadanie hniezdísk a na zistenie početnosti začiatok júna až druhá dekáda júla, keď dospelé vtáky pomerne často zalietavajú na hniezda s potravou pre mláďatá, ktoré sa počas kŕmenia charakteristicky ozývajú. Ideálne je sledovať ich z vyvýšeného miesta. Problematické je zisťovanie úspešnosti hniezdenia, keďže vzhľadom na umiestnenie hniezd väčšinou nie je možná vizuálna kontrola. Priama fyzická kontrola je nežiaduca – pri pocite ohrozenia sa mláďatá často snažia opustiť hniezdo, čo môže mať za následok až ich uhynutie (Balla 2010).

Hniezdenie volavky purpurovej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Hniezdna populácia volavky purpurovej na Slovensku bola v roku 2002 odhadovaná na 20-60 párov (Danko et al. 2002). Väčšina populácie hniezdi na Východoslovenskej rovine, kde je v súčasnosti veľkosť populácie odhadnutá v oboch CHVÚ, kde je kritériovým druhom (CHVÚ Senianske rybníky a Medzibodrožie), na 16-23 párov.

V CHVÚ Medzibodrožie bola pri vymedzení sústavy CHVÚ v r. 2003 odhadnutá veľkosť populácie na 20 párov, aktuálne v tomto CHVÚ je veľkosť populácie odhadnutá na 10-15 párov. Medzibodrožie predstavuje aj z historického hľadiska najvýznamnejšie územie pre tento druh. Maximálnu početnosť dosahovala populácia začiatkom 80-tych rokov – viac ako 50 párov. Následne z dôvodu postupného vysychania lokalít došlo k výraznému poklesu populácie. V posledných rokoch je populácia relatívne stabilná, aj keď s výrazne nižšou početnosťou ako v minulosti (Hrtan in litt.).

V CHVÚ Senianske rybníky hniezdilo podľa dlhodobých priemerov 12 – 20 párov, čo predstavovalo takmer polovicu slovenskej hniezdnej populácie. Populácia zaznamenala v poslednom období mierny pokles. V rokoch 2010 – 2012 to bolo 6 – 8 párov hniezdiacich v poraste trste a pálky na rybníkoch CH4, CH7 a v NPR Senné.

Okrem uvedených CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany, bol druh zistený v súčasnosti v CHVÚ Parížske močiare v počte 2 -3 páry (Gúgh in verb.), kde v minulosti hniezdilo až 15 párov (Ferianc 1977), solitérne hniezdi na Bíňanskom rybníku a VN Vráble (Gúgh in verb.). V minulosti hniezdili aj v oblasti Dunajských luhov pred výstavbou VD Gabčíkovo a na Čičovskom mŕtvom ramene (Hora et al. 1992.), tiež na štrkovisku Veľký Grob. V súčasnosti je populácia volaviek purpurových na Slovensku stabilná.

Výsledky mapovania volavky purpurovej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Medzibodrožie	7	4	10-15
Senianske rybníky	3	3	6-8

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V CHVÚ Senianske rybníky došlo k zlepšeniu stavu hniezdnych biotopov v NPR Senianske rybníky v roku 2009, kedy bola stabilizovaná vodná hladina a odkedy tu následne v rokoch 2011-12 hniezdili 3 páry. Tak isto obnova vodného režimu na lúkach Blatá, Ostrovík, Senné-juh v okolí rybničnej sústavy realizovaná v rokoch 2008-2011 prispela k zlepšeniu potravných podmienok pre volavky purpurové. Do r. 2008 lúky vysychali, zarastali a vhodné potravné podmienky poskytovali

lúky o rozlohe niekoľko stoviek hektárov len vo vlhkých rokoch. Preto udržiavanie priaznivého vodného režimu v jarnom období pomocou stavidiel od r. 2008 má pozitívny vplyv na udržiavanie vhodného potravného biotopu pre volavky purpurové, ktoré okrem NPR a chovných rybníkov využívajú na zber potravy aj okolité vlhké lúky (Pačenovský in litt.).

Naopak v CHVÚ Medzibodrožie sa takéto rozsiahle zásahy na zlepšenie vodného režimu na hniezdiskách a lokalitách, ktoré slúžia na zber potravy, nerealizovali. Preto z dôvodu postupného vysychania lokalít došlo k výraznému poklesu populácie z viac ako 50 párov v minulosti na 10 – 15 párov v súčasnosti.

4.26. BELUŠA VEĽKÁ

ARDEA ALBA

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Medzibodrožie, Senianske rybníky
Územia, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM A MONITORING

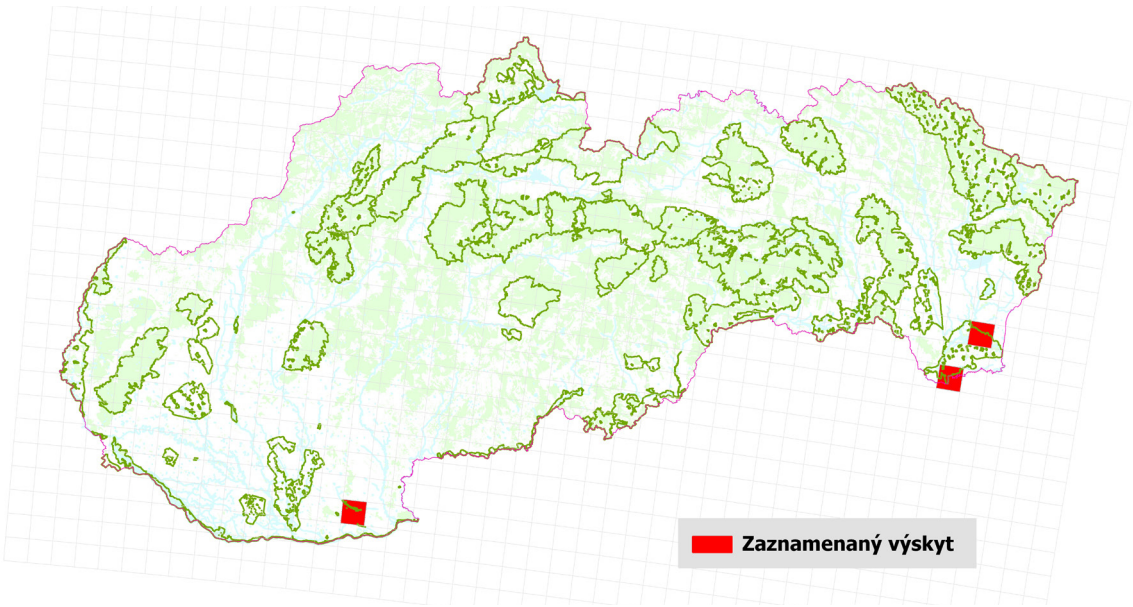
Výskumu a monitoringu druhu sa venuje pozornosť už celý rad rokov. Prvé chránené územie v oblasti Senného bolo vyhlásené už v roku 1953 a ornitologicko-helmintologický výskum sa na tejto lokalite datuje už od tých čias. Aj starostlivosť Štátnej ochrany prírody SR o toto územie sa datuje už od 60-tych rokov minulého storočia. Pravidelný ornitologický výskum územia, vrátane hniezdísk volavkovitých vtákov prebieha nepretržite od roku 1974.

V rámci projektu ŠF Vtáky bolo v r. 2010 – 2012 v CHVÚ Senianske rybníky monitorovaných 11 druhov vrátane beluše veľkej. Robil sa monitoring hniezd na základe registrácie hniezdnych teritórií resp. v niektorých prípadoch aj vyhľadávanie hniezd.

Systematický ornitologický výskum Medzibodrožia začal v 50-tych rokoch 20. storočia a spočiatku bol orientovaný najmä na zoologické a muzeologické zbery. O výskum volavkovitých vtákov sa zaslúžili neskôr najmä M. Bališ, Š. Danko, E. Hrtan st., Z. Kux, A. Štollmann a ďalší. Systematický ornitologický výskum v novšom období sa viaže najmä na činnosť pracovníkov Štátnej ochrany prírody SR v rámci starostlivosti o územie CHKO Latorica a neskôr aj CHVÚ Medzibodrožie. Vďaka atraktívnosti územia bolo Medzibodrožie v minulosti aj dnes navštevované ornitológmi, ktorých často náhodné pozorovania alebo nesystematické výskumy taktiež prispeli a prispievajú k poznaniu vtáctva tohto územia vrátane hniezdísk koloniálnych druhov volavkovitých vtákov.

Viaceré lokality sú monitorované najmä pracovníkmi ŠOP SR dlhodobo aj inými metódami, odkiaľ pochádzajú kvalitné reprezentatívne údaje o distribúcii a abundancii aj iných druhov vtákov CHVÚ Medzibodrožie.

Hniezdenie beluše veľkej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Druh je kritériovým druhom v dvoch územiach: CHVÚ Senianske rybníky a CHVÚ Medzibodrožie. V CHVÚ Senianske rybníky bol zistený v rokoch 2010-2012 stabilný trend, ale v porovnaní s odhadom v roku 2002 ide o mierny pokles. V CHVÚ Medzibodrožie bol zistený stúpajúci populačný trend v porovnaní s vedeckým návrhom z roku 2002. Aktuálne zistený stav hniezdiacej populácie v CHVÚ Parížske močiare, ktorý bol na základe leteckého mapovania odhadnutý v roku 2014 na 65-85 párov výrazným spôsobom ovplyvňuje celkový odhad hniezdiacej populácie beluše veľkej na Slovensku, pretože je takmer dvojnásobne vyšší oproti všetkým predchádzajúcim odhadom. V CHVÚ Parížske močiare, ktoré sú jediným známym hniezdiskom beluše veľkej na západnom Slovensku, pritom beluša veľká vôbec nepatrí ku kritériovým druhom až doteraz sa tu predpokladalo len hniezdenie niekoľkých párov.

Odhady početnosti a populačné trendy beluše veľkej v CHVÚ, v ktorých je kritériovým druhom

CHVÚ	Odhad početnosti 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003)	Odhad početnosti 2010 - 2012	Odhad početnosti 2008 - 2013 (Černecký et al. 2014)	Trend početnosti
Medzibodrožie	10-20	8-40	40-70	stúpajúci
Senianske rybníky	43-65	34-40	34-40	klesajúci

Populačné zmeny zistené vpriebehu mapovania v CHVÚ Senianske rybníky a v CHVÚ Medzibodrožie sú čiastočne protichodné. V CHVÚ Medzibodrožie bol zaznamenaný v období mapovania v rokoch 2010-2012 nárast populácie. V CHVÚ Senianske rybníky bol podľa autorov (Černecký et al. 2014) hodnotený populačný trend ako klesajúci, avšak z dlhodobého hľadiska, ak porovnáme súčasný stav s vedeckým návrhom, ktorý bol vypracovaný v roku 2002, došlo iba k miernemu úbytku populácie, ktorá sa javí dlhodobo skôr ako stabilná. Prvé doložené hniezdenie z tohto územia je z r. 1989, keď tu zahniezdili cca 2 páry v NPR. Odvtedy hniezdia na lokalite každoročne. V roku 1997 Danko a Wieland (Danko 2006) odhadovali na lokalite min. 65 párov. V súčasnosti tu hniezdi cca 30 párov na rybníkoch CH4, CH6 a v menšom počte i na CH7. Cieleným mapovaním v rokoch 2010-2012 boli v tomto CHVÚ zistené nasledujúce počty hniezdiacich párov beluše veľkej: 2010 – 40 párov na rybníku CH4, 2011 – 30 párov na rybníku CH4, 6 párov v NPR Senianske rybníky, 2012 – 7 hniezdiacich párov na rybníku CH7, 5 párov na rybníku CH6, 22 párov v NPR Senianske rybníky

Z predchádzajúceho obdobia, napr. z roku 2009, je k dispozícii odhad populácie v rámci monitoringu vtáctva v rámci projektu LIFE, ktorý uvádza 20-25 párov. K pomerne výraznému nárastu hniezdiacej populácie teda mohlo dôjsť medzi rokmi 2009 a 2010. Zdá sa, že vysoké počty hniezdiacich párov beluší veľkých uvedených vo vedeckom návrhu pre CHVÚ Senianske rybníky (vypracované v roku 2002) boli založené na počtoch hniezdiacich párov v 90-tych rokoch minulého storočia. Predpokladá sa, že po privatizácii rybničnej sústavy po roku 2000 došlo prechodne k zníženiu populácie beluše veľkej. Okolo roku 2009 došlo k opätovnému nárastu hniezdnej populácie, ktorá sa medzitým stabilizovala, ale ešte stále nedosahuje úroveň z 90-tych rokov. V CHVÚ Medzibodrožie priemerná početnosť druhu stúpla v období 2002-2014 z 15 na 55 párov vďaka vytvoreniu nových kolónií, ale aj lepšiemu zmapovaniu územia. Uvedený stúpajúci trend je viditeľný aj z tabuľky. Medziročné výkyvy hniezdiacich párov v CHVÚ Medzibodrožie sú vyššie, ako v CHVÚ Senianske rybníky. Je to dané charakterom hniezdisk. V CHVÚ Medzibodrožie hniezdi beluša veľká v prírodných močiaroch, ktoré sú citlivé na kolísanie výšky vodnej hladiny dôsledkom zrážkového deficitu v suchých rokoch. Napríklad v roku 2014 došlo v dôsledku kriticky nízkych zrážok v druhej polovici predchádzajúceho roka k vyschnutiu mnohých močiarov, vrátane niektorých hniezdisk beluše veľkej. Monitoring správania adultných jedincov pritom ukazuje, že nehniezdiace páry sa zdržiavali v Medzibodroží, kde nachádzali pre seba dostatok potravy v niektorých plytkých močiaroch, na lúkach a poliach, ale k hniezdeniu vo väčšej časti hniezdnych lokalít vôbec nedošlo. Aj relatívne nižší počet hniezdiacich párov v rokoch 2010-2012, kedy sa vykonával cielený monitoring, oproti odhadu pre roky 2008-2013 (Černecký et al. 2014) je možné vysvetliť momentálnym stavom hniezdnych biotopov v rokoch 2010-2012.

V CHVÚ Parížske močiare, ako jedinom známom hniezdisku beluše veľkej na západnom Slovensku, bolo v roku 2014 zistené hniezdenie 65-85 párov na základe monitoringu z lietadla nízko preletujúceho ponad lokalitu (Gúgh in litt). Dovtedy boli odhadované počty oveľa nižšie, iba niekoľko párov. Je to spôsobené neprehľadnosťou lokality a nedostupnosťou hniezdiska. Na základe štúdia snímkov z Google Earth z posledných rokov je možné rozoznať hniezdisko približne 60 párov beluše veľkej (Gúgh in litt), avšak žiaľ už nie je možné presne zistiť, odkedy sa toto hniezdisko vytvorilo a nie je možné stanoviť ani presnejší populačný trend. Rozhodne by však bolo vhodné zaradiť aj belušu veľkú medzi kritériové druhy v rámci CHVÚ Parížske močiare.

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Stav mnohých hniezdnych aj potravných biotopov beluše veľkej, aj iných vodných vtákov bol vo veľkej miere ovplyvnený aktivitami projektu LIFE, ktorý prebiehal v CHVÚ Senianske rybníky v rokoch 2005-2011 a bol zameraný najmä na zlepšenie priaznivého stavu kritériových druhov vtákov. Tieto činnosti sa podieľali na postupnej stabilizácii počtu hniezdiacich párov v tomto CHVÚ po prechodnom úbytku počtu hniezdiacich párov po roku 2000, ktorý bol spôsobený intenzívnejším využívaním chovných rybníkov, vyrušovaním a niekedy aj prenasledovaním vtákov po privatizácii rybničnej sústavy.

Na druhom kľúčovom hniezdisku v rámci Slovenska, kde je beluša veľká kritériovým druhom, v CHVÚ Medzibodrožie sa prejavujú najmä prirodzené procesy ovplyvňujúce stav hniezdnych a potravných biotopov, predovšetkým úhrn zrážok a následný stav podzemných vôd. Tieto faktory určujú mieru obsadenosti hniezdísk aj mieru úspešnosti hniezdenia, priame antropické zásahy sú z hľadiska hniezdenia beluše veľkej menej významné. Hniezdna populácie beluše veľkej je v súčasnosti v Medzibodroží sústredená do viacerých hniezdnych kolónií, ktoré sa nachádzajú v 4-6 prírodných močiaroch. Niektoré z týchto hniezdísk obsadzujú beluše veľké spoločne s volavkami purpurovými, menej často aj s inými brodivcami: chavkošmi nočnými, belušami malými, prípadne aj s lyžičiarmi bielymi. Väčšina hniezdísk sa nachádza v podmáčaných porastoch trste.

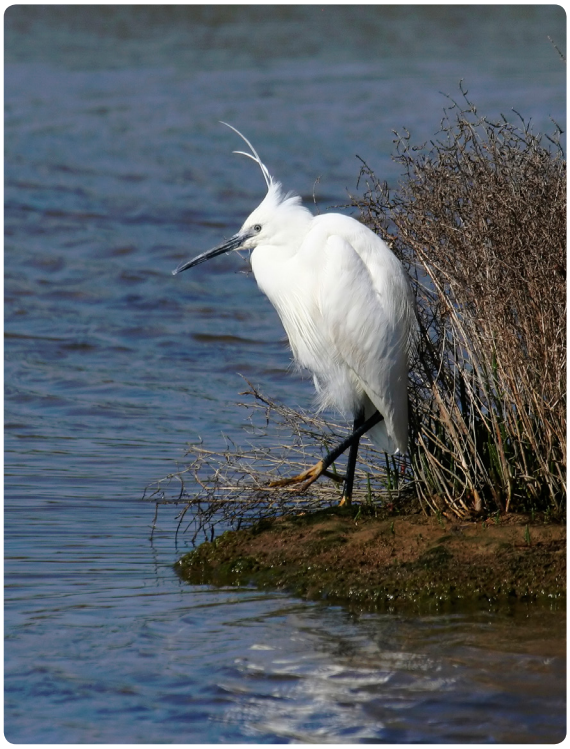
4.27. BELUŠA MALÁ

EGRETTA GARZETTA

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dunajské luhy, Medzibodrožie, Senianske rybníky
Územia, kde je 1 % druhom: –

VÝSKUM A MONITORING

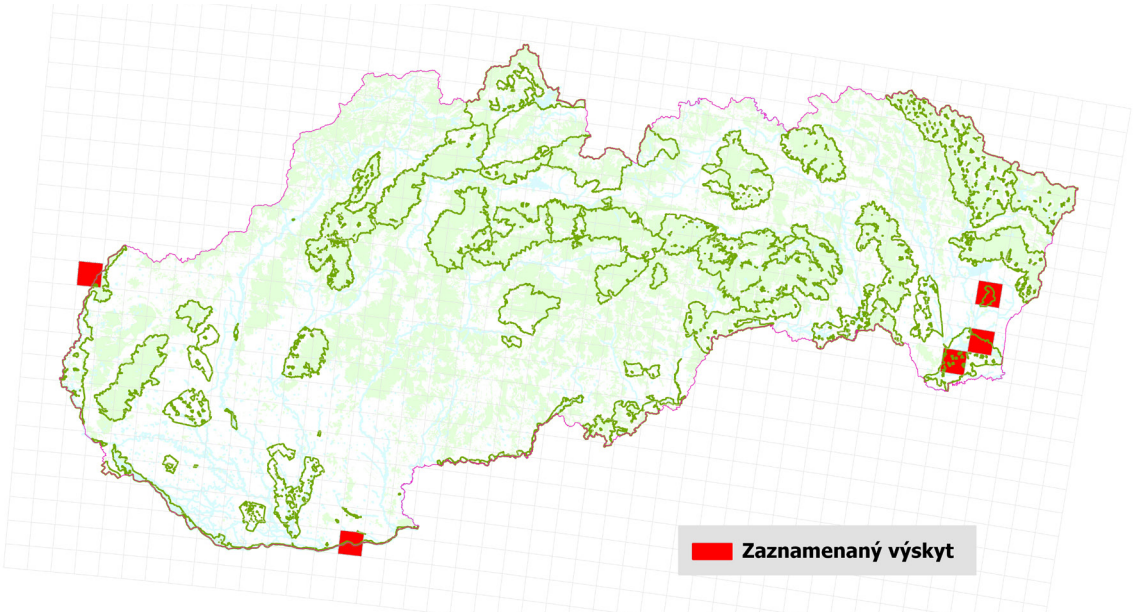

Beluša malá je jedným z najvzácnejších hniezdičov na území Slovenska. Na východnom Slovensku bolo prvé hniezdenie preukázané v Medzibodroží v roku 1983, konkrétne na lokalite Biele jazero, v katastri obce Svätá Mária (Danko et al. 2002). Na Senianskych rybníkoch hniezdi od roku 1990, pričom od roku 1996 pravidelne v počte 10 – 25 párov (Danko 2008).

Z Podunajska spracoval staršie údaje o beluši malej Matoušek (1962). Podľa jeho zhodnotenia nebolo hniezdenie dostatočne preukázané ani v jednom prípade. Prvé doložené hniezdenie tak pripadá až na rok 1989. Áč a Bohuš (1990) evidovali hniezdenie na dunajskom ostrove v katastri obce Moča. Doteraz ide o jediné hniezdisko v rámci Podunajska. Na Záhorí zahniezdili prvýkrát v roku 2011 (Jureček, Svetlík, Nuhlíčková unpubl.).

Metodika monitoringu v rámci projektu ŠF Vtáky spočívala v systematickej kontrole vhodných lokalít pre hniezdenie beluše malej. Pre druh sú typické letné výskyty, ktoré nemusia mať súvis s hniezdením. Potrebné bolo preto odlíšiť migranty a nehniezdiace jedince, lokality kontrolovať opakovane v minimálnom počte 4 kontrol v mesiacoch máj až júl (SOS/BirdLife Slovensko 2013). Priame vyhľadávanie hniezd nebolo žiaduce z ochranárskych dôvodov (predovšetkým riziko predčasného pustenia hniezda mláďatami). Hniezdne kolónie sa sledovali z väčšej vzdialenosti, kľúčové boli pozorovania beluší s hniezdnym materiálom alebo s potravou. Fyzické zameranie kolónií a ich kontrola sa robili v zimných mesiacoch.

Hniezdenie beluše malej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Stav populácie beluše malej na Slovensku je priaznivý. V dlhodobom meradle vykazuje pozitívny trend vo vývoji počtu hniezdiacich párov, resp. tento stav je stabilný, alebo len s malými výkyvmi. V rokoch 1980 – 2000 bola hniezdna populácia odhadovaná na 0 – 30 párov (Danko et al. 2002), populačný a aj areálový trend za roky 1980 – 2000 bol stanovený fluktuujúci. V rámci mapovania v rokoch 2010 – 2013 bol v CHVÚ na východnom Slovensku (Senianske rybníky, Medzibodrožie) zistený stabilný populačný trend. V CHVÚ Dunajské luhy bol zaznamenaný nárast počtu hniezdiacich párov od roku 2010.

Pri návrhu CHVÚ Dunajské luhy v roku 2003 hniezdilo 1 – 5 párov. Od roku 2010 nastal spomínaný nárast, 2010: 14 párov, 2011: 13 párov, 2012: 16-17 párov, 2013: 21 párov (Kúdela, Lengyel, Rác, Gúgh, Lengyel in litt.). V CHVÚ Medzibodrožie bol odhadnutý počet párov pri návrhu CHVÚ na 5 – 15. Počas mapovania v rokoch 2010 – 2013 bolo zistených 10 – 15 párov v rámci 2 – 3 hniezdnych kolónií v južnej časti CHVÚ (systém mokradí Tice a oblasť Veľkej Krčavy). Pre CHVÚ Senianske rybníky bolo odhadnutých 10 – 20 párov v čase návrhu CHVÚ. Od roku 1996 tu hniezdi 10 – 20 párov, v rokoch 2010 – 2013 to bolo stabilne 12 – 13 párov. Hniezdi v NPR Senianske rybníky, len príležitostne aj inde v rámci rybničnej sústavy (v roku 2010 na rybníku CH4).

Okrem uvedených CHVÚ, kde je beluša malá kritériovým druhom, bolo hniezdenie zaznamenané v roku 2011 v CHVÚ Záhorské Pomoravie (Jureček, Svetlík, Nuhlíčková, unpubl.). Na Adamovských štrkoviskách v katastri obce Gbely boli 3.8.2011 pozorované 4 slabo lietajúce mladé vtáky so zvyškami páperia pri dožadovaní sa potravy od dospelej beluše. Pri kontrole ostrovov boli nájdené aj dve väčšie hniezda v kolónii chavkošov nočných, ktoré s najväčšou pravdepodobnosťou patrili belušiam malým. Vzhľadom na nárast počtu hniezdiacich párov a pozitívny areálový trend v okolitých krajinách, možno očakávať opakované hniezdenie, resp. obsadenie nových lokalít. V rámci Európy hniezdi menej ako štvrtina svetovej populácie a trend je stanovený ako mierny nárast (BirdLife 2004).

Výsledky mapovania beluše malej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Dunajské luhy	2	2	13-21
Medzibodrožie	6	2	10-15
Senianske rybníky	2	1	12-13

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Beluša malá hniezdi v zmiešaných kolóniách s inými druhmi volavkovitých vtákov, najčastejšie s chavkošom nočným. Zvyčajne sú hniezda umiestnené na stromoch, prípadne v porastoch krovín (baza čierna a pod.). Len výnimočne hniezdi v litorálnych porastoch trstín a pálky.

V CHVÚ Dunajské luhy je jediným hniezdiskom dunajský Močiansky ostrov. Beluše tu využívajú spoločnú kolóniu s chavkošom nočným, volavkou popolavou a havranom čiernym. Hniezda sú umiestnené na stromoch, prednostne je to topoľ čierny a vŕba krehká, ale aj javorovec jaseňolistý. Hniezdny biotop je stabilný, ohrozovaný je však nevhodnými ľudskými aktivitami. Problematický a nepriaznivý je stav potravných biotopov. V okolí hniezdnej kolónie sa nevyskytuje dostatok lovísk v dôsledku intenzívnej ťažby štrku v minulosti, kedy bola veľká časť plytčín slúžiacich ako loviská v zátoke Močianskeho ostrova vyťažená. Zátoky v okolí ostrova boli zasypané lomovým kameňom, mŕtve ramená pri Moči a Mužli boli odrezané od hlavného toku Dunaja. Počas zvýšenej vodnej hladiny na Dunaji nie sú loviská vôbec dostupné. Beluše preto lietajú na loviská mimo CHVÚ na značné vzdialenosti, na lokality mimo chránených území (periodické poľné mokrade, rybníky a pod.).

V CHVÚ Senianske rybníky beluše malé stabilne hniezdia v národnej prírodnej rezervácii v spoločnej kolónii s chavkošom nočným. Hniezda sú umiestnené v porastoch vrbín a bazy čiernej. Výnimkou bol rok 2010, kedy zahniezdili v litorálnych porastoch pálky a trste na rybníku CH 4. Hniezdny aj potravné biotopy sú v priaznivom stave.

V CHVÚ Medzibodrožie je stabilizovaná hniezdna populácia na dvoch až troch lokalitách v južnej časti CHVÚ, v závislosti od aktuálneho stavu biotopov podľa stavu vodnej hladiny. Podobne ako inde využíva spoločné kolónie s chavkošom nočným, hniezda sa nachádzajú v porastoch krovitých vŕb. V dobrom stave sú aj v rokoch s priemerným a nadpriemerným úhrnom zrážok aj potravné biotopy, predovšetkým mokrade s dostatočnou hladinou vody počas hniezdneho obdobia. V suchých rokoch sú však potravné možnosti značne obmedzené. Možným riešením je dotovanie mokradného systému Tice vodou z rieky Latorica.

4.28. LYŽIČIAR BIELY

PLATALEA LEUCORODIA

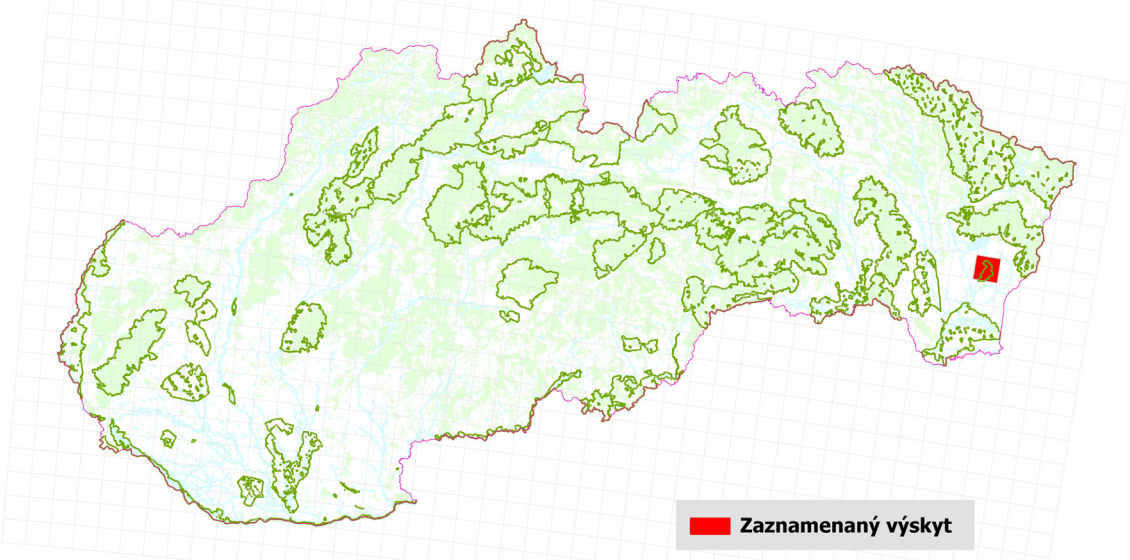

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: CHVÚ Senianske rybníky
Územia, kde je 1% druhom: -

VÝSKUM A MONITORING

Výskumu a monitoringu druhu sa venuje pozornosť už celý rad rokov. Prvé chránené územie v oblasti Senného bolo vyhlásené už v roku 1953 a ornitologicko-helmintologický výskum sa na tejto lokalite datuje už od tých čias. Aj starostlivosť Štátnej ochrany prírody o toto územie sa datuje už od 60-tych rokov minulého storočia. Pravidelný ornitologický výskum územia, vrátane hniezdísk volavkovitých vtákov prebieha nepretržite od roku 1974. V rámci projektu ŠF Vtáky sa robil monitoring hniezd na základe registrácie hniezdnych teritórií resp. v niektorých prípadoch aj vyhľadávania hniezd.

Hniezdenie lyžičiara bieleho na Slovensku v r. 2010-2013 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Súčasnú početnosť druhu na Slovensku a zmeny populácie najlepšie dokumentuje pripojená tabuľka. Druh je kritériovým druhom v CHVÚ Senianske rybníky, ale v poslednom období bolo hniezdenie zistené aj v CHVÚ Medzibodrožie, kde však nie je kritériovým druhom.

Výsledky mapovania lyžičiara bieleho v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Senianske rybníky	2	2	21-37

V CHVÚ Senianske rybníky bol v rámci monitoringu druhu v rokoch 2010-2012 zistený počet 21 – 37 párov a trend bol hodnotený ako fluktuujúci, aj keď v posledných rokoch bolo hniezdenie pravidelné a populácia sa stabilizovala. Lyžičiar biely hniezdi v rámci CHVÚ v súčasnosti iba na rybničnej sústave. V rokoch 2010-12 hniezdil na dvoch rybníkoch: CH4, CH6 v celkovom počte 35, 37, 21 párov. Populačný trend bol stanovený ako fluktuujúci, avšak v porovnaní s početnosťou v čase vedeckého návrhu bola početnosť v rokoch 2010-12 pomerne vysoká, v rokoch 2010 a 2011 dokonca presiahla dlhodobé maximá počtu hniezdiacich párov a ani výkyvy početnosti neboli až také extrémne, ako sú údaje uvedené vo vedeckom návrhu (0-32 párov). Takže celkove by bolo možné považovať populáciu v súčasnosti za stabilnú, či dokonca za stúpajúcu. Medzi kľúčové faktory ovplyvňujúce úspešnosť hniezdenia lyžičiarov patrí: zabezpečenie vhodného hniezdneho biotopu – porastov podmáčaných makrofytov na rybníkoch, kde hniezdia; zabezpečenie potrebného kľudu v čase hniezdenia a z hľadiska úspešnosti hniezdenia sú veľmi dôležité aj zdroje potravy. Tieto potravné zdroje sú niekedy aj veľmi vzdialené od hniezdiska, často lietajú za potravou na veľké vzdialenosti (vyše 10 km) na plytké mokrade až do CHVÚ Medzibodrožie. Významné zdroje potravy pre lyžičiare, ktoré je potrebné chrániť a zachovávať, sa nachádzajú aj v rámci CHVÚ: plytké mokrade na zaplavovaných lúkach, na Ostrovíku, na Blatách, v lokalite Senné-juh, v NPR Senianske rybníky. Je vysoko pravdepodobné, že zvýšenie úspešnosti hniezdenia, aj zvyšovanie počtu párov lyžičiarov hniezdiacich v CHVÚ v posledných rokoch súvisí aj s vytváraním plytkých mokradí – vhodných lovísk aj v častiach CHVÚ nachádzajúcich sa mimo rybničnej sústavy (na zaplavovaných lúkach, na novovytvorených mokradiach a v NPR).

V CHVÚ Medzibodrožie bolo po prvýkrát zistené hniezdenie v roku 2007 v kolónii volaviek popolavých a chavkošov nočných na starom ramene Tice pri obci Svinice. Hniezdo jedného páru bolo postavené na rakyte tesne nad vodou. V júni z hniezda úspešne vyleteli 2 mláďatá (Balla 2008). Ďalším, predpokladaným hniezdiskom je močiar Šremšín západne od obce Beša, kde predpokladali hniezdenie okolo 1-2 párov v rokoch 2011 a 2012 Chrašč a Repel (in verb.). V rokoch 2013 a 2014 hniezdilo 3-5 párov v močiari Madaraška v hniezdnej kolónii chavkošov nočných a beluší malých v krovitých vŕbach na okraji Kráľovského Chlmca (Balla, Chrašč, Pačenovský unpubl.). Doteraz boli teda v CHVÚ Medzibodrožie zistené 2 hniezdiská lyžičiarov a predpokladalo sa hniezdenie aj na 3. lokalite. Počet párov je nízky a hniezdenie malo nepravidelný charakter. Zdá sa, že hniezdenie lyžičiarov sa v posledných rokoch, po r. 2010, stáva pravidelnejším.

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Stav mnohých hniezdnych aj potravných biotopov lyžičiara bieleho, aj iných vodných vtákov bol vo veľkej miere ovplyvnený aktivitami projektu LIFE, ktorý prebiehal v CHVÚ Senianske rybníky v rokoch 2005-2011 a bol zameraný najmä na zlepšenie priaznivého stavu kritériových druhov vtákov. Tieto činnosti sa v značnej miere sa podieľali na postupnej stabilizácii počtu hniezdiacich párov v tomto CHVÚ po prechodnom úbytku počtu hniezdiacich párov po roku 2000, ktorý bol spôsobený intenzívnejším využívaním chovných rybníkov, vyrušovaním a niekedy aj prenasledovaním vtákov po privatizácii rybničnej sústavy. V období monitoringu hniezdisk lyžičiara bieleho v CHVÚ Senianske rybníky v rokoch 2010 – 2012 sa vytvorili nové hniezdiská na rybníkoch CH6 a CH7, kam sa postupne premiestnila celá hniezdiaca populácia z rybníka CH4, kde hniezdili dovtedy. Zachovanie porastov podmáčaných makrofytov na uvedených rybníkoch majú pre zachovanie hniezdiacej populácie lyžičiarov kľúčový význam.

4.29. ŠABLIARKA MODRONOHÁ

RECURVIROSTRA AVOSETTA

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Senianske rybníky
Územia, kde je 1 % druhom: –

VÝSKUM A MONITORING

Šabliarka modronohá má v strednej Európe ostrovčekovité hniezdne rozšírenie (BirdLife International 2014). Najtypickejším hniezdnym habitatom druhu sú mokrade s plytkou vodou, resp. postupne klesajúcou vodnou hladinou, čím sa v priebehu hniezdneho obdobia otvárajú a rozširujú ďalšie potravné biotopy. Typické sú tiež mokrade s vysokým obsahom solí, ktoré znemožňujú rozvoj vodnej a pobrežnej vegetácie (Johnsgard et al. 1981). Charakter vysychajúcej plytkej mokrade s postupne sa obnažujúcimi brehmi a rozširujúcimi sa plytčinami identifikuje aj Gúgh (2011) na skúmaných periodických mokradiach na Podunajskej nížine ako významný biotop bahniakov vrátane šabliarok modronohých.

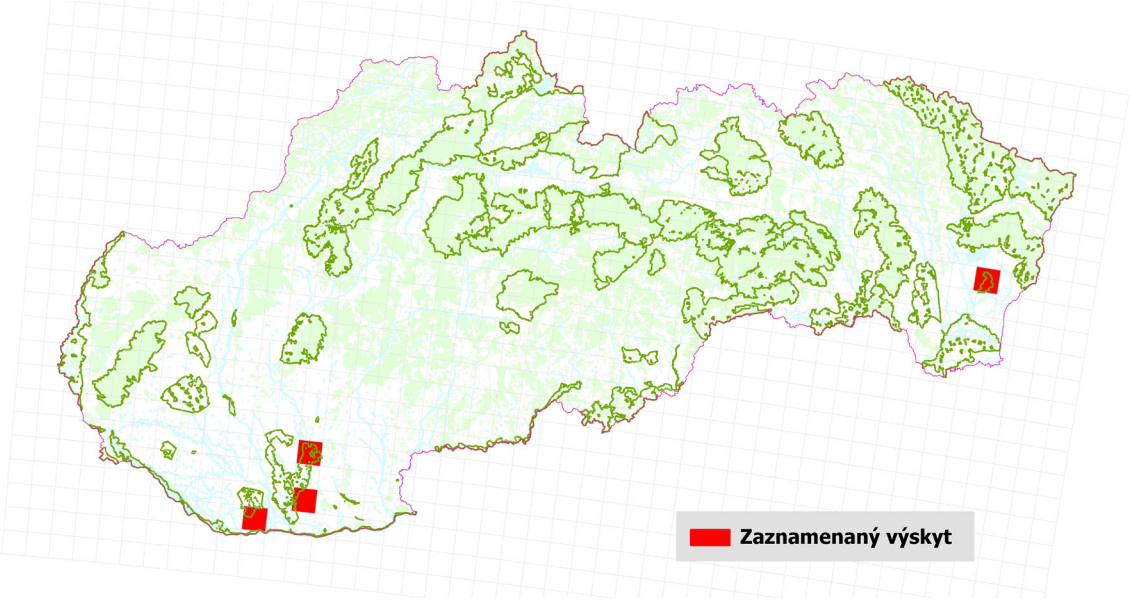
Charakteristickým hniezdnym biotopom v podmienkach Slovenska sú plytké mokrade s takmer žiadnou rastlinnou pokrývkou, resp. s nízkym a riedkym porastom. Nárokom druhu vyhovujú plytké mokrade na dnách vypustených rybníkov, periodické poľné mokrade na ornej pôde, ostrovčeky a ako dočasný biotop obsadia tiež lokality s rozrušeným povrchom substrátu bez vegetácie po terénnych úpravách, výstavbe vodohospodárskych objektov a bagrovaní. Vzhľadom na výskyt vhodných hniezdnych lokalít patrí na Slovensku medzi vzácne hniezdiče (Danko et al. 2002). Známe sú hniezdne lokality na Podunajskej a Východoslovenskej nížine, pričom ako výberový druh CHVÚ je šabliarka kritériová len pre jedno CHVÚ, ktorým sú Senianske rybníky (Rybanič et al. 2003, 2004).

Nakoľko sú vhodné podmienky pre hniezdenie druhu na Slovensku len na niekoľkých lokalitách, je výskyt a hniezdenie dobre zdokumentované a výsledky sú autormi vypublikované v nižšie citovaných prácach. Na východnom Slovensku sledoval výskyt, hniezdenie a populačnú dynamiku Š. Danko v rokoch 1983 až 2004 (Danko & Mošanský 1986; Danko 1995, 2002, 2006, 2008). Na západnom Slovensku dokumentujú hniezdenia šabliarky modronohej Darolová (1992, 1993a,b), Darolová & Harvančík (1993, 1994), Svetlík (1995). Súhrnný prehľad o hniezdení šabliarky modronohej v okolí Bratislavy publikuje Rác (1998). Nové údaje o hniezdení vo východnej časti Podunajskej nížiny po roku 2010 uvádzajú Slobodník et al. (2011) a Gúgh & Lengyel (2010, 2014). Malá časť hniezdení ostáva zatiaľ nepublikovaná, napríklad z okolia Hroboňova v roku 2013, ale aj z minulosti (Darolová in verb., Demko in verb.) a okolia Šale v rokoch 2013-2014 na odkalisku Amerika (Lengyel in verb.).

Metodika mapovania odporúča zisťovanie výskytu a hniezdenia kontrolou historicky známych a potenciálnych hniezdisk (SOS/BirdLife Slovensko 2013), najmä v sezónach s vhodnými podmienkami k zahniezdeniu. V prípade potvrdenia výskytu je nutná opakovaná kontrola lokalít so zameraním sa na potvrdenie hniezdenia lokalizáciou hniezd, alebo zaznamenania mláďat s dodržaním bezpečnej vzdialenosti, aby nedochádzalo k vyrušovaniu. Neodporúča sa využívať pri monitoringu invazívne metódy výskumu, ako je dohľadávanie hniezd, nakoľko môže dochádzať k výraznej predácii v dôsledku intenzívneho varovania dospelých jedincov a upútania pozornosti predátorov. Odporúča sa každoročný monitoring populácie šabliarky modronohej v CHVÚ Senianske rybníky (SOS/BirdLife Slovensko 2013). V CHVÚ Senianske rybníky môžu vznikať vhodné podmienky na hniezdenie druhu každý rok v dôsledku prípadného letnenia, vypúšťania rybníkov. V prípade ostatných hniezdisk, napríklad periodické poľné mláky na ornej pôde na celom juhu Slovenska, treba monitoring vykonávať najmä počas rokov existencie týchto periodických mokradí a v prípade nálezu jedincov na vhodnom hniezdisku treba monitoring na lokalitách opakovať.

Druh patrí medzi vzácne hniezdiče na Slovensku, vďaka čomu je monitoringom pokrytá celá populácia dostatočne. Sú monitorované všetky historicky známe a potenciálne hniezdne lokality nielen v rámci CHVÚ Senianske rybníky, kde je druh výberovým druhom, ale aj ďalšie chránené vtáčie územia (Dolné Považie, Ostrovné lúky) a aj lokality mimo CHVÚ v južných regiónoch Slovenska.

Hniezdenie šabliarky modronohej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Šabliarka modronohá je kritériovým druhom CHVÚ Senianske rybníky, ktoré sú najvýznamnejšou lokalitou pre hniezdenie druhu na Slovensku. Prvé zahniezdenie šabliarky v rámci Senianskych rybníkov bolo potvrdené v r. 1985 (Danko & Mošanský 1986). V období 1985 až 1994 tu hniezdili šabliarky pravidelne (mimo rokov 1986-88 a 1991) v počte 1 až 12 párov, s maximom zaznamenaných 12 párov v roku 1994 (Danko 1995). V rokoch 1995 až 2004 tu hniezdili šabliarky v počte 0 až 12 párov (max. zaznamenaných 11 hniezd na rybníkoch + 6 na poliach v okolí rybničnej sústavy, 30 ad. a 22 juv. v roku 1995; Danko 2006). Danko (2006) hodnotí hniezdenie druhu v periódach 1985-1994 a 1995-2004, pričom poukazuje na nepriaznivý vývoj na rybničnej sústave po jej privatizácii po roku 2000 a zhoršenie podmienok pre hniezdenie druhu. Dochádza tu k vytápaniu hniezd na rybníkoch, ktoré sú napúšťané po zahniezdení šabliarok na bahnitých dnách rybníkov, resp. sú rybníky po celý rok plné vody. Túto skutočnosť potvrdzujú aj Balla & Hrinko v roku 2008, ktorí na Senianskych rybníkoch nezaznamenali hniezdenie šabliarok tiež v dôsledku absencie hniezdnych biotopov. V roku 2009 zahniezdili 4 páry v rámci CHVÚ Senianske rybníky na lúke Ostrovik (SOS/BirdLife Slovensko 2011) po revitalizačnom zásahu na mokradi, kde vznikla plocha s obnaženým dnom vyhovujúcim pre šabliarky. Po tomto období hniezdenie nebolo známe v území CHVÚ Senianske rybníky ani napriek výskytu druhu počas hniezdneho obdobia. Opätovné zahniezdenie 1 páru bolo zaznamenané v roku 2014 na vypustenom rybníku CH12, ktorý však bol zaplavený a hniezdenie bolo zmarené (Pačenovský in verb.).

Napriek tomu, že je šabliarka modronohá kritériovým druhom na území Slovenska len v rámci jedného chráneného vtáčieho územia, je dôležité spomenúť aj iné významné lokality, v rámci ktorých v priaznivých rokoch populácia narastá a dosahuje významné počty spĺňajúce kritérium výberového druhu aj pre ďalšie CHVÚ. Spomenuté lokality sa nachádzajú na Podunajskej nížine, preto úvodom uvádzam prehľad hniezdenia na Podunajsku.

Prvé zahniezdenie bolo potvrdené v roku 1991, kedy zahniezdili 2 páry v derivačnom kanáli vodného diela pri Gabčíkove (Darolová, 1992, 1993, 1993a). V roku 1992 zahniezdili v derivačnom kanáli pri Vojke nad Dunajom 3 páry (Darolová & Harvančík 1994). V roku 1994 zahniezdilo v oblasti vodného diela niekoľko párov: 1 pár na obnaženom štrkopieskovom ostrove v zdrži pri Kalinkove (Svetlík 1995, Svetlík in Trnka 1996) a 3 páry na obnažených štrkopieskových laviciach pod haťou vodného diela pri Čunove (Kovačovský in Rác 1998). V roku 1995 zahniezdili najmenej 2 páry na obnaženom štrkovom ostrove v strede starého koryta Dunaja oproti Šamorínu-Mliečnu, hniezdenie bolo neúspešné kvôli zaplaveniu ostrova (Kovačovský & Rychlík in Rác 1998). V rokoch 1991 až 1995 teda celkovo hniezdili v okolí Bratislavy 2 – 3 páry šabliarok každý rok, pričom všetky hniezdenia je možné uviesť do súvislosti s výstavbou VD Gabčíkovo so sprievodným vznikom rozbagrovaných štrkových a bahnitých plôch s plytkou vodou, prípadne ostrovčekov. Po roku 1995 hniezdenia v tejto časti Podunajskej nížiny nie sú známe. Vo východnej časti Podunajskej nížiny bola prvýkrát zaznamenaná šabliarka modronohá v roku 2006 na periodických poľných mokradiach pri Nových Zámkoch. Zahniezdenie bolo potvrdené po daždivej jari v roku 2010 na niekoľkých lokalitách v okrese Nové Zámky a Komárno, kde sa v tejto sezóne vytvorili rozsiahle periodické poľné mláky (Slobodník et al. 2011, Gúgh

& Lengyel 2010, 2014). Prvé zahniezdenie 1 až 3 párov bolo zistené v CHVÚ Dolné Považie v lokalitách Veľký rybník v k.ú. Bánov, Nové Zámky (1 pár) a na zaplavených poliach pri obci Bešeňov (2 páry). Tieto hniezdenia boli neúspešné (vyplavenie a predácia). Pravdepodobne však mohlo dôjsť k náhradným znáškam na iných lokalitách, ako tomu nasvedčuje aj neskoršie pozorovanie lietajúcich juvenilov. Podobný prípad popisujú aj Slobodník et al. (2011) pri Hurbanove, kde úspešne hniezdil 1 pár a pri Zemianskej Olči, kde hniezdil tiež úspešne 1 pár. V okrese Nové Zámky a Komárno sa teda pokúsilo v roku 2010 zahniezdiť 5 – 7 párov šabliarok, z ktorých 2-4 páry hniezdili úspešne a vychovali spolu 8 mláďat (Slobodník et al. 2011, Gúgh & Lengyel 2010, 2014). Mokrade v lokalitách Pri Novozámockom chotári a Veľký rybník sa zachovali aj počas ďalšej sezóny v roku 2011, kedy tu 6 párov úspešne vychovalo 12 mláďat. V roku 2013 sa na jar opäť vytvorili rozsiahle periodické mokrade a bolo zaznamenaných počas jedného pozorovania max. 19 párov (4 páry stavali hniezdo, 14 inkubujúcich jedincov, 1 pár s jedným pulli) v lokalite Pri Novozámockom chotári a na Veľkom rybníku, pričom až 17 párov bolo sústredených vo voľnej kolónii na menšej lokalite Pri Novozámockom chotári. Na základe pozorovaní počas hniezdnej sezóny 2013 hniezdilo minimálne 19 – 22 párov v lokalitách Pri Novozámockom chotári a Veľký rybník v rámci CHVÚ Dolné Považie. Ďalšie významné hniezdisko sa nachádzalo pri Šuranoch, kde hniezdilo ďalších min. 10 párov. Nie je možné vylúčiť ani to, že sem preletovali páry, ktoré boli neúspešné na predošlých dvoch lokalitách. Celkovo na lokalitách poľných mokradí medzi obcami Bánov, Nové Zámky a Šurany pokúsilo zahniezdiť 19 až 32 párov šabliarky modronohej.

Na základe týchto pozorovaní je možné konštatovať, že v prípade výskytu vhodných podmienok dochádza k výraznej fluktuácii druhu, pričom na Východoslovenskej nížine badať výrazný ústup a naopak na Podunajskej nížine nárast počtu hniezdiacich párov v rokoch s vhodnými podmienkami na zahniezdenie.

Výsledky mapovania šabliarky modronohej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	počet mapovaných lokalít	počet obsadených lokalít	vedecký návrh (1980/1985-1999)*	veľkosť populácie (páry) – súčasnosť (2000 -2012) **
Senianske rybníky	1	1	0-11	0-4

* (Rybanič et al. 2003, 2004), avšak 1. zahniezdenie v CHVÚ Senianske rybníky v roku 1985 (Danko & Mošanský 1986)
** Danko (1995, 2002, 2006, 2008), Pačenovský in verb. (2014), SOS/BirdLife Slovensko (2011)

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V podmienkach Slovenska hniezdi šabliarka modronohá najmä na dnách vypustených a letnených rybníkov, periodických poľných mokradiach na ornej pôde, rozrušených okrajoch plytkých mokradí či odkaliskách. Vzhľadom na charakter hniezdneho biotopu patrí u nás medzi druhy veľmi zraniteľné antropogénnou činnosťou. V CHVÚ Senianske rybníky hniezdi predovšetkým na bahnitých dnách vypustených rybníkov. Ide o človekom ovplyvnený hniezdny biotop, ktorý bez ďalšej činnosti človeka po zanechaní zarastá vegetáciou, resp. ak rybníky nie sú vypustené a sú pod vodou, tak podobne neposkytujú vhodné podmienky na hniezdenie druhu. Práve tie sú aj hlavnými negatívnymi faktormi, ktoré vplývajú na hniezdnu populáciu v rámci CHVÚ Senianske rybníky: celoročné zaplavenie rybníkov neumožňuje zahniezdenie šabliarok, nakoľko sa nevyskytujú na rybníkoch bahnité plochy, resp. ostrovčeky, kde by šabliarky dokázali hniezdiť a hľadať potravu; neskoré napúšťanie rybníkov spôsobuje zaplavenie násad šabliarok.

Údaje obsiahnuté vo vedeckom návrhu CHVÚ udávajú hniezdenie šabliarky modronohej v priemernom počte 5,5 páru v intervale 0-11 párov v CHVÚ Senianske rybníky (Rybanič et al. 2003, 2004). Detailné hniezdenie v území je popísané vyššie. Danko (1995, 2002, 2006, 2008) udáva v tom období 1985-1999 pravidelné hniezdenie v CHVÚ (1980-1999 údaje pre vedecký návrh CHVÚ). Výrazné zmeny nastali po privatizácii rybničnej sústavy po roku 2000 Danko (2006), kedy sa zmenil celkový prístup súkromných majiteľov rybničnej sústavy k ochrane prírody, čo malo negatívny dopad na populácie vtáctva, vrátane šabliarky modronohej. Na hniezdenie šabliarky modronohej priamo vplýva ponechávanie všetkých rybníkov na vode, alebo ich napúšťanie počas hniezdnej doby a zatápanie hniezd šabliarok, pričom v období štátneho spravovania popisuje Danko (2006) podstatne priaznivejší stav ochrany prírody s možnosťami spolupráce a manažmentu biotopov pre vtáky, napríklad v prípade ochrany šabliarok letnenie rybníka alebo výťažníka ako hniezdiska. V prípade, že nenastanú zásadné zmeny v hospodárení na rybničnej sústave, nie je možné očakávať zlepšenie podmienok pre populáciu šabliarky modronohej v rámci CHVÚ Senianske rybníky. Dokumentuje to aj posledný prípad zahniezdenia 1 páru v roku 2014 a jeho následné vyplavenie na rybníku CH12 (Pačenovský in verb.).

4.30. BREHÁR ČIERNOCHVOSTÝ

LIMOSA LIMOSA

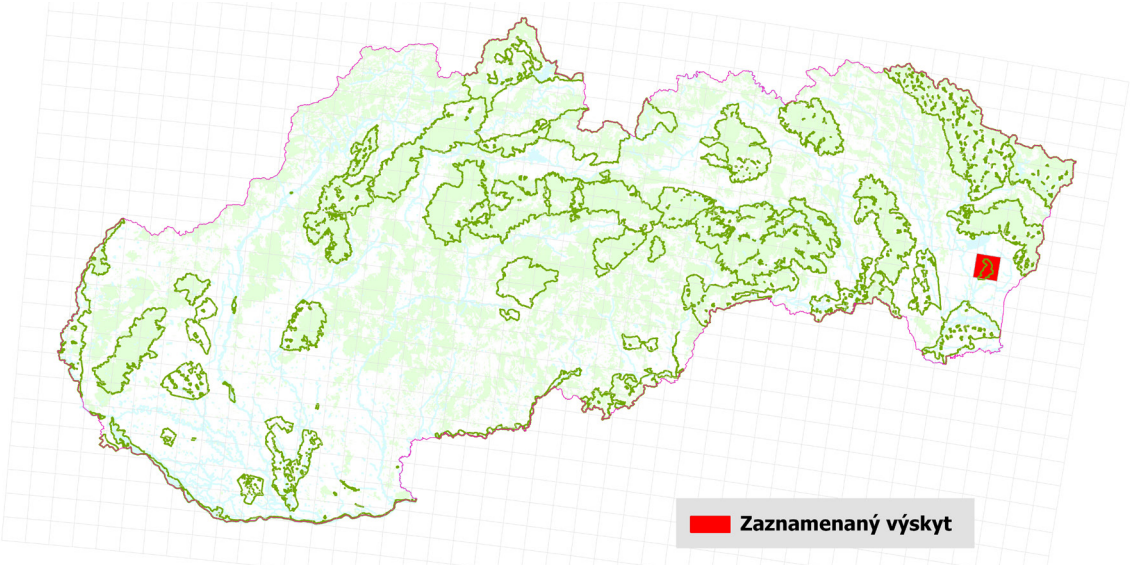

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Senianske rybníky
Územia, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM A MONITORING

Brehár čiernochvostý patril vždy medzi vzácne hniezdiace druhy na našom území. Za prvé dokázané hniezdenie tohto druhu na Slovensku sa považuje nájdenie 6 – 8 párov pri Vysokej na Morave v roku 1948 (Ferianc 1979). Odvtedy bolo postupne zdokumentovaných niekoľko lokalít na juhozápadnom a východnom Slovensku. V 50 – 60 tych rokoch minulého storočia boli brehára nájdené v hniezdnom období pri Slovenských Ďarmotách (2 páry), medzi Gabčíkovom a Palkovičovom (10 párov), pri ústí Hrona (1 – 2 páry), pri Komárne (3 páry) a pri Čiližskej Radvani (15 – 20 párov) (Ferianc 1979). Na východnom Slovensku bolo zdokumentované hniezdenie na lokalitách Veľký Horeš, Zatín, pod Bešou a pri Vojanoch (Mošanský 1965). Neskôr boli nájdené hniezdiace páry aj pri Zemplínskej Šírave (1 pár) a Iňačovciach (2 páry) (Ferianc 1979). Najlepším hniezdiskom brehárov boli v 80- tich rokoch lúky pri Iňačovciach a pri Sennom. Odhady zo spomínaného obdobia dosahujú 30 párov (Danko 1995). V rokoch 1991 – 1993 bolo nájdených 10 – 15 hniezdiacich párov v kukuričnom poli pri Veľkoblahovských rybníkoch (Kalivodová & Darolová 1998). V roku 1993 hniezdili s najväčšou pravdepodobnosťou aj na lúkach v Žitavskom luhu (Lengyel in litt.). V Atlase vtákov Slovenska sa udáva dokázané hniezdenie v šiestich mapovacích kvadrátoch Slovenska. Predpokladalo sa, že na území Slovenska môže hniezdiť od 5 do 40 párov. Už v tomto období bol však zaznamenaný silný pokles hniezdnej populácie (Danko et al. 2002). V priebehu rokov 2011 až 2013 bola v rámci projektu ŠF Vtáky mapovaná hniezdna populácia brehára metódou kontroly historicky známych a v dnešnej dobe potencionálnych hniezdisk, za účelom opätovného potvrdenia druhu. Mapovanie prinieslo negatívny výsledok. Hniezdenie brehára čiernochvostého potvrdené nebolo.

Hniezdenie brehára čiernochvostého na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Hniezdna populácia brehára čiernochvostého na Slovensku v posledných rokoch prudko poklesla. Drastický pokles úzko súvisí so situáciou v celej Európe (BirdLife International 2004). Ešte v roku 2002 bola odhadovaná veľkosť hniezdnej populácie na 5 až 40 (Danko et al. 2002). Brehár čiernochvostý na Slovensku už prakticky nehniezdi. V súčasnosti bolo zaznamenaných len niekoľko nepravidelne sa vyskytujúcich pokusov o zahniezdenie. Pravidelne je sledovaný v priebehu jarnej migrácie a v pohniezdnom období na mnohých lokalitách juhozápadného a juhovýchodného Slovenska. Posledné doložené hniezdenie pochádza z roku 2007, keď dňa 25. 5. Pačenovský pozoroval ako adulti bránili mláďatá pri Benišrade (ŠOP SR 2013). O rok neskôr

bol pozorovaný Pačenovským 1 ex., ktorý intenzívne varoval a odháňal pozorovateľa na lúke Ostrovík pri Sennom. Samotné hniezdo, ani mláďatá pozorované neboli (ŠOP SR 2013). Dňa 27. 4. 2009 bol pozorovaný tok a následné párenie na vypustenom rybníku CH12 Chraščom, ale po krátkom čase bol rybník napustený a tým potencionálne hniezdisko zaniklo. V roku 2012 boli breháre pozorované v hniezdnej dobe pri Maťovciach a na lúke Ostrovík pri Sennom, ale hniezda dohľadané neboli (Repel in verb.). Ešte v stave prípravy vedeckého návrhu vtáčej Natury 2000 (Rybanič et al. 2013) bolo na Senianskych rybníkoch predpokladané hniezdenie 2 až 5 párov. V posledných rokoch sa však hniezdenie nepodarilo dokázať (Repel in verb.). V CHVÚ Medzibodrožie a v CHVÚ Žitavský luh nebol tento druh zistený ako hniezdič, aj napriek tomu, že v týchto územiach bol v stave príprav vedeckého návrhu vyhlasovania vtáčích území v roku 2003 odhadovaný na 0 až 2 páry. Okrem uvedených území bola prekvapivo pri pravidelnom monitoringu mokradí na Dolnom Považí zistená nová potenciálna lokalita a to 10. 6. 2011 J. Lengyelom bol zistený pár brehárov v hniezdnej dobe na lokalite Veľký rybník pri Nových Zámkoch. O dva roky neskôr dňa 8. 6. 2013 bol pozorovaný tok brehárov na tej istej lokalite aj J. Gúghom. Je možné, že v okolí breháre zahniezdili, ale samotné hniezdenie dokázané nebolo. V celej sústave CHVÚ hniezdna populácia brehára čiernochvostého dramaticky poklesla. Tento trend platí aj pre celé Slovensko.

Stav hniezdnej populácie brehára čiernochvostého v územiach, kde je predmetom ochrany a v územiach, kde boli zaznamenané posledné hniezdenia.

CHVÚ	Stav podľa vedeckého návrhu Natura 2000	Odhad početnosti (Černecký et al. 2014)
Medzibodrožie	0-2	0
Senianske rybníky	2-5	0-1
Žitavský luh	0-2	0

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Za posledné desiatky rokov došlo k významným zmenám v krajine, ktoré až fatálne ohrozili hniezdenie brehára čiernochvostého na Slovensku. Pôvodné hniezdne a potravné biotopy v podobe podmáčaných lúk a pasienkov boli zmenené na intenzívne obhospodarovanú poľnohospodársku krajinu, alebo došlo k opusteniu pasienkov a ich postupnej sukcesii a zarasteniu pre brehára nevhodnými rastlinnými spoločenstvami. V takto zmenenom prostredí sa breháre pokúšajú prispôsobiť novým podmienkam a to hniezdením na dnách rybníkov a na kukuričných poliach. Aj tieto náhradné biotopy im však spôsobujú nemalé problémy späté najmä s kolísaním vodnej hladiny, intenzívnym obhospodarovaním, používaním chemických látok, úmyselným aj neúmyselným vyrušovaním hniezdiacich vtákov. Najväčším problémom je aj naďalej dlhodobé zmenšovanie lokalít vhodných pre úspešné vyhniezdenie tohto druhu.

4.31. KALUŽIAK ČERVENONOHÝ

TRINGA TOTANUS

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dunajské luhy, Horná Orava, Medzibodrožie, Senianske rybníky, Záhorské Pomoravie
Územia, kde je 1 % druhom: –

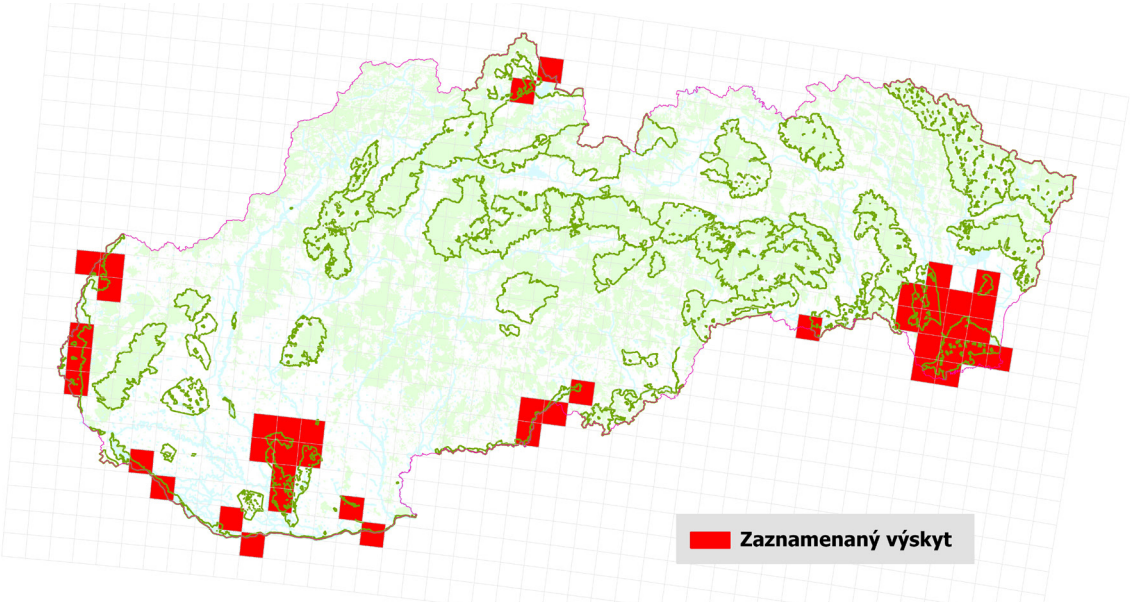
VÝSKUM A MONITORING

Z územia Slovenska údaje o hniezdení kalužiaka červenonohého spracovali prvýkrát komplexnejšie Ferianc (1941, 1977) a Hudec et al. (1977). V jednotlivých oblastiach Slovenska boli publikované údaje viacerými autor-

mi, napríklad na Záhorí Kürthy (in Zuna-Kratky et al. 2000), na Podunajsku Balát (1963), Kalivodová a Darolová (1998), na Orave (Karaska et al. 1993), na Poiplí (Mojžiš et al. 2011), na východnom Slovensku Danko (1995, 2008). Posledné publikované komplexné spracovanie územia Slovenska, predovšetkým ohľadne hniezdenia uvádza Danko et al. (2002). Časť údajov bola doplnená v rámci prípravy významných vtáčích území (Rybanič et al. 2004). Ďalšie čiastkové údaje boli získavané od roku 2007 v rámci hniezdneho sčítania vodného vtáctva organizovaného SOS/BirdLife Slovensko. Posledný rozsiahlejší monitoring sa uskutočnil v rámci projektu ŠF Vtáky.

Metodika monitoringu spočívala v systematickej kontrole historických lokalít a území biotopovo vhodných pre hniezdenia kalužiaka červenonohého (SOS/BirdLife Slovensko 2013). Odlíšiť bolo treba neskoré migranty (niekedy aj tokajúce), nehniezdiace jedince a lokality kontrolovať opakovane. Minimálne boli vyžadované 4 kontroly v období od poslednej dekády marca po koniec júna. Vyhľadávanie hniezd nebolo žiaduce z ochranárskych dôvodov aj pre nízku efektivitu. V prípade rozsiahlych lokalít bolo možné v mesiaci máj vstúpiť do územia so zámerom nájsť hniezdiace jedince s varovnými prejavmi v blízkosti hniezda alebo vyvedených mláďat. Monitoring bol sústredený na jedince s akýmikoľvek prejavmi svedčiacimi o hniezdení. Opakovane pozorovaný tokajúci samec, jedinec s prejavmi hniezdneho správania (varovné hlasy a pod.). Vtáky vodiace mláďatá, alebo nelietajúce mláďatá boli považované za pár. Ako doplnková metóda sa mohlo využívať aj hniezdne sčítanie vodného vtáctva metódou dvoch kontrol (Musil 1996), ktoré často pokrývalo biotopy vhodné pre kalužiaky.

Hniezdenie kalužiaka červenonohého na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

V roku 2002 bola hniezdna populácia kalužiaka červenonohého odhadovaná na 35 – 70 párov, populačný a aj areálový trend za roky 1980 – 2000 bol stanovený ako mierny pokles o 20 – 50 % (Danko et al. 2002). Stav populácie kalužiaka červenonohého na Slovensku v rokoch 2010 – 2013 nie je vyhodnotený ako priaznivý v žiadnom z CHVÚ, pre ktoré je kritériovým druhom. Populačný a areálový trend je vo všetkých CHVÚ hodnotený ako nepriaznivý. V CHVÚ Horná Orava a CHVÚ Senianske rybníky boli uvedené trendy vyhodnotené rovnako, avšak s tým rozdielom, že v týchto územiach hniezdia významné populácie kalužiaka červenonohého, ktoré v rokoch s vhodnými podmienkami dosahujú stabilné hniezdne početnosti.

Pri návrhu CHVÚ Dunajské luhy v roku 2003 hniezdilo 4 – 7 párov na Hrušovskej zdrži na Vtáčom ostrove. V rokoch 2009 – 2012 v celom CHVÚ hniezdili jednotlivo a nepravidelne v počte 0 až 2 páry. V CHVÚ Horná Orava bol stanovený počet párov pri návrhu CHVÚ na 4. Počas mapovania v rokoch 2002 – 2013 bolo zistených 3 – 10 párov, ich počet závisel od podmienok na brehoch Oravskej priehrady, predovšetkým od výšky vodnej hladiny. V CHVÚ Medzibodrožie hniezdilo v čase návrhu CHVÚ 10 – 15 párov. Počas mapovania v rokoch 2009 – 2011 to bolo 4 – 7 párov. V rokoch 2012 – 2013 nastal pokles na 2 – 3 páry. Pre CHVÚ Senianske rybníky bolo stanovených 2 – 5 párov v čase návrhu CHVÚ. V rokoch 2010 – 2013 hniezdilo 2 – 15 párov. Počet sa medziročne výrazne menil. V roku 2012 to bolo 8 – 15 párov, v roku 2013 bol zaznamenaný pokles na 2 – 8 párov. CHVÚ Záhorské Pomoravie sa pri návrhu CHVÚ stanovil počet hniezdiacich párov na 8 – 12. V čase mapovania v rokoch 2010 – 2013 počet párov veľmi kolísal a celkovo tu hniezdilo 1 – 8 párov.

Okrem uvedených CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany bola malá populácia kalužiaka červenonohého mapovaná v CHVÚ Poiplie. V rokoch 1989 – 2010 hniezdilo 0 – 10 párov, v čase mapovania v rokoch 2010 – 2012 hniezdil nepravidelne v počte 0 – 3 páry (Mojžiš et al. 2011). V rámci Európy hniezdi viac ako polovica svetovej populácie a trend je stanovený ako klesajúci o viac ako 10 % okrem populácií v Rusku a v Nórsku (BirdLife 2004).

Výsledky mapovania kalužiaka červenonohého v r. 2010 – 2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Dunajské luhy	5	2	1-3
Horná Orava	9	6	3-10
Medzibodrožie	6	2	4-7
Senianske rybníky	3	1	2-15
Záhorské Pomoravie	12	7	1-8

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Kalužiak červenonohý využíva na hniezdenie podmáčané lúky, mokrade s nízkou vegetáciou, zamokrené pasienky ako aj sekundárne biotopy (dočasné poľné mokrade, obnažené brehy vodných nádrží a pod.). Vo všetkých CHVÚ, pre ktoré je kalužiak kritériovým druhom, nastali zmeny v biotopoch od obdobia, v ktorom sa spracoval návrh CHVÚ (r. 2003). Pozitívne zmeny sa udiali len v CHVÚ Dunajské luhy a v CHVÚ Horná Orava. Na oboch je pravidelne vykonávaný menežment Vtáčieho ostrova na Hrušovskej zdrži a na Oravskej priehrade. V CHVÚ Horná Orava zanikli hniezdiská na podmáčaných pasienkoch pri Bobrove (odvodnenie, zmena na kosené lúky). Hlavným hniezdnym biotopom zostali brehy Oravskej priehrady, ktoré sú v čase nízkej vodnej hladiny obnažené, bahnité, s výskytom malých plôch vody a nízkej vegetácie. Tento biotop je však veľmi nestabilný a náhle zaniká pri zvýšení vodnej hladiny a nie je predpoklad, že by sa podarilo dohodnúť stabilný vodný režim v čase hniezdenia. V CHVÚ Medzibodrožie zaniklo množstvo vhodných biotopov pre hniezdenie kalužiaka. Ubúdajú podmáčané pasienky a nízkobylinné lúky. Sekundárne kalužiaky hniezdia v blízkosti dočasných poľných mlák. V CHVÚ Senianske rybníky sa po roku 2000 zintenzívnilo rybničné hospodárenie. Zanikli tak hniezdne príležitosti pre kalužiaky na dnách vypustených (letnených) rybníkov. V súčasnosti hniezdia v okolí rybníkov na podmáčaných lúkach a pasienkoch. V CHVÚ Záhorské Pomoravie bola hlavnou zmenou v biotopoch vhodných pre kalužiaky absencia pravidelnej starostlivosti o lúky. Väčšina z nich bola kosená neskoro, prípadne v niektorých rokoch vôbec, dochádzalo k ich zarastaniu inváznymi druhmi rastlín. Na hniezdiskách kalužiakov bolo zaznamenané aj jarné vypaľovanie lúk a priľahlých mokradí. V dôsledku rozširovania ťažby štrku zanikol jediný podmáčaný pasienok v medzihrádzovom priestore rieky Morava. V posledných rokoch nastalo mierne zlepšenie situácie, obnovilo sa pravidelné kosenie väčšej časti lúk. Vznikli nové pasienky v rámci CHVÚ pri Moravskom Svätom Jáne. Ich rozloha je však zanedbateľná v pomere k ostatným biotopom.

4.32. RYBÁR RIEČNY

STERNA HIRUNDO

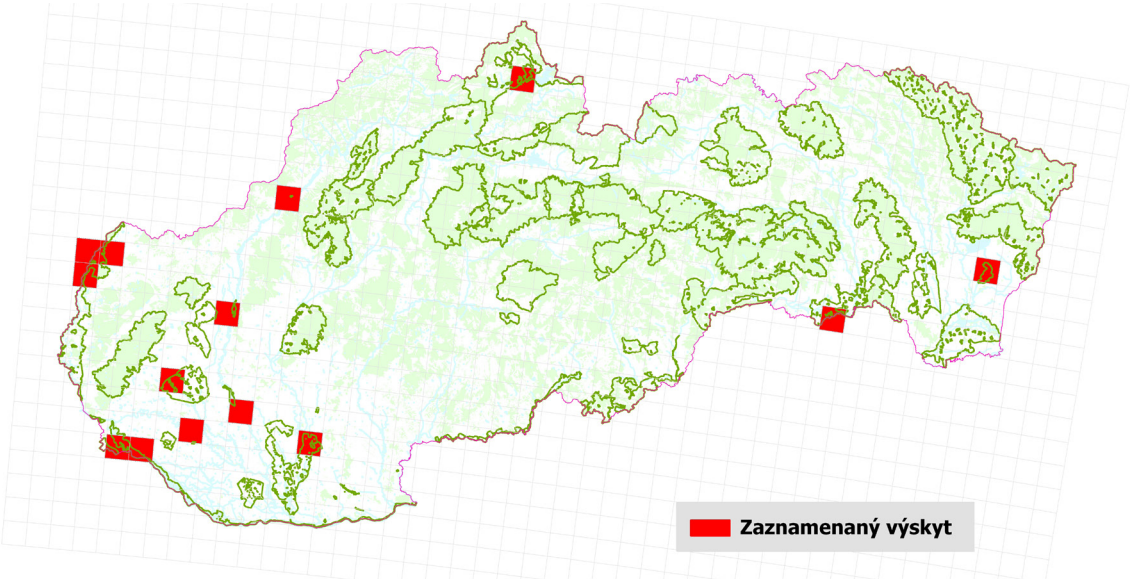
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dunajské luhy, Dubnické štrkovisko, Horná Orava, Sĺňava, Záhorské Pomoravie
Územia, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM A MONITORING

Druh sa vyskytuje v povodí väčších riek predovšetkým v západnej časti Slovenska. Rybár riečny je nápadný, ľahko zistiteľný druh s nemnohými hniezdnymi lokalitami. Hniezdna populácia na Slovensku je intenzívne sledovaná od roku 2000 a patrí

k najlepšie zmapovaným druhom. Hniezdne páry sa každoročne sčítavajú fyzickým spočítaním hniezd, alebo sčítaním inkubujúcich jedincov pomocou optiky. V danom území sa mapujú všetky známe hniezdiská resp. potenciálne hniezdne lokality v celom CHVÚ. V Chránených vtáčích územiach hniezdi až 90 % populácie Slovenska. Druh sa monitoruje vo vybraných územiach, ale aj na ostatných známych hniezdnych lokalitách V rámci ŠF Vtáky, v ktorom sa dvoma kontrolami v máji a júni (Trnka 2010) vo vybraných CHVÚ dohľadávali hniezdiace páry rybárov riečnych. Takto bola zmapovaná v r. 2010 – 2012 celá populácia v CHVÚ Dubnické štrkovisko, CHVÚ Horná Orava, CHVÚ Sĺňava, CHVÚ Záhorské Pomoravie a tiež celá populácia v najvýznamnejších častiach CHVÚ Dunajské luhy (Hrušovská zdrž, Vtáčí ostrov a ostatné menšie ostrovy s hniezdnymi kolóniami čajkovitých druhov). Okrem tohto projektu bola osobitne mapovaná lokalita Adamovské štrkovisko v CHVÚ Záhorské Pomoravie, CHVÚ Kráľová, CHVÚ Uľanská mokraď, štrkovisko Bodovka a Liptovská Mara. V rámci hniezdneho sčítania národnej populácie aj iné lokality s výskytom tohto druhu. Údaje dostupné za r. 2010-2012 umožnili stanovenie početnosti druhu na národnej úrovni.

Hniezdenie rybára riečneho na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania

STAV A ZMENY POPULÁCIE

V roku 1994 bola populácia druhu odhadovaná iba na 20 – 40 hniezdnych párov (Murin et al. 1994). Podľa Kubána bol na ostrove Čajka počet hniezdiacich rybárov vyšší. V rokoch 1983 – 1998 mala kolónia 51 – 66 párov. Odhad veľkosti národnej populácie 150 – 250 hniezdnych párov je udávaný v roku 1999 (Danko et al. 2002). Plošné sčítanie rybárov na známych hniezdnych lokalitách realizovali členovia SOVS až od roku 2000. Od tohto roku sa roku sa počet rybárov zvyšoval až na 724 – 920 hniezdnych párov v rokoch 2010 – 2012.

V CHVÚ Dunajské luhy hniezdi druh iba na vodnom diele Gabčíkovo, v hornej časti zdrže pri obciach Čunovo, Hamuliakovo a Šamorín. Hniezdna populácia druhu mala v období 2001-2011 stúpajúcu tendenciu (Chudý 2011). V roku 2009 hniezdilo v území 310 párov, v roku 2010 hniezdilo 306 párov, v roku 2011 hniezdilo 377 párov, v roku 2012 hniezdilo 308 párov a v roku 2013 hniezdilo 239 párov rybárov. Rybáre riečne hniezdia v CHVÚ Dunajské luhy v zmiešaných kolóniách spolu s čajkami smejivými, čajkami čiernohlavými a čajkami žltonohými.

V CHVÚ Dubnické štrkovisko hniezdi druh na sústave štrkových ostrovov, ktoré vznikli pri ťažbe štrku. Ide o pravidelné hniezdisko druhu, minimálne od r. 1999. Hniezdna populácia mala v období rokov 1999 – 2009 stúpajúci trend. Najviac rybárov riečnych v území hniezdilo v roku 2009, kedy zahniezdilo 287 párov. V roku 2010 hniezdilo neúspešne 195 párov. V roku 2011 hniezdilo v území 212 párov, v roku 2012 hniezdilo 235 párov a v roku 2013 hniezdilo 260 párov rybárov (Benko & Chudý 2011). Rybáre riečne hniezdia v CHVÚ Dubnické štrkovisko v zmiešanej kolónii s čajkami smejivými. Vyššiu hniezdnu úspešnosť rybáre dosahujú na menších ostrovoch bez prítomnosti hniezdiacich čajok smejivých. Potravné biotopy sa nachádzajú v malej miere priamo na Dubnickom štrkovisku, ale najmä na rieke Váh, pretekajúcej vo vzdialenosti cca 150 metrov. Tieto hlavné loviská však nie sú súčasťou CHVÚ. Rybáre riečne využívajú CHVÚ Dubnické štrkovisko iba na hniezdenie a počas migrácie sa zdržiavajú na Váhu.

V rámci CHVÚ Sĺňava hniezdi druh iba na ostrove vodného diela. Ostrov má približne 3 ha a vznikol nasypaním štrkopieskov v sedemdesiatych rokoch minulého storočia (Kubán et al. 1998). V roku 2009 hniezdilo v území 50 párov, v roku 2010 99

párov, v roku 2011 50 párov, v roku 2012 51 párov a v roku 2013 hniezdilo 60 párov rybárov. Prudký nárast populácie v roku 2010 bol časovo zhodný so zničením hniezdnej kolónie rybárov počas povodní na Dubnickom štrkovisku, kedy sa pravdepodobne časť rybárov presunula na Sĺňavu. Rybáre riečne hniezdia v CHVÚ Sĺňava v zmiešanej kolónii s čajkami smejivými a čajkami čiernohlavými bez možnosti vytvoriť separované kolónie, čo znižuje ich hniezdnu úspešnosť.

V rámci CHVÚ Záhorské Pomoravie hniezdi druh na dvoch oddelených štrkoviskách pri Adamove (Gbely). Na hniezdenie využíva sústavu hlinitých ostrovov, ktoré vznikli pri ťažbe štrku. Na ostrovoch hniezdi aj početná kolónia čajok smejivých. Hniezdna početnosť druhu mala v období rokov 1999 – 2011 stúpajúci trend. V roku 2009 hniezdilo v území 81 párov, v roku 2010 hniezdilo 83 párov, v roku 2011 hniezdilo 110 párov, v roku 2012 hniezdilo 92 párov a v roku 2013 – 71 párov rybárov. Rybáre riečne hniezdia v CHVÚ Záhorské Pomoravie v zmiešanej kolónii, spolu s čajkami smejivými. Na ostrovoch hniezdi aj početná populácia husí divých a v posledných rokoch aj chavkoše nočné.

V rámci CHVÚ Horná Orava hniezdi druh na vodnom diele Oravská priehrada, predovšetkým na Vtáčom ostrove pri Námestove. Ojedinele a nepravidelne, pri poklese vodnej hladiny, hniezdi aj na iných miestach, ale hniezda bývajú často vyplavené pri zvýšení vodnej hladiny. Vtáčí ostrov na Oravskej priehrade má rozlohu približne 2 ha a pri nízkom stave vody býva spojený s vedľajším, väčším, Slanickým ostrovom. Rybáre riečne hniezdia v CHVÚ Horná Orava v zmiešanej kolónii s čajkami smejivými a čajkami bielohlavými, kde sa snažia v rámci druhu hniezdiť spoločne. Hniezdna úspešnosť druhu je pomerne nízka, straty spôsobujú čajky bielohlavé predáciou mláďat, vyrušovanie a vyplavenia hniezd pri vysokej vodnej hladine. V roku 2009 hniezdilo v území 35 párov, v roku 2010 hniezdilo 5 párov, v roku 2011 hniezdilo 10 párov, v roku 2012 hniezdilo 15 párov a v roku 2013 hniezdilo 10 párov rybárov. Potravné biotopy druhu sa nachádzajú priamo na vodnom diele.

V CHVÚ Kráľová rybár riečny nie je kritériovým druhom. Rybáre v počte 40 – 70 párov hniezdi na plavákoch nesúcich elektrický kábel k prevádzke plávajúceho ťažobného zariadenia. Rybáre hniezdia v starých hniezdach čajok, alebo priamo na holom kovovom plaváku. Straty na vajciach a mláďatách bývajú vysoké najmä počas silných búrok, kedy vyplaví väčšinu znášok. Na vodnom diele Kráľová je vybudovaný aj ostrov pre hniezdenie vodného vtáctva, ale nikdy nebol manažovaný a v súčasnosti je porastený lužným lesom. V tomto stave pre hniezdenie čajkovitých druhov už nemá nijaký význam. Hniezdenie rybárov riečnych v CHVÚ Kráľová je limitované prítomnosťou kovových plavákov ťažobného zariadenia. Ak bude ťažobný stroj odstavený, hniezdna populácia pre nedostatok iných možností hniezdenia zanikne.

V CHVÚ Uľanská mokraď rybár riečny nie je kritériovým druhom. Rybáre nepravidelne hniezdia v počte 0-15 párov. Druh hniezdi na malých ostrovoch vo vyťaženom rašelinisku pri Veľkom Grobe. V minulosti pri rekonštrukcii stavidla bola trvalo zdvihnutá vodná hladina, a preto druh nachádza v území vhodné podmienky na hniezdenie iba v suchých rokoch pri nízkom stave vodnej hladiny.

Na Liptovskej Mare rybáre riečne hniezdia na ostrovoch vo východnej časti nádrže v počte 40-50 párov. Vážnym ohrozením hniezdnej úspešnosti je kolísanie vodnej hladiny nádrže spôsobujúce zaplavenie hniezd rybárov.

Na štrkovisku Bodovka rybáre riečne hniezdia na ostrove ponechanom v strede štrkoviska v počte 0-50 párov. Ostrov je pravidelne manažovaný, pri povodniach na Váhu býva zaplavený spodnou vodou.

Nepravidelné málopočetné hniezdenie druhu bolo zistené v sledovanom období na ďalších siedmich lokalitách.

Výsledky mapovania rybára riečneho v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Dubnické štrkovisko	1	1	195-260
Dunajské luhy	4	2	239-377
Horná Orava	1	1	10-20
Sĺňava	1	1	50-99
Záhorské Pomoravie	3	1	71-110

Výsledky mapovania rybára riečneho v r. 2010-2012 v územiach, kde nie je predmetom ochrany

Územie	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
CHVÚ Kráľová	2	1	50-70
CHVÚ Uľanská mokraď	1	1	0-15
Liptovská Mara	1	1	40-50
štrkovisko Bodovka	1	1	0-50

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Druh hniezdi na holých alebo málo zarastených ostrovoch, v našich podmienkach takmer vždy v zmiešaných kolóniách s čajkami smejivými. Hlavným hniezdnym prostredím sú umelé ostrovy vybudované na veľkých vodných nádržiach: Oravská priehrada, Gabčíkovo, Sĺňava, Liptovská Mara, Kráľová, alebo ponechané ostrovy v materiálových jamách: Adamovské štrkovisko, Dubnické štrkovisko, štrkovisko Bodovka, rašelinisko Veľký Grob. Zmeny hniezdneho biotopu vo veľkej miere závisia od manažmentu na jednotlivých hniezdnych ostrovoch. Pravidelný manažment sa realizuje iba na hniezdnych ostrovoch v CHVÚ Dunajské luhy. Hniezdny biotop sa manažmentom skvalitňuje a trávnaté porasty bez náletových drevín sa každoročne zväčšujú. V CHVÚ Horná Orava sa na hniezdnom ostrove v posledných rokoch začal realizovať manažment a hniezdny biotop druhu sa zlepšil. V CHVÚ Dubnické štrkovisko sa realizuje manažment hniezdneho biotopu pravidelne a jeho stav je dlhodobo optimálny. Rovnaká situácia je aj na štrkovisku Bodovka a Adamovskom štrkovisku v CHVÚ Záhorské Pomoravie. Na Ostrove čajok v CHVÚ Sĺňava sa v posledných 10-tich rokoch manažment vôbec nerealizoval. Hniezdny ostrov postupne zarastá inváznymi porastmi *Impatiens glandulifera, Helianthus tuberosus a Ailanthus altissima.* Hniezdny biotop sa pre rybára riečneho zhoršuje. Nevyhovujúci stav hniezdneho biotopu je aj na Liptovskej Mare, kde sú hlavné hniezdne ostrovy zarastené stromovou vegetáciou a rybáre boli nútené sa presunúť na menej vhodné často zaplavované ostrovy. Nevyhovujúci stav je na vodnom diele Kráľová, kde hniezdny ostrov úplne zarástol lesom a rybáre hniezdia na kovových plavákoch s minimálnou hniezdnou úspešnosťou.

4.33. ČAJKA ČIERNOHLAVÁ

ICHTHYAETUS MELANOCEPHALUS

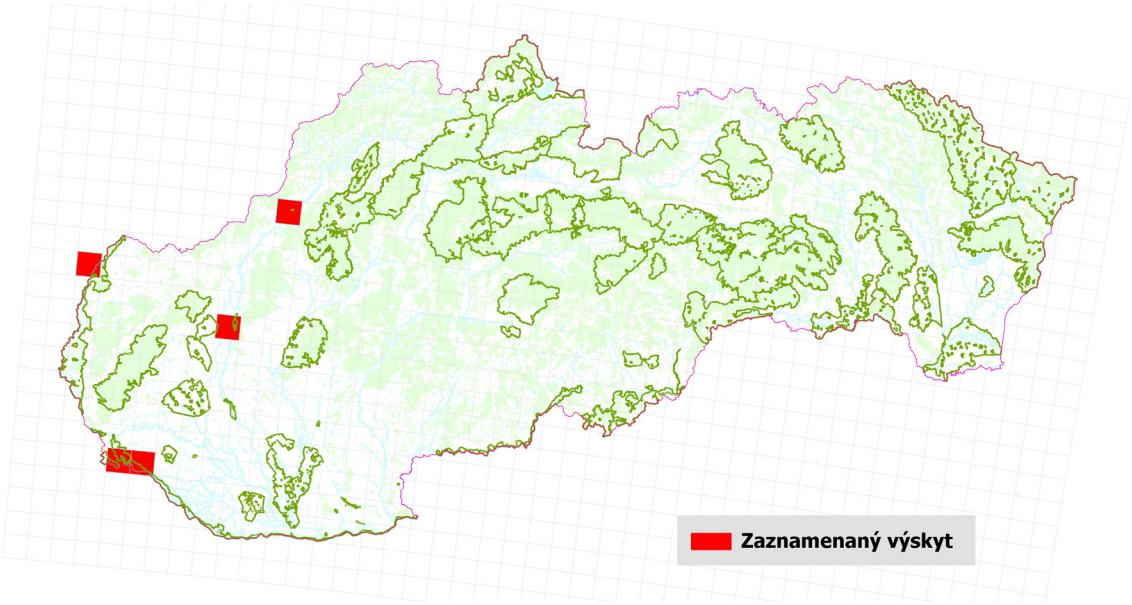
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dunajské luhy, Sĺňava
Územia, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM A MONITORING

Na Slovensku bolo zistené hniezdenie na šiestich lokalitách: v CHVÚ Dunajské luhy (Danko et al. 2002), CHVÚ Sĺňava (Kubán et al. 1998), CHVÚ Dubnické štrkovisko (Benko& Chudý 2011), CHVÚ Boheľov (Chudý in verb.), CHVÚ Záhorské Pomoravie (Jureček in verb.) a v CHVÚ Senianske rybníky (Danko et al. 2002). Pravidelná a početnejšia populácia hniezdila iba v CHVÚ Dunajské luhy a CHVÚ Sĺňava. Ostatné hniezdne výskyty boli jednotlivé a nepravidelné. V niektorých prípadoch sa v hniezdnych kolóniách čajky čierno hlavé vyskytovali jednotlivo, alebo sa pokúšali vytvárať zmiešaný pár s čajkou smejovou. V rámci ŠF Vtáky, v ktorom sa dvoma kontrolami v máji a júni (Trnka 2010) vo vybraných CHVÚ dohľadávali hniezdiace páry čajok čierno hlavých. Takto bola zmapovaná v r. 2010 – 2013 celá populácia v CHVÚ Sĺňava a tiež celá populácia v najvýznamnejších častiach CHVÚ Dunajské luhy (Hrušovská zdrž, Vtáčí ostrov a os-

tatné menšie ostrovy s hniezdnymi kolóniami čajkovitých druhov). Okrem tohto projektu bola osobitne mapovaná lokalita Adamovské štrkovisko v CHVÚ Záhorské Pomoravie metódou dvoch kontrol (Musil 1996) a v rámci hniezdneho sčítania vodného vtáctva aj iné CHVÚ s výskytom tohto druhu. Údaje dostupné za r. 2010-2012 umožnili stanovenie početnosti druhu na národnej úrovni.

Hniezdenie čajky čiernohlavej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Hniezdna populácia čajky čiernohlavej na Slovensku bola v roku 2002 odhadovaná na 0-70 párov (Danko et al. 2002). Prvé hniezdenie bolo v roku 1996 zistené na ostrove Čajka v piešťanskej Sĺňave (Kubán et al. 1998). Ďalšou hniezdnou lokalitou sa v tom istom roku stala Hrušovská zdrž, kde zahniezdilo 12 párov. V roku 2006 bolo zistené hniezdenie čajky čiernohlavej na Dubnickom štrkovisku, kde sa v hniezdnej dobe vyskytuje každoročne 1 – 2 páry a nepravidelne 1 pár hniezdi.

V CHVÚ Dunajské luhy hniezdi druh na Hrušovskej zdrži (súčasť Vodného diela Gabčíkovo). Prvé hniezdenie bolo zaznamenané v roku 1996, kedy na Vtáčom ostrove zahniezdilo 12 párov v kolónií čajky smejovej. V ďalších rokoch mala početnosť rastúci charakter s výraznými fluktuáciami. V roku 1998 zahniezdilo 11 párov, v roku 1999 68 párov, v roku 2001 65 párov, v roku 2002 30 párov. Početnosť stúpala až do roku 2006, kedy zahniezdilo 128 párov. V roku 2007 klesol počet na 80 párov, roku 2008 stúpol počet na 121. Najvyššia početnosť bola v roku 2009, kedy zahniezdilo až 184 párov. Kolísavý charakter pokračoval aj v posledných 4 rokoch. V roku 2010 zahniezdilo 59 párov, v roku 2011 stúpol počet na 128 párov, v roku 2012 hniezdilo 90 párov a v roku 2013 hniezdilo 149 párov. Okrem Vtáčieho ostrova nepravidelne hniezdili 1 – 3 páry na smerových plavebných ostrovoch vytyčujúcich plavebnú dráhu. Čajka čiernohlavá hniezdi v CHVÚ Dunajské luhy výlučne v kolóniách čajky smejovej, kde vytvára zoskupenia (3 – 25 párov), ale hniezdi v týchto kolóniách aj jednotlivo.

V CHVÚ Sĺňava druh hniezdi od roku 1996. Hniezdna lokalita druhu je na Ostrove čajok na vodnom diele Sĺňava. Hniezdi v spoločnej kolónii s čajkami smejivými a rybármi riečnymi. Čajka čiernohlavá má sklon v spoločnej kolónii vytvárať malé subkolónie, ale hniezdi aj jednotlivo medzi čajkami smejivými. Hniezdna populácia čajky čiernohlavej v území nikdy nebola vysoká a vykazuje výrazné fluktuácie v početnosti. V roku 2009 tu hniezdilo 8 párov, v roku 2010 13 párov, v roku 2011 5 párov, v roku 2012 5 párov a v roku 2013 hniezdilo 10 párov.

V CHVÚ Dubnické štrkovisko bolo prvé hniezdenie druhu zistené v roku 2006. V hniezdnej dobe sa každoročne vyskytujú 1 – 2 páry, 1 pár nepravidelne hniezdi.

V CHVÚ Záhorské Pomoravie bolo hniezdenie druhu zistené v roku 2000 na lokalite Adamovské štrkovisko (Jureček in verb.). V hniezdnej dobe sa nepravidelne vyskytuje 1 pár.

Zahniezdenie druhu bolo zistené aj v CHVÚ Senianske rybníky (Danko et al. 2002) a pravdepodobné hniezdenie v CHVÚ Boheľovské rybníky(Chudý in verb.).

Výsledky mapovania čajky čiernohlavej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Dunajské luhy	2	2	59 - 150
Sĺňava	1	1	5 - 13

Výsledky mapovania čajky čiernohlavej v r. 2010-2012 v územiach kde nie je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Dubnické štrkovisko	1	1	0 - 1
Záhorské Pomoravie	1	0	0

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Hniezdny biotop čajky čiernohlavej tvoria umelé ostrovy vo vodných nádržiach porastené vegetáciou. Druh na Slovensku hniezdil vždy v spoločných kolóniách s čajkou smejivou. Hniezdny biotop je závislý na pravidelnom manažmente – kosení a odstraňovaní náletových drevín. Pravidelný manažment sa realizuje iba na hniezdnych ostrovoch v CHVÚ Dunajské luhy. Hniezdny biotop sa manažmentom skvalitňuje a trávnaté porasty bez náletových drevín sa každoročne zväčšujú. Na ostrove Čajka v CHVÚ Sĺňava sa v posledných 10-tich rokoch manažment vôbec nerealizoval. Hniezdny ostrov postupne zarastá inváznymi porastmi *Impatiens glandulifera, Helianthus tuberosus,* a *Ailanthus altissima.* Hniezdny biotop sa pre čajku čiernohlavú aj ostatné čajkovité druhy zhoršuje. Potravné biotopy čajky čiernohlavej sa nachádzajú v okolí vodných nádrží, na poliach a v inundáciách riek.

4.34. ČAJKA SIVÁ

LARUS CANUS

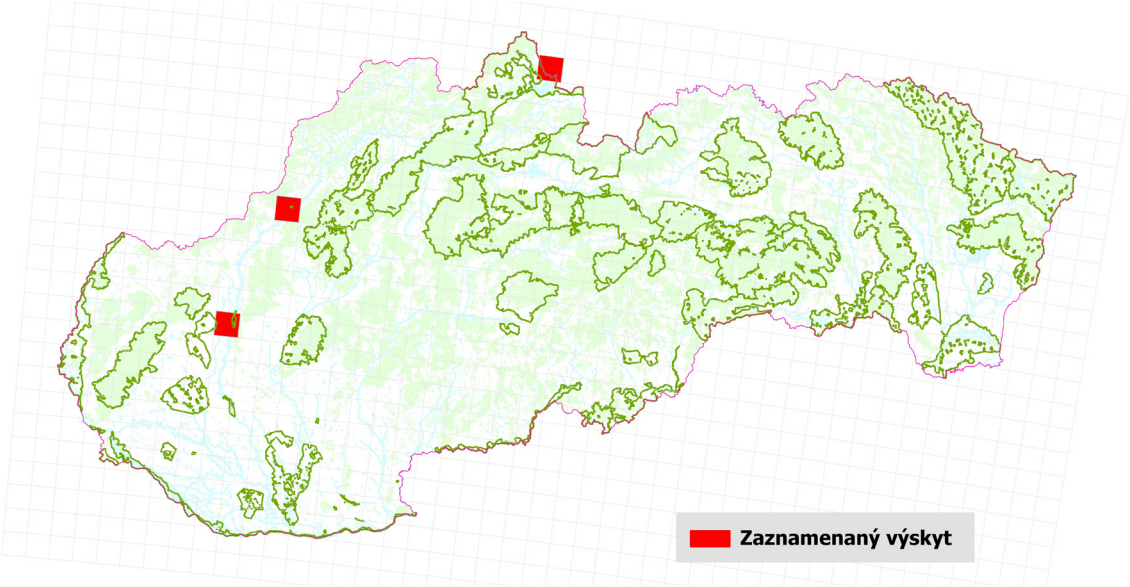
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Sĺňava
Územia, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM A MONITORING

Na Slovensku bolo zistené hniezdenie iba na troch lokalitách: CHVÚ Dubnické štrkovisko, CHVÚ Horná Orava a v CHVÚ Sĺňava. Hniezdna populácia na Slovensku nepresiahla 2 páry. Druh hniezdil v spoločných kolóniách čajkovitých druhov. V CHVÚ Sĺňava čajka sivá hniezdila v spoločnej kolónii s čajkami smejivými, čajkami čiernohlavými a rybármi riečnymi (Kubán et al.1998). Druh v posledných piatich rokoch v území nehniezdil (Fábry in verb). V CHVÚ Horná Orava zistil hniezdenie druhu na ostrove Oravskej priehrady Trnka v roku 1998 (Trnka 1998). V CHVÚ Dubnické štrkovisko hniezdil druh v rokoch 2006 až 2009 (Benko & Chudý 2011). Všetky tri hniezdne lokality boli dlhodobo intenzívne monitorované autormi údajov. V rámci projektu ŠF Vtáky, v ktorom sa dvoma kontrolami

v máji a júni (Trnka 2010) vo vybraných CHVÚ dohľadávali hniezdiace páry čajok sivých, boli zmapované v r. 2010 – 2012 všetky CHVÚ, v ktorých v minulosti druh hniezdil a ďalšie potenciálne hniezdne lokality. Údaje získané za r. 2010 – 2012 umožnili stanovenie početnosti druhu na národnej úrovni.

Hniezdenie čajky sivej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Hniezdna populácia čajky sivej na Slovensku bola v roku 2002 odhadovaná na 0-3 páry (Danko et al. 2002). Prvé hniezdenie dvoch párov bolo v roku 1982 zistené na ostrove Čajka piešťanskej Sĺňavy (Matoušek et al. 1984), 1-2 páry hniezdili do roku 1998. Ďalšou hniezdnou lokalitou sa stala od roku 1998 Oravská priehrada, kde vyhniezdil jeden pár (Trnka 1998). V roku 2006 bolo zistené hniezdenie na Dubnickom štrkovisku, kde hniezdil každoročne 1 pár do roku 2009. To bolo zároveň posledné známe hniezdenie druhu na Slovensku. Čajka sivá sa ako typicky severský druh v CHVÚ Sĺňava a celkovo na Slovensku vyskytoval vždy hlavne počas migrácie a zimovania. Izolovaná mikropopulácia, hniezdiaca postupne v troch územiach Slovenska ani v jednom prípade nedokázala dlhodobo prosperovať a po niekoľkých rokoch zanikla. Situácia s málopočetným hniezdnym výskytom druhu je podobná aj v okolitých štátoch a pokiaľ nenastane expanzia hniezdnej populácie v areáli druhu smerom na juh, nemožno očakávať výraznejšie zmeny v početnosti ani na našom území.

Výsledky mapovania čajky sivej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Sĺňava	1	0	0

Výsledky mapovania čajky sivej v r. 2010-2012 v územiach, kde nie je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Dubnické štrkovisko	1	0	0
Dunajské luhy	1	0	0
Záhorské Pomoravie	1	0	0

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Hniezdny biotop čajky sivej tvoria umelé ostrovy vo vodných nádržiach, porastené vegetáciou. Zo zahraničia sú známe hniezdenia aj na stavbách a mimo kolónií čajkovitých druhov. Druh na Slovensku hniezdil vždy v spoločných kolóniách čajkovitých druhov. Pretože hniezdny biotop druhu sa ani na jednej lokalite zásadne nezmenil, zánik hniezdnej populácie so zmenou hniezdneho biotopu nesúvisí. Potravné biotopy čajky sivej sa nachádzajú v okolí vodných nádrží, na poliach a v inundáciách riek.

4.35. ČORÍK BAHENNÝ

CHLIDONIAS HYBRIDUS

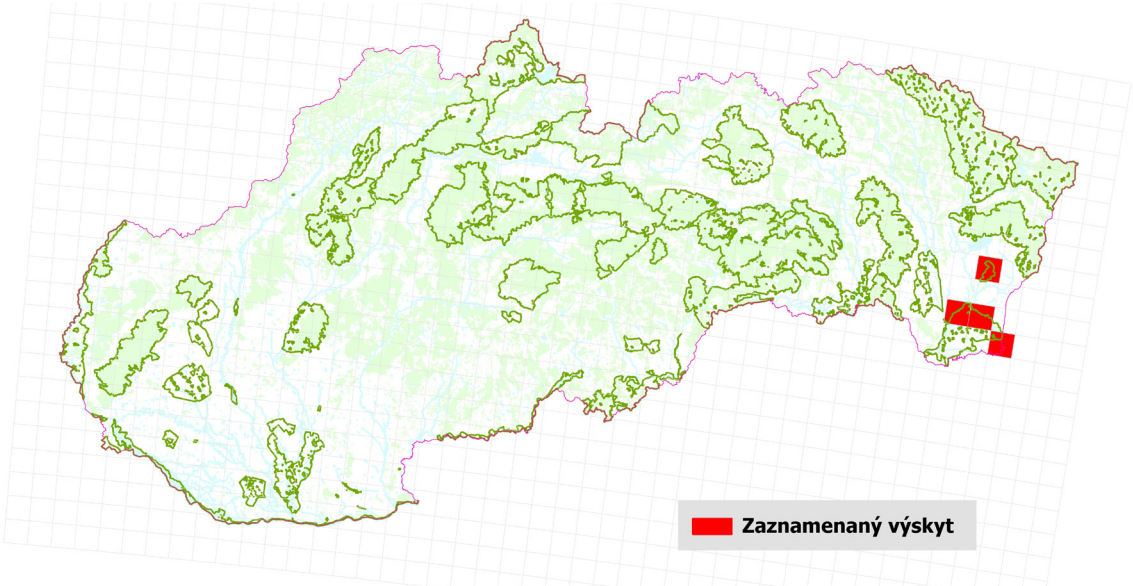
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Medzibodrožie, Senianske rybníky
Územia, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM A MONITORING

Počas migrácie sa vyskytuje na vodných plochách celého Slovenska, ako hniezdič je typický pre Východoslovenskú rovinu. Druh sa prejavuje ako typický fluktuant. Počet hniezdiacich párov závisí predovšetkým od stavu hniezdnych biotopov, ale aj od neznámych faktorov. Keďže ide o druh, ktorého hniezdna populácia sa vyskytuje takmer výlučne na nížinách východného Slovenska (ktorým sa pri monitoringu vtáctva venovala špeciálna pozornosť), tak jej poznanie na národnej úrovni bolo aj v minulosti relatívne dobré a v niektorých rokoch bola zmonitorovaná celá hniezdiaca populácia.

V CHVÚ Medzibodrožie sa druhu sa venovala pozornosť už v polovici minulého storočia (Danko in verb.). Neskôr sa mu venovali Mošanský, Matoušek, Josefík, Matušík, Sviečka a Danko. V súčasnosti údaje pochádzajú od Ballu, Demka, Benka, Chrašča a ďalších. Na lokalitách, kde sa čoríky vyskytovali v máji, je nutné vykonať opakované kontroly aj v júni. Tieto záznamy dávajú dobrý predpoklad pre dokázanie hniezdenia. Hniezdnu kolóniu treba sčítať podľa možností z vyvýšeného miesta, čím sa získa lepší prehľad o hniezdach na plávajúcej vegetácii. Čoríky hniezdia asynchrónne. Preto je vhodné porovnávať obsadenosť hniezd so stavom pri obsadzovaní kolónie, vzhľadom na možné straty v prvých fázach hniezdenia (zničenie hniezd vplyvom zmien vodnej hladiny alebo vetra a pod.). V niektorých rokoch môže vrchol hniezdenia prebiehať v auguste.

Hniezdenie čoríka bahenného na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Hniezdna populácia čoríkov bahenných na Slovensku bola v roku 2002 odhadovaná na 50-200 párov (Danko et al. 2002). V súčasnom CHVÚ Senianske rybníky hniezdia čoríky bahenné od roku 1971. V roku 1993 hniezdilo na rybníkoch odhadom 200 párov, početne hniezdili aj v roku 1995. V roku 1996 hniezdili v zmiešanej kolónií s čajkami smejivými. V roku 2003 hniezdilo pomerne málo párov v porastoch pálky na rybníkoch, v roku 2004 v rezervácii minimálne 50 párov, v roku 2007 tu hniezdilo 15-18 párov. Kolónia v počte 120-130 párov bola v roku 2009 v rezervácii po jej opätovnom napustení. O rok neskôr, v roku 2010, zahniezdilo 20 párov. V ďalších rokoch dokázané hniezdenie nebolo. V roku 2011 však boli pozorovane vyletené mláďatá, ktoré ale pravdepodobne prileteli z iného hniezdiska. Celkovo tak v CHVÚ Senianske rybníky populácia čoríka bahenného za posledné tri desaťročia prudko poklesla.

V súčasnom CHVÚ Medzibodrožie bolo hniezdenie čoríkov zaznamenané v polovici minulého storočia pri Poľanoch. Ďalšie lokality s hniezdnym výskytom boli v močiari v Ižkovciach a v močiari pri Bačke. Početnosť má fluktuujúci charakter a v rokoch, kedy hniezdili, sa početnosť v kolónii pohybovala od niekoľko párov do maximálne 45 párov v roku 2000. V posledných rokoch je jeho početnosť stále kolísavá v rozmedzí 0-30 párov. Počet hniezdiacich párov závisí predovšetkým od stavu hniezdnych biotopov, druh sa ale prejavuje ako fluktuant. V roku 2011 hniezdilo 25 párov, v 2012 zahniezdilo v Bačke 30-40 párov a minimálne 3 páry hniezdili pri obci Veľké Trakany.

Výsledky mapovania čoríka bahenného v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Medzibodrožie	6	1	0-50
Senianske rybníky	3	1	0-18

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Čorík bahenný sa prejavuje ako typický fluktuant. Počet hniezdiacich párov závisí predovšetkým od stavu hniezdnych biotopov, ale aj od neznámych faktorov. V CHVÚ Medzibodrožie poklesom počet vhodných lokalít oproti minulosti, prevažne vplyvom vysychania, zazemnenia a úbytku vhodnej plávajúcej vegetácie, čo sa prejavilo aj na početnosti druhu v území. VCHVÚ Senianske rybníky došlo taktiež k úbytku vhodných hniezdnych biotopov, hlavne intenzifikáciou rybničnej sústavy. Závažný problém predstavuje prítomnosť kaprov a bylinožravých druhov rýb v NPR Senné, ktoré významným spôsobom degradujú hniezdny biotop.

4.36. ČORÍK ČIERNY

CHLIDONIAS NIGER

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Medzibodrožie
Územia, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM A MONITORING

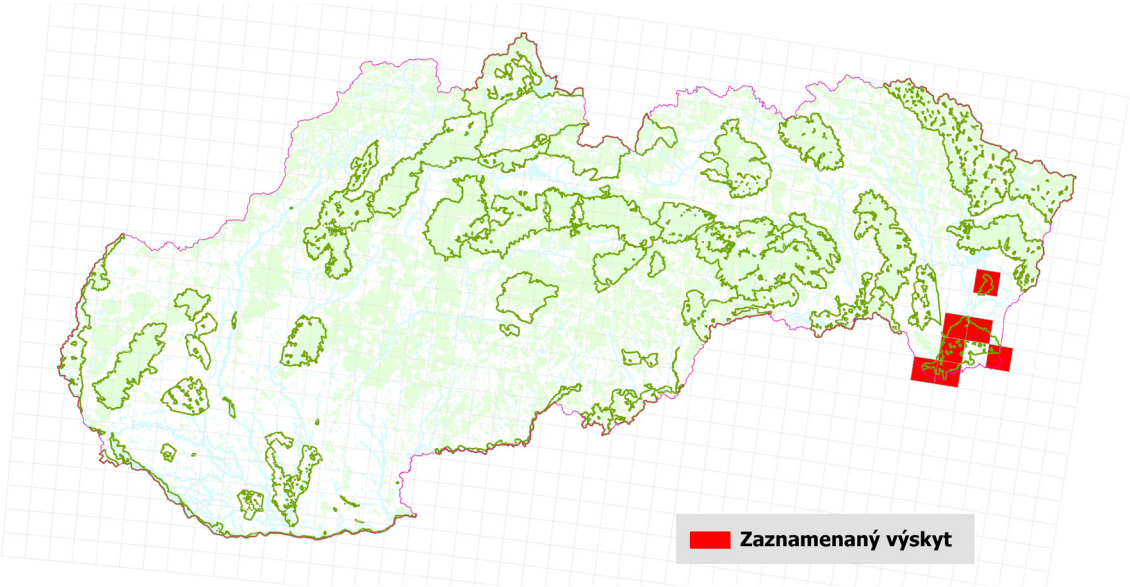
Druhu sa venovala pozornosť už začiatkom minulého storočia, kedy bolo dokázané prvé hniezdenie pri Kráľovskom Chlmci (Danko in verb.). Ďalšie údaje o výskyte pochádzajú od Stollmanna, Mošanského, Matouška, Danka, Ballu a ďalších (Danko 2008) a keďže ide o druh, ktorého hniezdna populácia sa vyskytuje takmer výlučne na nížinách východného Slovenska (ktorým sa pri monitoringu vtáctva venovala špeciálna pozornosť), tak jej poznanie na národnej úrovni bolo aj v minulosti relatívne dobré a v niektorých rokoch bola zmonitorovaná celá hniezdiaca populácia.

Na lokalitách, kde sa čoríky vyskytovali v máji, sa v rámci monitoringu v rokoch 2010 – 2012 vykonali opakované kontroly aj v júni. Tieto záznamy dali dobrý predpoklad pre dokázanie hniezdenia. Hniezdna kolónia bola sčítaná podľa

možností z vyvýšeného miesta, čím sa získal lepší prehľad o hniezdach na plávajúcej vegetácii. Čoríky hniezdia asynchrónne, preto sa porovnávala obsadenosť hniezd so stavom pri obsadzovaní kolónie, vzhľadom na možné straty v prvých fázach hniezdenia (zničenie hniezd vplyvom zmien vodnej hladiny alebo vetra a vĺn, predácie, vykrádania a pod.) (Rybanič 2010).

V niektorých rokoch môže vrchol hniezdenia prebiehať v auguste, preto opakované kontroly boli realizované aj v neskoršom období hniezdnej sezóny. Takýto postup zabezpečil, že v prípade čoríka čierneho bola na Slovensku monitorovaná v rokoch 2010-2012 celá hniezdna populácia tohto druhu, keďže tento druh na Slovensku hniezdi len v CHVÚ vyhlásených pre jeho ochranu.

Hniezdenie čoríka čierneho na Slovensku v r. 2010 – 2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Hniezdna populácia čoríkov čiernych na Slovensku bola v roku 2002 odhadovaná na 40-150 párov (Danko et al. 2002). V súčasnom CHVÚ Medzibodrožie bolo dokázané prvé hniezdenie pri Kráľovskom Chlmci začiatkom minulého storočia. Ďalšie hniezdenie sa udáva až z polovice storočia, kedy hniezdil v zmiešanej kolónii s čoríkmi bahennými pri Poľanoch. V posledných 15 rokoch hniezdenie prebiehalo v závislosti od stavu biotopov na močiari pri Boťanoch, pri Kráľovskom Chlmci, Veľkých Kapušanoch (Labaška), Lelese, Strážnom a Veľkých Trakanoch. Početnosť mala v týchto rokoch veľmi kolísavý charakter a v rokoch, kedy došlo k hniezdeniu, bola najvyššia zistená početnosť 35 párov v roku 1989. Posledné dokázané hniezdenia boli v roku 2002 na močiari v Boťanoch, kedy hniezdilo 6-10 párov, v roku 2007 na tom istom mieste bolo 11 párov, v roku 2012 pri Kráľovskom Chlmci hniezdili 2 páry a v roku 2013 zahniezdilo 5 párov pri obci Veľké Trakany. Aj napriek tomu, že druh je typický fluktuant, je evidentný pokles početnosti z údajov uvedených vyššie. Areálový trend druhu výrazne klesol, v roku 1957 druh hniezdil v Medzibodroží na 14 lokalitách, v roku 1986 na 4 lokalitách a od v rokoch 2002-2013 len na jednej lokalite.

Výsledky mapovania čoríka čierneho v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Medzibodrožie	12	2	0-5

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Čorík čierny sa prejavuje ako typický fluktuant. Počet hniezdiacich párov závisí predovšetkým na stave hniezdnych biotopov. Obýva výhradne rozsiahlejšie močiare a mŕtve ramená s dostatočným vodným stĺpcom a vyhovujúcimi porastmi plávajúcich rastlín. Oproti minulosti poklesom počet vhodných lokalít, prevažne vplyvom vysychania, zazemnenia a úbytku vhodnej plávajúcej vegetácie, čo sa prejavilo aj na početnosti druhu v území.

4.37. VČELÁR LESNÝ

PERNIS APIVORUS

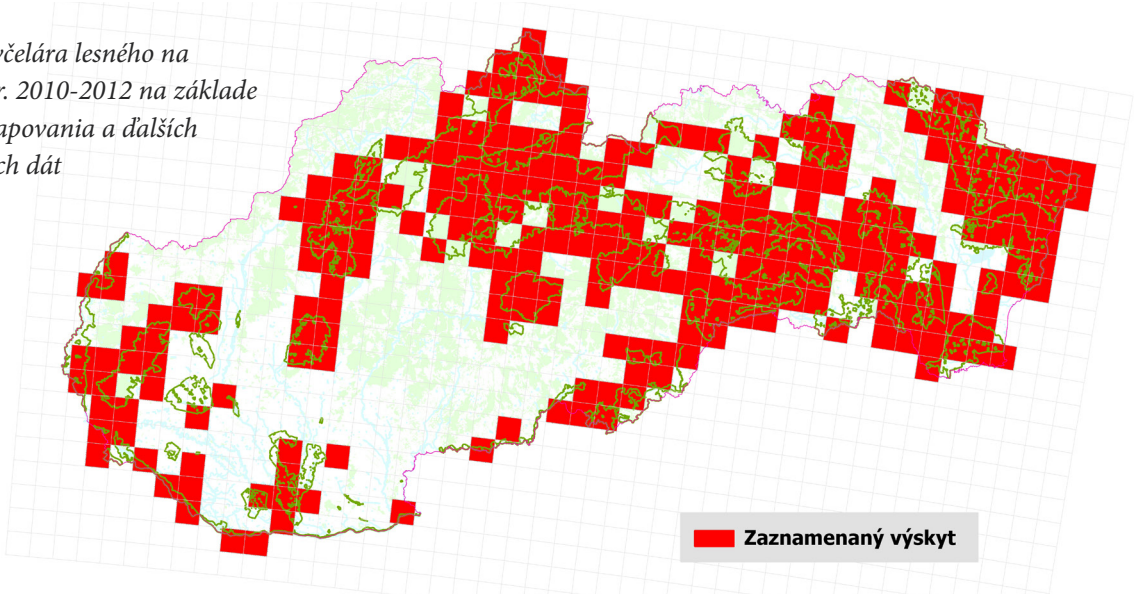

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Horná Orava, Malé Karpaty, Slanské vrchy, Volovské vrchy
Územia, kde je 1 % druhom: Bukovské vrchy, Čergov, Cerová vrchovina – Porimavie, Laborecká vrchovina, Levočské vrchy, Malá Fatra, Medzibodrožie, Muránska planina – Stolica, Nízke Tatry, Poľana, Slovenský kras, Slovenský raj, Strážovské vrchy, Tríbeč, Veľká Fatra, Vihorlatské vrchy

VÝSKUM A MONITORING

Včelár lesný na Slovensku patrí k prehliadaným dravcom s malými poznatkami o populácii postavenými často na jednotlivých pozorovaniach a subjektívnom odhade veľkosti populácie. Krátke publikované informácie o populáciách v minulosti pochádzajú z východného Slovenska (Mošanský 1974) a pohoria Malej Fatry (Bohačík 1970). Zo súčasného obdobia pochádza informácia o hniezdení včelára v okrese Prievidza (Šotnár 2007). Prvé komplexné zhrnutie o stave poznania hniezdnej populácie v oblastiach Slovenska bolo publikované v roku 2002 (Danko et al. 2002). Na základe získaných údajov z niektorých regiónov sú k dispozícii relatívne presné údaje o populáciách vo vhodných biotopoch, kde dosahuje pomerne vysokú hustotu – Slanské vrchy (11 párov/100 km^2), Orava (7-10 párov/100 km^2) – Danko et al. (2002). Nižšie hustoty boli zaznamenané v okrese Humenné (2,7 páru/100 km^2) a Snina (4,4 páru/ 100 km^2) – Danko et al. (2002). V jednotlivých CHVÚ podporili získanie údajov o populácii včelára viaceré projekty realizované v CHVÚ Malé Karpaty a Záhorskom Pomoraví. Populácia včelára bola monitorovaná sledovaním vhodných potravných a hniezdnych lokalít z miest s dobrým rozhľadom (SOS/BirdLife Slovensko 2013). Lokalita bola považovaná za obsadenú v prípade zaznamenania prítomnosti jedinca na lokalite v hniezdnom období. V CHVÚ Malé Karpaty bola táto metóda doplnená monitoringom plochy o rozlohe 70 km^2 z bodov s dobrým rozhľadom. Pri tejto metóde boli zaznamenávané teritóriá na základe tokajúcich a teritoriálne sa správajúcich jedincov. Zlepšiť poznatky o populácii v jednotlivých CHVÚ mal projekt ŠF Vtáky, ktorý formou mapovania hniezdnych teritórií včelára lesného bol realizovaný v CHVÚ Slanské vrchy, Volovské vrchy, Malé Karpaty a Horná Orava. Mapovanie prebiehalo v rokoch 2010 – 2012 s cieľom zistiť stav populácie a trend vývoja v porovnaní s východzím stavom. Kvalita údajov v územiach s realizovaným mapovaním stúpla, no stále nedosahuje úrovne v porovnaní s poznaním veľkostí populácií iných dravcov, ktoré sú ľahko rozoznateľné, či prípadne nežijú tak skryto ako včelár lesný. Potrebné je v budúcnosti zabezpečiť pravidelnejší a dostatočne presný monitoring. Najmä v CHVÚ, ktoré podľa odhadovaných veľkostí populácii patria k územiam s veľkou populáciou včelára lesného. V ostatných CHVÚ, ktoré majú významnú populáciu včelára lesného, sa pri zhodnotení vývoja populácie od vyhlasovania CHVÚ a stanovení stavu ohrozenia vychádzalo z poznatkov a údajov miestnych odborníkov, získaných mimo projektu ŠF Vtáky – prevažne náhodné pozorovania jedincov a párov v celom území alebo jeho časti. V tabuľke výsledkov mapovania sú použité údaje z databázy ISTB pre dané CHVÚ z rokov 2010-2013. K rôznej kvalite poznatkov o stave populácií prispela i absencia kvalitnej metódy (primerane časovo náročnej, ktorá by mohla byť široko aplikovaná v rozdielnych biotopoch) realizovateľnej širším okruhom odborníkov.

Hniezdenie včelára lesného na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Hniezdna populácia včelára lesného je odhadovaná na 900 – 1300 párov pre celé územie SR (Danko et al. 2002). Celkový trend vývoja je málo známy pre absenciu relevantných údajov. Populácia včelára lesného v CHVÚ na základe získaných údajov má relatívne stabilný charakter, no vo väčšine CHVÚ je veľkosť populácie veľmi hrubo odhadnutá na základe sporadických pozorovaní a subjektívnych názorov lokálnych odborníkov. Pozitívny vývoj stavu populácie oproti vedeckému návrhu sústavy CHVÚ (Rybanič et al. 2003) bol zaznamenaný v CHVÚ Strážovské vrchy (30 – 40 párov) v porovnaní s rokom 2003 (15 párov). Avšak chýbajú ďalšie relevantné údaje potvrdzujúce tento trend a stav populácie. V CHVÚ Horná Orava bol stav populácie stanovený na 30 – 40 párov (Karaska in verb.), čo je podobné ako východzí stav v roku 2003 (35 párov) (Rybanič et al. 2003). Stabilný trend vývoja populácie bol zistený tiež v CHVÚ Laborecká vrchovina (25 – 30 párov) (ŠOP SR 2013) oproti priemernému počtu 32,5 párov v roku 2003 (Rybanič et al. 2003). V CHVÚ Malá Fatra bol taktiež zaznamenaný stabilný až mierne klesajúci trend populácie (20 – 30 párov), pričom výskyt včelára nie je rovnomerný v celom území, ale je viazaný na niektoré lokality (Topercer in litt.). V CHVÚ Malé Karpaty je populácia relatívne stabilná (28 – 38 párov) oproti vedeckému návrhu (40 párov) (Rybanič et al. 2003) a rozšírená v rámci celého CHVÚ. V oblasti CHVÚ Slanské vrchy bola populácia na základe údajov Pjenčáka (in litt.) odhadnutá na 60 – 80 párov a pokladaná za stabilnú v porovnaní s vedeckým návrhom (Rybanič, et. al. 2003), kedy bola odhadnutá na 62 párov. Stabilný trend vývoja bol zaznamenaný tiež v CHVÚ Slovenský kras (min. 24 párov) oproti vedeckému návrhu (25 párov, Rybanič et al. 2003). Včelár lesný je rovnomerne rozšírený po celom území tohto CHVÚ. V CHVÚ Volovské vrchy je populácia odhadnutá na 40 – 50 párov v porovnaní s vedeckým návrhom (45 párov, Rybanič et. al. 2003) a stav populácie je stabilný. Stabilný stav populácie je udávaný tiež v CHVÚ Bukovské vrchy (10-14 párov), Cerová vrchovina – Porimavie (10 – 15 párov), Poľana (12 – 20 párov) a Slovenský raj (18 párov). V týchto územiach chýba dostatok relevantných údajov. Pokles populácie bol vyhodnotený v CHVÚ Medzibodrožie (7 – 10 párov), Nízke Tatry (0 – 10 párov), Tribeče (10 – 20 párov) a Veľkej Fatre (5 – 10 párov). Na overenie tohto stavu však chýbajú ďalšie údaje. V CHVÚ Vihorlatské vrchy bola populácia vyhodnotená ako mierne rastúca a súčasný odhad početnosti sa udáva na úrovni 40 – 50 párov, avšak rovnako, ako u predchádzajúcich území je potrebné tento trend potvrdiť kvalitnejšími dátami z monitoringu. Z CHVÚ Čergov a Levočské vrchy chýbajú aktuálne informácie, keďže neboli zahrnuté do projektu ŠF Vtáky. Celkovo odhadovaná populácia vo všetkých CHVÚ dosahuje 373 – 548 párov. V čase návrhu bola populácia v CHVÚ odhadovaná na 384 – 592 párov. Celkovo môžeme populáciu v CHVÚ hodnotiť ako stabilnú. Vo väčšine CHVÚ je veľmi ťažké odhadnúť a vyhodnotiť stav a trend vývoja populácie pre absenciu relevantných dát. Celkovo je populácia na základe dostupných údajov prevažne stabilná, pričom okrem deštrukcie hniezdnych a potravných biotopov ju ohrozuje chemizácia, odstrel počas migrácie a ničenie zimovísk.

Výsledky mapovania včelára lesného v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Odhadovaná veľkosť populácie (páry)
Horná Orava	10	8	30-40
Malé Karpaty	14	12	28-38
Slanské vrchy	18	18	45-80
Volovské vrchy	27	24	40-50

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Včelár lesný využíva ako potravný a hniezdny biotop lesy, ale potravu nachádza i v otvorenej krajine, ako sú lúky, pasienky a mokrade. Kvalita i kvantita hniezdnych biotopov závisí od územia a je ťažké zovšeobecňovať stav lokalít pre všetky územia dokopy. V súčasnosti je možné v CHVÚ pozorovať najmä úbytok starých porastov spôsobených kalamitami a lesohospodárskou činnosťou. Ubúdanie lesných porastov je základným ohrozením pre hniezdiacu časť populácie, keďže dochádza k ničeniu hniezdneho a potravného biotopu. Fragmentácia porastov, vznik holín a ťažba stromov v hniezdnom období je primárnym ohrozením v CHVÚ Slovenský kras. Podobne ubúdanie starých porastov je zaznamenané v CHVÚ Horná Orava, Malá Fatra, Nízke Tatry, Poľana, Strážovské vrchy a Volovské vrchy. V oblasti CHVÚ Malé Karpaty je kvalita hniezdnych biotopov v dobrom stave v západnej časti územia, naopak vo východnej časti od roku 2003 došlo k ubúdaniu starších lesných porastov a vytvoreniu holorubov (Hansen et al. 2013). Vysoký úbytok pokrytia lesa až kalamitného rázu je v CHVÚ Levočské vrchy,

kde najmä centrálna časť je oproti roku 2003 v zdevastovanom stave a podobne mnohé časti CHVÚ Nízke Tatry a Volovské vrchy (Hansen et al. 2013). Zachovalé a málo narušené porasty ostali v CHVÚ Bukovské vrchy, ich rozloha sa zmenila oproti roku 2003 len málo (Hansen et al. 2013). Takmer žiadne ubudnutie starších lesných porastov nebolo zaznamenané v CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie, čo môže mať vplyv na pozitívny budúci vývoj populácie (Hansen et al. 2013). V CHVÚ Čergov došlo k úbytku lesných porastov najmä v centrálnej časti oproti roku 2003 (Hansen et al. 2013). V CHVÚ Malá Fatra ubudli lesné porasty najmä v tzv. lúčanskej časti pohoria (Hansen et al. 2013). Zníženie rozlohy lesných porastov od roku 2003 bolo zaznamenané tiež v CHVÚ Laborecká vrchovina (globalforestwatch.org). Úbytok pokrytia lesa veľkého rozsahu je tiež v severozápadnej časti CHVÚ Slovenský raj, pričom v ostatných častiach je pokrytie lesa porovnateľné v porovnaní s rokom 2003 (Hansen et al. 2013). V oblasti Medzibodrožia je od roku 2003 v okolí vodného toku Latorica zaznamenaný nárast pokrytia lesa, čo v budúcnosti môže znamenať lepšie možnosti pre hniezdenie (Hansen et al. 2013). Zníženie pokrytia lesa je i v CHVÚ Muránska planina – Stolica najmä v centrálnej a západnej časti, miesta s nárastom lesného porastu sú naopak menšej rozlohy a roztrúsené po území CHVÚ (Hansen et al. 2013). Úbytky starých lesných porastov menšej rozlohy sú tiež v západnej časti Slanských vrchov (Hansen et al. 2013). Lokálne je úbytok lesných porastov tiež najmä v centrálnej časti CHVÚ Tribeč (Hansen et al. 2013). Pokles rozlohy lesných porastov je zaznamenaný tiež predovšetkým v severnej časti CHVÚ Veľká Fatra (Hansen et al. 2013). Čiastočný úbytok lesných porastov na viacerých lokalitách je v CHVÚ Vihorlatské vrchy (Hansen et al. 2013). Na základe získaných údajov a mapového výstupu pokrytia lesov medzi rokmi 2003-2013 vidíme negatívny vplyv kalamít a lesohospodárskej činnosti, čo znížilo kvantitu a kvalitu vhodných lesných biotopov v porovnaní s rokom 2003 – v čase vypracovania vedeckého návrhu sústavy CHVÚ. Ďalším problémom je zarastanie a sukcesia na pasienkoch a lúkach. Zníženie rozlohy pasienkov, lúk bolo zaznamenané v oblasti Malej Fatry, Hornej Oravy, Slovenskom krase a čiastočne v Malých Karpatoch. Zvýšenie rozlohy trvalých trávnych porastov a vyčistenie lúk a pasienkov v posledných dvoch rokoch prebieha v CHVÚ Poľana. V budúcnosti je možné zvýšenie rozlohy a kvality trvalých trávnych porastov a lúk v závislosti od prílevu finančných dotácií na zachovanie a udržiavanie týchto biotopov. Naopak so zvyšujúcim sa tlakom na ťažbu dreva je možné očakávať ďalší úbytok starších lesných porastov, tvoriacich základný biotop (potravný a hniezdny) pre hniezdiacu populáciu.

4.38. HADIAR KRÁTKOPRSTÝ

CIRCAETUS GALLICUS

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Slovenský kras,
Vihorlatské vrchy
Územia, kde je 1 % druhom: -

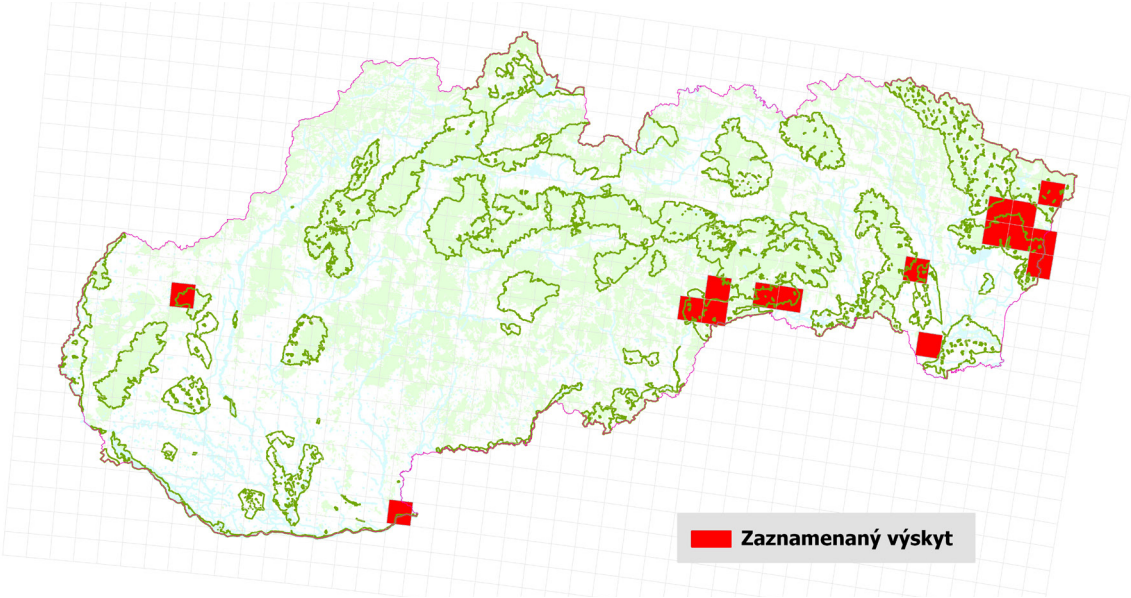
VÝSKUM A MONITORING

Od polovice 90-tych rokov minulého storočia, odkedy už nehniezdi na území Slovenska orol malý, stal sa hadiar krátkoprstý najvzácnejším hniezdiacim druhom dravca na Slovensku. Prvý údaj o jeho hniezdení na Slovensku v Slovenskom krase v roku 1932 publikoval Ferianc (1933). Ako pravdepodobné hniezdiská uvádzal Malé Karpaty, Tribeč, Pohronský Inovec, Slovenské rudohorie, Štiavnické vrchy a Vtáčnik (Ferianc 1977). Podľa výsledkov ornitologického výskumu v rokoch 1980–1999 bol zistený ako hniezdič len v Slovenskom krase, Vihorlatských a Zemplínskych vrchoch a pravdepodobne hniezdil v Malých Karpatoch, Bukovských, Slanských a Volovských vrchoch (Danko et al. 2002). Hniezdenie druhu v Slovenskom krase sledovali v rokoch 1957 – 1962 Špaček a Kovář (1960, 1961, 1964, 1965). Hniezdenie jedného páru v roku 1960 zistil Mošanský, v roku 1975 Hlivák a v rokoch 1976 – 1979 Mihók. V tom období hniezdili na území krasu minimálne dva páry. V ďalšom období sa hniezdenie druhu v tomto CHVÚ nesledovalo (Danko et al. 2007). Vo Vihorlatských vrchoch sledoval druh od roku 1977 Danko, kde zistil hniezdenie troch párov. Prvý pár opustil hniezdisko v roku 1985, druhý v roku 2002 a tretí v roku 2008. Štvrtý pár pravdepodobne hniezdil v SV časti vrchov a jeden pár lovil v JV časti územia, ale hniezdil za hranicou na ukrajinskej strane (Danko & Pčola 2008). Od roku 2009 druh na území tohto CHVÚ pravdepodobne už nehniezdi (Danko, unpubl.). Na území CHVÚ Volovské vrchy sú údaje o jeho výskyte od roku 1971. V rokoch 1976 – 1978 sledoval hniezdenie páru v jeho východnej časti Mihók a pravdepodobné hniezdenie v roku 1981 zaznamenal Lipták (Danko et al. 2007). Výskyt druhu v CHVÚ Bu-

kovské vrchy sledoval Pčola (2012) v rokoch 1980 – 2006, kde druh určite hniezdil v počte 1 – 2 páry, len sa nepodarilo nájsť jeho hniezdo. Posledný výskyt zaznamenal 9. 6. 2010 pri obci Zboj. V CHVÚ Slanské vrchy sledoval hadiare Danko v rokoch 1971 – 1981 s vysokou pravdepodobnosťou tu aj hniezdi, ale nepodarilo sa nájsť obsadené hniezdo (Danko et al. 2010). Mimo CHVÚ hniezdi pár hadiarov v Zemplínskych vrchoch od roku 1986 až do súčasnosti (Danko et al. 2007, Balla in verb.). V roku 2013 kontroloval jeho úspešné hniezdenie Balla. Niektoré časti CHVÚ Košická kotlina a Laborecká vrchovina v minulosti a v súčasnosti Medzibodrožie, Senianske rybníky a Záhorské Pomoravie slúžili, resp. slúžia pre hadiare ako lovné teritóriá.

Na zisťovanie hniezdenia hadiara existuje jediná metóda – sledovanie záletu do lesného porastu s korisťou v zobáku. Osoba musí vykonávať pozorovania cieľavedome, bez sledovania ďalších druhov vtákov. Prehliadanie lesných porastov, alebo spoliehanie sa na náhodný nález obsadeného hniezda, je bezvýsledné.

Hniezdenie hadiara krátkoprstého na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

Mapovanie v rámci projektu v rokoch 2010 – 2012 sa vykonalo v CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie, Ondavská rovina, Slovenský kras, Vihorlatské vrchy a Záhorské Pomoravie, spolu 21 údajov. Výsledky sú uvedené v tabuľkách 1 a 2. Údaje boli doplnené pozorovaniami, zverejnenými na internetových stránkach www.aves.vtaky.sk (aves symfony – 52 údajov, www.birding.sk – 26 údajov) a z osobných údajov Miloša Ballu a Štefana Pčolu. Údajov je z území CHVÚ nedostatok, nakoľko hadiar je metodicky veľmi náročný druh.

Výsledky mapovania hadiara krátkoprstého v r. 2010 – 2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet pozorovaní	Z toho v hniezdnom období máj – 15. august	Veľkosť populácie (páry)
Slovenský kras	11	7	0 - (2)
Vihorlatské vrchy	10	10	0 - (1)

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Posledný odhad 20 – 25 párov na Slovensku v rokoch 1980–1999 bol pravdepodobne nadhodnotený (Danko 2002). Odhad vychádzal z údajov od členov Skupiny pre výskum dravcov a sov v ČSSR, resp. Skupiny pre ochranu dravcov a sov SOS za roky 1980 – 1995 (Danko 1981, Danko et al. 2000). Dodatočným prehodnotením všetkých dostupných údajov sa usudzuje, že často sa jednalo o výskyty na loviskách alebo náhodné zálety, ktoré sa pripísali hniezdeniu. Začiatkom 21. storočia sa pravidelne sledovali len hniezdiská vo Vihorlatských a Zemplínskych vrchoch, kedy začal počet párov klesať. Vo Vihor-

latských vrchoch sa posledné hniezdenie zaznamenalo v roku 2008 a hniezdi už len jeden pár v Zemplínskych vrchoch. Z územia Slovenského krasu existuje niekoľko pozorovaní, ale pár sem zaletuje zo susedného Maďarska (Dravecký in verb.). Na ostatných územiach sa hadiarom nikto nevenuje. Z celkového počtu 41 CHVÚ na Slovensku hadiar môže hniezdiť v súčasnosti v CHVÚ Bukovské vrchy, Slovenský kras a Vihorlatské vrchy. Možné hniezdenie by sa dalo predpokladať v CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie, Malé Karpaty, Slanské vrchy, Volovské vrchy a Záhorské Pomoravie. Ako loviská im môžu slúžiť Košická kotlina a v posledných rokoch slúžia vo zvýšenej miere Medzibodrožie a Senianske rybníky. Zaujímavý je zvýšený počet pozorovaní aj v CHVÚ Záhorské Pomoravie, kde by hadiar mohol hniezdiť v borovicových lesoch, hniezdo však zatiaľ nájdené nebolo.

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Hniezdnym biotopom hadiara sú listnaté alebo zmiešané lesy, lovné biotopy tvoria lúky, pasienky, vinice atď., teda málo zarastené otvorené plochy s rozptýlenou zeleňou. Po roku 1989 dochádza k zníženiu pasenia dobytka, kosenia lúk, zanikajú vinice, a tak lovné biotopy v predhoriach vrchov zarástli hustým krovím na súvislých rozlohách aj niekoľkých km^2. Druh takto stratil lovné biotopy a presunul sa do rovín. Dokladuje to zvýšený počet výskytov v CHVÚ Senianske rybníky a najmä Medzibodrožie, kde loví pár najmä zo Zemplínskych, ale aj z Vihorlatských vrchov. Nie je však vylúčené, že niektorý pár začal hniezdiť vo zvyškoch lužných lesov (napr. les pri obci Tašuľa), alebo v lužných lesoch CHVÚ Medzibodrožie. Vhodné by bolo zistiť špecializovaným výskumom, aký je stav a trend výskytu a počtu plazov na uvedených územiach.

4.39. OROL KRIKĽAVÝ

AQUILA POMARINA

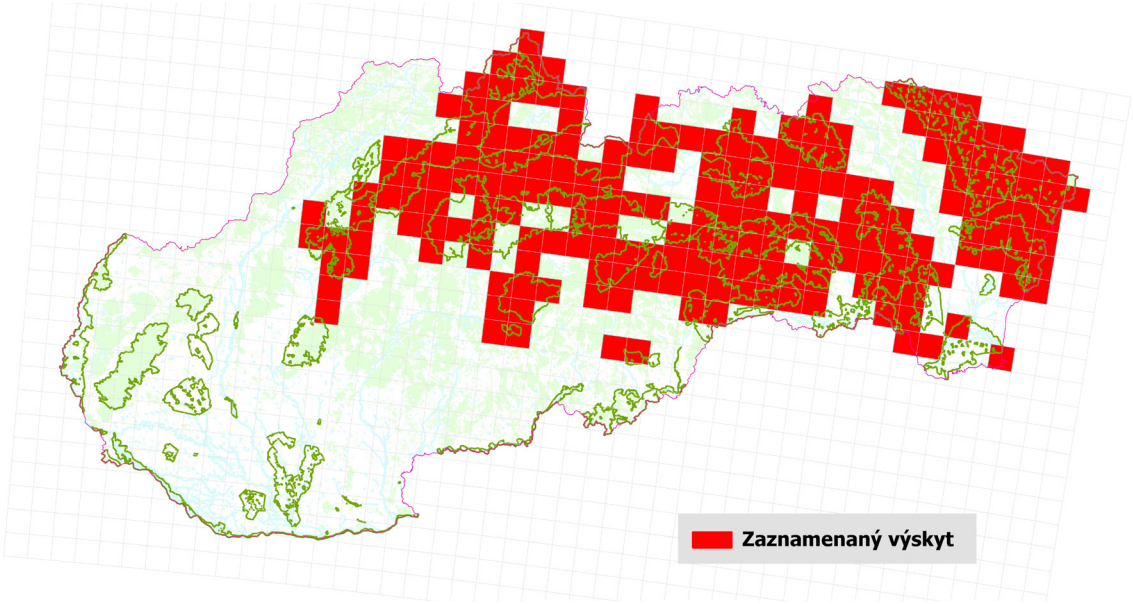
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Horná Orava, Laborecká vrchovina, Slanské vrchy, Volovské vrchy
Územia, kde je 1 % druhom: Bukovské vrchy, Čergov, Levočské vrchy, Nízke Tatry, Slovenský kras, Slovenský raj, Tatry, Vihorlatské vrchy

VÝSKUM, MAPOVANIE A MONITORING

Orol krikľavý je najpočetnejšie hniezdiacim druhom orla z rodu *Aquila* na Slovensku. Napriek tomu sa jeho podrobnejší výskum začal až v 50-tych rokoch 20. storočia (Sládek 1955). Systematickejší výskum začali členovia Skupiny pre výskum dravcov a sov (SVODaS) od roku 1975 – 1995 (Danko 1976). Špeciálny výskum druhu v rámci Skupiny začal od roku 1986, kedy začala činnosť pracovná skupina pre výskum tohto druhu, Danko (1988). Výsledky Skupiny sa publikovali až do roku 1995 včítane (Danko et al. 2000). Podrobnejšie údaje o stave populácie druhu vo Vihorlatských vrchoch publikovali Danko & Pčola (2008), v Slanských vrchoch Danko et al. (2010) a na severovýchodnom Slovensku Pčola (2012). Výsledky z 8 CHVÚ sú publikované v práci Dravec ký et al. (2014).

Na zisťovanie hniezdenia orla krikľavého sa využíva metóda sledovania dospelých orlov so zaletovaním s korisťou do lesného porastu, kde sa potom dohľadáva hniezdo. Metóda je takmer stopercentne účinná, len niekedy pre zložitý terén alebo rovinu sa nepodarí hniezdo dohľadať. Mapovanie sa vykonávalo v Chránených vtáčích územiach Bukovské vrchy, Horná Orava, Laborecká vrchovina, Slanské vrchy, Tatry, Vihorlatské a Volovské vrchy. Údaje z CHVÚ Nízke Tatry a Slovenský kras pochádzajú zo správ z monitoringu (Dravecký et al. 2011, 2012).

Hniezdenie orla krikľavého na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Od 50-tych rokov 20. storočia sa začali objavovať údaje o odhadoch početnosti hniezdnej populácie orla krikľavého na Slovensku. Vychádzalo sa vždy samozrejme z úrovne poznania vo vtedajších obdobiach. Zlepšenie výsledkov prinieslo založenie Skupiny pre výskum a ochranu dravcov a sov v roku 1975, kedy sa stále viac ornitológov a na rôznych územiach zapájalo cieľavedome do výskumu dravcov a v špeciálne od roku 1986 sa začal robiť výskum orla krikľavého. Z publikovaných údajov za predošlé polstoročie je možné získať prehľad o tom, ako stúpal počet odhadovaných hniezdnych okrskov. V roku 1955 sa počet hniezdnych okrskov na Slovensku odhadoval na 75 – 120 (Sládek 1955), následne Šťastný (1987) odhadol populáciu k roku 1977 na úrovni 145 okrskov, Mrlík & Danko (1990) k roku 1988 na úrovni 300 okrskov, Danko (1992) a Danko et al. (1994) k roku 1990 na úrovni 500 – 600 okrskov, Murin et al. (1994) k roku 1994 na úrovni 500 – 600 okrskov, Dravecký et al. (2014) k roku 1997 na úrovni 420 – 835 okrskov, Danko et al. (2002) k roku 1999 na úrovni 800 – 900 okrskov a Dravecký et al. (2014) k roku 2013 na úrovni 600 – 700 okrskov. Tieto zmeny však zachytávajú predovšetkým zlepšenie poznatkov o danom druhu, nevypovedajú veľa o samotných zmenách populácie. Najlepšie výsledky sa dosiahli v rokoch 2011 – 2014, kedy pracoval špecializovaný tím odborníkov na tento druh a dosiahli sa najpravdepodobnejšie hodnoty. Uvedená nižšia hodnota ako v predošlých rokoch je dôsledkom poklesu početnosti druhu za roky 2011 – 2014. Autori na záver kriticky zhodnotili aj odhady z predchádzajúceho obdobia a uviedli výsledky z dotazníkovej akcie v roku 1997 (Dravecký et al. 2014).

V rokoch 2010 – 2013 sa ale výskum robil len v niektorých CHVÚ a na Slovensku sú ďalšie, kde je orol krikľavý početným druhom, ale aj v iných nechránených územiach, ako sú napr. Ondavská vrchovina, Beskydské predhorie, Spišsko-šarišské medzihorie, Ľubovnianska vrchovina a Spišská Magura. Z nich ale chýbajú konkrétne údaje, lebo nikto tam v súčasnosti výskum nerobí. Preto aj odhad k roku 2013 nemusí zodpovedať skutočnosti.

Výsledky mapovania orla krikľavého v r. 2010 – 2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Údaje podľa vedeckého návrhu (Rybanič et al. 2003)	Počet zistených hniezdnych okrskov v rokoch 2010-2012
Bukovské vrchy	12–14	13
Horná Orava	43–66	31–41
Laborecká vrchovina	30–35	40–45
Nízke Tatry	15–20	3-6
Slanské vrchy	43–48	32–48

Slovenský kras	8–9	10
Tatry	15–20	13-17
Vihorlatské vrchy	16–18	15-18
Volovské vrchy	21–27	10-12

Z pohľadu vybraných CHVÚ porovnaním výsledkov z vedeckého návrhu a z rokov 2010 – 2012 sa zaznamenalo, že na viacerých územiach došlo k poklesu populácie o 20 – 26 %, čo je mierny klesajúci trend. V prípade CHVÚ Slanské vrchy z ich severnej časti chýbajú z rokov 2010 – 2012 konkrétne údaje, preto uvedený počet hniezdnych okrskov predstavuje širší interval s nižším dolným limitom oproti vedeckému návrhu. Evidentný je pokles známych hniezdnych okrskov v Tatrách, Nízkych Tatrách, na Hornej Orave a vo Volovských vrchoch. V prípade niektorých CHVÚ (napr. Tatry a najmä Nízke Tatry a možno aj inde – Volovské vrchy?) je zmena odhadov počtov spôsobená aj zmenou hraníc CHVÚ medzi vedeckým návrhom a súčasným právnym stavom, i keď v prípade Nízkych Tatier došlo k poklesu aj pri porovnaní počtov okrskov orlov krikľavých aj ak sa porovnávali počty výlučne na území, ktoré bolo pôvodne navrhnuté za CHVÚ a je dnes klasifikované len ako VVÚ Nízke Tatry. Počet hniezdiacich párov je závislý na výške populačnej hladiny jeho základnej zložky potravy – hraboša poľného. V rokoch populačného minima orly prilietajú na hniezdiská, ale zakrátko ich opúšťajú, alebo na nich zostanú, ale nehniezdia. Druhým závažným negatívnym faktorom je ťažba drevnej hmoty a veterné kalamity. V ostaných vybraných CHVÚ bol počet známych hniezdnych okrskov rovnaký.

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Orly krikľavé majú svoje hniezdiská v listnatých, ihličnatých a zmiešaných lesných porastoch. Na ich zložení ani tak nezávisí, sú v dubinách, bučinách, smrečinách a ich zmiešaných plochách. Najviac sa vyskytujú v nadmorských výškach 300 – 700 m. Dôležitý je ich vek (nad 60 rokov) a narušenosť. Po zmene politickej situácie na Slovensku veľa lesných porastov prešlo do rúk súkromných lesných spoločenstiev a urbariátov, v ktorých začal intenzívny výrub práve tých najdôležitejších vekových skupín porastov, v ktorých orly hniezdia. Na viacerých miestach Slovenska sa však oveľa intenzívnejšie ťaží aj v štátnych lesoch. V prípade Tatier bola príčinou poklesu veterná kalamita a súvisiace následky a opatrenia. Loviskami orlov sú otvorené plochy hraničiace s lesmi – predovšetkým lúky a polia s dostatočným výskytom hrabošov, ale aj podmáčaných plôch a mokradí v blízkosti vodných tokov. Aj tu v dôsledku zmeny politickej situácie na veľkých plochách zanikli pasienky lebo sa prestalo pásť, lúky zarástli krovím alebo sa prestalo kosiť a veľké poľnohospodárke plochy sa prestali obrábať, v dôsledku čoho zarástli burinou a krovím. Zníženie počtu orlov môže teoreticky ovplyvniť aj ich streľba na migračných trasách, ich zmeny a úhyn na zimoviskách.

4.40. OROL SKALNÝ

AQUILA CHRYSAETOS

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Levočské vrchy, Malá Fatra, Nízke Tatry, Tatry, Veľká Fatra
Územia, kde je 1 % druhom: Čergov, Horná Orava, Chočské vrchy, Muránska planina – Stolica, Slanské vrchy, Slovenský raj, Strážovské vrchy, Volovské vrchy.

VÝSKUM A MONITORING

Prvé ucelenejšie informácie o početnosti a geografickom rozšírení pochádzajú z územia východného Slovenska, kde sa odhadovala populácia koncom šesťdesiatych rokov na 14 až 17 párov (Palásthy, Voskár, Mošanský, 1967). Ferianc (1977)

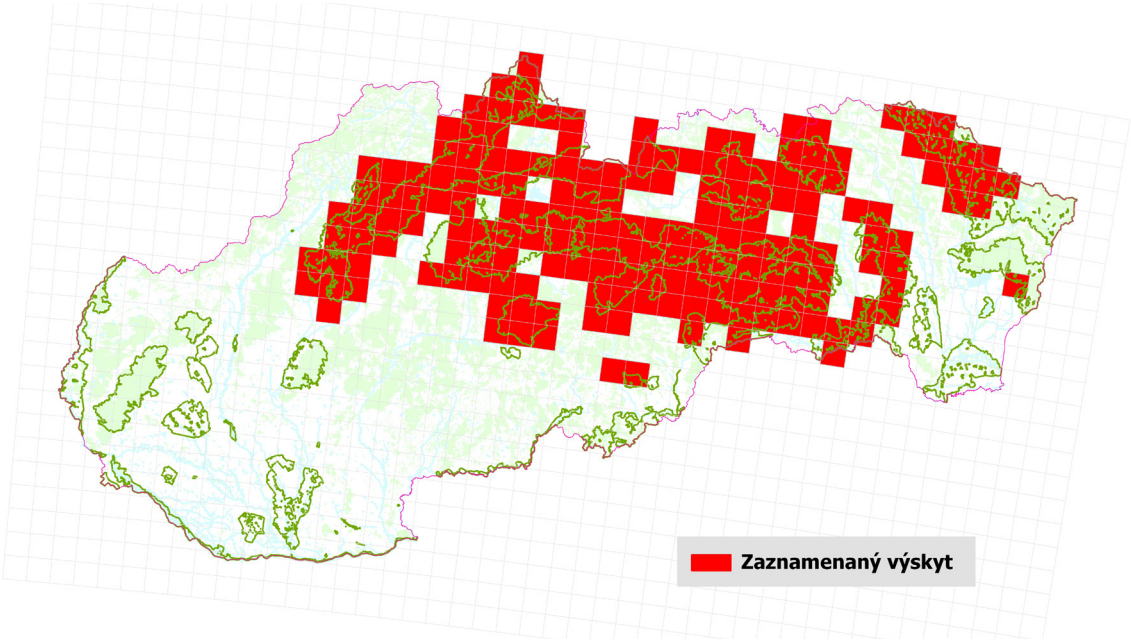
uvádza početnosť 25 – 32 párov z celého územia Slovenska. Ďalšie informácie o výskyte sa začínajú pravidelne publikovať v osemdesiatych rokoch minulého storočia v správach Skupiny pre výskum a ochranu dravcov a sov (SVODAS). Danko et al. (2002) odhaduje početnosť na úrovni 90 – 95 párov. Korňan et al. (2003) na základe mapovania v roku 2002 zistili 79 párov, z toho 42 hniezdiacich.

So systematickým mapovaním a monitoringom populácie sa začalo v roku 1994 v rámci projektu „Monitoring a manažment populácie orla skalného na Slovensku", pokračoval Programom záchrany orla skalného na Slovensku v rokoch 2005 – 1012 schváleného MŽP SR. Na uvedených projektoch okrem Štátnej ochrany prírody SR významne participovali aj členovia mimovládnych organizácií Ochrana dravcov na Slovensku (RPS), SOS/Birdlife Slovensko, Alcedo, spoločnosť pre prírodu a krajinu a Záchranná stanica a Ekocentrum Zázrivá.

Všetky CHVÚ, kde kritériovým druhom je orol skalný, sú pravidelne monitorované od deväťdesiatych rokov a v súčasnosti predstavujú jedny z najlepšie preskúmaných území v rámci rozšírenia orla na skalného na Slovensku. Podobne sú monitorované aj ostatné CHVÚ, kde sa vyskytuje orol skalný a všetky údaje o tom to druhu sú výsledkom činnosti vyššie uvedenej skupiny špecialistov.

Mapovanie a monitoring sa v hodnotených územiach vykonáva celoplošne, opakovane sa kontrolujú domovské okrsky známych párov s cieľom dohľadania obsadených hniezd, zabezpečenia ich ochrany, označovania mláďat, potravných analýz, sledovania úspešnosti hniezdenia, faktorov ohrozenia hniezdnych párov a pod. Mapovanie a dohľadávanie hniezdisk párov sa vykonáva z rôznych pozorovacích bodov, z ktorých väčšinou súčasne sledujú viacerí pozorovatelia za použitia binokulárnych a monokulárnych ďalekohľadov. Jeden skúsený pozorovateľ dokáže identifikovať a dohľadať hniezdisko až do vzdialenosti 3 až 5 km, podľa svetelných podmienok a konfigurácie terénu. V rámci dlhodobého, viac ako 20 ročného monitoringu sa spolupracuje s mnohými informátormi, lesníkmi a milovníkmi prírody. Najintenzívnejší monitoring sa vykonáva v období február až august. V jesennom období sa zameriava na sledovanie vyletených mláďat a v poslednom období sa zameriame na sledovanie orlov v zimnom období pomocou fotopascí na miestach, kde sa orly chodia kŕmiť na zdochliny.

Hniezdenie orla skalného na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Podľa nepublikovaných výsledkov špecializovanej skupiny odborníkov dlhodobo zaoberajúcich sa monitoringom orlov skalných na Slovensku bolo v deväťdesiatych rokoch zistených okolo 25 – 30 párov, v súčasnosti je zistených okolo 130 párov, čo však neznamená nárast početnosti druhu, ale predovšetkým zlepšenie populácie. V roku 1998 sa zaevidoval prvý krát nový pár v dovtedy neobsadenej oblasti vo Veľkej Fatre, v roku 2011 pribudli ďalšie štyri, pričom v jednom prípade vytlačili pár orlov krikľavých z ich teritória. Podľa nepublikovaných výsledkov (Korňan et al. 2014) populácia vzrástla v priebehu šestnástich rokov (1998 až 2013) o nových 16 párov, čo predstavuje priemerný nárast o jeden pár ročne (0,8 %). Viaceré páry boli sledované od doby, keď obsadili územia ako nedospelé, ešte nehniezdiace jedince.

Celkovo bolo do roku 2012 zistených 147 domovských okrskov orlov skalných, z toho u 97 párov sa podarilo dohľadať minimálne jedno hniezdo. Doteraz (rok 2013) máme v databázach zaznamenaných 332 známych hniezd (viaceré už zanikli, pádmi hniezd, výrubom stromov a pod.), s tým, že v databázach GIS nie sú všetky a chýbajú údaje predovšetkým z východného Slovenska.

V období (1994 až 2013) sa pohybovala produktivita populácie od 0,38 do 0,72 mláďaťa na hniezdny pár. Celkovo môžeme hodnotiť populáciu ako stabilizovanú s miernym nárastom párov na viacerých oblastiach Slovenska a so zväčšovaním hniezdneho areálu rozšírenia predovšetkým južným a západným smerom.

Od roku 2006 je realizovaný medzinárodný projekt „Návrat orla skalného do Českej republiky" ktorý sa vykonáva až do súčasnosti. Celkovo bolo 22 mladých orlov vypustených do prírody na severnej Morave, ktoré pochádzali zo Slovenska. Viaceré z nich sa vrátili a minimálne u dvoch orlíc sa na území Slovenska zistilo hniezdenie na nových lokalitách v r. 2011 v Strážovských vrchoch a v r. 2012 v Štiavnických vrchoch. S najväčšou pravdepodobnosťou výsledkom projektu sú aj nové oblasti s hniezdnym výskytom orlov skalných v Kysuckých Beskydách, Kysuckej vrchovine a v Javorníkoch, kde do obdobia projektu absentovala celoročná prítomnosť tohto druhu. Predpokladáme, že celkový pozitívny stav populácie je výsledkom intenzívnej ochrany a špeciálneho manažmentu druhu na celom území Slovenska.

Výsledky mapovania orla skalného v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Údaje podľa vedeckého návrhu (Rybanič et al. 2003)	Počet párov zistených v rokoch 2010-2012
Čergov		3
Horná Orava	5	5
Chočské vrchy		6
Levočské vrchy		8
Malá Fatra	8	10
Muránska planina - Stolica	3	3
Nízke Tatry	10	11
Slanské vrchy	2	4
Slovenský raj		2
Strážovské vrchy	2	4
Tatry	9	8
Veľká Fatra	7	10
Volovské vrchy	6	10

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že biotopy v minulosti boli a aj v súčasnosti sú vhodné vo všetkých hodnotených CHVÚ. K významným zmenám v pokryvnosti lesných porastov došlo po vetrovej kalamite na jeseň v roku 2004 najmä v CHVÚ Nízke Tatry a Tatry. Na veľkých plochách, až niekoľko tisíc hektárov (celkovo na území TANAP vyvrátilo 12 600 ha lesa a v Nízkych Tatrách okolo 9 000 ha) vyvrátilo lesné porasty, čím sa zásadne zmenila štruktúra biotopov v prospech otvorených plôch a rúbanísk. Predpokladáme, že sa zvýšila početnosť populácií koristi a zlepšili sa možnosti lovenia koristi na otvorených plochách oproti zapojeným kompaktným smrekovým monokultúram. Celkovo môžeme hodnotiť stav po kalamite z pohľadu trofickej základne ako lepší.

Neustále sa zvyšuje antropický tlak a úbytok biotopov výstavbou stavieb, infraštruktúry a turistickej vybavenosti predovšetkým v turistických strediskách hlavne v okolí CHVÚ, kde sú rozsiahle potravné teritóriá. Dôležité potravné teritória

vo všetkých hodnotených CHVÚ sú v predhoriach a kotlinách na poľnohospodárskej pôde, najmä na lúkach a pasienkoch. Väčšia časť týchto plôch sa nachádza mimo CHVÚ, preto je dôležité, aby sa správne manažovali aj tieto zóny.

Problémom je ťažba starých porastov, kde okolo 50 % populácie má svoje hniezdiská a sú na ne topicky viazané. Kľúčové hniezdne biotopy tvorené starými porastmi mimo 5. stupňa ochrany prírody v zmysle zákona 543/2002 o ochrane prírody a krajiny, je potrebné zachovať (chrániť pred vyrúbaním).

4.41. OROL KRÁĽOVSKÝ

AQUILA HELIACA

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Chránené vtáčie územia v ktorých je kritériovým druhom: Košická kotlina, Malé Karpaty, Ondavská rovina, Slanské vrchy, Tríbeč
Územia, kde je 1 % druhom: -

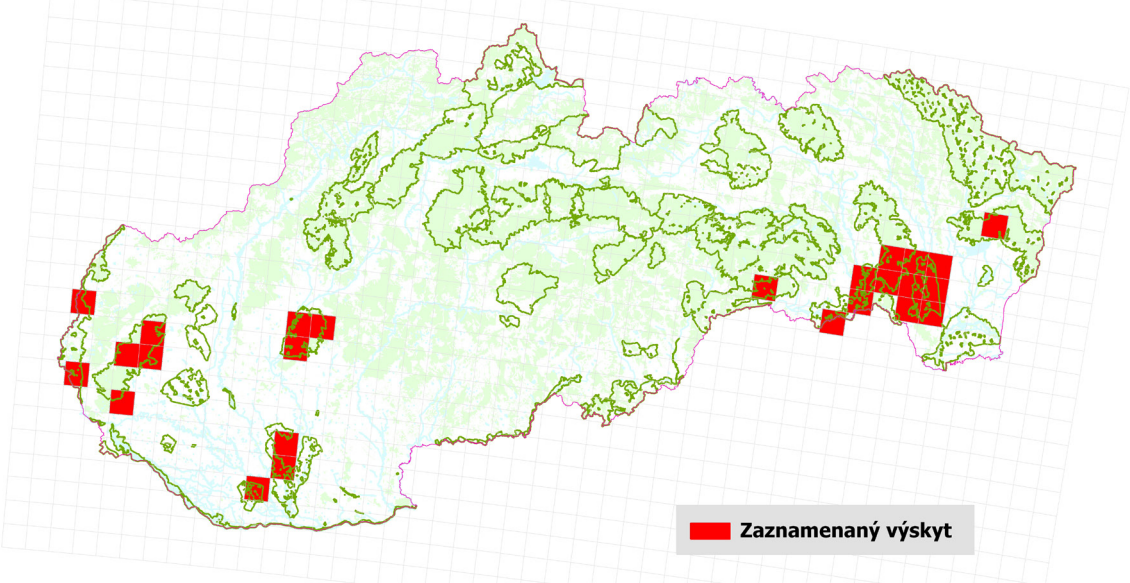
VÝSKUM A MONITORING

Karpatská panva je oblasťou, kde sa vyskytuje čiastočne izolovaná populácia orla kráľovského, hniezdiaca na území Maďarska, Slovenska, severnej časti Srbska a okraj rozšírenia v posledných rokoch zasahuje aj na územie Českej republiky a Rakúska (Haraszty et al. 1996., Horák 1998) V Európe tvorí severozápadnú časť jej celkového hniezdneho areálu. Druh s najväčšou pravdepodobnosťou začal na území Slovenska hniezdiť približne v 40-tych rokoch minulého storočia Podľa Vili et al. (2009) západná a východná časť populácie môžu byť považované za subpopulácie, s mierne limitovaným vzájomným tokom génov. O príčinách rozširovania areálu orla kráľovského v strednej Európe písal Sládek (1959), ktorý uverejnil aj niekoľko prvých údajov o jeho potrave. Historické údaje o výskyte na Slovensku zhrnuli Ferianc (1964) a Hudec & Černý (1977).

Prehľad o celkovom výskyte tohto druhu na Slovensku publikovali Danko & Chavko (1996), Danko et al. (2002) a Chavko et al. (2014). Hniezdenie bolo zaznamenané len na západnom a východnom Slovensku. Systematický monitoring bol na východnom Slovensku vykonávaný od roku 1969 a na západnom Slovensku od roku 1977. Monitorované boli všetky známe, potenciálne a historické hniezdiská druhu. Odhaduje sa, že do roku 1992 bolo systematicky sledovaných asi 80 % populácie a po roku 1992 asi 90 % z celkovej populácie na Slovensku.

V piatich CHVÚ, kde je kritérovým druhom, bolo vykonané cielené mapovanie v rokoch 2010 – 2012 prostredníctvom projektu ŠF Vtáky, kedy bola využitá pre všetky mapované územia špecializovaná jednotná metodika monitoringu(SOS/BirdLife Slovensko 2013). V CHVÚ boli dohľadávané všetky hniezdne páry na všetkých historických a potenciálnych lokalitách. Všetky nájdené hniezda boli fotograficky zdokumentované a získané dáta, prispeli k objektívnym výsledkom o stave mapovanej populácie. V relevantných CHVÚ sa podarilo zmapovať celú hniezdnu populáciu sledovaného druhu.

Hniezdenie orla kráľovského na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

V rokoch 1977 až 2013 bolo na Slovensku evidované hniezdenie 72 párov orla kráľovského. Hniezdna populácia je na Slovensku sústredená v dvoch subpopuláciách vzdialených od seba asi 200 km. Na východnom Slovensku hniezdilo 42 párov, na západnom Slovensku hniezdilo 30 párov. Výsledky boli získané v priebehu 37-rocného výskumu zameraného na sledovanie rozšírenia a trendu hniezdnej populácie ako aj habitatovej preferencie druhu (Chavko et al. 2014). Počas sledovaného obdobia sa počet známych hniezdiacich párov na Slovensku zvýšil z piatich v roku 1977 na 53 v roku 2013. V celom období bolo zaznamenaných 908 hniezdení, 642 hniezdení bolo úspešných. Zo všetkých známych hniezd za celé sledované obdobie vyletelo celkom 1080 mláďat. Na západnom Slovensku hniezdne páry preferujú predhoria, zatiaľ čo na východnom Slovensku väčšina párov hniezdi v nížinách. Distribúciu, veľkosť populácie ako aj výber stanovíšť druhu stále významnejšie ovplyvňujú antropogénne vplyvy. Výsledky naznačujú, že západoslovenská subpopulácia je antropizáciou krajiny ohrozovaná podstatne viac ako východoslovenská subpopulácia (Chavko et al. 2014).

Ak zosumarizujeme výsledky mapovania v rámci projektu ŠF Vtáky v období rokov 2010 – 2012, tak v CHVÚ, kde je kritériovým druhom, bolo zistené hniezdenie 15 – 18 párov.

Ak hodnotíme celkovú priemernú početnosť 47 párov, tak v CHVÚ z toho hniezdilo 35,1 % z celkovej hniezdnej populácie. Ak porovnáme výsledky mapovania s vedeckým návrhom, ktorý vychádzal z dát získaných v časovom období pred rokom 2003, kedy v CHVÚ vyhlásených pre ochranu kráľovského hniezdilo 71 % populácie, tak zistíme, že v súčasnosti hniezdi v daných CHVU celkovo len 35,1 % národnej populácie.

Výsledky mapovania orla kráľovského v r. 2010-2012 v CHVÚ, kde je kritériovým druhom

CHVÚ	počet monitorovaných teritórií	počet obsadených teritórií
Košická kotlina	5	4 - 5
Malé Karpaty	6	1 - 3
Ondavská rovina	9	9
Slanské vrchy	6	2
Tríbeč	3	3 - 4

Mapovaním v rokoch 2010 – 2012 bol zistený aktuálny stav populácie v tých CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany. Pri vymedzení sústavy CHVÚ v roku 2003 bola veľkosť populácie v CHVÚ Malé Karpaty stanovená na 4 teritóriá, ale aktuálne v r. 2010 – 2012 bolo obsadené už len jedno (maximálne tri) hniezdisko, čo je 75 % pokles. V CHVÚ Tríbeč bol stav z roku 2003 stanovený na 3 obsadené teritóriá a bol potvrdený aj mapovaním v r. 2010 – 2012, čo značí relatívne stabilné podmienky priaznivého stavu v mapovanom území. V CHVÚ Slanské vrchy bol stav v roku 2003 stanovený na 6 teritórií, ale mapovaním v r. 2010 – 2012 bolo potvrdené obsadenie len 2 aktívnych teritórií. Je pravdepodobné, že väčšia časť populácie sa presťahovala do priľahlej nížiny V CHVÚ Košická kotlina a CHVÚ Ondavská rovina bol v roku 2003 počet obsadených teritórií odhadnutý totožný s výsledkami mapovania v r. 2010 – 2012. Pri celkovom hodnotení možno konštatovať, že kritický nepriaznivý stav bol zistený v CHVÚ Malé Karpaty a analogicky aj v CHVÚ Slanské vrchy. Príčiny pravdepodobne úzko súvisia s nešetrnými spôsobmi hospodárskeho využívania oboch CHVÚ, ako je uvedené nižšie.

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Východoslovenská subpopulácia sa postupne z okrajov pohorí presťahovala do nížin, v roku 2013 hniezdilo až 92 % párov v nížinách. Na západnom Slovensku v nížinách hniezdilo v roku 2013 len 25 % párov, predpokladá sa, že príčinou je najmä podstatne vyšší antropický tlak, najmä nezákonný odstrel a trávenie v dôsledku záujmov „ochrany“ malej zveri. Na západnom Slovensku bolo zaznamenaných podstatne viac prípadov vtáčej kriminality v nížinách, navyše územie je výrazne viac zastavané a pretkané sieťou komunikácií, ako na východnom Slovensku. Z týchto dôvodov boli páry na západnom Slovensku vytlačené z nížin do priľahlých pohorí.

Pri hodnotení CHVÚ zrejme k najväčším zmenám stavu a biotopov došlo v posledných dvoch desaťročiach v CHVÚ Malé Karpaty. Ešte do roku 2000 tu hniezdilo spolu 6 párov. Ťažba porastov, nevhodné spôsoby a rozsah ťažby značne a dlhodobo poškodili priaznivý stav prevažnej väčšiny biotopov vhodných pre orly kráľovské. V roku 2013 tu neúspešne hniezdil posledný pár, ktorému zachladla násada kvôli ťažbe porastov v blízkosti hniezda. Ešte koncom roku 2013 Lesy SR vyťažili aj porast okolo hniezda, napriek tomu, že boli oboznámení o hniezdení orlov. V roku 2014 sa pár na lokalitu už nevrátil a po prvý krát v známej histórii už v Malých Karpatoch nehniezdi ani jediný pár orlov kráľovských.

Všeobecne sú pre druh asi najvážnejšími zmeny biotopov v dôsledku environmentálne nevhodného lesohospodárskeho a poľnohospodárskeho obhospodarovania krajiny, v potravných biotopoch predovšetkým nedostatočná diverzita plodín, zväčšovanie pozemkov na úkor aj posledných zvyškov trávnych porastov, skoré zaorávanie pôdy tesne po žatve, používanie environmentálne nevhodných chemikálií, rozorávanie pasienkov alebo naopak časté zanedbanie s ich sukcesiou. Pokles biologickej kvality biotopov, má na západnom Slovensku negatívny trend a vytvára postupnú stratu priaznivého stavu na väčšine lokalít.

4.42. ORLIAK MORSKÝ

HALIAEETUS ALBICILLA

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Chránené vtáčie územia, v ktorých je kritériovým druhom: Dunajské luhy
Územia, kde je 1 % druhom: -

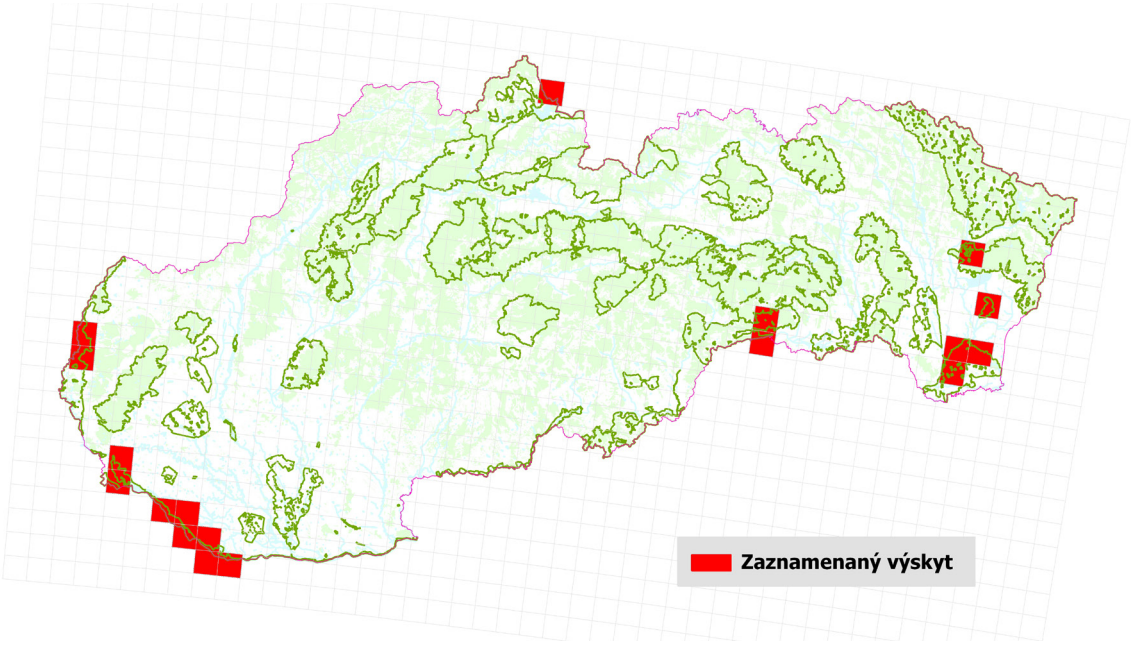
VÝSKUM A MONITORING

Prvý doložený údaj o hniezdení pochádza z dvadsiatych rokov minulého storočia z Podunajska (Matoušek 1931). O hniezdení v Podunajsku podrobnejšie údaje uvádza Áč (1989), ktorý píše, že od roku 1946 do roku 1964 sa zistilo iba 9 prípadov úspešného hniezdenia. Z literárnych údajov vyplýva, že na našom území hniezdili orliaky do roku 1964, kedy bolo zaznamenané posledné úspešné hniezdenie (Štollman 1966, Ferianc 1977). V nasledujúcom období nebolo na Slovensku hniezdenie známe. Až začiatkom 90-tych rokov sa začína postupne zvyšovať počet pozorovaní letných výskytov v oblasti ramennej sústavy Dunaja (Bohuš 1996, 1997, Rác in verb., Trnka et al. 1998). V roku 1998 v dunajských luhoch po 34 rokoch znovu úspešne zahniezdili 2 páry orliakov. V roku 1999 v tejto oblasti úspešne hniezdili už 3 páry a ďalší pár si postavil hniezdo, ale k zneseniu násady nedošlo. Na základe pozorovaní v hniezdnom období roku 1999 predpokladal Jureček (in verb.) hniezdenie ďalšieho páru v južnej časti Borskej nížiny.

V rokoch 1988 až 2003 bolo hniezdenie dvoch párov kontrolované nepravidelne a nebolo dostatočne dokumentované. Intenzívnejšie bolo hniezdenie orliakov sledované až od roku 2004. Väčšina potenciálnych oblastí na celom území Slovenska bola dostatočne kontrolovaná a nie je nepravdepodobné, že hniezdenie ušlo pozornosti. Od roku 2004 až do súčasného obdobia máme viac menej ucelený prehľad o trende vývoja populácie (Chavko 2014).

V CHVÚ Dunajské luhy je jediné územie, kde je orliak kritérovým druhom, preto tu bolo vykonané cielené mapovanie v rokoch 2010 – 2012 prostredníctvom projektu ŠF Vtáky, kedy bola využitá pre všetky mapované územia jednotná špecializovaná metodika monitoringu (SOS/BirdLife Slovensko 2013). V CHVÚ boli zmapované všetky hniezdne páry na historických a potenciálnych lokalitách.

Hniezdenie orliaka morského na Slovensku v r. 2010 – 2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Návrat tohto druhu ako hniezdiča na naše územie zrejme súvisí so vzostupným trendom vývoja európskej populácie a prirodzeným rozširovaním jeho hniezdneho areálu od druhej polovice 80-tych rokov. Za najvýznamnejší možno označiť expanzívny vplyv prosperujúcej maďarskej populácie, ktorá už v roku 1999 dosiahla početnosť približne 80 hniezdiacich párov.

Na západnom Slovensku vyhovovali jeho nárokom najmä lužné lesy riek Dunaja a Moravy. V období rokov 2005 – 2012 v oblasti lužných lesov Dunaja hniezdilo 3 – 5 párov a v oblasti Záhorského Pomoravia sa o hniezdenie neúspešne pokúšali 3 páry. Na východnom Slovensku hniezdil prvý pár v roku 2004 v oblasti Vihorlatu, neskôr pri Sennom (Danko in verb.) a ďalšie 2 páry hniezdili od r. 2012 v oblasti luhov rieky Latorice (Lipták, Mihók 2007, Balla in verb). Od roku 2012 hniezdi 1 pár aj v CHVÚ Slovenský kras (Olekšák in verb.). Od roku 2010 hniezdi úspešne jeden pár na strednom Slovensku na historickej hniezdnej lokalite pri Oravskej priehrade (Suchánek in litt.).

Hniezdenie v CHVÚ v sledovanom období: v CHVÚ Dunajské luhy teda doteraz hniezdilo 3 – 5 párov, v CHVÚ Záhorské Pomoravie boli zaznamenané pokusy 3 párov o zahniezdenie, v CHKO Vihorlat hniezdil 1 pár, ktorý sa neskôr presunul do CHKO Latorica a tam spolu hniezdili 3 páry. V CHVÚ Slovenský kras hniezdi 1 pár a napokon 1 pár hniezdi v CHKO Horná Orava. Do konca roku 2013 hniezdilo na Slovensku spolu 10 párov a 3 páry sa o hniezdenie pokúšali. Všetky páry hniezdili v CHVÚ. Ak zosumarizujeme výsledky mapovania v rámci projektu ŠF Vtáky v období rokov 2010 – 2012, tak v CHVÚ Dunajské luhy, kde je kritériovým druhom, bolo zistené 3 – 5 obsadených teritórií.

Ak hodnotíme celkovú priemernú početnosť 10 párov, tak v CHVÚ Dunajské luhy z toho hniezdilo 35 % z celkovej hniezdnej populácie na Slovensku.

Výsledky mapovania orliaka morského v r. 2010-2012 v CHVÚ, kde je kritériovým druhom

CHVÚ	počet monitorovaných teritórií	počet obsadených teritórií
Dunajské luhy	6	3 - 5

Cieľom mapovania v rokoch 2010 – 2012 bol zistenie aktuálneho stavu populácie v tých CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany. Pri vymedzení sústavy CHVÚ v roku 2003 bola veľkosť populácie v CHVÚ Dunajské luhy stanovená na 3 – 4 obsadené teritóriá. Mapovaním v rokoch 2010 – 2012 sa zistil takmer rovnaký stav obsadenia s 3 – 5 aktívnymi teritóriami. Vzhľadom na súčasný nepriaznivý stav, najmä environmentálne neprijateľné lesné hospodárstvo a nárast vyrušovania populácia nevykazuje vzostupný trend, skôr je predpoklad poklesu hniezdnych párov. Pár, ktorý hniezdil v rokoch 2011 – 2013 pri Čunove, práve z vyššie uvedených dôvodov ani raz úspešne nevyhniezdil a pravdepodobne opustil hniezdisko už natrvalo.

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Orliak morský obýva na Slovensku predovšetkým lesné biotopy v blízkosti väčších riek, priehrad alebo sústav vodných plôch. Na našom území orliaky hniezdia len v priamej blízkosti vodných tokov, priehrad a väčších rybníkov. Hniezdny biotop tvoria vysokokmenné porasty prirodzeného lesa. V CHVÚ Dunajské luhy hniezdi prevažne na topoľoch (*Populus sp.*, Hudec, Černý 1977), v blízkosti okraja lesa, alebo vo vnútri redšieho porastu. Hniezdo pri Oravskej priehrade zaznamenané v roku 1960 bolo umiestnené na smreku (*Picea abies*, Kocian 1960), neskôr po roku 2010 tam orliaky hniezdili na boroviciach (Karaska in verb.). Hniezdo v CHVÚ Slovenský kras bolo umiestnené na buku. Orliak morský je počas hniezdenia citlivý na vyrušovanie a pri výbere hniezdneho teritória preferuje lokality s nízkou návštevnosťou, najčastejšie na hniezdenie využíva svoje nocoviská a odpočinkové stanovištia (Bohuš 1996, 1997). Najmenšia vzdialenosť medzi hniezdami jednotlivých párov v Dunajských luhoch bola 17 km (Rác, Bohuš in verb.). V CHVÚ Dunajské luhy na hniezdenie preferuje porasty vo veku nad 80 rokov s pôvodným drevinovým porastom. K významným nepriaznivým zmenám biotopov dochádza v súvislosti s nadmernou ťažbou pôvodných porastov a rozsiahlou výsadbou šľachtených alochtónnych kanadských topoľov. K zmenám charakteru biotopov značne prispieva aj stále výraznejšie zazemňovanie ramien Dunaja a s tým súvisiace zmeny biodiverzity.

CHVÚ Dunajské luhy sú kľúčovou oblasťou výskytu druhu na našom území, v ktorom orliaky nachádzajú jednak vhodné hniezdne a potravné biotopy, ale i zimoviská a odpočinkové stanovištia. V ostatných CHVÚ dochádza v zimnom období k zamŕzaniu vodných biotopov, čo znemožňuje celoročný výskyt v dôsledku straty potravnej ponuky. Medzi najperspektívnejšie možno zaradiť CHVÚ Medzibodrožie a CHVÚ Záhorské Pomoravie.

4.43. KAŇA MOČIARNA

CIRCUS AERUGINOSUS

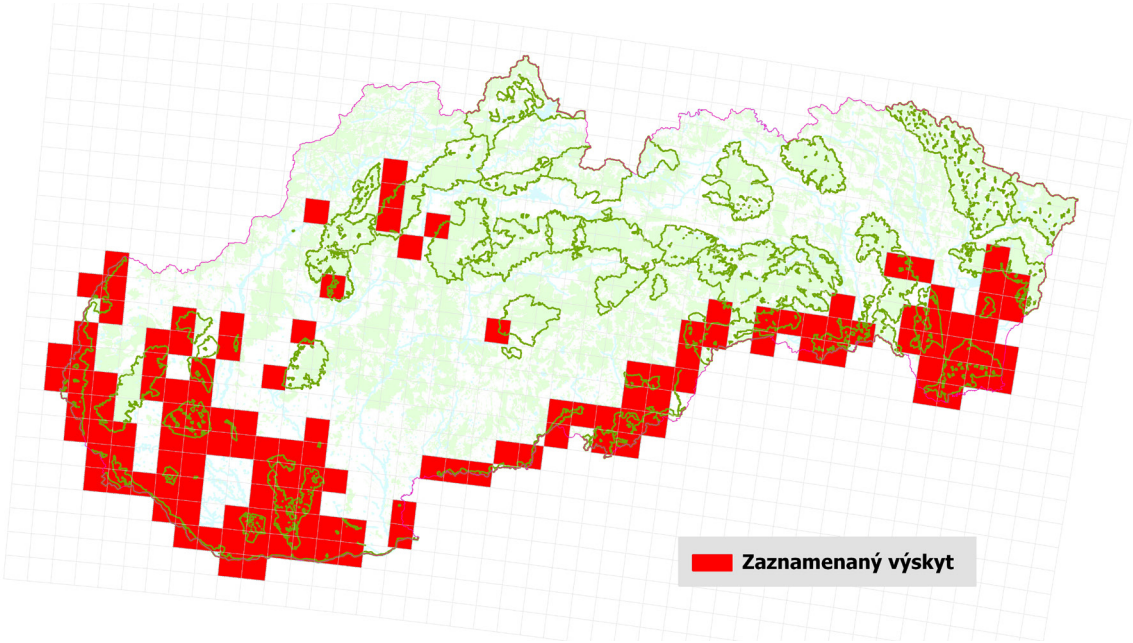
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dolné Považie, Medzibodrožie, Senianske rybníky, Úľanská mokraď
Územia, kde je 1 % druhom: Cerová vrchovina – Porimavie, Dunajské luhy, Parížske močiare, Poiplie, Slovenský kras, Záhorské Pomoravie, Žitavský luh

VÝSKUM, MAPOVANIE A MONITORING

Prvé údaje o monitoringu populácie na Slovensku boli zhrnuté v rámci "Správy o činnosti Skupiny pre výskum dravého vtáctva a sov v ČSSR (Danko 1976). Systematickejší výskum a monitoring populácie nastal počiatkom 90. rokov, zameraný bol najmä na rybníky a mokrade s vyšším počtom hniezdiacich párov, stále však tento monitoring nebol realizovaný synchrónne na národnej úrovni (Wieland 1999, Kloubec a Čapek 1993, Jureček 1996, Trnka 1999, Lengyel 1998, Danko et al. 1994, Šotnár a Slobodník 1996). Mapovanie kaní močiarnych bolo časťou viacerých projektov predovšetkým v oblasti CHVÚ Záhorské Pomoravie, Dolné Považie, Senianske rybníky a Medzibodrožie. Prvé zhodnotenie populácie na národnej úrovni priniesol až atlas Rozšírenie vtákov na Slovensku (Danko et al. 2002) Po monitoringu realizovanom pre účely vymedzenia sústavy CHVÚ až s výnimkami, kedy sa realizoval monitoring na lokálnej úrovni sa systematickejší monitoring realizoval až v rámci projektu ŠF Vtáky. V rámci tohto monitoringu boli sledované CHVÚ, kde bol tento druh predmetom ochrany a zároveň tu hniezdila jeho významná populácia. Mapovanie prebiehalo v CHVÚ Záhorské Pomoravie, Úľanská mokraď, Dolné Považie, Žitavský luh, Parížske močiare, Poiplie, Senianske rybníky a Medzibodrožie. Bola použitá metóda mapovania hniezdnych teritórií – kontrola vhodných lokalít na prítomnosť kaní, obsadenosť lokalít a sledovanie priebehu hniezdenia na lokalitách. Lokality boli považované za obsadené v prípade prítomnosti druhu na lokalite, pričom boli vykonané ďalšie kontroly lokalít, aby sa zistil stav hniezdenia (na základe toku, teritoriálneho správania, donášania potravy na hniezdo, vylietaných mláďat). V zvyšných CHVÚ s početnejšou populáciou kane močiarnej boli použité údaje od miestnych expertov (CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie, Dunajské luhy a Slovenský kras). Údaje

získané z mapovania pokryli najmä najdôležitejšie biotopy pre druh v oblasti – rybníky, mokrade, mŕtve ramená, menšia pozornosť bola venovaná mapovaniu biotopov na poľnohospodárskej pôde. Menšia časť párov v daných CHVÚ tak mohla ujsť pozornosti. V CHVÚ Záhorské Pomoravie bola zmapovaná najmä Ramsarská oblasť okolo rieky Moravy, ďalšie údaje z oblasti CHVÚ boli doplnené mimo projektu ŠF Vtáky. Podobne boli doplnené údaje pre CHVÚ Medzibodrožie a Senianske rybníky. Získané dáta poskytujú relatívne presne stanovené odhady populácií v danom mapovanom období.

Hniezdenie kane močiarnej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Stav populácie kane močiarnej bol v roku 2002 odhadovaný na 400 – 500 párov (Danko et al. 2002). Trend vývoja populácie na Slovensku bol uvedený ako rastúci (BirdLife International 2004). Vychádzajúc z porovnania odhadov veľkostí populácií v navrhovaných CHVÚ v roku 2003 (Rybanič et al. 2003) s terajším stavom populácií, môžeme trend vývoja veľkosti populácií v jednotlivých CHVÚ považovať za stabilný prípadne kolísavý. Vo väčšine prípadoch súvisí počet hniezdiacich párov so stavom vodnej hladiny na lokalitách, ničením hniezdnych porastov a vhodných potravných biotopov. V CHVÚ Záhorské Pomoravie bol v porovnaní s rokom 2003 (priemerne 23 párov) zaznamenaný kolísavý počet hniezdiacich párov (odhadovaný stav 15 – 25 párov, Nemček 2013), kde najmä páry hniezdiace v alúviu rieky Moravy sú výrazne ovplyvňované jarnými záplavami. Na niekoľkých lokalitách kane zahniezdili, iba keď neboli vyschnuté. Negatívne sa prejavilo opustenie niekoľkých lokalít pravdepodobne z dôvodu odstraňovania trste a úbytku vhodných TTP a lucernovísk nahradených poľnohospodárskymi plodinami. V budúcnosti, ak bude pokračovať úbytok potravných a hniezdnych biotopov, bude trend vývoja skôr klesajúci. V CHVÚ Úľanská mokraď bol stav populácie odhadovaný na 9 – 17 párov, čo je menej ako v roku 2003 (25 párov, Rybanič et al. 2003). Trend vývoja populácie medzi týmito rokmi možno hodnotiť ako kolísavý s nižším počtom hniezdiacich párov ako v čase vedeckého návrhu CHVÚ. Kolísavý stav populácie spôsobilo kolísanie vodnej hladiny na lokalitách počas rokov mapovania. V CHVÚ Dolné Považie bol zaznamenaný kolísavý stav populácie 19 – 40 párov, teda na podobnej úrovni ako v porovnaní s rokom 2003 (30 párov, Rybanič et al. 2003). Fluktuácia populácie súvisí s veľkou mierou s kolísaním stavu vodnej hladiny v rámci územia. V prípade zachovania biotopov sa neočakáva negatívny vývoj populácie v budúcnosti. Kolísavý stav populácie bol zistený i v CHVÚ Senianske rybníky, kde oproti vedeckému návrhu v roku 2003 (30 párov, Rybanič et al. 2003) bolo v rokoch 2010 – 2013 odhadovaných 13 – 29 párov. Priemerný počet párov je nižší ako v čase vedeckého návrhu. V CHVÚ Žitavský luh bola zaznamenaná relatívne stabilná populácia (3-6 párov, Gúgh in litt.), čo je o jeden-dva páry vyšší stav oproti roku 2003 – 4 páry (Rybanič et al. 2003). V CHVÚ Parížske močiare bolo zaznamenaných počas mapovania minimálne 10 – 15 párov (Nemček 2013, Gúgh in litt.) v porovnaní s rokom 2003 (23 párov). Počet párov je odhadom ale vyšší, ako zaznamenaný (15 – 20 párov) a nepredpokladá sa pokles na danej lokalite, keďže podmienky sú tu optimálne. Podľa získaných údajov bol pokles zaznamenaný v CHVÚ Poiplie. V rokoch 2010 – 2012 tu bolo zaznamenaných 2 – 8 párov, čo znamená pokles populácie oproti roku 2003 (25 párov, Rybanič et al. 2003). Oproti roku 2003 sa ale znížila rozloha CHVÚ oproti návrhu,

čo vylúčilo niekoľko potenciálnych lokalít pre hniezdenie kane z CHVÚ. Počet hniezdiacich párov súvisel so stavom počasia a biotopov na lokalitách. Výrazné zrážky a naopak suchá ovplyvnili hniezdenie v tomto CHVÚ. Pokles populácie sa predpokladá v CHVÚ Medzibodrožie, kde v rokoch 2010 – 2012 hniezdilo 35 – 45 párov. V porovnaní s rokom 2003 – priemerne 60 párov (Rybanič et al. 2003). Ako na ostatných územiach, hniezdenie je najviac ovplyvnené stavom vodnej hladiny. Na základe dostatku vhodných prirodzených biotopov sa očakáva stabilný stav populácie v budúcnosti.

Na lokalitách, kde neprebiehalo mapovanie ŠOP SR (CHVÚ Dunajské luhy, Cerová vrchovina – Porimavie, Slovenský kras) bolo zaznamenané zvýšenie hniezdnej populácie v CHVÚ Slovenský kras na 15 – 18 párov v porovnaní s vedeckým návrhom – 4 páry (Rybanič et al. 2003). Zvýšenie populácie súvisí tiež so zvýšením rozlohy CHVÚ oproti vedeckému návrhu a tiež s detailnejším monitoringom populácie od roku 2010 v rámci CHVÚ. Ohrozenia plynú s ničením porastov trste a pálky na rybníkoch vplyvom tlaku majiteľov a užívateľov na zvýšenie produkčnej kapacity. V CHVÚ Dunajské luhy a Cerová vrchovina – Porimavie je stav populácie odhadovaný ako stabilný a počet párov bol odhadovaný na 2 – 7, resp. 10 – 15 párov pre Dunajské luhy. Tento stav môže byť vyšší najmä v CHVÚ Dunajské luhy, kde je viacero vhodných biotopov, no druhu sa nevenuje adekvátna pozornosť. V CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie počet hniezdiacich párov závisí predovšetkým od stavu biotopov, keďže dochádza na jar k nelegálnemu vypaľovaniu trste na lokalitách a výšky vodnej hladiny.

Celkový stav populácie možno odhadnúť na základe údajov v CHVÚ na 129 – 220 párov. V čase vedeckého návrhu CHVÚ bol stav populácie v uvedených CHVÚ odhadovaný na 175 – 263 párov. Celková populácia dosahuje podobné hodnoty, ako v čase návrhu, no na viacerých územiach je badateľné výrazné kolísanie populácie počas rokov, čo súvisí s výkyvmi počasia, najmä dlhotrvajúcimi zrážkami spôsobujúcimi kolísanie stavu vodnej hladiny (vytopenie hniezd), alebo naopak málo zrážok spôsobujúce vysychanie lokalít, ktoré sú dostupné predátorom a nevhodné pre hniezdenie. Lokálne, predovšetkým na západnom Slovensku, sú kane ohrozené i nelegálnym odstrelom a otravami. Prípady nelegálneho prenasledovania dravcov boli zaznamenané v oblasti CHVÚ Úľanská mokraď a Záhorské Pomoravie.

Výsledky mapovania kane močiarnej v r. 2010-2012 v CHVÚ, kde je kritériovým druhom

CHVÚ	Mapované lokality	Obsadené lokality	Odhadovaná veľkosť populácie (páry)
Cerová vrchovina - Porimavie	8	8	4-7
Dolné Považie	44	44	19-40
Dunajské luhy	7	7	10-15
Medzibodrožie	24	24	35-45
Parížske močiare	1	1	15-20
Poiplie	8	6	2-8
Senianske rybníky	4	4	13-29
Slovenský kras	5	5	15-18
Úľanská mokraď	14	14	9-17
Záhorské Pomoravie	38	35	15-25
Žitavský luh	1	1	3-6

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Kaňa močiarna je naviazaná na podmáčané porasty trste, pálky na rybníkoch a mŕtvych ramenách a mokrade s vyššou vegetáciou. Ostatné biotopy sú obsadzované najmä v prípade nedostatku vyššie uvedených. Na lokalitách s rybníkmi (Cerová vrchovina – Porimavie, Slovenský kras, Úľanská mokraď) bol zaznamenaný negatívny vplyv ničením trste, čo spôsobilo úbytok vhodného biotopu pre hniezdenie v daných rokoch. Nelegálne vypaľovanie trste bolo zaznamenané na lokalitách v

CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie. Špecifikom pri hniezdnom biotope je závislosť od výšky vodnej hladiny, ktorá výrazne ovplyvňuje hniezdenie druhu. Kolísanie vodnej hladiny ovplyvnilo hniezdenie na lokalitách v CHVÚ Záhorské Pomoravie (najmä záplavy v alúviu Moravy a naopak vysychanie mokraďných lokalít). V budúcnosti môžu byť tieto výkyvy počasia ešte výraznejšie, čo zrejme bude spôsobovať veľké výkyvy v populácii medzi jednotlivými rokmi. Okrem prirodzených mokradí a vodných plôch predstavujú na nížinách osídľovaný biotop polia s poľnohospodárskymi plodinami ako obilie a repka. V týchto biotopoch dochádza často k veľkým stratám – najmä oblasť CHVÚ Dolné Považie. Okrem úbytku hniezdnych biotopov, je ohrozením úbytok potravných biotopov – najmä trvalých trávnych porastov a brehovej vegetácie pozdĺž ramien a tokov. Okrem párov hniezdiacich v CHVÚ sú dôležité pre ďalšie páry z okolia, ktoré za potravou lietajú niekoľko km od hniezd. Redukcia TTP a zmena pestovaných plodín (zánik lucernovísk) mala vplyv na minimálne 3 páry hniezdiace pri hraniciach CHVÚ Záhorské Pomoravie.

4.44. KAŇA POPOLAVÁ

CIRCUS PYGARGUS

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Medzibodrožie, Úľanská mokraď
Územia, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM A MONITORING

Prvý publikovaný nález hniezda kane popolavej z územia Slovenska je známy z roku 1895 (Schenk 1930). Opätovne bolo hniezdenie potvrdené až v roku 1946 (Balát 1947). V tom čase však druh nebol ciele monitorovaný, a tak s veľkou pravdepodobnosťou mnohé hniezdne výskyty ušli pozornosti. Kaňa popolavá hniezdi na území Slovenska každoročne, avšak s veľkými výkyvmi početnosti. Ako vzácnemu hniezdičovi mu bola venovaná zvýšená pozornosť v druhej polovici dvadsiateho storočia. Publikované práce majú najmä faunistický charakter. Súhrnne boli údaje o rozšírení a početnosti na Slovensku spracované za obdobie 1970 – 1990 (Danko et. al. 1994) a za obdobie 1980 – 1990 (Danko et. al. 2002). Osobitne boli spracované i jednotlivé regióny, napr. východné Slovensko 1973 – 2008 (Danko 2008) a Záhorie 1993-2003 (Noga 2004).

Vzhľadom na fluktuáciu početnosti kane popolavej, nie je v žiadnej práci zo Slovenska uvádzaný trend populácie. V rámci jej európskeho rozšírenia sa udáva populačný vzostup, resp. stabilný stav.

V súčasnosti je výskyt a hniezdenie v rámci prevažnej väčšiny hniezdnych teritórií kane popolavej monitorované každoročne, predovšetkým na juhozápadnom Slovensku a výsledky sú každoročne publikované a boli použité aj pre tieto zhodnotenia spolu s výsledkami zistenými popri monitoringu iných druhov v rámci projektu ŠF Vtáky.

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Odhad veľkosti hniezdnej populácie v rokoch 2003 – 2012 sa pohybovali na národnej úrovni vo výške 5 – 25 párov; pričom počet dohľadaných hniezd bol 2 – 9, počet úspešných hniezdiacich párov bol 1 – 6. Počet vyvedených mláďat bol v priemere 1,4 na hniezdiaci pár, resp. 2,2 na úspešné hniezdenie. Pozornosť venovaná druhu je pomerne vyrovnaná. Po zvýšení početnosti v rokoch 2006-2009 nastal opäť pokles. Hniezdenie druhu je v poslednom desaťročí pravidelne zisťované len na západnom Slovensku a výnimočne na juhu stredného Slovenska. Na východnom Slovensku ako hniezdič nebol zistený od roku 1999 (Danko 2008), na niektorých miestach tu však mohol uniknúť pozornosti.

Kane popolavé ako hniezdiče neboli zaznamenané ani v jednom CHVÚ, kde sú kritériovými druhmi. Hniezdne lokality sa nachádzali v CHVÚ Dolné Považie, CHVÚ Špačinsko-nižnianske polia a v CHVÚ Záhorské Pomoravie.

Výsledky mapovania kane popolavej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Údaje podľa vedeckého návrhu (Rybanič et al. 2003)	Počet párov zistených v rokoch 2010-2012
Medzibodrožie	3 - 5	0 - 2
Úľanská mokraď	1 - 5	nezistené

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Hniezdnym prostredím kaní popolavých sú vyššie bylinné porasty – ostrice, zmiešané porasty ostríc, trstiny a zlatobyle, kosené lúčne spoločenstvá. Časť populácie hniezdi v agrocenózach, najmä v obilných poliach (pšenica, jačmeň), menej často v porastoch repky olejnej, alebo ďateline. V kritériových CHVÚ pre kaňu popolavú sa stav a zmeny hniezdnych, potravných a migračných biotopov nesledoval. K dispozícii sú len sumárne údaje o veľkosti plochy jednotlivých poľnohospodárskych plodín, ktoré tento druh využíva ako hniezdisko, resp. potravný biotop na národnej úrovni.

Počas sledovaného obdobia nedošlo k zániku žiadnej z opakovane využívaných hniezdnych lokalít, ktoré nie sú poľnohospodársky využívané.

4.45. HAJA ČERVENÁ

MILVUS MILVUS

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Laborecká vrchovina, Záhorské Pomoravie.
Územia, kde je 1 % druhom: –

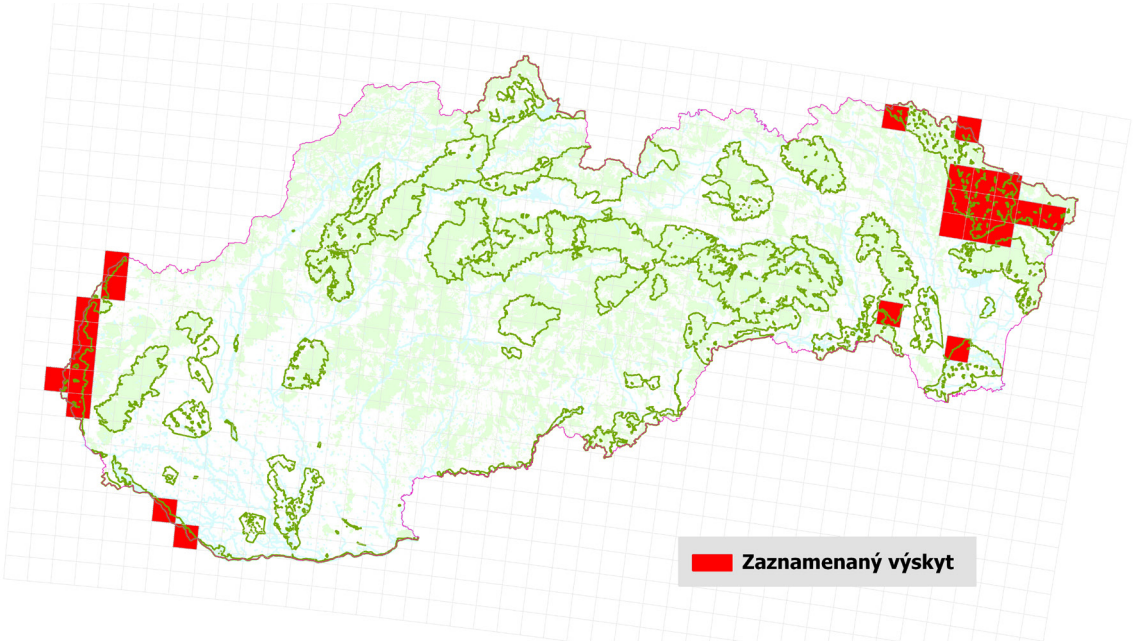
VÝSKUM A MONITORING

Haji červenej, rovnako ako iným druhom dravcov, sa na Slovensku venuje systematická pozornosť už desaťročia. Už Ferianc (1977) o nej píše ako o nehojnom druhu, hniezdiacom v 30-tych až 40-tych rokoch po celom Slovensku. Ešte v 50-tych rokov 20. storočia bola haja červená na Slovensku pravidelne sa vyskytujúcim druhom najmä v severovýchodnej časti východného Slovenska. Odvtedy jej stav výrazne poklesol a v druhej polovici 60-tych rokov takmer úplne vymizla (Danko et al. 1994). V posledných dvoch desaťročiach sa začali znovu objavovať jednotlivo hniezdiace páry na východnom Slovensku najmä v oblasti Laboreckej vrchoviny a na západnom Slovensku najmä v Záhorskom Pomoraví a na Podunajsku.

Najvýznamnejšími hniezdnymi lokalitami druhu na Slovensku v súčasnosti sú CHVÚ Záhorské Pomoravie a CHVÚ Laborecká vrchovina. Ucelenejšie zhodnotenie početnosti a ďalšie dôsledné mapovanie druhu v týchto CHVÚ riešil projekt ŠF Vtáky, v rámci ktorého sa mali dohľadávať hniezdiace páry hají červených metódou mapovania hniezdnych teritórií a následného dohľadávania hniezd. V CHVÚ Záhorské Pomoravie boli tieto metódy doplnené systematickým dohľadávaním hniezd v porastoch v zimných mesiacoch, ktoré potom v hniezdnej sezóne uľahčovali dohľadanie konkrétneho hniezda haje červenej. V rámci monitoringu boli kontrolované historické aj potenciálne nové hniezdne lokality.

V oboch CHVÚ bola v rámci projektu ŠF Vtáky zmapovaná takmer celá populácia haje červenej. Údaje dostupné za r. 2010 – 2012 tak umožňujú pomerne presné stanovenie početnosti druhu v jednotlivých CHVÚ.

Hniezdenie haje červenej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Na Slovensku sa haji červenej, ako prevažnej väčšine dravých vtákov, venovala a stále venuje veľká pozornosť. V minulom storočí bola pomerne bežným vtákom najmä na východnom Slovensku. V roku 1955 bola v severovýchodnej časti východného Slovenska uvádzaná ako druhý najbežnejší dravec po myšiakovi hôrnom (Bauer & Tichý 1963). Jej počet začal prudko klesať najmä koncom 50-tych rokov a okrem severovýchodnej časti východného Slovenska v druhej polovici 60-tych rokov minulého storočia vymizla úplne (Danko et al. 1994). Od roku 1965, kedy sa počet hají červených na východnom Slovensku odhadoval na 33 párov (Mošanský 1972), však nastal pokles početnosti aj v tejto časti Slovenska. V polovici 90-tych rokov tu hniezdili už len jednotlivé páry (Maderič & Síryová 2002). Na západnom Slovensku hniezdil v rokoch 1952 – 1957, 1964 – 1965 a 1979 jeden pár v Malých Karpatoch. Po otvorení slovensko-rakúskeho pohraničného pásma („železnej opony“) boli v roku 1990 zistené ďalšie páry v lužných lesoch rieky Moravy a ich počet bol odhadnutý na 10. V nasledujúcich rokoch tu haje červené hniezdili pravidelne, ale ich odhadované počty neprekročili hranicu 10 párov, pričom dohľadaných hniezd bolo maximálne 5 (Danko et al. 1994). V oblasti Podunajska sú známe dve hniezdne lokality (Medveďov a Číčov). Prvé zistené hniezdenie druhu v tejto oblasti je z roku 1998 z Medveďova, kde sa pár vyskytoval v rokoch 1998 – 2001 (hniezdenie zistené len v rokoch 1998 a 1999). Druhou lokalitou je Číčov, kde haje červené úspešne hniezdili v rokoch 2000 – 2001 (Rác in verb.).

Hniezdna populácia haje červenej v roku 2002 na Slovensku bola odhadovaná na 15 – 20 párov (Danko et al. 2002). V návrhu sústavy chránených vtáčích území v Slovenskej republike v roku 2003 bola odhadnutá na 17 párov na celom Slovensku, z toho 12 párov v sústave navrhovaných CHVÚ, čo tvorilo 71 % celoslovenskej populácie (Rybanič et al. 2003). V súčasnosti má populácia druhu na Slovensku mierne klesajúcu tendenciu a odhad veľkosti je 7 – 11 párov. Celá slovenská populácia je momentálne sústredená do dvoch CHVÚ (Laborecká vrchovina a Záhorské Pomoravie), kde je haja červená kritériovým druhom. V každom z týchto CHVÚ má však vývoj populácie rozdielny charakter.

Aktuálny stav populácie bol zistený mapovaním v r. 2010 – 2013 v tých CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany. V CHVÚ Laborecká vrchovina tak bola pri vymedzení sústavy CHVÚ v r. 2003 odhadnutá veľkosť populácie na 5 párov. Aktuálne v tomto CHVÚ je veľkosť populácie 1-3 páry, čo znamená takmer 50 % pokles. Hniezdny výskyt je sústredený do južnej časti CHVÚ. Naviac je potrebné zdôrazniť skutočnosť, že v období rokov 2010 – 2012 nie je známy zistený prípad úspešného hniezdenia haje červenej. Opačná situácia je v CHVÚ Záhorské Pomoravie. Kým odhad pri vymedzení sústavy CHVÚ v r. 2003 stanovil veľkosť populácie na 3 páry, aktuálny odhad veľkosti populácie je 5 – 8 párov. Populačný trend má u haje červenej mierne stúpajúcu tendenciu. Táto skutočnosť je pravdepodobne spôsobená migráciou jedincov z Rakúska a Českej republiky. Tak isto zvyšujúcim sa počtom zimujúcich jedincov v tejto oblasti a tiež zlepšením ochrany a poznatkov o tomto dravcovi v území. Okrem spomínaných území bola haja červená ako doplnkový druh pri vymedzení sústavy CHVÚ v r. 2003 uvedená v ďalších 4 územiach: Bukovské vrchy (1 – 2 páry), Dunajské luhy (1 – 2 páry), Medzibodrožie (0 – 1 pár) a Úľanská mokraď (0 – 1 pár). V súčasnosti ani v jednom z týchto území nehniezdi.

Výsledky mapovania haje červenej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Laborecká vrchovina	8	2	1-3
Záhorské Pomoravie	15	8	5-8

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V prípade hniezdnych biotopov haje červenej v daných CHVÚ došlo v porovnaní so stavom v čase vymedzovania sústavy k rozsiahlym zmenám v kvalite a rozsahu potenciálnych hniezdnych biotopov, čo môže mať dosah na populáciu aj v budúcnosti. V CHVÚ Laborecká vrchovina vykazujú hniezdne biotopy dlhodobo nepriaznivý stav, zapríčinený intenzívnou a nevhodnou lesohospodárskou činnosťou v posledných 10 rokoch. Pri obnove lesných porastov, ktoré tvoria hniezdny biotop v CHVÚ, sa uplatňuje najmä podrastový hospodársky spôsob (jeho veľkoplošná a maloplošná forma), ktorého negatívny vplyv na stav hniezdneho biotopu je v súčasnosti už neakceptovateľný. V CHVÚ Záhorské Pomoravie vykazujú hniezdne biotopy priemerný stav. Zatiaľ čo na väčšine existujúcich hniezdísk sa darí udržiavať hniezdny biotop v priemernom stave, najmä vďaka vyhlasovaniu ochranných zón v okolí dohľadaných hniezd, na ďalších potenciálnych vhodných hniezdnych biotopoch pre haju červenú to je už horšie. Preto je pre ochranu druhu veľmi dôležité dohľadať konkrétne hniezdo a nezastaviť sa na úrovni vyznačenia hniezdneho teritória alebo pravdepodobného hniezdiaceho páru. Je nevyhnutná dôsledná kontrola dodržiavania ochrannej zóny, najmä zo strán poľovníckych združení, ktoré viackrát narušili ochrannú zónu hniezda stavbou poľovníckeho zariadenia a v prípade takéhoto zistenia treba vzniknutú situáciu vyriešiť v prospech hají. Čo sa týka potravných biotopov v oboch CHVÚ vykazujú priemerné až dobré hodnoty, ktoré je potrebné v ďalšom období udržiavať, s čím súvisí vyvíjanie aktivít na podporu extenzívneho chovu dobytka a s tým súvisiace rozširovanie rozlohy pasienkov, správne obhospodarovanie a rozširovanie kosných lúk a dokončenie ošetrenia stĺpov 22 kV elektrických vedení v celom CHVÚ.

4.46. HAJA TMAVÁ

MILVUS MIGRANS

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dunajské luhy, Medzibodrožie, Úľanská mokraď, Záhorské Pomoravie.
Územia, kde je 1 % druhom: –

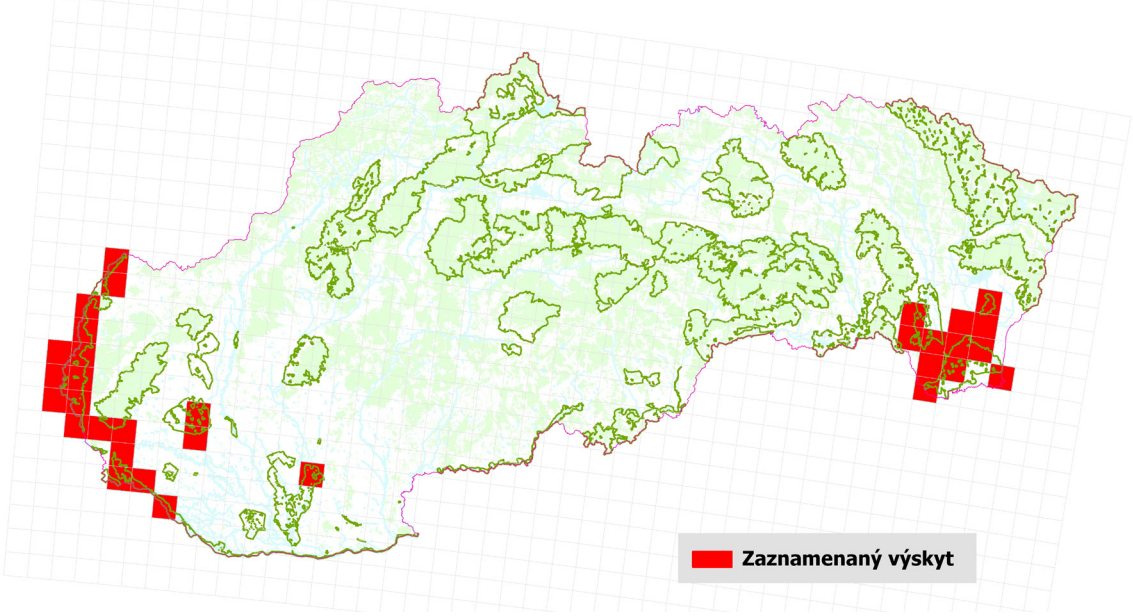
VÝSKUM A MONITORING

Haji tmavej, rovnako ako iným druhom dravcov, sa na Slovensku venuje systematická pozornosť už desaťročia. Už Ferianc (1977) o nej píše ako o druhu, ktorý nie je vzácny v okolí riek Morava, Dunaj, Váh, Nitra a vo Východoslovenskej nížine. V 60-tych a 70-tych rokoch to boli vo Východoslovenskej nížine, najmä v okolí riek, ale aj v predhoriach, celkom obyčajné vtáky. Začiatkom 80-tych rokov však zostalo na Východoslovenskej nížine už len zopár párov. Ďalším tradičným a stálym hniezdiskom druhu boli v tejto dobe Podunajská nížina (Danko et al. 1994). Po páde železnej opony v 90-tych rokoch bola haja tmavá ako hniezdič zistená aj v lužných lesoch v povodí riek Dyje a Morava na slovensko-rakúsko-českej hranici.

Najvýznamnejšími hniezdnymi lokalitami druhu na Slovensku v súčasnosti sú CHVÚ Medzibodrožie a CHVÚ Záhorské Pomoravie. Ucelenejšie zhodnotenie početnosti a ďalšie dôsledné mapovanie druhu v CHVÚ, kde je haja tmavá kritério-

vým druhom riešil projekt ŠF Vtáky, v rámci ktorého sa mali dohľadávať hniezdiace páry hají tmavých metódou mapovania hniezdnych teritórií a následného dohľadávania hniezd. V CHVÚ Záhorské Pomoravie boli tieto metódy doplnené systematickým dohľadávaním hniezd v porastoch v zimných mesiacoch, ktoré potom v hniezdnej sezóne uľahčovali dohľadanie konkrétneho hniezda haje tmavej. V rámci monitoringu boli kontrolované historické aj potenciálne nové hniezdne lokality. Údaje dostupné za r. 2010 – 2012 tak umožňujú pomerne presné stanovenie početnosti druhu v jednotlivých CHVÚ.

Hniezdenie haje tmavej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Podobne ako u haji červenej aj u haji tmavej došlo k rapídnemu poklesu početnosti hniezdnej populácie. Ešte v 60-tych rokoch minulého storočia bola bežným hniezdičom v nížinách a pohoriach východného Slovenska a v nížinách západného Slovenska (povodie riek Dunaj a Morava). Z obdobia 60-tych, 70-tych a začiatku 80-tych rokov bol odhad počtu hniezdiacich hají tmavých na východnom Slovensku viac ako 45 párov. K postupnému poklesu hniezdiacich párov na tomto území dochádzalo v priebehu 80-tych rokov. K roku 1990 bol počet hniezdiacich párov odhadnutý len na 19 s klesajúcim populačným trendom. Od tohto roku haje tmavé na východnom Slovensku pravdepodobne hniezdili už iba v Medzibodroží, v povodí riek Latorica, Laborec a Bodrog v počte 3 – 6 párov (Danko et al. 2007). Ďalším územím, kde bola haja tmavá v minulosti bežným vtákom, sú Dunajské luhy (Balát 1963). Odhad hniezdnej populácie koncom 90-tych rokov pri Dunaji bol 9 párov. Jednotlivé páry hniezdili aj v agrocenózach Žitného ostrova (Danko et al. 2002). Populácia bola stabilizovaná až do 80-tych rokov minulého storočia, pokles začal v 90-tych rokoch a kritickej hranice dosiahol po roku 2000. Posledné úspešné hniezdenie pochádza z roku 2009 (Čičov). V ďalších rokoch už hniezdenie nebolo zaznamenané. Vyskytovali sa len sporadické pozorovania jednotlivých vtákov. V rokoch 2013 – 2014 nebola haja tmavá v území pozorovaná vôbec (Rác in verb.). Posledným významným hniezdiskom haje tmavej sú lužné lesy v povodí riek Dyje a Morava na slovensko-rakúsko-českej hranici. V tejto oblasti hniezdilo v 80-tych rokoch minulého storočia 45 párov a koncom 90-tych rokov 30 párov hají tmavých (Zuna-Kratky et al. 2000). Odhad hniezdnej populácie koncom 90-tych rokov v lužných lesoch pri Morave bol 15 párov (Danko et al. 2002).

Hniezdna populácia haje tmavej v roku 2002 na Slovensku bola odhadovaná na 40 – 60 párov (Danko et al. 2002). V návrhu sústavy chránených vtáčích území v roku 2003 bola odhadnutá na 30 párov na celom Slovensku, z toho 22 – 23 párov v sústave navrhovaných CHVÚ, čo tvorilo 75 % celoslovenskej populácie (Rybanič et al. 2003). V súčasnosti má populácia druhu na Slovensku prudko klesajúcu tendenciu a odhad veľkosti populácie je 6 – 10 párov. Haja tmavá je vedená ako kritériový druh celkovo v 4 CHVÚ. V dvoch CHVÚ bola v rámci projektu ŠF Vtáky zmapovaná takmer celá populácia haje tmavej (Medzibodrožie, Záhorské Pomoravie). V ďalších dvoch CHVÚ (Dunajské luhy, Úľanská mokraď) haja tmavá ako hniezdič vymizla. Dokonca z CHVÚ Úľanská mokraď neexistuje zo skúmaného obdobia žiadne pozorovanie druhu a v CHVÚ Dunajského luhy sú to iba ojedinelé pozorovania jednotlivých vtákov v čase migrácie. Treba však povedať, že v CHVÚ Dunajské luhy neprebiehal špeciálny monitoring tohto druhu v období trvania projektu ŠF Vtáky a získané údaje sú výsledkom iba náhodných pozorovaní mapovateľov (hlavne P. Rác).

Aktuálny stav populácie bol zistený mapovaním v r. 2010 – 2012 v tých CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany. Celoslovenská populácia haje tmavej je v súčasnosti sústredená do dvoch CHVÚ – Medzibodrožie a Záhorské Pomoravie. V CHVÚ Medzibodrožie tak bola pri vymedzení sústavy CHVÚ v r. 2003 odhadnutá veľkosť populácie na 4 páry, aktuálne v tomto CHVÚ je veľkosť populácie uvádzaná na 4 – 6 párov. Hniezdna populácia sa teda javí ako stabilná s minimálnymi výkyvmi. Horšia situácia je v CHVÚ Záhorské Pomoravie, kde haja tmavá ešte stále hniezdi, ale jej početnosť má klesajúcu tendenciu. Kým odhad pri vymedzení sústavy CHVÚ v r. 2003 stanovil veľkosť populácie na 8 – 9 párov, aktuálny odhad veľkosti populácie je 2 – 4 páry. Populačný trend má na tomto území u haje tmavej klesajúcu tendenciu. Táto skutočnosť je pravdepodobne spôsobená degradáciou a likvidáciou hniezdneho biotopu. Haja tmavá na rozdiel od haje červenej, oveľa citlivejšie reaguje na zmeny v štruktúre biotopov (veková a druhová skladba potenciálnych hniezdnych porastov). V CHVÚ Dunajské luhy bola pri vymedzení sústavy CHVÚ v r. 2003 stanovená veľkosť populácie na 5 – 6 párov, aktuálne v tomto CHVÚ je veľkosť populácie odhadnutá na 0 párov. Haja tmavá ako hniezdič z územia vymizla v dôsledku totálnej likvidácie hniezdneho biotopu v dôsledku ťažby v lužných lesoch. Rovnako je tomu aj v CHVÚ Úľanská mokraď, kde bola pri vymedzení sústavy CHVÚ v r. 2003 stanovená veľkosť populácie na 2 páry, aktuálne v tomto CHVÚ nehniezdi. Dôvody vymiznutia nie sú známe. Okrem spomínaných 4 CHVÚ bola haja tmavá ako doplnkový druh pri vymedzení sústavy CHVÚ v r. 2003 zaradená pri ďalších 2 územiach: Bukovské vrchy (1 pár), a Laborecká vrchovina (1 – 2 páry). V súčasnosti ani v jednom z týchto území nehniezdi.

Výsledky mapovania haje tmavej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Dunajské luhy	0	0	0
Medzibodrožie	0	6	4-6
Úľanská mokraď	20	0	0
Záhorské Pomoravie	15	4	2-4

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V prípade hniezdnych biotopov haje tmavej v daných CHVÚ došlo v porovnaní so stavom v čase vymedzovania sústavy k rozsiahlym zmenám v kvalite a rozsahu potenciálnych hniezdnych biotopov, čo môže mať dosah na populáciu aj v budúcnosti. V CHVÚ Medzibodrožie možno hodnotiť hniezdne biotopy ako dobré, aj keď v posledných rokoch sa aj tu zvyšuje ťažba v hniezdnom biotope haje tmavej, čo môže mať v budúcnosti negatívny vplyv na jej populáciu. V CHVÚ Záhorské Pomoravie vykazujú hniezdne biotopy priemerný stav. Zatiaľ čo na väčšine existujúcich hniezdísk sa darí udržiavať hniezdny biotop v priemernom stave, najmä vďaka vyhlasovaniu ochranných zón v okolí dohľadaných hniezd, na ďalších potenciálnych hniezdiskách to je horšie. Preto je pre ochranu druhu veľmi dôležité dohľadať konkrétne hniezdo a nezastaviť sa na úrovni vyznačenia hniezdneho teritória alebo pravdepodobného hniezdiaceho páru. Je nevyhnutná dôsledná kontrola dodržiavania ochrannej zóny, najmä kontrola aktivít poľovníckych združení, ktoré viackrát narušili ochrannú zónu hniezda stavbou posedu a v prípade takéhoto zistenia treba vzniknutú situáciu vyriešiť v prospech hají. V CHVÚ Dunajské luhy prišlo počas výstavby vodného diela Gabčíkovo k nadmernému odlesneniu územia, fragmentácii kedysi súvislých lesných porastov a následnej neúmernej ťažbe zvyškov lužných lesov. Tieto faktory viedli k úplnej likvidácii hniezdneho biotopu a následnému zániku hniezdnej populácie haje tmavej (Rác, in verb.). Návrat haje tmavej do tohto CHVÚ v počtoch z nedávnej minulosti je pri súčasnom stave využívania tohto CHVÚ (najmä nevhodná lesohospodárska činnosť) nepravdepodobný. V CHVÚ Úľanská mokraď došlo v posledných rokoch k veľkej fragmentácii biotopov (najmä potravných) v dôsledku výstavby rôznych investičných zámerov (SAMSUNG, outlet Voderady, rôzne priemyselné parky, veľkoplošná ťažba štrku), čo mohlo mať za následok vymiznutie druhu z oblasti. V menšej miere to môže byť spôsobené aj rozpadom miestnych párov z minulosti, nedoplnením takto rozpadnutého páru novými jedincami a následným zánikom hniezdiska.

Čo sa týka potravných biotopov v oboch CHVÚ, kde sa haje tmavé ešte ako hniezdiče vyskytujú, tie vykazujú priemerné až dobré hodnoty, ktoré je potrebné v ďalšom období udržiavať, s čím súvisí vyvíjanie aktivít na podporu extenzívneho chovu dobytka, správne obhospodarovanie kosných lúk a dokončenie ošetrenia stĺpov 22 kV elektrických vedení v celom CHVÚ.

4.47. PÔTIK KAPCAVÝ

AEGOLIUS FUNEREUS

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Malá Fatra, Muránska planina – Stolica, Nízke Tatry, Tatry, Veľká Fatra, Volovské vrchy
Územia, kde je 1 % druhom: Čergov, Chočské vrchy, Horná Orava, Levočské vrchy, Strážovské vrchy

VÝSKUM A MONITORING

Výskyty a literárne údaje z 19. storočia zhrnul Ferianc (Ferianc 1979). Dáta sú z územia Oravy, Vysokých a Nízkych Tatier, Slovenského rudohoria, z Levočských vrchov a z Čergova. V minulom storočí sa venovali vyhľadávaniu hniezdisk a vyvesovaniu búdok členovia Skupiny pre výskum a ochranu dravcov a sov v Československu, a dodnes pokračujú vo svojej činnosti ako Ochrana dravcov Ochrana dravcov na Slovensku, no pre tento druh nie je založená špecializovaná pracovná skupina. Okrem toho viacerí ornitológovia zo Slovenskej ornitologickej spoločnosti/BirdLife Slovensko, SAV a ŠOP SR vyhľadávajú teritória podľa hlasových prejavov priamym pozorovaním, provokovaním k hlasovej aktivite púšťaním nahrávok, kontrolou búdok, kontrolou dutín tesára čierneho a v posledných rokoch akustickým monitoringom – pasívnym nahrávaním na diktafóny a následným vyhľadávaním v spektrogramoch. Do r. 2010 však išlo v prípade monitoringu pôtika kapcavého iba o individuálne aktivity, resp. monitoring pre účely vytýčenia sústavy CHVU (Rybanič et al. 2003), chýbal však systematický monitoring. Ten prišiel až s monitoringom území v rámci projektu ŠF Vtáky.

Mapovanie v rokoch 2010-2012 prinieslo 427 dát. Údaje sú z CHVÚ Horná Orava, CHVÚ Malá Fatra, CHVÚ Muránska planina, CHVÚ Nízke Tatry, CHVÚ Tatry, CHVÚ Veľká Fatra a CHVÚ Volovské vrchy.

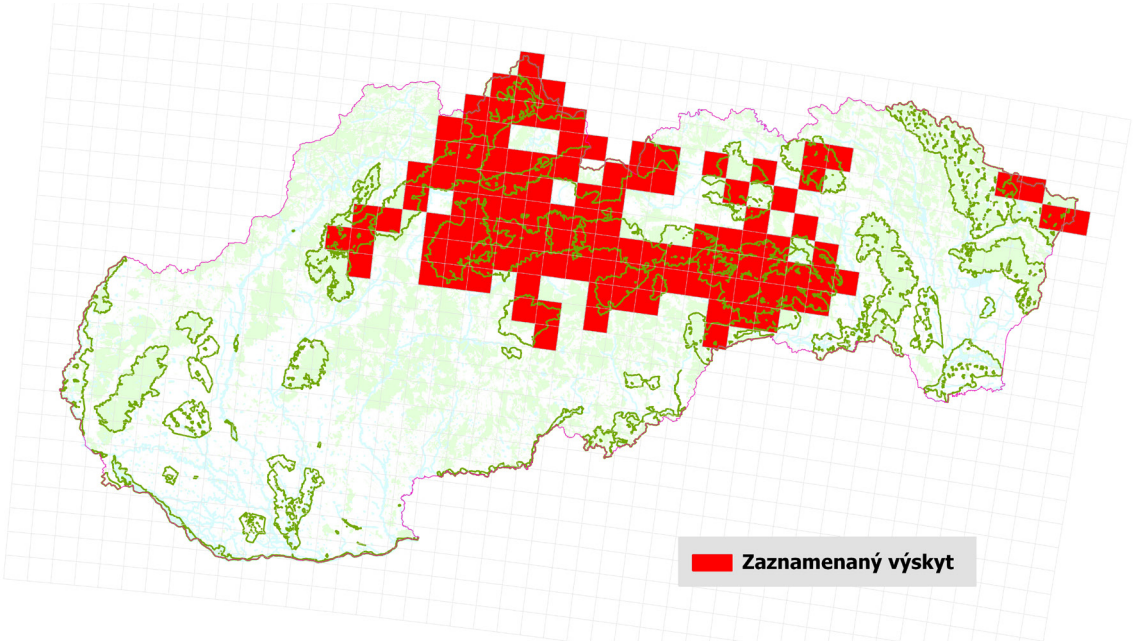
Z týchto 427 záznamov je 45 negatívnych. Dokázaných hniezdení je 5 prípadov – v CHVÚ Horná Orava, CHVÚ Veľká Fatra, CHVÚ Nízke Tatry.

Bodovou metódou bol zisťovaný na transekte v CHVÚ Nízke Tatry s výsledkom 0,46 páru /10 ha.

Najvyššie hustoty dosahuje vzorka z masívu Volovca o ploche 10 km^2, kde bolo identifikovaných 31 teritórií (Pačenovský et al. 2014).

Mapovanie 2010 – 2012 neprinieslo dáta z CHVÚ Strážovské vrchy. Ďalšie územia, kde je tento druh výberový (CHVÚ Chočské vrchy, CHVÚ Čergov, CHVÚ Levočské vrchy) sa mapovanie nerealizovalo.

Hniezdenie pôtika kapcavého na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Stav populácie je podľa posledného celoslovenského mapovania stabilný, 400 – 600 hniezdnych párov (Danko et al. 2002). Dielo však bolo vydané predtým, ako došlo ku kalamitným ťažbám od roku 2005. Zhodnotenie ŠOP SR tento odhad spresňuje novým najaktuálnejšími a presnejšími odhadmi veľkosti populácie v jednotlivých územiach a v celej sústave CHVÚ na minimum 800 – 1200 párov (1500 párov aj mimo CHVÚ) pričom populáciu i hniezdny areál hodnotí ako dlhodobo (1980 – 2012) stabilné (Černecký et al. 2014).

Výsledky mapovania v CHVÚ Volovské vrchy naznačujú, že sa po holorubnej ťažbe zvyšuje ich denzita vo zvyškoch smrečín. Opačný prípad je však zistený z CHVU Nízke Tatry, kde sú holoruby tak rozsiahle a dôkladné, že neostávajú žiadne vhodné podmienky pre hniezdenie tohto druhu, ktorému často stačia na prežitie malé fragmenty lesov, resp. skupín stromov po ťažbe. Tieto závery je potrebné potvrdiť pokračovaním prieskumov v stálych monitorovacích plochách.

Výsledky mapovania pôtika kapcavého v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Údaje vedeckého návrhu (Rybanič et al. 2003)	Mapovanie v rokoch 2010-2012	Odhad pre roky 2008 -2013 (Černecký et al. 2014)
Čergov	20 - 40	nemapované	30
Chočské vrchy	45	nemapované	20 - 50
Horná Orava	55 - 90	100 - 110	100-110
Levočské vrchy	80 - 100	nemapované	80
Malá Fatra	160 - 220	160 - 220	130 - 200
Muránska planina - Stolica	90 - 140	90 - 120	90-130
Nízke Tatry	250 - 350	100 - 150	100-150
Strážovské vrchy	20	15 - 20	15-20
Tatry	80 - 140	130 - 230	70 - 90
Veľká Fatra	110 - 130	250 - 300	250-300
Volovské vrchy	90 - 110	130 - 180	100-100

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Druh hniezdi v horských ihličnatých a zmiešaných lesoch od 600 m n.m. až po hornú hranicu lesa (Danko et al. 2002). Od roku 2005 v dôsledku veternej a následne lykožrútovej kalamite dochádza k aktívneho odlesňovaniu, v smrekových porastoch a v našich vysokých pohoriach vznikajú veľmi výrazné a rozsiahle holoruby, napríklad Nízke Tatry a Volovské vrchy (Pačenovský et al. 2014, Hansen et al. 2013).

4.48. KUVIČOK VRABČÍ

GLAUCIDIUM PASSERINUM

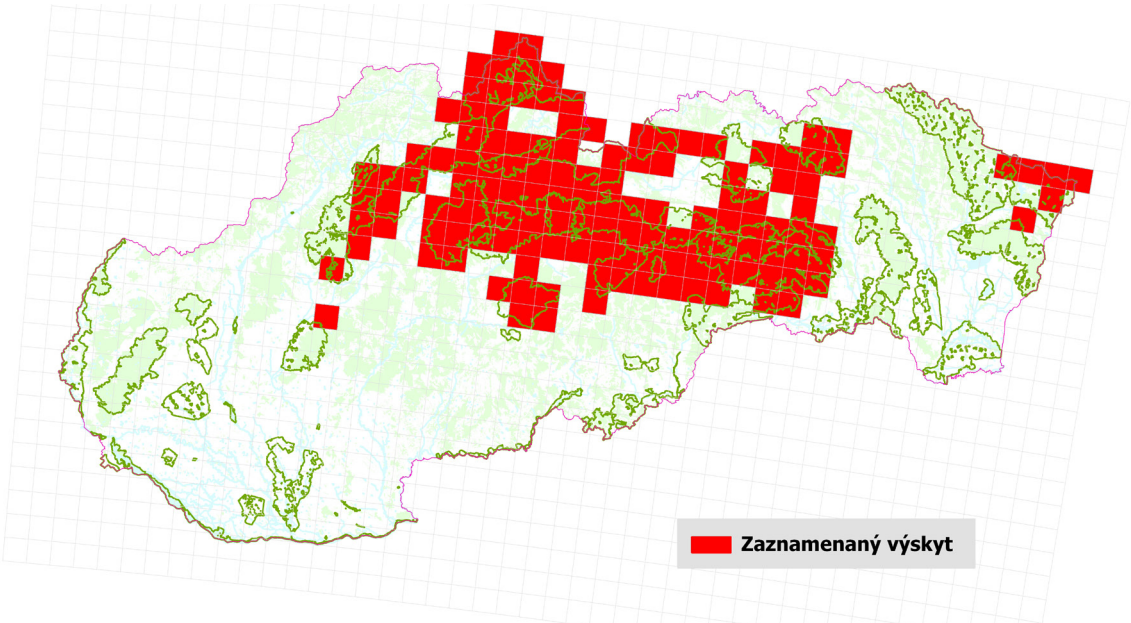

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Horná Orava, Nízke Tatry, Tatry
Územia, kde je 1 % druhom: Čergov, Chočské vrchy, Levočské vrchy, Malá Fatra, Muránska planina – Stolica, Slovenský raj, Veľká Fatra, Volovské vrchy

VÝSKUM A MONITORING

V minulosti, konkrétne do 90-tich rokov minulého storočia, bol kuvičok vrabčí na území Slovenska málo skúmaný druh. Ako hniezdič bol v tomto období udávaný z niekoľkých lokalít (Tatry, Nízke Tatry, Slovenské Rudohorie, Veľká a Malá Fatra, Vtáčnik, Kremnické a Štiavnické vrchy, Nízke Beskydy), ale úplne absentovali kvantitatívne údaje (Ferianc 1979). Do roku 1980 bol považovaný za vzácneho hniezdiča, no aj potvrdených hniezdení bolo málo (Danko et al. 2002). V 90-tich rokoch sa na východnom Slovensku tomuto druhu začali venovať Pačenovský s Kürthym, na Orave Karaska a na Poľane Krištín. Postupne boli zisťované populačné hustoty v monitorovaných lokalitách. Vo Volovských vrchoch, Stolických vrchoch a v Slovenskom krase bola stanovená hustota druhu na 1,52 -7,5 páru / 10 km^2 (Pačenovský 1992,1995). Na Poľane zistili 15 – 20 teritórií na 200 km^2 (Krištín in Hora & Kaňuch 1992). Najnižšia lokálna hustota kuvička bola zistená na Silickej planine a to 1,52 páru / 10 km^2 a najvyššia v Stolických vrchoch s hodnotou 1 pár / 0,72 km^2 (Pačenovský & Matis 1997). Zhodnotenie početnosti na národnej a nielen na lokálnej úrovni priniesol „Atlas rozšírenia vtákov na Slovensku“, v ktorom sa odhad počtu párov pohyboval od 1000 do 1500 (Danko et al. 2002). Pri návrhu významných vtáčích území bol vypracovaný odhad početnosti kuvička na základe spresnenia a doplnenie dát, na 2200 párov na území Slovenska (Rybanič et al. 2004). V rámci projektu ŠF Vtáky vo vybraných územiach boli sovy mapované metódou sčítania bodového transektu (Janda a Řepa 1986, SOS/BirdLife Slovensko 2013), zisťovaním teritoriálnych prejavov samcov a pomocou akustického monitoringu (Acevedo & Villanueva-Rivera 2006), pričom obzvlášť posledná metóda prispela k značenému spresneniu dát. V roku 2010-2013 bola uvedenými metódami zmapovaná populácia kuvička vrabčieho v CHVÚ Horná Orava, Nízke Tatry, Tatry, Malá Fatra, Muránska planina a Stolické vrchy, Veľká Fatra a Volovské vrchy. Niektoré územia, v ktorých je kuvičok vrabčí predmetom ochrany, mapované v projekte ŠF Vtáky neboli z dôvodu, že v čase zostavovania projektu ešte neboli vyhlásené za chránené vtáčie územia (Čergov, Chočské vrchy, Levočské vrchy, Slovenský raj) a tak sú z nich dostupné len čiastkové údaje na základe iných monitoringov v územiach. V dôsledku tohto sú aktuálne odhady z týchto území často na kvalitatívne odlišnej úrovni ako z tých, v ktorých sa monitoring realizoval, kde získané údaje sú presné.

Hniezdenie kuvička vrabčieho na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Hniezdna populácia kuvička vrabčieho na Slovensku mierne klesá (Černecký 2014). Odhady jeho početnosti sa pohybujú od 10 hniezdnych párov v Levočských vrchoch po 400 párov vo Veľkej Fatre. Vo všetkých územiach, kde je druh predmetom ochrany, sa predpokladá hniezdenie 1275 – 1565 párov. Kuvičok vrabčí je vo väčšine chránených území hodnotený ako druh so stabilnou početnosťou (CHVÚ Malá Fatra, CHVÚ Muránska planina a Stolické vrchy, CHVÚ Tatry, CHVÚ Volovské vrchy). Na niektorých lokalitách bol dokonca zaznamenaný nárast jeho stavov (CHVÚ Horná Orava, CHVÚ Veľká Fatra). Len v CHVÚ Nízke Tatry populačná hustota kuvička poklesla. Vo vedeckom návrhu pri vymedzení sústavy CHVÚ bola stanovená početnosť vo Veľkej Fatre na 160 – 200 párov, dnes je to 300 – 400 párov. Na základe získaných dát zatiaľ nie je zrejmé, či tu skutočne došlo k značnému nárastu hniezdnej populácie, alebo len k zreálneniu počtov. V ďalšom monitorovanom území v CHVÚ Horná Orava je kuvičok vrabčí najpočetnejšou sovou. Pomocou akustického monitoringu bol odhad počtu párov stanovený v rozmedzí od 200 – 250. Považuje sa to za mierny nárast v porovnaní s odhadom pri vyhlasovaní vtáčích území, ktorý sa vtedy pohyboval na hodnotách 120 – 230 párov. V lesných biotopoch CHVÚ Malá Fatra hniezdi približne 100 – 140 párov. Jeho početnosť sa od vypracovania odhadu početnosti v pôvodnom vedeckom návrhu pri vyhlasovaní vtáčích území nezmenila. Odhad početnosti druhu v rámci mapovania projektu v CHVÚ Muránska planina a Stolické vrchy bol stanovený na 130 párov. Veľkosť populácie tejto malej sovy na danom území je stabilná. Vo vedeckom návrhu (Rybanič et al. 2003) sa predpokladalo hniezdenie 110 až 150 párov. Aktuálne výsledky mapovania potvrdzujú prvotné odhady početnosti. V CHVÚ Tatry je rozšírenie druhu súvislé. Jeho početnosť je na danom území považovaná za stabilnú. Odhaduje sa hniezdenie 180 – 250 párov, hoci vo vedeckom návrhu je predpokladaná hustota 100 –120 párov. V CHVÚ Volovské vrchy početnosť druhu dosahuje hodnoty 130 – 155 párov. Vedecký návrh pri vytyčovaní vtáčích území počítal so 150 – 180 pármi. V CHVÚ Nízke Tatry zaznamenal kuvičok výrazný pokles početnosti. Na základe aktuálneho mapovania bolo odhadnutých 150 – 180 párov. V porovnaní s odhadom vo vedeckom návrhu z roku 2003 ich počet klesol takmer o polovicu (vedecký odhad sa pohyboval od 250 do 350 párov). V CHVÚ Čergov bol pri vypracovaní vedeckého návrhu stav populácie odhadnutý na 40 – 50 párov. Odhad početnosti vypracovaný koordinačnou radou ŠOP SR v roku 2013 (Černecký et al. 2014) udáva hniezdenie 45 párov. O početnosti druhu v CHVÚ Chočské vrchy vedecký návrh hovorí o 80 – 110 pároch. Výsledky odhadu koordinačnej rady ŠOP SR (Černecký et al. 2014) sú podobné. Početnosť druhu je odhadovaná na 80 až 110 párov. Vo vedeckom návrhu bola početnosť kuvička v CHVÚ Levočské vrchy odhadnutá na 60 – 100 hniezdiacich párov. V odhade početnosti vypracovanom koordinačnou radou ŠOP SR (Černecký et al. 2014) sa udáva hniezdenie 10 – 15 párov. Pri vyhlasovaní vtáčieho územia CHVÚ Slovenský raj bola početnosť druhu odhadovaná na 60 – 90 párov. Koordinačná rada ŠOP SR v roku 2013 (Černecký et al. 2014) odhadla početnosť na 40 párov.

Výsledky mapovania kuvička vrabčieho v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Čergov	0	0	45
Chočské vrchy	0	0	80-110
Horná Orava	42	32	200-250
Levočské vrchy	0	0	10-15
Malá Fatra	29	9	100-140
Muránska planina – Stolica	58	17	130
Nízke Tatry	24	11	150-180
Slovenský raj	0	0	40
Tatry	43	29	180-250
Veľká Fatra	42	29	300-400
Volovské vrchy	67	56	130-155

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Z predchádzajúcich štúdií je známe, že kuvičok je druh viazaný na staré zmiešané a ihličnaté lesy s minimálnou rozlohou 50 – 100 ha, vekom okolo 100 – 140 rokov, s prítomnosťou starých stromov, s dutinami po ďatľoch (Domaszewicz 1997, Gramsz & Zając 2006) a má pomerne veľké hniezdne teritórium o rozlohe 1 – 2 km^2 (Jędrzejewska i Jędrzejewski 2001). V chránených vtáčích územiach sú biotopy tohoto typu zachovávané a preto je kuvičok vrabčí druh, ktorého početnosť je vo väčšine CHVÚ, kde je predmetom ochrany vo všeobecnosti stabilná. Z jedenástich CHVÚ bola na dvoch územiach (CHVÚ Veľká Fatra a Horná Orava) početnosť druhu hodnotená ako stúpajúca. V CHVÚ Veľká Fatra bol kuvičok zistený v otvorených zmiešaných lesoch montánneho typu (buk, jedľa, smrek) vo veku nad 60 rokov na strmých svahoch pod hrebeňmi. Vysoká hustota tohto druhu bola zaznamenaná aj v hospodárskych lesoch exponovaných na severných svahoch. Vhodné biotopy pre daný druh pokrývajú 50 % lesnej plochy územia CHVÚ. V CHVÚ Horná Orava je kuvičok vrabčí najpočetnejšou sovou. Vyskytuje sa v celej lesnatej časti územia. Nebol zaznamenaný len v listnatých brehových porastoch v okolí Oravskej priehrady. V lesných biotopoch CHVÚ Malá Fatra je populácia kuvička stabilná. V CHVÚ Tatry druh obýva ihličnaté, miestami zmiešané lesy často cez 80 rokov staré, v nadmorských výškach od 900 do 1500 m. Na niekoľkých miestach bol kuvičok zistený vo výške 1600 m.n.m. Vzhľadom na zachovalý stav lesných porastov v Západných a Belianskych Tatrách sa dá predpokladať, že stav kuvička v CHVÚ Tatry zostane nezmenený. V CHVÚ Volovské vrchy dosahuje kuvičok vrabčí najvyššie denzity v centrálnej časti územia a nižšie hustoty na južných svahoch hrebeňa, kde rastú prevažne listnaté lesy suboptimálne pre tento druh. Napriek výraznému odlesneniu najmä smrekových porastov v severozápadnej časti CHVÚ sa počty kuvička výrazne nezmenili. Dramatický pokles populačných stavov bol zaznamenaný len v CHVÚ Nízke Tatry. Celkovú početnosť druhu na danom území mohla ovplyvniť najmä kalamita smrekových porastov, ktorá drasticky znížila veľkosť plochy vhodných hniezdnych biotopov tohto druhu. Okrem kalamity je na lesy nielen v Nízkych Tatrách vyvíjaný obrovský tlak lesohospodárskej činnosti. V rámci územia Slovenska populačné stavy kuvička vrabčieho vo všeobecnosti klesajú v súvislosti s odlesňovaním nechránených území, no na mnohých územiach CHVÚ bola zaznamenaná stabilita, dokonca mierny nárast početnosti, čo dokazuje pozitívny vplyv ochrany prírody a jej potreby do budúcnosti.

4.49. VÝRIK LESNÝ

OTUS SCOPS

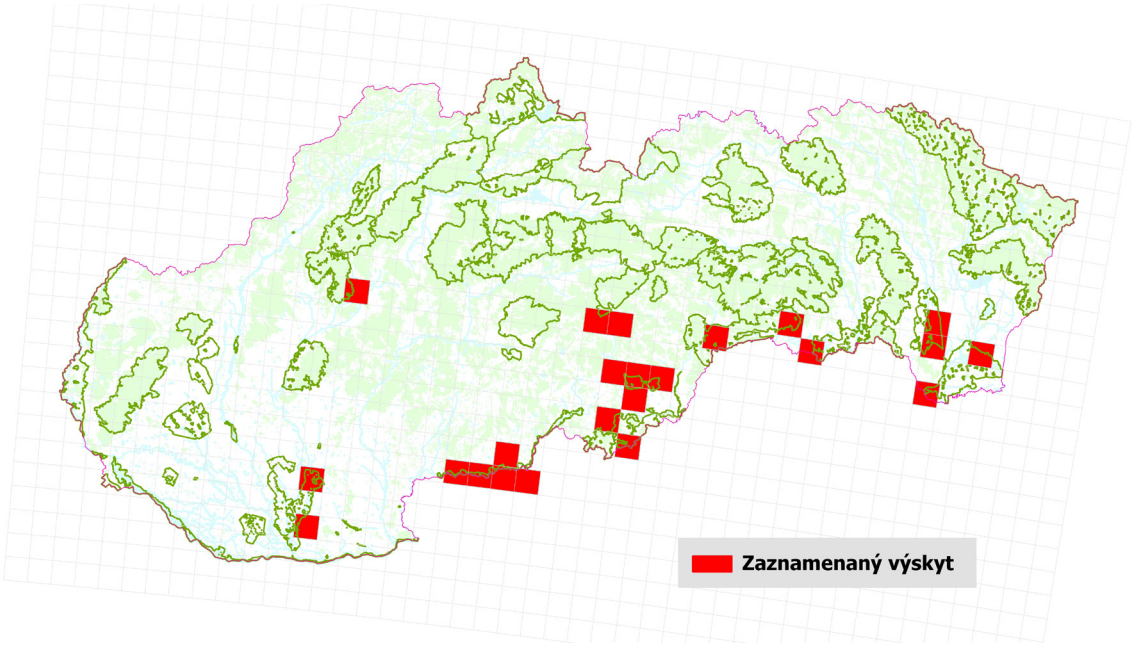

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Cerová vrchovina – Porimavie, Medzibodrožie, Poiplie, Vihorlatské vrchy
Územia, kde je 1 % druhom: Slovenský kras

VÝSKUM A MONITORING

Výrik lesný je pomerne málo preskúmaný druh Slovenska. Jeho rozšírenie na území Slovenska sa považuje za vzácne a populačné stavy, v závislosti od priebehu jarného počasia, za fluktuujúce (Ferianc 1979, Danko et al. 2002). Prvé súbornejšie údaje o výskyte druhu, avšak iba pre juh západného a stredného Slovenska, poskytli práce Mošanského a Sládeka (1958) a Randíka (1960). Spoľahlivejšie údaje o rozšírení druhu pre východné Slovensko poskytli práce Danka (1991) a Danka a Pačenovského (1995). Okrem rozšírenia sa druh skúmal najmä v súvislosti s potravnou biológiou (napr. Krištín a Sárossy 2002, Šotnár et al. 2008), hniezdnou ekológiou (Sárossy et al. 2002) a reprodukčnou biológiou (Sárossy 2001). Rozsiahlejšia mapovacia aktivita rozšírenia druhu prebehla až v súvislosti s prípravou Atlasu vtákov Slovenska v rokoch 1980 – 1999 (Danko et al. 2002). Výsledky tejto práce pre výrika lesného sa však stále nedajú považovať za komplexné, odrážajúc obtiažnosť mapovania, malý počet mapovateľov v predmetných územiach a nepravidelnosť výskytu druhu. Presnejšie, hoci iba pre päť vybraných území Slovenska, sa javia výsledky cieleného mapovania v rokoch 2010 – 2012 prostredníctvom projektu ŠF Vtáky, kedy bola po prvý krát využitá pre všetky mapované územia špecializovaná metodika monitoringu.

Hniezdenie výrika lesného na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Veľkosť európskej populácie výrika lesného sa odhaduje na 210000 až 440000 párov a z dlhodobého ako aj krátkodobého horizontu sa usudzuje na pokles jeho stavov (BirdLife International 2004). Tieto odhady sú však založené na údajoch, ktoré boli klasifikované, najmä ohľadom populačných trendov, pre väčšinu krajín Európy ako slabé. Prvé a stále aktuálne odhady veľkosti populácie druhu pre Slovensko, ktoré sú založené na výsledkoch mapovania v r. 1980 – 1999, poskytli Danko et al. (2002), ktorí odhadli hniezdnu populáciu na 40 – 80 párov. Nakoľko je výrik lesný pre územie Slovenska fluktuantom, sa však v tomto prípade jedná o konzervatívny odhad počtu hniezdnych párov v priaznivých rokoch. Napríklad Sárossy (2001), ktorý mapoval v r. 2000 vybrané lokality na juhu strednej časti Slovenska, zistil prítomnosť druhu na 9 z 53 kontrolovaných lokalít. Momentálne najpresnejšie údaje o rozšírení a lokálnej hustote druhu pochádzajú z mapovania prostredníctvom projektu ŠF Vtáky, kedy bol výrik systematicky mapovaný vo vybraných CHVÚ. V porovnaní so Sárossym (2001), ktorý v CHVÚ Poiplie zistil iba jednu obsadenú lokalitu, bolo v tomto CHVÚ počas hniezdnej sezóny (r. 2012) registrovaných sedem odlišných lokalít a v mapovaných rokoch bolo v tomto CHVÚ v r. 2010–2012 celkovo registrovaných 8 odlišných lokalít so spontánne volajúcimi jedincami (Václav unpubl.). Štyri obsadené lokality, ktoré Sárossy (2001) registroval v Porimaví v r. 2000 korešpondujú s aktuálnym stavom v CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie v rokoch 2010 – 2012, ale treba poznamenať, že Sárossy (2001) toto CHVÚ v jeho časti na území Cerovej vrchoviny nemapoval.

Ešte ťažšie ako rozšírenie a početnosť druhu na území Slovenska a v jeho CHVÚ sa dajú hodnotiť populačné trendy. Vychádzať sa dá prakticky iba z porovnania vedeckých odhadov pri vyhlasovaní CHVÚ a výsledkov mapovania projektu ŠF Vtáky. Z tohto porovnania vyplýva, že početnosť obsadených stanovíšť sa medzi rokmi javí ako stabilná pre CHVÚ Medzibodrožie, Poiplie, a Slovenský kras (Černecký et al. 2014), pre ktoré sa pri vyhlasovaní CHVÚ odhadovalo 2 – 4, 3 – 6 a 2 – 5 párov. Ako pokles by sa dala vyhodnotiť situácia pre CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie, kde sa pri vyhlasovaní CHVÚ odhadovalo hniezdenie 5 – 10 párov. Rozsiahlosť územia vhodného na hniezdenie tohto druhu a z toho vyplývajúce relatívne vyššie personálne požiadavky na mapovanie môžu byť jednou z príčin nižšej zaznamenanej početnosti druhu v tomto CHVÚ. Na vymiznutie druhu naznačuje situácia pre CHVÚ Vihorlat, kde vedecké odhady naznačovali populáciu 0 – 5 párov. Toto CHVÚ je však druhom pravdepodobne obsadzované zriedkavejšie a jeho stavy tam medziročne fluktuujú výraznejšie ako pre CHVÚ na južnej hranici Slovenska (c.f. Danko & Pačenovský 1995).

Výsledky mapovania výrika lesného v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet obsadených bodov	Veľkosť populácie (páry)
Cerová vrchovina - Porimavie	10	3-5
Medzibodrožie	1	0-3
Poiplie	8	0-6
Slovenský kras	2	4
Vihorlat	0	0

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Biotop výrika lesného, ktorý na Slovensku predstavuje otvorená kultúrna krajina, prešiel vo všetkých CHVÚ najvýraznejšími zmenami najmä v dôsledku lokálneho úpadku vinohradníctva, ovocinárstva, extenzívnych foriem živočíšnej výroby, ale i vyľudňovaním vidieka. Mnohé lokality vinohradov, ovocných sadov, alebo pasienkov (CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie, Poiplie, Slovenský kras), ktoré boli opustené ešte na konci minulého storočia, sú v súčasnosti z veľkej časti zarastené vyššou vegetáciou a neposkytujú optimálne podmienky pre životný cyklus veľkých druhov hmyzu, ktorými sa výrik lesný živí. Pozitívom je pravidelné kosenie lúk v častiach CHVÚ (hrádzový a medzihrádzový priestor, lúky maloplošných chránených území), ktoré prevažne vykonávajú vodohospodárske a poľnohospodárske podniky (CHVÚ Poiplie, Medzibodrožie). Vo všetkých predmetných CHVÚ dochádza k postupnému poklesu hniezdnych možností kvôli nedostatočnej náhradnej výsadbe a ošetrovaniu starých listnatých stromov aj na tých lokalitách, kde sa ešte stále nachádzajú vhodné potravné biotopy. Výrik lesný sa živí druhmi hmyzu, ktoré pre svoju reprodukciu vyžadujú nielen vyššiu teplotu, ale aj vlhkosť, čo sa odráža výberom hniezdnych stanovíšť v blízkosti vôd, mokradí a vlhkých lúk. Významnou zmenou biotopov je preto aj pokračujúce vysušovanie krajiny, ktoré je spôsobené jednak čoraz častejšími suchými rokmi, ako aj aktívnym odvodňovaním krajiny poľnohospodármi a protizáplavovými opatreniami (CHVÚ Poiplie, Medzibodrožie).

4.50. SOVA DLHOCHVOSTÁ

STRIX URALENSIS

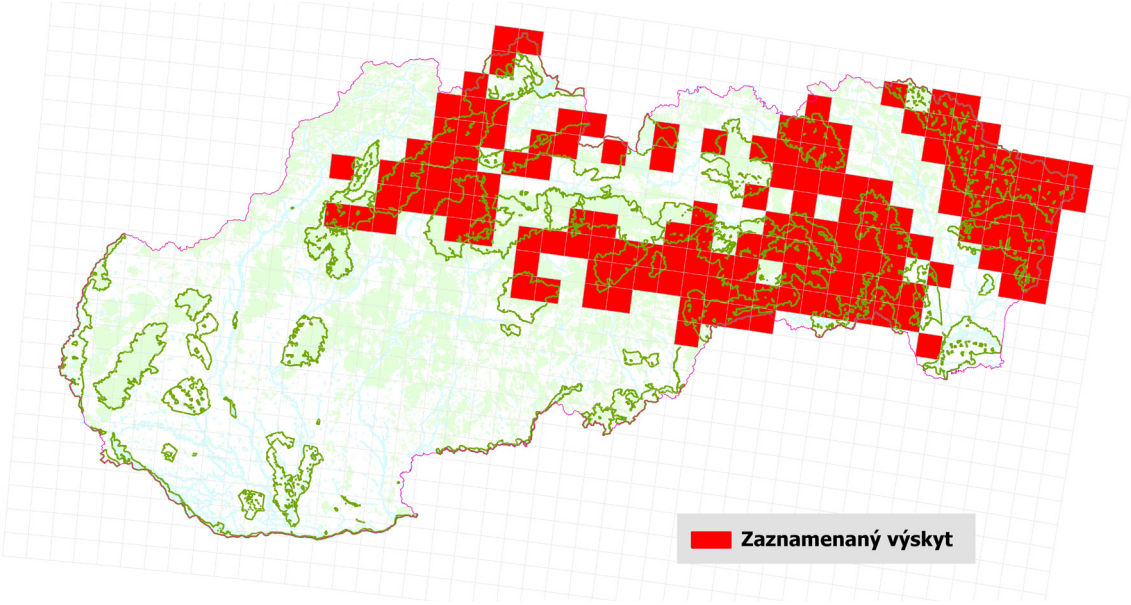
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Čergov, Laborecká vrchovina, Slanské vrchy, Vihorlatské vrchy, Volovské vrchy
Územia, kde je 1 % druhom: Bukovské vrchy, Horná Orava, Košická kotlina, Levočské vrchy, Malá Fatra, Muránska planina a Stolica, Slovenský kras, Slovenský raj, Veľká Fatra

VÝSKUM, MAPOVANIE A MONITORING

S vývojom poznatkov o druhu sa postupne posúvala aj západná hranica jeho rozšírenia a upresňovali údaje o šírení druhu. Kým v 50-tych rokoch bola hranica rozšírenia stanovená na východný okraj Slovenského krasu (Mošanský a Sládek, 1958), v 70-tych rokoch pribudli poznatky o jej hniezdnom rozšírení v najzápadnejšej časti východného Slovenska a v 90-tych rokoch bola postupne zistená aj na viacerých lokalitách stredného Slovenska (Danko 1994, Karaska et al. 1997). V súčasnosti je druh predmetom ochrany v 14 CHVÚ, pričom najzápadnejšími územiami sú Horná Orava, Malá Fatra a Veľká Fatra,

avšak centrum rozšírenia druhu je v najvýchodnejšej časti Slovenska. V rokoch 2010 – 2012 prebiehalo v 10 CHVÚ mapovanie druhu. Pri mapovaní bola použitá líniovo-bodová metodika. Niektoré územia boli mapované iba jeden rok, takže takisto nie je možné určiť trendy. Rovnako by bolo vhodné doplniť mapovanie aj o údaje o kvalite biotopu na mapovanom území.

Hniezdenie sovy dlhochvostej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Aj napriek pokroku v poznaní druhu nám stále chýbajú komplexnejšie informácie o početnosti a zmenách populácie druhu. Presnejšie údaje o početnosti populácie sú k dispozícii iba lokálne z niektorých území, na veľkej časti areálu sa veľkosť populácie stanovuje iba odhadom. Z časti územia nie je k dispozícii údaj o súčasnej odhadovanej veľkosti populácie a následne ani populačný trend, keďže na základe realizovaného monitoringu nie je často možné takéto údaje odvodiť. V niektorých územiach nebol zatiaľ monitoring vôbec realizovaný. Z dostupných údajov ale možno konštatovať, že populácia sovy dlhochvostej má všeobecne stabilný populačný trend v porovnaní s rokom 2003. V niektorých územiach (napr. Volovské alebo Vihorlatské vrchy) je súčasný odhad veľkosti populácie vyšší, ako v roku 2003. Je to ale spôsobené skôr lepšou poznateľnosťou územia, ako stúpajúcim populačným stavom. Naopak v západnej časti areálu je populačný trend udávaný ako stúpajúci. Populačné odhady tomu ale na rozdiel od areálových trendov nenasvedčujú. Pre presnejšie a smerodatnejšie stanovenie populačného trendu by bolo vhodné vylepšiť metodiku monitorovania (nemapovať línie, ale celé súvislé plochy) a najmä zväčšiť objem dát, ktoré tvoria výstupnú databázu monitoringu, pretože na základe súčasných výstupov prakticky nie je možné stanovovať ani počty monitorovaných lokalít, nie to ešte odhady veľkosti populácií a následne trendy. Zároveň je u tohto druhu potrebné mať k dispozícii údaje zo širšieho časového rámca (3 roky je málo) nakoľko zahniezdenie druhu výrazne závisí od dostupnosti potravy, čo má veľký vplyv aj na zistiteľnosť jedincov v teréne.

Aj napriek doposiaľ pomerne stabilnému populačnému trendu je možné v najbližších rokoch očakávať pokles veľkosti populácie, nakoľko veľká časť mapovateľov udáva zhoršujúci sa stav biotopov (čo môže byť samozrejme aj subjektívne, keďže kvalita biotopov nie je monitorovaná a vyhodnocovaná). Pozitívny súčasný areálový trend na Slovensku tak nemusí byť kopírovaný aj pozitívnym populačným trendom.

Výsledky mapovania sovy dlhochvostej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	počet monitorovaných lokalít	počet obsadených lokalít	Odhad stavu populácie (monitoring, súčasný stav)
Bukovské vrchy	39	32	25 - 75
Čergov	-	-	nemapovalo sa

Horná Orava	20	11	20 - 30
Košická kotlina	neznámy	neznámy	10
Laborecká vrchovina	51	45	60 - 80
Levočské vrchy	-	-	nemapovalo sa
Malá Fatra	6	5	40 - 50
Muránska planina - Stolica	neznámy	neznámy	35 - 45
Slanské vrchy	neznámy	neznámy	200 - 400
Slovenský kras	neznámy	neznámy	41
Slovenský raj	-	-	nie sú údaje
Veľká Fatra	-	-	15 - 25
Vihorlatské vrchy	neznámy	neznámy	150 - 250
Volovské vrchy	neznámy	neznámy	130 - 190

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Ako už bolo spomínané, kvalita biotopov sovy dlhochvostej v CHVÚ nie je systematicky monitorovaná a vyhodnocovaná, resp. nie sú k dispozícii takéto údaje. Z mnohých CHVÚ je ale mapovateľmi udávaný zhoršujúci sa stav biotopov, čo znamená, že ubúda starších lesov s dostatkom vhodných dutín na hniezdenie. Hlavný a v podstate takmer jediný vplyv má na to nevhodná lesohospodárska aktivita, pri ktorej dochádza buď k odstraňovaniu potenciálnych dutinových stromov, alebo k postupnej likvidácii starších hniezdnych porastov. Zároveň dlhodobá lesohospodárska aktivita spôsobuje, že staré lesy nie sú v dostatočnej miere dopĺňané prirodzeným prírastkom, nakoľko dochádza k znižovaniu rubného veku a k homogenizácii štruktúry lesov. Keďže sova dlhochvostá je pomerne dlhoveký druh a hniezdi nepravidelne, zhoršenie biotopu sa môže na populácii prejaviť aj s oneskorením niekoľkých rokov. O to viac je potrebné sledovať stav a zmeny rozlohy vhodných biotopov a predovšetkým prijímať účinné opatrenia.

4.51. VÝR SKALNÝ

BUBO BUBO

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Malá Fatra, Slanské vrchy, Strážovské vrchy.
Územia, kde je 1 % druhom: Horná Orava, Malé Karpaty, Nízke Tatry, Muránska planina, Cerová vrchovina – Porimavie, Slovenský kras, Slovenský raj, Veľká Fatra, Vihorlat, Volovské vrchy

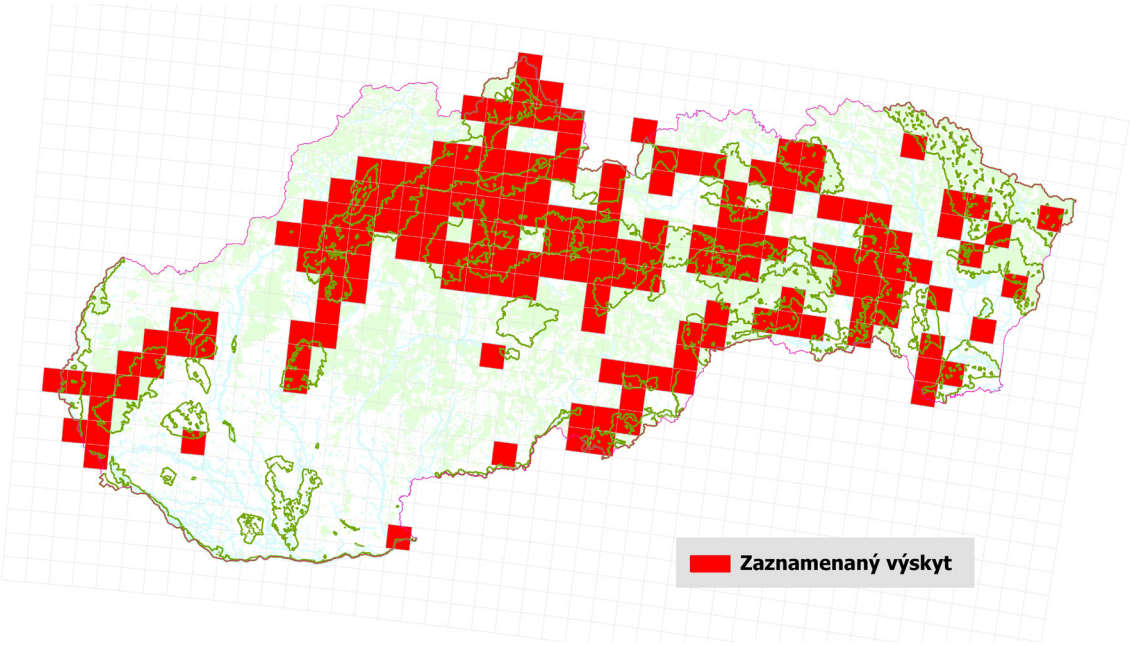
VÝSKUM A MONITORING

Výr, ako najväčší druh sovy bol častým predmetom výskumu. Prevládajú však práce venované potravnej ekológií druhu (napr. Obuch 2002, Obuch & Karaska 2010), bez bližších informácií o hniezdnej biológii, produktivite či populačnom trende. V období rokov 1988 – 1994 boli každoročne spracované výsledky členov Skupiny pre výskum a ochranu dravcov

a sov (Danko et. al. 1994). Posledné zhodnotenie početnosti a rozšírenia výra boli publikované v práci „Rozšírenie vtákov Slovenska“ (Danko et. al. 2002) a v rámci reportingu národných populácií pre Európsku komisiu (Černecký et al. 2014).

Systematický monitoring na národnej úrovni v minulosti takmer nebol realizovaný. V rámci projektu ŠF vtáky tak bolo prvý krát realizované ucelenejšie mapovanie na lokálnej úrovni a to v CHVÚ Malá Fatra, kde je výr kritériovým druhom. Z ďalších dvoch CHVÚ (Strážovské vrchy, Slanské vrchy) boli k dispozícii dáta z databázy ŠOP SR, ktoré mohli byť využité pre zhodnotenie veľkosti populácie. Okrem toho bol výr skalný mapovaný v dvoch územiach, kde bol zaradený ako predmet ochrany medzi druhy s min. 1 % populácie (Horná Orava, Malé Karpaty); pre oblasť Nízkych Tatier boli k dispozícii len údaje z databázy ŠOP SR. Monitoring bol realizovaný zväčša metódou mapovania hniezdnych teritórií (Janda & Řepa 1986, SOS/BirdLife 2013), pri ktorom boli vyhľadávané hniezdiská výrov, najmä na základe teritoriálnych prejavov páru. Celkovo bolo analyzovaných 305 údajov (160 pozitívnych, 145 negatívnych) zo 143 lokalít výra skalného.

Hniezdenie výra skalného na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Výsledky mapovania v rokoch 2010 – 2013 vo vybraných Chránených vtáčích územiach sú uvedené v tabuľke. Percentuálny podiel obsadených lokalít zo všetkých kontrolovaných, sa pohyboval od 14,3 % (Horná Orava) po 85,7 % (Nízke Tatry); priemerne bolo obsadených 44,3 % lokalít zo 143 kontrolovaných. Pre porovnanie, pri mapovaní výra skalného v ČR bolo obsadených 56 % z 302 kontrolovaných lokalít.

Výsledky mapovania výra skalného v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Vedecký návrh Rybanič et al. 2003	Mapovanie 2010 - 2012	Černecký et al. 2014
Horná Orava	11 - 18	2 - 5	9 - 13
Malá Fatra	15 - 16	9 - 10	15 - 17
Nízke Tatry	15 - 25	-	6 - 10
Slanské vrchy	16 - 20	-	16 - 20
Strážovské vrchy	16 - 22	15 - 20	30 - 45
Malé Karpaty	11 - 18	8 - 15	9 - 13

V CHVÚ Malá Fatra bola odhadnutá početnosť približne rovnaká, ako vo vedeckom návrhu (Rybanič et al. 2003). V hodnotiacej správe z monitoringu za dané územie sa uvádza trend výra ako stabilný, priaznivý stav B – priemerný (63 %). Obsadenosť lokalít bola 40 %.

V CHVÚ Slanské vrchy nebola uvedená spresnená hodnota odhadu, ani trend populácie. Obsadenosť lokalít bola pomerne nízka (29 – 35 %).

V CHVÚ Strážovské vrchy bol uvedený odhad v rámci reportingu pre EK (Černecký 2014) na 30 – 45 párov, čo je dvojnásobok vedeckého odhadu. Pri definovaní priaznivého stavu druhu v tomto CHVÚ vychádzajúcom z mapovania v rámci projektu ŠF Vtáky pre tento druh pre CHVÚ Strážovské vrchy je odhad populácie nižší (15 – 20 párov), čo zodpovedá vedeckému návrhu. Priaznivý stav bol definovaný ako B – priemerný, 77 %. V CHVÚ bola zistené druhá najvyššia percentuálna obsadenosť lokalít (45,2 – 54,6 %).

V CHVÚ Nízke Tatry bol vo vedeckom návrhu odhad 15 – 16 párov, odhad v rámci reportingu EK (Černecký et al. 2014) bol na rovnakej úrovni; populačný trend bol charakterizovaný ako klesajúci, hoci väčšina kontrolovaných lokalít bola obsadená (až 85 %).

V CHVÚ Horná Orava bol vedecký návrh (11 – 18 párov) spresnený na 9 – 13 párov (Černecký et al. 2014), čo je pokles o približne o 25 %. Pre CHVÚ je udávaný klesajúci trend početnosti, obsadenosť lokalít bola zo všetkých sledovaných oblastí najnižšia (14,3 %).

Pre CHVÚ Malé Karpaty bola vo vedeckom návrhu stanovená početnosť 10 – 15 párov, odhad v rámci reportingu pre EK (Černecký et al. 2014) pre CHVÚ bol 11- 13 párov, trend populácie stabilný. Obsadenosť lokalít bola pomerne vysoká (43,8 – 50 %).

V zvyšných územiach nebola výrovi venovaná zvýšená pozornosť. Pre úplnosť uvádzame odhady hniezdnej populácie podľa príslušných pracovísk ŠOP SR a expertov pôsobiacich v územiach: Cerová vrchovina 1 – 3 páry, trend stabilný; Tríbeč 3 – 5 párov, trend stabilný; Veľká Fatra 6 – 9 párov, trend stabilný; Slovenský kras 12 párov; Vihorlatské vrchy 6 – 8 párov, Volovské vrchy 5 – 7 páry; Chočské vrchy 10 – 20 párov, trend stabilný; bez aktualizácie bol uvedený počet párov pre CHVÚ Slovenský raj 8 párov, Muránska planina 4 páry, Levočské vrchy 3 páry. Na základe získaných dát je možné usúdiť, že populácia výra je mierne klesajúca až stabilná.

Vzhľadom na absenciu porovnateľných dát takéhoto rozsahu z minulosti, nie je možné exaktne sa vyjadriť k zmenám početnosti výra skalného, alebo k zmenám v niektorých ukazovateľoch stavu populácie. V súhrnných prácach je jeho areálový a populačný trend označený ako stabilný a mierne klesajúci (Danko 1995), alebo stabilný (Trnka 1997, Danko et. al. 2002, Černecký et al. 2014)

Z posledného desaťročia pribúdajú práce o postupnom šírení sa výra do nových lokalít (Zuna-Kratky 2002, Noga 2005) a/alebo o hniezdeniach na netradičných miestach (Šotnár 2007, Hrtan 2011, Mihók & Lipták 2011). Je pravdepodobné, že v súčasnosti dochádza v určitých regiónoch k pomalému šíreniu výra do oblastí, kde predtým nebol zistený, resp. jeho výskyt bol len sporadický. Tento jav korešponduje s údajmi zo zahraničia (Zuna-Kratky 2002, Horal in litt.). Naopak, z niektorých oblastí je hlásený úbytok, resp. sú zisťované neobsadené hniezdiská (Karaska in litt., Harvančík 2009).

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Výr skalný osídľuje pomerne špecifické prostredie. Optimálnym biotopom sú oblasti so skalným prostredím (prirodzené skalné útvary, lomy) alebo stržami, odkryvmi a príkrymi stráňami, prípadne hlboko zarezané riečne údolia, ktoré nadväzujú na otvorenú poľnohospodársky využívanú krajinu. Vzhľadom k silnej viazanosti na špecifické hniezdne prostredie sa stáva pomerne zraniteľný a každý významný negatívny zásah, resp. likvidácia vhodných lokalít sa môže prejaviť na lokálnej populačnej hustote. Navyše vznik nových lokalít je pomerne obmedzený a limitovaný (zosuvy pôdy, otváranie nových dobývacích priestorov). V 90-tych rokoch došlo v SR k poklesu ťažby nerastných surovín, tento pokles sa týkal i ťažby vápenca (zníženie produkcie o 50 %) i stavebného kameňa (zníženie produkcie o 75 %), preto vo viacerých prípadoch došlo v dôsledku sukcesie k zhoršeniu podmienok na hniezdnych lokalitách, no chýba zhodnotenie zmien kvality hniezdnych biotopov na národnej úrovni.

Skalné prostredie je pomerne intenzívne využívané i na športové a turistické aktivity, je pravdepodobné, že sa v budúcnosti bude tento tlak zvyšovať.

Kvalita loveckých teritórií výra skalného na Slovensku nebola nikdy sledovaná. Negatívny vplyv má útlm živočíšnej výroby a s ňou spojený pokles početnosti potkana hnedého. Kvalita lovného prostredia môže byť znížená veľkoplošným zarastaním otvorených plôch drevinami, resp. premenou krovín na les.

4.52. HRDLIČKA POĽNÁ

STREPTOPELIA TURTUR

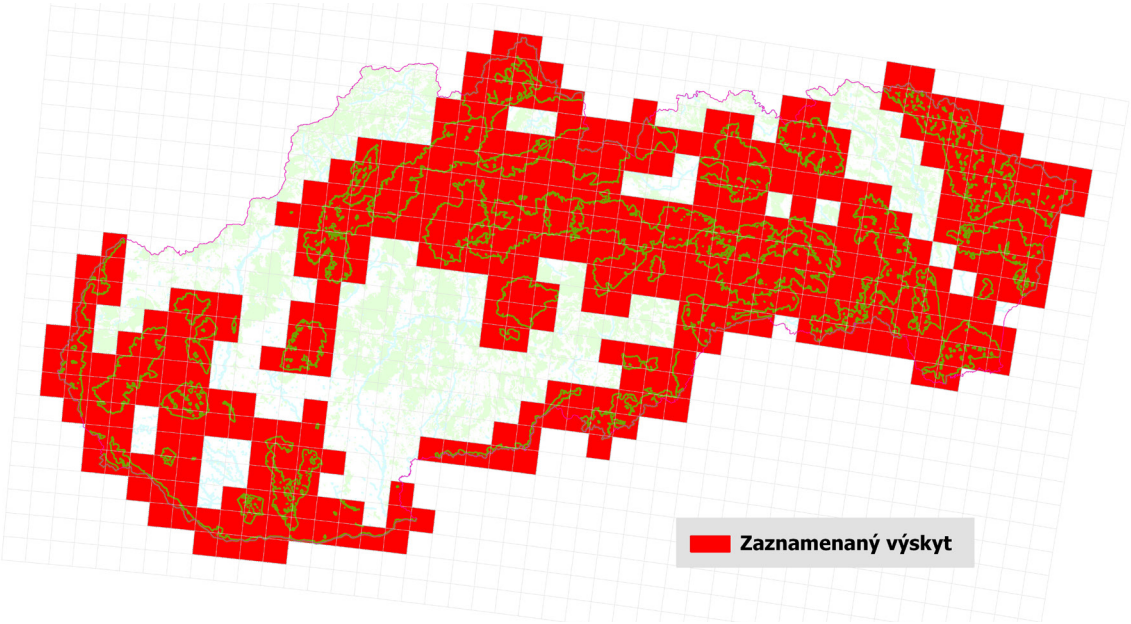

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: -
Územia, kde je 1 % druhom: Cerová vrchovina – Porimavie, Laborecká vrchovina, Malé Karpaty, Medzibodrožie, Slanské vrchy, Strážovské vrchy, Tríbeč, Vihorlatské vrchy, Volovské vrchy, Záhorské Pomoravie

VÝSKUM A MONITORING

Údaje o výskyte, hniezdení a autekológii hrdličky poľnej od 50. rokov minulého storočia uvádza z územia Slovenska Ferianc (1977). V ďalšom období sa však druhu nevenovala podrobnejšia pozornosť a poznatky o jej hniezdení sú zväčša súčasťou synekologických štúdií, kde sú podrobnejšie analyzované aj jednotlivé druhy spoločenstiev (napr. Krištín 1991, Némethová et al. 1998, Országhová & Jakubíčková 1998). Ucelenejšie zhodnotenie početnosti na celom území prišlo až s publikovaním práce Danko et al. (2002) a následne pri návrhu významných vtáčích území (Rybanič et al. 2004). Cielené mapovanie formou bodového transektu sa uskutočnilo v jednotlivých CHVÚ v rokoch 2010 – 2012.

Hniezdenie hrdličky poľnej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Na Slovensku patrí hrdlička poľná medzi široko rozšírené druhy s výskytom prakticky na celom území. Ferianc (1977) uvádza v 50.-70. rokoch 20. storočia mimoriadne hojný výskyt tohto druhu a definuje hrdličku poľnú ako najpočetnejšieho a najrozšírenejšieho holuba v bývalom Československu. Z 50. rokov boli známe kŕdle veľké niekoľko desiatok až stoviek jedincov (až 700 – 800 jedincov), pričom ich výskyt bol referovaný z miest s kumuláciou potravných zdrojov. Podľa Ferianca (1977) v tomto období hrdlička poľná v niektorých oblastiach Slovenska prenikala aj do parkov, cintorínov a záhrad (napr. Bratislava, Komárno, Nitra, Veľké Kapušany, Trebišov). V regiónoch s najhojnejším výskytom (juhozápadné a juhovýchodné Slovensko) bola priemerná hustota 12 jedincov/10 ha (Ferianc 1977). Hoci dnes sa hodnotí populácia hrdličky poľnej ako stabilná, v porovnaní s početnosťou v minulosti badať určitý pokles. Klesajúci trend naznačoval už aj Ferianc, ktorý tento ústup druhu z niektorých stanovíšť pripisuje nastupujúcej kompetícii s hrdličkou záhradnou (obzvlášť v intravilánoch obcí a miest). Hodnoty populačnej hustoty na konci 20. storočia v roztrúsenej zeleni poľnohospodárskej krajiny na západnom Slovensku boli 1,3 – 3,5 páru/10 ha (Mézeš 1995, Némethová et al. 1998, Országhová & Jakubíčková 1998). Ešte

nižšia hustota bola uvedená z lesnatých oblastí Slovenska: 0,2 – 1 pár/10 ha (Krištín 1990, 1991, Krištín & Harvančík 1992). Z nadmorskej výšky 1300 m n.m. v horských smrečinách Krištín (1991) uvádza 0,1 páru/10 ha. V poľnohospodárskej krajine východného Slovenska sa hustota pohybovala medzi 1,5 – 8,3 páru/10 ha (Mošanský 1992, 1993). Celkovú abundanciu hniezdnych párov na Slovensku na konci 20. storočia odhadovali Danko et al. (2002) v počte 15 000-30 000 párov.

V období vyhlasovania CHVÚ bola stanovená veľkosť populácie hrdličky poľnej vo všetkých desiatich CHVÚ v stovkách párov. Územia s odhadom najpočetnejších hniezdnych populácií boli CHVÚ Medzibodrožie (1 000 párov) a Slanské vrchy (700 párov). Pre ostatné CHVÚ sa odhady hniezdnej populácie pohybovali v rozpätí od 250 do 600 párov. Mapovanie v rokoch 2010 – 2012 spresnilo údaje vo väčšine CHVÚ, pričom hustota pre niektoré územia v tabuľkových hodnotách vzrástla. Táto skutočnosť nemusí byť odrazom zlepšenia podmienok pre hniezdenie druhu, ale presnejším odhadom stavu populácií v jednotlivých oblastiach. V sústave CHVÚ je hrdlička poľná v desiatich územiach druhom s vyše 1 %-ným zastúpením.

Najvyššia zistená hustota párov v rámci mapovaných transektov bola zaznamenaná v CHVÚ Vihorlatské vrchy (8,5 párov/ 10 ha), CHVÚ Malé Karpaty (4,5 párov/ 10 ha) resp. v CHVÚ Záhorské Pomoravie (2,2 – párov/ 10 ha). Priemerná hustota hniezdnych párov na mapovaných transektoch bola 0,829 párov/ 10 ha. Na väčšine mapovaných transektov bola zaznamenaná hustota hniezdnych párov v rozpätí 0,1 – 1,9 párov/ 10 ha. Celková priemerná hustota v mapovaných transektoch bola 0,8 párov/ 10 ha. Uvedené hustoty korešpondujú s hustotami zistenými v prácach iných autorov. Celkovo v 4 z desiatich CHVÚ je na základe uvedených údajov populačný trend druhu rastúci (CHVÚ Slanské vrchy, Tríbeč, Volovské vrchy a Záhorské Pomoravie), v CHVÚ Vihorlatské vrchy a Malé Karpaty stabilný. K poklesu došlo v CHVÚ Strážovské vrchy. Nedostatočné údaje pre porovnateľné vyhodnotenie boli z CHVÚ Medzibodrožie, Laborecká vrchovina a Cerová vrchovina – Porimavie.

Najvyšší počet hniezdnych párov vypočítaný na základe zistenej populačnej hustoty v mapovaných transektoch je v CHVÚ Záhorské Pomoravie, kde je celková veľkosť populácie odhadovaná až na 2 600párov. Tento mimoriadne vysoký údaj (aj v porovnaní s údajom z roku 2002 300 až 500 párov) súvisí pravdepodobne s prítomnosťou pomerne veľkého množstva vhodných habitatov. Okrem prítomnosti lúk, poľnohospodárskej pôdy s remízkami a okrajov lesov zohrávajú významnú úlohu v tomto CHVÚ aj rozvoľnené lesy vrátane starších borovicových porastov. Tento údaj nie je ojedinelý – v južnej Európe sú rozvoľnené borovicové lesy bez podrastu známe ako jeden z preferovaných hniezdnych biotopov hrdličky poľnej (Dias et al. 2013).

Výsledky mapovania hrdličky poľnej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Cerová vrchovina - Porimavie	15	0	250-450
Laborecká vrchovina	50	7	250-300
Malé Karpaty	8	6	960
Medzibodrožie	3	0	1 000
Slanské vrchy	16	4	600 - 1580
Strážovské vrchy	34	19	90 - 160
Tríbeč	7	7	200 - 1000
Vihorlatské vrchy	19	17	625
Volovské vrchy	10	8	1600
Záhorské Pomoravie	7	4	2600

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Hrdlička poľná obýva predovšetkým poľnohospodársku krajinu s rozptýlenou stromovou a krovinatou zeleňou – menšími lesnými zoskupeniami, stromoradiami atď. Nevyhýba sa ani lesným fragmentom, okrajom lesa alebo rozvoľneným

napr. borovicovým lesným porastom. Vyskytuje sa až do nadmorskej výšky 1300 m. Vzhľadom na jej najpočetnejší výskyt v nížinách s intenzívnym poľnohospodárstvom, zmeny v agrocenózach spojené s veľkoplošným pestovaním plodín a častými chemickými postrekmi nepriaznivo menia ťažiskové hniezdne lokality druhu. Dnes sú pre hrdličku najvýraznejšími negatívnymi činiteľmi chemizácia poľnohospodárstva (obzvlášť herbicídne postreky) a plošný výrub stromovej zelene ako hniezdnych možností v poľnohospodárskej krajine, resp. v okolí vodných tokov.

Intenzifikácia poľnohospodárskej výroby negatívne ovplyvňuje početnosť mnohých druhov vtákov otvorenej krajiny. V dôsledku zvyšovania výnosov sa z krajiny vytratili biotopy (medze, remízky, poľné cesty ai.), ktoré predstavujú útočisko pre mnohé druhy vtákov. V priebehu niekoľkých desaťročí došlo k obrovskému poklesu štrukturálnej heterogenity na úrovni biotopov, ale aj na úrovni veľkých krajinných celkov (Šarapatka, Zídek 2005). Okrem ohrozenia vyplývajúceho z postupnej degradácie hniezdnych a potravných habitatov je populácia hrdličky poľnej negatívne ovplyvnená aj nadmerným lovom v priebehu migrácie. Dá sa predpokladať, že aj na území strednej Európy dochádza k celkovej zmene v hniezdnej ekológii druhu, ako je tomu napr. vo Veľkej Británii (Browne & Aebischer 2004). Autori v tejto súvislosti na základe zmien v hniezdnej ekológii (dĺžka a úspešnosť hniezdenia) vypočítali ročný pokles populácie hrdličky až na úrovni 17 %.

4.53. KRAKĽA BELASÁ

CORACIAS GARRULUS

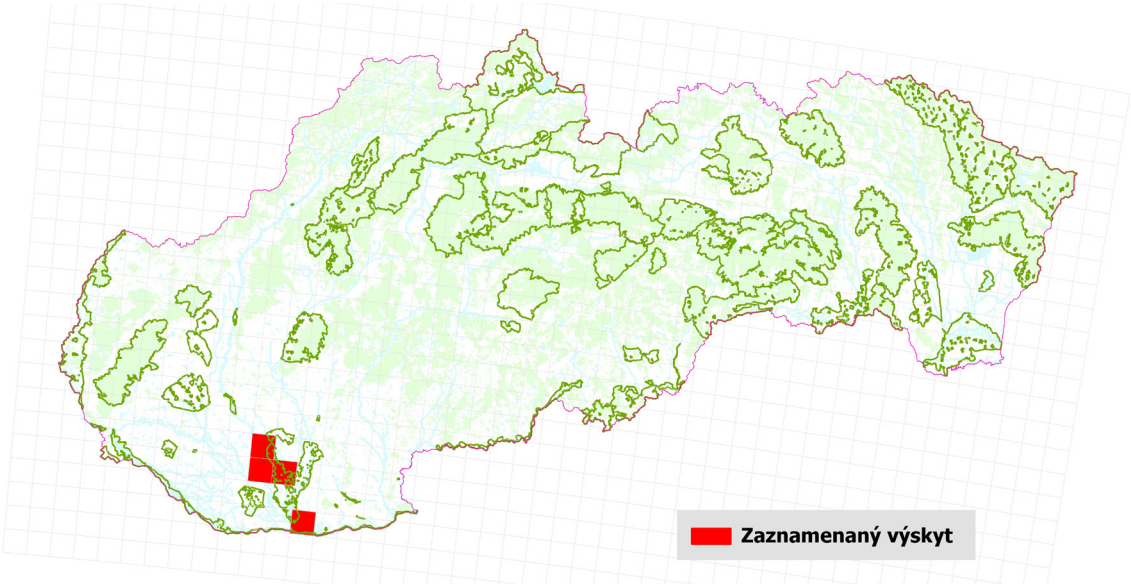
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dolné Považie
Územia, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM A MONITORING

Monitoring krakle belasej bol na Slovensku ako u vždy nepočetného, resp. vzácneho a atraktívneho druhu v predošlom polstoročí realizovaný vo väčšom alebo menšom rozsahu na celonárodnej úrovni. Z druhej polovice dvadsiateho storočia sú tak dostupné údaje o rozšírení druhu na väčšej časti územia južného Slovenska, i keď chýbajú presnejšie údaje o veľkosti národnej populácie. Už v 60.-tych a 70.-tych rokoch 20.-teho storočia sa však udáva pokles populácie tohto druhu (Balát 1965, Sládek 1963, Ferianc 1979, Mošanský 1979, Danko et al. 2002). Vzhľadom k tomu, že hniezdenie tohto druhu sa stalo veľmi vzácnym, posledným lokalitám sa venovala intenzívna pozornosť, a preto bola obzvlášť v poslednom desaťročí celá národná populácia krakle sledovaná každoročne vrátane hniezdnej úspešnosti a vhodných biotopov.

V rámci projektu ŠF Vtáky bola populácia krakle monitorovaná v CHVÚ Dolné Považie mapovacou metódou, resp. metódou priameho dohľadávania hniezd (SOS/BirdLife Slovensko 2013)

Hniezdenie krakle belasej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Hniezdna populácia krakle belasej na Slovensku za posledné roky výrazne klesla. O početnosti druhu a jeho autekológii zo Slovenska vieme pomerne málo. Ferianc (1965) uvádza zhruba 30 hniezdiacich párov z obdobia 1931 – 1934 z okolia Rimavských Janovíc. Bohuš (1990, 2002, 2007, 2008) referuje o zhruba 40 pároch z juhozápadného Slovenska za obdobie 1983-2008. Autekológia druhu bola podrobnejšie skúmaná na lokalitách juhozápadného Slovenska, kde predovšetkým práce Bohuša (Bohuš 1990, 2002, 2006, 2007, 2008, Bohuš & Krištín 2004, Bohuš & Žáková 2006) prinášajú bližšie poznatky. Bohuš (2007) v južnej časti CHVÚ Dolné Považie (okolie obce Martovce) uvádza v rokoch 2001 – 2006 veľkosť lokálnej hniezdnej populácie medzi 2 až 4 pármi. V rokoch 2007 až 2011 bolo v tejto oblasti registrovaných celkovo 5 hniezdení s 87 %-nou úspešnosťou hniezdenia. Posledné úspešné hniezdenie bolo doložené v roku (Bohuš 2011a). V súčasnosti nie sú známe aktívne hniezdiská druhu na území Slovenska.

Početnosť krakle belasej mala dlhodobo klesajúcu tendenciu. V CHVÚ Dolné Považie bola v období s relatívne vyhovujúcimi podmienkami uvádzaná veľkosť hniezdnej populácie 2 až 11 hniezdiacich párov (Rybanič et al. 2004). V roku 2002 pri vytvorení návrhu CHVÚ bol počet párov 5 – 8 (priemer 6,5 páru) na celé územie CHVÚ. V rokoch 2001-2006 v južnej časti CHVÚ v okolí obce Martovce uvádza Bohuš (2007) veľkosť lokálnej hniezdnej populácie medzi 2 až 4 pármi. V rokoch 2007 až 2011 bolo v južnej časti CHVÚ registrovaných celkom 5 hniezdení na 2 lokalitách, pričom bolo úspešne vyvedených 20 mláďat. Posledné úspešné hniezdenie bolo zistené v roku 2010. V roku 2011 už hniezdenie nebolo potvrdené, iba 1 pár sa zdržiaval v okrese Komárno mimo známych hniezdísk (Bohuš 2011a).

Výsledky mapovania krakle belasej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Dolné Považie	19	0-1	0-1

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Dramatický pokles početnosti druhu na celom území Slovenska v posledných rokoch súvisí s negatívnymi zmenami biotopov, ale aj s negatívnym populačným a areálovým trendom v celej Európe. V priebeh deväťdesiatych rokoch vymizol z CHVÚ Medzibodrožie najskôr v dôsledku celkového poklesu EU populácie, keďže v tomto CHVU nedošlo k významnému úbytku vhodných biotopov pre druh. Začiatkom 21. storočia sa druh na Slovensku vyskytoval prakticky už iba na území CHVÚ Dolné Považie. V súčasnosti je jeho stav aj v CHVÚ Dolné Považie krajne nepriaznivý, nakoľko v období 2011 – 2013 už nebol zistený ani jeden hniezdiaci pár. Tento stav odzrkadľuje okrem globálnych areálových trendov druhu aj prevládajúce podmienky lokálnych biotopov. Dochádza k zníženiu rôznorodosti biotopov v krajine, ubúda pasienkov, likvidujú sa staré stromy s dutinami, vznikajú veľkoplošné lány poľnohospodárskych monokultúr atď. Na výskyt druhu negatívne pôsobí zvyšujúca sa intenzita poľnohospodárstva, najmä jeho mechanizácia a chemizácia, ale aj pestovanie menej vhodných poľnohospodárskych plodín. V posledných rokoch taktiež boli vyťažené viaceré potenciálne hniezdne aleje a hniezdne stromy, resp. došlo k ich deštrukcii počas veterných búrok. Sukcesne zarastajú okraje súčasných poľných ciest, alebo sú naopak rozorávané. Nezriedka sú zaorávané celé poľné cesty, na ktorých krakle často lovia potravu (napr. k. ú. Vrbová nad Váhom časť Kindeš). Tieto faktory spôsobujú výrazný pokles potravnej ponuky vo forme väčších druhov bezstavovcov a taktiež aj úbytok hniezdnych možností.

4.54. VČELÁRIK ZLATÝ

MEROPS APIASTER

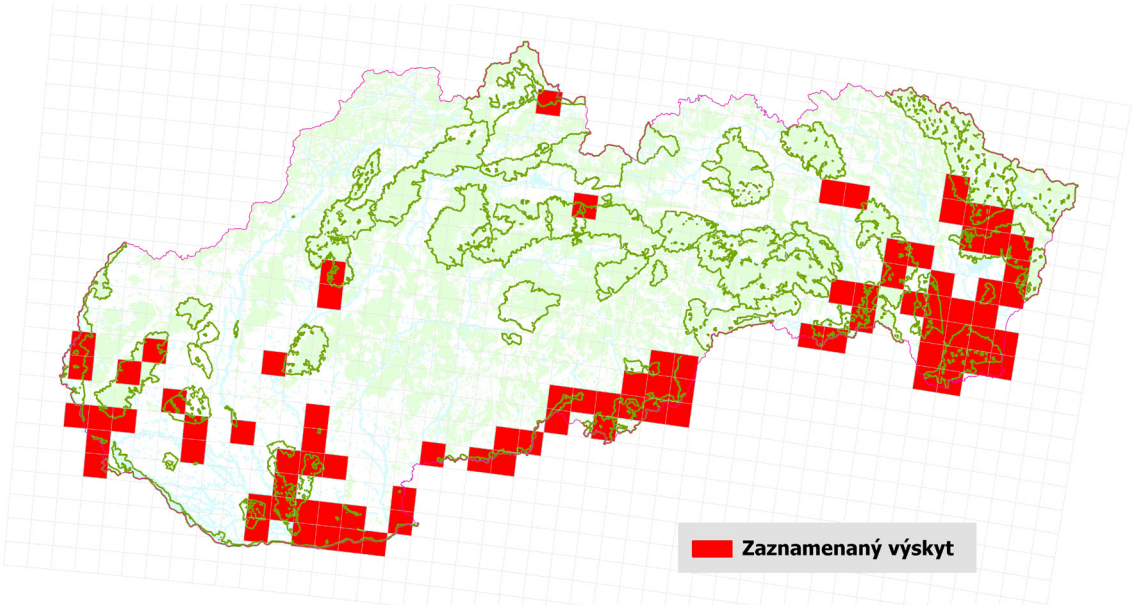

Chránené vtáčie územia, ktorom je druh predmetom ochrany:
Územie, kde je druh kritériovým druhom: Cerová vrchovina – Porimavie, Dolné Pohronie, Medzibodrožie, Poiplie
Územie, kde je 1 % druhom: Parížske močiare

VÝSKUM A MONITORING

Jednu z prvých prác o hromadnom výskyte včelárikov zlatých na Slovensku publikoval Ferianc (1948). V práci zhrnul staršie literárne údaje a uviedol, že v rokoch 1946 – 1947 nastala prudká invázia tohto druhu na územie Slovenska s výskytom nových hniezdnych lokalít z východnej časti Podunajskej nížiny, strednej a južnej časti Hontu a východného Slovenska. V 50. rokoch minulého storočia sa celkove počet lokalít stabilizoval, resp. začal pomaly klesať (Ferianc 1965). Hniezdenie druhu z Košickej kotliny a Východoslovenskej roviny z prvej polovice 50. rokov minulého storočia opísal Mošanský (1956). Šťastný et al. (1987) publikovali, že druh hniezdil v rokoch 1973 – 1977 na Slovensku v oblasti stredného Považia, v západnej časti Žitného ostrova, na dolnom Pohroní a Poiplí, pri Fiľakove a Prešove a v južnej časti Východoslovenskej nížiny. V rokoch 1980 – 1999 bolo hniezdenie druhu zaznamenané predovšetkým v južnejších teplejších oblastiach Slovenska v 107 štvorcoch Databanky Fauny Slovenska (Danko et al. 2002). V severnejších oblastiach bolo hniezdenie včelárika zlatého zistené len ojedinele a nepravidelne. Z oblasti Bardejova a Hertníka publikoval výskyt Ferianc (1965), Feriancová-Masárová (1981) pozorovala máji 1981 na Oravskej priehrade, Karč (1989) písal o zahniezdení 5 párov v roku 1984 v Liptovskej kotline pri Kráľovej Lehote a Krištín & Kaňuch (2005) zaznamenali v Podpoľaní a okolí Zvolena v rokoch 2001 – 2005 hniezdenie 15 – 22 párov tohto druhu.

Hniezdenie včelárika zlatého na Slovensku na v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Prvý odhad hniezdnej populácie včelárika zlatého z bývalého Československa je v práci Šťastný et al. (1987), ktorí uvádzajú, že v rokoch 1973-77 početnosť druhu nepresahovala 100 – 200 párov. Danko et al. (2002) odhadovali, že v rokoch 1980 – 1999 na Slovensku bolo 700 – 1300 hniezdnych párov.

Pokles populácie druhu bol zistený mapovaním v rokoch 2010-2013 v južnej časti CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie. Zatiaľ čo na tomto území v rokoch 2004 – 2005 hniezdilo 98 – 189 párov, v rokoch 2010 – 2013 počet klesol na 75 – 117 párov na 12 až 15 lokalitách. Druh hniezdil prevažne v opustených a funkčných pieskovniach a prirodzených stenách. 20 až 30 % kolónií malo viac ako 5 párov, ostatné kolónie boli tvorené menej ako 5 pármi. Pri rieke Slaná v rokoch 2011 – 2013

hniezdilo 4 – 12 párov na viacerých miestach tejto lokality s klesajúcim trendom, prevažne v opustených pieskovniach používaných občas miestnym obyvateľstvom a kolmom brehu rieky. Druh tu hniezdil jednotlivo alebo v kolóniách tvorených najčastejšie 2 – 4 pármi. V časti CHVÚ ležiacej na severe Rimavskej kotliny hniezdenie druhu nie je zaznamenané, predpokladá sa, že v tejto časti hniezdili 1 – 2 páry (Gálffyová in litt.).

Výrazný pokles populácie (takmer o 50 % párov) druhu bol zistený v CHVÚ Dolné Pohronie. V rokoch 1996 – 2002 na tomto území bolo okolo 100 párov hniezdiacich párov, pričom najväčšia kolónia mala 30 – 32 párov. V rokoch 2010 – 2013 poklesol počet hniezdiacich párov na 6 lokalitách na menej ako 50 a väčšina kolónií má menej ako 10 párov (Darolová in litt.). Pri zarátaní populácie aj v aktívnej ťažobnej stene, ktorá bola súčasťou vedeckého návrhu CHVÚ Dolné Pohronie, no nedostala sa pod reálnu ochranu v rámci CHVÚ, populácia druhu v Dolnom Pohroní dosiahla 50 – 62 párov.

Mierny pokles populácie druhu bol zaznamenaný aj v CHVÚ Medzibodrožie. Zatiaľ čo v roku 2009 bol na základe mapovania odhadovaný počet hniezdnych párov na 250 – 280, v rokoch 2011 – 2013 klesol tento počet na 210 – 230 párov (Balla in verb.). Charakteristické je pre predmetné územie aj výskyt pieskových dún a presypov, v súčasnosti buď vyťažených alebo s prebiehajúcou ťažbou (Balla 2009). Práve na týchto lokalitách hniezdi takmer 90 % párov, keď do mapovania bolo zahrnutých 20 lokalít, kde bolo viac ako 5 hniezdiacich párov. Malá časť populácie na tomto území hniezdi aj roztrúsene v počte 1 – 3 párov (Balla in verb.).

Výrazný pokles druhu bol zaznamenaný v CHVÚ Parížske močiare na lokalite severovýchodne od obce Gbelce (ťažobný priestor s jazierkom), kde v rokoch 1995-2000 bolo 10 – 15 hniezdiacich párov, v rokoch 2010 – 2013 sa tu nachádzali roztrúsene 1 – 4 hniezdiace páry, keďže ťažobné terasy sú zarastené vegetáciou. Na lokalite juhozápadne od obce Nová Vieska v rokoch 2000 – 2005 bolo 3 – 5 hniezdiacich párov, počet hniezdiacich párov v rokoch 2010 – 2013 sa zvýšil na 12 – 14, keďže bola odbagrovaná a zväčšená časť steny dobývacieho priestoru (Medveď in verb.).

Populácia druhu v CHVÚ Poiplie má tiež klesajúci trend. V rokoch 1989 – 2010 bol odhadnutý počet hniezdiacich párov na 50 – 120 a hniezdenie bolo zistené v západnej, ale predovšetkým v strednej časti CHVÚ (Mojžiš et al. 2011). Počas obdobia rokov 2011 – 2013 bolo hniezdenie druhu registrované už iba v strednej časti CHVÚ od Slovenských Ďarmôt po Peťov. V predmetnom období sa hniezdna početnosť pohybovala medzi 18 až 37 pármi na 7 – 10 lokalitách. Veľkosť hniezdnych zoskupení na lokalite sa pohybovala od 1 po 7 párov (najčastejšie < 3 až 4 páry). Najväčšie zoskupenie (7 párov) bolo zistené v pieskovej jame JV od Kováčoviec v roku 2012 (Václav in litt.).

Výsledky mapovania včelárika zlatého v r. 2010-2012 v CHVÚ, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Cerová vrchovina – Porimavie	16-22	12-16	110-150
Dolné Pohronie	7	6	50-62*
Medzibodrožie	20	20	210-230
Parížske močiare	2	2	13-18
Poiplie	12	7-10	18-37

* vrátane aktívnej ťažobnej steny, ktorá vypadla pri vyhlasovaní z územia zahrnutého do CHVÚ, hoci v pôvodnom návrhu bola uvedená. Bez tejto steny je populácia v CHVU menej ako 50 párov.

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Hniezdne lokality včelárika zlatého vo vyššie uvedených CHVÚ vznikli v minulosti predovšetkým ľudskou činnosťou. Postupne prichádza buď k ich degradácii (zárast náletovou vegetáciou, samovoľný zosun stien v dobývacích priestoroch, ťažba štrku a piesku a následné zlikvidovanie lokality), alebo vyčerpaniu plôch hniezdnych biotopov vysokou hustotou starých dier, čím prichádza k postupnému zániku pôvodných hniezdnych lokalít. Iba systematické udržiavanie aktívnych hniezdnych lokalít, prípadne vytváranie nových hniezdnych príležitostí, dokáže v najbližšej budúcnosti zvrátiť nepriaznivý trend druhu znižovania počtu hniezdnych párov v jednotlivých vyššie uvedených CHVÚ (Darolová, Gálffyová, Václav in litt.).

4.55. RYBÁRIK RIEČNY

ALCEDO ATTHIS

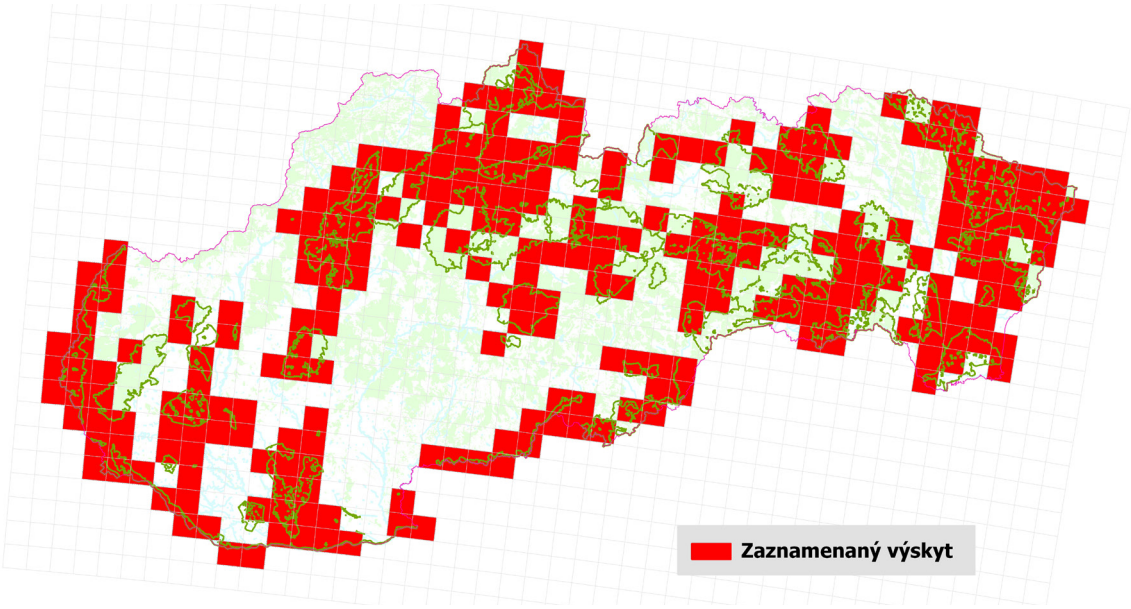
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dunajské luhy, Laborecká vrchovina, Poiplie
Územia, kde je 1 % druhom: Bukovské vrchy, Cerová vrchovina – Porimavie, Dolné Považie, Horná Orava, Malá Fatra, Medzibodrožie, Záhorské Pomoravie, Volovské vrchy, Ondavská rovina, Čergov, Levočské vrchy.

VÝSKUM A MONITORING

Údaje z monitoringu a mapovania, ako aj o veľkosti hniezdnej populácie rybárika riečneho z obdobia 1980-1999 sú uvedené vo vedeckom návrhu CHVÚ (Rybanič et al. 2003) a v návrhu významných vtáčích území (Rybanič et al. 2004).

Systematický monitoring druhu prebiehal v rokoch 2010-2012 v rámci chránených vtáčích území Dunajské luhy (Mešková), Poiplie (Václav) a Laborecká vrchovina (Pčolová), kde je rybárik riečny výberovým druhom v rámci projektu ŠOP SR ŠF Vtáky. V ostatných územiach, kde je rybárik riečny 1 %-ným druhom neprebiehalo systematické mapovanie a monitoring hniezdnej populácie. Hniezdenie rybárika riečneho je monitorované na niekoľkých lokalitách v rámci Hniezdneho sčítania vodného vtáctva, ktoré realizuje SOS/BirdLife Slovensko, napríklad na Váhu, Dunaji a pod., výsledky zatiaľ nie sú publikované (Gúgh in litt.). V rámci zimného sčítania vodného vtáctva, ktoré realizuje SOS/BirdLife Slovensko sa sčítava na monitorovaných úsekoch aj zimujúca a migrujúca populácia rybárika riečneho na celom území SR, vrátane chránených vtáčích území (Slabeyová et al. 2008, 2009c, 2011, 2012, 2014).

Hniezdenie rybárika riečneho na Slovensku na v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

V CHVÚ Dunajské luhy je rozšírený v celom CHVÚ, hniezdny výskyt je ale limitovaný vhodnými biotopmi. Najpočetnejšie sa vyskytuje v ramennej sústave (Bodícke ramená, okolie Gabčíkova), kde sa početnosť v posledných rokoch odhaduje na 30 – 35 párov (Mešková in litt.) a v celom území na úrovni 40 – 50 párov. V zimnom období sa vyskytuje tiež na území celého CHVÚ aj na lokalitách, kde nehniezdi, resp. sem prilieta prezimovať populácia z iných lokalít, ktoré zamŕzajú. Z ramennej sústavy sa po zamrznutí vôd presúva populácia na hlavný tok Dunaja. V CHVÚ Dunajské luhy bol stav populácie rybárika riečneho hodnotený v r. 2013 ako priemerný priaznivý stav s hodnotou 77 %.

V CHVÚ Laborecká vrchovina v rokoch 2010 – 2012 bol výskyt zaznamenaný na 110 km úseku mapovaných vodných tokov s vhodnými hniezdnymi biotopmi: Laborec, Výrava, Pčolinka, Udava, Oľšava a Oľka. Na základe mapovania sa odhaduje výskyt 43 hniezdiacich párov. Populačný trend v rokoch 2010 – 2012 v poslednej dekáde je stabilný, populácia s maximálnou zmenou do 20 %. Zistená hustota populácie na 110 km mapovaných vodných tokov: Laborec 6,5 párov/10 km toku, Výrava 4 páry/10 km toku, Pčolinka 3 páry/10 km toku, Udava 1,5 páru/10 km toku, Oľšava 1 pár/10 km toku, Oľka 1 pár/10 km toku a bezmenný tok pri obci Valentovce 1 pár/10 km toku. Stav rybárika je hodnotený ako dobrý priaznivý stav s hodnotou 81 %.

CHVÚ Poiplie v rokoch 2010 až 2012 hniezdil rybárik na rieke Ipeľ, ale aj na štrkoviskách, pieskovniach, močiaroch a vodných kanáloch (vrátane úsekov v intravilánoch obcí, napr. Kosihy nad Ipľom). Hniezdenie sa potvrdilo dominantne v hlinitých brehoch Ipľa. V menšej miere hniezdil aj v brehoch štrkovísk a rybníkov (Veľká nad Ipľom) a pieskovní (Kováčovce). V zriedkavých prípadoch zahniezdil aj v čerstvo vykopaných jamách (napr. pri výstavbe kanalizácie a vodovodného potrubia vo Vrbovke). Počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 bolo v CHVÚ zistených 34 teritórií a celková hniezdna početnosť je odhadovaná na 30 – 40 teritórií v závislosti od vývoja klimatických podmienok počas zimy a vývoja hydrológie Ipľa počas hniezdneho obdobia. Rozmiestnenie teritórií v CHVÚ nie je rovnomerné. Najväčšia hniezdna hustota (> 50 % teritórií) je v úsekoch Ipľa medzi Šahami a Veľkou Vsou nad Ipľom (15 teritórií) a medzi Vrbovkou a Čelármi (10 teritórií). Najnižšia koncentrácia je naopak v úseku medzi Nitrou nad Ipľom a Trenčom (4 teritóriá), kde druh pravidelne hniezdi aj v brehoch štrkovísk a rybníkov. Druh v CHVÚ pravidelne zimuje, pričom sa tam vtedy koncentruje populácia aj z okolia CHVÚ. V CHVÚ Poiplie je stav populácie rybárika hodnotený ako priemerný priaznivý stav s hodnotou 76 %.

V troch CHVÚ, v ktorých je rybárik riečny kritériovým druhom a v ktorých prebiehal monitoring druhu, je dobrý priaznivý stav populácie s priemernou hraničnou hodnotou 78 %. Na základe mapovania je možné zhodnotiť, že populácie rybárika majú v CHVÚ, v ktorých je rybárik riečny kritériovým druhom stabilnú úroveň s výkyvom do 20 %, pričom najvýraznejší úbytok nastal v rámci CHVÚ Poiplie. V územiach, kde je rybárik riečny 1 %-ným druhom, neprebiehal monitoring a priaznivý stav nie je možné vyhodnotiť.

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Odhad veľkosti populácie (páry) (2010 -2012)**
Bukovské vrchy	-	-	8-10
Cerová vrchovina – Porimavie	-	-	8-12
Čergov	-	-	20*
Dolné Považie	-	-	10-20
Dunajské luhy	***	30-35	40-50
Horná Orava	-	-	10-20
Malá Fatra	-	-	120-250
Medzibodrožie	-	-	17-25
Ondavská rovina	-	-	8-12
Poiplie	***	34	30-34
Laborecká vrchovina	110 km	43	43
Levočské vrchy	-	-	20*
Volovské vrchy	-	-	15-15
Záhorské Pomoravie	-	-	27-31

* Rybanič et al. 2003, 2004

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V CHVÚ Dunajské luhy sú hniezdne biotopy v priemernom priaznivom stave. V území sa nachádza 20 – 40 vhodných hniezdnych stien, stanovíšť alebo iných hniezdnych možností v blízkosti vodných biotopov (do 1 km). V priemernom priaznivom stave 60-80 % hniezdnych biotopov prebieha udržiavanie hniezdnych biotopov prostredníctvom prírodných procesov alebo ľudskou činnosťou. Potravné biotopy sú v dobrom priaznivom stave s vodnými plochami prevažne s priehľadnou vodou s prítomnosťou malých rýb. Vodné plochy sú v priemernom priaznivom stave znečistenia, brehy sú čiastočne vyrúbané, porasty sú na 20 % – 70 % brehu.

V CHVÚ Laborecká vrchovina je hniezdny biotop v dobrom priaznivom stave a na 80-100 % vhodných biotopov sa nachádzajú vhodné kolmé hlinitopiesčité brehy a rôznorodé fytocenózy pobrežných partií vodných tokov. Ohrozenie hniezdneho biotopu je v priemernom priaznivom stave, pričom 60 – 80 % vhodných biotopov je bez negatívnych antropických vplyvov (úbytok vhodných brehových stien – úprava brehov vodných tokov, výrub stromovej a krovitej pobrežnej vegetácie, rekreačné aktivity). Potravné biotopy sa nachádzajú v dobrom priaznivom stave, vodné toky ponúkajú dobrú trofickú základňu, prevažnú väčšinu roka sú vhodné ako potravné zdroje na viac ako 80 % biotopov. Z pohľadu znečistenia sú potravné biotopy v priemernom priaznivom stave, pričom 60-80 % vhodných biotopov je čiastočne znečistených bez ohrozenia diverzity a početnosti rýb.

V CHVÚ Poiplie je výskyt vhodných hniezdnych biotopov v priemernom priaznivom stave v rozsahu 60 – 80 % biotopov s vhodnou trofickou bázou. Ohrozenie hniezdneho biotopu je bez negatívnych antropických vplyvov, v súlade s požiadavkami a podmienkami druhu na hniezdny biotop v rámci dobrého priaznivého stavu v rozsahu umožňujúcom hniezdenie potenciálne nad 40 párov. V CHVÚ Poiplie sú potravné biotopy v priemernom priaznivom stave prevažnú väčšinu roka vhodné na vyhľadávanie potravy. Potravné teritóriá sú v dobrom priaznivom stave z pohľadu znečistenia. Viac ako 90 % vhodných biotopov je minimálne znečistených alebo bez znečisťovania vody chemickými látkami.

4.56. KRUTOHLAV HNEDÝ

JYNX TORQUILLA

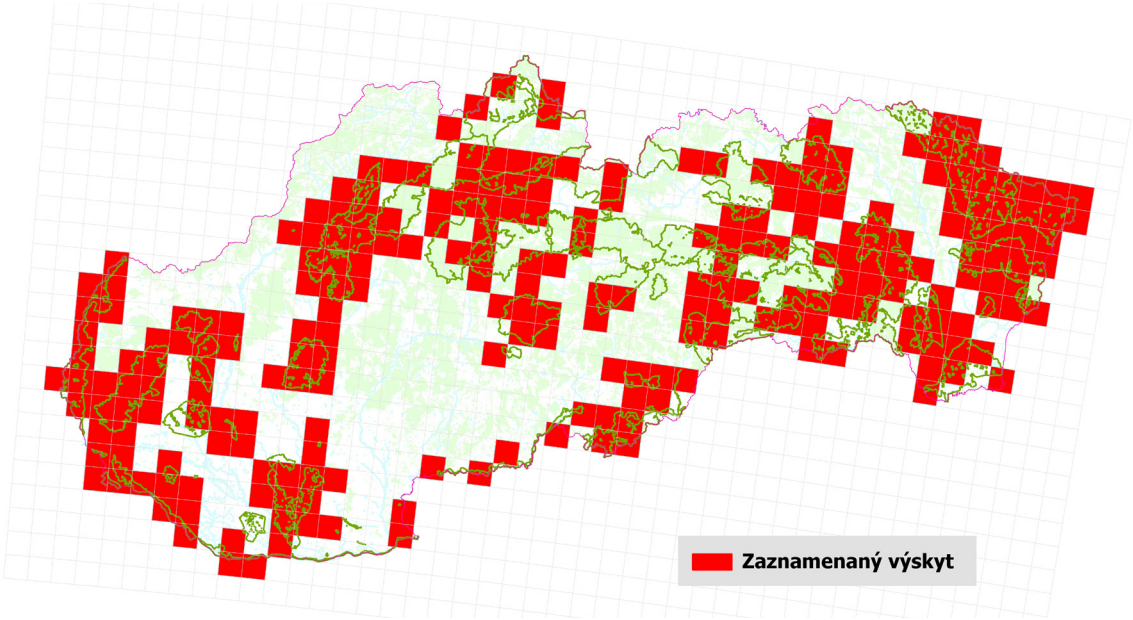

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia kde je kritériovým druhom:-
Územia, kde je 1 % druhom: Bukovské vrchy, Cerová vrchovina – Porimavie, Čergov, Malé Karpaty, Medzibodrožie, Laborecká vrchovina, Poľana, Slanské vrchy, Slovenský kras, Strážovské vrchy, Tríbeč, Vihorlatské vrchy, Volovské vrchy

VÝSKUM A MONITORING

Prvé publikované údaje o výskyte krutohlava na Slovensku pochádzajú už z 19. storočia, jedná sa však len o údaje o distribúcii druhu. V Malých Karpatoch, konkrétne v oblasti Bratislavy anonymný autor zaznamenal krutohlava už v práci z roku 1859 (Anonymus 1859, Matoušek & Országhová 1987) a v Banskej Štiavnici v 1888 roku Petricskó (1892). Začiatkom 20. st. ho ornitológovia hodnotia ako hojný (Jirsík 1927, Balthasar 1934), iní ako zriedkavý druh (Ferianc 1941) na juhozápadnom Slovensku, pričom ho neskôr označili aj za hniezdiča (Ferianc 1943, Matoušek 1956, 1958, 1962), chýbajú však stále presnejšie kvantitatívne údaje. Monitoring druhu na Slovensku začal až r. 1994 na 18 transektoch s 20 sčítacími bodmi, pričom relatívna početnosť dosiahla hodnotu 0,3 % (Kropil 1995). O rok neskôr (1996) na 27 transektoch s 20 sčítacími bodmi, dosiahla relatívna početnosť krutohlava hodnotu 0,3 % (Kropil 1996a). V rokoch 2005 – 2009 pri monitoringu na 37 transektoch bodovou metódou bol krutohlav zaradený k druhom s neistým trendom početnosti (Slabejová et al. 2009). V rokoch 1980 – 1990 sa odhadovala veľkosť hniezdnej populácie krutohlava hnedého na Slovensku približne na 2500 – 4000 párov (Danko et al. 2002).

Hniezdenie krutohlava hnedého na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Na základe sčítania vtákov na 37 transektoch bodovou metódou v rokoch 2005 – 2009 Slabeyová et al. (2009a) zaradili krutohlava k druhom s neistým trendom početnosti, pričom v jednotlivých rokoch bolo na monitorovaných transektoch zaznamenaných 12, 7, 8, 12 a 25 jedincov. Podľa Danka et al. (2002), ktorý spracovali publikované práce i výsledky mapovania krutohlava hnedého na Slovensku v rokoch 1980 – 1990 sa odhadovala veľkosť hniezdnej populácie krutohlava hnedého približne na 2500 – 4000 párov. Podobne je odhadovaná veľkosť jeho populácie aj v súčasnosti (Černecký et al. 2014). I keď sa v Európe predpokladá v rokoch 1980 – 2005 dlhodobý pokles hniezdnej populácie krutohlava (Gregory et al. 2007), na Slovensku je v súčasnosti stabilný dlhodobý trend vo veľkosti populácie.

V šiestich CHVÚ (Malé Karpaty, Laborecká vrchovina, Strážovské vrchy, Tríbeč, Vihorlatské vrchy, Volovské vrchy), kde je predmetom ochrany krutohlav hnedý, bolo v rokoch 2010 – 2012 realizované jeho sčítanie. Na 345 mapovacích transektoch, bolo z celkového počtu 6 900, obsadených len 145 (2,1 %) bodov. Celkový počet hniezdnych párov na spomenutých CHVÚ sa odhaduje na úrovni medzi 1395 – 2095. V CHVÚ Bukovské vrchy, Cerová vrchovina – Porimavie, Medzibodrožie, Poľana a Slanské vrchy, kde v rokoch 2010 – 2012 krutohlav nebol sčítavaný, sa počet hniezdnych párov odhaduje na úrovni medzi 1245 – 1610 párov. Ako stabilná je populácia krutohlava hodnotená v 7 CHVÚ: Malé Karpaty, Bukovské vrchy, Cerová vrchovina – Porimavie (v tomto CHVÚ však v posledných rokoch sčítavaný nebol), Laborecká vrchovina, Strážovské vrchy, Tríbeč, Vihorlatské vrchy. V CHVÚ Malé Karpaty hniezdi krutohlav hnedý v okrajových častiach pohoria, pričom viac záznamov pochádza z východnej časti pohoria. Okrem listnatých lesov hniezdi predovšetkým vo vinohradníckych oblastiach, kde počty hniezdnych párov vzrástli v porovnaní s rokom 2010 (0,5 páru/10 ha) až na 1,1 páru/10 ha v roku 2012. Okrem toho hniezdi v ekotónovom pásme na okraji lúk a pasienkov. V CHVÚ Tríbeč je výskyt krutohlava sústredený v západnej a severozápadnej časti. Počty hniezdnych párov sa tu odhadujú na 100 – 150. Hniezdi predovšetkým v listnatých lesoch, kde v roku 2012 dosiahol priemernú hodnotu 0,2 páru/10 ha a v brehových porastoch okolo vodných tokov, kde dosiahol rovnakú priemernú hodnotu 0,2 páru/10 ha. Najvyššie počty hniezdnych párov sú v CHVÚ Laborecká vrchovina, kde sa ich počty odhadujú na 600 – 700 párov. V tomto CHVÚ je krutohlav rovnomerne rozmiestnený v celom území pozdĺž okrajov lesov. Hniezdi okrem listnatých lesov, kde napr. v roku 2010 dosiahli hustotu 0,5 páru/10 ha, predovšetkým na lúkach a pasienkoch a prechodných leso-krovinatých oblastiach, kde počet hniezdnych párov v roku 2011 dosiahol hodnoty 0,3 a 0,4 páru/10 ha. V CHVÚ Laborecká vrchovina však hniezdili krutohlavy aj v mozaike polí lúk a trvalých kultúr, v okolí vodných tokov a dokonca aj na miestach nesúvislej sídelnej zástavby, kde v roku 2012 dosiahli hodnotu 0,3 p/10 ha. V CHVÚ Strážovské vrchy sa počty párov odhadujú 45 – 95. Hniezdi v západnej a južnej časti pohoria, okrem listnatých lesov aj v prechodných leso-krovinatých oblastiach, kde v roku 2010 dosial denzitu 0,3 hniezdnych párov na 10 ha. V CHVÚ Volovské vrchy je krutohlav v ich severných častiach a odhadovaná populácia tvorí 150 párov, hniezdi predovšetkým v listnatých lesoch, kde dosiahla denzita párov v roku 2011 priemernú hodnotu 0,1

páru/10 ha. Na území CHVÚ Vihorlatské vrchy je krutohlav predovšetkým v strednej časti a na západnom okraji pohoria. Počet hniezdnych párov je tu odhadovaný na 200 – 300. Hniezdi v listnatých lesoch, kde klesol priemerný počet hniezdnych párov z 0,5 páru/10 ha v roku 2010 na 0,2 páru /10 ha v roku 2011. Okrem toho hniezdi aj v oblastiach lúk a pasienkov, na miestach, kde sa striedajú polia, lúky a trvalé kultúry, v leso-krovinách, kde dosahuje denzita hniezdnych párov hodnotu 0,2 páru/10 ha v roku 2011. Hniezdil však aj v poľnohospodárskych areáloch s výrazným podielom prirodzenej vegetácie, kde v roku 2011 hniezdilo priemerne 0,2 páru/10 ha.

Výsledky mapovania krutohlava hnedého v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných transektov	Počet bodov	Počet obsadených bodov	% obsadených bodov	Veľkosť populácie (páry)
Bukovské vrchy	21	420	0	0	300 – 400
Cerová vrchovina - Porimavie	18	360	0	0	120 – 140
Laborecká vrchovina	145	2 900	86	3	600 – 700
Malé Karpaty	11	220	13	5,45	300 – 500
Medzibodrožie	3	60	0	0	200
Poľana	30	600	0	0	75 – 120
Slanské vrchy	23	460	0	0	300 – 500
Slovenský kras	39	780	0	0	250
Strážovské vrchy	74	1 480	19	1,3	45 – 95
Tríbeč	18	360	2	0,6	100 – 150
Vihorlatské vrchy	27	540	20	3,7	200 – 300
Volovské vrchy	70	1 400	5	0,4	150 – 350

STAV A ZMENY BIOTOPOV

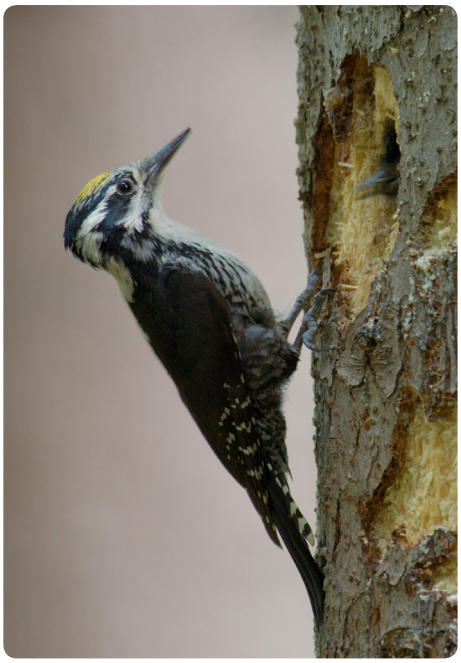
Na základe súčasných poznatkov je možné len veľmi nepresne odhadnúť stav biotopov na hniezdiskách krutohlava hnedého, výskyt ktorého sa sústreďuje predovšetkým do oblastí západného, južného i severovýchodného Slovenska so staršími porastmi listnatých, prípadne zmiešaných lesov.

Za hlavnú príčinu poklesu početnosti považoval Pavlík (2002) intenzívne obhospodarovanie lesných porastov a sadov, odstraňovanie stromov s dutinami, využívanie pesticídov v lesnom hospodárstve a poľnohospodárstve.

K nim možno pripočítať v súčasnosti rozorávanie trávnych porastov, resp. ich sukcesné zarastanie lesov, odstraňovanie alejí, brehových porastov, malých remízok so starými stromami, skupiny stromov a lesíky v poľnohospodárskej krajine, majúce dostatok vhodných dutín. Nepriaznivý vplyv má aj intenzívna výstavba satelitných kolónii pri väčších mestách, pričom sa odstraňujú porasty remízok a stromov a krovín. Zmenšovanie ochranných pásiem chránených území pod tlakom výstavby a rekreačných aktivít v blízkosti väčších miest ako, napr. CHKO Malé Karpaty a i.

4.57. ĎUBNÍK TROJPRSTÝ

PICOIDES TRIDACTYLUS

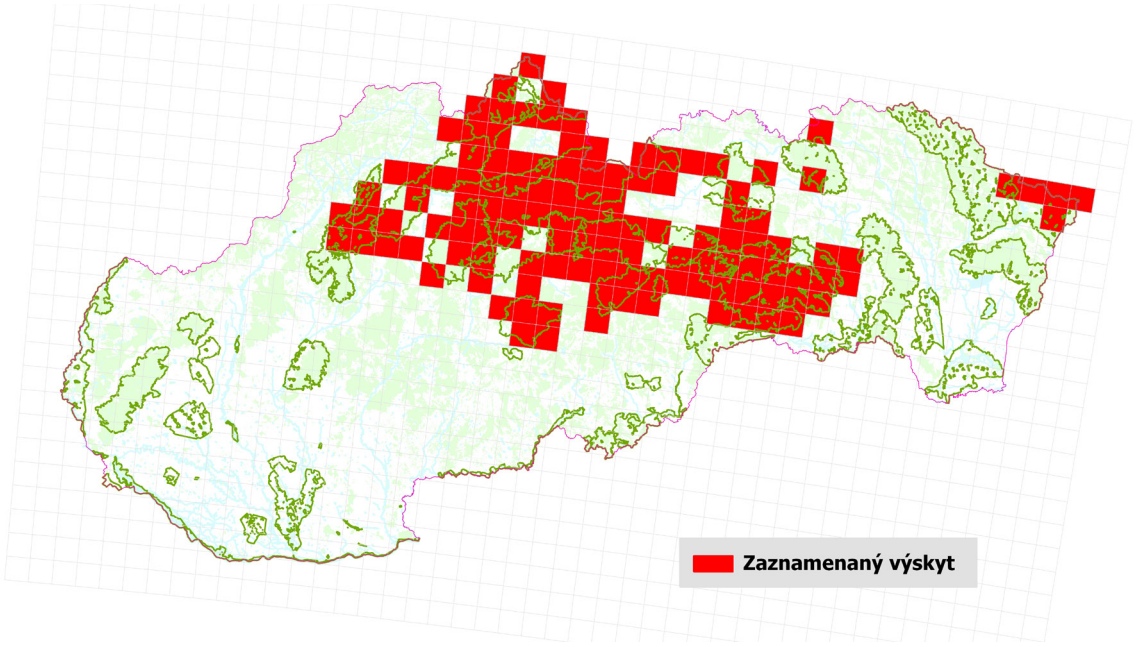

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Horná Orava, Nízke Tatry, Veľká Fatra
Územia, kde je 1 % druhom: Čergov, Chočské vrchy, Levočské vrchy, Malá Fatra, Muránska planina – Stolica, Poľana, Slovenský raj, Tatry, Volovské vrchy

VÝSKUM A MONITORING

Kvôli jeho menšej početnosti a nenápadnému spôsobu života vo vyššie položených, smrekových, prírodných a prírode blízkych porastoch bol dlhšie považovaný za málo početný druh. Ferianc (1979) ho považoval za celkovo nehojný druh s výskytom v Tatrách, Nízkych Tatrách, Veľkej a Malej Fatre, v Slovenskom rudohorí, na Vtáčniku, v Oravskej a Spišskej Magure a v Levočských vrchoch. Ako početnejšieho ho udáva z Nízkych Tatier a zo Smrekovice vo Veľkej Fatre, kde ale podľa autora tiež nie je hojný. Z tohto obdobia pochádza aj údaj od Turčeka (1953), ktorý na Poľane zistil denzitu osem jedincov na 100 ha. K získaniu presnejších poznatkov o jeho rozšírení a početnosti došlo neskôr a ucelenejšie boli spracované v atlase rozšírenia vtákov. Na základe tohto mapovania bol ďubník zistený v štvrtine mapovacích štvorcov Slovenska (Danko et al., 2002). Napriek tomu, ešte na konci storočia bol hodnotený ako druh s medzerami v poznatkoch o jeho rozšírení a s absolútnym nedostatkom informácií o habitatových nárokoch v podmienkach Slovenska (Pavlík 1998). Hniezdna denzita ďubníka sa u nás pohybuje v rozmedzí od cca 0,1 po 0,3 páru/ 10 ha v prípade zmiešaných horských lesov (napr. Kropil 1996b, Krištín 1999, Korňan 2013) a 0,5 až 1 pár v smrekových horských lesoch (napr. Kropil 1993, Saniga 2009, Baláž & Balážová 2012). Početnosť pre jednotlivé územia Slovenska bola stanovovaná aj v rámci identifikácie významných vtáčích území Slovenska (Rybanič et al. 2004) a príprave podkladov pre vyhlasovanie sústavy chránených vtáčích území. Ako významný druh bol vyhodnotený pre 12 území Slovenska, kde pre jeho monitoring bola odporučená metóda sčítania na bodových transektoch, pričom jednotlivé body by mali byť od seba vzdialené minimálne 300 m a sčítavanie by malo byť realizované v apríli až júni (SOS/BirdLife Slovensko 2013). Celkovo bolo počas mapovania v týchto územiach realizovaných viac ako 230 sčítacích transektov v lesných biotopoch. Ďubník bol z toho zaznamenaný na 72 transektoch a identifikovaných bolo zhruba 150 hniezdnych teritórií.

Hniezdenie ďubníka trojprstého na Slovensku na v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Ďubník trojprstý je predmetom ochrany v 12 chránených vtáčích územiach na Slovensku. Odhady jeho početnosti sa v jednotlivých územiach pohybujú od 40 do 400 hniezdiacich párov a spolu pre všetky CHVÚ, kde je predmetom ochrany sa predpokladá hniezdenie 1200 – 1600 párov. Celkovo sa na Slovensku odhaduje hniezdenie 1000 – 2000 párov so stabilným (Danko et al. 2002), v posledných rokoch stúpajúcim trendom početnosti (Ridzoň in litt.). Podobný trend bol zaznamenaný aj vo väčšine monitorovaných CHVÚ. Ďubník trojprstý je v 4 územiach, kde je predmetom ochrany (CHVÚ Malá Fatra, CHVÚ Poľana, CHVÚ Tatry, CHVÚ Veľká Fatra) hodnotený ako druh so stabilnou početnosťou a nemeniacim sa areálom rozšírenia. V dvoch územiach (CHVÚ Horná Orava, CHVÚ Chočské vrchy) je dokonca považovaný za druh v posledných dekádach zvyšujúci svoju početnosť. Len v CHVÚ Nízke Tatry jeho početnosť v poslednom období poklesla. V ostatných piatich územiach nie je, kvôli nedostatku (resp. kvalite) recentných dát, trend jeho početnosti známy.

V CHVÚ Chočské vrchy bolo v pôvodnom vedeckom návrhu odhadnuté hniezdenie 12 – 25 párov ďubníkov. Dnes je jeho početnosť v tomto území odhadovaná na 50 – 80 párov. V CHVÚ je rozšírený prakticky súvisle, ale najvyššie denzity dosahuje v rezerváciách (Karaska 2011). Podobne je ďubník rozširujúcim sa druhom aj v CHVÚ Horná Orava. V pôvodnom vedeckom návrhu bolo odhadnutých pre toto územie 50 – 80 párov, dnes sa predpokladá hniezdenie 140 – 170. V území je dnes rozšírení vo vhodných biotopoch vo výškových intervaloch zhruba od 600 po 1450 m n. m. Počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 bolo v lesných biotopoch tohto CHVÚ realizovaných 42 sčítacích transektoch, ďubník bol registrovaný na 15 z nich, pričom v niektorých prípadoch sa jednalo aj o zaznamenanie dvoch, prípadne troch obsadených teritórií na jednom transekte.

Z CHVÚ Levočské vrchy nie sú známe údaje o jeho početnosti z recentného mapovania, ale predpokladá sa tu pokles jeho stavov (Ridzoň in litt.). Vedecký návrh počíta s početnosťou 30 – 40 párov, v odhade početnosti vypracovanom koordinačnou radou ŠOP SR v roku 2013 (Černecký et al. 2014) sa udáva hniezdenie 80 párov v tomto CHVÚ.

V CHVÚ Malá Fatra bol ďubník trojprstý registrovaný na 14 zo 42 sčítacích transektov realizovaných v lesných biotopoch. Celkovo je druh v danom území rozšírený viac-menej celoplošne ale nerovnomerne a väčšinou v menších denzitách. Vyššiu početnosť dosahuje skôr lokálne. Na základe aktuálnych poznatkov možno predpokladať, že sa jedná o stabilný druh s možnosťou zmenšenia početnosti aj veľkosti areálu vplyvom nevhodných lesníckych zásahov do smrekových porastov.

V CHVÚ Muránska planina – Stolica bol tento druh zaregistrovaný na piatich sčítacích transektoch v ihličnatých lesov územia. Podobne ako v iných územiach aj tu je rozšírený najmä v starších ihličnatých porastoch, kde môže lokálne dosahovať aj vyššie hustoty, napr. štyri obsadené teritóriá na jednom transekte. Celkovo sa tu na základe vedeckého odhadu predpokladá hniezdenie 70 – 120 párov.

V CHVÚ Nízke Tatry zaznamenal ďubník trojprstý pomerne prudký pokles početnosti. V pôvodnom vedeckom návrhu sa počítalo s hniezdením 200 – 400 párov, dnešné odhady sú na hodnote 100 – 120 párov. Dôvodom poklesu je rozsiahle odlesnenie kalamitou postihnutých smrekových porastov a pomerne silná hospodárska činnosť v území spôsobujúca nedostatok starších porastov. V zachovalých starých porastoch pritom stále existujú lokálne silnejšie populácie s početnosťou niekoľkých (napr. 4) párov na jeden sčítací transekt. Naopak v iných častiach územia nebol zaznamenaný ani jeden pár počas niekoľkých návštev. Celkovo tu bolo počas mapovania zrealizovaných 6 sčítacích transektov, pričom ďubník bol registrovaný len na jednom z nich.

V CHVÚ Poľana bol tento druh registrovaný na 14 z 20 transektov vedených lesnými biotopmi. Obýva tu najmä staré ihličnaté lesy vyšších nadmorských výšok, kde lokálne dosahuje aj vyššie denzity – priemerne 2,5 páru na 100 ha, ale aj 6 – 7 teritórií na štvorkilometrovom transekte (Krištín 2010). Celkovo sa v tomto území odhaduje hniezdenie 25 – 50 párov ďubníka.

V CHVÚ Slovenský raj je odhadované hniezdenie asi 60 párov. Recentnejšie odhady však absentujú. V rokoch 2010 – 2012 tu mapovanie realizované nebolo, preto nie je známy trend jeho početnosti v tomto území.

Podobná situácia je aj z CHVÚ Tatry. Dá sa predpokladať, že veterná a následná podkôrniková kalamita vytvorila vhodné trofické podmienky pre tento druh, ale údaje z mapovania v rokoch 2010 – 2012 z tohto územia nie sú k dispozícii. Celkovo sa tu však odhaduje hniezdenie 110 – 130 párov. Ďubník je v tomto území považovaný za jedného z najpočetnejších druhov ďatľov a tatranská populácia (spolu s populáciami v okolitých pohoriach) patrí medzi významné refúgia tohto druhu v širšej oblasti. (Kocian et al. 2010).

V CHVÚ Veľká Fatra je ďubník trojprstý považovaný za druh so stabilnou, prípadne dnes narastajúcou početnosťou. Vyskytuje sa najmä v celistvejších starších smrekových porastov hrebeňových častí územia. Počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 bol zaznamenaný len na 3 transektoch v oblasti Smrekovice. Dôvodom ale nie je jeho absencia v iných častiach územia, ale skutočnosť, že väčšina z 49 transektov v lesnom prostredí tohto CHVÚ bola vedená skôr cez listnaté a zmiešané porasty, menej vyhovujúce tomuto druhu. Celkovo sa predpokladá, že tu hniezdi 200 – 250 párov.

V CHVÚ Volovské vrchy bolo počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 realizovaných 67 transektov v lesných biotopoch a ďubník bol zaznamenaný na 20 z nich. V tomto území obsadzuje najmä oblasti s nadmorskou výškou nad 650 m, pričom vystupuje aj do nadmorskej do 1300 m. V CHVÚ sa odhaduje hniezdenie 100-180 párov a druh tu je charakterizovaný ako stabilný. Kvôli masívnemu odlesňovaniu vhodných smrekových porastov sa však jeho početnosť a lokálny areál môžu v budúcnosti zmenšovať.

Výsledky mapovania ďubníka trojprstého v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít (transektov)	Počet obsadených lokalít (bodov na transektoch)	Veľkosť populácie (páry)
Čergov	0	0	30-50
Horná Orava	42	15	140-170
Chočské vrchy	0	0	50-80
Levočské vrchy	0	0	80
Malá Fatra	42	14	200-400
Muránska planina - Stolica	5	5	70-120
Nízke Tatry	6	1	100-120
Poľana	20	14	25-50
Slovenský raj	0	0	60
Tatry	0	0	110-130
Veľká Fatra	49	3	200-250

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Ďubník trojprstý je druh, ktorý v posledných dekádach zaznamenal v rámci celého Slovenska mierny nárast početnosti. Vo väčšine CHVÚ, kde je predmetom ochrany je takisto druhom stabilným, alebo zväčšujúcim svoju početnosť. Z dvanástich CHVÚ bol ako ustupujúci druh charakterizovaný len v CHVÚ Nízke Tatry (v 5 územiach nie je trend jeho početnosti známy). Kolísanie jeho početnosti silne koreluje s vhodnosťou hniezdnych a potravových biotopov v jednotlivých územiach. Ako druh živiaci sa podkôrnym hmyzom (napr. Fayt 2003), a teda viazaný na odumierajúce a mŕtve stromy (napr. Pakkala et al. 2002, Bütler et al. 2004, Stachura-Skierczyńska et al. 2009), pozitívne reaguje na veterné a následné podkôrnikové kalamity. To je aj prípad CHVÚ Chočské vrchy a CHVÚ Horná Orava, kde ďubník ako druh preferujúci staré smrekové porasty s dostatkom odumierajúceho a odumretého dreva, kde nachádza dostatok potravy zareagoval na postupné odumieranie smrekových porastov v týchto oblastiach zvýšením svojej početnosti. Na druhej strane je nutné podotknúť, že staré a narušené smrečiny sú aj z veľkej časti hospodárskych lesov odstraňované, čo bude mať zrejme v budúcnosti negatívny dopad na jeho početnosť. K jeho rozširovaniu v niektorých oblastiach prispieva aj uprednostňovanie smrekových porastov nad pôvodnými listnatými či zmiešanými lesmi. Naopak negatívne naň pôsobí (prípadne v niektorých územiach môže/bude pôsobiť) odstraňovanie kalamitných porastov a ich náhrada mladými porastmi hospodárskeho charakteru.

4.58. ŽLNA SIVÁ

PICUS CANUS

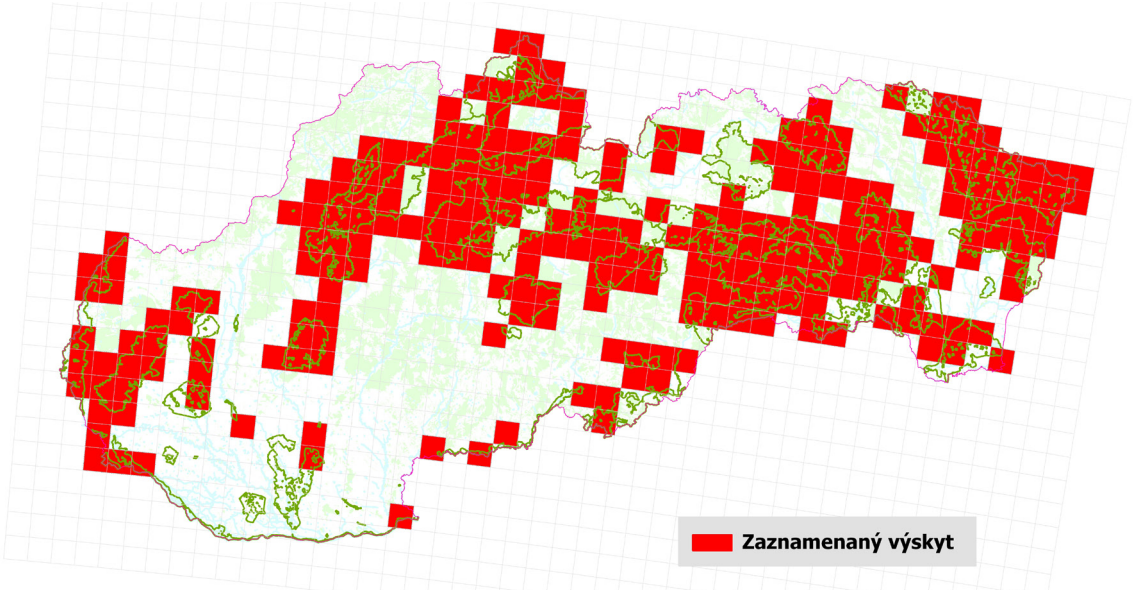
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Laborecká vrchovina, Malá Fatra, Slanské vrchy, Strážovské vrchy, Volovské vrchy
Územia, kde je1 % druhom: Čergov, Chočské vrchy, Horná Orava, Levočské vrchy, Malé Karpaty, Muránska planina – Stolica, Nízke Tatry, Poľana, Slovenský kras, Slovenský raj, Veľká Fatra, Vihorlat

VÝSKUM A MONITORING

Žlna sivá je rozšírená v miernom pásme Palearktídy od Belgicka na západe po japonský ostrov Hokkaidó na východe, ale tiež v subtropickej a tropickej zóne od Číny po Sumatru (Hudec 1983). Na Slovensku osídľuje najmä hornaté územie s prevahou listnatých lesov, hniezdi aj v zmiešaných lesoch do výšky 700 – 800 m n. m. Zriedkavá je v nížinách a vo vyšších polohách od 1000 m až po hornú hranicu lesa vo výške 1400 m n. m. (Danko et al. 2002).

Žlna sivá je stály vták, mimo hniezdnej doby sa pohybuje do 15 km od hniezdiska, zatúla sa aj do okolia ľudských sídiel. Živí sa hlavne rôznymi vývojovými štádiami mravcov z rodov *Formica, Camponotus* a *Lasius* rozhrabávaním mravenísk, zbiera hmyz aj na povrchu kôry stromov, príležitostne konzumuje aj jadrá a bobule drevín. Žije v pároch. Monitoring sa uskutočňuje metódou bodových transektov, pri ktorých sa registrujú teritoriálne hlasové prejavy samcov v jarnom období.

Hniezdenie žlny sivej *na Slovensku na v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát*

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Stav populácie na Slovensku sa odhaduje na 3400 hniezdnych párov, z toho okolo 50 % žije v CHVÚ (Rybanič et al. 2004).V CHVÚ Strážovské vrchy bol podľa aktuálneho monitoringu, na rozdiel od národného trendu, zistený mierny pokles početnosti a to 90 – 150 párov. Tento trend je zapríčinený najmä zmenou vekovej štruktúry lesných porastov v dôsledku intenzívnej obnovnej ťažby.

V CHVÚ Malá Fatra sú podobné výsledky odhadov hniezdiacich párov vedeckého návrhu (220 – 430 párov) aj zdroja ŠOP SR 2014 (250 – 400 párov). Na území CHVÚ prevažujú v nadmorských výškach od 500 do 800 m bukové a zmiešané lesy s vyrovnanou vekovou štruktúrou a s dostatkom hniezdnych možností pre žlnu sivú. Preto sa považuje trend vývoja populácie za stabilný.

V CHVÚ Volovské vrchy je vedecký odhad o niečo nižší (90 – 130 párov), než je údaj od ŠOP SR (120 – 180 párov, Černecký et al. 2014). Jedná sa o rozsiahle územie s mozaikovitou štruktúrou lesných a nelesných plôch. Nižšia denzita

žlny sivej je zapríčinená vlhšou klímou severnej časti územia a prevahou ihličnatých a zmiešaných lesov s malým podielom listnatých drevín.

Výsledky mapovania žlny sivej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Údaje vedeckého návrhu (Rybanič et al. 2003)	Mapovanie 2010 - 2012	Černecký et al. 2014
Bukovské vrchy	70 - 90	180 -220	350 -450
Čergov	80	nemapované	80
Horná Orava	60 - 70	20 - 30	20 - 30
Chočské vrchy	40	nemapované	30 - 50
Laborecká vrchovina	150 - 200	150 – 200	150 - 200
Levočské vrchy	70	nemapované	
Malá Fatra	120	250 - 400	250 - 400
Malé Karpaty	100	70 - 130	70 - 130
Muránska planina - Stolica	60	50 - 70	50 - 70
Nízke Tatry	60 - 80	60 - 80	60 - 80
Poľana	70	30 - 40	30 - 40
Slanské vrchy	90 – 150	90 - 150	90 - 150
Slovenský kras	50	40 - 60	40 - 60
Slovenský raj	40	nemapované	30 - 50
Strážovské vrchy	70 - 150	90 - 150	90 - 150
Veľká Fatra	100	146 - 207	100 - 150
Vihorlatské vrchy	100	50 - 100	50 - 100
Volovské vrchy	120 – 180	120 - 180	120 - 180

CHVÚ Slanské vrchy tvorí úzky pás prevažne listnatých lesov medzi poľnohospodársky intenzívne využívanou Košickou kotlinou a Východoslovenskou nížinou. Ich okraje sú vhodným zázemím pre žlnu sivú v mimohniezdnom období. Vedecký odhad početnosti 170 – 300 hniezdnych párov je značne odlišný oproti nízkemu počtu, uvádzanému Černeckým et al. (2014) 95 – 150 párov. Predpokladá sa stabilný trend vývoja populácie.

V CHVÚ Laborecká vrchovina prevažujú listnaté lesy, ktoré sú mozaikovite prerušované lúkami a pasienkami. Je to optimálne prostredie pre stabilnú populáciu žlny sivej, odhadovanú na 150 – 200 hniezdnych párov.

V CHVÚ Malé Karpaty s prevahou listnatých lesov je pomerne stabilná populácia žlny sivej s vedeckým odhadom 50 – 100 hniezdnych párov a mierne vyšším odhadom Černeckým et al. (2014) na 70 – 130 párov.

Vo vyšších polohách CHVÚ Veľká Fatra prevažujú zmiešané lesy so stabilnou populáciou žlny sivej, ktorej vedecký odhad je značného rozsahu: 70 – 330 hniezdnych párov. Užší odhad získaný pre potreby reportingu pre Európsku komisiu (Černecký et al. 2014) má rozsah 100 – 150 párov.

Nižšia denzita je v severnej časti Slovenska na území CHVÚ Horná Orava s odhadom 30 – 40 hniezdnych párov (vedecký odhad), resp. 20 – 30 párov (Černecký et al. 2014). CHVÚ Chočské vrchy (30 – 50 párov) a druh tu nebol v rámci projektu ŠF

Vtáky mapovaný. V CHVÚ Nízke Tatry (vedecký odhad: 10 – 20 párov, odhad ŠOP SR 2014: 60 – 80 párov), CHVÚ Slovenský raj (vedecký odhad je značne vysoký: 80 – 160 párov oproti odhadu ŠOP SR 2014: 40 párov), CHVÚ Levočské vrchy (vedecký odhad 20 – 40 párov, odhad Černeckého et al. 2014 je 70 párov) a CHVÚ Čergov (vedecký odhad 20 – 70 párov, odhad Černeckého et al. 2014 je 80 párov). Jedná sa o chladnejšie a vlhšie územia s prevahou ihličnatých lesov, teda menej vhodné prostredie pre hniezdenie žlny sivej. Vyššia denzita je v teplejších polohách s prevahou listnatých lesov stredného a východného Slovenska v CHVÚ Poľana s vedeckým odhadom 80 – 120 hniezdnych párov, v CHVÚ Muránska planina – Stolica s vedeckým odhadom 70 – 100 párov, v CHVÚ Slovenský kras s vedeckým odhadom 55 – 120 párov a v CHVÚ Vihorlat s vedeckým odhadom 160 – 300 párov. Vo všetkých uvedených CHVÚ uvádzajú odhady Černeckého et al. (2014) nižšie počty hniezdnych párov.

Z ostatných CHVÚ je žlna sivá početne zastúpená len v CHVÚ Bukovské vrchy, kde sa prevažne bukové lesy striedajú s lúkami a pasienkami. Vedecký odhad 80 – 130 hniezdnych párov je výrazne nižší, než odhad Černeckého et al. 2014 350 – 450 párov. Významnejší je ešte vedecký odhad pre CHVÚ Tribeč s počtom 25 – 50 párov, v CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie je malá populácia, odhadovaná na 10 hniezdnych párov a najnižšie počty sú v lužných lesoch CHVÚ Medzibodrožie (2 – 10 párov), CHVÚ Poiplie (5 – 10 párov) a v CHVÚ Podunajsko (1 pár).

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Žlna sivá má optimálne podmienky na hniezdenie v listnatých a zmiešaných lesoch s prevahou buka v stredných horských polohách. Viac jej vyhovuje členitá vegetácia, než rozsiahle lesné komplexy. Mravce vo veľkých mraveniskách, ktoré sú základom jej potravy, sa najviac vyskytujú na okrajoch lesných porastov v susedstve lúk a pasienkov. K nepriaznivým faktorom vo väčšine CHVÚ patrí sukcesné zarastanie lesných okrajov krovinami a náletovými drevinami, pričom zanikajú vhodné podmienky pre mravce rodu *Formica*. Na hniezdenie žlny sivej sú najvhodnejšie staršie lesné porasty, v ktorých sú ponechané odumreté stromy s dutinami a s jadrami napadnutými václavkou (*Armilaria melea*). V nich nachádza žlna sivá drevokazné mravce rodu *Camponotus* ako dôležitú súčasť potravy. Nevhodné sú rozsiahle intenzívne vychovávané hospodárske lesy mladších vekových stupňov. Vo vyšších polohách v CHVÚ severnej časti Slovenska sa zhoršujú podmienky pre žlnu sivú v dôsledku rozsiahlych veterných a kôrovcových kalamít.

4.59. ĎATEĽ PROSTREDNÝ

DENDROCOPOS MEDIUS

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Malé Karpaty, Slanské vrchy, Vihorlatské vrchy
Územia, kde je 1 % druhom: Cerová vrchovina – Porimavie, Laborecká vrchovina, Medzibodrožie, Slovenský kras, Strážovské vrchy, Tribeč, Volovské vrchy

VÝSKUM A MONITORING

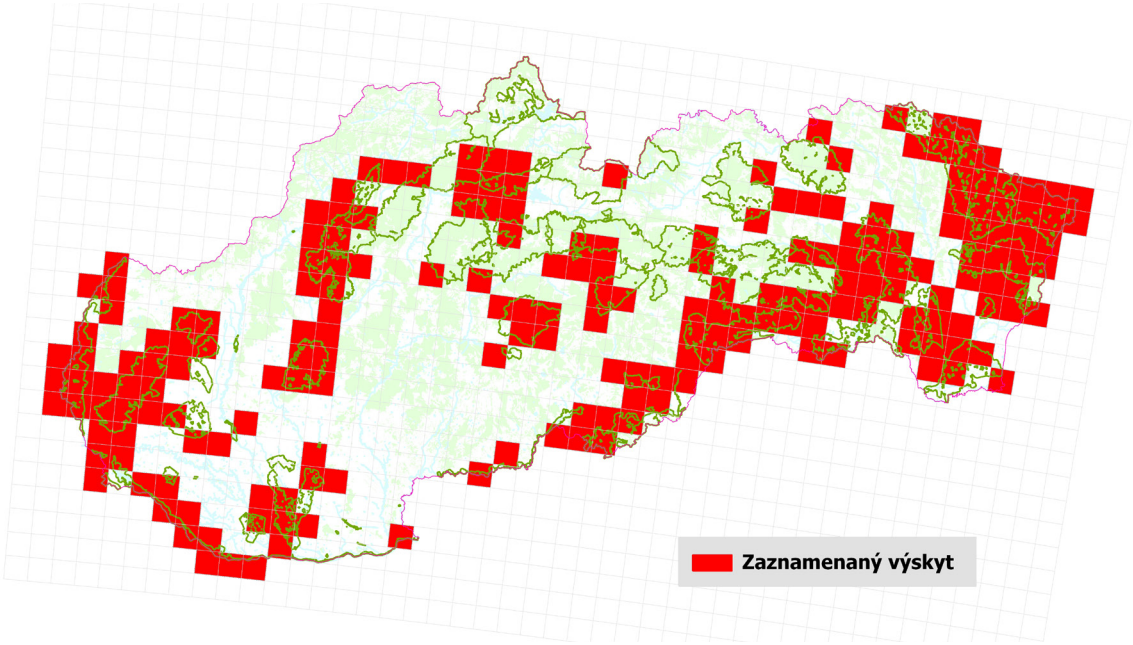
Základné poznatky o biológii a habitatových nárokoch ďatľa prostredného sú uvedené v prácach Ferianca (1979) a Hudeca et al. (1983), čiastočné údaje o rozšírení na území Slovenska v práci Šťastného et al. (1987). Distribúcia, habitatové nároky a početnosť je spracovaná v práci Danka et al. (2002).

Kvantitatívne, resp. semikvantitatívne údaje o danom druhu z územia Slovenska pochádzajú najmä z komplexnejších štúdií zoskupení vtákov listnatých lesov. Použitá bola tzv. Turčeková metóda (Turček 1951, 1953, 1955), rôzne kombinácie líniovej, bodovej alebo plošnej metódy (Ferianc et al. 1973, Feriancová-Masárová & Ferianc 1981, Feriancová-Masárová et al. 1987, 1991, Krištín 2006, Kalivodová 2008, Kalivodová & Ružičková 2012), pásová metóda (Hubálek 1984, Krištín 1991, Mošanský 2009, Bohuš 2011b, Lešo & Kropil 2011), modifikácia mapovacej metódy (Krištín 1996, 1999), metóda mapovania hniezdnych okrskov a jej kombinovaná verzia (Kropil 1993, Bohuš 1993, 2013, Hrúz 1996, Bohuš et al. 1999, Olekšák 2000, Lešo 2001, 2003, Ilek 2005, Korňan 2009, 2011, Nuhlíčková 2010, Lešo & Kropil in prep.). Puchala (2007) sledoval početnosť *D. medius* v CHVÚ

Malé Karpaty metódou bodového transektu. Podrobnejšie sa habitatovým a mikrohabitatovým preferenciám *D. medius* a kompetičnému vplyvu *D. major* vo vzťahu k jeho denzite a priestorovej distribúcii venoval Pavlík (1992, 1993, 1994, 1995, 1996a, b), ktorý pri kvantitatívnom výskume používal pásovú a kombinovanú mapovaciu metódu. Na základe uvedeného prehľadu je zrejmé, že uvedený druh je najmä za posledných 20 – 25 rokov pomerne dobre preskúmaný. Najviac kvantitatívnych údajov pochádza z južnej časti stredného Slovenska, menej zo západného a východného Slovenska. Optimálnymi biotopmi sú dospelé dubové lesy nižších polôh vrátane lužných lesov, pravidelne sa vyskytuje v bukovo-dubových lesoch, v bučinách je vzácny.

Ďateľ prostredný je predmetom ochrany v 10 CHVÚ, z nich bol v rámci projektu ŠF Vtáky 1 mapovaný v 8 územiach metódou bodového transektu (SOS/BirdLife Slovensko 2013). Kvalitnejšie výsledky pochádzajú z území, kde sa uvedený druh mapoval samostatne, resp. spolu s inými druhmi ďatľov. Pri mapovaní spolu s viacerými druhmi najmä spevavcov bola z dôvodu výberu neskorého termínu úspešnosť registrovania podstatne nižšia. Z tohto pohľadu aj počty transektov v niektorých územiach nekorešpondujú s reálnym počtom transektov vhodných pre daný druh.

Hniezdenie datľa prostredného na Slovensku na v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

V Európe má stabilný trend (BirdLife International 2012). Na Slovensku bol trend naposledy hodnotený ako stabilný, hniezdna populácia sa odhadovala na 2500 – 4000 párov (Danko et al. 2002). Druh je u nás zaradený medzi menej dotknuté druhy (LC; Demko et al. 2013), rovnako na globálnej úrovni (BirdLife International 2012), na európskej úrovni nezaradený (BirdLife International 2004).

Oproti vedeckému odhadu z r. 2003 došlo k miernym zmenám odhadovanej početnosti vo väčšine území. Rozdiely sú spôsobené najmä spresnením poznatkov o danom druhu na lokálnej úrovni, t.j. prehodnotením odhadu veľkostí lokálnych populácií. Z 10 CHVÚ, kde je predmetom ochrany, bol pokles odhadovaný u 4 území. Naopak, v 6 územiach bol súčasný odhad vyšší, z toho v Cerovej vrchovine podložený na základe reprezentatívnej vzorky výsledkov mapovania. Najvyšší pozitívny rozdiel bol odhadnutý pri CHVÚ Medzibodrožie, avšak len na základe kvalifikovaného odhadu. Vyšší odhad bol stanovený aj v Slovenskom krase na základe spresnenia výsledkov. Nepredpokladá sa významný súvis zmien veľkostí odhadovaných populácií v jednotlivých CHVÚ so zhoršením kvality hniezdnych biotopov. Na veľkosť hniezdnych populácií by nemalo mať významný vplyv ani zmena rozlohy vyhlásených CHVÚ oproti navrhovaným VVÚ, pretože zmeny hraníc sa vo väčšine prípadov dotkli najmä nelesných biotopov.

Pri odhade veľkostí populácií a trendu v jednotlivých CHVÚ sa vychádzalo z vedeckého odhadu z r. 2003, databázy ŠOP SR z r. 2013 pre reporting podľa článku 12 smernice o vtákoch (Černecký et al. 2014) a výsledkov mapovania. Trend sa hodnotil ako stabilný, ak došlo len k prehodnoteniu veľkosti populácie, nie reálnemu úbytku. Ani v jednom prípade sa trend nehodnotil ako negatívny. V prípade chýbajúcich údajov sa trend označil za neznámy. Na záver možno zhrnúť, že populačný trend na Slovensku je stabilný s malým rizikom zhoršenia.

Výsledky mapovania ďatľa prostredného v r. 2010-2012 v CHVÚ, kde je kritériovým druhom

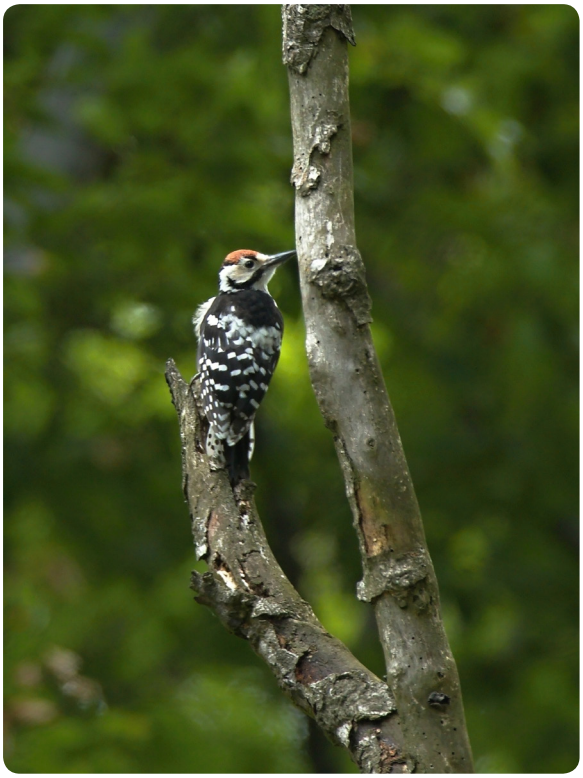
CHVÚ	Počet map. lokalít	Počet lokalít s výskytom druhu	Počet mapovacích bodov	Súčasný odhad
Cerová vrchovina - Porimavie	16	16	320	150 – 300
Laborecká vrchovina	34	20	680	180 – 220
Malé Karpaty	13	11	257	250 – 350
Medzibodrožie	-	-	-	300 – 400*
Slanské vrchy	-	-	-	300 – 500
Slovenský kras	18	3	360	470 – 480
Strážovské vrchy	22	5	440	120 – 150
Tribeč	4	4	44	250 – 300
Vihorlatské vrchy	20	20	400	200 – 400
Volovské vrchy	10	4	400	130 – 270

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že na Slovensku za posledných 10 rokov nedošlo k zásadnej zmene kvality kľúčových biotopov pre ďatľa prostredného. Kvalitu dubových a bukovo-dubových lesov na Slovensku z pohľadu habitatových nárokov ďatľa prostredného možno považovať za priemernú.

4.60. ĎATEĽ BIELOCHRBTÝ

DENDROCOPOS LEUCOTOS

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Laborecká vrchovina, Malá Fatra, Slanské vrchy, Veľká Fatra, Vihorlatské vrchy
Územia, kde je 1 % druhom: Bukovské vrchy, Čergov, Malé Karpaty, Muránska planina – Stolica, Nízke Tatry, Poľana, Slovenský kras, Strážovské vrchy, Volovské vrchy

VÝSKUM A MONITORING

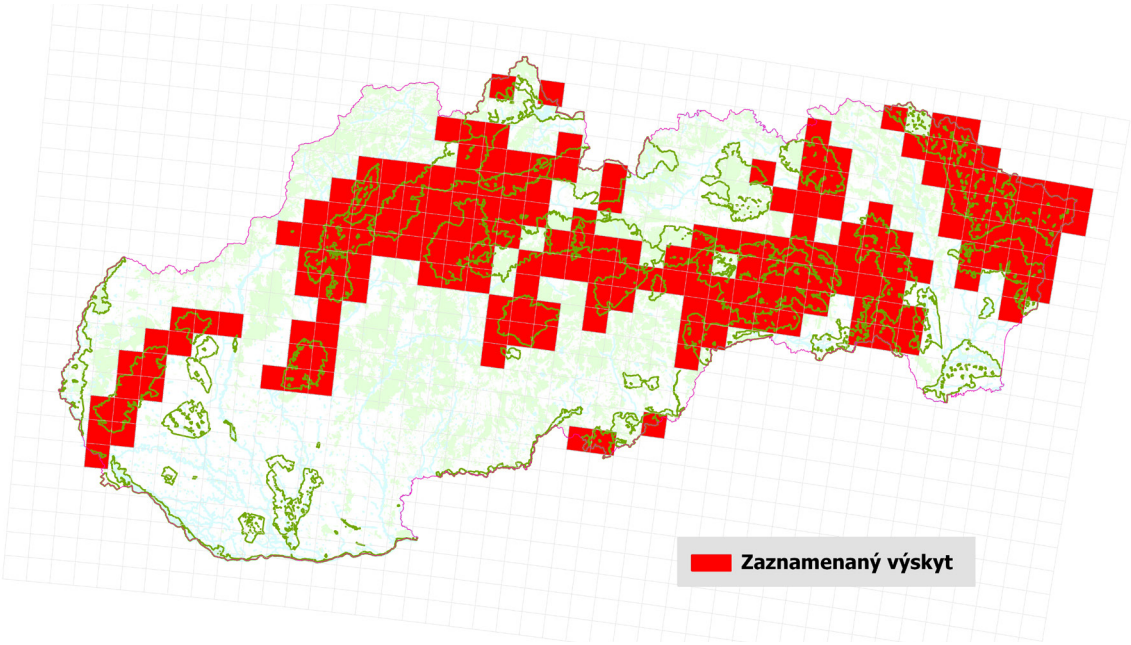
Základné poznatky o biológii a habitatových nárokoch ďatľa bielochrbtého sú uvedené v prácach Ferianca (1979) a Hudeca et al. (1983), čiastočné údaje o rozšírení na území Slovenska v práci Šťastného et al. (1987), distribúcia, habitatové nároky a početnosť je spracovaná v práci Danka et al. (2002).

Kvantitatívne, resp. semikvantitatívne údaje o danom druhu z územia Slovenska pochádzajú najmä z komplexnejších štúdií zoskupení vtákov dubovo-bukových, bukových a zmiešaných lesov. Použitá bola tzv. Turčeková metóda (Turček 1953, 1955), rôzne kom-

binácie líniovej, bodovej alebo plošnej metódy (Feriancová-Masárová & Ferianc 1981, Feriancová-Masárová et al. 1987, 1991, Kocian et al. 2005), pásová metóda (Topercer 1989, Krištín 1991, Saniga 1994, 1995, 2009), metóda mapovania hniezdnych okrskov, resp. jej modifikovaná a kombinovaná verzia (Kropil 1993, 1996a, b, Krištín 1990, 1996, 1999, 2000, Lešo 2003, Ceľuch & Kropil 2004, Korňan 2004, 2013, Baláž 2008, Kerestúr et al. 2009, Lešo & Kropil in prep.). Podrobnejšie sa habitatovým preferenciám, biológii druhu a denzite v dubových a dubovo-bukových lesoch venoval Pavlík (1996a,b, 1999), ktorý pri kvantitatívnom výskume používal pásovú a kombinovanú mapovaciu metódu. Na základe doterajších poznatkov je možné konštatovať, že ďateľ bielochrbtý patrí u nás medzi relatívne málo preskúmané druhy, s výnimkou dubových lesov južnej časti stredného Slovenska. Optimálnymi biotopmi sú dospelé bukové, jedľovo-bukové, smrekovo-jedľovo-bukové, dubovo-bukové, dokonca aj nezmiešané dubové porasty s dostatkom mŕtveho alebo odumierajúceho dreva (Danko et al. 2002). V mimohniezdnom období, kedy domovské okrsky sú niekoľkonásobne väčšie, sa môže objaviť aj v netypickom prostredí, sú známe pozorovania z brehových porastov (Lešo & Kropil 2005). Zaujímavý je údaj o hniezdnom výskyte z Borskej nížiny (Kürthy 2008), pričom predtým sa jeho výskyt v nížinách vylučoval (Danko et al. 2002).

Ďateľ bielochrbtý je predmetom ochrany v 14 CHVÚ, z nich bol v rámci projektu ŠF Vtáky mapovaný v 11 územiach. Treba však povedať, že kvalita údajov o tomto druhu z mapovania v rámci uvedeného projektu je nedostatočná a veľmi sa líši medzi jednotlivými územiami. Čiastočne sa to prejavilo veľmi odlišnou frekvenciou výskytu na jednotlivých bodoch, dosahujúcou hodnoty od 0,0 do 9,6 % (pričom hodnotu frekvencie nemožno automaticky pokladať za ukazovateľ kvality mapovania). Za hlavnú príčinu uvedeného stavu treba považovať zvolenú univerzálnu metodiku. Nedostatky v metodike spočívajú v tom, že väčšina transektov nebola zameraná iba na tento druh, resp. na ďatle, ale ďateľ bielochrbtý bol mapovaný najčastejšie len v rámci mapovania viacerých lesných druhov vtákov (niekedy aj viac ako 10 druhov) metódou bodového transektu (SOS/BirdLife Slovensko 2013). Pritom obdobie vhodné na mapovanie ďatľa bielochrbtého (aj iných ďatľov) je marec a začiatok apríla. Po tomto období v čase inkubácie a kŕmenia mláďat sa správa veľmi nenápadne (od polovice mája možnosť vyhľadať hniezdo) a nie je pri mapovaní zachytený. Z tohto pohľadu aj počty transektov vo väčšine území nekorešpondujú s reálnym počtom transektov vhodných pre daný druh. Túto skutočnosť nebolo možné pri vyhodnocovaní rozsahu mapovania zohľadniť a kvantitatívne údaje z mapovania daného druhu nemohli byť vo väčšine prípadov využité. Z hľadiska výberu mapovateľov treba konštatovať, že ďateľ bielochrbtý je druh, ktorého mapovanie si nevyhnutne vyžaduje predchádzajúce skúsenosti s determináciou jeho hlasových prejavov. Preto na rozdiel od niektorých ľahko determinovateľných druhov, na jeho mapovanie je potrebné využívať výlučne skúsených odborníkov, čo je na druhej strane vzhľadom na obmedzené kapacity mapovateľov nereálne. Na zachytenie tohto druhu by bolo vhodné okrem lepšieho načasovania monitoringu do vyššie uvedeného obdobia vykonávať aj plošné mapovanie a priame vyhľadávanie hniezd.

Hniezdenie datľa bielochrbtého na Slovensku na v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

V Európe má klesajúci trend (BirdLife International 2012), rapídne klesá najmä v Škandinávii vplyvom intenzívneho lesného hospodárstva. Na Slovensku bol trend naposledy hodnotený ako stabilný, hniezdna populácia sa odhadovala na 1500 – 2500 párov (Danko et al. 2002). Druh je u nás zaradený medzi takmer ohrozené druhy (NT; Demko et al. 2013), na európskej úrovni nezaradený (BirdLife International 2004), na globálnej úrovni menej dotknutý (LC; BirdLife International 2012).

Na základe odhadu veľkostí populácií v jednotlivých CHVÚ je zrejmé, že oproti vedeckému odhadu z r. 2003 (Rybanič et al. 2003) došlo k výraznému poklesu uvádzaných stavov vo väčšine území. Pokles je spôsobený najmä spresnením poznatkov o druhu na lokálnej úrovni, t.j. prehodnotením odhadu veľkostí lokálnych populácií. Zo 14 CHVÚ, kde je predmetom ochrany, pokles bol zaznamenaný u 10 území. V CHVÚ Nízke Tatry, Poľana a Slanské vrchy sa predpokladá aj reálny pokles početnosti vplyvom zhoršenia kvality hniezdnych biotopov. Na veľkosť hniezdnych populácií by nemalo mať významný vplyv zmenšenie rozlohy vyhlásených CHVÚ oproti navrhovaným VVÚ, pretože zníženie rozlohy sa vo väčšine prípadov dotklo najmä nelesných biotopov (okrem Veľkej Fatry). V 2 územiach sa odhad početností nezmenil a v 2 územiach došlo k viac ako 2-násobnému nárastu (CHVÚ Bukovské vrchy a CHVÚ Malé Karpaty), pričom aktuálny odhad bol podložený údajmi z mapovania v rámcu projektu ŠF Vtáky 1. V prípade Bukovských vrchov bola priemerná frekvencia výskytu na mapovacích bodoch najvyššia zo všetkých mapovaných CHVÚ (9,6 %) a na základe odhadu veľkosti populácie je možné toto územie považovať za najvýznamnejšie pre ďatľa bielochrbtého v rámci Slovenska.

Pri odhade veľkosti populácií a trendu v jednotlivých CHVÚ sa vychádzalo z vedeckého odhadu z r. 2003 (Rybanič et al. 2003), databázy ŠOP SR z r. 2013 pre reporting podľa článku 12 smernice o vtákoch (Černecký et al. 2014), na ktorej vypracovaní sa podieľali experti ŠOP SR, ornitologických občianskych združení a akademických inštitúcií, publikovaných výsledkov kvantitatívneho výskumu druhu, zmien v rozlohe vhodných biotopov reálne vyhlásených CHVÚ oproti návrhu VVÚ a známych zmien kvality biotopov za posledných 10 rokov. Trend sa hodnotil ako stabilný, ak došlo k prehodnoteniu veľkosti populácie a klesajúci, ak sa potvrdilo zníženie početnosti alebo zhoršenie kvality biotopov. V prípade chýbajúcich údajov sa trend označil za neznámy. V prípade Poľany sa vychádzalo z publikovaných údajov (Krištín 2010). Na záver možno zhrnúť, že populačný trend na Slovensku je zatiaľ stabilný, lokálne klesajúci.

Výsledky mapovania ďatľa bielochrbtého v r. 2010 – 2012 v CHVÚ, kde je kritériovým druhom

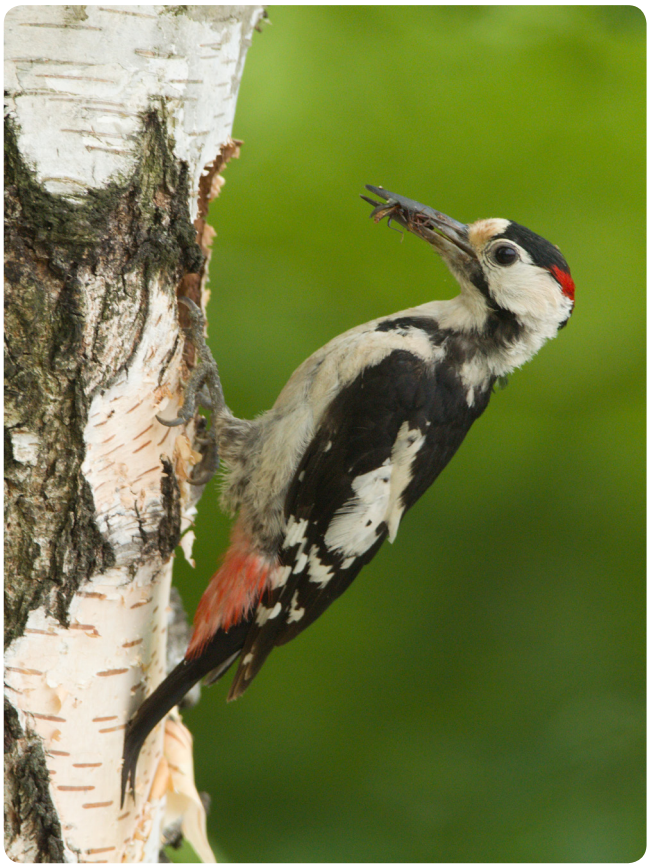
CHVÚ	Počet map. lokalít	Počet lokalít s výskytom druhu	Počet map. bodov	Súčasný odhad
Bukovské vrchy	25	25	460	500 – 600
Čergov	-	-	-	100 – 140
Laborecká vrchovina	34	34	680	220 – 300
Malá Fatra	21	11	420	170 – 230
Malé Karpaty	6	4	120	100 – 200
Muránska planina - Stolica	-	-	-	60 – 100
Nízke Tatry	24	10	120+18 plôch	20 – 30
Poľana	-	-	-	20 – 40
Slanské vrchy	3	2	80	150 – 230
Slovenský kras	18	8	360	380 - 390
Strážovské vrchy	22	16	440	150 – 180
Veľká Fatra	31	19	620	80 – 100
Vihorlatské vrchy	20	20	395	200 – 300
Volovské vrchy	10	1	200	200 – 400

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že na Slovensku za posledných 10 rokov nedošlo k zásadnej zmene kvality kľúčových biotopov pre ďatľa bielochrbtého. Lokálne sa rozloha dospelých listnatých, prevažne bukových lesov znížila, resp. zvýšil sa podiel fragmentovaných lesov (Nízke Tatry, Poľana, Slanské vrchy). Na rozdiel od smrečín, ktoré sú v posledných decéniách o.i. vystavené silnému tlaku prirodzených faktorov, v listnatých lesoch je hlavným faktorom lesnícky manažment. Aj napriek uvedeným lokálnym zmenám, je možné kvalitu bukových lesov na Slovensku z pohľadu habitatových nárokov ďatľa bielochrbtého považovať za priemernú, bez výrazného negatívneho trendu.

4.61. ĎATEĽ HNEDKAVÝ

DENDROCOPOS SYRIACUS

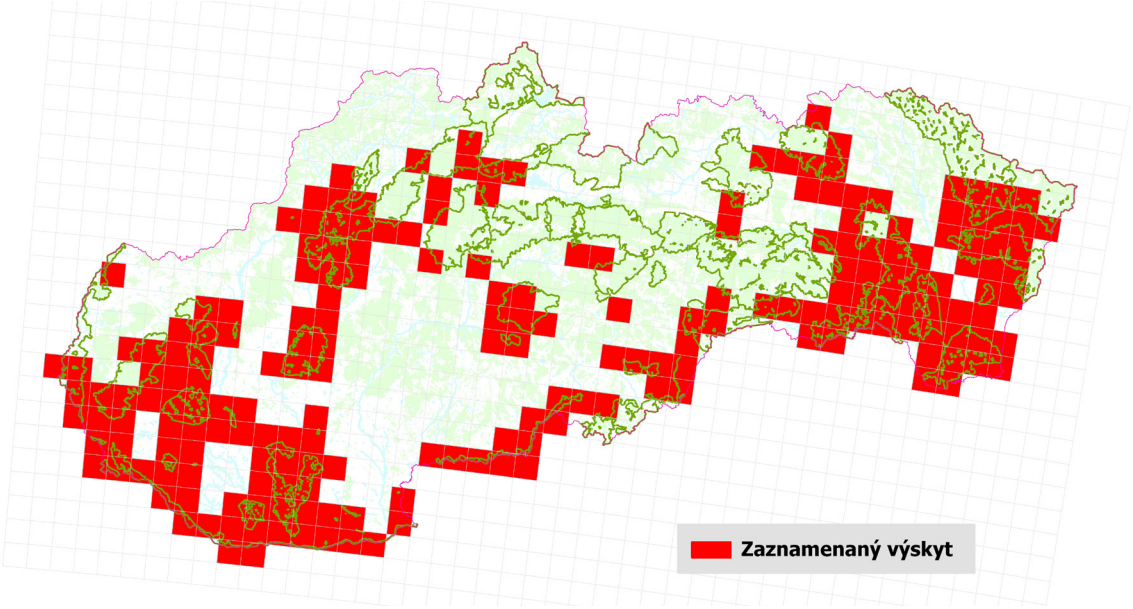

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dolné Považie, Poiplie, Ondavská rovina
Územia, kde je 1 % druhom: Košická kotlina, Malá Fatra, Malé Karpaty, Medzibodrožie, Poľana

VÝSKUM A MONITORING

Veľká pozornosť sa tomuto druhu venovala z hľadiska výskumu nových lokalít výskytu hlavne v 50. rokoch 20. storočia, keďže prvý záznam ďatľa hnedkavého z územia Slovenska pochádza z roku 1949 (Ferianc 1979). Neskôr záujem o jeho výskum poklesol a prác zaoberajúcich sa špeciálne týmto druhom je veľmi málo (Pavlík 1998). Prvé kompletné zhodnotenie jeho populácie na národnej úrovni tak prišlo až s publikáciou Rozšírenie vtákov na Slovensku (Danko et al. 2002) a neskoršími inými národnými prácami (Černecký 2014). Celkovo sa však tieto práce nezaoberali datľom hnedkavým so špeciálnym dôrazom na tento druh. Zhrnuli len existujúce práce a interpretovali ich na národnej úrovni. Preto začiatkom 21. storočia existovalo mnoho nejasností v poznaní populácie toto druhu. Mapovanie druhu v rokoch 2010 až 2012 bolo vykonávané metódou mapovania hniezdnych okrskov (Janda & Řepa 1986) s dôrazom na registráciu paralelne sa ozývajúcich teritoriálnych samcov. Monitoring prebiehal od poslednej marcovej dekády resp. v priebehu prvých dvoch dekád v apríli, kedy bola zisťovaná obsadenosť hniezdnych teritórií. Potvrdenie hniezdenia formou dohľadania hniezdnych dutín bolo vykonávané v máji prípadne začiatkom júna. Podľa metodiky SOS/BirdLife Slovensko (2013) sa odporúča na vybraných lokalitách v CHVÚ Dolné Považie, Malá Fatra, Ondavská rovina a Poľana monitorovať početnosť populácie ďatľa hnedkavého a jeho trend každoročne; v CHVÚ Poiplie a Medzibodrožie minimálne raz za tri roky. Hniezdne okrsky v CHVÚ Košická kotlina boli sledované predovšetkým v časti CHVÚ hraničiacou s intravilánmi, taktiež minimálne raz za 3 roky. Kontrolovali sa všetky lokality potvrdené v predošlých rokoch a tiež všetky lokality spĺňajúce topické nároky tohto druhu. Transekty neboli uložené len v optimálnych ale aj v suboptimálnych biotopoch tak, aby bola sledovaná reprezentatívna vzorka lokalít a nedošlo tak k skresleniu odhadov populácií. Trend početnosti bol monitorovaný aj v poľnohospodárskej krajine v oblasti lazníckeho osídlenia (SOS/BirdLife Slovensko 2013).

Hniezdenie ďatľa hnedkavého na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Hniezdenie ďatľa hnedkavého bolo dokázané v 204 kvadrátoch DFS, čo predstavuje 47,6 % z ich celkového počtu, pravdepodobné hniezdenie bolo zistené na ďalších 45 kvadrátoch (10,5 %). Počet párov hniezdiacich na celom Slovensku odhadli Danko et al. (2002) na 1500 až 2500, pričom hniezdna hustota je všeobecne nízka – len 0,01 až 0,05 páru/10 ha. Zimujúca populácia bola odhadovaná na 2500 až 5000 jedincov, pričom zimovanie resp. zimný výskyt bol preukázaný na 52,2 % kvadrátoch DFS. Pre populačný aj areálový trend uvádzajú mierny nárast o 20 – 50 % (Danko et al. 2002). Stúpajúci trend bol zaznamenaný aj u európskej hniezdnej populácie v období rokov 1970 – 1990, kým v rokoch 1990 až 2000 bol populačný stav skôr stabilný (BirdLife International 2004).

V rámci mapovania v rokoch 2010 až 2013 bolo na celom sledovanom území zistených 171 až 320 obsadených teritórií ďatľa hnedkavého. V CHVÚ Dolné Považie, Malá Fatra, Malé Karpaty, Poiplie a Poľana je populačný trend ďatľa hnedkavého stabilný, pre CHVÚ Košická kotlina, Medzibodrožie a Ondavská rovina je neznámy. Z územia Malých Karpát máme pomerne málo údajov.

Výrazný rozdiel medzi odhadovanou veľkosťou hniezdnej populácie (Rybanič et al. 2004) a reálnym počtom hniezdiacich párov zistených mapovaním v rokoch 2010 – 2012 bol zistený v CHVÚ Dolné Považie. Pôvodne hniezdna populácia bola odhadnutá na 20 až 80 párov, kým mapovaním sa potvrdil výskyt len 1 – 3 párov. Toto je však spôsobené predovšetkým vylúčením intravilánov obcí a ich okolia z CHVÚ v porovnaní s vedeckým návrhom. Pri zahrnutí aj týchto území by však populácia bola stabilná. Podobne pre CHVÚ Poiplie bola pôvodne hniezdna populácia odhadovaná na 30 až 70 párov (Rybanič et al. 2004), kým mapovaním bola jej veľkosť spresnená na 16 – 18 párov v dôsledku vylúčenia intravilánov obcí a ich okolia z CHVÚ. V CHVÚ Malá Fatra sa reálny stav hniezdnej populácie výrazne neodlišuje od hodnôt uvádzaných Rybaničom et al. (2004), dolná hranica sa posunula z 20 na 40, horná hranica zostáva rovnaká na úrovni 60 párov. Podobná situácia je v CHVÚ Malé Karpaty, kde však došlo k spresneniu hornej hranice počtu párov z odhadovaných 80 na 60.

Výsledky mapovania ďatľa hnedkavého v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Dolné Považie	1	1	20-80
Košická kotlina	-	-	8-16
Malá Fatra	42	1	40-60

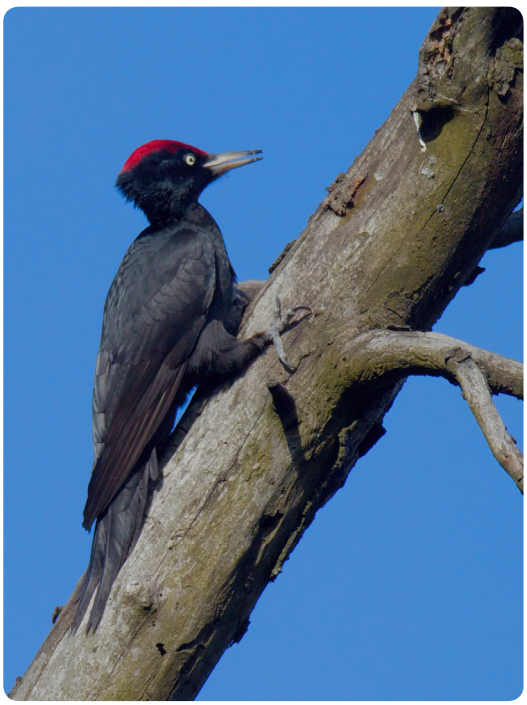
Malé Karpaty	8	1	20-60
Medzibodrožie	-	-	40-50
Ondavská rovina	2	2	15-20
Poiplie	5	5	16-18
Poľana	20	4	12-16

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V CHVÚ Ondavská rovina je populácia ďatľa hnedkavého relatívne pravidelne rozptýlená po celom území v závislosti na výskyte vhodných biotopov a jeho stav pre toto územie je hodnotený ako dobrý priaznivý (Hrtan unpubl.). V CHVÚ Dolné Považie je jeho rozšírenie prevažne len lokálne resp. rozptýlené. Hlavná časť populácie je viazaná na intravilán obcí a miest. Stav populácie možno hodnotiť ako priemerný (Matejovič unpubl.). V posledných rokoch taktiež prebiehala ťažba viacerých alejí, resp. viaceré sa zrútili počas veterných búrok. Negatívom je že stromové aleje sa často nedosádzajú a neobnovujú. Nastal úbytok počtu vhodných starších a starých stromov. Sukcesne tiež začínajú zarastať tradičné hniezdne aleje často inváznymi druhmi drevín (napr. *Ailanthus altissima, Negundo aceroides*). Dochádza tak k zapájaniu a prehusťovaniu stromových porastov, čo druhu nevyhovuje, keďže obľubuje rozvoľnený až voľný porastový zápoj. Nepriaznivý vplyv zrejme bude mať i súčasné používanie chemických látok v poľnohospodárstve a postupné znižovanie potravnej ponuky pre ďatle hnedkavé, často totiž dochádza k necielenej aplikácii herbicídov i na okraje alebo priamo na hniezdne aleje stromov (Matejovič unpubl.). V CHVÚ Poľana hlavnú zmenu biotopov predstavuje úbytok vhodných hniezdnych biotopov o viac ako 10 %, v území sa stále menej tradične hospodári a dochádza k výrubu starých stromov. Na veľkosti hniezdnej populácie ďatľa hnedkavého sa to prejavilo úbytkom počtu hniezdnych párov z 15 – 25 párov v rokoch 1988 – 2009 na 12 – 16 párov v súčasnosti (Krištín unpubl.). Celkový stav ďatľa hnedkavého na tomto území možno považovať za priemerný. Václav (unpubl.) hodnotí stav tohto druhu pre CHVÚ Poiplie ako dobrý. Toto územie predstavuje kultúrnu krajinu s dostatkom starých solitérov a skupín listnatých stromov, so zastúpením starých sadov, záhrad, parkov, viníc so stromami, čím poskytuje vyhovujúci hniezdny aj potravný biotop pre uvádzaný druh.

4.62.TESÁR ČIERNY

DRYOCOPUS MARTIUS

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Laborecká vrchovina, Malá Fatra, Volovské vrchy
Územia, kde je 1 % druhom: Bukovské vrchy, Čergov, Horná Orava, Levočské vrchy, Malé Karpaty, Muránska planina – Stolica, Nízke Tatry, Poľana, Slanské vrchy, Slovenský kras, Slovenský raj, Strážovské vrchy, Tatry, Veľká Fatra, Vihorlat

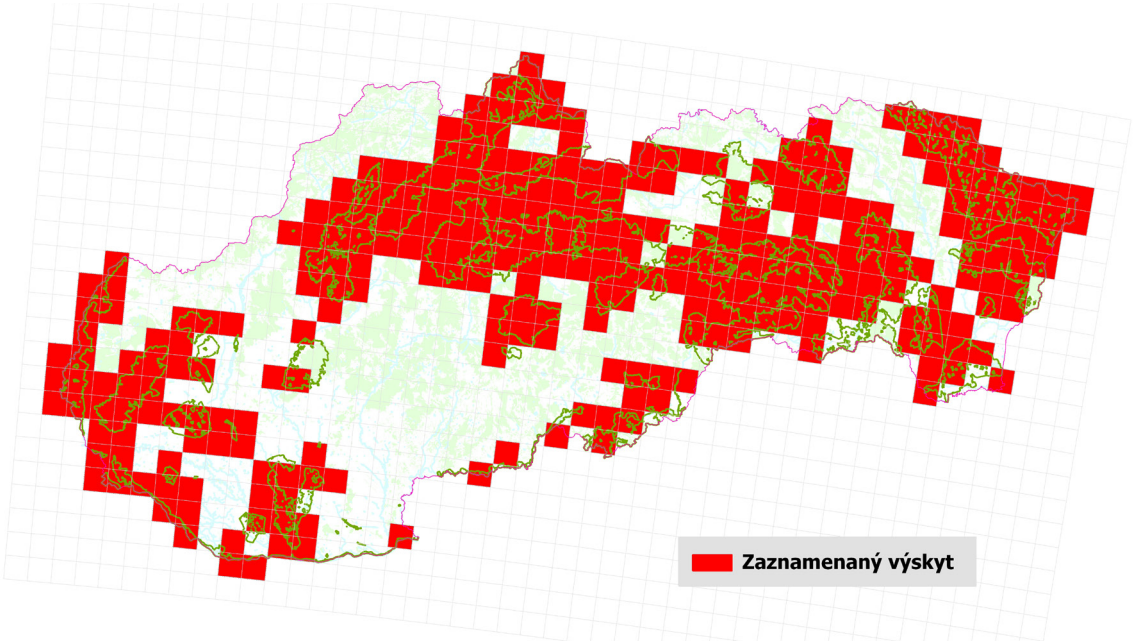
VÝSKUM A MONITORING

Tesár čierny bol v minulosti považovaný za druh s nehojnou početnosťou, obývajúci hlavne vrchovité časti celého Slovenska od Malých Karpát až po východné časti krajiny (Ferianc 1979). Tento stav sa však v predošlom storočí zmenil a jeho prienik do nížin zdokumentovali na okraji Bratislavy (Štollman 1962), vo zvyškoch luhov pri Jelšovom (Kaňuščák 1971), na Žitnom ostrove (Kalivodová & Darolová 1998), či pri Latorici (Mošanský 1998). V tomto období sa monitoring tesára väčšinou sústreďoval len na zisťovanie prítomnosti a zmien v rozšírení. V 90-tich rokoch minulého storočia bola tesárovi čiernemu venovaná značná pozornosť v mnohých oblastiach

Slovenska. Vysoká priemerná hustota bola zistená v bukových lesoch Vtáčnika s hodnotou 1 pár / 10 ha (Krištín & Harvančík 1992). V prírodných lesoch Slovenska (NPR Badínsky prales, NPR Dobročský prales, NPR Boky, NPR Kašivárová, NPR Zadná Poľana, Štiavnické vrchy) bola priemerná hustota tesára stanovená na 0,1- 0,4 páru / 10 ha (Feriancová-Masárova et al. 1992, Krištín 1991, Kropil 1993, Kropil 1996b,c). Na základe týchto prieskumov a systematického mapovania do posledného vydaného Atlasu vtákov Slovenska sa početnosť druhu na Slovensku odhaduje na 1500 – 2500 párov.

Hniezdenie bolo zaznamenané v 355 mapovacích štvorcoch Slovenska, čo predstavuje 82,2 % všetkých štvorcov (Danko et al. 2002). Po vydaní atlasu vtákov Slovenska (Danko et al. 2002) absentoval koordinovaný monitoring druhu na národnej úrovni a tento nedostatok bol čiastočne napravený až začiatkom sčítania bežných druhov vtáctva v r. 2005 (Slabeyová et al. 2009a). Komplexnejšiemu sčítavaniu tesárov čiernych sa väčšia pozornosť nevenovala v CHVÚ, kde bol predmetom ochrany. To sa zmenilo až v rokoch 2010-2012, kedy bola mapovaná populácia tesára v 13 CHVÚ Slovenska (Laborecká vrchovina, Malá Fatra, Volovské vrchy, Bukovské vrchy, Horná Orava, Malé Karpaty, Nízke Tatry, Poľana, Slanské vrchy, Strážovské vrchy, Tatry, Veľká Fatra a Vihorlat). Niektoré územia, v ktorých je tesár čierny predmetom ochrany, mapované v projekte ŠF Vtáky neboli, pretože v čase začiatku monitoringu ešte neboli vyhlásené za chránené vtáčie územia (Čergov, Levočské vrchy, Slovenský raj).V niektorých CHVÚ sa nemapovali niektoré početnejšie druhy. Obvykle to boli 1 %-né, čiže nie kritériové (CHVÚ Muránska planina Stolica a Slovenský kras). Údaje dostupné za r. 2010-2013 umožňujú pomerne presné stanovenie početnosti druhu v CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany a kde bolo mapovanie realizované. Na tomto mieste treba upozorniť, že 2 územia – CHVÚ Muránska planina – Stolica a CHVÚ Slovenský kras, neboli dostatočne zmapované. Tak isto treba vziať do úvahy početnosť tohto druhu v ostatných CHVÚ Slovenska. Z výsledkov aktuálneho mapovania CHVÚ sa nedá odhadnúť početnosť hniezdnej populácie tesára čierneho na národnej úrovni.

Hniezdenie tesára čierneho na Slovensku na v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Tesár čierny je predmetom ochrany v 18 chránených vtáčích územiach na Slovensku. Odhady početnosti druhu sa pohybujú od 50 párov v CHVÚ Veľká Fatra do 400 párov v CHVÚ Bukovské vrchy. Pre všetky CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany, sa predpokladá hniezdenie 1600 – 2300 párov. V CHVÚ Horná Orava, Laborecká vrchovina, Malá Fatra, Malé Karpaty, Slanské vrchy, Tatry a Volovské vrchy je početnosť druhu stabilná. V CHVÚ Bukovské vrchy je ďateľ druhom, ktorý zvyšuje svoju početnosť. V piatich územiach je početnosť druhu hodnotená ako klesajúca (CHVÚ Nízke Tatry, Poľana, Strážovské vrchy, Veľká Fatra, Vihorlatské vrchy). V piatich územiach (CHVÚ Čergov, Levočské vrchy, Slovenský raj, Muránska planina – Stolica, Slovenský kras) nebol tesár čierny v rámci projektu ŠF Vtáky mapovaný, a preto trend jeho početnosti v týchto oblastiach nie je známy. Jediné územie, v ktorom bol potvrdený nárast populačnej hustoty druhu, je CHVÚ Bukovské vrchy. Na základe mapovania sa odhaduje veľkosť populácie na 350 – 400 párov. Nie je isté, či ide o reálny nárast početnosti, alebo len o spresnenie výsledkov predchádzajúceho mapovania. Početnosť druhu bola v pôvodnom

vedeckom návrhu pri vyhlasovaní chránených území NATURA 2000 stanovená na 150 – 250 párov. V CHVÚ Horná Orava bol výskyt druhu zaznamenaný rozptýlene po celej ploche CHVÚ, čo reflektuje dostatočné zastúpenie starého porastu (nad 80 rokov) na danom území. Početnosť druhu je dnes odhadovaná na 80 – 100 párov. V pôvodnom vedeckom návrhu bolo odhadnutých 40 – 60 párov. Populácia sa udržuje približne na rovnakej úrovni. Zaznamenaný mierny nárast môže byť výsledkom lepšieho poznania rozšírenia druhu. V CHVÚ Laborecká vrchovina sa predpokladá výskyt 200 – 250 párov. Druh sa vyskytuje v starých listnatých lesoch, hlavne v bukových a bukovo jedľových porastoch s prítomnosťou odumierajúcich a odumretých stromov. Priemerná hustota druhu na mapovaných transektoch je 1,1 páru/100 ha. Početnosť je na danom území stabilná. Tesár čierny obýva celé zalesnené územie CHVÚ Malá Fatra. Preferuje staré lesy v nadmorskej výške do 1200 m, južné a juhovýchodné expozície svahov s prítomnosťou odumretých kmeňov stromov. Približne 70 % územia je vhodné pre jeho hniezdenie a výskyt. Početnosť je odhadovaná na 200 – 300 párov. V pôvodnom vedeckom návrhu sa uvádza 270 – 520 párov. Na základe najnovších zistení môžeme populáciu tesára čierneho v CHVÚ Malá Fatra považovať za stabilnú. Rovnako je populácia tesára stabilná aj v CHVÚ Malé Karpaty. Dnes sú jeho počty odhadované na 40 – 80 párov. V porovnaní s odhadom početnosti vo vedeckom návrhu, ktorý udáva 50 – 100 párov sa populačná hustota druhu na danom území nezmenila. V CHVÚ Slanské vrchy je druh rozšírený v jeho lesnatej časti od najnižšie položených častí až po lokality s nadmorskou výškou 1000 m. Odhad početnosti bol stanovený na 100 – 150 párov. V čase vypracovania vedeckého návrhu sa početnosť tesára pohybovala od 110 – 210 párov. Populácia v Slanských vrchoch je považovaná za stabilnú, hoci sa jej hodnota udržuje na spodnej hranici. Dôvodom aktuálneho stavu je ubúdanie starších porastov a odstraňovanie mŕtveho dreva. Ak sa v budúcnosti bude tlak na ťažbu dreva naďalej zvyšovať, populácia tesára v Slanských vrchoch môže výraznejšie poklesnúť. V CHVÚ Tatry sa početnosť druhu od vypracovania vedeckého návrhu pri tvorbe vtáčích území v roku 2003 nezmenila. Pôvodný odhad populácie bol 55 párov. Na základe posledného mapovania bola početnosť tesára stanovená na 55 – 70 párov. Po veternej smršti v roku 2004 došlo k úbytku vhodných biotopov hlavne vo Vysokých Tatrách avšak území v CHVÚ Tatry sa to dotklo len okrajovo. Naopak následná podkôrniková kalamita mohla mať pozitívny dopad na populačné stavy tesára. Druh sa vyskytuje vo všetkých lesných častiach CHVÚ Volovské vrchy. Preferuje najmä staré bukové a zmiešané porasty. Zistených bolo celkom 211 hniezdnych teritórií. Jeho početnosť sa odhaduje na 130 – 270 párov. Odhad početnosti vo vedeckom návrhu je 150 – 300 párov. Na základe porovnania údajov sa dá považovať populácia tesára v CHVÚ Volovské vrchy za stabilnú. Ovplyvniť ju však môže veľkoplošné odlesnenie, ktoré momentálne prebieha v severnej, západnej a juhozápadnej časti CHVÚ. V CHVÚ Nízke Tatry bol zaznamenaný pokles početnosti. Na základe najnovšieho mapovania bola odhadnutá populácia na 60 – 80 párov. Odhad početnosti pri vypracovaní pôvodného vedeckého návrhu bol 85 – 135 párov. Príčinou populačného poklesu by mohla byť devastácia biotopov v značnej časti územia (Čertovica, Donovaly), intenzívna hospodárska činnosť, kalamita smrekových porastov a zmena plochy CHVÚ (posun severnej hranice územia na úkor lesov v južnej časti) oproti ploche odporúčanej v pôvodnom vedeckom návrhu. Aj v CHVÚ Poľana bol zaznamenaný pokles početnosti. Aj tu sa však pôvodná plocha návrhu CHVÚ zmenšila o cca 5500 ha (14,5 %), čo mohlo viesť k zistenému zníženiu početnosti druhu v chránenom území. Celkovo sa na tomto území odhaduje hniezdenie 25 – 35 párov, prevažne sa vyskytujúcich v dubovo-hrabových, bukovo-smrekovo-jedľových lesoch a v horských smrečinách. Vo vedeckom návrhu bola jeho početnosť stanovená na 70 párov. V CHVÚ Strážovské vrchy bol odhad početnosti druhu v rámci projektu stanovený na 75 – 110 párov. V porovnaní s odhadovanou početnosťou pri vypracovávaní vedeckého návrhu, ktorý sa pohyboval okolo 150 párov, klesol stav populácie tesára takmer o tretinu. Silný populačný pokles bol zaznamenaný aj v CHVÚ Veľká Fatra. Na základe mapovania bol odhadnutý populačný stav na 50 – 60 párov. V návrhu na vyhlásenie vtáčieho územia sa predpokladalo 150 – 400 párov, avšak navrhovaná plocha bola takmer o 13 000 ha (21,5 %) väčšia. Na základe získaných údajov sa trend početnosti na o pätinu menšej ploche stanovuje len veľmi ťažko. V CHVÚ Vihorlatské vrchy bol zaznamenaný podobný pokles početnosti. V pôvodnom vedeckom návrhu sa počítalo s hniezdením 140 – 300 párov. V súčasnosti je populácia odhadovaná na 60 – 80 párov. Naskytá sa možnosť, že v skutočnosti došlo len k spresneniu údajov o početnosti. Druh v CHVÚ Muránska planina – Stolica nebol v rámci projektu mapovaný, preto absentujú najnovšie údaje o jeho početnosti. Pri vyhlasovaní vtáčieho územia bola početnosť tesára stanovená na 70 – 100 párov. Podobný odhad udáva aj koordinačná rada ŠOP SR z roku 2013 (Černecký et al. 2014). Mapovanie druhu v CHVÚ Slovenský kras v rámci projektu neprebehlo, a preto relevantné údaje o jeho početnosti chýbajú. Vo vedeckom návrhu bol odhad početnosti stanovený na 75 – 120 párov. V roku 2013 vypracovala koordinačná rada ŠOP SR (Černecký et al. 2014) odhad početnosti tesára v Slovenskom krase na 80 párov.

Výsledky mapovania tesára čierneho v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Bukovské vrchy	21	-	350-400
Horná Orava	42	16	80-100
Laborecká vrchovina	51	28	200-250
Malá Fatra	42	35	200-300
Malé Karpaty	8	3	40-80
Muránska planina – Stolica	0	?	70
Nízke Tatry	6	2	60-80
Poľana	20	?	25-35
Slanské vrchy	5	3	100-150
Slovenský kras	0	?	80
Strážovské vrchy	44	33	75-110
Tatry	?	28	55-70
Veľká Fatra	49	13	50-60
Vihorlat	32	16	60-80
Volovské vrchy	67	42	130-270

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Väčšina chránených území vo všeobecnosti trpí na stratu hniezdnych a potravných biotopov vhodných pre tesára čierneho. Tento druh je viazaný na vysoké stromy, v ktorých si vytvára hniezdnu dutinu, často v priemere 12 m vysoko. Tesár preferuje na hniezdenie hlavne buky, jedle a borovice (Saniga 1994,1995,1998, Topercer 2002). Aby stromy dosiahli danú výšku, musia mať vysoký vek, často viac než 80 rokov. Okrem živých starých stromov potrebuje tesár aj odumreté kmene stromov plné rôzneho hmyzu, ktorý tvorí významnú zložku jeho potravy (Garmendia et al. 2006). Dôvodom aktuálneho stavu v mnohých CHVÚ je najmä nevyhovujúca štruktúra lesných porastov. Dlhodobo dochádza k ubúdaniu vekovo starších porastov a k odstraňovaniu hrubého mŕtveho dreva z porastov, ktoré majú pre tento druh veľký význam. Rozsiahle celistvé plochy mladých porastov sú pre tento druh nevyhovujúce, pričom niekedy tvoria celé dolinové celky (CHVÚ Laborecká vrchovina). Hlavné príčiny poklesu početnosti sú rozsiahle veľkoplošné odlesnenie krajiny (CHVÚ Nízke Tatry, CHVÚ Volovské vrchy), fragmentácia rozľahlejších komplexov starých lesov (CHVÚ Horná Orava), výruby dutinových stromov, často s mláďatami, odstraňovanie odumierajúcich a odumretých stromov, nevhodné načasovanie prebierok, zvýšený tlak na ťažbu dreva a tým ubúdanie vekovo starších porastov (CHVÚ Veľká Fatra).

4.63. SOKOL KOBCOVITÝ

FALCO VESPERTINUS

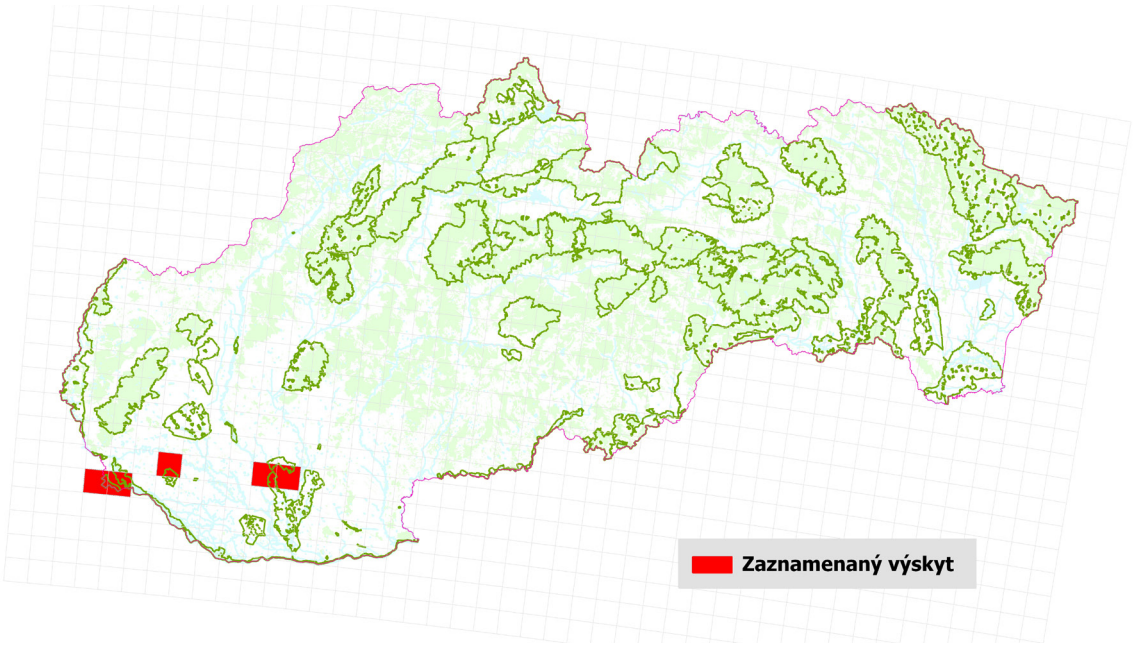

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Lehnice, Ostrovné lúky, Sysľovské polia
Územia, kde je 1 % druhom: Dolné Považie, Úľanská mokraď

VÝSKUM A MONITORING

Rozšírenie a početnosť sokola kobcovitého na Slovensku je pomerne dobre známe, nakoľko ide o nápadný druh s pomerne úzkou špecializáciou na prostredie. V 20. storočí hniezdenie druhu bolo najčastejšie zistené na Podunajskej nížine, ale aj na Východoslovenskej nížine a menej často v ďalších častiach južného Slovenska (Ferianc 1977). Údaje do roku 1977 (Ferianc 1977) nedovoľujú presnejšie odhadnúť početnosť druhu na Slovensku. Vyplýva z nich však približné hniezdne rozšírenie druhu na Slovensku. V druhej polovici 20. storočia, najmä od 80. rokov začalo dochádzať k prudkému ústupu druhu (Danko et al. 2002), čo následne viedlo aj k intenzívnemu monitoringu, poznanie počtu hniezdiacich párov. V súčasnosti môžeme považovať početnosť a distribúciu na Slovensku za pomerne dobre známu. Prvé presnejšie odhady celkovej početnosti je možné urobiť pre 80. a 90. roky 20. storočia (Danko et al. 2002) a pri porovnaní s predchádzajúcimi dátami vyplýva, že už vtedy bola populácia na ústupe. Vzhľadom na súčasné kritické ohrozenie sokola kobcovitého u nás, je druh predmetom intenzívneho monitoringu. Sledujú sa všetky CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany – tu sú monitorované celé územia aj ich okolie – a s menšou intenzitou aj iné potenciálne vhodné lokality. Určitú mieru nepresnosti do údajov vnáša predovšetkým fakt, že druh má prirodzenú tendenciu k medziročným zmenám v početnosti hniezdiacich párov a obsadených lokalít a k zahniezdeniu môže dôjsť na niektorých miestach jednorázovo.

Hniezdenie sokola kobcovitého na Slovensku na v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

V rokoch 1980-1999 bola hniezdna populácia sokola kobcovitého odhadnutá na 20-100 párov (Danko et al. 2002). Veľké rozpätie v počte hniezdiacich reflektuje predovšetkým prirodzené kolísanie početnosti druhu, najmä v závislosti od meniacich sa podmienok v jednotlivých sezónach. Už počas tohto obdobia, najmä v 90. rokoch bol zaznamenaný aj ďalší výrazný pokles počtu párov. V tomto období bolo hniezdenie sokola kobcovitého okrem Podunajskej nížiny dokázané aj na Borskej nížine, v Košickej kotline a na Východoslovenskej rovine. Z tohto obdobia ešte stále existujú údaje o početnom hniezdení v kolóniách, resp. voľných skupinách – najväčšia s počtom 15 – 20 párov sa nachádzala pri Bratislave-Rusovciach. Zároveň bol zistený aj zánik týchto kolónií, najmä v dôsledku aplikácie pesticídov.

V období prípravy sústavy CHVÚ na Slovensku bolo v rámci navrhovaných CHVÚ zistených približne 30 – 60 párov. Počas monitoringu v rokoch 2010-2012 bolo zistené už len ojedinelé hniezdenie jednotlivých párov: v roku 2010 zahniezdili 2 – 3 páry v CHVÚ Dolné Považie a 1 pár v CHVÚ Sysľovské polia (Chavko 2011), v roku 2011 zahniezdili dva páry v CHVÚ Sysľovské polia (Chavko 2012), v roku 2012 iba 1 pár v CHVÚ Sysľovské polia (Demko 2012), a inde nebol zistený hoci monitorované boli všetky CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany, aj iné lokality známe z minulosti (Chavko 2013).

Pokles a nízky stav hniezdiacich jedincov je v kontraste s populáciami v Maďarsku, kde v dôsledku zlepšenia ochrany došlo k zvýšeniu počtov.

Výsledky mapovania sokola kobcovitého v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet hniezdiacich párov v rokoch 1990-2002	Počet hniezdiacich párov v rokoch 2010-2012
Dolné Považie	3-8	0-3
Lehnice	5-8	0
Ostrovné lúky	8-10	0
Sysľovské polia	5-20	1-2
Úľanská mokraď	5-8	0

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Vo všeobecnosti – až na nižšie uvedené výnimky – nedošlo k významným zmenám biotopov druhu v posledných desiatich rokoch. Preto pokles počtu až zánik hniezdnej populácie je potrebné pripisovať najmä negatívnym faktorom (napr. chemizácia, rozoranie trvalých trávnych porastov a iné), ktoré pôsobili už v čase vymedzenia siete CHVÚ a počas uvedeného obdobia neboli nijakým spôsobom eliminované, čo okrem iného dokazuje, že vyhlášky príslušných CHVÚ samotné nedokážu zabezpečiť priaznivý stav cieľových druhov bez dostatočných manažmentových opatrení u druhu, ktorého úroveň populácie je na kritickej úrovni. Určitú výnimku predstavuje CHVÚ Sysľovské polia, kde došlo dokonca k výraznému zhoršeniu podmienok pre hniezdenie druhu, keďže v území boli v uvedenom období rozorané v podstate všetky lúky a zatrávnené plochy a došlo k zmene druhovej skladby pestovaných plodín nevhodným spôsobom s významným nárastom podielu kukurice. Naopak, v CHVÚ Lehnice došlo v uvedenom období k miernemu zlepšeniu potravných biotopov založením nových trávnych porastov, keďže tieto tvoria len približne 1 % CHVÚ, na opätovnej obnove hniezdnej populácie sokola kobcovitého sa to zatiaľ neprejavilo. V prípade CHVÚ Ostrovné lúky došlo k zániku havraních kolónií nachádzajúcich sa v susedstve CHVÚ a poskytujúcich potenciálne hniezdiská druhu.

4.64. SOKOL SŤAHOVAVÝ

FALCO PEREGRINUS

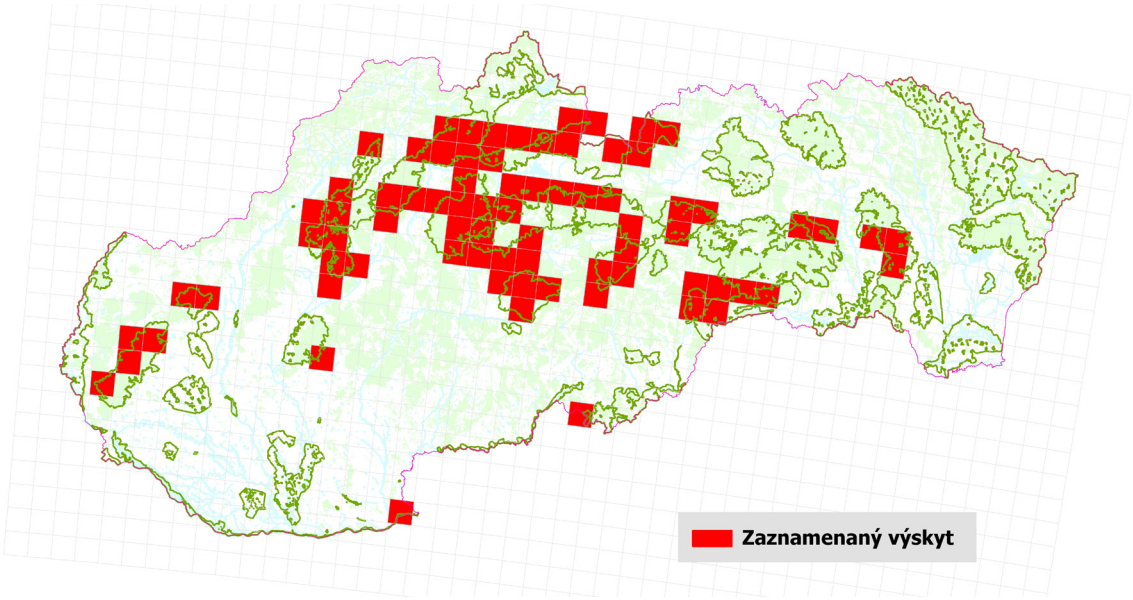
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Chočské vrchy, Malá Fatra, Muránska planina – Stolica, Slovenský raj, Strážovské vrchy, Veľká Fatra
Územia, kde je 1 % druhom: Malé Karpaty, Slovenský kras, Tatry

VÝSKUM A MONITORING

Po približne 24 ročnej absencii bolo zaznamenané prvé hniezdenie na Slovensku v Malých Karpatoch v roku 1994. Od tohto obdobia bolo hniezdenie a postupné šírenie druhu predmetom pravidelného monitoringu. Výsledky systematického 13 ročného výskumu hniezdnej populácie sokola sťahovavého na celom Slovensku v rokoch 1994 až 2007 publikoval Chavko et al. (2009). V tomto období boli sledované zmeny v rozšírení a početnosti sokola sťahovavého, v reprodukčnej dynamike, hniezdnej biológii, v zložení potravy a adaptácii druhu na pôvodné biotopy. V nasledujúcom období sa v rámci činností združenia Ochrana dravcov na Slovensku vyprofilovala pracovná skupina 20 – 36 mapovateľov, pomocou ktorých je realizovaný nepretržitý monitoring hniezdenia druhu. Z výsledkov monitoringu je k dispozícii fotodokumentácia a dáta o úspešnosti hniezdenia.

V 6 CHVÚ, kde je kritérovým druhom a v 3 CHVÚ, kde je 1 % druhom bolo vykonané cielené mapovanie aj v rokoch 2010-2012 prostredníctvom projektu ŠF Vtáky, kedy bola využitá pre všetky mapované územia špecializovaná metodika monitoringu (SOS/BirdLife Slovensko 2013). V CHVÚ boli mapované podľa možnosti všetky hniezdne páry na historických a potenciálnych lokalitách. Nájdené hniezda boli fotograficky zdokumentované a získané dáta, prispeli k objektívnym výsledkom a možno konštatovať, že hniezdenie sokola sťahovavého je na Slovensku pomerne dobre preskúmané.

Hniezdenie sokola sťahovavého na Slovensku na v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Pravdepodobne najvyššia početnosť tohto druhu na našom území bola zaznamenaná v rokoch 1930 až 1950 (Hudec & Černý 1977). Po roku 1950 nastal najskôr pozvoľný pokles, ktorého intenzita sa po roku 1960 dramaticky zvýšila (Ferianc 1977). V roku 1970 stav populácie dosiahol kriticky nízku úroveň. V nasledujúcich rokoch bola zaznamenaná zreteľná ab-

sencia výskytu tohto druhu na všetkých známych hniezdnych lokalitách Slovenska. Napriek tomu je však pravdepodobné, že nedošlo k úplnému prerušeniu kontinuity hniezdenia, pretože aj v období rokov 1970 až 1992 boli zriedkavo pozorované adultné jedince a vylietané juvenilné jedince v hniezdnom období (Chavko unpubl., Darolová in verb.).

Na území Slovenska hniezdil druh do roku 1970 a po dlhej prestávke od roku 1994 bolo zaznamenané pravidelné hniezdenie na západnom Slovensku a postupne ďalšie páry obsadzovali hniezdne lokality v smere od západu na východ nášho územia. Trend vývoja populácie od roku 1993 možno charakterizovať ako vzostupný. Hniezdnu populáciu koncom 1990-tych rokov na našom území tvorilo 20 až 24 párov, ktoré hniezdili približne rovnomerne v celej hornatej časti územia Slovenska. Obdobie migrácie začína od septembra a najmä nedospelé jedince našej populácie zaletujú prevažne juhozápadným smerom do štátov južnej Európy, do Španielska, Portugalska, štátov bývalej Juhoslávie, Francúzska a Švajčiarska (Hudec & Černý 1977). Výskyt v období migrácie bol na celom našom území zaznamenaný viac-menej rovnomerne. Na území Slovenska hniezdi populácia v pohoriach celého Slovenska v skalných biotopoch. V súčasnosti k roku 2013 sa odhaduje populácia na 160 – 180 párov (Chavko unpubl.). Vývoj populácie v posledných dvoch desaťročiach mal značne dynamický charakter. Od roku 1993 prakticky z nulového stavu vzrástol počet hniezdnych párov na približne 180 párov.

Ak zosumarizujeme výsledky monitoringu v rámci projektu ŠF Vtáky v období rokov 2010 – 2012, tak v CHVÚ, kde je kritériovým druhom a 1 % druhom, bolo zistené hniezdenie 73 – 89 párov.

Ak hodnotíme celkovú priemernú početnosť 76 párov, tak v CHVÚ z toho hniezdilo 60,8 % z celkovej hniezdnej populácie. Ide teda o nárast oproti 35-36 párom hniezdiacim v čase prípravy vedeckého návrhu v CHVÚ, kde je sokol sťahovavý predmetom ochrany.

Výsledky mapovania sokola sťahovavého v r. 2010-2012 v CHVÚ, kde je výberovým druhom

CHVÚ	počet monitorovaných teritórií	počet obsadených teritórií
Chočské vrchy	2	1 - 2
Malá Fatra	12	5 - 12
Malé Karpaty	9	7 - 9
Muránska planina - Stolica	10	4 - 10
Slovenský kras	8	8
Slovenský raj	4	1 - 3
Strážovské vrchy	15	15
Tatry	15	12 - 15
Veľká Fatra	15	10 - 15

Cieľom mapovania v rokoch 2010 – 2012 bol zistenie aktuálneho stavu populácie v tých CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany. Pri vymedzení sústavy CHVÚ v roku 2003 bola veľkosť populácie v CHVÚ Chočské vrchy stanovená na 2 páry, aktuálne v rokoch 2010 – 2012 boli totožne zistené 1 – 2 obsadené teritóriá. V CHVÚ Malá Fatra bol pri vymedzení sústavy v roku 2003 stanovený počet na 5 teritórií, ale mapovaním v r. 2010 – 2012 bolo zistených už 5 – 12 obsadených teritórií. V CHVÚ Veľká Fatra stúpol počet obsadených teritórií zo 6 pred rokom 2003 na 10 – 15 zistených v rokoch 2010 – 2012. Táto skutočnosť zrejme súvisí s prirodzeným dynamickým vzostupom populácie a veľmi dobrými biotopovými podmienkami Veľkej Fatry. V CHVÚ Muránska planina – Stolica mierne stúpol počet z 2 – 3 aktívnych teritórií pred rokom 2003 na 4 – 10 v období r. 2010 – 2012. V CHVÚ Slovenský raj sa stav počtu teritórií pred rokom 2003 nezmenil a rovnako aj v rokoch 2010 – 2012 boli zistené 1 – 3 aktívne teritóriá. V CHVÚ Strážovské vrchy bolo pred rokom 2003 zaznamenaných 7 aktívnych teritórií, ale mapovaním v rokoch 2010 – 2012 bolo zistených až 15 aktívnych teritórií, čo naznačuje, že toto CHVÚ je jedno z najperspektívnejších pre predmetný druh.

V CHVÚ Tatry stav počtu 3 aktívnych teritórií pred rokom 2003 významne stúpol na 12 – 15 v rokoch 2010 – 2012. Tento stav je však pravdepodobne spôsobený aj lepšou preskúmanosťou územia. V CHVÚ Slovenský kras boli pred rokom 2003 zaznamenané iba 2 teritóriá, ale v priebehu mapovania v r. 2010 – 2012 bolo zistených 8 aktívnych teritórií. Nárast počtu pravdepodobne súvisí s oneskoreným postupom obsadzovania pôvodných lokalít na východnom Slovensku. V CHVÚ Malé Karpaty došlo k významnému vzostupu, z 2 teritórií stúpol počet v r. 2010 – 2012 na 7 – 9 obsadených teritórií, čo je zrejme podmienené dobrou ponukou potravy v tomto regióne.

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Druh po 24 ročnej absencii na našom území znovu obsadil všetky historické známe hniezdiská. Využíva tie isté skalné steny na hniezdenie, ako v minulosti. K zmenám niektorých biotopov došlo najmä z dôvodu nárastu urbanizácie krajiny, predovšetkým rekreačnou výstavbou. Zmeny potravných biotopov súvisia s nárastom intenzity lesohospodárskeho a poľnohospodárskeho využívania krajiny.

4.65. SOKOL RÁROH

FALCO CHERRUG

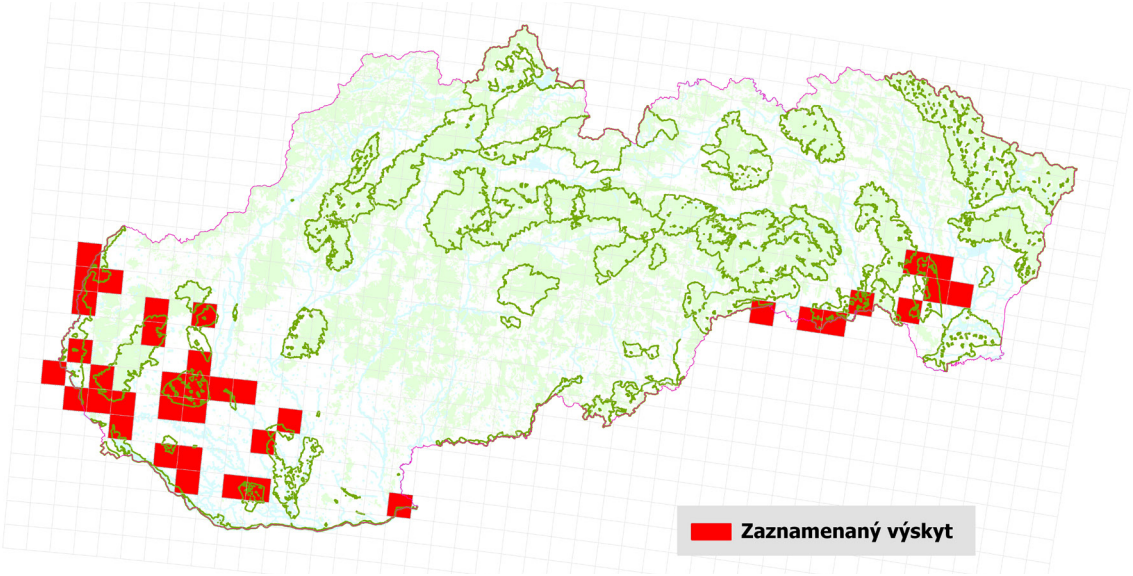
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, v ktorých je kritériovým druhom: Košická kotlina, Malé Karpaty, Špačinsko – nižnianske polia, Úľanská mokraď, Záhorské Pomoravie
Územia, kde je 1 % druhom: Slovenský kras

VÝSKUM A MONITORING

Sokol rároh je na Slovensku pomerne dobre preskúmaný druh. Jeho rozšírenie na území Slovenska sa považuje za vzácne. Územie západného a východného Slovenska patrí k historickým hniezdnym oblastiam sokola rároha. Prvé konkrétne nálezy hniezd pochádzajú z rokov 1885 a 1886 zo skaly Devínskeho hradu v Devíne pri Bratislave. Podľa oznámenia holandského ornitológa Schlegela J. S. Petényimu (1853, in litt.), holandskí sokoliari poznali toto hniezdo už dávnejšie a chodili tu vyberať mláďatá (Chernel 1899). Staršie literárne údaje o hniezdení sokola rároha na celom Slovensku zhrnul až Matoušek (1962). Neskôr Mošanský (1974) spracoval rozšírenie sokola rároha na východnom Slovensku. Po vzniku Skupiny pre výskum a ochranu dravcov a sov v roku 1975 sa začala monitoringu sokola rároha venovať zvýšená pozornosť. Zmeny v rozšírení a početnosti sokola rároha na Slovensku do roku 1999 vyhodnotil Danko et al. (2002). V nasledujúcom období sa v rámci činností združenia Ochrana dravcov na Slovensku vyprofilovala pracovná skupina 8 – 10 mapovateľov a spolupracovníkov, pomocou ktorých je realizovaný nepretržitý monitoring hniezdenia druhu. Výsledky o hniezdení boli centrálne sústredené v databáze a je k dispozícii fotodokumentácia a dáta o úspešnosti hniezdenia.

Výsledky systematického 34 ročného výskumu hniezdnej populácie sokola rároha na západnom Slovensku v rokoch 1976 až 2010 publikoval Chavko (2010). V tomto období boli sledované zmeny v rozšírení a početnosti sokola rároha, v reprodukčnej dynamike, hniezdnej biológii v zložení potravy a adaptácii druhu na nové biotopy v otvorenej poľnohospodárskej krajine. Na východnom Slovensku realizovali systematický výskum J. Lipták a J. Mihók od roku 1984, ale ich výsledky zatiaľ publikované neboli. V piatich CHVÚ, kde je kritérovým druhom a v jednom území, kde je 1 % druhom, bolo vykonané cielené mapovanie v rokoch 2010 – 2012 prostredníctvom projektu ŠF Vtáky, kedy bola využitá pre všetky mapované územia jednotná špecializovaná metodika monitoringu (SOS/BirdLife Slovensko 2013). V CHVÚ boli mapované všetky hniezdne páry na všetkých historických a potenciálnych lokalitách. Všetky nájdené hniezda boli fotograficky zdokumentované a získané dáta, prispeli k objektívnym výsledkom o stave mapovanej populácie

Hniezdenie sokola rároha na Slovensku na v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Na našom území hniezdi v nížinách juhozápadného a východného Slovenska. Na západnom Slovensku hniezdi okolo 30 párov najmä v orografických celkoch Trnavská pahorkatina, Podunajská rovina, Borská nížina, Nitrianska pahorkatina (Chavko 2010). Na východnom Slovensku hniezdi okolo 12 párov predovšetkým v Košickej kotline a Východoslovenskej rovine (J. Lipták a J. Mihók unpubl.).

V období rokov 1984 – 2000 bolo na celom území Slovenska obsadených iba 6 až 18 aktívnych hniezdisk. K postupnému nárastu početností hniezdení došlo po roku 2000 najmä v dôsledku výrazného zvýšenia hniezdnych príležitostí formou inštalácie búdok.

V roku 2001 bolo obsadených len 20 hniezdnych teritórií, ale už v roku 2009 početnosť vzrástla na 36 teritórií. Ak hodnotíme posledné obdobie, tak na Slovensku v roku 2010 bolo obsadených – 40, v roku 2011 až 43 a v roku 2012 39 hniezdnych teritórií. V roku 2013 obsadilo hniezdiska len 34 párov. Pokles v posledných 2 rokoch pravdepodobne súvisel s nepriaznivými klimatickými podmienkami.

Ak zosumarizujeme výsledky mapovania v rámci projektu ŠF Vtáky v období rokov 2010 – 2012, tak v CHVÚ kde je kritériovým druhom a 1 % druhom bolo zistené hniezdenie 13 – 18 párov.

Ak hodnotíme celkovú priemernú početnosť 42 párov, tak v CHVÚ z toho hniezdilo 37 % z celkovej hniezdnej populácie, čo je pokles oproti roku 2003, kedy v týchto CHVU hniezdilo 76 % celej populácie druhu. V tomto prípade ide o pokles populácie.

Výsledky mapovania sokola rároha v r. 2010-2012 v CHVÚ, kde je výberovým druhom

CHVÚ	počet monitorovaných teritórií	počet obsadených teritórií
Košická kotlina	7	4 - 5
Malé Karpaty	10	0
Ondavská rovina	3	3
Slovenský kras	6	0
Špačinsko - nižnianske polia	5	2 - 4
Úľanská mokraď	4	2 - 4
Záhorské Pomoravie	10	2

Cieľom mapovania v rokoch 2010 – 2012 bol zistenie aktuálneho stavu populácie v tých CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany. Pri vymedzení sústavy CHVÚ v roku 2003 bola veľkosť populácie v CHVÚ Malé Karpaty stanovená na 4 teritóriá, ale aktuálne v rokoch 2010 – 2012 už nebolo obsadené ani jedno hniezdisko, čo je 100 % pokles. Z najväčšou pravdepodobnosťou bol pokles spôsobený rýchlymi zmenami potravných a hniezdnych biotopov v dôsledku intenzívnych hospodárskych činností. Na celom predhorí Malých Karpát zanikli pasienky a s nimi aj kolónie sysľov pasienkových (*Spermophylus citellus*). Okrem toho v dôsledku intenzívnej ťažby porastov došlo k zániku väčšiny vhodných hniezdnych biotopov na všetkých hniezdiskách v Malých Karpatoch (Chavko 2010).

V CHVÚ Záhorské Pomoravie bol pri vymedzení sústavy v roku 2003 stanovený počet na 3 – 4 teritóriá, ale v priebehu mapovania boli zistené len 2 obsadené aktívne teritóriá. Jedno nepravidelne obsadzované hniezdisko zostalo neobsadené, príčinu sa nepodarilo objasniť. V CHVÚ Úľanská mokraď bol v roku 2003 stanovený počet na 2 – 3 obsadené teritóriá, ale mapovaním v r. 2010 – 2012 boli zistené 2 – 4 aktívne teritóriá. Pravdepodobne vytvorením nových hniezdnych príležitostí – inštalovaním búdok došlo k zvýšeniu počtu hniezdísk. V CHVÚ Špačinsko-nižnianske polia došlo k zvýšeniu počtu hniezdisk z 3 teritórií pred r. 2003 na 2 – 4 teritóriá v rokoch 2010 – 2012. Aj v tomto prípade zlepšenie priaznivého stavu bolo vyvolané inštaláciou nový búdok a zlepšením ponuky hniezd. V CHVÚ Košická kotlina stúpol počet zo 4 na 4 – 5 obsadených teritórií, čo pravdepodobne bolo výsledkom manažmentu ochrany, najmä inštalovaním búdok a prikrmovaním v zimnom období. V CHVÚ Slovenský kras ešte do roku 2003 hniezdili 2 páry v skalných biotopoch, z ktorých však boli vytlačené sokolmi sťahovavými a v súčasnosti v tomto CHVÚ už sokol rároh nehniezdi.

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V období rokov 1977 až približne do roku 2000 sokoly rárohy primárne hniezdili v pohoriach, alebo v lužných lesoch (Malé Karpaty, Slovenský kras, lužné lesy rieky Moravy). V dosahu týchto historických hniezdisk došlo k strate potravnej ponuky, najmä v dôsledku zániku väčšiny pasienkov, s ktorými postupne zanikla aj prevažná väčšina kolónií sysľa pasienkového (*Spermophilus citellus*), ktorý bol kľúčovým druhom v potrave sokola rároha (Ambros, 2008). Okrem straty potravnej ponuky došlo na pôvodných hniezdiskách v Malých Karpatoch k masívnej degradácii hniezdnych biotopov a k takmer úplnej strate hniezdnych príležitostí v dôsledku intenzívnych lesohospodárskych zásahov (Chavko 2010). Napokon aj k opusteniu skalných hniezdisk na historických lokalitách významne prispel návrat sokola sťahovavého, ktorý vytlačil sokoly rárohy zo všetkých skalných biotopov (Chavko unpubl.). Uvedené faktory značne ovplyvnili šírenie druhu do nížin. Po strate topických podmienok v pohoriach došlo k presídleniu populácie do nížin, kde boli vytvorené umelé hniezdne príležitosti. Presídlenie bolo pomerne rýchle, približne v rozsahu 10 rokov sa postupne presťahovali všetky páry do nížin, najmä do agrocenóz, kde vznikli nové hniezdne príležitosti v inštalovaných búdkach. Od roku 2009 už hniezdili všetky páry len v búdkach a umelých hniezdach v nížinách (agrocenózach) západného a východného Slovenska.

4.66. STRAKOŠ OBYČAJNÝ

LANIUS COLLURIO

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Laborecká vrchovina, Medzibodrožie, Slanské vrchy, Volovské vrchy
Územia, kde je 1 % druhom: Horná Orava, Malé Karpaty, Slovenský kras, Strážovské vrchy, Vihorlatské vrchy

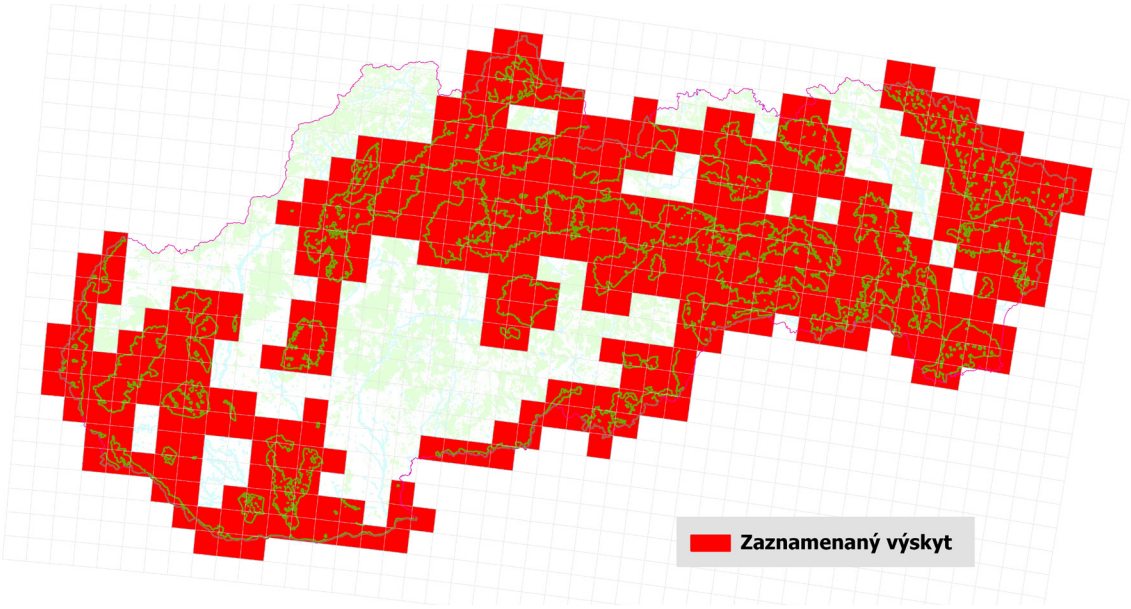
VÝSKUM A MONITORING

Je to najviac rozšírený a najhojnejší druh strakošov. Až zmeny v krajine a s nimi súvisiace presuny druhu z nížin do podhorských oblastí vyvolali záujem o sledovanie stavu jeho populácie u nás. Publikované štúdie Randíka (1968, 1970, 1971) hovoria o stave populácie, rozšírení, potrave, hospodárskom vý-

zname a ochrane. V rokoch 1980 – 1990 bol realizovaný systematicky výskum populácie druhu na juhovýchodnom okraji Slovenského krasu. Výsledky hovoria o hustote populácie (Žolner, 1983), výsledkoch krúžkovania (Fulín & Žolner 1985), druhovom spoločenstve (Fulín & Žolner 1993) a variabilite sfarbenia (Fulín 1994). Mošanský (1997) sa zaoberá hustotou druhu v agátových lesíkoch Východoslovenskej nížiny.

Všeobecne konštatujeme, že pre územie Slovenska chýba monitoring druhu, ktorý nebol v rokoch 2010 – 2012 cielene vykonaný. Stanovenie početnosti druhu v CHVÚ, kde je predmetom ochrany, vychádza z náhodne získaných údajov od ornitológov.

Hniezdenie strakoša obyčajného na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania, odhadu a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Strakoš obyčajný je všeobecne považovaný za hojne rozšírený druh na vhodných biotopoch. Podrobnejšie sumarizácie stavu v tej-ktorej oblasti územia poukazujú na kolísanie početnosti s tendenciou poklesu.

Hudec et al. (1983) ho uvádzajú ako pravidelne hniezdiaceho na celom území do nadmorskej výšky 1200 m i vyššie. Súčasne konštatujú pokles početnosti druhu za posledných 15 rokov hlavne v nižších polohách a miestami aj úplné vymiznutie druhu.

Údaje uvádzané o rozšírení druhu v rokoch 1973 – 1977 (Šťastný et al. 1987) hovoria prednostnom rozšírení v nížinách, podhorských kotlinách a priľahlých pahorkatinách. Zaznamenaný výskyt bol v 39 % kvadrátoch na území Slovenska. Hustotu osídlenia popisuje málo autorov. Randík (1971) uvádza z nížin až 4,2 páru/10 ha a z krovinatých biotopov do 4,1 páru /10 ha. Danko et al. (2002) popisuje oveľa vyššiu hustotu, ktorú druh dosahuje pri komunikáciách 2 – 3 páry na 500 m. Výskyt druhu zaznamenaný v 93,4 % kvadrátov pri mapovaní v rokoch 1980 – 1999 hovorí o výraznom plošnom rozšírení s čím by mal prirodzene súvisieť aj nárast populácie (Danko et al. 2002). Odhad počtu hniezdnych párov na území Slovenska je 20 000 – 40 000 (Danko et al. 2002). Výsledky spracované pri sčítaní bežných druhov vtákov v rokoch 2005 – 2009 (Slabeyová et al. 2009a) hovoria pri strakošovi obyčajnom o neistom trende výskytu s negatívnou tendenciou. V súvislosti s rozšírením druhu stretáme sa u mapovateľov so zmienkami o krátkodobom kolísaní početnosti. Aktuálne je zaznamenaný pokles početnosti na transektoch v posledných 5 rokoch. Pri návrhu významných vtáčích území (Rybanič et al. 2004) sa vychádzalo z odhadu stavu populácie v jednotlivých územiach. Vo všetkých CHVÚ dosahuje populácia druhu viac ako 1 % národnej populácie.

V podkladoch z mapovania druhov v rokoch 2010 – 2012 chýbajú informácie o sledovaní druhu, nakoľko strakoš obyčajný nebol predmetom mapovania. Z toho dôvodu stav populácie v jednotlivých CHVÚ ponechávame na priemere počtu, aký je uvádzaný vo vedeckom návrhu na vyhlásenie, resp. tento odhad upresňujeme (napr. Vihorlatské vrchy a Slovenský kras) na základe presnejších dát získaných monitoringom.

Výsledky mapovania strakoša obyčajného v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Horná Orava	-	700	700 - 800
Laborecká vrchovina	-	3500	3500 - 4000
Malé Karpaty	-	900	1900
Medzibodrožie	-	2000	2000 - 2500
Slanské vrchy	-	2000	1700 - 2000
Slovenský kras	-	1000	4000 - 4500
Strážovské vrchy	-	400	300 - 400
Vihorlatské vrchy	-	200*	1000
Volovské vrchy	-	1200	1200 - 2400

* počet necielene získaných dát z mapovania

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Hniezdny biotop strakoša obyčajného je viazaný na spoločenstvá, v ktorých vystupujú solitéry alebo stromoradia ovocných stromov, izolované kry či maloplošné celky krovín. V súčasnosti takýmito biotopmi sú lúky a pasienky, okraje komunikácii nižšej triedy, poľné cesty, odvodňovacie či zavlažovacie kanály, násypy železničných tratí, vinice, pätky stožiarov elektrovodov, rumoviská. Charakter týchto biotopov podlieha častým zmenám v závislosti od správcu územia a hospodárskeho využitia. Stromoradia pri cestných komunikáciách sú zanedbané, dožívajú a nie sú nahrádzané novou výsadbou. Naopak z dôvodu bezpečnosti cestnej premávky sú navrhované na hromadnú likvidáciu. Kríky na pôvodných medziach na svahovitom teréne v predhorí nie sú udržiavané, rozrástli sa do plochy čím zmenšili potravné teritórium pre strakoša. V súčasnosti sú likvidované za účelom zveľadenia plôch, ale hlavným zámerom je zisk drevnej hmoty na štiepku. Izolované kríky pri pätkách stožiarov elektrovodov sú periodicky likvidované v rámci údržby elektrovodu. Zrušením viacerých lokálnych vlakových spojení zostali niektoré železničné trate nevyužité, zarastajú náletmi a inváznymi druhmi, a tak ako biotopy sa stávajú pre druh nevyhovujúce. V poľnohospodárskej krajine sú hniezdnymi biotopmi okrem komunikácií aj odvodňovacie či zavlažovacie kanály. Využitie krovín na hniezdenie v tomto prostredí je závislé od intenzity hospodárskej činnosti a druhovej skladby pestovaných plodín. V ostatnej krajine je evidentné, že pre hniezdenie si pár vyberá okrajové časti krovín so špecifickou štruktúrou vegetácie. Novým dočasným priestorom pre existenciu druhu sú veľkoplošné polomy po veterných kalamitách a veľkoplošné rúbane v pôvodných lesných celkoch. Zmena v charaktere hniezdnych biotopov nastáva aj zarastaním opustených pozemkov inváznymi rastlinami.

4.67. STRAKOŠ KOLESÁR

LANIUS MINOR

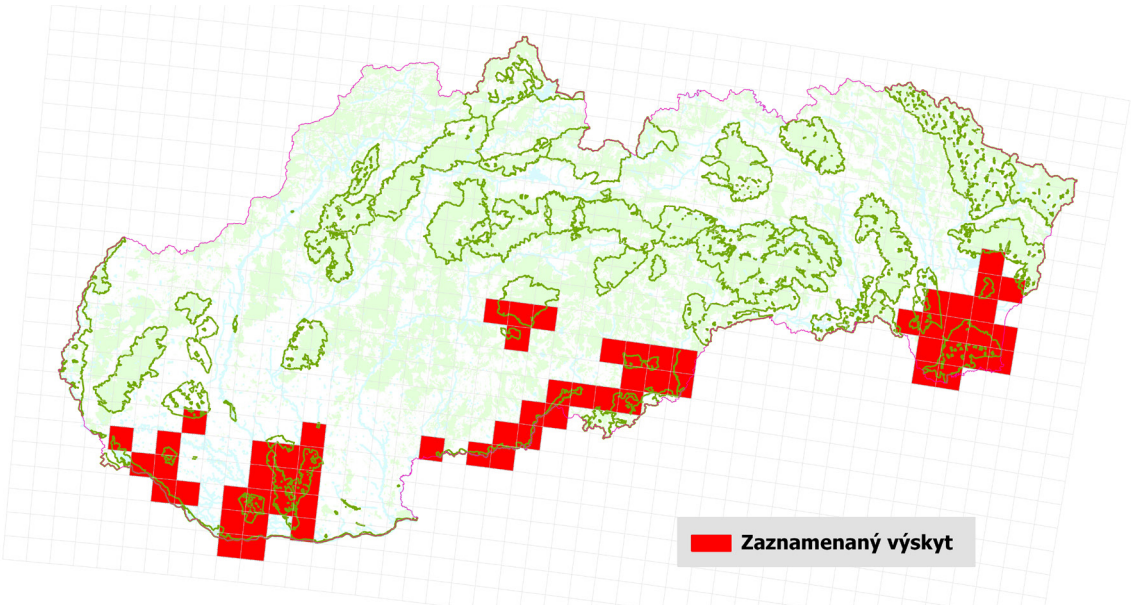

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Cerová vrchovina – Porimavie, Dolné Považie, Medzibodrožie, Poľana, Poiplie
Územia, kde je 1 % druhom: Ostrovné lúky

VÝSKUM A MONITORING

Rozšírenie strakoša kolesára na území Slovenska začiatkom minulého storočia opísal Ferianc (1941, 1979). Systematická výskumná pozornosť sa však strakošovi kolesárovi venovala až od 80. rokov minulého storočia, kedy sa začal dlhoročný výskum potravnej a reprodukčnej biológie druhu, ako aj výskum výberu hniezdnych stanovíšť pre vybranú populáciu na území Poľany (napr. Krištín 1995, Krištín et al. 2000). Intenzívnejší monitoring druhu na jednotlivých lokalitách (Matoušek & Kubán 1967) a v súvislosti s prípravou Atlasu vtákov ČSSR pre celé územie Slovenska (Hudec 1983, Šťastný et al. 1987) prebehol až v 60. až 70. rokoch. Lepšie pokrytie územia Slovenska a presnejšie odhady početnosti a trendov však poskytlo až mapovanie rozšírenia vtákov pre Atlas vtákov Slovenska (Danko et al. 2002). Pravdepodobne najpresnejšie odhady početnosti druhu, ale iba pre územia CHVÚ, prinieslo mapovanie vtákov v období rokov 2010 – 2012 prostredníctvom projektu ŠF Vtáky. Pretože systematickejší monitoring prebehol na Slovensku až po výraznom populačnom a areálovom poklese strakoša kolesára, vyhodnotenie stredno až dlhodobých populačných trendov ako aj príčin stojacich za týmito trendmi je pre väčšinu územia obtiažne.

Hniezdenie strakoša kolesára na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Veľkosť hniezdnej populácie strakoša kolesára v Európe sa rapídne zmenšila už v období od polovice 19. storočia do začiatku 20. storočia a negatívny trend po krátkej stagnácii pokračoval od 60. rokov 20. storočia (Cramp 1993). Za hlavné príčiny týchto zmien a kontrakcie hniezdneho areálu juhovýchodným smerom sa považovali klimatické faktory (Cramp 1993). Vlna populačného ústupu ako aj zmenšovanie a fragmentácia hniezdneho areálu druhu zasiahli Slovensko od 50.-60. rokov (Cramp 1993), hoci Ferianc (1979) pre toto obdobie klasifikoval druh ako nie zriedkavý a pre južné Slovensko ako hojný. Pri zostavovaní atlasu VVÚ v Európe sa populácia druhu na Slovensku k roku 1996 odhadovala na minimálne 220 párov, pričom v navrhovaných VVÚ SR sa predpokladalo hniezdenie 53 % celkovej populácie (Kaňuch 2000). Pre Atlas vtákov SR (Danko et al. 2002) a obdobie rokov 1980 – 1999 odhadoval populáciu druhu na 600 až 800 párov s viac ako 50 % populačným a areálovým poklesom. Posledné odhady pre roky 2000 až 2012 (Černecký et al. 2014) naznačujú pokračujúce

negatívne trendy tak pre veľkosť celoslovenskej populácie (400 až 600 párov), ako aj pre podiel populácie hniezdiacej na území CHVÚ (ca. 20 % respektíve 80 až 130 párov).

Druh v priebehu posledných desaťročí na Slovensku vymizol napríklad zo Záhorskej nížiny, kotlín stredného Považia, Slovenského krasu alebo Košickej kotliny a jeho súčasná populácia je výrazne fragmentovaná. Dynamické zmeny v areálových trendoch druhu je možné vidieť aj na príklade VVÚ Záhorské Pomoravie. Kým Heath et al. (2000) ešte uvádzajú strakoša kolesára pre toto významné vtáčie územie medzi významnými druhmi, Rybanič et al. (2004) už tento druh pre dané významné vtáčie územie vôbec neuvádzajú. V súčasnosti do zmieneného územia (Zuna-Kratky et al. 2000, Václav 2011), ale napríklad i do CHVÚ Poiplie, zasahuje hniezdny areál strakoša veľkého *L. excubitor* (Papp 2009, Václav unpubl.).

K rokom 1996 – 1997 Heath et al. (2000) pre významné vtáčie územie Poľana odhadovali populáciu strakoša kolesára na 90 až 120 párov a pre významné vtáčie územie Poiplie na 15 až 20 párov. Mojžiš et al. (2010) na základe mapovania v rokoch 1989 – 2010 stanovili veľkosť populácie druhu v CHVÚ Poiplie na 14 – 22 párov, čo by síce naznačovalo stagnáciu populačného stavu druhu v CHVÚ, ale nedávne mapovanie v tomto CHVÚ prostredníctvom projektu ŠF Vtáky v rokoch 2010 – 2012 odhalilo hniezdenie iba 4 – 14 párov. K obdobnému poklesu stavov došlo na strednom Slovensku aj v CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie a CHVÚ Poľana, kde populácie poklesli na 7 až 12 resp. 45 až 80 párov. Ústup druhu je badateľný pre západ Slovenska, pričom radikálny je najmä pokles v CHVÚ Dolné Považie, kde oproti odhadovaným 50 až 90 párom (Rybanič et al. 2004) nedávne mapovanie doložilo iba 1 – 3 páry. Pozitívny trend naopak badať pre územie Medzibodrožia na juhovýchode krajiny. Kým Heath et al. (2000) ešte druh pre toto územie uvádzali iba medzi inými významnými hniezdičmi a Rybanič et al.. (2004) odhadoval veľkosť populácie na 10 až 15 párov, nedávne mapovanie odhalilo pre toto CHVÚ 17 – 20 párov a stúpajúci populačný trend.

Výsledky mapovania strakoša kolesára v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet obsadených bodov	Veľkosť populácie (páry)
Poľana	24	45-80
Poiplie	12	4-14
Dolné Považie	3	1-3
Cerová vrchovina	12	7-12
Medzibodrožie	6	17-20
Ostrovné lúky	3	2-5

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V biotope strakoša kolesára dochádza vo všetkých CHVÚ od ich vyhlásenia k postupným kvalitatívnym a kvantitatívnym antropogénnym zmenám. Z hľadiska negatívnych zmien, ktoré postihujú najmä potravnú bázu, je to na jednej strane posun k intenzifikácii poľnohospodárstva rozsiahlejšou výsadbou technických plodín a zvýšenému používaniu insekticídov (CHVÚ Dolné Považie, Poiplie, Cerová vrchovina – Porimavie, Medzibodrožie) a na druhej strane je to postupné upúšťanie od extenzívneho hospodárenia, ktoré vedie najmä k sukcesnému zarastaniu lúk (CHVÚ Poľana). Kvantitatívne negatívne zmeny predstavuje najmä postupný úbytok hniezdnych stanovíšť výrubom alebo prirodzenou deštrukciou prestarnutých stromov, či už sa jedná o stromy polí, parkov, sadov, cintorínov, ihrísk alebo záhrad. K pozitívnym zmenám dochádza v CHVÚ Ostrovné lúky, kde prostredníctvom projektu LIFE dochádza k revitalizácii a udržovaniu lúk, ktoré sú dôležitým potravným biotopom druhu.

4.68. STRAKOŠ VEĽKÝ

LANIUS EXCUBITOR

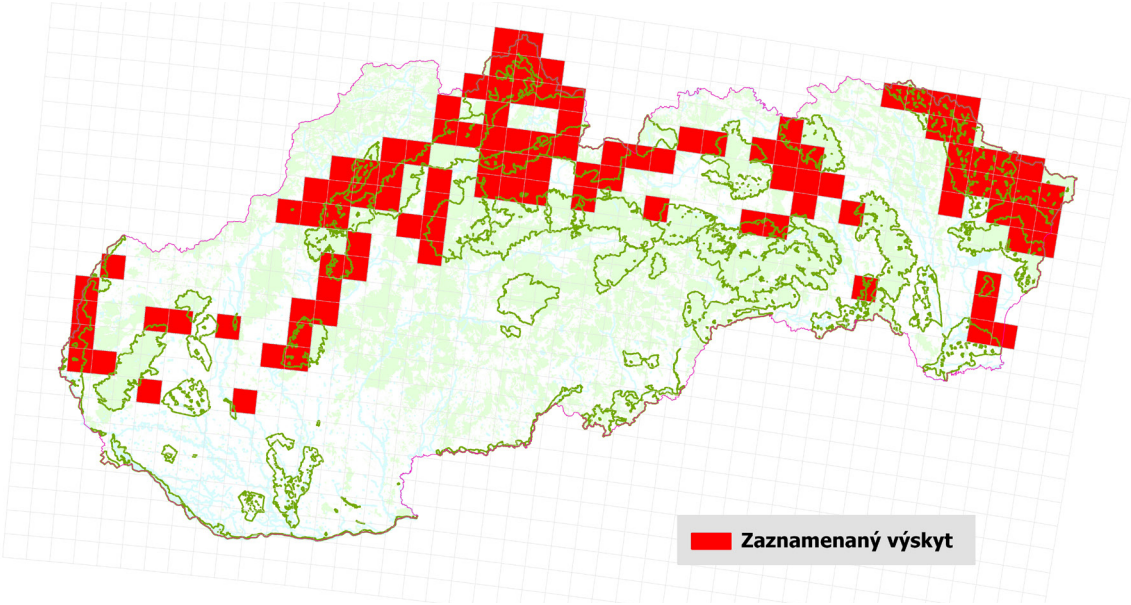

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: -
Územia, kde je 1 % druhom: Bukovské vrchy, Horná Orava, Chočské vrchy, Laborecká vrchovina, Levočské vrchy, Malá Fatra, Nízke Tatry, Strážovské vrchy, Tatry.

VÝSKUM A MONITORING

Strakoš veľký patrí k druhom, ktorých ťažisko rozšírenia leží najmä v severnej časti štátu. Poznatky o rozšírení a hniezdnej biológii boli v minulosti medzerovité. Za posledných 20 rokov ich zhrnul Danko et al. (2002). Začiatkom 90. rokov dochádza k postupnému rozširovaniu hniezdneho areálu smerom na juh (Kaňuščák 1998) a súčasne k poklesu stavov v svojom tradičnom areáli rozšírenia (Krištín et al. 2001). Jeho rozšírenie juhovýchodným smerom sa dáva do súvisu s úbytkom strakoša kolesára (*Lanius minor*) na rozhraní ich hniezdneho rozšírenia. Výskum bol v posledných rokoch venovaný najmä rozširovaniu areálu (Krištín et al. 2001, Kočí & Mucina 2006, Juráň 2005, Danko 2005), ako aj hľadaniu možných vplyvov na tento stav. Sledovaním hniezdnej bionómie a denzity v oblasti Piešťan a Nového Mesta nad Váhom sa venuje Kočí & Mucina (2005). Monitoring v CHVÚ sa vykonával v rámci sledovania ostatných kritériových druhov formou bodového transektu.

Hniezdenie strakoša veľkého na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Hniezdnu populáciu strakoša veľkého za posledné roky treba hodnotiť z dvoch pohľadov a to jej stav v pôvodnom areáli rozšírenia na severnom Slovensku a v nových územiach, kam sa za posledné roky rozširuje. Odhad populácie v roku 2002 bol 500 – 1000 párov (Danko et al. 2002), pričom je konštatovaný nedostatok údajov o populačnom trende. V súčasnosti stav populácie v areáli pôvodného rozšírenia kolíše vplyvom viacerých faktorov, čo sa prejavuje na rôznej denzite v jednotlivých CHVÚ a jej častiach. Niekde dochádza k lokálnemu zníženou stavov, inde početnosť stúpa. Nie je vždy možné nájsť spoločnú príčinu týchto trendov a vo výraznej miere sa prejavujú lokálne vplyvy (viď vyššie). Medziročné kolísania zistených stavov v mnohých prípadoch neumožňujú presnejšie posúdenie populačného trendu u tohto druhu. Podľa posledných publikovaných údajov naopak dochádza k postupnému rozširovaniu hniezdnej populácie južným smerom, čo sa pripisuje nielen vhodným hniezdnym a potravným podmienkam, ale aj vplyvom oteplenia klímy, ktorá má dopad na rastúce počty zimujúcich populácií. Na druhej strane však strakoše veľké miznú z lokalít, ktoré boli ťažiskom jeho výskytu na severe Slovenska, a preto je dnes stav populácie tohto druhu hodnotený ako mierny pokles (Černecký et al. 2014).

Výsledky mapovania strakoša veľkého v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Počet mapovaných bodov	Veľkosť populácie (páry)
Bukovské vrchy	0	0	0	0 - 0
Horná Orava	2	2	40	35 - 55
Chočské vrchy	nemapované			-
Laborecká vrchovina	0	0	0	10 - 15
Levočské vrchy	nemapované			-
Malá Fatra	0	0	0	3 - 5
Nízke Tatry	0	0	0	5 - 10
Strážovské vrchy	0	0	0	3 - 7
Tatry	6	6	0	10 - 15

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Hniezdenie strakoša veľkého je koncentrované najmä na severe Slovenska v oblastí pahorkatín a v podhorských oblastiach s dostatkom rozptýlenej stromovej zelene a vlhkých lúk. Na hniezdenie využíva otvorenú bohato štruktúrovanú krajinu ako sú líniové porasty v okolí potokov, ciest, lesných porastov, lesné okraje, skupiny stromov na rašeliniskách, ale dočasne obsadzuje aj veľkoplošné kalamitiská s ojedinelými stromami dokiaľ nevyrastú dreviny a nezhustne porast. Osobitne významné sú mierne modelované oblasti, čiže predovšetkým flyšové pohoria a kotliny.

Tento druh biotopu nezaznamenal podstatné zmeny. Lokálne však dochádza k jeho zániku výrubom rozptýlenej zelene, rozoraním trávnych porastov, urbanizáciou, zarastaním vlhkých lúk a rašelinísk, odvodnením. Naopak v dôsledku pôsobenia vetra a živočíšnych škodcov lokálne dochádza k veľkoplošným kalamitám, ktoré najmä na vlhkých miestach tento druh prechodne obsadzuje. Zachovanie vhodného biotopu je reálne, najmä pokiaľ je vlastníkmi alebo užívateľmi pôdy zabezpečené primerané hospodárenie na pôde. Viacnásobné kosenie lúk zabezpečuje nízky lúčny porast potrebný pre lov potravy.

4.69. ŠKOVRÁNIK STROMOVÝ

LULLULA ARBOREA

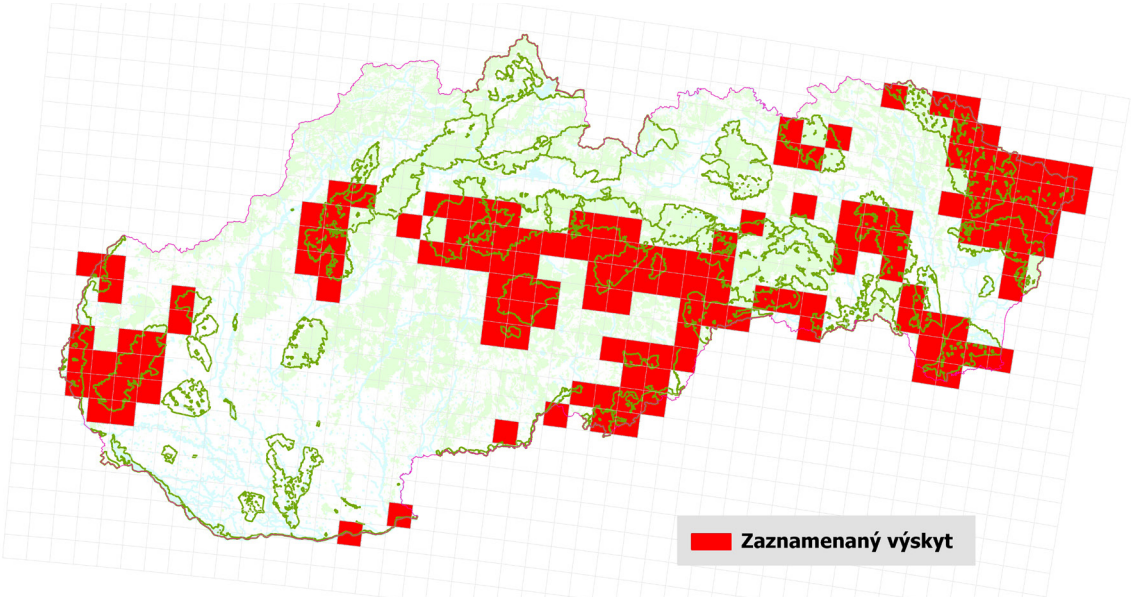
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Cerová vrchovina – Porimavie, Laborecká vrchovina, Poľana
Územia, kde je 1 % druhom: Medzibodrožie, Slanské vrchy, Slovenský kras, Vihorlatské vrchy

VÝSKUM A MONITORING

Škovránik je aj napriek svojmu výraznému spevu pomerne málo preskúmaným druhom na našom území. Preto je údajov zo Slovenska v porovnaní s inými druhmi veľmi málo. V minulosti bol škovránik považovaný za druh, ktorý sa vyskytuje vo vrchovinových častiach Slovenska takmer všade (Ferianc 1979). Údaje o kvantite druhu z celého územia však absentujú. Dodnes je jednou z najlepšie zmapovaných lokalít Poľana. Na tejto lokalite boli stanovené početnosti v optimálnych biotopoch pasienkov a lúk na 2 páry/ 10 ha, na zarastajúcich pasienkoch 1,6 páru/10 ha, v zmiešaných bukovo-jedľovo-smrekových lesoch 1,3 páru/ 10

ha a najnižšia hustota bola zistená v horských smrečinách a to 0,2 páru/ 10 ha (Krištín 1991). K získaniu presnejších údajov o jeho početnosti prispel až atlas Rozšírenie vtákov na Slovensku (Danko et al. 2002), kde bola populácia hodnotená ako stabilná s odhadovanými 1500 – 3000 pármi. Hniezdenie bolo dokázané v 226 mapovacích štvorcoch, čo predstavuje 52,7 % plochy celého územia (Danko et al. 2002). Podobný odhad stavu škovránika (3300 párov) bol vypracovaný pri identifikácii VVÚ (Rybanič et al. 2004). Ako významný druh bol identifikovaný v 7 CHVÚ, kde mala byť jeho početnosť zmapovaná a odhadnutá v rámci projektu ŠF Vtáky. Cielene bol druh mapovaný tradičnou metódou bodového transektu, pri ktorej boli zaznamenávané všetky videné a počuté jedince na jednotlivých bodoch v CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie, Medzibodrožie, Poľana a Vihorlatské vrchy. V týchto územiach došlo k spresneniu poznania reálneho stavu tohto druhu v porovnaní s minulosťou. V 3 CHVÚ bol škovránik mapovaný necielene (Laborecká vrchovina, Slanské vrchy, Slovenský kras), a preto sú aktuálne údaje o jeho početnosti z týchto území len čiastkové a do istej miery podhodnotené. Získané údaje v mnohých zmapovaných územiach upresnili reálny stav početnosti druhu v rámci jednotlivých CHVÚ, ale necielený monitoring a jeho podhodnotené údaje v niektorých dôležitých územiach nedovoľujú presné stanovenie početnosti druhu na národnej úrovni.

Hniezdenie škovránika stromového na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Hniezdna populácia škovránika stromového na Slovensku za posledné roky výrazne klesá. Odzrkadľuje to populačný stav v celej Európe (BirdLife 2004). Škovránik je predmetom ochrany celkom v 7 chránených vtáčích územiach na Slovensku. Odhady jeho početnosti sa pohybujú od 12 párov v CHVÚ Vihorlatské vrchy po 150 párov v CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie. V sieti chránených území, kde je druh predmetom ochrany sa predpokladá hniezdenie 300 – 500 párov. Populácia škovránika je hodnotená ako stabilná v jednom CHVÚ (Cerová vrchovina – Porimavie). V mnohých vtáčích územiach došlo k populačnému poklesu druhu (Medzibodrožie, Poľana, Vihorlat). Cielené mapovanie škovránika neprebehlo v 3 CHVÚ (Laborecká vrchovina, Slanské vrchy, Slovenský kras). Z týchto území sú dostupné len čiastkové údaje. Jediné územie v ktorom je populácia škovránika preukazne považovaná za stabilnú je CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie. Škovránik tu hniezdi v mozaikovitej krajine, na rôzne intenzívne obhospodarovaných pasienkoch s mozaikovitou nelesnou drevinovou vegetáciou. Približne 85 – 90 % populácie sa sústreďuje priamo v Cerovej vrchovine, kde je výskyt druhu celoplošný. V tejto oblasti na území bodových transektov dosahuje hustotu priemerne 0,8 párov /10 ha monitorovaných biotopov. Približne 10 – 15 % populácie hniezdi na severe Rimavskej kotliny, kde dosahuje hustotu priemerne 0,3 párov /10 ha monitorovaných biotopov. V nížinatých častiach CHVÚ v blízkosti riek druh chýba, nakoľko tam nenachádza vhodné biotopy. V rámci mapovania ŠF Vtáky bola stanovená jeho početnosť na 80 – 150 párov. V porovnaní s odhadom početnosti v pôvodnom vedeckom návrhu, ktorá bola odhadovaná na 100 – 135 párov, sa hustota v chránenom území nezmenila. V CHVÚ Poľana boli registrované škovrániky ako hniezdiče v nadmorskej výške 1350 metrov. Tieto pozorovania patria medzi najextrémnejšie prípady na Slovensku. V pôvodnom vedeckom návrhu pri vyhlasovaní vtáčích území bola odhadnutá hniezdna populácia škovránika na 200 párov, no pôvodná plocha návrhu CHVÚ sa zmenšila o cca 5500 ha (14,6 %), pričom išlo z veľkej časti o biotopy vhodné pre tento druh. Dnes je predpokladaná hustota 80 – 120 párov. Na základe získaných údajov z posledných rokov aj s ohľadom na zmenšené územie sa zdá, že populácia

škovránika na Poľane je na miernom ústupe. V CHVÚ Laborecká vrchovina bolo na bodových transektoch zistených 50 spievajúcich samcov škovránika. Odhady početnosti druhu v pôvodnom vedeckom návrhu síce hovorili až okolo 80 hniezdnych párach. Treba však vziať do úvahy skutočnosť, že údaje o nižšej početnosti, ktoré boli získané ako vedľajší produkt mapovania iných druhov v neoptimálnych biotopoch pre škovránika, by sa mapovaním optimálnych biotopov pravdepodobne zvýšili. Na základe tohto predpokladu by bolo možné považovať populáciu škovránika v CHVÚ Laborecká vrchovina za stabilnú. V CHVÚ Medzibodrožie výsledky aktuálneho mapovania poukazujú na pokles početnosti druhu v danom území. Stav populácie sa odhaduje na 15 – 20 párov. V porovnaní s odhadom početnosti vo vedeckom návrhu, ktorý hovoril o 35 párach došlo v posledných rokoch k zníženiu jeho populačnej hustoty. Mapovanie druhu v CHVÚ Vihorlat naznačuje taktiež výrazný pokles početnosti. Pôvodné odhady početnosti počítali s 50 – 100 pármi. V monitorovacích rokoch 2011 a 2012 bolo na sledovanom území registrovaných 12 spievajúcich samcov. Zo získaných výsledkov sa dá odhadnúť súčasná početnosť na úrovni 95 párov. V CHVÚ Slovenský kras boli údaje o početnosti druhu získané popri monitoringu iných výberových druhov v rámci projektu. Výsledky mapovania sú do značnej miery podhodnotené a nepresné. Vedecký návrh predpokladá hniezdenie 75 – 100 párov škovránika v Slovenskom krase. V odhade početnosti vypracovanom koordinačnou radou ŠOP SR v roku 2013 (Černecký et al. 2014) sa udáva hniezdenie 50 – 90 párov. V CHVÚ Slanské vrchy nebol tento druh komplexne monitorovaný. Vedecký návrh pri vyhlasovaní vtáčích území predpokladal hniezdenie 50 – 100 párov. Niekoľko cielených mapovaní v r. 2010 na viacerých lokalitách nepotvrdilo výskyt druhu. Vzhľadom na tieto výsledky, ako aj zánik viacerých vhodných biotopov na celom území CHVÚ je zrejmé, že početnosť je podstatne nižšia, ako v čase vedeckého odhadu (Rybanič et al. 2004). Dokonca je možné, že na území v súčasnosti vôbec nehniezdi.

Výsledky mapovania škovránika stromového v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Cerová vrchovina - Porimavie	15	9	80-150
Laborecká vrchovina	25	24	40-50
Medzibodrožie	6	3	15-20
Poľana	25	21	80-120
Slanské vrchy	16	?	0-10
Slovenský kras	14	3	50-90
Vihorlatské vrchy	24	5	95

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V celej sústave CHVÚ (okrem 2 území) stavy druhu klesajú aj v súvislosti s negatívnym populačným a areálovým trendom v celej Európe (BirdLife International 2004). Škovránik je druh preferujúci lúky s nízkou vegetáciou, pasienky, obnažené časti pôdy, menej než 20 % krovinového porastu, vresoviská, piesčité nánosy, mladé ihličnaté lesíky, okraje borín, presvetlené okraje riedkych lesov (Sitters et al 1996). Pod tlakom ľudskej činnosti škovrániky hniezdia aj v poľnohospodárskej krajine, no v podmienkach, ktoré im tento biotop ponúka, nie sú schopné vyprodukovať toľko potomstva ako v optimálnych biotopoch (Wright et al. 2007). Vo väčšine chránených území dochádza k zmenám hospodárenia na vhodných potravných a hniezdnych biotopoch. Porasty sú mulčované, pasienky rozorané (napr. CHVÚ Laborecká vrchovina). Otvorené trávnaté biotopy trpia stratou pasenia a na veľkej časti i kosenia. Mnohé z nich husto zarastajú drevinami a stávajú sa neprehľadnými (napr. CHVÚ Poľana). Hoci si škovrániky stavajú hniezda na zemi v trsoch trávy, v blízkosti vyššej a hustejšej vegetácie (Mallord et al. 2007), neznamená to, že im vyhovujú husto zarastené a neobhospodarované trávnaté plochy. Mozaikovitosť krajiny sa stráca vypiľovaním solitérnych stromov, masovým vytínaním krovín a vytváraním sterilného prostredia intenzívnym obhospodarovaním (napr. CHVÚ Slanské vrchy). Na druhej strane silný tlak na ťažbu dreva v lesoch a následné vytváranie holín, môže druhom vyskytujúcim sa v okrajových lesných biotopoch ako je škovránik priniesť nové možnosti (Zmihorski 2012).

4.70. PIPÍŠKA CHOCHLATÁ

GALERIDA CRISTATA

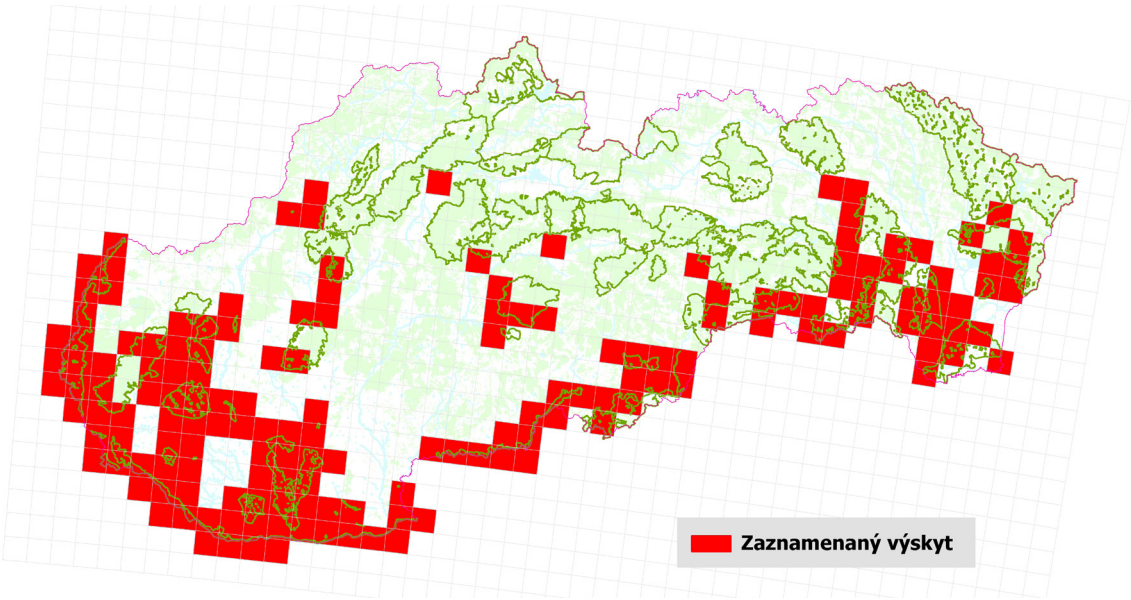
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: -
Územia, kde je 1 % druhom: Cerová vrchovina – Porimavie, Dolné Považie, Medzibodrožie, Ondavská rovina, Poiplie, Úľanská mokraď

VÝSKUM A MONITORING

Ucelenejšie zhodnotenie početnosti pipíšky zhrnul v minulosti Danko et al. (2002) a Rybanič *et al.* (2003). Na Slovensku je takmer výhradne synantropným druhom. Populácie sú sústredené v otvorených, urbánnych a suburbánnych biotopoch. Podľa Danku et al. (2002) bola pipíška zaznamenaná minimálne v 268 kvadrátoch Slovenska.

Aktuálnejšie údaje o pipíške boli získané prostredníctvom projektu ŠF Vtáky, ktorý bol vykonaný iba v 2 CHVÚ. V rokoch 2010 – 2012 bola pipíška mapovaná v rámci projektu v CHVÚ Úľanská mokraď metódou mapovania hniezdnych teritórií a v CHVÚ Ondavská rovina, metódou bodového transektu. Ako doplňujúce údaje boli využité aj výsledky náhodných pozorovaní. V ostatných 4 CHVÚ (Cerová vrchovina – Porimavie, Dolné Považie, Medzibodrožie, Poiplie) boli využité údaje, ktoré boli získané prostredníctvom náhodných pozorovaní alebo v rámci iných výskumov, ktoré sa realizovali nezávisle od projektu ŠF Vtáky. Napr. v CHVÚ Poiplie boli takto získané údaje o početnosti druhu od roku 1989 do roku 2010 (Mojžiš et al. 2010). Výskum pokračuje do súčasnosti (Mojžiš & Kerestúr in litt.). V ostatných troch CHVÚ (Cerová vrchovina – Porimavie, Dolné Považie, Medzibodrožie) chýba systematický monitoring a výsledky sú založené iba na náhodných pozorovaniach niektorých mapovateľov.

Hniezdenie pipíšky chochlatej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

V roku 2002 bola celoslovenská populácia pipíšok odhadnutá na 3000–6000 hniezdnych párov s miernym poklesom populácie (Danko et al. 2002). Danko (2002) uvádza, že kvantitatívne štúdie týkajúce sa pipíšky temer chýbajú a uvedené denzity sú iba v rovine odhadov, resp. presnejšie dáta sú založené iba na vlastných prieskumoch niektorých mapovateľov. Na severnom Slovensku je hniezdne rozšírenie nesúvislé. Najvyššiu populačnú hustotu druh dosahuje na južnom Slovensku. Odhaduje sa, že v Podunajsku, Poiplií alebo vo Východoslovenskej nížine hniezdi približne 80 – 100 párov na jeden mapovací kvadrát. Mierny pokles populácie súvisel najmä s aplikáciou pesticídov a intenzívnym poľnohospodárstvom.

Aktuálne zhodnotenie stavu a zmien populácie pipíšok na národnej úrovni uvádza Černecký et al. (2014). Odhaduje 1000 – 4000 párov druhu s miernym poklesom početnosti oproti predchádzajúcemu odhadu. Na regionálnej a lokálnej úrovni je zhodnotenie stavu a zmien populácie pipíšok vo väčšine prípadov len v rovine odhadov, pretože monitoring v rámci projektu

ŠF Vtáky bol vykonaný iba v dvoch CHVÚ (Ondavská rovina a Úľanská mokraď). Napr. v CHVÚ Poiplie, bola pri vymedzení sústavy v r. 2003 stanovená priemerná veľkosť hniezdnej populácie až na 100 – 200 párov (Rybanič et al., 2003, ďalej len návrh z r. 2003). Oproti tomu Mojžiš et al. (2010) počas sledovaného obdobia 1989–2010 odhaduje populáciu na 25 – 40 párov. Zistilo sa, že väčšina párov pipíšok hniezdi najmä v obciach, mimo vlastných hraníc CHVÚ. Preto uvedený odhad neodráža pokles populácie v CHVÚ, ale je dôsledkom zmeny hraníc CHVÚ. Zníženie počtu druhu je zapríčinené vylúčením obcí z CHVÚ. Pri porovnaní stavu populácie pipíšok v pôvodných hraniciach CHVÚ/VVÚ je možné konštatovať, že populácia je stabilná. V lučeneckej časti CHVÚ Poiplie (horné Poiplie) je v posledných rokoch stav stabilizovaný (ca. 13 párov). Predpokladá sa, že podobný stav je aj vo zvyšku CHVÚ – stredné a dolné Poiplie (Mojžiš & Kerestúr in litt.).

Podobná situácia je aj v ďalších 3 CHVÚ (Ondavská rovina, Medzibodrožie a Úľanská mokraď). V CHVÚ Ondavská rovina sa v roku 2003 uvádza celkovo až 100 – 200 párov (Rybanič et al. 2003). Repel & Danko zistili v rokoch 2010 – 2012 v tomto CHVÚ spolu 26 hniezdnych teritórií na 24 lokalitách sústredených v okolí poľnohospodárskych dvorov a čerpacích staníc. Negatívny nález bol len na 2 lokalitách a neskontrolovaných ostalo do 10 potenciálne vhodných lokalít. Oproti stavu z r. 2003 je aktuálny odhad 20 – 30 párov pre celé územie CHVÚ so stabilným trendom početnosti (Černecký et al. 2014). Uvedený odhad neodráža pokles pipíšok, ale poukazuje na zníženie počtu v dôsledku vylúčenia obcí z CHVÚ (napr. sa nemapovalo v okolí železničnej stanice v Trebišove, ktorá reprezentuje vhodnú lokalitu, ale je vyňatá z CHVÚ). Zistené údaje ukázali, že pipíška je viazaná výlučne na intravilány – parkoviská, čerpacie stanice, okraje dedín a ciest. V intravilánoch obcí (napr. Michalovce) má pravdepodobne stúpajúci trend početnosti (Repel in litt.).

V prípade CHVÚ Úľanská mokraď bola pri vymedzení sústavy CHVÚ v r. 2003 odhadnutá veľkosť populácie na 60 párov (Trnka in litt.). V porovnaní s r. 2003, bolo v území zistených len 6 – 10 párov, pričom súčasný odhad pre toto územie predstavuje 25 – 30 párov. Opäť, uvedený odhad nemusí odrážať pokles pipíšok, ale poukazuje na zníženie v dôsledku vylúčenia obcí z CHVÚ. Získané údaje aj v tomto prípade poukazujú na preferenciu intravilánov.

Zmeny početnosti v nasledujúcich 3 CHVÚ (Medzibodrožie, Cerová vrchovina – Porimavie a Dolné Považie) sú neznáme, nakoľko sa v územiach nekonal cielený monitoring a všetky dostupné údaje reprezentujú náhodné pozorovania. Napr. v CHVÚ Medzibodrožie bola pri vymedzení sústavy CHVÚ v r. 2003 stanovená veľkosť populácie na 100 – 200 párov, aktuálny odhad početnosti je 25 – 30 párov, s neznámym populačným trendom. Napr. Chrašč (in litt.) mapoval pipíšky v hospodárskych dvoroch a v obciach a niektoré údaje zasahovali aj do CHVÚ Medzibodrožie. V porovnaní s návrhom z r. 2003 aktuálny odhad neodráža pokles pipíšok, ale poukazuje na zníženie počtu druhu v dôsledku vylúčenia obcí z CHVÚ.

V prípade CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie bola pri vymedzení sústavy CHVÚ v r. 2003 stanovená veľkosť populácie na 60 – 80 párov, aktuálne pipíška hniezdi len na niektorých lokalitách v rámci CHVÚ (napr. Gemerský Jablonec, Nová Bašta, Rimavská kotlina, Martinová). Celkovo sa odhaduje 8 – 12 párov pre územie CHVÚ (Balázs in litt.) s neznámym trendom početnosti. Napriek tomu, že väčšina údajov pochádza z urbánneho prostredia a tie boli vyňaté z územia CHVÚ, nižšia početnosť pipíšok v porovnaní s návrhom môže byť zapríčinená aj zmenou spôsobu hospodárenia, napr. absenciou extenzívneho pasenia a zánikom družstevníctva v CHVÚ.

V prípade CHVÚ Dolné Považie sú aktuálne údaje o druhu neznáme, ani v tomto CHVÚ nebol vykonaný monitoring. Zatiaľ čo v r. 2003 bolo pri vymedzení sústavy CHVÚ stanovených 80 – 120 párov, súčasný stav je neznámy (Lengyel in verb).

Výsledky mapovania pipíšky chochlatej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Odhad veľkosti populácie	Trend
Cerová vrchovina - Porimavie	*nemapovalo sa	neznámy	8–12	neznámy
Dolné Považie	*nemapovalo sa	neznámy	90–110	neznámy
Medzibodrožie	*nemapovalo sa	neznámy	25–30	neznámy
Ondavská rovina	26	24	20–30	stabilný
Poiplie	*nemapovalo sa	neznámy	25–40	stabilný
Úľanská mokraď	**	**	25–30	neznámy

Vysvetlivky: * predmetný druh sa nemapoval v rámci projektu ŠF Vtáky, čo však nevylučuje zber náhodných údajov alebo iný cielený výskum v jednotlivých CHVÚ. ** v správe projektu alebo na základe dostupných údajov/výpovede mapovateľa nebolo možné stanoviť presný počet mapovaných/obsadených lokalít.

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Na Slovensku je pipíška v súčasnosti temer výhradne synantropným druhom (SOS/BirdLife Slovensko 2013). Oproti údajom z roku 2002, kde sa uvádza, že druh znížil populačnú hustotu vďaka intenzifikácií poľnohospodárstva a absencií tradičného spôsobu hospodárenia (Danko et al. 2002), sa v súčasnosti nepredpokladá výraznejšia zmena hniezdnych biotopov vo väčšine CHVÚ. Treba však dodať, že systematický výskum stavu a zmien biotopov pipíšky sa vo všetkých CHVÚ nerealizoval a poznatky ostávajú len v rovine odhadov, resp. sporých dát z niektorých CHVÚ.

Oproti minulosti možno v prípade CHVÚ Poiplie skonštatovať, že v niektorých častiach územia (napr. lučenecká časť) sa začalo opäť extenzívne pásť, čo má pozitívny vplyv pre hniezdne biotopy pipíšky chochlatej (Mojžiš & Kerestúr in litt.). Podľa Chrašča (in verb.) je populácia pipíšok sústredená najmä na aktívne družstvá, kde sa pasie a druh tu nachádza dostatok potravy, čo potvrdzujú údaje v prípade CHVÚ Ondavská rovina a CHVÚ Medzibodrožie. V prípade CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie je úbytok chovu dobytka najmä v pahorkatinách (Cerová vrchovina), ktorý zapríčinil sukcesiu územia a vymiznutie pipíšok. Stav biotopov bez výraznejších zmien je zachovaný v Rimavskej kotline, ktorá je doteraz udržiavaná extenzívnou pastvou dobytka (Balázs in litt.).

V prípade ostatných CHVÚ (Dolné Považie a Uľanská mokraď) je situácia podobná. V územiach nedošlo k výraznejším zmenám biotopov. Predpokladá sa, že druh je viazaný najmä na malé aktívne farmy a hospodárstva, ďalej na vybetónované plochy, akými sú okraje ciest a čerpacie stanice – plochy priťahujúce hmyz (Gúgh in litt.)

Podľa Lengyela (in litt.) v CHVÚ Úľanská mokraď pribudli nové štrkoviská a zástavba (napr. betónové plochy, priemyselné parky), ktoré môžu mať pozitívny vplyv na hniezdnu populáciu pipíšok. Avšak výskum, ktorý by to potvrdil, chýba.

4.71. BREHUĽA HNEDÁ

RIPARIA RIPARIA

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dunajské luhy, Laborecká vrchovina, Medzibodrožie, Poiplie, Záhorské Pomoravie
Územia, kde je 1 % druhom: -

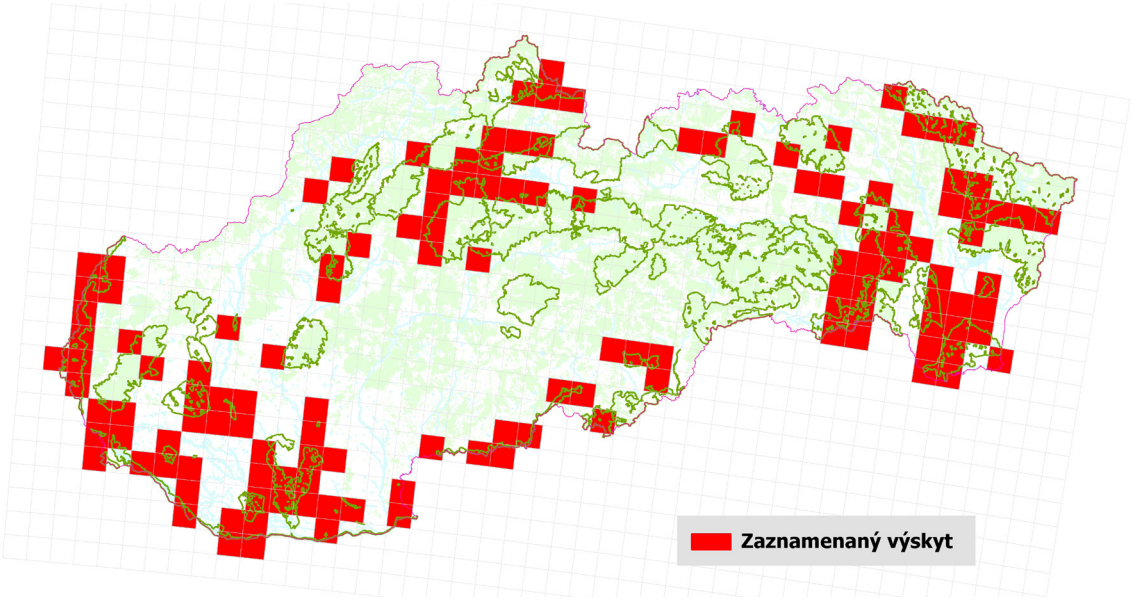
VÝSKUM A MONITORING

Druh obýva väčšiu časť Slovenska, pričom je ostrovčekovito rozšírený a viazaný na otvorenú krajinu s výskytom vhodných miest na hniezdenie – kolmé či strmé hlinitopiesočnaté steny prírodného aj umelého pôvodu. Ide o metodicky nenáročný, ľahko určiteľný druh. Brehuľa je charakteristická pomerne výraznými medziročnými zmenami v početnosti i počte obsadených lokalít v závislosti na dostatku vhodného hniezdneho prostredia, ale aj úspešnosti hniezdenia v predchádzajúcich rokoch, či mortalite v mimohniezdnom období. Prvý ucelený celoslovenský prehľad o početnosti brehule priniesla až publikácia Rozšírenie vtákov na Slovensku (Danko et al. 2002).

V danom CHVÚ sa mapujú všetky známe hniezdiská resp. potenciálne hniezdne lokality v celom území. Keďže v chránených vtáčích územiach hniezdi len relatívne malá časť slovenskej populácie (21 %), druh sa monitoruje aj vo vybraných územiach aj mimo nich tak, aby boli pokryté najvýznamnejšie územia s výskytom druhu. Druh možno sledovať metódou priameho vyhľadávania hniezd. Na určenie počtu obsadených a neobsadených nôr je nutné sledovať zalietavanie vtákov do nôr v kombinácií s kontrolou dostupných nôr.

Hniezdenie brehule hnedej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Hniezdna populácia brehulí na Slovensku bola v roku 2002 odhadovaná na 10 000 – 20 000 párov (Danko et al. 2002). Najväčšie hniezdne kolónie boli zistené na lokalitách Chľaba – 1520 párov, Jurský Chlm – 1000 párov, Sekule – 600 párov, Malá Mužla – 500 párov, Somotor 400 – 600 párov a ďalšie. Populácia v CHVÚ Dunajské luhy bola v rokoch 2010 – 2012 odhadnutá na 800 – 994 párov. Avšak v rokoch 2010 a 2011 brehule v najväčšej kolónii v Chľabe nehniezdili, kvôli nevhodnému stavu hniezdneho biotopu. V roku 2012 bolo po obnove steny napočítaných 970 obsadených nôr, počet párov však môže byť aj nadhodnotený. V súčasnosti je biotop opäť nevyhovujúci. Dve kolónie sa nachádzali na Hrušovskej zdrži. Kolónia na pravom brehu pri Čuňove bola v nasypanej hromade materiálu a mala v roku 2008 odhadom 100 párov. V priebehu pár rokov zanikla. Druhá kolónia vznikla pri nasypaní umelých ostrovov na ľavej strane brehu pri Kalinkove. V strhnutých stenách ostrovov hniezdilo v roku 2007 odhadom 15 párov a v roku 2008 zahniezdilo 20-30 párov. Zosypaním stien v ďalších rokoch kolónia zanikla. V minulosti sa ďalšie hniezdiská brehulí nachádzali aj v ramennej sústave, tie však boli výstavbou VD Gabčíkovo zničené.

Populácia brehulí v CHVÚ Laborecká vrchovina bola v rokoch 2010 – 2012 odhadnutá na 20 – 50 párov. V roku 2011 sú záznamy o hniezdení 11 párov pri obci Dlhé nad Cirochou a Papíne a v roku 2012 bolo pozorovaných 6 jedincov na rovnakých miestach.

Populácia v CHVÚ Medzibodrožie bola v rokoch 2010 – 2012 odhadnutá na 400-600 párov. V roku 2011 bola najväčšia kolónia v pieskovni pri Kráľovskom Chlmci – 560 párov. Do 50 párov hniezdilo aj v Poľanoch. V roku 2012 bola najväčšia kolónia v pieskovni pri obci Biel – 300 párov, pri Strážnom 220 párov, pri obci Svätuše bolo 120 až 150 párov, pri Veľkom Kamenci 140 párov, v pieskovni pri Kráľovskom Chlmci hniezdilo 100 párov. Do 20 párov hniezdilo aj v riečnom brehu Bodrogu. V roku 2013 hniezdilo výrazne menej párov, 90 párov bolo v pieskovni pri Vojke, pri Véči bolo zaznamenaných 50 párov. Niekoľko párov hniezdilo pri Veľkom Horeši a Veľkom Kamenci.

Brehuľa hnedá bola v CHVÚ Poiplie v minulosti bežným hniezdičom. V roku 1997 existovali veľké hniezdne kolónie s odhadom 350 párov v pieskovom lome v blízkosti Kováčoviec. Od roku 2005 je evidovaný výrazný pokles populácie v celom CHVÚ. V roku 2010 bola populácia odhadnutá na 100-150 párov. V rokoch 2010 – 2012 bol odhad 2-190 párov. Toto výrazné kolísanie početnosti spôsobuje premiestňovanie brehulí v závislosti od aktuálnych vhodných hniezdnych podmienok.

V CHVÚ Záhorské Pomoravie je v rokoch 2010-2012 odhad okolo 300 hniezdiacich párov. V roku 2012 boli dohľadané brehule na minimálne 4 lokalitách. Najväčšia populácia bola zistená na lokalite Adamovské štrkoviská, kde na hniezdilo na Starej Šutrovni 118 párov a na Novej Šutrovni 34 párov. Ďalej hniezdili na lokalite Oširíd v počte 18 párov a na lokalite Gergelík 26 párov.

Výsledky mapovania brehule hnedej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Dunajské luhy	4	1	0-1000
Laborecká vrchovina	3	3	20-50
Medzibodrožie	15	14	400-600
Poiplie	4	2	2-190
Záhorské Pomoravie	6	4	200-300

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Brehuľa je charakteristická medziročne pomerne výraznými zmenami v početnosti na hniezdiskách i v počte obsadených miest v závislosti od dostatku vhodného hniezdneho prostredia, ktorým sú kolmé steny prírodného aj umelého pôvodu. Tieto miesta sa veľmi rýchlo menia, zosýpajú sa, zarastajú alebo úplné zanikajú. Takmer na všetkých lokalitách dochádza v priebehu pár rokov k zmenám stavu hniezdneho biotopu. Miesta aktívnych pieskových lomov sú pomerne vhodným prostredím vzhľadom na to, že sa steny pravidelne obnovujú, aj keď tu hrozí odťaženie kolónie počas hniezdnej doby. Na niektorých miestach vznikajú kolónie po obnove stien v riečnych brehoch, či už umelo (manažmentom), alebo prirodzene počas záplav.

4.72. TRSTENIARIK TAMARIŠKOVÝ

ACROCEPHALUS MELANOPOGON

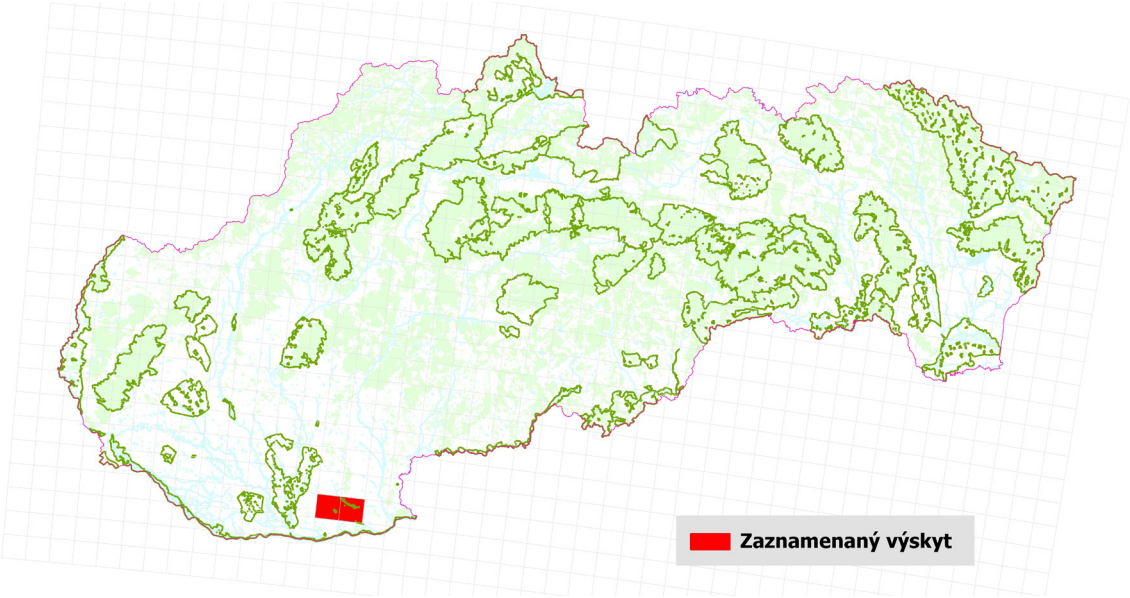

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany
Územia, kde je kritériovým druhom: Parížske močiare
Územia, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM, MAPOVANIE A MONITORING

Druh je na Slovensku mimoriadne vzácny nidifikant. Jeho hniezdenie bolo doteraz dokázané len v CHVÚ Parížske močiare. Dva páry trsteniarikov tamariškových tu po prvýkrát zistil Kux a Svoboda (1959) v roku 1954. Ďalšie údaje o výskyte tohto druhu na Parížskych močiaroch možno nájsť v prácach Babó (1981), Hudec et al. (1983), Kux (1987), Trnka (2003) a ďalších. Prvý seriózny odhad počtu hniezdnych párov v lokalite urobili však až Kloubec & Čapek (1993) za roky 1984 – 1992 a Trnka (2001) a Trnka et al. (2003) za roky 1993 – 2002. Súhrnné údaje o výskyte a hniezdení druhu na celoslovenskej úrovni boli publikované v „Rozšírení vtákov na Slovensku“ (Danko et al. 2002). Významné poznatky priniesli aj výsledky krúžkovania druhu, ktoré tu prebieha už od roku 1982 (Trnka et al. 2003). Najvýznamnejšia metóda monitoringu hniezdnej populácie druhu je metóda mapovania hniezdnych revírov, na zisťovanie úspešnosti hniezdenia a pohniezdneho výskytu zas metóda odchytu vtákov do sietí (CES). Takto bola populácia trsteniarika tamariškového monitorovaná v CHVÚ v rokoch 2010 – 2012 v rámci projektu ŠF Vtáky. Mapovanie prebiehalo v južnej časti CHVÚ (pozdĺž južnej hrádze močiara). Vzhľadom na charakter a veľkosť územia po prepočítaní na celé močarisko možno získané výsledky však pokladať za dostatočne reprezentatívne. Dôležité je najmä časové obdobie monitoringu, ktorý vzhľadom na skoré hniezdenie druhu (polovica apríla) musí prebiehať už koncom marca a v apríli.

Predpokladané hniezdenie trsteniarika tamariškového na Slovensku v r. 2010-2013 na základe výsledkov mapovania

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Veľkosť hniezdnej populácie v rámci CHVÚ v rokoch 1984-1992 odhadovali Kloubec & Čapek (1993) na 15 párov. K podobným výsledkom 15 – 20 hniezdnych párov dospeli aj na základe výskumov v rokoch 1993 – 2002 (Trnka et al. 2003). Veľkosť hniezdnej populácie v čase vedeckého návrhu sa v CHVÚ odhadovala na 17,5 páru. Na základe výsledkov mapovania v rokoch 2010 – 2012 sa odhaduje aktuálna početnosť hniezdiacich párov na 10 – 15, čo je mierny pokles (cca o 30 %) oproti pôvodnému odhadovanému stavu. Hniezdny výskyt druhu je koncentrovaný do južnej a juhovýchodnej časti CHVÚ, kde dosahuje hustotu 0,8 – 1,3 párov/10 ha. Počet vtákov v lokalite však môže medziročne kolísať v dôsledku nepriaznivých poveternostných a iných podmienok (napr. na zimoviskách), takže až ďalší monitoring ukáže, či ide len o dočasný alebo trvalý pokles hniezdnej populácie. V ostatných rokoch bol druh pomerne často a pravidelne zaznamenaný aj na iných lokalitách Slovenska v jarnom i hniezdnom období, napr. na rybníkoch pri Pustých Úľanoch v CHVÚ Úľanska mokraď (Trnka 1999, 2003) a v PR Pohrebište (Lengyel 2009), takže je predpoklad, že ak sa podmienky na týchto lokalitách nezmenia, druh zahniezdi aj tu.

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Oproti pôvodnému stavu v čase návrhu CHVÚ došlo v súčasnosti aj k významným zmenám v kvalite a kvantite biotopov druhu. K negatívnym zmenám patrí najmä postupné zazemňovanie močariska a homogenizácia pobrežných porastov s prevládajúcou trsťou obyčajnou (viac ako 95 % plochy). Trsteniarik tamariškový uprednostňuje plochy s otvorenou vodnou hladinou obklopenou rozsiahlejšími porastmi pálok (najmä *Typha latifolia*, menej *T. angustifolia*), v menšej miere i redšie porasty trste obyčajnej (*Phragmites australis*), pričom súvislejším homogénnym porastom sa vyhýba. V dôsledku markantného rozvoja a sukcesie pobrežných porastov spojenej so stratou a zmenšovaním plôch s otvorenou vodou sa tým výrazne redukujú jeho hniezdne mikrohabitaty. Druh je takto vytláčaný z vlastného močariska do okrajových častí a na kanál, kde sa však zvyšuje aj riziko predácie jeho hniezd (okrajový efekt). Za pozitívnu zmenu možno naopak pokladať vyšší a relatívne stály stav vody v porastoch v hniezdnom období v dôsledku vodohospodárskych úprav. So zarastaním močariska súvisí aj znižovanie potravnej ponuky, najmä vodných a na vodu viazaných druhov bezstavovcov.

4.73. PENICA JARABÁ

SYLVIA NISORIA

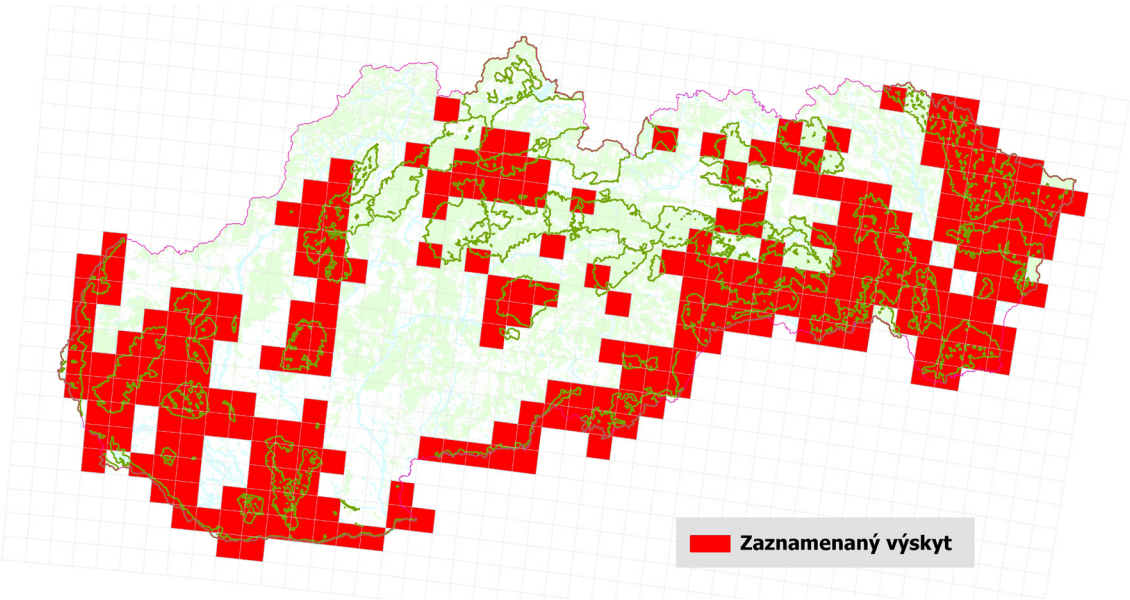

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Laborecká vrchovina, Slanské vrchy, Slovenský kras
Územia, kde je 1 % druhom: Bukovské vrchy, Cerová vrchovina – Porimavie, Dolné Považie, Malé Karpaty, Medzibodrožie, Poiplie, Strážovské vrchy, Tríbeč, Vihorlatské vrchy, Volovské vrchy

VÝSKUM, MAPOVANIE A MONITORING

Druh je na Slovensku rozšírený na troch štvrtinách územia, pričom jeho hniezdny výskyt siaha do nadmorskej výšky približne 900 m n. m. (Danko et al. 2002). V rámci Európy tu dosahuje relatívne vysoké početnosti. Doposiaľ však z daného územia neexistuje publikovaná práca, ktorá by analyzovala dlhodobý stav populácie, alebo hodnotila kvalitu hniezdnych biotopov čo i len na lokálnej úrovni. Údaje o výskyte alebo relatívnej hustote penice jarabej je možné nájsť iba v opisoch spoločenstiev (napr. Bohuš 2011b), resp. v krúžkovacích zoznamoch. Ročne sa na Slovensku okrúžkuje približne 30 – 50 jedincov, z čoho časť tvoria mláďatá na hniezde. Tieto údaje sú však koncentrované najmä na oblasť Horného Ponitria a Slovenského krasu (napr. Slobodník & Slobodník 2010, 2011). Na lokalitách monitoringu CES tvorí druh iba 0,4 % z celkového počtu odchytených vtákov (Trnka 2011). Nejaký systematický výskum či monitoring populácie tu preto prakticky neexistuje. Ako vhodná metóda monitoringu je bodový transekt v územiach s výskytom vhodných biotopov. Údaje, ktoré boli získané počas mapovania v rámci projektu ŠF Vtáky (2010 – 2012), však umožňujú len veľmi obmedzený odhad početnosti vo vybraných CHVÚ. Významnou príčinou tohto obmedzenia bol aj nerovnomerný počet mapovaných lokalít v jednotlivých CHVÚ.

Hniezdenie penice jarabej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Veľkosť populácie penice jarabej na Slovensku bola pred dvadsiatimi rokmi po prvý krát odhadnutá na 3000 – 6000 párov (Murin et al. 1994) a tento odhad sa uvádza až do súčasnosti. Analýza zmien početnosti a frekvencie na transektoch počas piatich rokov výskumu nezistila jednoznačný pozitívny alebo negatívny populačný trend (Slabeyová et al. 2009a), čo možno považovať tiež ako stav stabilný, a teda podobný tomu, ktorý sa predpokladá aj v celoeurópskom meradle (Aymí & Gargallo 2006). Všeobecne je však poznanie populačného trendu druhu na Slovensku na veľmi nízkej úrovni. Z tohto

dôvodu bolo stanovenie početnosti pre jednotlivé územia v tzv. vedeckom návrhu iba kvalifikovaným odhadom lokálnych expertov (väčšinu s presnosťou na stovky párov). Na základe systematického mapovania boli doposiaľ publikované odhady veľkosti hniezdnej populácie iba z CHVÚ Dolné Považie (14 – 29 párov/ 10 ha líniovej krovitej zelene, Bohuš 2011b), CHVÚ Slanské vrchy (0,5 – 2,5 párov/ 10 ha, Danko et al. 2010) a CHVÚ Poľana (1 – 1,8 páru/ 10 ha vo vhodných biotopoch, Krištín 2010). Z ostatných CHVÚ boli ďalej publikované iba hrubé celoplošné odhady pre Bukovské vrchy (150 – 300 párov, Pčola 2012), Poiplie (40 – 60 párov, Mojžiš et al. 2010) a Vihorlatské vrchy (500 – 700 párov, Danko & Pčola 2008), podobne však bez uvedenia dlhodobých trendov zmien početnosti. Napriek veľmi obmedzeným poznatkom, dané údaje naznačujú vysokú variabilitu v lokálnej početnosti penice jarabej v jednotlivých CHVÚ. Navyše, pri prepočte početnosti na jednotku plochy je nutné brať v úvahu fragmentovaný, resp. líniový charakter vhodných biotopov druhu v území, čo komplikuje relatívne porovnanie. V rokoch 2010 – 2012 bola mapovaná početnosť penice jarabej v deviatich CHVÚ na 361 bodových transektoch a celkovo bolo zistených 80 obsadených transektov. Vzhľadom na priaznivý vývoj biotopov druhu (zarastanie lúk a pasienkov) je možné očakávať stabilný stav populácie na Slovensku, prípadne lokálne jej mierny nárast.

Výsledky mapovania penice jarabej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných transektov	Počet obsadených transektov	Veľkosť populácie (páry)
Bukovské vrchy	0	–	150–300
Cerová vrchovina – Porimavie	0	–	150–200
Dolné Považie	21	3	200
Laborecká vrchovina	145	34	700–900
Malé Karpaty	11	3	200–300
Medzibodrožie	3	2	200
Poiplie	0	–	25–38
Slanské vrchy	23	7	700–1000
Slovenský kras	39	6	2300–2500
Strážovské vrchy	74	7	30–50
Tribeč	18	5	100–200
Vihorlatské vrchy	27	13	700–1000
Volovské vrchy	0	–	50–80

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Penica jarabá využíva ako typický hniezdny biotop skupiny husto rastúcich ostnatých krovín alebo nízkych stromov (do výšky 3 m) druhov ako trnka, hloh, šípka, prípadne borievka (Aymí & Gargallo 2006, Szymanski & Antczak 2013). Pokiaľ sa jedná o hniezdne biotopy penice jarabej, je možné predpokladať, že v časti CHVÚ nedošlo k významnejším zmenám ich kvality a rozsahu v porovnaní so stavom v období, keď bola vymedzená sústava CHVÚ. V poslednom desaťročí dochádza k poklesu intenzity poľnohospodárskej výroby a dnes mnohé aj kedysi intenzívne využívané pasienky či lúky zarastajú krovinami a tým sa vytvárajú vhodné biotopy na hniezdenie. Je známe, že s narastajúcim celkovým objemom či šírkou líniových krovín sa zvyšuje hniezdna hustota druhu na lokalite (Szymanski & Antczak 2013). Na druhej strane, vplyvom postupnej sukcesie dochádza k premene krovísk na les, čím biotopy vhodné pre penicu zasa zanikajú. V prípade migračných biotopov na území Slovenska bude situácia v hodnotení pravdepodobne rovnaká. Minimálne ale chýbajú relevantné doklady o možných zmenách v druhom obsadených či neobsadených biotopoch na väčšine územia.

4.74. SLÁVIK MODRÁK

LUSCINIA SVECICA

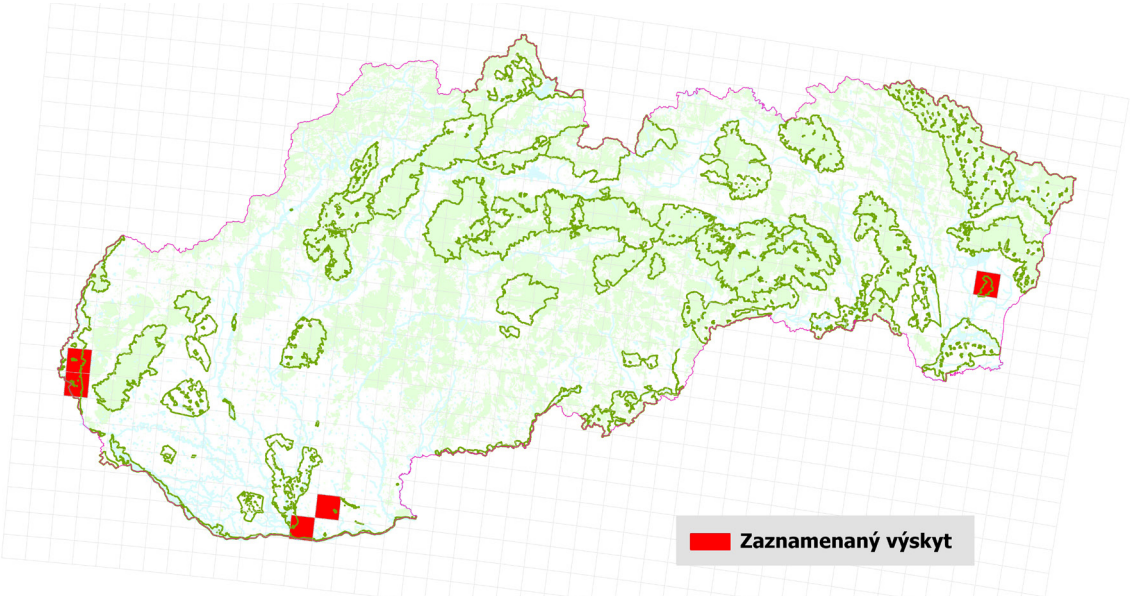

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Záhorské Pomoravie[1]
Územia, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM, MAPOVANIE A MONITORING

Hniezdenie slávika modráka sa koncentruje na južné Slovensko. Výskum a monitoring druhu na jednotlivých lokalitách je však sporadický a konkrétnych kvantitatívnych údajov je pomerne málo (napr. Kux 1987, Kloubec a Čapek 1993, Trnka et al. 2003). Súvisí to zrejme i s jeho riedkym osídlením ako i relatívne nenápadným spôsobom života (Kocian 2002). Dlhodobý monitoring druhu sa pritom realizoval len na niektorých hniezdnych lokalitách, napr. v NPR Parížske močiare (Trnka et al. 2003) a na Jakubovských rybníkoch (Jureček 1996). Súhrnné údaje týkajúce sa hniezdneho rozšírenia druhu a jeho početnosti na Slovensku však priniesla až práca Danka et al. (2002). Najvhodnejšou a najobjektívnejšou metódou monitoringu hniezdnej populácie druhu je pritom metóda mapovania hniezdnych revírov. V rokoch 2010-2012 sa monitoring slávika modráka realizoval iba v CHVÚ Záhorské Pomoravie. Vzhľadom na spôsob realizácie monitoringu možno získané výsledky pokladať za reprezentatívne.

Predpokladané hniezdenie slávika modráka na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Počet hniezdiacich párov na Slovensku sa odhaduje na 15 – 20, pričom populačný trend druhu je mierne stúpajúci (Danko et al. 2002). V CHVÚ Záhorské Pomoravie slávik modrák hniezdi na viacerých lokalitách, napr. Jakubovské rybníky, Adamovské štrkoviská a v ostatných rokoch i mimo inundáciu rieky Moravy v katastrálnych územiach obcí Malé Leváre a Moravský Svätý Ján. Ďalšou potenciálnou lokalitou pre hniezdenie druhu v CHVÚ je Devínske jazero pri Devínskej Novej Vsi. Na základe mapovania druhu v rokoch 2010 – 2012 možno jeho populačný trend v rámci CHVÚ hodnotiť ako stúpajúci. Celkovo tu bolo zaznamenaných 3 – 8 (respektíve 13) párov (Jureček in litt.). Početnosť druhu však výrazne kolísala v závislosti od klimatických a hydrologických podmienok. V roku 2010, kedy bol v dôsledku rekordných zrážok vysoký stav vody i mimo inundácie Moravy, boli obsadené len 3 hniezdne lokality. Najvyšší počet hniezdiacich párov (viac ako 13) bol naopak zaznamenaný v extrémne suchom roku 2012. Tieto výsledky poukazujú aj na dobrý priaznivý stav populácie druhu v CHVÚ.

[1] V pôvodnom vedeckom návrhu na vyhlásenie CHVÚ Záhorské Pomoravie slávik modrák nebol zaradený. Keďže sa však podľa výskumov v posledných rokoch tento druh vyskytuje v rámci SR už len na dvoch lokalitách Záhoria a hniezdna populácia na nich predstavuje 100 % národnej populácie na Slovensku, druh bol dodatočne zaradený do zoznamu druhov tohto CHVÚ ako predmet ochrany.

Výsledky mapovania slávika modráka v r. 2010 – 2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Údaje podľa vedeckého návrhu (Rybanič et al. 2003)	Počet zistených hniezdnych okrskov v rokoch 2010-2012
Záhorské Pomoravie	-	3 - 13

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V porovnaní so stavom, kedy bola navrhovaná sústava CHVÚ nedošlo k výrazným negatívnym zmenám v kvalite a rozsahu hniezdnych biotopov druhu. Naopak, nárast počtu hniezdiacich párov a priaznivý areálový trend v rámci CHVÚ naznačujú priaznivé podmienky na nich. Či však tento pozitívny trend odráža reálny stav alebo je len dôsledkom systematického mapovania druhu, ukáže až ďalší monitoring v nasledujúcich rokoch.

4.75. MUCHÁR SIVÝ

MUSCICAPA STRIATA

Chránené vtáčie územia, kde je predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: -
Územia, kde je 1 % druhom: Čergov, Laborecká vrchovina, Levočské vrchy, Malá Fatra, Malé Karpaty, Medzibodrožie, Nízke Tatry, Slanské vrchy, Strážovské vrchy, Tribeč, Veľká Fatra, Vihorlatské vrchy, Volovské vrchy a Záhorské Pomoravie

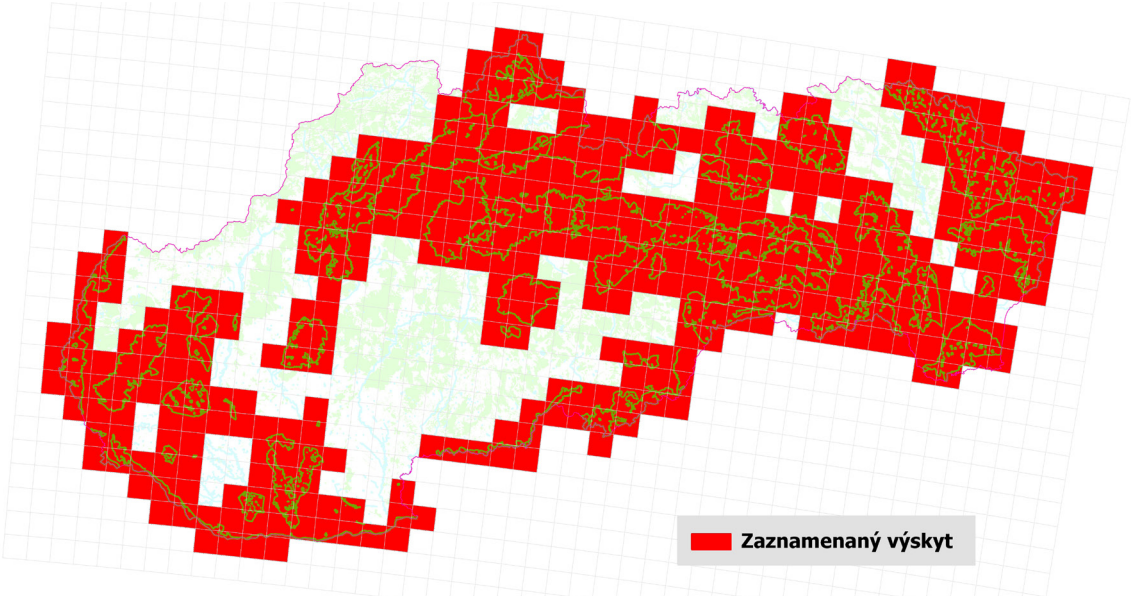
VÝSKUM A MONITORING

Muchár sivý nikdy nebol objektom samostatného celoslovenského monitoringu za účelom presného odhadu jeho početnosti. V minulosti sa mapovala len jeho distribúcia bez stanovenia trendov početnosti a početnosť len lokálne (diplomové práce, mapovacie práce), taktiež bez stanovenia trendu početnosti (Bohuš et al. 1999, Kocian, Franeková 1993, Krištín 1991, Kropil 1993, 1996, Mošanský 1997, Müllerová 1996, in Danko et al. 2002). Tento neuvádzajú ani staršie súborné práce či atlasy (Ferianc 1979). Celonárodná početnosť pre potreby publikácie Rozšírenie vtákov na Slovensku (Danko et al. 2002) sa odhadovala na základe týchto čiastkových prác a expertných odhadov. Štandardizovanou metódou za účelom zistenia trendov a početnosti sa muchár monitoroval spolu s ďalšími druhmi v rámci programu mapovania bežných druhov vtáctva organizovaným Slovenskou ornitologickou spoločnosťou/BirdLife Slovensko až od roku 2005. Celkový počet transektov v rámci programu bol 112. Takisto tomu bolo aj v prípade projektu ŠF Vtáky, kde sa však monitoring zameral na iné druhy a muchár sa zaznamenával väčšinou len na niektorých. Na mapovanie bola použitá metóda bodového transektu. V predmetných CHVÚ bolo mapovaných 497 transektov.

Vzhľadom na veľkosť a rozšírenie populácie muchára sivého na Slovensku bol počet transektov v niektorých územiach nedostatočný. Za dostatočne zmapované CHVÚ možno považovať Malé Karpaty, Strážovské vrchy, Tribeč a Záhorské Pomoravie. Z niektorých CHVÚ (Čergov, Levočské vrchy, Medzibodrožie, Slanské vrchy, Vihorlatské a Volovské vrchy) údaje absentujú takmer úplne a k dispozícii sú len náhodné dáta.

Hniezdenie muchára sivého na Slovensku na v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Muchár sivý sa vyskytuje takmer na celom území Slovenska, vo všetkých typoch biotopov so stromami, po 1300 m n. m. Obýva staršie listnaté a zmiešané a zriedkavo i ihličnaté lesy, ich okraje, brehové porasty, parky, aleje, sady, záhrady, remízky. Jeho hniezdna hustota klesá so stúpajúcou nadmorskou výškou. Najvyššie hustoty boli zistené v lužných lesoch. Odhad hniezdnej populácie na Slovensku bol na konci 90-tych rokov stanovený na 65 000 – 150 000 párov. Populačný trend sa udáva stabilný (Danko et al. 2002).

Výsledky mapovania muchára sivého v r. 2010 – 2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Celkový počet transektov	Počet transektov, na ktorých bol zaznamenaný	Počet pozitívnych bodov	Odhad počtu hniezdnych párov (Černecký et al. 2014)
Čergov	0	0	0	800
Laborecká vrchovina	145	4	5	550 – 600
Levočské vrchy	0	0	0	600
Malá Fatra	49	2	8	500 – 700
Malé Karpaty	11	8	26	750 – 1 250
Medzibodrožie	3	0	0	500
Nízke Tatry	9	2	2	400 – 500
Slanské vrchy	23	0	0	600 – 1000
Strážovské vrchy	74	25	81	450 – 600
Tribeč	18	9	55	200 – 500
Veľká Fatra	56	0	0	400 – 600
Vihorlatské vrchy	27	0	0	500
Volovské vrchy	70	14	32	1 500
Záhorské Pomoravie	12	8	87	650 – 700

Odhad celkovej početnosti muchára sivého v CHVÚ v roku 2003 bol 10 850 párov. Súčasný odhad počtu hniezdnych párov 8 450 – 10 000 predstavuje teda významný pokles oproti stavu spred 10 rokov.

Početnosti muchára sivého sú v 6 CHVÚ (Laborecká vrchovina, Malá Fatra, Malé Karpaty, Strážovské vrchy, Veľká Fatra a Záhorské Pomoravie) hodnotené ako stabilné. V 2 CHVÚ (Nízke Tatry, Tribeč), kde je muchár sivý 1 % druhom, je trend jeho početnosti hodnotený ako klesajúci. V ostatných CHVÚ je jeho trend z dôvodu nedostatku údajov neznámy.

Okrem CHVÚ, kde je muchár sivý 1 % druhom, bol v rámci projektu ŠF Vtáky zaznamenaný aj v nasledovných územiach: Dolné Považie, Dunajské luhy, Horná Orava, Kráľová, Slovenský kras. Trend početnosti z programu mapovania bežných druhov vtáctva je mierny nárast (obdobie rokov 2005 – 2012), tento sa však vzťahuje na celé Slovensko a nie iba na sústavu CHVÚ (Ridzoň in litt.).

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V priebehu niekoľkých rokov sa v niektorých CHVÚ rozloha vhodných biotopov pre muchára sivého zmenšila, najmä navýšením ťažieb v listnatých a zmiešaných lesoch aj pred dosiahnutím rubného veku porastov. Miestami dochádza až k masívnemu výrubu brehových porastov, taktiež nie je často dodržiavané ochranné pásmo lesa. Populácia druhu je v súčasnosti ohrozovaná intenzívnou lesníckou činnosťou a ťažbou počas celého roka, najmä v hniezdnom období, kedy dochádza k vyrušovaniu hniezdiacich vtákov a k samotným výrubom stromov s obsadenými dutinami. Napriek lokálne výraznému úbytku vhodných biotopov (staré lesy) však stále zostáva prítomný v menej rozsiahlych stromových porastoch (napríklad obciach – cintoríny, parky, záhrady), ktoré patria k biotopom s jeho stálou prítomnosťou a vo vyšších hniezdnych hustotách.

4.76. MUCHÁRIK BIELOKRKÝ

FICEDULA ALBICOLLIS

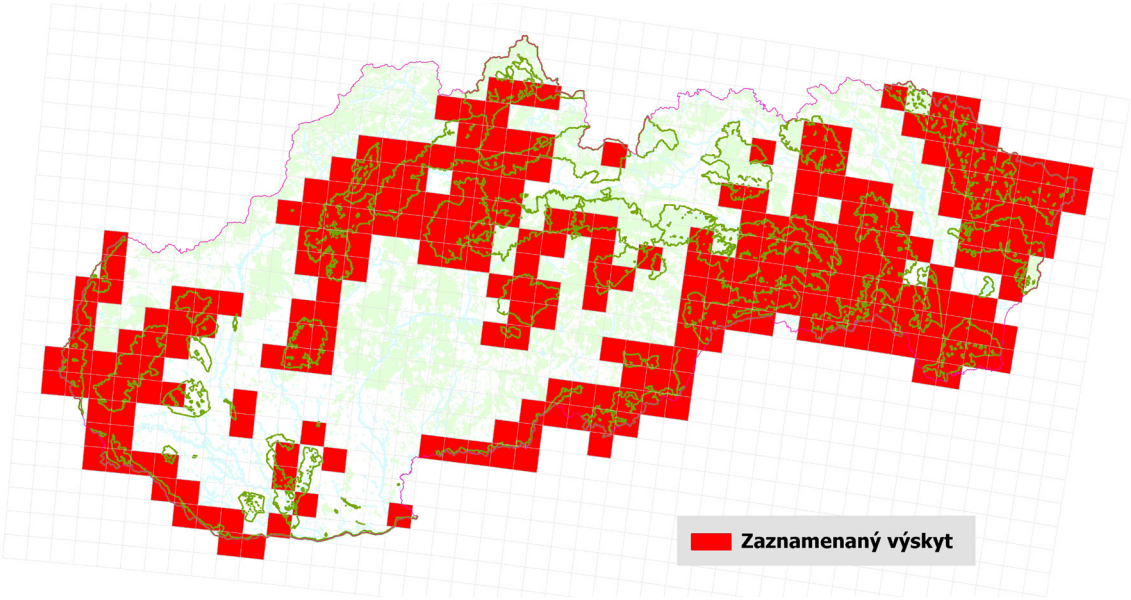
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Malá Fatra, Slanské vrchy, Volovské vrchy
Územia, kde je 1 % druhom: Bukovské vrchy, Čergov, Laborecká vrchovina, Malé Karpaty, Medzibodrožie, Muránska planina – Stolica, Nízke Tatry, Poľana, Slovenský kras, Strážovské vrchy, Tríbeč, Veľká Fatra, Vihorlatské vrchy, Záhorské Pomoravie

VÝSKUM A MONITORING

Muchárik bielokrký je druh bežne rozšírený vo vhodných biotopoch v takmer všetkých oblastiach Slovenska s rôznymi typmi lesných biotopov. Za bežného ho považoval aj Ferianc (1979), ktorý ho opisuje ako v primeraných biotopoch obyčajný druh. Jeho početnosť vo vhodných biotopoch udáva na 80 ks na 100 ha. Podrobnejšie údaje o jeho lokálnych hniezdnych početnostiach pochádzajú z prác zaoberajúcich sa štruktúrou a denzitou hniezdnych spoločenstiev vtákov v rôznych prostrediach. Jeho denzity sa v rôznych lesných porastoch pohybovali obvykle od 0,2 po cca 5 párov na 10 ha (napr. Kropil 1996a, 1996b, Krištín 1999, Korňan 2004, Ilek 2005). V optimálnych podmienkach s dostatkom hniezdnych príležitostí (dutín) však jeho početnosť bola ešte vyššia a dosahovala hodnoty nad 6 prípadne až nad 10 párov na 10 ha (Bohuš et al. 1999. Korňan 2009, 2011). Závislosť jeho lokálnej početnosti od dostupnosti dutín bola doložená aj experimentálne, kedy sa po inštalácii hniezdnych búdok v lesnom poraste početnosť takmer zdvojnásobila (Krištín 2000). Ucelenejšie informácie o jeho rozšírení na Slovensku a pokus o odhad jeho početnosti priniesol na prelome storočí atlas rozšírenia vtákov (Danko et al. 2002). Početnosť druhu bola v jednotlivých častiach Slovenska stanovovaná aj v rámci identifikácie VVÚ Slovenska (Rybanič et al. 2004) a príprave podkladov pre vy-

hlasovanie sústavy chránených území NATURA 2000. Komplexnejšie údaje o jeho početnosti na Slovensku (aj mimo chránených území) sú získavané vďaka sčítaniu bežných druhov vtákov, ktoré koordinuje SOS/BirdLife Slovensko (Slabeyová et al. 2009). Stav jeho početnosti v CHVÚ, kde je predmetom ochrany bol zisťovaný v rámci projektu ŠF Vtáky. Tu bol tento druh mapovaný metódou bodových transektov s minimálne 20 bodmi vzdialenými aspoň 300 m od seba počas obdobia od konca apríla po začiatok júna. Počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 bolo zrealizovaných viac ako 400 sčítacích transektov v lesných biotopoch. Na viac ako polovici z nich bol predmetný druh dokázaný, pričom ako hniezdič bol lokalizovaný spolu na viac ako 1700 lokalitách, čo predstavuje zaznamenané hniezdne teritórium druhu na takmer štvrtine všetkých mapovaných bodoch. V šiestich CHVÚ, v ktorých mal byť muchárik zaznamenaný, o ňom úplne absentujú údaje. Je to prevažne z dôvodu uprednostňovania mapovania druhov iných biotopov (alebo iných typov lesa) v jednotlivých CHVÚ.

Predpokladané hniezdenie muchárika bielokrkého na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Početnosť muchárika bielokrkého bola na konci 20-teho storočia pre celé územie Slovenska odhadnutá na 70 000 až 150 000 párov so stabilným areálovým aj populačným trendom (Danko et al. 2002). Trend jeho početnosti na Slovensku je aj dnes považovaný za stabilný (SOS/BirdLife Slovensko 2010a), preto je možné predpokladať, že početnosť je na rovnakej úrovni, ako pri poslednom mapovaní.

Muchárik bielokrký je vo väčšine CHVÚ, kde je predmetom ochrany, považovaný za stabilný druh (Bukovské vrchy, Laborecká vrchovina, Malé Karpaty, Medzibodrožie, Strážovské vrchy, Tríbeč, Veľká Fatra, Volovské vrchy, Záhorské Pomoravie) a len v 4 CHVÚ (Malá Fatra, Nízke Tatry, Poľana, Vihorlatské vrchy) sa jeho početnosť a čiastkový areál zmenšujú. V ostatných 4 CHVÚ je kvôli nedostatku údajov trend jeho početnosti neznámy.

V CHVÚ Bukovské vrchy bolo v rokoch 1990 – 2001 odhadnuté hniezdenie 2400 – 3300 párov. Muchárik bielokrký je tu ako hniezdič rozšírení po celom území, pričom v rôznych lesných biotopoch dosahuje denzity 1,1 – 5,7 páru na 10 ha, ale v optimálnych biotopoch aj 10 párov/ 10 ha (Pčola 2012). Je preto prekvapivé, že počas mapovania v rokoch 2010 – 2012, nebolo na 21 transektoch v lesnom prostredí zaznamenané ani jedno hniezdne teritórium tohto druhu (resp. nie sú o tom záznamy) a to aj napriek tomu, že na bodoch daného transektu bolo zaznamenaných viac ako 120 hniezdnych teritórií muchárika malého, ktorý obýva podobné biotopy a je dokonca v danom území menej početný ako muchárik bielokrký (Pčola 2012).

Početnosť tohto druhu v CHVÚ Čergov nie je dostatočne známa a okrem výsledkov mapovania chýbajú o tomto druhu aj faunistické záznamy.

CHVÚ Laborecká vrchovina patrí medzi územia Slovenska, kde sa predpokladá jedna z najvyšších početností muchárika bielokrkého (4000 – 4500 párov). Počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 bol tento druh zaznamenaný na väčšine z 51 sčítacích transektov v lesných biotopoch tohto územia, pričom bolo zaznamenaných 237 hniezdnych teritórií, čo predstavuje hniezdne teritórium na takmer štvrtine všetkých sčítaných bodov.

V CHVÚ Malá Fatra bol počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 zaznamenaný teritoriálny prejav muchárika bielokrkého na 30 lokalitách. Spolu bol zaznamenaný na viac ako 250 bodoch 30 transektov, čo je viac ako 30 % všetkých sčíta-

ných bodov. V územiach s vhodnými biotopmi je teda bežným a miestami aj početným hniezdičom. Kvôli degradácii vhodných biotopov je však jeho stav v danom CHVÚ hodnotený ako nepriaznivý z areálového aj početnostného hľadiska.

V CHVÚ Malé Karpaty bol muchárik malý zaznamenaný na všetkých sčítacích transektoch v lesoch tohto územia. Registrovaných však bolo len 80 teritórií, čo je dôsledkom nízkeho počtu sledovaných lokalít, nakoľko daný druh je v tomto CHVÚ považovaný za stabilného a početného hniezdiča.

Z CHVÚ Medzibodrožie nie je trend početnosti muchárika bielokrkého známy, nakoľko počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 neboli sledované lokality s výskytom tohto druhu, a preto údaje o ňom z tohto územia úplne absentujú.

Z CHVÚ Muránska planina – Stolica nie sú prístupné žiadne údaje o početnosti tohto druhu, ani o jeho rozšírení v jednotlivých častiach CHVÚ.

Podobná situácia je v CHVÚ Nízke Tatry. Na sčítacích transektoch v tomto území muchárik bielokrký zaznamenaný nebol. Transekty však boli vedené v prevládajúcich smrekových porastoch, ktoré územiu dominujú. Zo zmiešaných starých lesov, ktoré tento druh obýva, sa v danom CHVÚ zachovali len zbytky, čo je príčinou jeho znižujúcej sa početnosti. Dnes sa v tomto CHVÚ odhaduje hniezdenie 400 – 500 párov, čo je výrazne menej, ako vo vedeckom návrhu (1000 – 2000).

V CHVÚ Poľana patrí muchárik bielokrký medzi hniezdiče presvetlených dubovo – bukových a bukových lesov v nadmorskej výške do 900 m n. m. Jeho početnosť sa však aj vo vhodných biotopoch pohybuje len okolo 1,8 – 3,6 páru na 10 ha (Krištín 2010). Počas mapovania v rámci programu ŠF Vtáky nebol v tomto území zaznamenaný, z dôvodu sčítavania vtákov v prevažne ihličnatých lesných porastoch. Celkovo je však považovaný za druh s negatívnym areálovým aj početnostným trendom.

Napriek tomu, že CHVÚ Slanské vrchy patria medzi územia s najvyššou odhadnutou početnosťou muchárika bielokrkého na Slovensku, bolo tu počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 zaznamenaných len 16 hniezdnych teritórií tohto druhu. Pritom je to druh, ktorý sa ako hojný hniezdič vyskytuje na celom území pohoria a dosahuje tu denzity 3 – 5 párov na 10 ha a vo vhodných biotopoch aj 10 párov na 10 ha (Danko et al. 2010). Kvôli nedostatku recentných údajov o početnosti a čiastkovom areály je jeho trend v tomto území nejasný.

V CHVÚ Slovenský kras bolo počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 zaznamenaných takmer 200 hniezdnych teritórií na 23 transektoch. Zaznamenaný tak bol na takmer 30 % sčítacích bodov. Celkovo je to jeden z dominantných druhov v starších listnatých a zmiešaných lesoch, vyskytujúci sa vo vhodných biotopoch v celom CHVÚ (SOS/BirdLife Slovensko 2010b).

V CHVÚ Strážovské vrchy bolo počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 zaznamenaných na 44 transektoch v lesných biotopoch 335 teritórií muchárika bielokrkého. Bol teda zaznamenaný na takmer 40 % všetkých sčítacích bodov tohto územia a jeho početnostný trend v tomto CHVÚ je považovaný za stabilný.

V CHVÚ Tribeč bolo počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 realizovaných 17 sčítacích transektov v lesných biotopoch územia, na ktorých bolo registrovaných 50 hniezdnych teritórií muchárika bielokrkého. Predstavuje to hniezdne teritórium na takmer 15 % sčítacích bodov. Početnostný trend muchárika bielokrkého v tomto CHVÚ je považovaný za stabilný.

Ako stabilný druh nachádzajúci sa v priaznivom stave bol muchárik bielokrký vyhodnotení aj v CHVÚ Veľká Fatra. Bolo tu na 49 transektoch zaznamenaných viac ako 141 hniezdnych teritórií.

Naopak v CHVÚ Vihorlatské vrchy je považovaný za ustupujúci druh a to aj napriek tomu, že vo vhodných biotopoch je považovaný za hojný druh (Danko & Pčola 2008). Počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 bolo zaznamenaných takmer 120 hniezdnych teritórií na 19 transektoch (z 33 realizovaných v lesných biotopoch územia). Aktuálny odhad počtu pre toto CHVÚ získaný v rámci projektu ŠF Vtáky tak dosahuje 2000 párov a je tak nižší, ako vo vedeckom návrhu, v ktorom bolo odhadnutých podstatne viac 3000 – 5000 párov.

Najvyšší počet hniezdiacich párov muchárikov bielokrkých na Slovensku je odhadovaných v CHVÚ Volovské vrchy. Predpokladá sa, že tu hniezdi 3700 – 7300 párov. Aj recentnejšie odhady udávajú početnosť 5500 párov a stabilný trend

početnosti (SOS/BirdLife Slovensko 2010a). Počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 tu bolo zaznamenaných viac ako 270 hniezdnych párov a obsadené teritóriá boli na viac ako 20 % všetkých sčítacích bodov.

V CHVÚ Záhorské Pomoravie je muchárik bielokrký považovaný za druh so stabilným početnostným trendom. Počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 bolo však zaznamenaných len 38 hniezdnych teritórií na troch sčítacích transektoch v lesných biotopoch územia.

Celkovo sa v 17 CHVÚ, kde je muchárik bielokrký predmetom ochrany, predpokladá hniezdenie 28000 až 42000 hniezdiacich párov, čo znamená že v rámci vyhlásených CHVÚ hniezdi zhruba tretina celoslovenskej populácie druhu.

Výsledky mapovania muchárika bielokrkého v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Počet pozitívnych bodov	Veľkosť populácie (páry)
Bukovské vrchy	21	0	0	2400-3300
Čergov	0	0	0	2300-3500
Laborecká vrchovina	51	30	237 z 1200	4000-4500
Malá Fatra	42	32	258 z 840	4000-6000
Malé Karpaty	8	8	80 zo 160	3100-4700
Medzibodrožie	0	0	0	1000-2000
Muránska planina – Stolica	5	0	0	2000–2800
Nízke Tatry	6	0	0	400-500
Poľana	20	0	0	100-300
Slanské vrchy	3	3	16 zo 60	3700-5300
Slovenský kras	33	23	195 z 660	5000-6000
Strážovské vrchy	44	38	335 z 880	800-1500
Tríbeč	17	7	50 z 340	800-1500
Veľká Fatra	49	19	141 z 980	900-1200
Vihorlatské vrchy	33	19	118 zo 660	2000
Volovské vrchy	67	44	274 z 1340	3700-7300
Záhorské Pomoravie	3	3	38 zo 60	1000 - 1200

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Nakoľko je muchárik bielokrký viazaný na lesné porasty s dostatočnou ponukou hniezdnych dutín, je jeho prítomnosť a početnosť silne limitovaná kvalitou tohto typu prostredia. Keďže v hospodárskych lesoch a žiaľ aj v chránených územiach, je na staršie listnaté porasty vyvíjaný pomerne silný hospodársky tlak, môže sa to prejaviť (alebo sa už prejavuje) v zmenách početnosti tohto druhu. Vo väčšine CHVÚ, kde je muchárik bielokrký predmetom ochrany, je zaznamenávané zmenšovanie rozlohy vhodných porastov. Tie sú buď silne fragmentované alebo úplne odstraňované a nahradzované inými vekovo a/alebo druhovo nevhodnými porastmi. Celkovo je vo väčšine území, kde bol tento druh mapovaný, stav biotopov považovaný za suboptimálny až nevyhovujúci. Početnosti muchárika bielokrkého sa preto aj v územiach, kde je dnes ešte považovaný za stabilný druh, môžu v prípade nezvrátenia trendu lesohospodárskych postupov začať znižovať.

4.77. MUCHÁRIK MALÝ

FICEDULA PARVA

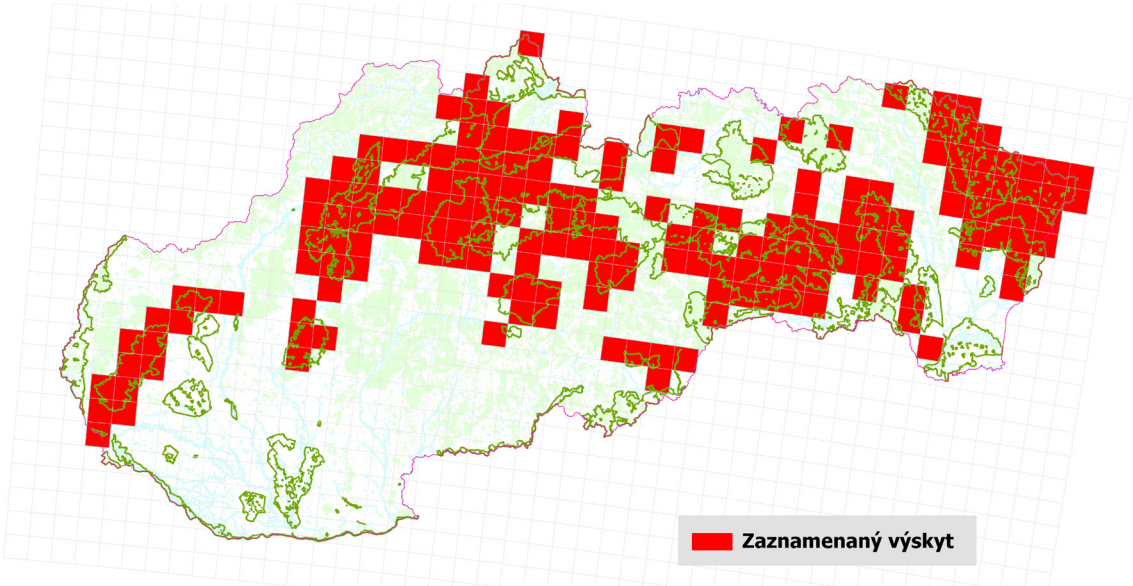

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Laborecká vrchovina, Slanské vrchy, Volovské vrchy
Územia, kde je 1 % druhom: Bukovské vrchy, Čergov, Malá Fatra, Malé Karpaty, Muránska planina – Stolica, Nízke Tatry, Poľana, Slovenský kras, Strážovské vrchy, Veľká Fatra, Vihorlatské vrchy

VÝSKUM A MONITORING

Prevažná väčšina údajov o rozšírení muchárika malého na Slovensku predstavuje pomerne hrubé odhady pozostávajúce z niekoľko málo faunistických, alebo ekologických štúdií vybraných území. Ferianc (1979) opisuje tento druh ako nehojného hniezdiča roztrúsene sa vyskytujúceho vo vrchovitých častiach po celom Slovensku. Jeho výskyt (bez udania aspoň relatívnej početnosti) udáva z Malých a Bielych Karpát, Tríbča, Považského a Pohronského Inovca, Malej a Veľkej Fatry, Nízkych Tatier, Oravy, Slanských vrchov, Vihorlatu a Východných Karpát. Ako oblasť s početnejšími stavmi naznačuje Slovenské rudohorie. Údaje o jeho hniezdnej denzite pochádzajú len z lokálnych prác, kde boli sledované celé hniezdne zoskupenia. Jeho početnosť bola v rámci jednotlivých štúdií pojednávajúcich o odlišných častiach územia odhadnutá na 0,2 až takmer 2 páry/ 10 ha (napr. Saniga 1991, 1995, Kropil 1996a, 1996b, Krištín 1999, Korňan 2004). Prvý pokus o kompletnejšie zhodnotenie distribúcie a veľkosti populácie prišiel až s prípravou publikácie rozšírenie vtákov na Slovensku (Danko et al. 2002). Toto zhodnotenie však tiež vychádzalo len z nepravidelne umiestnených monitorovacích plôch, kde v priebehu jeden-dvoch sezón sa zisťovala početnosť všetkých druhov vtáctva. Podobne bola početnosť druhu v jednotlivých častiach Slovenska stanovovaná aj v rámci identifikácie VVÚ Slovenska (Rybanič et al. 2004) a príprave podkladov pre vyhlasovanie sústavy chránených území NATURA 2000. Systematický monitoring druhu začal na Slovensku až s rozbehnutím sčítania bežných druhov vtáctva (Slabeyová et al. 2009), v rámci ktorého sa na Slovensku monitoruje viac ako 100 bodových transektov. Tie však nie sú situované výhradne v CHVÚ. Prvý kompletnejší a systematický monitoring po vyhlásení CHVÚ zameraný na tento druh na Slovensku prišiel až s monitoringom v rámci projektu ŠF Vtáky. Muchárik malý sa mapoval metódou bodového transektu s bodmi vzdialenými minimálne 300 m od seba v období od poslednej aprílovej dekády po prvú dekádu júna (SOS/BirdLife Slovensko 2013). Mapovanie sa malo realizovať v 14 CHVÚ Slovenska. Celkovo bolo počas mapovania realizovaných viac ako 380 sčítacích transektov v lesných biotopoch, na ktorých bolo registrovaných viac ako 660 hniezdnych teritórií druhu, čo znamená, že druh bol zaznamenaný na viac ako 10 % všetkých sčítacích bodov. V štyroch CHVÚ však nebolo registrované ani jedno teritórium a to buď z dôvodu, že sčítacie transekty boli vedené v lesných biotopoch nevhodných pre tento druh, alebo ich výsledky nie sú k dispozícii.

Predpokladané hniezdenie muchárika malého na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Početnosť muchárika malého bola na konci 20-teho storočia pre celé územie Slovenska odhadnutá na 5000 až 10000 párov so stabilným areálovým aj populačným trendom. Ako hniezdič bol zaznamenaný vo viac ako polovici mapovaných štvorcov a jeho odhadovaná početnosť patrí medzi najvyššie v Európe (Danko et al. 2002). Druh hniezdi väčšinou v denzitách do jedného páru na 10 ha (napr. Krištín 1991, 1999, Korňan 2004), ale vo vhodných biotopoch môže jeho denzita presahovať dva páry na 10 ha (napr. Kropil 1996, Baláž & Kocian 2006, Pčola 2012), alebo až tri páry na 10 ha (Pčola 2012). Recentný odhad početnosti pre celé územie Slovenska neexistuje, ale nakoľko vo významnej časti CHVÚ, kde je druh predmetom ochrany je jeho početnosť klesajúca a celkovo trend početnosti pre celé územie Slovenska je silne negatívny (SOS/ BirdLife Slovensko 2010a), je veľmi pravdepodobné, že jeho početnosť bude nižšia.

Muchárik malý je v troch územiach, kde je predmetom ochrany hodnotený ako stabilný hniezdič (Laborecká vrchovina, Malé Karpaty, Poľana), v 6 územiach (Malá Fatra, Nízke Tatry, Strážovské vrchy, Veľká Fatra, Vihorlatské vrchy, Volovské vrchy) je považovaný za ustupujúci druh – znižujúci veľkosť obývanej plochy v danom území aj početnosť párov. V ostatných územiach je jeho populačný a areálový trend nejasný.

V CHVÚ Bukovské vrchy sa vyskytuje vo vhodných biotopoch ako relatívne početný hniezdič. Z 21 sčítacích transektov vedených lesným prostredím bol zaznamenaný na 17, pričom obsadené teritóriá boli registrované na viac ako tretine sčítacích bodov. Vo vhodných, starých bukových a zmiešaných lesoch (napr. NPR Stužica) dosahuje početnosti okolo 3 párov/ 10 ha. Trend jeho početnosti v celom CHVÚ však nie je známy (Pčola 2012). Početnosť tohto druhu v CHVÚ Čergov nie je dostatočne známa a okrem výsledkov mapovania chýbajú o tomto druhu aj faunistické záznamy. Druh sa však v tomto CHVÚ v rámci projektu ŠF Vtáky nemapoval. V CHVÚ Laborecká vrchovina bol muchárik malý zaznamenaný na viac ako polovici sčítacích transektov v lesnom prostredí. Obsadené teritóriá boli registrované na viac ako 16 % všetkých sčítacích bodov. Obýva vhodné biotopy v celom území od výšky asi 300 m nad morom (Pčola 2012). Toto CHVÚ patrí medzi územia s najvyšším odhadovaným počtom hniezdiacich párov na území Slovenska a zároveň aj širšieho regiónu. V CHVÚ Malá Fatra sa daný druh vyskytol na 18 sčítacích transektoch. Obsadené teritóriá však boli zaznamenané na menej ako šiestich percentách sčítacích bodov. V tomto CHVÚ je muchárik malý hodnotený ako druh početne ustupujúci z dôvodov fragmentácie, alebo úplnej straty vhodných hniezdnych a potravových biotopov. Odhad jeho dnešnej početnosti (300 – 400 párov) je výrazne nižší ako vo vedeckom návrhu (730 – 2000 hniezdnych párov). V CHVÚ Malé Karpaty bol zaznamenaný len na 2 transektoch, kde bolo identifikovaných 5 hniezdnych teritórií. Z veľkej časti územia s potencionálne vhodnými biotopmi však s recentného mapovania absentujú údaje. Z CHVÚ Muránska planina – Stolica nie sú prístupné žiadne údaje o početnosti tohto druhu, ani o jeho rozšírení v jednotlivých častiach CHVÚ. Podobná situácia je v CHVÚ Nízke Tatry. Na sčítacích transektoch v tomto území muchárik malý zaznamenaný nebol. Transekty však boli vedené v prevládajúcich smrekových porastoch, ktoré územiu dominujú. Zo zmiešaných starých lesov, ktoré tento druh obýva sa v danom CHVÚ zachovali len zbytky, čo je príčinou jeho znižujúcej sa početnosti. Početnosť populácie sa tu však odhaduje len na 100 až 150 párov, čo je menej ako vo vedeckom návrhu (165 až 335 párov). V CHVÚ Poľana patrí muchárik malý medzi hniezdiče zachovalých bukových a zmiešaných porastov v nadmorskej výške 500 – 1200 m nad morom. Jeho početnosť však ani vo vhodných biotopoch neprevyšuje 1 – 2 páry na 10 ha a veľkoplošné hustoty nepresahujú 5 párov/ 100 ha (Krištín 2010). Počas mapovania v rámci projektu ŠF Vtáky nebol v tomto území zaznamenaný, z dôvodu sčítavania vtákov v prevažne ihličnatých lesných porastoch. Jeho početnosť sa tu dnes odhaduje na 50 – 100 párov. V CHVÚ Slanské vrchy bol zaznamenaný len na 9 lokalitách. V tomto území je pritom vo vhodných biotopoch rozšírený celoplošne a dosahuje tu hniezdne hustoty 0,5 – 1 pár/ 10 ha. Maloplošné hustoty vo vhodných biotopoch môžu byť aj vyššie – pri líniovom sčítaní bolo zaznamenaných 8 samcov na úseku 800 m (Danko et al. 2010). Stav poznania jeho reálnej početnosti v celej rozlohe CHVÚ je však na základe mapovania stále nedostatočný. Podobná situácia je aj v CHVÚ Slovenský kras, kde počas mapovania bol tento druh zaznamenaný len na 2 lokalitách. Vo všeobecnosti sa tu pokladá za druh rozšírený len lokálne s početnejšími populáciami len v niektorých častiach územia (SOS/BirdLife Slovensko 2010b). V CHVÚ Strážovské vrchy bol muchárik malý zaznamenaný na 21 transektoch, pričom bolo identifikovaných takmer 100 hniezdnych teritórií. To je relatívne vysoký podiel z celkovej odhadovanej populácie. Napriek tomu je tento druh v danom CHVÚ hodnotený ako ustupujúci z dôvodu poklesu podielu starších listnatých lesov z celkového lesného fondu územia. Jeho početnosť sa dnes odhaduje na 70 – 130 párov, pričom vedecký návrh odhadu jeho početnosti v tomto CHVÚ počítal až z 500 – 1000 hniezdiacimi pármi. Z rovnakých dôvodov muchárik malý znižuje svoju početnosť aj v CHVÚ Veľká Fatra. Tu bolo počas mapovania zaznamenaných necelých 30 hniezdnych teritórií a muchárik malý bol ako hniezdiaci druh doložený len z necelých 3 % sčítacích bodov v lesných biotopoch tohto územia. Jeho odhadovaná početnosť (500 – 800 párov) nie je ani polovičná oproti odhadom vo vedeckom návrhu (1700 – 3000 párov). V CHVÚ Vihorlatské vrchy bol zaznamenaný na väčšine sčítacích transektov v lesnom biotope územia a počas mapovania bolo zaznamenaných viac ako 80 hniezdnych teritórií,

čo predstavuje zhruba 12 % podiel všetkých sčítacích bodov. Podiel starých, pralesovitých porastov vhodných pre hniezdenie tohto druhu predstavuje dnes zhruba 30 % výmery lesného fondu CHVÚ. Intenzívne lesohospodárske postupy aplikované vo viacerých častiach územia však predstavujú reálnu hrozbu zníženia jeho početnosti. Celkový odhad pre celé CHVÚ je mierne nižší – 1110 ako vo vedeckom návrhu CHVÚ, kde sa udávala populácia vo výške 1000 – 1500 pármi. Pomerne vysoký počet (viac ako 100) obsadených teritórií muchárika malého bol zaznamenaný v CHVÚ Volovské vrchy. Hniezdny biotop druhu je v danom území hodnotený ako vyhovujúci, hniezdne rozšírenie muchárika malého sa však najmä z dôvodu lesohospodárskeho tlaku na listnaté a zmiešané lesy vyšších vekových kategórií v posledných rokoch zmenšuje. Pritom toto územie obývala donedávna asi najväčšia hniezdna populácia druhu v našej republike a patrí medzi najvýznamnejšie aj v rámci celoeurópskeho areálu rozšírenia druhu (SOS/BirdLife Slovensko 2010a). Celkovo sa v 14-tich CHVÚ, kde je muchárik malý predmetom ochrany, predpokladá hniezdenie 8700 – 12000 hniezdiacich párov.

Výsledky mapovania muchárika malého v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Počet pozitívnych bodov	Veľkosť populácie (páry)
Bukovské vrchy	21	17	124 z 340	1200 - 2000
Čergov	0	0	0	800 - 1200
Laborecká vrchovina	51	29	167 z 1200	2000 – 2700
Malá Fatra	42	18	48 z 840	300 – 400
Malé Karpaty	8	2	5 zo 160	350 – 650
Muránska planina – Stolica	5	0	0	1100 – 1500
Nízke Tatry	6	0	0	100 – 150
Poľana	20	0	0	50 – 100
Slanské vrchy	3	3	9 zo 60	600 – 900
Slovenský kras	33	0	0	150 – 300
Strážovské vrchy	44	21	99 z 880	70 – 130
Veľká Fatra	49	12	29 z 980	500 – 800
Vihorlatské vrchy	33	18	81 zo 660	1110
Volovské vrchy	67	28	104 z 1340	560 - 1120

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Početnosť tohto druhu v našich podmienkach závisí prevažne od vhodnosti hniezdnych a potravných biotopov, ktoré predstavujú staršie bukové a zmiešané porasty s bohatšou štruktúrou jednotlivých etáží. V územiach, kde bol zaznamenaný pokles početnosti, bol dokladovaný výrub alebo silná fragmentácia vhodných lesných porastov. Na staršie bukové a zmiešané porasty je v jednotlivých CHVÚ, resp. v ich častiach vyvíjaný silný lesohospodársky tlak. Tieto porasty sú odstraňované, alebo je v nich vplyvom lesohospodárskych zásahov významne menená štruktúra. V niektorých prípadoch sú nahradzované inými, pre tento druh úplne nevhodnými porastmi hospodársky využívaných drevín – najčastejšie smrečinami. Navyše viaceré CHVÚ kde je muchárik malý predmetom ochrany boli v poslednej dekáde zasiahnuté veternými kalamitami, ktoré spolu s ich následným lesohospodárskym spracovaním výrazne pozmenili charakter časti lesných porastov. To všetko sú dôvody, prečo je tento druh hodnotený ako hniezdič so stabilnou početnosťou len v troch zo 14 CHVÚ, kde je predmetom ochrany.

4.78. ŽLTOCHVOST HÔRNY

PHOENICURUS OCHRUROS

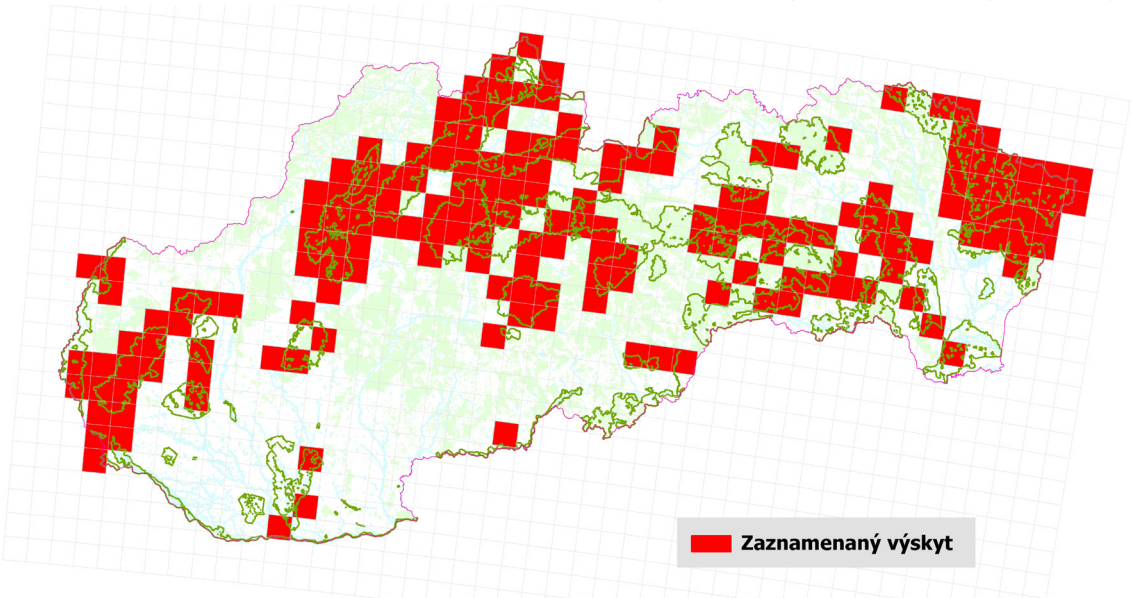
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: -
Územia, kde je 1 % druhom: Bukovské vrchy, Čergov, Horná Orava, Laborecká vrchovina, Malá Fatra, Malé Karpaty, Muránska planina – Stolica, Nízke Tatry, Slanské vrchy, Strážovské vrchy, Tríbeč, Veľká Fatra, Vihorlatské vrchy

VÝSKUM A MONITORING

Žltochvost hôrny je transmigrant, remigrant a nehojný hniezdič a jeho denzita sa lokálne mení, Hypsometricky vystupuje až po hornú hranicu lesa po 1 400 – 1 500 m n. m. (Babó & Kaňuščák 1979, Balthasar 1934, Ferianc 1941, Ferianc & Feriancová 1958, Feriancová-Masárová & Ferianc 1988, Kaňuščák 2012, Krištín a Harvančík 1992, Kupcová 1975, Matoušek 1963, Mešíková a Országhová 2007, Mlíkovský 2012, Petricskó 1892). V rámci rôznych faunistických výskumov bol pozorovaný v oblasti Bratislavy, Trnavskej nížiny, Malých Karpát, na Žitnom ostrove, v Bábe pri Nitre, v okolí Žiliny, v Kremnických vrchoch, Žiarskej kotline, Lučenskej kotline, Rimavskej kotline, v Liptovskej kotline, vo Vihorlate, okolo Zemplínskej šíravy, pri Košiciach (Balát 1963, Briedik a kol. 1993, Duda 2005, Ferianc 1943, 1967, 1968, 1977, Ferianc a Feriancová 1956a, Ferianc a kol. 1973, Feriancová-Masárová a Országhová 1996, Kalivodová a Darolová 1998, Kalivodová a Országhová 2005, Matoušek 1956, Matoušek 1958, Olekšák a kol. 2007, Salaj 1983, 1985, 1987). Na Slovensku v minulosti nebol robený podrobný monitoring žltochvosta hôrneho. Záznamy o výskyte z CHVÚ sú známe aj mimo mapovaného obdobia, napr. z Veľkej Fatry, kde vo výške od 850 – 1250 m n. m. sa pohybovala hustota od 1,0 – 2,0 ex/10 ha, v Štiavnických vrchoch 0,5 ex./10 ha (Feriancová et al. 1992, Saniga 1993, 1996). Vo Veľkej Fatre v priebehu rokov 2006 – 2008 dosiahol denzitu 0,4 ex./10 ha v lokalite Suchý vrch, Čierny kameň a Smrekovica (Saniga 2009).

Ako významný druh bol stanovený v 12 CHVÚ, z nich v 7 bol v rokoch 2010 – 2012 aj mapovaný. Celkove na 431 mapovacích transektoch bolo z celkového počtu 8 620 obsadených len 170 (2,0 %) bodov. Veľkosť populácie v týchto CHVÚ bol na základe sčítania stanovený v rozsahu od 656 do 1150 párov. V CHVÚ Bukovské vrchy, Muránska planina – Stolica, Vihorlatské vrchy, Slanské vrchy a Nízke Tatry nebol cielene mapovaný, preto sú údaje o jeho početnosti stanovené odhadom.

Hniezdenie žltochvosta hôrneho na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Na juhozápadnej strane Malých Karpát bolo koncom 20. st. jeho hniezdenia zaznamenané v Jabloňovom, kým v šesťdesiatych rokoch 20 st. tu nehniezdil (Feriancová-Masárová 1997). Populačný trend žltochvosta hôrneho po roku 1990 je v strednej a vý-

chodnej Európe hodnotený ako stabilný (Gregory et al. 2007). Na základe súčasných poznatkov je možné len okrajovo stanoviť hniezdiská žltochvosta hôrneho na celom Slovensku, výskyt ktorého sa sústreďuje na vhodných lokalitách so staršími riedkymi lesnými porastmi. Za kľúčové hniezdiská možno považovať CHVÚ Malé Karpaty, CHVÚ Laborecká vrchovina, CHVÚ Strážovské vrchy, CHVÚ Veľká Fatra a CHVÚ Malá Fatra. Veľkosť populácie sa v r. 2012 odhadovala na 2000 – 4000 párov. Jej veľkosť na plochách CHVÚ sa v r. 2012 pohyboval medzi 1126 – 1740 párov. V súčasnosti pri danom počte sčítacích transektov s 20 sčítacími bodmi v CHVÚ, kde je predmetom ochrany žltochvost hôrny a kde bol registrovaný, dosiahol počet obsadených bodov 2,1 %.

Len v 2 CHVÚ Bukovské vrchy (napriek tomu, že tu sčítaný v rokoch 2010 – 2012 nebol) a CHVÚ Malé Karpaty je hodnotená populácia žltochvosta hôrneho ako stabilná. Vo väčšine zvyšných CHVÚ je hodnotená ako populácia s klesajúcim trendom početnosti. V CHVÚ Horná Orava pochádza väčšina záznamov z intravilánov a starších ihličnatých lesov. Z celkových 1560 bodov mapovacích transektov boli obsadené len štyri (0,3 %), pričom populáciu tvorí 30 – 50 párov. Denzita hniezdnej populácie dosahovala 0,2 páru/10 ha. V Malých Karpatoch bol zaregistrovaný na jednom bode (0,5 %), ale výskyt žltochvosta hôrneho bol zaregistrovaný aj na viacerých bodoch v juhovýchodnej oblasti CHVÚ, mimo mapovacích transektov. Denzita hniezdnej populácie dosahovala 0,2 párov/10 ha. V CHVÚ Tríbeč bol žltochvost hôrny zaregistrovaný len na jednom sčítacom bode v centrálnej časti chráneného územia a jeho populácia sa odhaduje len na 1 – 5 párov. Bol však zaznamenaný aj na niekoľkých bodoch mimo mapovacích transektov. Denzita hniezdnej populácie dosahovala 0,2 párov/10 ha. CHVÚ Laborecká vrchovina sa na základe mapovania javí ako územie s rovnomerným rozptýlením populácie žltochvosta hôrneho. Pravdepodobne k tomu veľmi výrazne prispela aj veľmi dobrá práca mapovateľov na tomto území. Okrem lesných biotopov (listnatých i ihličnatých) bol zaznamenaný aj v prechodných leso-krovinách a na mozaikovitých plochách polí, lúk. Populáciu v CHVÚ Laborecká vrchovina tvorí 300 – 500 párov. Denzita hniezdnej populácie dosahovala od 0,2 po 1 pár/10 ha. Podobne je rovnomerne rozptýlená populácia aj v CHVÚ Strážovské vrchy, kde obýva biotopy listnatých lesov a okrajových pásiem lesov. Jeho populáciu tvorí 25 – 35 párov. Denzita hniezdnej populácie dosahovala od 0,2 – 0,3 párov/10 ha. V CHVÚ Veľká Fatra bolo obsadených vyše 2 % bodov a populáciu tu tvorí 50 – 80 párov. Výskyt je sústredený v strednej a južnej časti chráneného územia. Vo Veľkej Fatre v priebehu rokov 2006 – 2008 dosiahol denzitu 0,4 ex./10 ha v lokalite Suchý vrch, Čierny kameň a Smrekovica (Saniga 2009). Denzita hniezdnej populácie v priebehu mapovania dosahovala od 0,2 po 1,3 párov/10 ha. V CHVÚ Malá Fatra sa žltochvost hôrny vyskytuje v lesoch strednej a južnej časti chráneného územia a jeho populáciu tvorí 50 – 80 párov. Denzita hniezdnej populácie dosahovala od 0,2 po 0,3 páru/10 ha.

V CHVÚ (Bukovské vrchy, Muránska planina – Stolica, Vihorlatské vrchy, Slanské vrchy, Nízke Tatry) nebol v rokoch 2010 – 2012 žltochvost hôrny sčítavaný veľkosť populácie sa odhaduje v rozsahu 730 – 860 párov.

Výsledky mapovania žltochvosta hôrneho v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných transektov	Počet bodov	Počet obsadených bodov	% obsadených bodov	Veľkosť populácie (páry)
Horná Orava	78	1560	4	0,3	30 – 50
Malé Karpaty	11	220	1	0,5	200 – 400
Bukovské vrchy	21	420	0	0	300 – 400
Tríbeč	18	360	1	0,3	1 – 5
Laborecká vrchovina	145	2 900	86	3,0	300 – 500
Muránska planina – Stolica	6	120	0	0	250
Strážovské vrchy	74	1480	41	2,8	25 – 35
Vihorlatské vrchy	27	540	0	0	150
Veľká Fatra	56	1120	25	2,2	50 – 80
Slanské vrchy	23	460	0	0	10 – 20
Nízke Tatry	9	180	0	0	20 – 40
Malá Fatra	49	980	12	1,2	50 – 80

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V prípade hniezdnych biotopov môže pri ťažbe lesných porastov dochádzať k významnej zmene biotopov. Žltochvost hôrny nie je a ani v minulosti nebol príliš hojný druh, ktorý obľubuje okraje lesných porastov (Saniga 1993). Hniezdi v intravilánoch so starými stromami a v riedkych starých lesoch až po hornú hranicu lesa (Karaska in verb.). Napriek tomu v niektorých prípadoch môže dosiahnuť hustota jeho hniezdnych párov vysoké hodnoty, predovšetkým v miestach riedkych starších lesných porastoch, prípadne v oblasti lužných lesov (Bohuš a kol. 1999).

4.79. SKALIAR PESTRÝ

MONTICOLA SAXATILIS

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Malá Fatra, Slovenský kras
Územia, kde je 1 % druhom: -

VÝSKUM A MONITORING

Údaje o výskyte druhu na našom území sú veľmi sporadické. V minulosti bol jeho výskyt na viacerých miestach uvádzaný ako nie vzácny a viacerí autori ho uvádzajú aj ako hniezdiča z niekoľkých hlavne krasových pohorí Slovenska (Ferianc 1979). Vytváral lokálne, málopočetné populácie. Niektoré lokality obývali len jednotlivé páry vzdialené vzájomne od seba aj niekoľko kilometov. Početnosť druhu „na dobrej úrovni" uvádza v 60-tych rokoch na našom území Danko et al. (2002). Výrazný pokles populácie nastal v 70. rokoch 20. storočia a viaceré historicky známe lokality druh opustil. Spätný návrat registrujeme z konca 20. storočia na lokality v Slovenskom krase. Tu hniezdil už výlučne iba v činných kameňolomoch (Gombasek, Včeláre, Hosťovce a Drienovec) v počte 7 párov (Hapl 1999). Zaznamenaný bol výskyt aj mimo kameňolomov v Zádielskej doline, čo viedlo k odhadu počtu na 10 – 15 hniezdnych párov v roku 1996 a 8 párov do roku 2003. Druh na území hniezdil pravidelne do roku 2008. Posledné pozorovania adultných samcov sú z apríla a mája 2008 z lokalít Drienovec, Hosťovce a Gombasek. Počas cieleného mapovania v rokoch 2010 – 2012 nebolo zaznamenané žiadne hniezdenie ani pozorovanie v sledovanom území.

Podobný osud stihol aj populáciu v CHVÚ Malá Fatra. Napriek mapovaniam vybraných lokalít s tradíciou hniezdenia v minulosti sa prítomnosť druhu v území nepotvrdila.

Ojedinelý výskyt druhu z nášho územia z 10. 9. 2012 uvádza R. Václav z oblasti Tatranskej Lomnice. V tomto prípade však najskôr ide o migračný výskyt.

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Podľa dostupných údajov druh v súčasnosti na našom území nehniezdi.

Výsledky mapovania skaliara pestrého v r. 2010-2012 v území, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Malá Fatra	4	0	0
Slovenský kras	4	0	0

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Škrapové polia a otvorené sutinové stráne planín, boli umelou výsadbou v minulosti zalesnené. Planiny, ktoré boli v minulosti pasienkami sú dnes zarastené krovitou a stromovou vegetáciou. Kameňolomy, ako vhodné biotopy, ktoré skaliar prednostne využíval koncom 20. storočia, zostali k osídleniu dostupné aj v súčasnosti. Zmena v nich nastala v intenzite ťažby resp. v upustení od ťažby. V popisovaných kameňolomoch dochádzalo v poslednom čase k neustálej zmene biotopo-

vých pomerov odťažením lomových stien, ich zošikmením, k zmene v spôsobe dopravy materiálu zosypom po lomových stenách z vyššej etáže a zvýšenej frekvencii pohybu mechanizmov. Odťaženie sutinových balvanov znížilo potenciál vhodných hniezdnych stanovíšť. Upustenie od ťažby spôsobilo zarastanie stien kameňolomov vegetáciou, čo uľahčuje vstup cicavcov (predátorov) do priestoru. Tento stav ale nepovažujeme za významný pre ústup druhu z územia. Populáciu žijúcu na našom území do roku 2008 predstavovalo malé izolované spoločenstvo niekoľkých jedincov. Ak v tomto spoločenstve došlo k strate partnera v páre nebola možnosť jeho náhrady iným jedincom. Z posledných rokov nepoznáme, aká bola úspešnosť hniezdenia a reprodukcia druhu. Najbližší výskyt hniezdnej populácie k nášmu územiu je známy z mediteránnej oblasti.

4.80. PŔHĽAVIAR ČIERNOHLAVÝ

SAXICOLA RUBICOLA

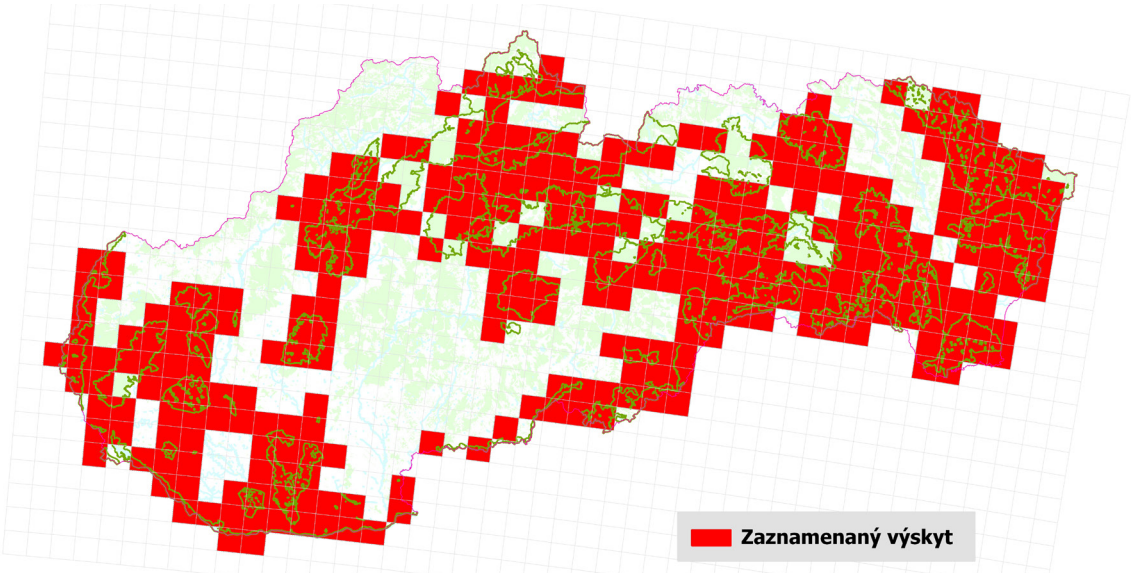

Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: -
Územia, kde je 1 % druhom: Čergov, Dolné Považie, Laborecká vrchovina, Malé Karpaty, Medzibodrožie, Poiplie, Poľana, Slanské vrchy, Strážovské vrchy, Vihorlat, Východoslovenská rovina

VÝSKUM A MONITORING

Druh nie je považovaný za vzácny či ohrozený, čo môže byť jeden z dôvodov prečo neboli doteraz robené špeciálne monitoringy zamerané na zistenie početnosti druhu na našom území. Z tohto dôvodu aj prvé zhodnotenia veľkosti národnej populácie pochádzajú z atlasových prác (Danko et al. 2002) a zakladajú sa len na extrapolácii čiastkových kvantitatívnych výsledkoch. Podrobnejšie zhodnotenie populácie pochádza len z regionálnych prác, tak napríklad analýzu populácie v Pieninách a Ľubovnianskej vrchovine prináša Randík (1975), podobne Krištín (1991) z oblasti Podpoľania a Trnka (1993) z Oravy. Všeobecne konštatujeme, že pre územie Slovenska chýba monitoring druhu, ktorý nebol ani v rokoch 2010 – 2012 cielene vykonaný v rámci výsledkov hodnoteného projektu. Stanovenie tu uvedenej početnosti druhu v CHVÚ, kde je predmetom ochrany, preto vychádza z necielene získaných údajov od ornitológov, resp. z výsledkov zo sčítania bežných druhov vtáctva organizovaného SOS/BirdLife Slovensko od r. 2005, ktoré však nebolo cielene zamerané len na pŕhľaviara a už vôbec nie na územia, kde je tento druh predmetom ochrany.

Hniezdenie pŕhľaviara čiernohlavého na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Údaje uvádzané o rozšírení druhu v rokoch 1973 – 1977 (Šťastný et al. 1987) hovoria prednostnom rozšírení v nížinách, podhorských kotlinách a priľahlých pahorkatinách. Zaznamenaný výskyt bol v 39 % kvadrátoch na území Sloven-

ska. Hustotu osídlenia popisuje málo autorov. Randík (1971) uvádza z nížin až 4,2 páru/10 ha a z krovinatých biotopov do 4,1 páru/10 ha. Trnka (1993) popisuje druh ako progresívny pre územie Oravy. Danko et al. (2002) uvádza vyššiu hustotu druhu pri komunikáciách 2 – 3 páry na 500 m. Výskyt druhu zaznamenaný v 93,4 % kvadrátov pri mapovaní v rokoch 1980 – 1999 svedčí o výraznom plošnom rozšírení, a teda aj o náraste populácie (Danko et al. 2002). Odhad počtu párov na území Slovenska je 20 000 – 40 000 (Danko et al. 2002). Výsledky spracované pri sčítaní bežných druhov vtákov v rokoch 2005 – 2009 (Slabeyová et al. 2009) hovoria pri přhľaviarovi čiernohlavom o neistom trende výskytu s mierne pozitívnou tendenciou. V súvislosti s rozšírením druhu stretáme sa so zmienkami o krátkodobom kolísaní početnosti. V posledných 5 rokoch zaznamenávame pokles početnosti na pravidelných lokálnych transektoch. Pri návrhu významných vtáčích území (Rybanič et al. 2004) sa vychádzalo z odhadu stavu populácie v danom území. V územiach, kde populácia tvorila viac ako 1 % národnej populácie, stal sa druh predmetom ochrany. Zo získaných podkladov z mapovania v rokoch 2010 – 2012 je pre CHVÚ Čergov uvádzaný počet 600 párov, čo hovorí o poklese na spodnú hranicu počtu uvádzanom v návrhu CHVÚ. Z CHVÚ Dolné Považie nebol získaný údaj porovnateľný k stavu v návrhu na vyhlásenie CHVÚ. Na základe odhadu a náhodných pozorovaní je však možné hovoriť o celoplošnom poklese populácie v území. V CHVÚ Laborecká vrchovina bolo zmapovaných 500 lokalít výskytu a získaných 1000 záznamov o výskyte s poznámkou o stabilizovanom stave populácie. V CHVÚ Malé Karpaty bolo zmapovaných 400 obsadených teritórií a získaných 800 údajov o výskyte s poznámkou o stabilnom stave populácie. Z CHVÚ Medzibodrožie neexistujú údaje, preto stav populácie ponechávame na priemere navrhovaného počtu. Z CHVÚ Poiplie boli získané údaje o výskyte z iba 133 hniezdnych teritórií. V CHVÚ Poľana bolo mapovaných 300 hniezdnych lokalít a získaných 400 údajov o výskyte hniezdnych párov. Podľa informácií mapovateľov je stav populácie stabilný. Z územia CHVÚ Strážovské vrchy boli získané údaje len z 10 mapovaných lokalít s poznámkou o stabilnom stave populácie, preto sa uvádza expertný odhad početnosti z obdobia vypracovávania vedeckého návrhu. Z CHVÚ Ondavská rovina a CHVÚ Slanské vrchy neexistujú z mapovania údaje, preto stav populácie je odhad ponechaný na priemere počtu z obdobia vypracovávania vedeckého návrhu. Odhadovaná a doložená početnosť v CHVÚ na Slovensku v roku 2012 je 10 700 párov.

Výsledky mapovania přhľaviara čiernohlavého v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Čergov	600	600*	500 - 100
Dolné Považie	-	35*	< 1100
Laborecká vrchovina	500	500*	500 - 1000
Malé Karpaty	400	400*	800 - 1400
Medzibodrožie	-	-	2000 - 3000
Ondavská rovina	-	-	700
Poiplie	133	133*	112 - 133
Poľana	300	300*	300 - 400
Slanské vrchy	-	-	800 - 1200
Strážovské vrchy	10	10*	5 - 10
Vihorlatské vrchy	-	120*	800 - 1500

* počet necielene získaných dát z mapovania

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Hniezdny biotop přhľaviara čiernohlavého predstavujú v súčasnosti cestné priekopy, odvodňovacie či zavlažovacie kanály, násypy železničných tratí, vinice, pätky stožiarov elektrovodov, rumoviská a spoločenstvá lúk a pasienkov s krovinami. Cestná

priekopa a železničný násyp ako hniezdny biotop predstavuje pre druh zvýšené nebezpečenstvo podľa kategórie komunikácie. Pri vyššej kategórii narastá mortalita druhu kolíziou s dopravným prostriedkom. Druhé nebezpečenstvo pre druh predstavuje údržba spojená s kosením v čase hniezdenia. Zrušením viacerých lokálnych vlakových spojení zostali niektoré železničné trate nevyužité, zarastajú náletmi a inváznymi druhmi a tak ako biotopy sa stávajú pre druh nevyhovujúce. V intenzívne využívanej poľnohospodárskej krajine sú hniezdnymi biotopmi okrem komunikácií aj odvodňovacie či zavlažovacie kanály. Tie vyhovujú druhu pre prvé hniezdenie do momentu pokiaľ na nich podobne ako na cestách či železničných násypoch nedochádza k neskorému jarnému vypaľovaniu suchej trávy. V neskoršom období vegetačný zárast znemožňuje využitie priestoru pre hniezdenie. V ostatnej krajine je evidentné, že pre druhé hniezdenie v roku si pár vyberá okrajové časti so špecifickou štruktúrou vegetácie. Postupne vyrastajúce invázne druhy rastlín ho vytlačia z otvoreného priestoru na okraj. Zmena v charaktere hniezdnych biotopov nastáva aj zarastaním opustených pozemkov inváznymi rastlinami a krovinami.

4.81. ĽABTUŠKA POĽNÁ

ANTHUS CAMPESTRIS

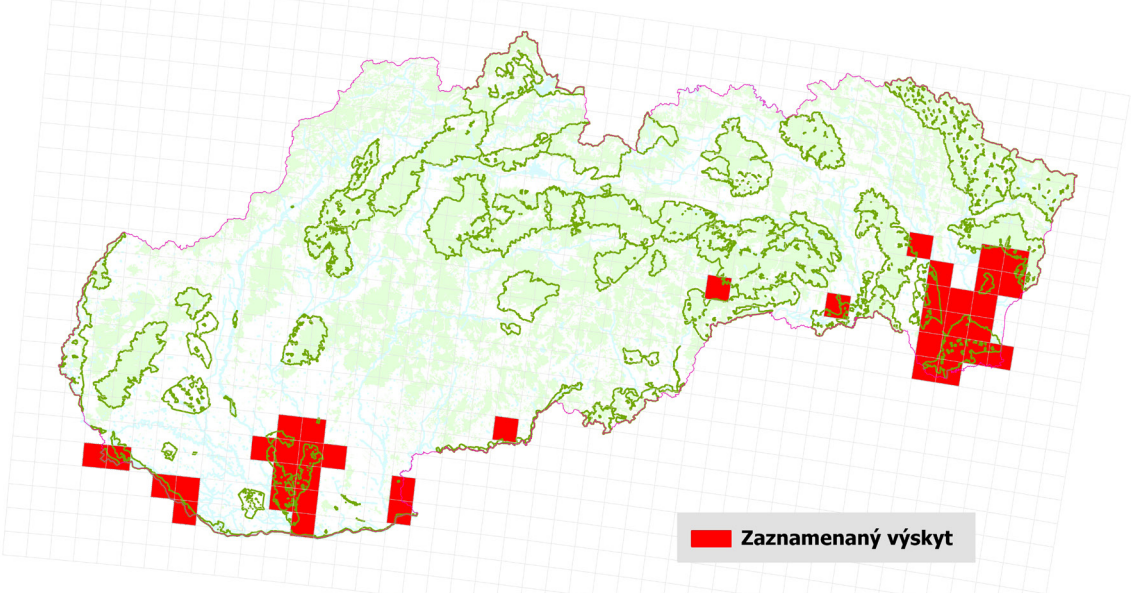
Chránené vtáčie územia, v ktorých je druh predmetom ochrany:
Územia, kde je kritériovým druhom: Dolné Považie, Medzibodrožie
Územia, kde je 1 % druhom: Dunajské luhy, Ostrovné lúky, Ondavská rovina

VÝSKUM A MONITORING

Ľabtuška poľná sa v minulosti pomerne hojne vyskytovala v južnej časti západného aj východného Slovenska. Obzvlášť početná bola na rozsiahlych poliach Žitného ostrova, v Košickej kotline a vo Východoslovenskej nížine (Hudec et al. 1983). Z okrajových predhorí bolo známe jej hniezdenie zo Slovenského krasu a Kováčovských kopcov (Ferianc 1965, Hudec et al. 1983). V 60-tych rokoch bol v Košickej kotline zaznamenaný hojný výskyt tohto druhu. V neskoršom období 20. storočia nastal prudký pokles početnosti ľabtušky v celej Európe. Na Žitnom ostrove takmer celkom vymizla (Hudec et al. 1983, Danko et al. 2002) a taktiež nebola pozorovaná ani na väčšine územia Východoslovenskej roviny. Určitý nárast početnosti nastal až v posledných rokoch 20. storočia (Danko et al. 2002). Početnejšie pozorovania sú známe predovšetkým z Východoslovenskej a Podunajskej nížiny (Kalivodová & Darolová 1998, Danko et al. 2002). Ojedinelé záznamy výskytu pochádzajú však aj z južných oblastí stredného Slovenska (Danko et al. 2002).

Presnejšie poznatky o početnosti druhu zo Slovenska a predovšetkým o jeho hniezdnej hustote sú mimoriadne sporé. Hubálek (1984) udáva 1,7 páru/ km^2 na Silickej planine. Danko et al. (2002) uvádzajú celkový odhad 70-150 párov pre celé územie Slovenska.

Hniezdenie ľabtušky poľnej na Slovensku v r. 2010-2012 na základe výsledkov mapovania a ďalších publikovaných dát

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Ľabtuška poľná je nenápadný druh, ktorý ľahko uniká pozornosti. Poznatky o jej početnosti, najmä abundancii hniezdnych párov, nie sú dostatočne presné. V súčasnosti sa považuje za vzácneho hniezdiča v južných regiónoch Slovenska. Druh je najpočetnejší v CHVÚ Medzibodrožie. V roku 2002 sa predpokladala populácia na úrovni 40 – 60 párov. V súčasnosti sa hniezdna populácia odhaduje na 30 – 40 párov (rok 2013). Uvedený počet predstavuje zhruba 25 % udávanej slovenskej populácie a oproti pôvodnému odhadu sa stav hniezdiacich párov v rámci CHVÚ znížil o cca 30 % Nakoľko ale druh v rámci CHVÚ nebol systematicky mapovaný a jedná sa pri uvedenej početnosti len o expertný odhad na základe zmapovanej populácie na vzorke územia, tento pokles početnosti nie je možné jednoznačne potvrdiť. Repel uvádza stav populácie v rámci CHVÚ ako stabilný. Na území CHVÚ Dolné Považie Rybanič et al. (2004) uvádzajú priemerný počet hniezdiacich párov 70, pričom pri návrhu CHVÚ sa pohyboval výskyt v rozpätí 50 – 90 párov. V súčasnosti je však populačný trend v tejto oblasti výrazne klesajúci a početnosť druhu je odhadovaná pod 10 hniezdiacich párov (za rok 2013 bolo zaznamenané hniezdenie 2 párov na jednej lokalite – Líščie diery, Nesvady) pri sčítaní metodikou bodového transektu. Nakoľko vhodné hniezdne lokality sú v rámci CHVÚ roztrúsené, uvedená metóda nemusí zachytávať reálny stav početnosti druhu v rámci územia. Pre porovnanie mapovaním vhodných lokalít bolo v roku 2012 zistených na území CHVÚ Dolné Považie 9 – 10 hniezdnych párov (Littera in verb), pričom podľa odhadu Litteru (in verb) môže byť početnosť ešte vyššia. Napriek tomuto údaju je jednoznačný výrazný pokles početnosti v danom území, čo potvrdzuje aj monitoring ŠOP SR (Lengyel in verb). Príčiny poklesu početnosti populácie nie sú dostatočne známe. Predpokladá sa, že súvisia s intenzívnym poľnohospodárstvom a deštrukciou biotopov s potenciálne vhodnými podmienkami pre druh. V ostatných CHVÚ sa udával druh ako vzácny (napr. CHVÚ Ostrovné lúky – 5 párov) a najčastejšie záznamy pochádzali z migračného obdobia (napr. Danko 2008, Mojžiš et al. 2011). V súčasnosti z ostatných CHVÚ nie sú známe pozorovania tohto druhu počas hniezdneho obdobia.

Výsledky mapovania ľabtušky poľnej v r. 2010-2012 v územiach, kde je predmetom ochrany

CHVÚ	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (páry)
Dolné Považie	17	1 (4)*	1-3 (9-10)*
Dunajské luhy	7	0	0
Medzibodrožie	10	5	30-40
Ostrovné lúky	1	0	0
Ondavská rovina	4	3	10-20

* v zátvorkách sú uvedené počty zistené mapovaním vhodných hniezdnych biotopov v rámci CHVÚ

STAV A ZMENY BIOTOPOV

V CHVÚ Medzibodrožie sa vyskytuje roztrúsene na celom území. Výnimku tvoria lesnaté a zamokrené biotopy. Ťažisko výskytu je sústredené predovšetkým v južnej až juhovýchodnej časti CHVÚ. Stav populácie v ostatných regiónoch Slovenska je menej priaznivý. Väčšinou je hlásená ako transmigrant, resp. hniezdi iba ojedinele. V CHVÚ Dolné Považie jej početnosť výrazne klesla od roku 2000 do roku 2013. V ďalších CHVÚ výskyt druhu nebol potvrdený (ŠOP SR 2014). Klesajúca početnosť druhu zrejme súvisí s intenzívnym poľnohospodárstvom, chemickými postrekmi, pestovaním menej vhodných poľnohospodárskych plodín, resp. sukcesným zarastaním potenciálnych hniezdísk a potravných stanovíšť ako aj chýbajúcou pastvou v okolí hniezdisk.

5. VYHODNOTENIE MAPOVANIA VÝBEROVÝCH VTÁČÍCH DRUHOV VO VYBRANÝCH CHVÚ SLOVENSKA

5.1. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE BUKOVSKÉ VRCHY

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 25/2008 Z. z.
Účinnosť: 1. 2. 2008
Kód územia: SKCHVU002
Rozloha: 40 932,42 ha.
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: chrapkáč poľný (*Crex crex*), jariabok hôrny (*Tetrastes bonasia*), lelek lesný (*Caprimulgus europaeus)*.
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian čierny (*Ciconia nigra*), ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), krutohlav hnedý (*Jynx torquilla*), muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*), muchárik malý (*Ficedula parva*), orol krikľavý (*Aquila pomarina*), penica jarabá (*Sylvia nisoria*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), rybárik riečny (*Alcedo atthis*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), strakoš veľký (*Lanius excubitor*), tesár čierny (*Dryocopos martius*), včelár lesný (*Pernis apivorus*), žlna sivá (*Picus canus*), žltochvost hôrny (*Phoenicurus phoenicurus*).

KRITÉRIOVÉ DRUHY

CHVÚ Bukovské vrchy patria na základe kvantitatívnych údajov získaných v rokoch 1990 – 2003 k jedným z 5 najvýznamnejších území na Slovensku pre hniezdenie lelka lesného. Veľkosť populácie bola vtedy odhadovaná na 50 – 100 párov (Rybanič et al. 2004). Mapovaním v r. 2010 – 2012 je veľkosť populácie odhadnutá na 50 – 100 hniezdiacich párov. Populácia je za obdobie 10 rokov stabilná s maximálnou zmenou do 20 %. V prípade hniezdnych biotopov lelka lesného nedošlo k významnejším zmenám ich kvality a rozsahu v porovnaní so stavom v období, keď bola vymedzená sústava CHVÚ. Je žiaduce pokračovať v mapovaní nových výskytových lokalít, hlavne na pasienkoch v rôznom štádiu sukcesie, s brezou, borievkou a takmer vždy zastúpenou borovicou, ktoré sú hlavnými biotopmi lelka na území CHVÚ Bukovské vrchy.

Druhý najvyšší počet chrapkáčov poľných na Slovensku (200 – 250 párov) sa odhadoval práve v Bukovských vrchoch, na základe zberov kvantitatívnych údajov v rokoch 1990 – 2003 (Rybanič et al. 2004, SOS/BirdLife Slovensko 2010). Mapovaním v r. 2010 – 2012 je veľkosť populácie odhadnutá na 150 – 200 volajúcich samcov. Populácia je za obdobie 10 rokov stabilná, alebo s miernymi výkyvmi do 20 %. V prípade hniezdnych biotopov došlo k významnejším pozitívnym zmenám iba v intravilánoch bývalých obci v zátopovej oblasti Vodárenskej nádrže Starina zvýšením podielu extenzívne využívaných trávnatých porastov a úhorov s ruderálnymi spoločenstvami mrkvovitých a nitrofilných rastlín s rozptýlenými krovinami.

V CHVÚ Bukovské vrchy hniezdi podľa kvantitatívnych údajov v rokoch 1990 – 2003 štvrtá najväčšia populácia jariabka hôrneho na Slovensku, 700 – 800 párov (Rybanič et al. 2004, SOS/BirdLife Slovensko 2010). Mapovaním v r. 2010 – 2012 je veľ-

kosť populácie odhadnutá na 600 – 700 párov, čo predstavuje 16,7 % slovenskej hniezdnej populácie druhu (Danko et al. 2002). Populácia je za obdobie 10 rokov stabilná, alebo s miernymi výkyvmi do 20 %. Lesnou hospodárskou činnosťou a tým aj rozpracovaním porastov sa pre jariabka vytvárajú vhodné stanovištné podmienky – vertikálne výrazne diferencované lesné porasty.

Výsledky mapovania kritériových druhov vtákov v CHVÚ Bukovské vrchy

Druh	Počet transektov	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Chrapkáč poľný	38	200-250	150-200
Jariabok hôrny	82	700-800	600-700
Lelek lesný	35	50-100	50-100

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Monitoring populácií dravých vtákov sa prevádza na území CHVÚ Bukovské vrchy od roku 1977. Pri vymedzení sústavy CHVÚ v r. 2003 bola veľkosť populácie orla krikľavého odhadnutá na 13 párov a včelára lesného taktiež na 13 párov (SOS/BirdLife Slovensko 2010). Mapovanie v r. 2010 – 2012 potvrdilo u týchto dvoch druhov stabilnosť populácie, kým u sovy dlhochvostej sa zistil nárast (z 50 na 75 párov) oproti výsledkom z rokov 1990 – 2003, čo však môže svedčiť iba o kvalitnejšom mapovaní.

Na základe zberov kvantitatívnych údajov v rokoch 1990 – 2003 sa veľkosť populácie žlny sivej odhadovala na 80 párov, ďatľa bielochrbtého na 150 párov a tesára čierneho na 100 párov (SOS/BirdLife Slovensko 2010). Najpresnejší odhad populácie žlny sivej, ďatľa bielochrbtého a tesára čierneho prezentuje práca Hondonga (2004), kde sa na území CHVÚ Bukovské vrchy v rokoch 2001 -2003 urobil metódou Distance Sampling (Buckland et al. 2001) kvantitatívny výskum na 85 transektov s celkovou dĺžkou 147 km (veľkosť populácie žlny sivej bola odhadnutá na 220 párov, ďatľa bielochrbtého na 300 párov a tesára čierneho na 180 párov. Mapovaním v r. 2010 – 2012 bola veľkosť populácie žlny sivej odhadnutá na 350 – 450 párov, ďatľa bielochrbtého na 500 – 600 párov a tesára čierneho na 350 – 400 párov. U rybárika riečneho sa v r. 2010 – 2012 zistil pokles populácie. Kým v r. 2001 – 2003 bola populácia odhadovaná na 15 párov (SOS/BirdLife Slovensko 2010), tak v súčasnosti je veľkosť populácie odhadnutá na 9 párov. Kvantitatívnym výskumom v rokoch 1990 – 2003 sa veľkosť populácie muchárika bielokrkého odhadovala na 2600 párov a muchárika malého na 1000 párov. Nárast populácie bol zistený mapovaním v r. 2010 – 2012 u muchárika malého. Populácia muchárika bielokrkého je za obdobie 10 rokov stabilná, alebo s miernymi výkyvmi do 20 %. Výskyt strakoša veľkého na území CHVÚ Bukovské vrchy počas mapovania v r. 2010 – 2012 nebol zaznamenaný. Jednotlivé exemplare boli pozorované iba v zimných mesiacoch.

Výsledky mapovania ďalších významných druhov vtákov v CHVÚ Bukovské vrchy

Druh	Počet transektov	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Bocian čierny	0	8-10	6-9
Ďateľ bielochrbtý	54	150-250	500-600
Krutohlav hnedý	0	300-400	nemapoval sa
Muchárik bielokrký	36	2600	2400-3300
Muchárik malý	84	1000	1200-2000

Orol krikľavý	0	12-14	13
Penica jarabá	0	150-300	nemapoval sa
Prepelica poľná	0	40	nemapoval sa
Rybárik riečny	12	15-20	8-10
Sova dlhochvostá	0	26-35	75
Strakoš veľký	11	20-25	0
Tesár čierny	36	150-250	350-400
Včelár lesný		12-14	13
Žlna sivá	50	70-90	180-220
Žltochvost hôrny	0	300-400	nemapoval sa

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

V súčasnosti sú najväčšími ohrozeniami pre populácie vybraných vtáčích lesná hospodárska činnosť (hlavne ťažba dreva,) na vyše 10 % vhodných hniezdnych a potravných biotopov, hlavne v hniezdnom období a s tým súvisiace aj vyrušovanie hniezdiacich vtákov (hlavne dravých vtákov a sov), fragmentácia biotopov (čo však ale vyhovuje jariabkovi), výrub alebo vykonávanie akýchkoľvek zásahov do drevín rastúcich mimo lesa od 15. 3. do 31. 7. (hlavne výroba drevoštiepky), zmeny v tradičnom využívaní krajiny (upustenie od pastvy, zarastanie lúk a pasienkov – úbytok potravných biotopov dravých vtákov), vypaľovanie trávnych porastov. Na 25 – 50 % lokalít chrapkáča poľného prebiehajú v čase hniezdenia agrotechnické zásahy. Menej ako 50 % hniezdnych lokalít chrapkáča poľného je kosených od stredu ku okrajom. Nedostatočná kontrola dodržiavania legislatívy ochrany životného prostredia v dôsledku nedostatočných kapacít Štátnej ochrany prírody SR a s tým súvisiace nedodržiavanie ustanovení vyhlášky MŽP č. 25/2008 Z. z. vlastníkmi a užívateľmi.

OPATRENIA

Opatrenia za účelom zabezpečenie priaznivého stavu biotopov druhov vtákov európskeho významu a biotopov sťahovavých druhov vtákov chrapkáča poľného, bociana čierneho, orla krikľavého, včelára lesného, rybárika riečneho, sovy dlhochvostej, žlny sivej, tesára čierneho, ďatľa bielochrbtého, penice jarabej, muchárika malého, muchárika bielokrkého, strakoša veľkého, prepelice poľnej, krutohlava hnedého, žltochvosta hôrneho, lelka lesného, jariabka hôrneho a zabezpečenia podmienok ich prežitia a rozmnožovania: 1) za účelom obmedzenia priamych strát na zistených lokalitách druhov kontrolovať dodržiavanie ustanovení vyhlášky MŽP č. 25/2008 Z. z., 2) pokračovať v mapovaní a monitoringu nových výskytových lokalít a zabezpečiť dlhodobý vhodný manažment na tých kľúčových hniezdiskách, ktoré sú ohrozené, 3) monitorovať a kontrolovať výrub alebo vykonávanie akýchkoľvek zásahov do drevín rastúcich mimo lesa (hlavne výrobu drevoštiepky), 4) za účelom zachovania hniezdnych lokalít podporovať tradičné využívanie pôdy a vylúčiť zmeny využívania pozemkov, meliorácie, odvodnenia, terénne úpravy – odstraňovanie medzí, zalesňovanie a pod., 5) vylúčiť používanie chemických látok, umelých hnojív vrátane hnojovice na významných hniezdnych lokalitách, 6) monitorovať znečisťovanie vodných tokov splaškami, odpadkami a vypúšťaním močovky, 7) monitorovať a eliminovať negatívne vplyvy výkonu rybárskeho práva a rekreačných aktivít, 8) v nutných prípadoch upravovať hniezdne steny, vytvárať nové hniezdne možnosti rybárika riečneho, 9) spolupracovať s vlastníkmi a užívateľmi lesných pozemkov pri tvorbe programov starostlivosti o les, projektov pozemkových úprav, najmä pri aplikácií metód obhospodarovania vyhovujúcim ekologickým a biologickým nárokom týchto druhov a ich výskytových lokalít, spolupracovať so správcami tokov pri zabezpečovaní ochrany rybárika a jeho hniezdnych lokalít, 10) organizovať výchovno-vzdelávacie podujatia (napr. prednášky, besedy) zamerané na vytvorenie pozitívneho vzťahu verejnosti, vlastníkov a užívateľov k týmto druhom, upozornenie na problematiku ich ochrany, vydávať propagačné materiály, 6) ďalšie opatrenia, ktorých potreba sa preukáže systematickým monitoringom a na základe vedeckých prác a dát.

5.2. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE CEROVÁ VRCHOVINA – PORIMAVIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 30/2008 Z. z.
Účinnosť: 1. 2. 2008
Kód územia: SKCHVU003
Rozloha: 30 187,70 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: strakoš kolesár (*Lanius minor*), škovránik stromový (*Lullula arborea*), včelárok zlatý (*Merops apiaster*), výrik lesný (*Otus scops*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bučiačik močiarny (*Ixobrychus minutus*), ďateľ prostredný (*Dendrocopos medius*), hrdlička poľná (*Streptopelia turtur*), kaňa močiarna (*Circus aeruginosus*), krutohlav hnedý (*Jynx torquilla*), penica jarabá (*Sylvia nisoria*), pipíška chochlatá (*Galerida cristata*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), rybárik riečny (*Alcedo atthis*), včelár lesný (*Pernis apivorus*), výr skalný (*Bubo bubo*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

V súčasnosti možno vyhodnotiť populačnú veľkosť a krátkodobé populačné trendy 4 kritériových druhov vtákov CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie vzhľadom na dva dostupné odhady, vyhotovené pre obdobie rokov 1990 – 2002 (Rybanič a kol. 2003), 2008 – 2013 (Černecký a kol. 2014) a výsledky mapovania v rámci projektu ŠF Vtáky (2010 – 2012).

Výsledky mapovania kritériových druhov vtákov v CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Strakoš kolesár	20–25	7–12
Škovránik stromový	100–135	80–150
Včelárik zlatý	70–70	110–150
Výrik lesný	5–10	3–5

Výsledky mapovania v období 2010 – 2012 v porovnaní s výsledkami mapovania v období 1990–2002 naznačujú výrazný pokles hniezdnej početnosti strakoša kolesára a stabilnú početnosť škovránika stromového. Výsledky mapovania pre oba tieto druhy tiež naznačujú nárast fluktuácie populačných stavov. Ako pokles boli vyhodnotené populačné trendy aj pre výrika lesného a včelárika zlatého (Černecký et al. 2014).

Početnosť aj populačný trend strakoša kolesára korešponduje so stavom pre priľahlé CHVÚ Poiplie (Mojžiš et al. 2010, Černecký et al. 2014) a odráža pokračujúci ústup druhu na západnom okraji jeho hniezdneho areálu. V protiklade s CHVÚ Poiplie, kde je populácia druhu značne fragmentovaná, však strakoš kolesár v CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie vykazuje ešte pomerne súvislú populáciu a lokálne vyššiu hniezdnu hustotu v kotlinovej časti CHVÚ, konkrétne pozdĺž rieky Slaná. Je potrebné poznamenať, že kotlinový charakter je zastúpený v predmetnom CHVÚ iba na relatívne malej časti. Zaujímavé je tiež porovnanie situácie s CHVÚ Poľana, pretože druh sa v CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie v jeho kopcovitejších častiach s extenzívne obhospodarovanými lúkami a pasienkami nevyskytuje a nachádza sa iba v kotlinových častiach s intenzívnejším poľnohospodárstvom.

Súčasné podmienky v predmetnom CHVÚ, konkrétne v xerotermných častiach Cerovej vrchoviny, sa podľa výsledkov posledného mapovania javia ako priaznivé pre početnosť a populačné trendy škovránika stromového. Systematický monitoring druhu v budúcnosti, konkrétne pravidelným sledovaním početnosti na niekoľkých reprezentatívnych transektoch,

bude potrebný na presnejší odhad miery medziročnej fluktuácie populačných stavov a zistenie prípadných príčin fluktuácie.

V prípade včelárika zlatého jestvuje diskrepancia medzi odhadom vedeckého návrhu a nedávnym mapovaním. Z toho vyplývajúci rozpor pre populačný trend, súvisí s podhodnotením odhadov vo vedeckom návrhu. Systematickejší monitoring druhu na jednej strane odhalil vyššiu priemernú početnosť, ale z krátkodobého hľadiska aj pokles populačných stavov druhu v CHVÚ. Početnosť tohto druhu je vo vhodnom biotope vysoko závislá od ľudskej aktivity a hlavnou príčinou poklesu je aj v predmetnom CHVÚ najmä strata hniezdneho biotopu.

Výsledky mapovania projektu ŠF Vtáky indikujú výrazný pokles početnosti výrik lesného v CHVÚ. Je však potrebné poznamenať, že mapovanie tohto druhu je relatívne časovo náročné a výsledky pre tak rozsiahle územie nemusia znamenať reálny pokles populačných stavov. Toto tvrdenie je podoprené zistením relatívne stabilného minimálneho počtu tokajúcich vtákov aj počas poveternostne nepriaznivejších rokoch, kedy druh v iných častiach Slovenska (napr. CHVÚ Poiplie) nebol zistený. Druh bol počas posledného mapovania registrovaný v severnej časti CHVÚ, kde sa v nedávnej minulosti nachádzali viaceré hniezdne stanovištia (napr. Sárosssy 2001, Kohulák ex Danko et al. 2002), zriedkavejšie ako v južnej časti. V nasledujúcom období bude potrebné zistiť, či sa jedná o skutočný areálový trend alebo metodologický artefakt.

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Odhady početnosti a trendov pre nekritériové vtáčie druhy územia, ktoré sú predmetom ochrany, sa dajú vyhodnotiť tiež z pohľadu dvoch dostupných odhadov (Rybanič et al. 2013, mapovanie v projekte ŠF Vtáky).

Výsledky mapovania ďalších významných druhov vtákov v CHVÚ Cerová vrchovina – Porimavie

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Bučiačik močiarny	2–4	3–6
Ďateľ prostredný	100–150	150–300
Hrdlička poľná	400–400	250–450
Kaňa močiarna	6–10	4–7
Krutohlav hnedý	70–100	120–140
Penica jarabá	150–200	150–200
Pipíška chochlatá	70–70	8–12
Prepelica poľná	150–200	125–175
Rybárik riečny	10–15	8–12
Včelár lesný	10–10	10–15
Výr skalný	1–1	1–3

Výsledky mapovania v rokoch 2010 – 2012 naznačujú z krátkodobého hľadiska relatívne stabilnú hniezdnu početnosť a priaznivé reprodukčné podmienky pre rybárika riečneho, výra skalného, kaňu močiarnu, ďatľa prostredného, krutohlava hnedého, včelára lesného a hrdličku poľnú. Negatívne sa nedá vnímať ani výsledok fluktuácie stavov bučiačika močiarneho, ktoré sú pre tento druh prirodzené. Pri porovnaní aktuálnych odhadov s odhadmi vedeckého návrhu je zrejmé, že systematickejším mapovaním CHVÚ došlo k určitej korekcii údajov najmä pre dovtedy menej intenzívne mapované druhy (ďateľ prostredný, hrdlička poľná, krutohlav hnedý, pipíška chochlatá, prepelica poľná, rybárik riečny, včelár lesný). Interpretácia rozdielov medzi dvoma odhadmi je preto obtiažna najmä pre tieto druhy. V prípade 3 druhov otvorenej krajiny boli krátkodobé zmeny v početnosti vyhodnotené ako pokles stavov: penica jarabá, pipíška chochlatá, prepelica poľná. Pokles pre prepelicu poľnú a penicu jarabú je prekvapujúci, pretože na Slovensku ide o druhy so stabilným populačným a areálovým trendom (Danko et al. 2002) a územie CHVÚ by malo pre ne predstavovať optimálne hniezdne podmienky. Podobne ako

pre škovránika stromového bude pre spoľahlivejšie určenie trendov potrebné hniezdnu početnosť pravidelne mapovať na niekoľkých reprezentatívnych transektoch. Negatívne populačné trendy pre pipíšku chochlatú korešpondujú so situáciou v priľahlých CHVÚ a sú pravdepodobne dôsledkom vplyvu nadregionálnych faktorov (napr. silné zimy).

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Najvýznamnejším antropickým ohrozením priaznivých stavov kritériových druhov vtákov v CHVÚ je postupná premena biotopov otvorenej kultúrnej krajiny s mozaikou nízkych trávnatých porastov a rozptýleným stromovým a krovinovým porastom. Premena týchto biotopov zahŕňa sukcesné zarastanie lúk a pasienkov. Na druhej strane na biotop negatívne vplýva aj intenzifikácia pasenia, veľkoplošné kosenie, sceľovanie pozemkov a zvýšená intenzifikácia a chemizácia rastlinnej výroby. Ohrozením je tiež postupný úbytok vysokokmenných drevín na tradičných hniezdnych stanovištiach strakoša kolesára a výrika lesného. Dôležitým je najmä zánik líniových porastov na okraji extenzívne obhospodarovanej pôdy (lúky, pasienky, nízky a riedky porast poľnohospodárskych plodín). V prípade včelárika zlatého je najdôležitejším ohrozením deštrukcia piesčitých ťažobných stien a postupné zosvahovávanie neudržiavaných hniezdnych stanovíšť. Významným vplyvom sú poveternostné podmienky počas leta a zimy, ktoré ovplyvňujú hniezdnu početnosť druhov viazaných na vodu (bučiačik močiarny, kaňa močiarna), ale i zimnú mortalitu stálych druhov (pipíška chochlatá, výr skalný, ďateľ prostredný).

OPATRENIA

Pre zabránenie postupnej degradácie lúčnych biotopov sa vzhľadom na rozľahlosť územia ako najúčinnejšia javí podpora tradičného – extenzívneho hospodárenia. Mala by smerovať predovšetkým na udržanie rozsiahlych pozemkov udržujúcich bohatú mozaikovitosť krajiny alebo série viacerých susediacich maloplošných hospodárstiev udržujúcich pozemky extenzívnou pastvou alebo kosením, najmä ponechávaním častí trávnych porastov počas jednotlivých rokov bez pasenia alebo kosenia. Mechanizované mozaikovité kosenie trávnatej vegetácie je potrebné zabezpečiť prioritne v okolí všetkých známych hniezdnych stanovíšť strakoša kolesára. Kosenie by sa malo vykonávať počas roka postupne, vytváraním pásov s kosenými a nekosenými plochami. Pre známe hniezdne stanovištia strakoša kolesára je potrebné zabezpečiť aj údržbu a prípadnú náhradnú výsadbu líniových porastov listnatých drevín. Pre včelárika zlatého sa ako najúčinnejšia javí revitalizácia a údržba vybraných bývalých pieskových lomov, najmä na takých lokalitách, kde hrozí nižšia miera konfliktu druhu s človekom (včelári, ťažba piesku). Zvýšená ochrana hniezdnych lokalít včelárika zlatého pred ťažbou je potrebná aj napriek zákazu ťažby uvedenej vo vyhláške, pretože na lokalitách nezriedka dochádza k ťažbe aj počas hniezdnej doby.

5.3. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE DOLNÉ POHRONIE

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE:

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 27/2008 Z. z.
Účinnosť: 1. 2. 2008
Kód územia: SKCHVU004
Rozloha: 229,32 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: včelárik zlatý (*Merops apiaster*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: -

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Z CHVÚ Dolné Pohronie je publikovaných iba niekoľko údajov o početnosti včelárika zlatého. V návrhu Národného zoznamu Chránených vtáčích území (Rybanič et al. 2003) je uvedených 70 párov hniezdiacich v danej oblasti na pôvodnej ploche o výmere 1210 ha. Darolová (in litt.) uvádza ako optimálne obdobie čo do početnosti hniezdiacich včelárikov zlatých

rozpätie rokov 1996 – 2002, kedy v danom území bolo zaznamenané hniezdenie okolo 100 párov. Súčasťou navrhovaného územia bola aj aktívna ťažobná stena, ktorá bola následne z návrhu vyňatá. Počet hniezdiacich párov počítal aj s touto lokalitou. V súčasnosti je stav hniezdnej populácie na úrovni 50 – 62 párov. Z uvedeného je zrejmý pokles početnosti populácie druhu v predmetnom území, čo sa čiastočne vysvetľuje vyňatím jednej z pôvodne navrhovaných lokalít z CHVÚ.

Výsledky mapovania kritériových druhov vtákov v CHVÚ Dolné Pohronie

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Včelárik zlatý	91 - 100	50 - 62

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Priamo z oblasti CHVÚ resp. z jeho tesnej blízkosti je známe hniezdenie druhov strakoš obyčajný, brehuľa hnedá, príhľaviar čiernohlavý, penica jarabá, pipíška chochlatá a škovránok poľný. Z roku 2008 je v oblasti známe aj hniezdenie ľabtušky poľnej.

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Ohrozenia a negatívne vplyvy v rámci CHVÚ je možné rozdeliť do 3 skupín: ohrozenia hniezdneho biotopu, ohrozenia priamymi zásahmi človeka v hniezdnom období a ohrozenie vyplývajúce z nedostatku potravy v okolí hniezdísk.

Prvá skupina ohrození je z pohľadu CHVÚ najakútnejšia. V krátkom časovom horizonte došlo k značnej degradácii hniezdnych stien v dôsledku zarastania a/alebo vplyvom zosuvov materiálu stien, ktoré umožňujú rýchly rozvoj bylinnej etáže a náletových drevín vrátane inváznych druhov (napr. pajaseň žliazkatý (*Allianthus altissima*). Zarastanie a spevňovanie kedysi obnažených a kolmých stien výrazne zredukovalo hniezdne možnosti pre včeláriky zlaté, časť bývalých hniezdnych stien už v súčasnosti nie je využívaná vôbec alebo iba v minimálnej miere (vzdialenejšia lokalita od obce Bátorove Kosihy, Pastovce, menšie časti steny v lokalite Jurský Chlm), v ďalších došlo k zníženiu počtu hniezdiacich párov (Pastovce, Pereš, Bátorove Kosihy bližšie k obci). Erodované hniezdne steny sa stávajú pre hniezdne páry menej atraktívne a zároveň zosuvy a s tým spojené zmierňovanie sklonu stien umožňuje prístup prípadným predátorom, ktoré ohrozujú znášky, mláďatá, ale aj dospelé jedince na hniezde (Pereš, Virt). Druhá skupina ohrození je spojená s vplyvom zo strany človeka. Ide predovšetkým o nelegálnu ťažbu piesku počas hniezdneho obdobia.

Závažným a do veľkej miery chybným krokom pre ochranu a dlhodobú udržateľnosť vhodných podmienok CHVÚ bolo radikálne zníženie reálnej rozlohy územia v porovnaní s navrhovanou rozlohou. Prejavuje sa to nielen v nedostatočnej ochrane a možnosti zachovania potravných biotopov v tesnej blízkosti hniezdnych stien, ale aj v uplatňovaní požiadaviek na redukciu používania chemikálií (insekticídy, herbicídy) pri poľnohospodárskych činnostiach na okolitých pozemkoch. Súčasný stav vo významnej miere prispieva k redukcii možných prirodzených potravných zdrojov hniezdiacich vtákov. Sekundárne je možné ako negatívny dopad zníženia rozlohy CHVÚ vnímať aj nemožnosť manažmentových úprav v rámci projektov naviazaných na systém území Natura 2000 v širšom okolí hniezdnych stien (napr. projektovo iniciované zatrávnenie a pasenie).

OPATRENIA

Väčšina hniezdnych biotopov na území CHVÚ vznikla ľudskou činnosťou. Prirodzené procesy spôsobujúce laterálnu eróziou prispievajúcu k obnove kolmých stien v oblasti chýbajú. Preto je pre dlhodobé udržanie druhu a jeho hniezdnych biotopov v oblasti nevyhnutná pravidelná úprava hniezdnych stien a ich okolia. Dlhodobým opatrením pre zabránenie sukcesného zarastania stien od ich bázy je zavedenie tradičnej pastvy v okolí stien. Opatrenie by prispelo zároveň k prevencii nelegálnej ťažby počas hniezdneho obdobia, vzniku čiernych skládok v okolí hniezdnych biotopov a súčasne by predstavovalo podporu diverzity potravných biotopov Opatrenie má tiež potenciál pre ďalšie vzácne druhy viazané v minulosti na uvedené územia (napr. *Anthus campestris, Lanius minor*).

V miestach, kde nie je možné spásanie v blízkosti hniezdnych stien, je potrebné aspoň raz za dva roky odstrániť náletové dreviny v okolí hniezdnych stien, a to v mimohniezdnom období. Odstránenie náletových drevín bolo realizované v marci roku 2006 v časti Jurský Chlm (pozdĺž hlavnej hniezdnej steny) s pozitívnymi výsledkami v nasledujúcej hniezdnej sezóne, kedy tu zahniezdilo 20 párov včelárika (Muránsky & Lengyel 2006). Okrem náletových drevín je nevyhnutné v niekoľkoroč-

ných intervaloch odstraňovať zosunutý materiál – v niektorých prípadoch s použitím ťažkej techniky. Bez úpravy jednotlivých lokalít je vysoko pravdepodobné, že v priebehu niekoľkých rokov dôjde k postupnému zániku hniezdnych biotopov v predmetnom CHVÚ. V hniezdnom období je žiaduca tiež častejšia kontrola hniezdnych stien ako prevencia ilegálnej ťažby piesku. V oblastiach s aktívnou ťažbou piesku je potrebné zo strany dotknutých orgánov jednoznačné usmernenie pre prevádzkovateľov ťažobných prác vyžadujúce po ukončení ťažby skolmenie odkrytých stien v celej dĺžke vrátane odvozu prebytočného materiálu. Pre zlepšenie potravných habitatov v tesnej blízkosti hniezdnych stien ako aj v širšom okolí je vhodným opatrením zväčšenie plochy CHVÚ na pôvodne plánovanú rozlohu. Tento krok by prispel k lepšiemu postaveniu orgánov ochrany prírody SR s miestnymi obyvateľmi hospodáriacimi na okolitých pozemkoch. Zároveň by bol tento krok pozitívny vo vzťahu k zlepšeniu celkového povedomia o území medzi širokou verejnosťou.

5.4. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE DOLNÉ POVAŽIE

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE:

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 593/2006 Z. z.
Účinnosť: 15. 11. 2006
Kód územia: SKCHVU005
Rozloha: 31 195,50 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: ďateľ hnedkavý (*Dendrocopos syriacus*), kaňa močiarna (*Circus aeruginosus*), krakľa belasá (*Coracias garrulus*), ľabtuška poľná (*Anthus campestris*), sokol kobcovitý (*Falco vespertinus*), strakoš kolesár (*Lanius minor*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: penica jarabá (*Sylvia nisoria*), pipíška chochlatá (*Galerida cristata*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), pŕhľaviar čiernohlavý (*Saxicola rubicola*), rybárik riečny (*Alcedo atthis*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

V CHVÚ Dolné Považie patrí kaňa močiarna k bežnejším druhom hniezdiacich dravcov. Hniezdi v trvalých a aj periodických mokradiach, pomaly tečúcich vodných tokoch (Žitava), ale aj v agrocenózach v porastoch obilnín a menej aj v porastoch repky olejnej. Nárast hniezdení v agrocenózach je v území badaný po roku 2000. V území predovšetkým koncom 90. rokov 20. storočia došlo k výraznejšiemu nárastu hniezdnej populácie druhu, pričom bol zisťovaný i vysoký počet nehniezdiacich nedospelých jedincov v agrocenózach. K ustáleniu hniezdnej populácie došlo približne po roku 2010, kedy bolo badať aj čiastočný pokles nehniezdiacich jedincov. Pre druh sú typické zhromaždiská pred a počas migrácie najmä v období august – október (november). Známe sú stabilné nocoviská napríklad na slaniskách alebo v mokradiach, alebo príležitostné podľa druhu poľnohospodárskych kultúr, napr. ruderálne porasty po žatve, periodické mokrade na ornej pôde, lucernoviská, porasty sóje a i. Priemerný počet hniezdiacich párov v CHVÚ Dolné Považie je podľa Rybaniča et al. (2004) 19 – 40 párov. Stav populácie v CHVÚ Dolné Považie je hodnotený ako dobrý. Populácia sa ukazuje byť stabilizovaná. Mapovanie neprebieha každý rok celoplošne, ale kontrolujú sa známe hniezdiská v pravidelných intervaloch.

Hlavná časť hniezdnej populácie ďatľa hnedkavého je viazaná na intravilány obcí a miest, ktoré sú však vyňaté z územia. Tu hniezdievajú hlavne v starších orechoch vlašských a v rôznych ovocných stromoch. Známe sú hniezdiská i priamo v intravilánoch väčších miest, ako sú napr. Nové Zámky (hniezdna dutina v breze na frekventovanej ulici). V intravilánoch obcí a miest tiež pravidelne zimujú. Druhá časť hniezdnej populácie, ktorá je však oveľa rozptýlenejšia, osídľuje voľnú krajinu s riedkymi stromoradiami, starými solitérnymi stromami, malými poľnými lesíkmi alebo samotami s ovocnými sadmi a záhradami. Vo voľnej krajine obľubuje staré riedke agátové aleje v okolí poľných ciest, riedke aleje s orechmi vlašskými, pagaštanmi, aleje tvorené starými a vysokými topoľmi, riedke lesíky s topoľmi a tiež líniové pobrežné porasty vŕb pozdĺž riek. Rybanič et al. (2004) odhadujú veľkosť hniezdnej populácie v CHVÚ na 20 – 80 párov. Populácia druhu sa monitoruje každý rok na vybraných lokalitách.

V CHVÚ Dolné Považie početnosť ľabtušky poľnej výrazne klesá. Časť hniezdnej populácie obsadzuje trvalé trávne porasty, slaniská, kosené hrádze. Druhým typom obsadzovaného hniezdneho prostredia sú agrocenózy, predovšetkým v miestach s výskytom piesčitých pôd, kde páry môžu vytvárať až voľné zoskupenia (Nesvady – Líščie diery). Druh obsadzuje i riedke zárasty obilia (hlavne jariny jačmeňa), mladé kukuričné polia (s obnaženým povrchom pôdy), resp. rozhranie viacerých druhov poľnohospodárskych kultúr, často okraje lucernovísk. Obľubuje obnažený pôdny substrát. Rád si vyhľadáva potravu i na aktívne využívaných poľných cestách. S obľubou využíva i plochy s ťažbou pieskov, štrkopieskov, kde je množstvo obnaženého substrátu. Rybanič et al. (2004) uvádzajú veľkosť hniezdnej populácie na 50 – 90 párov. V súčasnosti je populačný trend výrazne klesajúci a početnosť je odhadovaná do 10 párov, pričom v roku 2013 boli zistené len 2 páry v lokalite Líščie diery pri Nesvadoch. Príčiny poklesu súvisia pravdepodobne so súčasným intenzívnym poľnohospodárstvom, premenou lúk a pasienkov na ornú pôdu a chýbajúcu pastvu vo voľnej krajine, ktorá by zabezpečila vhodné potravné a hniezdne biotopy.

V CHVÚ Dolné Považie dochádza od obdobia 2010 k výraznému ústupu strakoša kolesára s vysoko negatívnym trendom hniezdnej populácie. Zanikli viaceré stabilné hniezdne lokality a v prípade, že nenastane v CHVÚ zmena v hospodárení, je možné očakávať, že sa populácia druhu bude pohybovať na kriticky nízkej hodnote, resp. môže dôjsť k vymiznutiu druhu, ako v prípade krakle belasej či sokola kobcovitého. Druh je viazaný na poľnohospodársku krajinu, kde hniezdi hlavne v korunách solitérnych topoľoch, agátoch alebo v riedkych topoľových, agátových alejách s absenciou krovitého podrastu a s prítomným trávnatým podrastom. K tradičným hniezdiskám patrili v minulosti aj slaniská a ich okolie. Výrazný ústup druhu môže súvisieť s viacerými faktormi, najmä zmena kvality hniezdnych biotopov, intenzifikácia poľnohospodárstva a tiež situácia na migračných trasách a zimoviskách. Rybanič et al. (2004) uvádzajú veľkosť hniezdnej populácie 50 – 90 párov. Po roku 2010 početnosť v území klesla pod 10 párov a trend je dlhodobo klesajúci. V roku 2013 boli známe už len niekoľké hniezdne páry. V roku 2014 hniezdil v území CHVÚ len 1 pár.

Sokol kobcovitý je v CHVÚ Dolné Považie za posledných 5 rokov o vzácne hniezdiaci druh dravca. Hniezdi v poľnohospodárskej krajine s poľnými lesíkmi, stromoradiami v blízkosti trvalých trávnych porastov, slanísk či mokradí. V agrocenózach preferuje predovšetkým lucernoviská a obilné polia (lov hlodavcov, ale i hmyzu, predovšetkým veľkých druhov kobyliek). V sledovanej perióde 5 rokov hniezdil druh v rámci CHVÚ v kolónii havranov čiernych (*Corvus frugilegus*) v Tvrdošovciach. Okrem havraních kolónií sú známe aj solitérne hniezdenia, alebo rozvoľnené hniezdenia v stromoradiach, remízkach v stračích hniezdach (napr. Šurany, Akomáň, Tvrdošovce – Nové Rastislavice). Rybanič et al. (2004) uvádzajú pre CHVÚ 3 – 8 párov. V rokoch 2011 – 2013 hniezdenie druhu v území už nebolo potvrdené. Po roku 2000 došlo postupne k výraznému ústupu druhu. Pravdepodobne to súvisí so zmenou hniezdisk v dôsledku intenzifikácie poľnohospodárstva a pestovania kukurice a olejovín, znižovania potravnej bázy a tiež aj s postupným zánikom hniezdnych kolónií havranov po roku 2000 (v roku 2013 existuje v CHVÚ už len jediná hniezdna kolónia havranov v k.ú. obce Tvrdošovce). Počas jarnej a jesennej migrácie sa druh vyskytuje v rôznych častiach CHVÚ, častejšie napr. v blízkosti a na lucernových poliach. Počas migrácie bývajú jedince často pozorované pri odpočinku a love potravy na 22 kV až 110 kV elektrických vedeniach.

Krakľa belasá má v CHVÚ negatívny populačný trend a od roku 2011 tu nehniezdi. Posledné známe hniezdisko severne od Komárna v k.ú. obcí Lándor, Martovce, Hurbanovo predstavuje pestrú poľnohospodársku krajinu s kosenými lúkami, zazemnenými riečnymi meandrami, mokraďami a agrocenózami. V území hniezdil hlavne v korunách solitérnych topoľov alebo v topoľových alejách (Bohuš 2008). Na lov potravy druh využíval kosené lúky, hrádze, ale i mäkké nezarastené poľné cesty, či rôzne druhy poľnohospodárskych kultúr, ako napr. kukuričné polia s nízkym porastom do obdobia vyrastenia kukurice, obilné polia a strniská po žatve a kosbe. Predovšetkým po roku 2010 nastáva markantný pokles početnosti hniezdnej populácie, čo môže súvisieť s viacerými faktormi (zmena kvality hniezdnych biotopov, intenzifikácia poľnohospodárstva, úbytok potravnej bázy, situácia na migračných trasách a zimoviskách a i.). V území sa tiež uvádza veľkosť hniezdnej populácie 2 – 11 párov (Rybanič et al. 2004) z obdobia, keď kraklia populácia bola v optimálnom stave. Bohuš (2007) v južnej časti CHVÚ (oblasť obce Martovce a širšie okolie) uvádza pre roky 2001 až 2006 veľkosť lokálnej hniezdnej populácie 2 – 4

páry. V rokoch 2007 až 2011 bolo v južnej časti CHVÚ registrovaných celkom 5 hniezdení na 2 lokalitách, pričom bolo úspešne vyvedených 20 mláďat a hniezdna úspešnosť bola 87 %. Posledné úspešné hniezdenie bolo zistené v roku 2010. V roku 2011 už hniezdenie nebolo zistené, iba 1 pár sa zdržiaval v oblasti, mimo známych hniezdísk (Bohuš 2011).

Výsledky mapovania kritériových druhov vtákov v CHVÚ Dolné Považie

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Ďateľ hnedkavý	20 - 80	1 - 3
Kaňa močiarna	19 - 40	9 - 28
Krakľa belasá	2 - 11	0 - 1
Ľabtuška poľná	50 - 90	1 - 3
Strakoš kolesár	50 - 90	1 - 3
Sokol kobcovitý	3 - 8	0

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Podľa národného zoznamu navrhovaných CHVÚ (Rybanič et al. 2003) hniezdi v území 15 párov rybárika riečneho. K významným hniezdiskám druhu patria kolmé steny riek Nitra, Žitava, tiež bagrovísk a štrkovísk. Druh môže byť ohrozený v dôsledku vodohospodárskych zásahov na vodných tokoch po záplavách v roku 2010, kedy SVP začal na viacerých miestach na riekach Nitra, Žitava úpravy brehov tokov.

Podľa národného zoznamu navrhovaných CHVÚ (Rybanič et al. 2003) sa odhaduje populácia prepelice poľnej v území na 350 volajúcich samcov. Hniezdi v agrocenózach, najmä obilniny, lucernoviská, trávne porasty. Na základe lokálne realizovaných monitoringov v rámci CHVÚ je možné konštatovať, že populácia ubúda.

Podľa národného zoznamu navrhovaných CHVÚ (Rybanič et al. 2003) sa odhaduje populácia pipíšky chochlatej na 100 párov. Tento stav v súčasnosti nie je pravdepodobne reálny. Chýba celoplošné mapovanie, ale je možné konštatovať, že je výskyt druhu ojedinelý, viazaný na aktívne farmy s pastvou, resp. intravilány miest a obcí, kde druh žije synantropne aj na väčších vybetónovaných plochách parkovísk pri nákupných centrách alebo čerpacích staniciach.

Podľa národného zoznamu navrhovaných CHVÚ (Rybanič et al. 2003) sa odhaduje populácia príhľaviara čiernohlavého na 1100 párov. Tento stav pravdepodobne nie je aktuálny, nakoľko po roku 2010 nastal výrazný celoplošný úbytok druhu.

Podľa národného zoznamu navrhovaných CHVÚ (Rybanič et al. 2003) sa odhaduje populácia penice jarabej na 200 párov. K presnému zhodnoteniu súčasného stavu populácie v CHVÚ chýbajú údaje, podobne ako aj k ďalším vyššie uvedeným 1 %-ným druhom CHVÚ. Udávaná početnosť nebude pravdepodobne aktuálna, nakoľko dochádza k degradácii hniezdneho biotopu v nížinnej agrárnej krajine.

Výsledky mapovania ďalších významných druhov vtákov v CHVÚ Dolné Považie

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Penica jarabá	200	11 - 20
Pipíška chochlatá	100	9 - 10
Prepelica poľná	350	49 - 60
Príhľaviar čiernohlavý	1100	28 - 35
Rybárik riečny	15	4 - 5

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Nakoľko poľnohospodársku krajinu významne ovplyvňuje pôsobenie človeka vo forme hospodárenia, podpisuje sa miera a intenzita hospodárenia aj na stav biotopov vtáctva a ich populácie. Vstupom SR do EÚ sa prijala aj dotačná politika EÚ v rámci Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP), ktorá stimuluje agropodnikateľov k zintenzívňovaniu poľnohospodárskej výroby. Tento trend podporuje aj rozvoj využívania energetických plodín (kukurica, repka) na výrobu biopalív. V dôsledku toho na najúrodnejších pôdach Podunajskej nížiny prebieha čoraz intenzívnejšie hospodárenie so sprievodným veľkoplošným pestovaním kukurice, repky olejnej či sóje s vysokou mierou využívania pesticídov a agrochemikálií. S tým spojená je aj likvidácia krajinných prvkov. Tento súčasný jav má vysoký negatívny dopad na celkovú biodiverzitu územia a obzvlášť na kritériové druhy CHVÚ, ktoré patrili už aj v minulosti medzi vzácne. V dôsledku tohto negatívneho vývoja vymizla krakľa belasá a sokol kobcovitý. Populácie strakoša kolesára a ľabtušky poľnej sú na kritickej úrovni. Všeobecne je možné pomenovať negatívne vplyvy nasledovne: intenzívne poľnohospodárstvo a veľkoplošné pestovanie energetických plodín s vysokou chemizáciou; využívanie pesticídov má negatívny dopad aj na ostatné krajinné prvky (stromoradia, aleje, remízky a i.), pričom nie je ničím nezvyčajným vidieť vyschnuté stromoradia, krovité porasty (biotopy kritériových druhov CHVÚ) po celoplošnej aplikácii herbicídov na poliach; používanie pesticídov znižuje množstvo hmyzu, čím strácajú viaceré výberové druhy CHVÚ potravnú bázu (krakľa belasá, ľabtuška poľná, strakoš kolesár, ďateľ hnedkavý, sokol červenonohý a i.); výrub stromoradí, remízok a nelesnej stromovej, krovinatej vegetácie, ovocných sadov v krajine a nenahrádzanie týchto drevín novou výsadbou, resp. premena sadov a viníc na ornú pôdu (tiež podnecuje dotačná politika v oblasti poľnohospodárstva) spôsobujú úbytok vhodných biotopov kritériových druhov; výrub nelesnej stromovej a krovinatej vegetácie popri vodných tokov za účelom získavania drevnej štiepky na energetické zhodnotenie, pričom SVP prezentuje tieto zásahy ako protipovodňové opatrenia; úprava brehov vodných tokov v rámci CHVÚ bagrovaním, napríklad na Žitave po roku 2010, ktoré realizuje SVP so zámienkou protipovodňovej ochrany a kombinuje s výrubmi drevín na štiepkovanie a spaľovanie v elektrárňach; zarastanie biotopov expanzívnymi a inváznymi drevinami a bylinami (napr. *Ailanthus altissima, Negundo aceroides* a i.) predstavuje problém pre viaceré druhy vtákov osídľujúcich riedke háje, remízky alebo nízkobylinné porasty stepného charakteru; v prípade sokola červenonohého ohrozuje jeho výskyt aj zánik kolónií havrana čierneho v minulosti, v súčasnosti existuje v rámci CHVÚ už len posledná kolónia havranov v k.ú. Tvrdošovce. Tiež môže byť limitujúce prenasledovanie krkavcovitých vtákov poľovníkmi a likvidácia ich hniezd, čím v krajine chýbajú hniezdne možnosti; znižovanie výmery TTP, opúšťanie lúk a pasienkov, ako aj zánik voľného pasenia sa podpísali pod negatívny vývoj viacerých druhov CHVÚ; priebeh poľnohospodárskych prác počas hniezdneho obdobia môže negatívne vplývať na viaceré druhy CHVÚ, napríklad kane močiarne hniezdiace v agrocenózach, tiež prepelice poľné, pipíšky chochlaté a ďalšie druhy, ktorých hniezda sa nachádzajú na zemi a sú počas žatvy, kosenia lucerny alebo iných poľnohospodárskych práca zničené. Veľkým nebezpečenstvom je aj vykonávanie mechanizovaných poľnohospodárskych prác za tmy, napríklad žatva, orba, kosenie lucerny, silážovanie. V porastoch môžu nocovať kane močiarne, ale aj ďalšie druhy, ktoré sú oslepené reflektormi a zabité strojmi. V rámci CHVÚ by sa malo obmedziť takéto nočné realizovanie kosby a žatvy. V prípade hniezdenia dravcov v agrocenózach je potrebné hniezda ochrániť ponechaním nevykosenej zóny.

OPATRENIA

V záujme zabezpečenia ochrany dotknutých výberových vtáčích druhov v CHVÚ Dolné Považie je potrebné realizovať intenzívny monitoring podľa platnej metodiky pre toto územie (SOS/BirdLife Slovensko 2013). Z pohľadu zlepšenia stavu hniezdnych a potravných biotopov je kľúčové v celom CHVÚ zabezpečiť mimo maloplošných chránených území na intenzívne obhospodarovaných plochách vytváranie a obnovu rôznych krajinných prvkov, ktoré budú predstavovať časti krajiny bez aplikovania pesticídov a agrochemikálií a budú miestom hniezdenia a vyhľadávania potravy pre vtáctvo. Takými sú stromoradia, aleje, remízky, krovité plochy, TTP, trávy na ornej pôde, úhory na ornej pôde, pásy bylinnej vegetácie popri poľných cestách, stromoradiach a poliach. V prípade, ak to je možné, je potrebné stimulovať farmárov k zakladaniu TTP a k obnove voľného pasenia v krajine. V rámci Spoločnej poľnohospodárskej politiky je nevyhnutné v rámci CHVÚ sledovať dodržiavanie podmienok tzv. „greeningu a stimulovať farmárov, aby boli tieto plochy ponechané úhorom, resp. využívané ako trávne plochy na ornej pôde, pasienky a pod. Na základe tohto plnenia budú farmárom priznávané dotácie, ktoré naopak pri nedodržaní podmienok im môžu byť odňaté. Aj keď je nastavenie ozelenenia SPP vysoko otázne, pri usmernení môžu pri vhodnom aplikovaní takéto opatrenia priniesť v súčasne zdegradovaných častiach CHVÚ pozitívny dopad na biodiverzitu a zároveň aj na výskyt a hniezdenie výberových druhov CHVÚ. V celom CHVÚ by sa výrazne zlepšili hniezdne a potravné podmienky, ak by sa na vhodných lokalitách zakladali TTP, pasienky, úhory a obnovilo sa voľné pasenie. Podporiť výsadbu stromoradí, vetrolamov, alejí z domácich drevín s prímesou ovocných stromov vo voľnej krajine, zároveň je potrebné eliminovať výruby v

krajine a ponechávať aj suché stromy v krajine, ktoré sú rezervoárom hmyzu (napríklad pre ďatľa hnedkavého), ale aj vyhliadkovým miestom počas lovu (napríklad krakľa belasá, strakoš kolesár, sokol červenonohý). Na hniezdiskách krakle belasej, sokola červenonohého, strakoša kolesára, ďatľa hnedkavého eliminovať zarastanie alejí, stromoradí, hájov, remízok a lesíkov hustou krovinatou etážou, ako aj eliminovať zahusťovanie porastov a zarastanie inváznymi drevinami a bylinami. Predmetné druhy sa vyhýbajú lokalitách s hustým podrastom krovín a takéto lokality opúšťajú. Kosenie trvalých trávnych porastov, hrádzí vodných tokov, porastov vysokých tráv (ostrice, pálky, trstina) a pod. realizovať s ohľadom na možný výskyt a hniezdenie vtáctva (napríklad kane močiarnej a i.) posunutím kosby po vyhniezdení. Popri kanáloch ponechávať po kosbe ostrovčeky trstiny alebo iných vysokých tráv v miere aspoň 30 % z celkovej rozlohy, to isté platí aj pri kosbe trstiny na rybníkoch, mokradiach. V prípade kosby TTP, resp. mulčovania úhorov ponechať časť porastov (ostrovčekovite) neskosených. Takéto ponechané plochy slúžia ako rezervoár hmyzu a semien rastlín, ktoré kolonizujú ostatné skosené plochy. Významné to je najmä pre hmyz (napríklad rovnokrídlovce), ktorý je dôležitou potravou viacerých výberových druhov CHVÚ. Takýto manažment sa aplikuje aj v cielených programoch záchrany napríklad sokola kobcovitého v Maďarsku. Kosbu lucernovísk, TTP, lúk, ale aj žatvu obilnín uskutočňovať cez deň a nie za tmy. V porastoch môžu nocovať kane močiarne, ktoré nestihnú po oslepení reflektorom uniknúť strojom a dochádza takto k častým usmrteniam. Na miestach so známymi hniezdiskami kaní močiarnych (obzvlášť aj kaní popolavých) v agrocenózach je nevyhnutné dohľadávať hniezda a vytyčovať ochranné pásma okolo hniezd. Žiadúce je ponechávať aspoň časť strnísk po žatve obilnín, olejnín a kukurice počas jesennej migrácie. Pozitívne to vplýva na potravnú bázu druhov počas neskorého leta, jesennej migrácie. Na významných zhromaždiskách a nocoviskách kaní močiarnych, ako aj hniezdiskách vzácnych druhov (krakľa belasá, sokol kobcovitý a i.) obmedziť a kontrolovať právo poľovníctva a rybárstva, eliminovať rušenie a možné zástrely, pytliactvo. Uskutočniť monitoring a ochranu periodických poľných mokradí, ktoré sa v území vytvárajú na miestach bývalých mokradí na ornej pôde. Tieto mokrade sú významným hniezdnym a aj potravným biotopom a sú ostrovom biodiverzity v agrárnej krajine. Je nevyhnutné minimálne na obdobie hniezdenia a existencie mokrade zabezpečiť ochranu a elimináciu poľnohospodárskych prác ako diskovanie vysychajúcich častí, aplikovanie herbicídov a pod. V blízkosti takýchto periodických mokradí sú v CHVÚ zaznamenávané viaceré výberové druhy CHVÚ ako: kaňa močiarna, ľabtuška poľná, sokol kobcovitý, strakoš kolesár, prepelica poľná a i., preto je ochrana týchto mokradí priamo v záujme zabezpečenia priaznivého stavu CHVÚ a jeho druhov. Pre cieľové druhy na vhodných miestach vykladať búdky (krakľa belasá), umelé hniezda a polobúdky (sokol kobcovitý) v čo najväčšej miere. V budúcnosti bude potrebné zefektívniť vyhlášku CHVÚ Dolné Považie, ktorá obsahuje viacero nedostatkov a nerieši efektívne vyššie popísané problémy v území a doplniť kritériové druhy do vyhlášky, ktorých medzné hodnoty boli zistené počas monitoringu od roku 2000, napríklad:

- šabliarka modronohá (*Recurvirostra avosetta*) – hniezdenie v CHVÚ na vhodných lokalitách vo forme voľných kolónií spolu s šišilami bocianovitými (*Himantopus himantopus*), cíbikmi chochlatými (*Vanellus vanellus*). Napríklad v lokalite Pri Novozámockom chotári a Veľký rybník v severnej časti CHVÚ v k.ú. Nové Zámky, Bánov hniezdili šabliarky v roku 2013 v počte 19-22 párov čo je 3,5 až 4-násobne vyšší počet, ako je priemerný počet hniezdnych párov v CHVÚ Senné, kde je v ako jedinom území tento druh kritériových druhom na Slovensku. Druh spĺňa pre CHVÚ Dolné Považie kritérium K1.
- kalužiak červenonohý (*Tringa totanus*) – v mokrých rokoch hniezdi na periodických poľných mokradiach v celom CHVÚ na miestach bývalých mokradí a riečnych ramien na ornej pôde. Len na lokalite Veľký rybník a Pri Novozámockom chotári hniezdi v mokrých rokoch v počte 2 až 4 párov. V celom CHVÚ v mokrých rokoch môže hniezdiť v odhadovanom počte 4 až 8 párov a spĺňa tým podmienky zaradenia CHVÚ Dolné Považie medzi 3 najvýznamnejšie územia (hniezdiská) pre druh v rámci Slovenska.
- kulík zlatý (*Pluvialis apricaria*) – zaradenie druhu medzi kritériové migrujúce druhy CHVÚ. Na základe monitoringu zistená migrácia druhu v počte 3000-3500 jedincov na jar 2009 (Gúgh 2009, Gúgh & Lengyel 2014), >1160 jedincov na jar v roku 2013 (Gúgh unpubl.). Tieto počty boli zistené len na jednej lokalite a je predpoklad, že roztrúsene po celom CHVÚ dosahuje druh počas migrácie ešte vyššiu početnosť. V roku 2009 splnil druh kritérium na zaradenie medzi výberové migrujúce druhy CHVÚ, pričom 1 % kritérium predstavuje 1750 jedincov (Wetlands International 2006).
- hus bieločelá (*Anser albifrons*) – v území migruje a zimuje v počte dosahujúcom 1 % zimujúcej Panónskej populácie t.j. viac ako 1100 jedincov (Fox A.D. et al. 2010) a tento druh spĺňa zaradenie medzi predmet ochrany. CHVÚ Dolné Považie predstavuje významné miesto pre zber potravy (denné pastviská), zhromažďovanie a nocovanie druhu, navyše sa nachádza v susedstve významných zimovísk, nocovísk severských husí (napríklad Dunaj, Váh, rybníky v Maďarsku) a zaradenie druhu medzi výberové druhy CHVÚ je logické. To potvrdzujú aj údaje z monitoringu druhu v území CHVÚ.

5.5. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE DUBNICKÉ ŠTRKOVISKO

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 435/2009 Z. z.
Účinnosť: 1. 11. 2009
Kód územia: SKCHVU006
Rozloha: 40,77 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: rybár riečny (*Sterna hirundo*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: -

KRITÉRIOVÉ DRUHY

CHVÚ Dubnické štrkovisko je jedným z 3 najvýznamnejších území na Slovensku pre hniezdenie rybára riečneho.

Prvé rybáre riečne zahniezdili na ostrovoch v roku 1999 v počte 15 párov. Kolónia sa rozrastala až do roku 2009, kedy zahniezdilo 287 párov. V máji 2010 bola na začiatku hniezdenia celá kolónia (195 párov) vyplavená povodňou na Váhu. Rybáre riečne sa pokúsili znovu zahniezdiť, ale náhradné znášky boli opätovne vyplavené júnovou povodňou. V roku 2010 rybáre riečne v CHVÚ Dubnické štrkovisko nemali žiadne úspešné hniezdenie. V roku 2011 v území hniezdilo 212 párov, v roku 2012 235 párov a v roku 2013 hniezdilo 260 párov rybárov (Benko & Chudý 2011). Časť rybárov sa do CHVÚ Dubnické štrkovisko pravdepodobne postupne presunula z CHVÚ Slňava. Presuny medzi kolóniami rybárov sú doložené výsledkami krúžkovania. Rybáre riečne hniezdia v CHVÚ Dubnické štrkovisko v zmiešanej kolónii s čajkami smejivými, pričom preferujú holé alebo málo zarastené ostrovy bez prítomnosti čajok smejivých. Na ostrovoch s prítomnosťou hniezdiacich čajok dosahujú rybáre nižšiu hniezdnu úspešnosť, nakoľko sú mláďatá aj dospelé jedince rybárov atakované zo strany agresívnejších čajok smejivých.

Výsledky mapovania kritériových druhov vtákov v CHVÚ Dubnické štrkovisko

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Rybár riečny	50 - 100	190 - 287

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

V CHVÚ Dubnické štrkovisko hniezdi od roku 2007 chavkoš nočný *(Nycticorax nycticorax)* v počte 22 – 38 párov. Od roku 2004 hniezdi v území aj čajka smejivá (*Larus ridibundus)* s početným maximom v rokoch 2007 – 2011, kedy pravidelne hniezdilo 1200 párov. Od roku 1999 každoročne hniezdia 1 – 2 páry bučiačika močiarneho, 2 páry rybárika riečneho, nepravidelne jeden pár čajky čiernohlavej a v rokoch 2006 – 2009 i čajka sivá.

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Potenciálne nebezpečenstvo predstavuje nejednoznačný štatút územia. Dubnické štrkovisko je v súčasnosti evidované ako dobývací priestor, čo v budúcnosti môže viesť ku konfliktu záujmov medzi ťažbou a cieľmi ochrany prírody. Vyhláška č. 435/2009, ktorou bolo vyhlásené CHVÚ Dubnické štrkovisko neobsahuje kľúčové ochranné opatrenie: zákaz odťaženia hniezdnych ostrovov. Rybáre riečne v CHVÚ Dubnické štrkovisko sú závislé na pravidelnom manažmente hniezdneho biotopu. Pri jeho absencii dochádza k rýchlemu zarastaniu hniezdnych ostrovov vysokým bylinným porastom a náletovými drevinami. Zarastaním sú najviac ohrozené ostrovy, na ktorých hniezdia rybáre spoločne s čajkami smejivými. Hniezdiace čajky smejivé pri nedostatku miesta na hniezdenie vytláčajú rybáre z vhodných hniezdnych ostrovov na okraj kolónie, kde

sú viac ohrozené predátormi (líška, kuna). Významné straty na mláďatách môže spôsobiť aj vyrušovanie rybármi (zanášanie a zavážanie nástrah) v blízkosti hniezdnych ostrovov a rekreačné aktivity (kúpanie, člnkovanie, fotografovanie vtáctva v kolónii). Negatívny vplyv na potravnú ponuku v území má zarybňovanie lokality v súvislosti so športovým rybárstvom. Pri vysokej rybej osádke kapra rybničného je voda v štrkovisku kalná bez vodnej vegetácie a bez dostatku malých rybiek. Rybáre sú počas hniezdenia nútené zalietať loviť mimo územia. Územie je nedostatočne zabezpečené proti povodni na rieke Váh a v rokoch 2010 a 2014 boli pri povodniach zničené znášky rybárov riečnych.

OPATRENIA

Účelom vyhlásenia CHVÚ Dubnické štrkovisko je zachovanie biotopov rybára riečneho a zabezpečenie jeho prežitia a rozmnožovania. Rybár riečny vyžaduje na hniezdenie holé, prípadne málo zarastené ostrovy pokryté štrkovým alebo piesčitým substrátom. Takýto hniezdny biotop je potrebné každoročne obnovovať na hniezdnych ostrovoch kosením, prípadne odstraňovaním vrchnej hlinitej vrstvy povrchu ostrova. Špeciálnym manažmentom na zlepšenie podmienok pre hniezdenie rybárov riečnych je pokrývanie ostrovov štrkovým substrátom a udržiavanie týchto miest bez vegetácie. Na vhodných miestach by bolo žiaduce vybudovať ďalšie hniezdne ostrovy. V budúcnosti je potrebné doplniť vyhlášku MŽP SR č. 435/2009 Z. z. o zákaz odťaženia hniezdnych ostrovov. Uplatňovaním súčasných zákazov vyhlášky CHVÚ Dubnické štrkovisko zabezpečiť, aby nedochádzalo k vyrušovaniu počas hniezdneho obdobia rekreantmi, športovými rybármi, fotografmi a pod. Je potrebné monitorovať a prípadne eliminovať v hniezdnom období naše, ale aj inváz ne druhy šeliem (napr. norok americký).

5.6. DUNAJSKÉ LUHY

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 440/2008 Z. z., novelizácia vyhláška Ministerstva životného prostredia č. 466/2014 Z.z.
Účinnosť: 15. 11. 2008 / zmeny 1.1.2014
Kód územia: SKCHVU007
Rozloha: 16 511,58 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: beluša malá (*Egretta garzetta*), haja tmavá (*Milvus migrans*), bučiačik močiarny (*Ixobrychus minutus*), čajka čiernohlavá (*Ichthyaetus melanocephalus*), hlaholka severská (*Bucephala clangula*), hrdzavka potápavá (*Netta rufina*), husi (*Anser spec.*), chochlačka sivá (*Aythya ferina*), chochlačka vrkočatá (*Aythya fuligula*), kačica divá (*Anas platyrhynchos*), kačica chrapačka (*Anas querquedula*), kačica chripľavka (*Anas strepera*), kalužiak červenonohý (*Tringa totanus*), orliak morský (*Haliaeetus albicilla*), potápač malý (*Mergellus albellus*), rybár riečny (*Sterna hirundo*), rybárik riečny (*Alcedo atthis*) a vodné vtáctvo spolu
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian čierny (*Ciconia nigra*), brehuľa riečna (*Riparia riparia*), kaňa močiarna (*Circus aeruginosus*), ľabtuška poľná (*Anthus campestris*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

CHVÚ Dunajské luhy je najvýznamnejším hniezdiskom orliaka morského na Slovensku. V rokoch 2010 – 2012 tu hniezdilo 3 – 5 párov. Hniezdiská sa nachádzajú v úsekoch CHVÚ s rozsiahlejšími lesmi (Bratislava a Vojka nad Dunajom až Klížska Nemá). Hniezdna populácia je stabilná, napriek tomu je ohrozovaná antropickými vplyvmi, priamo najmä ťažbou dreva a vyrušovaním. Zánik niektorých hniezdisk bol kompenzovaný vznikom iných, čo asi najmä súvisí s nárastom populácie orliaka v okolitých štátoch.

V rokoch 1980-1990 v území hniezdilo 12 – 13 párov hají tmavých a podobný počet na priľahlom maďarskom brehu Dunaja (Rác in verb.). Následne začal pokles početnosti, v čase vypracovania návrhu CHVÚ tu hniezdilo 5 – 6 párov. V roku 2009 bolo zistené hniezdenie jedného páru a v rokoch 2010 – 2012 haja tmavá už na území CHVÚ nehniezdila. Hoci pokles početnosti haje tmavej prebehol v tomto období na celom Slovensku a v okolí, zánik hniezdnej populácie v CHVÚ nemožno pripísať vplyvom mimo hniezdisk. Pravdepodobné dôvody zániku hniezdnej populácie sú intenzívne lesné hospodárenie, vyrušovanie na hniezdiskách a zhoršené potravné podmienky.

V CHVÚ Dunajské luhy hniezdi na niekoľkých miestach vyše 300 párov rybárov riečnych. Najviac bolo zistených v roku 2011 a to 377 párov (Benko in litt.). Hniezdenie je obmedzené na Hrušovskú zdrž (Čunovo, Hamuliakovo, Šamorín). Všetky hniezdiská sa nachádzajú na umelo vytvorených ostrovoch.

CHVÚ Dunajské luhy sú najvýznamnejším hniezdiskom čajky čiernohlavej a zároveň jedným z mála miest, kde druh na Slovensku pravidelne hniezdi. Hniezdenie tu je známe od roku 1996, kedy bolo na ostrove pri Šamoríne zistených 12 párov (Svetlík & Áč 1997). Následne sa ich početnosť zvýšila. V roku 2010 bolo na ostrovoch v Hrušovskej zdrži zistených 59 párov, v roku 2012 až 88 párov a v roku 2013 až 150 párov (Benko in litt.). V iných častiach územia hniezdenie nebolo zistené.

CHVÚ Dunajské luhy sú jedno z troch najvýznamnejších území pre hniezdenie beluše malej na Slovensku. Súčasná hniezdna populácia sa pohybuje okolo 20 (13 – 21) párov (2010 – 2012). Nachádza sa tu jediné hniezdisko v zmiešanej hniezdnej kolónii na ostrove pri Moči. Pozitívny populačný trend môže v budúcnosti viesť k opätovnému rozšíreniu druhu do ostatných častí územia, v prvej polovici 20. storočia beluše malé hniezdili aj v Podunajských Biskupiciach.

O početnosti rybárika riečneho z Dunajských luhov v minulosti neexistovali presné údaje. Pri zostavovaní vedeckého návrhu CHVÚ bola hniezdna populácia odhadnutá na 20 – 45 párov. Recentnými podrobnými výskumami (2010 – 2012) bolo zistené, že skutočná veľkosť populácie je mierne vyššia (Melišková & Littera in verb.) a predstavuje 40 – 50 párov. Monitoring druhu je náročný, nakoľko hniezdenie prebieha opakovane celú vegetačnú sezónu, jednotlivé vtáky mávajú viacero hniezd a môžu mať viacero partnerov. Limitujúcim faktorom početnosti v CHVÚ Dunajské luhy sa zdá byť prítomnosť vhodných stien na hniezdenie. Ich nedostatok súvisí najmä s vodohospodárskymi úpravami a nevhodným vodným režimom.

V území sa nachádza jedno stabilné hniezdisko kalužiakov červenonohých na umelom ostrove pri Šamoríne (2010: 2 páry, 2012: 1 pár). Ďalšie hniezdisko bolo zistené v roku 2013 pri Číčove na podmáčaných poliach a lúkach. V roku 2014 bola lokalita v dôsledku nesprávneho obhospodarovania pre druh už nevhodná. Hniezdnu populáciu v území je možné zväčšiť obnovou lúk a najmä pasienkov na podmáčaných lokalitách.

Na území CHVÚ v minulosti kačica chripľavka hniezdila na väčších mŕtvych ramenách a neskôr začala hniezdiť na Hrušovskej zdrži a v jej okolí. V súčasnosti je hniezdenie na mŕtvych ramenách zriedkavé a nepravidelné. Naopak, na Hrušovskej zdrži hniezdi pravidelne a relatívne početne (napr. v roku 1998 nájdených 19 párov, Svetlík in Rác 2006), najviac na ostrovoch pri Kalinkove, plavebných ostrovoch a Vtáčom ostrove – každoročne desiatky párov, preto sa v celom CHVÚ populácia odhaduje na úrovni 30 – 40 párov.

Hniezdenie kačice chrapačky bolo opakovane dokázané na Hrušovskej zdrži a v jej okolí (Kalivodová & Darolová 1998). Recentné doklady o hniezdení na dunajských ramenách chýbajú, no vzhľadom k pravidelným záznamom z miest, kde bolo v minulosti dokázané, v hniezdnom období, ho možno predpokladať. Pre skrytý spôsob hniezdenia početnosť nie je známa.

Hniezdenie hrdzavky potápavej v Dunajských luhoch je známe od roku 1995 (Kovačovský & Rychlík 1995): Hniezdi na Hrušovskej zdrži a v jej blízkosti (napr. na priľahlých priesakových kanáloch).

Výsledky mapovania kritériových druhov vtákov CHVÚ Dunajské luhy

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Beluša malá	1 - 5	13 - 21
Bučiačik močiarny	13 - 33	7 - 12
Čajka čiernohlavá	40 - 60	59 - 150
Haja tmavá	4 - 7	0
Hlaholka severská	28000	6 724 - 10 071
Hrdzavka potápavá	10 - 15	10 - 20

Chochlačka sivá	16000	1500 - 8600
Chochlačka vrkočatá	28000	6 724 - 19 720
Kačica divá	19700	11500-18000
Kačica chrapačka	2 - 5	0 - 1
Kačica chripľavka	3 - 5	30 - 40
Kalužiak červenonohý	4 - 7	1 - 3
Orliak morský	2 - 3	3 - 5
Potápač malý	600	180 - 470
Rybár riečny	150 - 200	239 - 377
Rybárik riečny	20 - 45	40 - 50

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

V minulosti (1980-1990) na území CHVÚ Dunajské luhy hniezdilo do 15 párov bocianov čiernych (Rác in verb.) prevažne v úseku so zachovanou ramennou sústavou medzi Dobrohošťou a Čičovom. Neskôr nastal výrazný pokles, ktorý sa zastavil až v roku 2012, kedy tu hniezdil jediný pár. V rokoch 2013-2014 to boli 2 páry. Hlavnou príčinou úbytku hniezdnej populácie je intenzívne lesné hospodárenie: Väčšina prípadov, kde je známa príčina zániku hniezda, je v dôsledku lesných prác, navyše spôsob obhospodarovania výrazne sťažuje možnosť opätovného zahniezdenia, keďže na veľkých plochách chýbajú vhodné stromy. Ďalšími výrazne negatívne pôsobiacimi faktormi sú nevhodný vodný režim so stabilnou vodnou hladinou v ramenných sústavách v Bratislave a medzi Dobrohošťou a Bakou, absencia vody v ramennej sústave medzi Gabčíkovom a Sapom a intenzívne vyrušovanie na niektorých lokalitách.

Početnosť brehule riečnej v Dunajských luhoch sa výrazne mení v závislosti od vodného stavu a dostupnosti hniezdnych biotopov. V rokoch 2009 – 2014 kolísala od nuly (zistenej až trikrát) do približne 1000 párov zistených v roku 2012. Ojedinele vznikajúce hniezdiská v koryte Dunaja sú správcom toku neustále likvidované (napr. Bratislava-Ružinov, 2012-2013 zasypané lomovým kameňom), aj pokiaľ sa nachádzajú na miestach, kde nedochádza k ohrozeniu stavieb, komunikácii a pod. Hniediská v ramennej sústave, ktoré existovali do roku 1992 v úseku Vojka nad Dunajom-Gabčíkovo (Rác in verb.) zanikli v dôsledku nevhodného vodného režimu, malé prietoky vody v ramenách neumožňujú obnovu kolmých brehov. Ľabtuška poľná hniezdila v období po prehradení Dunaja (1992) na obnažených štrkových laviciach v starom koryte Dunaja (Lengyel in verb.), v súčasnosti jej hniezdenie z územia nie je známe a nie sú tu prítomné ani vhodné biotopy.

Výsledky mapovania ďalších významných druhov vtákov CHVÚ Dunajské luhy

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Bocian čierny	3 - 6	1 - 2
Brehuľa riečna	200 - 400	0 - 1000
Kaňa močiarna	6 - 10	10 - 15
Ľabtuška poľná	3 - 4	0

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Vtáky v CHVÚ Dunajské luhy sú ohrozované predovšetkým nasledovnými faktormi: vyrušovanie na hniezdiskách aj miestach zberu potravy, ťažba dreva v hniezdnej dobe, veľkoplošné pestovanie plantáží topoľov euroamerických, ťažba štrkopieskov v koryte rieky, opevňovanie brehov, nevhodný vodný režim v mnohých častiach ramennej sústavy, výstavba chát,

umiestňovanie rôznych nelegálnych stavieb, umiestňovanie plávajúcich zariadení (hausbótov), poľovníctvo a rybárstvo, pytliactvo. Niektoré vodohospodárske úpravy vykonané v minulosti majú aj v súčasnosti trvalý negatívny vplyv na biotopy vtákov.

OPATRENIA

V území je dlhodobo realizovaný manažment niektorých hniezdnych ostrovov v Hrušovskej zdrži (predovšetkým potláčaním sukcesie), čo zabezpečuje prežívanie hniezdnych populácií čajky čiernohlavej, rybára riečneho a kalužiaka červenonohého. V rokoch 2009 – 2014 bol v CHVÚ realizovaný projekt LIFE+ Ochrana populácií ohrozených druhov vtáctva v prirodzených biotopoch vnútrozemskej delty Dunaja, v rámci ktorého boli v území obnovené lúky najmä pastvou dobytka, boli vysádzané pôvodné dreviny a predovšetkým na deviatich modelových lokalitách bola zrealizovaná obnova mokradí, ktorá zahŕňala sprietočnenie odrezaných dunajských ramien, zavodnenie vysušených mŕtvych ramien, odstránenie nepotrebných bariér a prehrádzok v ramenách, vytvorenie priechodov pre ryby a obnovu kolmých riečnych brehov. Efekt týchto opatrení bude možné posúdiť v plnej miere až v budúcnosti, avšak už okamžite po ich realizácii došlo k vzniku nových hniezdisk rybárika riečneho, obnove jediného hniezdiska kalužiaka červenonohého mimo ostrova na Hrušovskej zdrži a k vzniku potravných biotopov využívaných rybárikom riečnym, belušou malou a bocianom čiernym. Vzhľadom na množstvo negatívnych faktorov pôsobiacich v CHVÚ Dunajské luhy aj rozsah jeho narušenia z minulosti je pre obnovu a udržanie priaznivého stavu CHVÚ nevyhnutné v manažmentových opatreniach pokračovať a obnoviť aj ďalšie lokality. Ďalej by bolo potrebné zrevidovať a prípadne doplniť do vyhlášky o tomto CHVÚ ďalšie významné druhy (chavkoš nočný, ďateľ prostredný, chochlačka bielooká, chrapkáč poľný a i.). Okrem toho by bolo vhodné do CHVÚ doplniť niektoré lokality v jeho tesnej blízkosti kde sa nachádzajú hniezdiská predovšetkým kane močiarnej a bociana čierneho, a potravné biotopy viacerých druhov, ktoré sú predmetom ochrany. Vyhláška CHVÚ nerieši ochranu druhov hniezdiacich na lesnom pôdnom fonde.

5.7. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE HORNÁ ORAVA

ZÁKLADNÉ ÚDAJE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 173/2005 Z. z.
Účinnosť: 1. 5. 2005
Kód územia: SKCHVU008
Rozloha: 58738,00 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian biely (*Ciconia ciconia*), bocian čierny (*Ciconia nigra*), ďubník trojprstý (*Picoides tridactylus*), hlucháň hôrny (*Tetrao urogallus*), chrapkáč poľný (*Crex crex*), kalužiak červenonohý (*Tringa totanus*), kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*), orol krikľavý (*Aquila pomarina*), rybár riečny (*Sterna hirundo*), tetrov hoľniak (*Lyrurus tetrix*), včelár lesný (*Pernis apivorus*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: chriašť malý (*Porzana parva*), chriašť bodkovaný (*Porzana porzana*), jariabok hôrny (*Tetrastes bonasia*), lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*), orol skalný (*Aquila chrysaetos*), pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), rybárik riečny (*Alcedo atthis*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), strakoš veľký (*Lanius excubitor*), tesár čierny (*Dryocopos martius*), výr skalný (*Bubo bubo*), žlna sivá (*Picus canus*), žltochvost hôrny (*Phoenicurus phoenicurus*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Prehľad veľkosti populácie a krátko- až strednodobé populačné trendy kritériových druhov vtákov v CHVÚ Horná Orava vzhľadom na tri dostupné odhady, vyhotovené v r. 2002, 2010 – 2012 a 2008 – 2013 (Rybanič et al., 2003, mapovanie v projekte ŠF Vtáky a údaje pre reporting – Černecký et al. 2014) sú uvedené v tabuľke.

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov CHVÚ Horná Orava

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)	Odhad r. 2008 - 2012 (Černecký et al. 2014, páry)
Bocian biely	41 - 59	30 - 35	30 - 35
Bocian čierny	32 - 56	30 - 40	35 - 45
Ďubník trojprstý	50 - 70	140 - 170	140 - 170
Hlucháň hôrny	110 – 140	25 - 40	25 - 40
Chrapkáč poľný*	140 - 180	100 - 130	100 - 130
Kalužiak červenonohý	4 - 7	3 - 10	3 - 10
Kuvičok vrabčí	150 - 300	200 - 250	200 - 250
Orol krikľavý	47 - 73	31 - 41	31 - 41
Rybár riečny	25 - 45	15 - 20	10 - 20
Tetrov hoľniak	65 - 75	1 - 5	1 - 5
Včelár lesný	25 - 45	30 - 40	30 - 40

* volajúce samce

Výsledky mapovania v období 2010 – 2012 sú v porovnaní s údajmi získanými pri vedeckom návrhu naznačujú zmeny rôzneho charakteru a príčin v závislosti od ekologických nárokov jednotlivých druhov vtákov.

Priamo v CHVÚ Horná Orava v súčasnosti hniezdia len 3 páry bocianov bielych. Oproti stavu uvádzanému vo vedeckom návrhu ide zdanlivo o výrazný pokles. Nakoľko došlo pri vyhlásení tohto CHVÚ k výraznej zmene v plošnom vymedzení CHVÚ predovšetkým vylúčením väčšiny intravilánov, kde hniezdia bociany biele v tomto regióne, pokles nie je výrazný. Vo tabuľke č. 1 sú uvádzané počty párov na rovnakom území, ako bolo vymedzené vo vedeckom návrhu (Rybanič et al. 2003). Najväčšou príčinou zníženia stavov je jednak likvidácia mokradí ako lovísk bociana bieleho urbanizáciou, odvodnením, zasypávaním, či zarastaním drevinami, jednak zhoršovanie hniezdnych možností obmedzovaním ich ponuky a likvidáciou hniezd. Úbytok je evidovaný v obciach Breza, Klin, Námestovo, Oravská Polhora, Rabča, Sihelné.

U bociana čierneho je taktiež zaznamenaný úbytok. Ten sa prejavuje najmä v Oravskej kotline. Najvýznamnejšia príčina úbytku je enormný nárast lesohospodárskej činnosti osobitne v starších lesných porastoch spôsobený jednak hromadným úhynom smrečín (biologický škodcovia, veterné kalamity) a následným vyťažením porastov, jednak s plánovanými ťažbami v starších porastoch. To má za následok miestami výrazné obmedzenie hniezdnych možností a zvýšenie vyrušovania v zbytkoch starých porastov. Obzvlášť markantný je tento stav v okolí Trstenej, Zubrohlavy, Bobrova, Námestova, Klina, Oravskej Polhory. V podmáčaných lesoch pri Jelešni sa tento stav kumuluje aj s pravidelným hniezdením orliaka morského. Na tejto lokalite poklesol za 15 rokov počet obsadených revírov zo 6 – 9 na 2 – 3.

Relatívne priaznivá je situácia u ďubníka trojprstého. U tohto ďatľa došlo vplyvom kalamitného premnoženia sa lykožrútov k výraznému zlepšeniu potravnej ponuky, čo malo za následok obsadenie prakticky všetkých lesov v CHVÚ a zvýšenie početnosti. V posledných 2 – 3 rokoch však v súvislosti s útlmom kalamity, likvidáciou napadnutých stromov a výrazným obmedzením plochy lesov nad 80 rokov badať znižovanie početnosti druhu. Tento trend sa predpokladá aj v budúcnosti.

Tak, ako inde v strednej Európe, je u hluchára hôrneho zaznamenaný výrazný pokles početnosti a zmenšovanie obývaného územia v CHVÚ, ktoré je v súčasnosti obmedzené predovšetkým na Oravské Beskydy (najmä masív Babej hory

a Piľska) a Oravskú Maguru (celá centrálna časť s jadrom v masíve Paráča). Hlavná príčina tohto stavu je najmä v nevhodnej lesohospodárskej činnosti. Ale výrazne sa u zbytkovej populácie prejavujú zrejme aj iné vplyvy napr. nevhodné počasie počas hniezdenia, zvýšený výskyt predátorov, vyrušovanie.

Hoci u chrapkáča poľného je možné pozorovať pomerne výrazné medziročné oscilácie početnosti, celkový trend vykazuje úbytok počtov. Tento stav je zapríčinený jednak intenzifikáciou poľnohospodárstva, osobitne v Oravskej kotline a skorším kosením lúk, jednak postupným zarastaním neobhospodarovaných lúk na strmších svahoch (obzvlášť v Podbeskydskej brázde a Podbeskydskej vrchovine).

Populácia kalužiaka červenonohého je mierne klesajúca s medziročnou fluktuáciou ovplyvnenou predovšetkým stavom hladiny vôd Oravskej priehrady, nakoľko najvýznamnejšie hniezdiská sa nachádzajú na jej brehoch. V budúcnosti však možno očakávať zhoršenie stavu v súvislosti so zánikom vhodných lokalít (odvodňovanie alebo zarastanie vlhkých lúk mimo Oravskej priehrady a zvýšená oscilácia hladiny Oravskej priehrady v hniezdnom období v súvislosti s rozkolísaním prietokov vodných tokov).

Stavy kuvička vrabčieho sa javia ako stabilné, alebo mierne sa zvyšujúce. Deje sa to aj napriek zhoršujúcemu sa stavu lesov kvôli znižovaniu výmery starších porastov a zvýšenej lesohospodárskej činnosti. V súčasnosti je tento druh najpočetnejšou sovou CHVÚ. S predpokladaným zlepšovaním stavu lesov možno očakávať zlepšenie podmienok aj pre kuvička, preto sa neočakáva zhoršenie početnosti v strednodobom a krátkodobom horizonte.

Početnosť orla krikľavého v CHVÚ Horná Orava má v posledných rokoch výrazný klesajúci trend. Jeho hlavnou príčinou je likvidácia starých lesných porastoch a zvýšený ruch, čo má za následok obmedzenie hniezdnych možností a vyššie hniezdne straty. V posledných rokoch je zistené aj opúšťanie hniezdísk v súvislosti s usadením sa orla skalného na hniezdiskách orla krikľavého. Tento väčší predátor vytláča ostatné druhy dravcov z okolia svojich hniezd. Ďalší možný významný vplyv je na ťahových cestách a zimoviskách (odstrel v Stredomorí, nárazy do elektrického vedenia, zmeny v habitatoch v južnej a východnej Afrike na zimoviskách).

Nakoľko je hniezdenie rybára riečneho takmer výlučne viazané na Vtáčí ostrov Oravskej priehrady, je početnosť druhu ovplyvňovaná stavom vegetácie na ňom, v menšej miere aj výškou hladiny Oravskej priehrady (pri vyšších stavoch dochádza k vyplavovaniu najnižšie položených hniezd) a predáciou iných čajkovitých vtákov (najmä čajka bielohlavá). Pre absenciu dostatočného manažmentu tohto ostrova došlo v minulosti k postupnému znižovaniu hniezdiacich párov. V súvislosti so započatím pravidelného kosenia na tejto lokalite od roku 2011, začína populácia rybára mierne narastať. Zrejme silnejúci vplyv na početnosť tohto druhu má a v budúcnosti bude mať kompetícia s inými čajkovitými vtákmi hniezdiacimi na Vtáčom ostrove (najmä *Larus cachinnans*). Možnou hrozbou je aj rozšírenie sa norka amerického a tým aj zvýšená predácia mláďat a vajec.

Jednoznačne najhoršia situácia zo všetkých kritériových druhov v CHVÚ Horná Orava je u tetrova hoľniaka. Súčasný počet poklesol na maximálne 5 – 10 jedincov a situácia by bolo ešte podstatne horšia, keby v tesnom susedstve (na poľskej strane Oravskej kotliny) nejestvovala najsilnejšia poľská populácia s odhadom 100 – 150 jedincov. Vzhľadom na trendy v celej strednej Európe možno očakávať úplné vymretie druhu v CHVÚ Horná Orava v najbližších 5 – 10 rokoch.

Doterajšie výsledky mapovania včelára lesného nasvedčujú tomu, že situácia je stabilná a u druhu neboli zaznamenané úbytky v žiadnom dlhodobo sledovanom revíri. To je v súlade s poznatkami v strednej Európe. Predpokladá sa stabilizovaný stav aj naďalej v krátko a strednodobom horizonte. Neistota je v zhoršení stavu na ťahových cestách a zimoviskách (zvýšený odstrel v Stredomorí a zmena habitatov v tropickej Afrike).

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Odhady početnosti a trendov pre nekritériové vtáčie druhy, ktoré sú predmetom ochrany v tomto CHVÚ, sú nižšie uvedené v porovnaní vedeckého návrhu sústavy CHVÚ na Slovensku (Rybanič et al., 2003) a z pohľadu dvoch dostupných odhadov (mapovanie pre projekt ŠF Vtáky v rokoch 2010 – 2012 a údaje pre reporting z rokov 2008 – 2012, Černecký et al. 2014).

Odhady populačných stavov iných významných druhov vtákov CHVÚ Horná Orava

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)	Odhad r. 2008 - 2012 (Černecký et al. 2014, páry)
Chriašť malý*	0 - 5	0 - 0	0 - 0
Chriašť bodkovaný*	4 - 20	0 - 1	0 - 1

Jariabok hôrny	150 - 200	250 - 300	250 - 300
Lelek lesný	20 - 40	0 - 1	0 - 1
Orol skalný	4 - 5	5 - 5	4 - 7
Pôtik kapcavý	55 - 90	100 - 110	100 -110
Prepelica poľná*	100 - 200	200 - 400	200 - 400
Rybárik riečny	20 - 40	10 - 20	10 - 20
Sova dlhochvostá	10 - 20	20 - 30	20 - 30
Strakoš obyčajný	1400 - 1600	700 - 800	700 - 800
Strakoš veľký	15 - 25	35 - 55	35 - 55
Tesár čierny	40 - 60	80 - 100	80 - 100
Výr skalný	13 - 21	9 - 13	9 - 13
Žlna sivá	30 - 40	20 - 30	20 - 30
Žltochvost hôrny	40 - 60	30 - 50	30 - 50

* volajúce samce

Stav oboch druhov chriašťov je oproti vedeckému návrhu výrazne klesajúci, rovnajúci sa prakticky úplnému vymiznutiu. K hlavným príčinám tohto stavu patrí zmena hraníc medzi navrhovaným CHVÚ a súčasným právnym stavom, kedy došlo k odčleneniu významnej lokality a jedinej známej u chriašťa malého – areálu bývalej ťažobne hliny pri Zubrohlave. Celá populácia oboch týchto druhov je viazaná na podmáčané lúky s ostricou v Oravskej kotline, osobitne na breh Oravskej priehrady (ústie Čiernej Oravy, zubrohlavský a bobrovský záliv). Vďaka výraznej oscilácii výšky hladiny Oravskej priehrady sú tieto lokality v značnej miere zaplavované, čo má v niektorých rokoch za následok znemožnenie hniezdenia. V minulosti bol zistený hniezdny výskyt chriašťa bodkovaného aj na podmáčaných ostricami zarastených lúkach v Oravskej kotline. V súčasnosti druh nebol na tých lokalitách zistený.

Početnosť jariabka hôrneho sa podľa doterajších údajov javí ako stabilná. Súčasné zmladenie a rozčlenenie lesných porastov a zarastanie lúk a pasienkov náletom vytvára pre tento druh vhodné podmienky.

Výskyt lelka lesného bol aj napriek úsiliu zaznamenaný len jednorazovo v roku 2013. Časť potenciálnych lokalít však bola pri vyhlásení tohto CHVÚ z územia vyčlenená. Stav druhu môžeme charakterizovať ako silný pokles.

Situácia u orla skalného sa javí ako stabilná s možným nárastom. Druh sa dokáže dobre prispôsobiť aj relatívne často navštevovaným lesom. Z dlhodobého hľadiska je perspektíva dobrá so stabilizáciou alebo miernym zvyšovaním početnosti.

Súčasný stav pôtika kapcavého v tomto CHVÚ možno odhadnúť za stabilný aj napriek viacerým negatívnym vplyvom pôsobiacim na lesy (zmenšenie rozlohy starých porastov, zvýšená lesohospodárska činnosť). Aj v budúcnosti sa predpokladá stabilný stav.

Stav populácie prepelice poľnej v CHVÚ Horná Orava je stabilný s výraznou osciláciou v jednotlivých rokoch, kedy ovplyvňujú početnosť nielen miestne faktory, ale aj vplyvy na migračných cestách a zimoviskách. V budúcnosti so zvýšenou urbanizáciou, zalesnením extenzívnym lúk a pasienkov a najmä so zintenzívnením poľnohospodárstva nie je vylúčené znižovanie stavov.

Početnosť rybárika riečneho sa v jednotlivých rokoch silne mení. Najmä po tuhých zimách dochádza k zníženiu stavov. Súčasný nižší stav oproti vedeckému návrhu čiastočne súvisí aj so zmenou hraníc CHVÚ, ale najmä so zhoršovaním stavu na vodných tokoch (regulácie, ťažba štrkopieskov v korytách a s tým spojené znižovanie zásob potravy, zánik kolmých brehov ako hniezdísk). Aj z dlhodobého hľadiska sa neočakáva zlepšenie stavu, skôr stabilizácia alebo slabý pokles.

Hoci stav lesov sa v CHVÚ zhoršuje, početnosť sovy dlhochvostej rastie. Súvisí to zrejme aj celkovou expanziou druhu v strednej Európe. Aj v budúcnosti možno, v spojitosti so zlepšovaním hospodárenia v lesoch a zvýšením ponuky pre hniezdenie inštaláciou búdok, očakávať zvyšovanie stavov.

Početnosť strakoša obyčajného nebola osobitne sledovaná. Oproti vedeckému návrhu sa predpokladá pokles, ktorý súvisí so znížením výmery CHVÚ vyňatím časti vhodných biotopov pre tento druh. Inak situácia je v súčasnosti v CHVÚ

priaznivá a negatívne vplyvy sa dejú skôr na ťahových cestách a zimoviskách (lov, zmena biotopov). Z tohto dôvodu sa v budúcnosti očakáva skôr stabilná situácia, alebo mierny pokles.

Početnosť strakoša veľkého je stabilizovaná, alebo s miernym úbytkom najmä v severozápadnej časti CHVÚ. Zvýšené odhady skôr súvisia so zlepšením poznatkov o druhu v tomto CHVÚ, a nie so zvyšovaním početnosti.

Početnosť tesára čierneho je v CHVÚ stabilizovaná a žiadne poznatky nenasvedčujú úbytku druhu. Aj budúcnosti v súvislosti so zlepšením stavu lesov a hospodárením v ňom možno očakávať stabilizáciu stavov.

Početnosť výra skalného poklesla, ako tomu nasvedčujú výsledky mapovania doplnené aj údajmi z akustického monitoringu. Je to v protiklade s celkovou situáciou na Slovensku resp. v strednej Európe, kde na väčšine územia stavy stúpajú a druh sa rozširuje aj do oblastí resp. biotopov, kde nebo doteraz známy. Je preto možné, že súčasné negatívne údaje z dlhodobo obsadzovaných hniezdísk môžu byť spôsobené aj krátkodobou absenciou hniezdenia z dôvodu prechodného zníženia dostupnosti potravy. V podmienkach CHVÚ Horná Orava je z dlhodobého hľadiska pravdepodobná stabilizácia početnosti.

Doterajšie poznatky o žlne sivej ukazujú na mierny pokles. Ktorý však môže byť spôsobený aj menšou intenzitou výskumu cielene zameraného na tento pomerne metodicky náročný a skryto žijúci druh. Možnou príčinou zníženia stavov je zhoršovanie stavu lesa najmä zvýšenou ťažbou v lesoch, kalamitami a s tým spojeným zvýšeným ruchom. Z dlhodobého hľadiska možno očakávať stabilizovaný stav.

Početnosť žltochvosta hôrneho vykazuje v posledných rokoch významný pokles. Jeho možnou príčinou na území CHVÚ Horná Orava je zhoršovanie stavu lesa (zvýšená ťažba starých porastov, kalamity) a výrub väčších stromov v intravilánoch obcí. Je zaujímavé, že monitoring tohto druhu v Poľsku v rokoch 2012 – 2013 vykazuje nárast počtov (Chodkiewicz et al. 2013). Perspektíva bude závisieť zrejme najviac od stavu na migračných cestách a zimoviskách, kde prebiehajú najvýraznejšie zmeny (výrub lesov, lov, využívanie pesticídov, zmena klímy).

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Najväčším ohrozením pre dotknuté vtáčie druhy je degradácia biotopov. V lesnom prostredí je to zvýšená lesohospodárska činnosť spôsobená veternými kalamitami a následne kalamitami biologických škodcov spojená s nevhodným hospodárením a zvýšenou ťažbou v starších lesoch. S tým súvisí zvýšený ruch v lesoch spôsobujúci vyrušovanie. V mokradiach je to absencia hospodárenia a následné zarastanie lúk a rašelinísk po predchádzajúcej zmene vodného režimu, ale aj urbanizácia, odvodňovanie, zasypávanie, regulácia vodných tokov, ťažba riečnych sedimentov v nich. V poľnohospodárskej krajine na jednej strane negatívne pôsobí absencia resp. žiadne obhospodarovanie, najmä lúk a pasienkov spôsobujúce zánik lovísk ale aj hniezdísk, na strane druhej je to intenzifikácia prejavujúca sa zvýšeným pestovaním nevhodných plodín (napr. kukurica, repka), skorším kosením lúk, snahou o odvodnenie lúk a pasienkov, alebo chemizáciou (napr. okolie Bobrova, Zubrohlavy). Významným vplyvom je aj vyrušovanie rekreáciou, športovým rybolovom, zberom lesných plodov a urbanizácia (výstavba rekreačných chát). Negatívne pôsobia aj poveternostné podmienky, ktoré ovplyvňujú vodný stav na vodných biotopoch (povodne), ale i deštrukciu hniezdnych stanovíšť (veterné smršte v lesoch). Miestny význam má mortalita spôsobená priamym prenasledovaním (nelegálny odstrel dravcov) a nárazmi na vzdušné elektrické vedenie (najmä dravce, bociany, výr).

OPATRENIA

Doterajšie právne nástroje neboli na jednej strane plne využívané, na strane druhej dochádza k ich masívnemu nerešpektovaniu zo strany fyzických i právnických osôb. Doterajší manažment hospodárenia v lesoch nedokázal zastaviť úbytok niektorých citlivejších druhov (hluchaň, orol krikľavý, žlna sivá a pod.). Z tohto dôvodu je potrebné na dotknutých lokalitách uplatniť pri obnove programov starostlivosti o les vhodné opatrenia. Potrebné je zamerať sa nielen na staré lesy, ale usmerňovať hospodárenie aj v mladších porastoch. V poľnohospodárstve je potrebné podporiť primerané obhospodarovanie lúk a pasienkov. Vo vodnom hospodárstve je dôležité minimalizovať ťažbu riečnych sedimentov v korytách tokov a zasypávanie mokradí. Na viacerých miestach by pomohol aktívny manažment obnovou vodného režimu a odstránením náletu. Dôležité je usmernenie urbanizácie tak, aby nedochádzalo k zastavaniu doteraz takto nevyužívaných území.

5.8. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE KOŠICKÁ KOTLINA

ZÁKLADNÉ ÚDAJE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia č. 22/2008 Z. z.
Účinnosť: 1. 2. 2008
Kód územia: SKCHVU009
Rozloha: 17 354,31 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: orol kráľovský (*Aquila heliaca*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), sokol károh (*Falco cherrug)*
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian biely (*Ciconia ciconia*), ďateľ hnedkavý (*Dendrocopos syriacus*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Orol kráľovský hniezdi v kotlinovej časti územia v topoľových remízkach. Na lokalitách sa zdržuje celoročne. Populácia v území je dlhodobo stabilná a udržuje sa na počte štyri až päť párov.

Sokol károh tu v súčasnosti hniezdi výlučne v búdkach inštalovaných na stĺpoch 440 kV elektrických vedení. Populácia štyroch (až piatich) párov je dlhodobo stabilná aj keď hniezdna produktivita v jednotlivých rokoch kolíše. Páry sa na hniezdnych lokalitách a ich širšom okolí zdržiavajú celoročne.

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov CHVÚ Košická kotlina

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)	Odhad r. 2008 - 2012 (Černecký et al. 2014, páry)
Orol kráľovský	3	4 - 5	2 - 4
Sokol károh	3	4 - 5	3 - 5

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY – PREDMETY OCHRANY CHVÚ

Sova dlhochvostá (*Strix uralensis*) hniezdi v lesných porastoch územia. V Národnom zozname sa veľkosť populácie odhadovala na 18 párov. V roku 2012 bolo v Košickej kotline zaznamenaných 10 obsadených hniezdnych teritórií, a to 2 v Haniskom lese, 1 na lokalite Lebeň a 7 v lesnom poraste v blízkosti obce Olšovany.

Bocian biely (*Ciconia ciconia*) má na území CHVÚ svoje loviská. V roku 2003 sa odhadoval priemerný počet hniezdiacich párov na území na 45, avšak nakoľko intravilány obcí, kde druh hniezdi, boli vyňaté z územia CHVÚ, čo sa v roku 2003 nepredpokladalo, hniezdenie druhu na území CHVÚ v období 2010 – 2012 nebolo zistené. V roku 2010 bolo v intravilánoch obcí, ktoré boli navrhované ako súčasť CHVÚ vo Vedeckom návrhu chránených vtáčích území (Rybanič et al. 2003), zistené hniezdenie 35 párov druhu.

Ďateľ hnedkavý (*Dendrocopos syriacus*) vystupuje ako hniezdič takmer výlučne v intravilánoch obcí, ktorých zastavané územia a bezprostredné okolie nie je súčasťou CHVÚ. V roku 2003 sa odhadoval počet párov na území na 30, no podobne ako u bociana bieleho, boli do územia predpokladaného CHVÚ v tom období zahrnuté aj intravilány obcí.

Populácia prepelice poľnej (*Coturnix coturnix*) v národnom zozname bola odhadovaná na 100 hniezdiacich párov. V súčasnosti nemáme k dispozícii aktuálne údaje o hniezdnej početnosti pre porovnanie. Štyri teritóriá boli zistené v roku 2014 na úhorovej ploche susediacej s Perínskymi rybníkmi a v k.ú. Komárovce.

Odhady populačných stavov iných významných druhov vtákov CHVÚ Košická kotlina

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)	Odhad r. 2008 - 2012 (Černecký et al. 2014, páry)
Bocian biely	40 - 50	22 - 34	22 - 34
Ďateľ hnedkavý	30	8 - 16	8 - 16
Prepelica poľná	100	9 - 13	9 - 13
Sova dlhochvostá	18	10 - 11	2 - 4

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Najväčším ohrozením hniezdnych populácií vtákov na lesnom pôdnom fonde je prenikanie agáta bieleho do drevinovej skladby pôvodných drevín a vytváranie uniformných agátových monokultúr. Z dlhodobého hľadisko to môže ohroziť hlavne populáciu sovy dlhochvostej. Na poľnohospodárskom pôdnom fonde to je predovšetkým ústup pastvy a postupná sukcesia biotopov smerom k lesu, výrazný podiel pestovania plodín typu repka, kukurica. Týmto sú výrazne obmedzuje dostupnosť potravy pre bociany biele a orly kráľovské. Najvýznamnejšie ohrozenie, ktorému územie čelí, je postupné zastavovanie územia stavbami a infraštruktúrou (výrobné haly, priemyselné parky, produktovody, cestná infraštruktúra). Hrozbou, ktorú sa zatiaľ darí eliminovať, sú zámery na pestovanie rýchlorastúcich drevín na energetické účely a veterné parky.

OPATRENIA

Výmera územia oproti národnému zoznamu CHVÚ klesla približne o 2 tisíc hektárov. Toto účelové zníženie výmery predovšetkým intravilánov a ich bezprostredného okolia má za následok to, že mimo CHVÚ sa ocitli hniezda bocianov bielych a hniezdna populácia ďatľa hnedkavého, ktorá je sústredená výlučne v intravilánoch. Územie CHVÚ je tak značne fragmentované, lovné teritória orlov kráľovských a sokolov rárohov sú tak mimo CHVÚ.

5.9. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE KRÁĽOVÁ

ZÁKLADNÉ ÚDAJE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 21/2008 Z. z.
Účinnosť: 1. 2. 2008
Kód územia: SKCHVU010
Rozloha: 1215,82 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: chavkoš nočný (*Nycticorax nycticorax*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: -

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Kritériovým druhom je chavkoš nočný. Jeho počet hniezdiacich párov bol v minulých odhadovaný najmä na základe počtu hniezd na dvoch lokalitách. Skutočný počet párov je pre neprehľadnosť veľmi ťažké stanoviť.

Počet hniezd chavkošov nočných v CHVÚ Kráľová v r. 2009-2013

Druh	2009	2010	2011	2012	2013
kolónia pri Kajali	60[1]	50[4]	70-100[4]		
kolónia pri Dolnej Strede	130[2]	30-40[4], 56-70[3]	35[4]	60[2]	
Spolu	190		251[1 a 2]		166[5]

Vysvetlivky: údaje od [1]M. Demka, [2]A. Chudého, [3]M. Nešťaka, [4]Darolovej, [5]Š. Benka, podčiarknuté údaje sú z hniezdneho obdobia, ostatné z mimohniezdneho.

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Z lokality nie sú k dispozícii výsledky systematických pozorovaní. Nepravidelné záznamy sa nájdu v internetových ornitologických databázach. Vzhľadom na svoju rozlohu poskytuje Kráľová podmienky hlavne tiahnucim a zimujúcim vtákom podmienky na odpočinok a zber potravy, cez teplejšiu časť roka je vodná nádrž na mnohých miestach veľmi intenzívne využívaná na rekreáciu, vodné športy a rybolov, čo negatívne ovplyvňuje výskyt vtákov. Do budúcna by si lokalita zaslúžila systematické sledovanie avifauny.

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Chavkoš nočný, ale aj volavka popolavá potrebujú na svoj vývoj nerušenie počas obsadzovania hniezd, inkubácie, výchovy mláďat na hniezdach a po vylietaní mimo nich a dostatok nerušených lovísk na zber potravy počas letných mesiacov do odletu na zimoviská. Druh ohrozuje najmä rušenie ľuďmi, ktorých koncentrácia najmä v letných mesiacov je v blízkosti hniezd veľmi vysoká. Okrem vodných športov je tu vysoká miera využívania vodnej nádrže aj priľahlých vôd na športové rybárstvo, ktoré obmedzuje možnosti odpočinku a zberu potravy vtákmi. V minulosti bol známy prípad utáborenia sa ľudí pod hniezdnymi stromami (Lengyel in verb.), ktoré môže úspešné vyhniezdenie významne ohroziť. Hniezdne páry boli ohrozované aj výrubom stromov.

OPATRENIA

Bolo by vhodné vyčleniť pre hniezdiace vtáky počas hniezdneho obdobia kľudovú zónu, kde by neprebiehal určitú dobu (najmä počas inkubácie a kŕmenia mláďat) rybolov a vtáky by mali možnosť nerušene zbierať potravu. Bolo vy vhodné zabezpečiť pravidelnú kontrolu hniezdnej lokality, či v bezprostrednej blízkosti hniezd nedochádza k vyrušovaniu hniezdiacich párov ľuďmi. Keďže na lokalite sú stromové porasty sú aj lesnícky využívané, bolo by vhodné usmerniť v okolitých porastoch prípadnú ťažbu dreva tak, aby prebiehala mimo hniezdenia chavkošov nočných a volaviek popolavých a ponechať určitú ochrannú zónu okolo hniezdísk.

5.10. LABORECKÁ VRCHOVINA

ZÁKLADNÉ ÚDAJE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 438/2009 Z. z.
Účinnosť: 1. 11. 2009
Kód územia: SKCHVU011
Rozloha: 102 813,91 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian čierny (*Ciconia nigra*), ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), chrapkáč poľný (Crex crex), haja červená (*Milvus milvus*), jariabok hôrny (*Tetrastes bonasia*), lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*), muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*), muchárik malý (*Ficedula parva*), orol krikľavý (*Aquila pomarina*), penica jarabá (*Sylvia nisoria*), rybárik riečny (*Alcedo atthis*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), strakoš

obyčajný (*Lanius collurio*), škovránik stromový (*Lullula arborea*), tesár čierny (*Dryocopus martius*), žlna sivá (*Picus canus*)

Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian biely (*Ciconia ciconia*), brehuľa hnedá (*Riparia riparia*), ďateľ prostredný (*Dendrocopos medius*), hrdlička poľná (*Streptopelia turtur*), krutohlav hnedý (*Jynx torquilla*), muchár sivý (*Muscicapa striata*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), príhľaviar čiernohlavý (*Saxicola rubicola*), strakoš veľký (*Lanius excubitor*), včelár lesný (*Pernis apivorus*), žltochvost hôrny (*Phoenicurus phoenicurus*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov CHVÚ Laborecká vrchovina

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Bocian čierny	21 - 25	15 – 25
Ďateľ bielochrbtý	200 - 240	220 – 300
Chrapkáč poľný*	290 - 410	300 – 400
Haja červená	4 - 6	1 – 3
Jariabok hôrny	550 - 750	850 – 900
Lelek lesný	120 - 160	100 – 200
Muchárik bielokrký	3100 - 4900	4000 – 4500
Muchárik malý	1800 - 2200	2000 – 2700
Orol krikľavý	38 - 42	40 – 45
Penica jarabá	600 - 800	700 – 900
Rybárik riečny	35 - 45	40 – 50
Sova dlhochvostá	75 - 85	60 – 80
Strakoš obyčajný	3000 - 4000	3500 - 4000
Škovránik stromový	70 - 90	40 – 50
Tesár čierny	230 - 270	200 – 250
Žlna sivá	150 - 200	150 – 200

* volajúce samce

V CHVÚ Laborecká vrchovina bolo v rámci vedeckého návrhu (Rybanič et al. 2003) uvedených 4 – 6 hniezdiacich párov haje červenej. V rokoch 2010 – 2013 bolo v území zistené hniezdenie 1 – 3 párov s veľmi nízkou hniezdnou úspešnosťou. V každom roku bolo hniezdenie 1 – 2 párov z nezistených príčin neúspešné (Maderič 2011, 2012, 2013). Výsledky mapovania v období 2010 – 2012 v porovnaní s vedeckým odhadom poukazujú na pokles početnosti škovránika stromového viazaného na trávnaté plochy s rozptýlenou stromovou a krovinnou vegetáciou. Príčinou je strata hniezdnych biotopov, spôsobená zmenou obhospodarovania. Obmedzením pastvy a kosenia trávnatých plôch a pasienkov dochádza k intenzívnej sukcesii. Početnosť strakoša obyčajného, penice jarabej, lelka lesného a chrapkáča poľného je stabilná. Mierny nárast počtu párov orla krikľavého oproti vedeckému návrhu je spôsobený vyššou intenzitou mapovania. Hniezdna úspešnosť v CHVÚ Laborecká vrchovina bola v rokoch 2011 – 2013 najvyššia zo všetkých ôsmich sledovaných území v rámci projektu LIFE09 NAT/SK/000396 „Ochrana orla krikľavého na Slovensku“ (Dravecký 2013). U ďatlov je stabilná populácia žlny sivej, ďatľa bielochrbtého a tesára čierneho.

Početnosť dutinových hniezdičov: muchárik malý a muchárik bielokrký – je stabilná. Populácia sovy dlhochvostej a bociana čierneho sa javí ako stabilná. Bez zmien v početnosti je aj populácia rybárika riečneho. Populácia jariabka hôrneho je stabilná. Vyššie uvádzané počty ako vo vedeckom návrhu sú spôsobené dostupnejšou presnejších dát nielen v CHVÚ Laborecká vrchovina, ale na celom Slovensku a teda spresnením celoslovenských dát o veľkosti populácie tohto druhu v rokoch 2010 – 2012.

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Odhady populačných stavov iných významných druhov vtákov CHVÚ Laborecká vrchovina

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Bocian biely	33 – 47	60 – 106
Brehuľa hnedá	400	20 - 50
Ďateľ prostredný	220	180 – 220
Hrdlička poľná	300	250 – 300
Krutohlav hnedý	700	600 – 700
Muchár sivý	600	550 – 600
Prepelica poľná *	250	150 – 250
Príhľaviar čiernohlavý	1000	500 - 1000
Strakoš veľký	30	10 - 15
Včelár lesný	30 - 35	25 – 30
Žltochvost hôrny	500	300 - 500

* volajúce samce

Porovnanie dostupných odhadov početnosti naznačuje zo strednodobého hľadiska stabilnú početnosť prepelice poľnej, hrdličky poľnej, krutohlava hnedého, žltochvosta hôrneho, včelára lesného, ďatľa prostredného. U bociana bieleho došlo obsadením nových lokalít k výraznému nárastu populácie. Dosiahla 60 – 106 párov. K výraznému poklesu početnosti došlo u brehule hnedej. Hlavnou príčinou je strata hniezdnych biotopov. Pravdepodobne je vo vedeckom návrhu nadhodnotený počet hniezdiacich párov. K miernemu poklesu početnosti došlo u príhľaviara čiernohlavého. Naďalej pretrváva klesajúci trend početnosti strakoša veľkého.

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Najväčším ohrozením priaznivých stavov dravcov, sovy dlhochvostej a bociana čierneho v CHVÚ Laborecká vrchovina sú zmeny hniezdneho prostredia a vyrušovanie počas hniezdneho obdobia spôsobené nevhodnou lesohospodárskou činnosťou na hniezdnych lokalitách. Pre dravce a bociany sú vysoko rizikové elektrické vedenia vysokého napätia. V prípade druhov viazaných na biotopy tvorené mozaikou lúk a otvorených lesných spoločenstiev je ohrozením postupná sukcesia alebo premena lúk na intenzívne obhospodarované plochy. Závažným problémom je aj kosba na veľkých plochách od kraja do stredu. U brehule hnedej je najväčším problémom strata hniezdnych biotopov vplyvom zvetrávania a postupného zarastania hniezdnych stien a melioračné úpravy brehov. Významný vplyv majú aj klimatické a poveternostné zmeny v období inkubácie znášok a počas výchovy mláďat.

OPATRENIA

Pre zachovanie priaznivých stavov lesných druhov vtákov je potrebné minimálne udržať súčasnú rozlohu a vekovú štruktúru lesných porastov. Pre dutinové hniezdiče a ďatle je dôležité ponechať v lesných porastoch staré odumierajúce stromy s dutinami. K významným opatreniam na zamedzenie vyrušovania počas hniezdneho obdobia patria podania podnetov príslušným okresným úradom, odborom životného prostredia k vyhláseniu ochranných zón u hniezd dravcov a bociana čierneho.

Pre zachovanie rozlohy lúčnych biotopov je potrebné zastaviť prebiehajúcu sukcesiu a zabrániť vytváraniu zapojených drevných porastov. To sa dá dosiahnuť mechanickým odstraňovaním drevín a mulčovaním. Z dlhodobého hľadiska je výhodnejšie podporovať tradičného obhospodarovania pozemkov s extenzívnou pastvou a kosením. Pri pasení je vhodné preferovať kombinovanú pastvu oviec a dobytka so stádom s veľkosťou primeranou únosnosti pasienka.

K významným opatreniam na zamedzenie vyrušovania počas hniezdneho obdobia patria podania podnetov príslušným okresným úradom, odborom životného prostredia k vyhláseniu ochranných zón u hniezd orla krikľavého. Je potrebné osadiť na všetky chýbajúce 22 kV konzoly zábrany, ktoré bránia usmrteniu vtákov pri zosadnutí. U bociana bieleho sa v spolupráci s Východoslovenskou energetikou a. s prekladajú hniezda z podporných stĺpov elektrického vedenia na samostatné stĺpy s podložkou.

5.11. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE LEHNICE

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 377/2005 Z. z.
Účinnosť: 1. 9. 2005
Kód územia: SKCHVU012
Rozloha: 2 346,85 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: sokol kobcovitý (*Falco vespertinus*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: drop veľký (*Otis tarda*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Sokol kobcovitý bol v 20. storočí široko a početne rozšírený na Podunajskej nížine a hniezdenia sú známe aj z iných teplejších častí Slovenska a známe bolo aj hniezdenie v početných kolóniách (Ferianc 1977, Kalivodová & Darolová 1998, Danko et al. 2002). Populácia druhu na Slovensku však veľmi výrazne poklesla a po roku 2010 boli zistené iba ojedinelé hniezdenia v rámci CHVÚ Sysľovské polia a CHVÚ Dolné Považie (Chavko 2011, 2012, 2013). V CHVÚ Lehnice bolo v rámci vedeckého návrhu uvedených 5 – 8 párov. V rokoch 2004 – 2009 tu hniezdili 1 – 2 páry (Chavko et al. 2010), v rokoch 2010 – 2014 tu už hniezdenie nebolo zistené. Hlavnou príčinou celkového poklesu populácie na Slovensku je intenzifikácia poľnohospodárstva (absencia lúk a pasienkov a nadmerné používanie pesticídov) a z nej vyplývajúci nedostatok potravy, hoci v jednotlivých prípadoch boli zaznamenané aj ďalšie negatívne vplývajúce faktory. V CHVÚ Lehnice sa predpokladá negatívny vplyv nadmerného používania pesticídov v okolí CHVÚ, kde sa nachádzali potravné teritóriá sokolov kobcovitých (Chavko et al. 2010).

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

V prvej polovici 20. storočia na Slovensku drop početne hniezdil, predovšetkým na Podunajskej nížine. V druhej polovici storočia však jeho stavy prudko klesli pod 1000 jedincov a v 90. rokoch už hniezdili len ojedinele (Ferianc 1977, Danko et al. 2002). Uvedená situácia sa prejavila aj na území dnešného CHVÚ Lehnice, približne v jeho oblasti prežívali a hniezdili dropy ešte v osemdesiatych rokoch 20. storočia a posledný záznam hniezdenia pochádza ešte z roku 1992. Neskôr existujú už len ojedinelé záznamy jednotlivých kusov (Danko et al. 2002). Po vyhlásení CHVÚ a realizácii niektorých ochranárskych opatrení tu došlo k miernemu zlepšeniu biotopu pre dropa, čo sa prejavilo jeho opätovným výskytom, kedy v rokoch 2008 až 2009 tu bola pravidelne pozorovaná jedna samica (Maderič a Chavko 2010, Chavko et al. 2010), ktorá v roku 2010 aj vyhniezdila. Drop veľký je v súčasnosti nepravidelne hniezdiacim druhom v CHVÚ Lehnice.

CHVÚ Lehnice bolo identifikované ako územie, kde hniezdi z hľadiska Slovenska významná populácia prepelice (viac ako 1 %). Početnosť bola odhadnutá na 40 párov (resp. volajúcich samcov). Podobná početnosť bola odhadnutá na základe mapovania v rokoch 2010 – 2011, avšak údaje z rokov 2005 – 2009 nasvedčujú, že po opatreniach vykonaných pre ochranu biotopov dropa sa tu zvýšila aj početnosť prepelice s odhadom na 90 – 120 volajúcich samcov (Chavko et al. 2010). Prepe-

lica poľná obýva široké spektrum biotopov otvorenej poľnohospodárskej krajiny a lúčnych porastov, pričom je ohrozovaná podobnými faktormi ako drop veľký a sokol kobcovitý, t.j. intenzifikáciou poľnohospodárstva.

Výsledky mapovania kritériových druhov vtákov v CHVÚ Lehnice

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Drop veľký	1	0 - 1
Prepelica poľná	30 - 50	90 - 120
Sokol kobcovitý	5 - 8	0
Hrdlička poľná	300	250 - 300

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Zásadným limitujúcim faktorom pre zabezpečenie priaznivého stavu dropa veľkého, sokola kobcovitého aj prepelice poľnej v CHVÚ Lehnice je poľnohospodárska činnosť. Súčasný systém poľnohospodárskych dotácií vytvára tlak na intenzívne obhospodarovanie vrátane rozorávania medzí a okrajov poľných ciest a likvidáciu rozptýlenej zelene v krajine a výrazne preferuje ornú pôdu voči trvalým trávnym porastom. Toto je v priamom rozpore s nárokmi väčšiny druhov rastlín a živočíchov obývajúcich otvorenú poľnohospodársku krajinu s výnimkou niektorých úzko špecializovaných škodcov. Všetky tri druhy, ktoré sú predmetom ochrany CHVÚ Lehnice, sú na faktory spojené s intenzívnym poľnohospodárstvom veľmi citlivé. Vďaka existencii CHVÚ tu platia niektoré obmedzenia. Boli tu zrealizované určité opatrenia vrátane modifikácie pestovania plodín a boli tu zabezpečené lepšie podmienky než v okolitej poľnohospodárskej krajine mimo CHVÚ. Tieto opatrenia samotné však pravdepodobne nestačia pre dlhodobé zabezpečenie priaznivých stavov dropa veľkého a sokola kobcovitého. Kľúčovým problémom pre všetky tri druhy vtákov je absencia väčšieho počtu lúk, pasienkov a úhorov. Rozorávanie a pestovanie rôznych plodín spôsobuje nedostatok, resp. sezónny nedostatok potravy a v prípade dropa a prepelice aj nevhodnosť väčšiny územia pre ich hniezdenie – pravdepodobnosť zahniezdenia tu je nižšia a v prípade, že k nemu dôjde, hrozí zničenie hniezd, resp. až usmrtenie vtákov poľnohospodárskymi mechanizmami. Problémom z hľadiska množstva a dostupnosti potravy je aj pestovanie monokultúr poľnohospodárskych plodín vo veľkých blokoch na výmerách niekoľkých desiatok až stovák hektárov. Ďalším problémom pre všetky tri druhy, ktorý vyplýva z intenzívneho poľnohospodárstva, je nadmerné používanie chemikálií, predovšetkým rôznych pesticídov. Ako sa ukazuje, vplyv na populácie vtákov v CHVÚ Lehnice má aj používanie chemikálií v okolitých oblastiach mimo CHVÚ. V prípade sokola kobcovitého môže byť ohrozujúci aj nedostatočný počet vhodných hniezd, čo môže byť následkom jednak nedostatku solitérnych stromov alebo menších skupín stromov a jednak malého počtu vtákov stavajúcich hniezda využiteľné sokolmi (straky, vrany, havrany). Obzvlášť v prípade havranov došlo k presunu väčšiny hniezdnych kolónií z poľnohospodárskej krajiny do intravilánov obcí, kde sa pravdepodobne cítia menej ohrozené odstrelom. Tieto miesta sú však obvykle nevhodné pre hniezdenie sokolov kobcovitých.

OPATRENIA

Územie CHVÚ Lehnice bolo lokalitou realizácie projektu LIFE na ochranu dropa (Ochrana dropa fúzatého na Slovensku). V rámci ochranných opatrení boli predovšetkým vytvorené na mieste dovtedy ornej pôdy lúky s výmerou okolo 30 ha, ďalej bolo zvýraznené vedenie veľmi vysokého napätia, aby sa minimalizovali kolízie prelietajúcich dropov s drôtmi a v území bol postupne vytvorených viacero zatrávnených pásov medzi ornou pôdou. Súčasne majoritní užívatelia pôdy v CHVÚ vstúpili do agroenvironmentálnych schém, vďaka čomu došlo k úprave pestovania poľnohospodárskych plodín so zvýšeným podielom druhov vyhovujúcich pre dropa a zároveň aj pre sokola kobcovitého a prepelicu poľnú. Obzvlášť vytvorenie lúky sa ukázalo ako veľmi účinné, keďže po dlhšom období sa tu opäť začal pravidelne vyskytovať drop a došlo aj k jeho úspešnému hniezdeniu. Zároveň však treba poznamenať, že toto opatrenie bolo zrealizované na ploche, ktorá zaberá iba približne 1 % CHVÚ, a žiaduce by bolo na podstatne väčšej výmere. Obmedzenia vyplývajúce z vyhlášky CHVÚ samotné nestačia na obnovu hniezdnych populácií dropa a sokola kobcovitého, potrebné je vytváranie vhodných biotopov na mieste intenzívne využívanej ornej pôdy.

5.12. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE MALÁ FATRA

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 2/2011 Z.z.
Účinnosť: 15. 1. 2011
Kód územia: SKCHVU013
Rozloha územia: 66 228,06 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), ďubník trojprstý (*Picoides tridactylus*), hlucháň hôrny (*Tetrao urogallus*), muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*), muchárik malý (*Ficedula parva*), orol skalný (*Aquila chrysaetos*), pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*), skaliar pestrý (*Monticola saxatilis*), sokol sťahovavý (*Falco peregrinus*), tesár čierny (*Dryocopus martius*), tetrov hoľniak (*Lyrurus tetrix*), výr skalný (*Bubo bubo*), žlna sivá (*Picus canus*)

Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian čierny (*Ciconia nigra*), chrapkáč poľný (*Crex crex*), ďateľ hnedkavý (*Dendrocopos syriacus*), jariabok hôrny (*Tetrastes bonasia*), kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*), lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*), muchár sivý (*Muscicapa striata*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), rybárik riečny (*Alcedo atthis*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), strakoš veľký (*Lanius excubitor*), včelár lesný (*Pernis apivorus*), žltochvost hôrny (*Phoenicurus phoenicurus*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Hlucháň hôrny sa podľa Sanigu (1993) vyskytuje trvale v lesných porastoch 6. – 8. vegetačného stupňa Malej Fatry. V 6. vegetačnom (NPR Minčol) stupni pozoroval hluchániu v jarnom aspekte na 7 transektoch s maximálnou relatívnou abundanciou 0,8 ex./10 ha (stg *Aceri-fageta superiora* a *Abieti-fageta superiora*). V letnom aspekte sa vyskytoval tiež v 6. veg. stupni na 7 transektoch s najvyššou abundanciou v stg *Aceri-fageta superiora* a *Sorbi ariae-piceeta inferiora*. V zimnom období sa vyskytol na 9 plochách v 6. veg. stupni, s maximálnou abundanciou 1 ex./10 ha v stg *Fageta piceosa abietina superiora* v NPR Paráč (Saniga 1993).

Prehľad o vývoji početnosti hluchániu hôrneho na 6 tokaniskách v CHVÚ Malá Fatra v časovom intervale 1989 – 1994 publikovaný Sanigom (1999) obsahuje tabuľka. Z údajov je zrejmá klesajúca tendencia početnosti na sledovaných tokaniskách.

Prehľad o početnosti hluchániu hôrneho (Tetrao urogallus) na 6 tokaniskách v jarnom období rokov 1989 – 1994 v Krivánskej Fatre (Saniga 1999)

Lokalita	m n.m.	1989		1990		1991		1992		1993		1994	
		♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀
Kľačianska Magura	1250	4	4	4	3	4	2	5	3	2	3	0	0
Suchý	1300	3	2	4	2	4	2	4	2	2	2	2	2
Paráč 1	1300	4	2	6	3	5	2	4	2	3	2	0	0
Paráč 2	1200	3	2	5	3	5	3	4	3	3	2	3	2
Minčol 1	1350	3	2	3	3	3	2	3	2	3	2	0	0
Minčol 2	1300	5	2	6	3	4	2	2	2	1	2	1	2
Spolu		**22**	**14**	**28**	**17**	**25**	**13**	**22**	**14**	**14**	**13**	**6**	**6**

Nízku populačnú hustotu hlucháňa zistil tiež Topercer (1996, 1998) počas výskumu avifauny vybraných dolín Malej Fatry, ako aj v NPR Rozsutec v r. 1996 – 1997. Jeho denzita sa v snímkovaných biotopoch pohybovala v rozpätí 0,8 – 1,6 ex./km^2. Aktuálne výsledky sčítania hlucháňa hôrneho na tokanisku v lesných formáciách Paráča na jar r. 2012 potvrdili výskyt iba jedného kohúta, čo indikuje v porovnaní so stavom z obdobia 1989 – 1994 pokles. Odhadovaný počet párov pre celé územie CHVÚ sa pohyboval podľa vedeckého návrhu z r. 2000 v rozpätí 30 – 40. Na základe výsledkov monitoringov uskutočnených v rokoch 2011 – 2012, bol odhadovaný rozsah početnosti párov hlucháňa hôrneho nižší (20 – 30), čo indikuje klesajúci populačný trend.

Adekvátne kvantitatívne údaje u tetrova hoľniaka z minulosti potrebné na vyhodnotenie jeho populačnej dynamiky za dlhšiu časovú periódu absentujú. Randík (1981) zaznamenal v biotope pôvodných horských smrečín (*Piceetum*) abundanciu 0,7 ex./10 ha. Metódou sčítania na tokaniskách bolo v časovom intervale 2011 – 2012 na 5 monitorovaných tokaniskách zaregistrovaných celkom 21 jedincov tohto druhu (20 samcov a 1 samica). V roku 2000 bol interval početnosti tetrova hoľniaka odhadnutý na 30 – 45 párov, odhad z roku 2013 je nižší (20 – 30 párov).

Prehľad o početnosti tetrova hoľniaka na 5 tokaniskách v jarnom období rokov 2011 – 2012 v CHVÚ Malá Fatra

Lokalita	2011		2012	
	♂	♀	♂	♀
Kubínska hoľa	11	0	2	0
Medziholie	0	0	3	0
Paráč	0	0	2	1
Vasiľovská hoľa	0	0	1	0
Žobrák	0	0	1	0
Spolu	11	0	9	1

Populácia orla skalného je v CHVÚ Malá Fatra pravidelne monitorovaná už od začiatku 90. rokov 20. storočia. Metódou mapovania hniezdnych teritórií bolo v časovom rozpätí 1994 – 2005 zistených 8 párov orla skalného, v roku 2006 bolo nájdené ďalšie obsadené hniezdo. Denzita dosahovala v tomto období hodnotu 10,6 páru/1000 km^2 (Korňan 2008). Monitoring v roku 2011 potvrdil hniezdenie 11 párov (Hatala et al. 2011). Interval jeho početnosti sa v r. 2000 pohyboval v rozmedzí 6 – 10 párov a 6 – 11 párov v r. 2013. Populácia je v súčasnosti stabilizovaná.

V rokoch 1970 – 1992 bola populačná hustota sokola sťahovavého v CHVÚ Malá Fatra, podobne ako na celom Slovensku, veľmi nízka až nulová (Danko et al. 2002). Pár sokola sťahovavého bol po dlhej dobe pozorovaný v hniezdnom období roku 1993 v oblasti NPR Kľačianska Magura nad záverom Pekelnej doliny (Saniga *in verb.*). Počas roku 2011 monitorovali pracovníci Správy NP Malá Fatra výskyt 7 párov (Hatala in litt.). V r. 2000 bolo pre územie CHVÚ Malá Fatra odhadované variačné rozpätie 3 – 7 párov, v r. 2013 5 – 12, čo indikuje stúpajúci populačný trend.

Výr skalný nebol v minulosti pravidelne monitorovaný. So systematickým monitoringom hniezdnych teritórií sa začalo intenzívnejšie po roku 2010. Monitoringom boli spresnené 2 hniezdiská, na ktorých boli v r. 2012 pozorované dospelé jedince (Flajs unpubl.). V prevernálnom aspekte 2013 boli zaregistrované v severovýchodnej časti orografického podcelku Lúčanská Fatra jedince s prejavmi epigamického správania v 3 hniezdnych teritóriách (Hlôška unpubl.). Odhad intervalu početnosti pre celé územie CHVÚ z r. 2013 (15 – 17 párov) je takmer identický s odhadom z r. 2000 (15 – 16 párov). Populáciu výra skalného môžeme považovať za stabilnú.

Saniga (1993) zistil pôtika kapcavého v jarnom aspekte na 4 transektoch v 6. vegetačnom stupni (NPR Paráč) s priemernou relatívnou abundanciou 0,25 ex./10 ha. Maximálnu abundanciu tento autor zaznamenal v stg *Aceri-fageta superiora* (1 ex./10 ha). V zimnom období pôtiky dosahovali v biotopoch stg *Aceri-fageta superiora* a *Sorbi-ariae piceeta* abundanciu 0,2 ex./10 ha). Dva páry obsadili v máji 1993 hniezdne búdky inštalované v biotope klimaxovej smrečiny pod vrcholom Kľačianskej Magury. Vzdialenosť medzi obsadenými búdkami bola iba 300 m – vysoká lokálna populačná hustota druhu podmienená úživnosťou biotopu (Saniga 1993). Metódou bodového transektu s dĺžkou 3850 m Hlôška (1996) zaznamenal v marci abundanciu 2,3 ex./10 ha. V Šútovskej doline Topercer (1996) zistil relatívnu abundanciu 3,1 ex./km^2. Mapovaním hniezdnych teritórií v roku 2012 bolo na 3 lokalitách zaregistrovaných 7 obsadených hniezdnych teritórií (Flajs unpubl.) V sedle Rakytie (Lúčanská Fatra) boli identifikované 2 hniezdne teritóriá a v biotopoch klimaxo-

vej smrečiny v NPR Kľačianska Magura (Krivánska Fatra) 3 obsadené hniezdiská (Hlôška unpubl.). V závere Turianskej doliny (Lúčanská Fatra) bolo na bodovom transekte zaregistrovaných v jarnom období 2013 päť obsadených hniezdísk. Pre celé CHVÚ je odhadovaná početnosť v rozpätí 160 – 220 párov, resp. obsadených teritórií.

Saniga (1993) zistil denzitu ďatľa bielochrbtého 10 ex./km^2 pásovou metódou na 2 transektoch v NPR Minčol. Porovnateľné hodnoty zaznamenal na 2 transektoch s kruhovými sčítacími plochami tiež Topercer (1996). V rokoch 2010 – 2012 prebiehal monitoring na 36 bodových transektoch. Relatívna abundancia ďatľa bielochrbtého sa pohybovala v rozmedzí 1,6 – 12,8 ex./km^2. Pre celé územie CHVÚ bol interval početnosti 170 – 350 párov (rok 2000) a 170 – 230 (rok 2013). Populácia vykazuje stabilný stav.

V perióde 1989 – 1991 Saniga (1993) na 4 transektoch v 6. vegetačnom stupni Malej Fatry zaznamenal denzitu tesára čierneho v rozpätí 8,3 – 10 ex./km^2 a na 2 transektoch v 7. veg. stupni 10 ex./km^2. V lesných ornitocenózach, ktoré v rokoch 1989 – 1994 snímkoval na 2 transektoch v Krivánskej a 1 transekte v Lúčanskej Fatre Topercer (1996), zistil v Krivánskej Fatre nižšie alebo porovnateľné relatívne abundancie ako Saniga (1993), kým v ornitocenózach Lúčanskej Fatry oveľa vyššie hodnoty. Počas sčítania výberových druhov vtákov v r. 2012 denzita oscilovala v rozpätí 1,6 – 33,2 jedincov/km^2. Kým v r. 2000 bol odhadovaný interval početnosti pre celé CHVÚ 270 – 520 párov, v r. 2013 sa pohyboval v rozpätí 200 – 300 párov. Populačný trend druhu je stabilný.

V 6. veg. stupni sa denzita ďubníka trojprstého začiatkom 90. rokov pohybovala v rozmedzí 12,5 – 20 ex./km^2 (Saniga 1993). Uvedené hodnoty sú vyššie, ako hodnoty z periódy 1989 – 1994 udávané Topercerom (1996) (1,6 – 10 ex./km^2). Sčítaním zistené aktuálne početnosti (Flajs unpubl.) boli porovnateľné s minimálnymi zistenými pred osemnástimi rokmi Topercerom (1996). V súčasnosti sa jeho početnosť v CHVÚ odhaduje na 200 – 400 párov a v porovnaní s minulým obdobím sa udržiava na ustálenej hladine.

V Malej Fatre bola začiatkom 90. rokov 20. storočia zistená denzita žlny sivej 3,2 ex./km^2 (Topercer 1996). Pri monitorovaní vtáčích spoločenstiev v rokoch 2010 – 2012 na 18 transektoch denzita kolísala v rozpätí 1,6 – 6,4 ex./km^2. Variačné rozpätie odhadovanej početnosti pre územie predstavuje 250 – 400 párov s ustáleným populačným trendom.

Sanigom (1993) publikované údaje o hustote muchárika bielokrkého varírujú v úzkom rozpätí 21 – 27 ex./km^2. Širším variačným rozpätím sa vyznačujú údaje uvedené v práci Topercera (1996), majú však porovnateľnú maximálnu hodnotu (4,2 – 33,2 ex./km^2). Počas monitorovania výberových druhov avifauny v r. 2010 – 2012 variačné rozpätie denzity bolo 5,4 – 59,4 ex./km^2. V r. 2000 bol odhad intervalu celkovej početnosti pre CHVÚ 4500 – 7500 párov, v r. 2013 4000 – 6000. Populácia je z hľadiska časopriestorového stabilná.

V rokoch 1989 – 1994 oscilovala denzita muchárika malého v rôznych biotopoch skúmaných Sanigom (1993) a Topercerom (1996) v rozpätí 3,1 – 49,7 ex./km^2. Na bodových transektoch v CHVÚ Malá Fatra monitorovaných v rokoch 2010 – 2012 boli zaznamenané abundancie od 3,2 do 16 ex./km^2. Taxón vykazuje klesajúci trend početnosti.

Denzita vybraných kritériových druhov vtákov v CHVÚ Malá Fatra v minulosti (dáta do r. 2000 – 2002) a v súčasnosti (dáta z r. 2010 – 2012). ***n*** *– počet transektov/kruhových plôch;* ***A*** *– relatívna abundancia v ex./km^2;* $\boldsymbol{x}_{0,50}$ *– medián;* $\boldsymbol{x}_{min}$ *– minimálna hodnota;* $\boldsymbol{x}_{max}$ *– maximálna hodnota*

Druh	n	Údaje z obdobia 2000 – 2002						n	Údaje z obdobia 2010 – 2012					
		$x_{0,50}$		x_{min}		x_{max}			$x_{0,50}$		x_{min}		x_{max}	
Ďateľ bielochrbtý	26	10	7	17,5	36	3,6	1,6	12,8	5	3	2	3	0	0
Ďubník trojprstý	26	5,8	3,1	16,3	16	2,8	1,6	3,2	4	2	2	2	2	2
Muchárik bielokrký	14	21,4	18,7	24	42	13,9	3,2	59,4	4	2	3	2	0	0
Muchárik malý	35	22,5	15	27,4	22	8	3,2	25	4	3	3	2	3	2
Tesár čierny	39	8,3	1,2	17,4	44	4,8	1,6	16	3	2	3	2	0	0
Žlna sivá	7	3,2	0	3,2	18	1,6	1,6	6,4	2	2	1	2	1	2

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

V časovom intervale 1989 – 1994 sa hustota jariabka hôrneho pohybovala v rozmedzí 1,6 – 16,6 ex./km^2. Výsledky monitoringu uskutočneného v rokoch 2010 – 2012 viac-menej korešpondujú s výsledkami z konca 20. storočia (Saniga 1993, Topercer 1996). Populácia na území CHVÚ nevykazuje výraznejšie fluktuácie a jej veľkosť je odhadovaná na 300 – 500 párov.

Údaje o populačnej dynamike prepelice poľnej sú nedostatočné a neumožňujú porovnanie za dlhšie časové obdobie. K dispozícii je iba odhad početnosti pre celé CHVÚ s intervalom 50 – 80 párov. Početnosť v posledných rokoch klesá.

Údaje o vývoji početnosti hniezdnej populácie bociana čierny z CHVÚ sú neúplné a sporadické. Ich povaha neumožňuje podrobnejšiu časovú analýzu zmien. V r. 2000 sa interval odhadu početnosti pohyboval v rozpätí 12 – 20 párov, odhad z r. 2013 má užšie variačné rozpätie (12 – 17 párov). Populácia má dlhodobo klesajúci trend.

Kvantitatívne dáta o abundancii včelára lesného pochádzajú z mapovania hniezdnych teritórií v r. 2012, kedy bolo zaregistrovaných 5 nových hniezdnych teritórií. V súčasnom období sa hniezdna populácia včelára v CHVÚ odhaduje na 20 – 30 párov a jej trend je ustálený.

V minulosti sa na území CHVÚ Malá Fatra nevykonával systematický monitoring chrapkáča poľného s výnimkou okolia obce Terchová (Demko in litt.). Monitorovací program pre celé CHVU začal v roku 2010 a opakuje sa každoročne. Tak počas hniezdnej sezóny r. 2012 bolo vo viacerých dolinách v okolí obce Zázrivá zaregistrovaných 41 obsadených hniezdnych teritórií (Galčík unpubl.) a v kombinácii s ostatnými dátami je úroveň populácie v území dnes odhadnutá na 70 – 130 teritórií. Podľa hlasových prejavov boli zistené samce aj vo vyšších nadmorských výškach na sekundárnych holiach nad hornou hranicou lesa (napr. Medziholie, Osnica).

Prvý údaj o hniezdení sovy dlhochvostej v pohorí Malej Fatry publikoval Saniga (1993). Obsadené hniezdne teritórium sa nachádzalo v starých smrekovo-bukových porastoch. Pri monitoringu sov v juhozápadnej časti Krivánskej Fatry v marci 1996 akusticky zaregistroval jej prítomnosť Hlôška (1996). Hniezdenie na základe nálezu pobytových znakov predpokladal v rovnakom období tiež Majda (Karaska et al. 1997). Neskôr v Krivánskej Fatre potvrdil jej hniezdenie aj Korňan (2008) a v Lúčanskej Fatre Šotnár (2004). Metódou mapovania hniezdnych teritórií bolo napr. v r. 2012 potvrdené hniezdenie v 5 lokalitách. Odhadovaná početnosť pre celé CHVÚ má rozpätie 40 – 50 párov a v posledných rokoch má stúpajúci trend.

Pri kvalitatívno-kvantitatívnom výskume ornitocenóz Malej Fatry zaznamenal kuvička vrabčieho ako nidifikanta Saniga (1993) v prírodných lesoch 6. a 7. veg. stupňa s denzitou 6 – 10 ex./km^2. Najvyššiu lokálnu populačnú hustotu dosahoval podľa tohto autora v spoločenstve *Piceeta sorbina* (13,3 ex./km^2). Nižšie hodnoty (3 ex./km^2) zaznamenal Hlôška (1996). V rokoch 2010 – 2012 prebiehalo mapovanie sov, ktorého výsledkom bolo lokalizovanie 5 obsadených hniezdnych teritórií. Počet párov v CHVÚ Malá Fatra sa odhaduje na 100 až 140. Jeho populácia je stabilizovaná.

O lelkovi lesnom sú doposiaľ k dispozícii iba sporadické údaje. Chýbajú výsledky mapovania za dlhšie časové obdobie. Známe sú ojedinelé pozorovania z posledného obdobia (napr. Flajs unpubl.). Populácia v CHVÚ je považovaná za stabilnú vzhľadom k pravidelnému zaznamenaniu ojedinelých jedincov, tieto pozorovania však neumožňujú presnejší aktuálny odhad populácie, ako na úrovni, ktorá bola v r. 2003 odhadnutá na úroveň 40 párov.

Rybárik riečny nebol v minulosti systematicky monitorovaný. Komplexnejšie údaje o hniezdnej početnosti vo východnej časti CHVÚ v povodí rieky Oravy publikovali Hapl & Madera (1997). Podľa týchto autorov sa počet obsadených hniezdnych nôr v predmetnom území pohyboval v rozmedzí 1 – 4 V súčasnom období je jeho populácia pravidelne monitorovaná v rámci sčítania vodných vtákov v povodiach riek Váh a Orava a v CHVÚ je považovaná za stabilizovanú.

Topercer (1996) udáva výskyt ďatľa hnedkavého napr. z okraja Šútovskej doliny, kde bola jeho hustota 0,9 ex./km^2. Na transektoch sčítavaných v posledných rokoch nebol zaznamenaný. Interval početnosti sa pohybuje v rozpätí 40 – 60 párov. Populácia v CHVÚ je stabilná.

Údaje o strakošovi veľkom sú nedostatočné. Odhad populačnej hustoty je v intervale 3 – 5 párov a druhová populácia je v súčasnosti považovaná za stabilnú.

Saniga (1993) pásovou metódou zaznamenal v časovom intervale 1989 – 1991 na 3 transektoch v Šútovskej doline denzitu žltochvosta hôrneho 16,7 – 20 ex./km^2. V roku 2011 v tej istej doline zistil Hlôška (unpubl.) podstatne nižšiu denzitu (5,4 ex./km^2). Podobné alebo ešte nižšie hodnoty zistila počas monitoringu na 2 bodových transektoch v Lúčanskej Fatre Kalafusová (unpubl.). V posledných rokoch je zreteľný pokles jeho populácie. Pre celé CHVÚ je početnosť odhadovaná na 50 – 80 párov.

Saniga (1993) a Topercer (1996) odhadli pre muchára sivého na základe sčítania na transektoch hustotu 6,3 – 64,2 ex./km^2. Monitorovaním populácie na 5 transektoch (2010 – 2012) rozmiestnených v rôznych častiach CHVÚ sa zistené hodnoty pohybovali na dolnej hranici rozpätia z rokov 1989 – 1994. Odhadovaný počet párov v CHVÚ je 500 – 700 a populácia je považovaná za stabilizovanú.

Hustota ostatných významných druhov vtákov v CHVÚ Malá Fatra v minulosti (dáta do r.) a v súčasnosti (dáta z r. 2010 – 2014). ***n*** *– počet transektov/kruhových plôch;* ***A*** *– relatívna abundancia v ex./km²;* $\boldsymbol{x}_{0,50}$ *– medián;* $\boldsymbol{x}_{min}$ *– minimálna hodnota;* $\boldsymbol{x}_{max}$ *– maximálna hodnota*

Druh	Údaje z obdobia 2000 - 2002			Údaje z obdobia 2010 – 2012		
	Počet sčítacích bodov	medián	rozsah mediánu	Počet sčítacích bodov	medián	rozsah mediánu
Jariabok hôrny	10	12,5	1,6 - 16,6	27	3,2	1,6 - 16
Muchár sivý	33	30	15 - 39,8	5	6,3	5,4 - 8,4
Žltochvost hôrny	3	19	16,7 - 20	8	4,6	3,2 - 9,8

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Lokálne populácie hlucháňa hôrneho ohrozuje v súčasnosti najviac fragmentácia jeho biotopov intenzívnou lesohospodárskou činnosťou, imisná záťaž životného prostredia, globálne otepľovanie a zvýšený predačný tlak (napr. Klaus et al. 1986, Saniga 1999). Za jednu z hlavných príčin s negatívnym dopadom na stavy tetrova hoľniaka je považovaná likvidácia a narušenie jeho pôvodných biotopov a tokanísk, predovšetkým v poľnohospodárskej krajine (Danko et al. 2002). Populácia orlov skalných bola v minulosti ohrozovaná predovšetkým vykrádaním znášok a mláďat a v súčasnosti viac lesnou ťažbou a vyrušovaním na hniezdiskách (Kropil 2002). Populácia sokola sťahovavého je ohrozovaná najviac horolezeckými aktivitami. Početnosť sov vo všeobecnosti negatívne ovplyvňujú nevhodné lesopestovateľské zásahy do porastov spojené so znižovaním podielu starých stromov s dutinami. Dutinové hniezdiče, ako napr. muchárik bielokrký a muchárik malý, z tohto dôvodu strácajú v hospodárskych lesoch hniezdne možnosti. Populácia skaliara pestrého vymizla aj v dôsledku úplnej absencie pastvy na holiach Malej Fatry, následkom čoho sa znižuje rozmanitosť jeho biotopov (cf. Saniga 1990).

OPATRENIA

K opatreniam s vysokou úspešnosťou patrí fyzické stráženie (v poslednej dobe tiež používanie pohybových a infračervených senzorov, videokamier, fotopascí a pod.) hniezd dravcov – od začiatku 90. rokov 20. storočia hniezdísk orla skalného, neskôr tiež sokola sťahovavého. K zvýšeniu biotického potenciálu sov výrazne prispela inštalácia hniezdnych búdok pre pôtika kapcavého a sovu dlhochvostú. Tokaniská kurovitých vtákov sú každoročne monitorované s cieľom zisťovania zmien populačnej dynamiky a eliminácie nevhodného lesohospodárskeho manažmentu a iných rušivých faktorov mimo rezervácií.

Platná vyhláška o v CHVÚ Malá Fatra, by sa mala doplniť o ustanovenia, ktoré by v praxi účinne eliminovali nepriaznivé faktory vyplývajúce predovšetkým z antropickej činnosti na tomto území. Týka sa to najmä zachovania štruktúry lesa obmedzením veľkoplošných výrubov alebo nahradenia holorubného spôsobu hospodárenia výberkovým, vhodného lesníckeho manažmentu a obmedzenia ťažby počas hniezdneho obdobia, obmedzenia až úplného zákazu aplikácie insekticídov a herbicídov. Pre zabezpečenie priaznivého stavu nelesných druhov vtákov (napr. strakoš veľký) je dôležitým aspektom zachovanie mozaikovitej štruktúry krajiny s remízkami a solitérnymi stromami, ako aj zmierňovanie vplyvov líniových stavieb (napr. diaľnic, elektrovodov) na ich populácie a biotopy.

5.13. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE MALÉ KARPATY

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 216/2005 Z.z.
Účinnosť: 1. 6. 2005
Kód územia: SKCHVU014
Rozloha územia: 50 633,60 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: ďateľ prostredný (*Dendrocopos medius*), orol kráľovský (*Aquila heliaca*), sokol rároh (*Falco cherrug*), včelár lesný (*Pernis apivorus*)

Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian čierny (*Ciconia nigra*), ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), ďateľ hnedkavý (*Dendrocopos syriacus*), hrdlička poľná (*Streptopelia turtur*), krutohlav hnedý (*Jynx torquilla*), lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*), muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*), muchárik malý (*Ficedula parva*), muchár sivý (*Muscicapa striata*), penica jarabá (*Sylvia nisoria*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), pŕhľaviar čiernohlavý (*Saxicola rubicola*), sokol sťahovavý (*Falco peregrinus*), strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), tesár čierny (*Dryocopus martius*), výr skalný (*Bubo bubo*), žlna sivá (*Picus canus*), žltochvost hôrny (*Phoenicurus phoenicurus*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Ďateľ prostredný bol v CHVÚ Malé Karpaty počas rokov 2010 – 2012 monitorovaný celkovo na 5 transektoch. Okrem týchto transektov je druh pravidelne každoročne od roku 2005 monitorovaný na dvoch transektoch v PR Lindava a v dubových lesoch nad Modrou (Puchala 2007a, Puchala unpubl.). Druh bol zistený celkovo na všetkých uvedených transektoch a zároveň aj na transektoch situovaných v prostredí viníc, kde sa jedná skôr o záznamy na rozhraní lesa a otvorenej krajiny. Počet zistených jedincov na transektoch sa pohybuje od 1 do 6 jedincov na rôznych bodoch transektu. Najvyššie populačné hustoty dosahuje v starších dubových porastoch (120 až 125 rokov), ako je napr. Lindavský les, kde dosahuje denzity 1 pár/ 10 ha, resp. 0,5 páru na 10 ha pri použití metódy priameho dohľadávania hniezdnych dutín (Puchala 2007b). Trend populácie je vyrovnaný a medziročne bol počas monitoringu zaznamenaný na jednotlivých transektoch podobný počet jedincov.

Populácia orla kráľovského oproti vedeckému návrhu (priemerne 4 páry, Rybanič et al. 2004) kolíše v rozmedzí 1-3 páry pričom úspešnosť hniezdenia je výrazne nízka z dôvodu lesohospodárskej činnosti v hniezdnom období a extrémnych poveternostných javov. Zlý stav populácie redukujú aj nelegálne odstrely a otravy na nížine v oblasti lovísk hniezdnych párov. Na niekoľkých ďalších miestach boli pozorované nedospelé jedince, no hniezdenie nebolo potvrdené. Obsadené bývajú nepravidelne tri lokality vo východnej a centrálnej časti územia.

Sokol rároh nebol počas rokov 2010-2012 v CHVÚ zaznamenaný ako hniezdiaci druh. Oproti stavu spred roku 2003, keď priemerne v Malých Karpatoch hniezdili 4 páry (Rybanič et al. 2004), druh z územia CHVÚ úplne vymizol a presídlil sa do oblasti lovísk na nížinách. Historické lokality sú každoročne kontrolované, no hniezdenie nebolo potvrdené. Presun do nížin súvisí zrejme s intenzívnou lesohospodárskou činnosťou na viacerých hniezdnych lokalitách a tiež manažmentovými opatreniami na loviskách (inštalácia búdok a umelých hniezd na stožiare elektrických vedení).

Včelár lesný bol monitorovaný počas rokov 2010 – 2012 na celkovo 16 lokalitách, z toho bol zaznamenaný na 12. Na území CHVÚ druh pravidelne hniezdi, ale niektoré lokality nie sú obsadené každoročne. Mapované lokality boli v oblasti Sološnice, Plaveckého Podhradia, Plaveckého Mikuláša, Jablonice, Kuchyne, Bukovej, Lošonca, Chtelnice, Dobrej Vody, Katarínky a Horných a Dolných Orešian a Piesku. Kontrolované boli predovšetkým lokality na rozhraní lesného porastu s lúkami a pasienkami no i v lesnom prostredí z miest s dobrým výhľadom – vrcholy kopcov a rozhľadne. Odhadovaná populácia bola na základe výsledkov stanovená na 28 – 38 párov (pravdepodobne je počet ešte vyšší). V porovnaní s vedeckým návrhom (priemer 40 párov, Rybanič et al. 2004) je terajšia populácia zrejme stabilná prípadne počtom mierne nižšia.

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov CHVÚ Malé Karpaty

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Ďateľ prostredný	225 - 375	250 - 350
Orol kráľovský	2 - 6	1 - 3
Sokol rároh	3 - 5	0
Včelár lesný	30 - 50	28 - 38

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Sokol sťahovavý v CHVÚ hniezdi na 7 – 9 lokalitách, v porovnaní s rokom 2003 (2 páry) (Rybanič et al. 2004) stúpla početnosť populácie, pričom druh obsadil historické lokality. Populácia má stúpajúci charakter, pričom obsadzuje dostupné biotopy v skalných stenách. Na území CHVÚ bol tiež monitorovaný výr skalný. Populácia je odhadovaná na 11 – 13 párov hniezdiacich prevažne v lomoch a v skalných stenách. Časť populácie môže hniezdiť i mimo týchto biotopov, no doposiaľ nebola zmapovaná. Oproti roku 2003 (13 párov, Rybanič et al. 2004) je populácia stabilná. Vhodné podmienky na hniezdenie sú najmä v opustených lomoch a v oblasti Vápennej a Vysokej a oblastí so skalnými stenami (Kršlenica, Modranská dolina).

Väčšina mapovaných druhov, ktoré sú predmetom ochrany bola zaznamenaná na jednotlivých transektoch. Pomerne málo pozorovaní bolo pri druhoch ďateľ hnedkavý a žltochvost hôrny (*Phoenicurus phoenicurus*). Niektoré druhy, ako lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*) a bocian čierny (*Ciconia nigra*), neboli vôbec monitorované. Väčšina monitorovaných druhov vykazuje stabilný trend počas všetkých rokov monitoringu. Stabilný populačný trend je u väčšiny ďatľovcov. Výsledky monitoringu naznačujú, že vo vedeckom návrhu bol podhodnotený ďateľ bielochrbtý a odhad populácie v CHVÚ je v rozmedzí 100 až 200 hniezdnych párov. Podobný je trend u väčšiny spevavcov. Väčšina druhov spevavcov a hrdlička poľná vykazujú stabilný stav. Výsledky monitoringu však naznačujú, že hniezdna populácia žltochvosta hôrneho bola vo vedeckom návrhu nadhodnotená a jej stav je v území oveľa nižší, alebo dochádza k jej poklesu.

Odhady populačných stavov iných významných druhov vtákov CHVÚ Malé Karpaty

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Bocian čierny	5 - 7	4 - 6
Ďateľ bielochrbtý	60	100 - 200
Ďateľ hnedkavý	50	20 - 60
Hrdlička poľná	600	500 - 700
Krutohlav hnedý	400	300 - 500
Lelek lesný	15	nemapovaný
Muchár sivý	1000	750 - 1250
Muchárik bielokrký	3900	3100 - 4700
Muchárik malý	500	350 - 650
Penica jarabá	200 - 300	200 - 300
Prepelica poľná*	50	nemapovaný
Príhľaviar čiernohlavý	1000	400 - 800
Sokol sťahovavý	2	7 - 9
Strakoš obyčajný	1400	900 - 1900
Tesár čierny	60	40 - 80
Výr skalný	10 - 15	11 - 13
Žlna sivá	100	70 - 130
Žltochvost hôrny	600	200 - 400

* volajúce samce

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

V rámci CHVÚ sú najväčšie hrozby odlesňovanie, ťažba starých porastov, tvorba rozsiahlych holín. Badateľný zhoršený stav je najmä vo východnej časti územia, kde boli vyťažené viaceré staré porasty väčšieho rozsahu (globalforestwatch.org) z dôvodu veternej kalamity. Ohrozenie pre vtáky – najmä spevavce vplyvom ničenia biotopov predstavuje likvidácia a premena sadov a viníc na stavebné pozemky a ornú pôdu a výrub vegetácie pozdĺž vodných tokov (najmä holorubným spôsobom). Druhy obývajúce lúky a pasienky sú ohrozené zarastaním lúk a pasienkov, výrubom osamelých stromov. Pri dravcoch a bocianoch sú najčastejším zaznamenaným negatívnym vplyvom lesohospodárske práce v čase hniezdenia, často priamo v tesnom okolí hniezda. S lesohospodárskou činnosťou súvisí i výstavba lesných ciest čo okrem ničenia biotopu predstavuje i rušivý faktor. Okrem lesohospodárskej činnosti sú negatívnym javom intenzívne rušenie plynúce z rekreácie. Oblasti, kde je rušenie najintenzívnejšie, je okolie Piesku, Modry, Smoleníc, Plaveckého Podhradia a Borinky. S rekreáciou súvisí i tvorba nelegálnych chodníkov v území a tiež tvorba nových značkovaných turistických trás.

Dravce sú tiež ohrozené nelegálnym odstrelom a trávením v oblasti lovísk na nížinách – najmä v oblasti Trnavského kraja. Druhy ako orol kráľovský, sokol sťahovavý a výr skalný sú tiež ohrozené vyberaním mláďat z hniezd. Na niektorých lokalitách v CHVÚ dochádza k ťažbe nerastných surovín (Rohožník) veľkého rozsahu, pričom dochádza k degradácii biotopov. Vplyv takejto činnosti je ale tiež pozitívny – tvorba skalných stien a príležitostí pre hniezdenie skalných druhov. Viaceré skalné lokality predovšetkým v oblasti Plaveckého a Borinského krasu sú využívané na skalolezeckú činnosť, ktorá v čase hniezdenia pôsobí rušivo na tu hniezdiace druhy. Čiastočné rušenie môžu predstavovať v čase hniezdenia tiež paraglajdisti, najmä v okolí hniezdnych lokalít. Oblasti v širšom okolí Bratislavy sú tiež ohrozené stavebnou činnosťou – rozširovaním sídiel do chráneného územia.

OPATRENIA

Pri doterajšej starostlivosti o územie bolo uplatňované vyhlasovanie ochranných zón v okolí dohľadaných hniezd dravých vtákov, predovšetkým orla kráľovského a bociana čierneho. Ďalej obmedzovanie turistických a športových aktivít a ich sezónny zákaz v blízkosti hniezd druhov citlivých na vyrušovanie, spolu so strážením hniezd, predovšetkým v prípade sokola sťahovavého. Ďalej pripomienkovanie programov starostlivosti o lesy s ohľadom na potreby druhov, ktoré sú predmetom ochrany CHVÚ. Ochrana vinohradníckej krajiny pred zastavbou bola ošetrená priamo vo vyhláške zákazom umiestňovania stavieb v vymedzených územiach (tzv. ekologicko-funkčné priestory CHVÚ).

Základným opatrením v celom CHVÚ by mala byť ochrana starých lesných porastov – ťažba výberkovým spôsobom, obmedzenie výstavby lesných ciest v čo najväčšej možnej miere, ponechávanie v každom poraste niekoľko starých stromov, manažovať kosenie lúk formou zapájania do agroschém, nepremieňať vinice na stavebné pozemky a ornú pôdu, v oblasti rekreačných oblastí rušiť nelegálne chodníky a propagovať využívanie súčasných značených turistických trás, v oblasti skalných stien využívaných na lezenie robiť pravidelný monitoring dodržiavania podmienok využívania v prípade hniezdenia chránených druhov, zamedziť čierne stavby a rozširovanie zastavaného územia do CHVÚ, vyhlasovanie ochranných zón okolo hniezd dravcov a bocianov, zákaz výstavby veterných turbín na území, stráženie hniezd na vybraných lokalitách.

5.14. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE MEDZIBODROŽIE

ZÁKLADNÉ ÚDAJE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 26/2008 Z. z.
Účinnosť: 1. 2. 2008
Kód územia: SKCHVU015
Rozloha: 33 753,70 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian biely *(Ciconia ciconia),* čorík bahenný *(Chlidonias hybridus),* čorík čierny *(Chlidonias niger),* beluša malá *(Egretta garzetta),* beluša veľká *(Egretta alba),* bučiačik močiarny *(Ixobrychus minutus),* bučiak veľký (*Botaurus stellaris),* haja tmavá *(Milvus migrans),* chavkoš nočný *(Nycticorax nycticorax),* chochlačka bielooká *(Aythya nyroca),* chriašť bodkovaný *(Porzana parva),* kačica chrapačka *(Anas querquedula),* kalužiak červenonohý *(Tringa totanus),* kaňa močiarna *(Circus aeruginosus),* kaňa popolavá *(Cir-*

cus pygargus), ľabtuška poľná *(Anthus campestris),* strakoš obyčajný *(Lanius collurio),* strakoš kolesár *(Lanius minor),* včelárik zlatý *(Merops apiaster),* volavka purpurová *(Ardea purpurea),* výrik lesný *(Otus scops)*

Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian čierny (*Ciconia nigra*), brehuľa hnedá *(Riparia riparia),* ďateľ hnedkavý *(Dendrocopos syriacus), ďateľ prostredný (Dendrocopos medius),* hrdlička poľná (*Streptopelia turtur),* chrapkáč poľný (*Crex crex),* krutohlav hnedý *(Jynx torquilla*), muchár sivý (*Muscicapa striata),* muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis),* penica jarabá (*Sylvia nisoria*), pipíška chochlatá *(Galerida cristata*), prepelica poľná *(Coturnix coturnix),* príhľaviar čiernohlavý *(Saxicola rubicola),* rybárik riečny (*Alcedo athis),* škovránik stromový *(Lullula arborea*), včelár lesný *(Pernis apivorus)*

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Z 21 kritériových druhov vtákov majú 4 druhy stúpajúci trend. Pri kačici chrapačke bol zaznamenaný nárast početnosti, čo súvisí s vhodnými biotopmi mokradí najmä počas daždivých rokov ako v roku 2010. Priemerná početnosť beluše veľkej stúpla z 15 na 55 párov vďaka vytvoreniu nových kolónií, ale aj lepšiemu zmapovaniu územia. Stúpajúci trend bol zaznamenaný aj pri strakošovi kolesárovi, ktorý však stále uniká pozornosti mapovateľov, nakoľko obýva mapovateľmi málo navštevované rozľahlé topoľové vetrolamy a areály poľnohospodárskych družstiev prípadne z územia CHVÚ vyňaté intravilány obcí. U chochlačky bielookej počet narástol v porovnaní s rokom 2008 – 2010, kedy nebolo napriek monitoringu zaznamenané žiadne hniezdenie. Dva druhy zaznamenali klesajúci trend početnosti, ide o strakoša obyčajného a kalužiaka červenonohého. Kalužiak červenonohý trpí nedostatkom vhodných biotopov vlhkých alebo podmáčaných lúk a pasienkov. Stabilný trend je pri 11 druhoch, dva druhy čoríkov (čierny a bahenný) sú typické fluktuanty. Pri kani popolavej a výrikovi lesnom je trend neznámy, nakoľko o nich chýbajú údaje a nerealizoval sa cielený monitoring. Početnosti viacerých druhov sú diskutabilné. Nadhodnotená je napr. početnosť druhu chriašťa malého, nakoľko v suchých rokoch sa takmer vôbec neobjavuje, čiže minimálna početnosť bude pod 10 párov. Podhodnotený je napr. odhad početnosti haje tmavej, ktorý obsadzuje v CHVÚ 10 hniezdnych teritórií (Chrašč in verb.). Stanovenie početnosti viacerých druhov je problematické, nakoľko hniezdia na lokalitách bezprostredne za hranicami CHVÚ, ktoré boli pri príprave vyhlášky vyňaté z územia CHVÚ (intravilány obcí, pieskovne). Potravné areály však majú na území CHVÚ, a preto sa tieto počty nedajú ignorovať. Ide o strakoša kolesára, včelárika zlatého a chavkoša nočného.

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov CHVÚ Medzibodrožie

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Beluša malá	5 - 15	10 - 15
Beluša veľká	10 - 20	40 - 70
Bocian biely	85 - 100	89 - 89
Bučiačik močiarny	35 - 45	50 - 60
Bučiak veľký	25 - 3	30 - 32
Čorík bahenný	10 - 60	0 - 50
Čorík čierny	5 - 15	0 - 5
Haja tmavá	3 - 5	8 - 10
Chavkoš nočný	250 - 400	150 - 800

Chochlačka bielooká	3 - 5	1 - 3
Chriašť malý	10 - 20	30 - 40
Kačica chrapačka	10 - 20	20 - 25
Kalužiak červenonohý	10 - 15	4 - 7
Kaňa močiarna	55 - 65	35 - 45
Kaňa popolavá	3 - 5	0 - 2
Ľabtuška poľná	40 - 60	30 - 40
Strakoš kolesár	10 - 15	17 - 20
Strakoš obyčajný	3000 - 6000	2000 - 2500
Včelárik zlatý	250 - 300	210 - 230
Volavka purpurová	15 - 25	10 - 15
Výrik lesný	2 - 4	0 - 3

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Pri viacerých druhoch došlo k prehodnoteniu veľkosti populácie oproti vedeckému návrhu z r. 2003 bez predpokladu reálneho zníženia ich početnosti (ďateľ prostredný, ďateľ hnedkavý, penica jarabá). Najvýraznejší pokles nastal u pipíšky chochlatej, hoci odhad jej početnosti môže byť mierne podhodnotený, nakoľko sa druh vyskytuje v lokalitách ornitológmi málo navštevovaných. Tento druh obýva takmer výlučne poľnohospodárske dvory a z otvorenej poľnohospodárskej krajiny vymizol. Klesajúci trend sa predpokladá u škovránika stromového aj keď chýba cielený monitoring tohto druhu. Príčinou sú zmeny krajiny a jeho biotopov. Klesajúci trend bol stanovený aj pre druh brehule hnedej. V riečnych brehoch sa nachádza posledná kolónia pri Ladmovcich, ostatné sa nachádzajú najmä v pieskovňach. Neznámy je trend u krutohlava hnedého, muchára sivého, prhľaviara čiernohlavého, a hrdličky poľnej, kde chýbajú údaje. Pri posledných dvoch spomínaných druhoch sú aktuálne odhadované početnosti pravdepodobne nadhodnotené.

Odhady populačných stavov iných významných druhov vtákov CHVÚ Medzibodrožie

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Bocian čierny	20 - 22	25 - 28
Brehuľa hnedá	800 - 1000	400 - 600
Ďateľ hnedkavý	20	40 - 50
Ďateľ prostredný	50 - 100	300 - 400
Hrdlička poľná	800 - 1500	1000 - 1000
Chrapkáč poľný	75 - 150	100 - 150
Krutohlav hnedý	150 - 300	200 - 200
Muchár sivý	500 - 1500	500 -500
Muchárik bielokrký	1000 - 1400	1000 - 2000
Penica jarabá	200	200 - 200
Pipíška chochlatá	100 - 200	25 - 30

Prepelica poľná	300 - 500	300 - 400
Príhľaviar čiernohlavý	2000 - 3000	2000 - 3000
Rybárik riečny	15 - 20	17 - 25
Škovránik stromový	30 - 40	15 - 20
Včelár lesný	10 - 15	7 - 10

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Významným ohrozením populácií lesných druhov vtákov je intenzívne lesné hospodárstvo, zvýšená ťažba starých lužných lesov (biotop bociana čierneho, haje tmavej, orliaka morského). Pre dutinové hniezdiče je významným ohrozením strata hniezdnych stromov, resp. pestovanie rovnovekých monokultúrnych topoľových alebo nepôvodných porastov. Pre vodné a močiarne druhy vtákov je najväčšou hrozbou zanikanie vhodných biotopov. Dochádza k zazemňovaniu, zarastaniu a vysychaniu mokradí. Lúčne biotopy sú ohrozované najmä sukcesiou po zanechaní kosenia alebo pastvy, ktorej výsledkom je postupné zarastanie náletovými drevinami a zmena charakteru biotopu. Najnovšou hrozbou je rozorávanie lúk a snahy o zmenu trvalých trávnych porastov na ornú pôdu. Ohrozením je likvidácia starých viníc, starých sadov a solitérnych stromov. Hrozbou pre druhy hniezdiace v pieskových stenách je nelegálna ťažba piesku, ale najmä ťažba piesku v dobe hniezdenia.

OPATRENIA

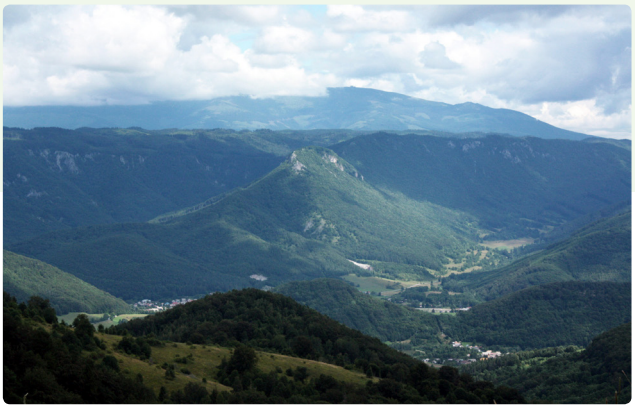
Za účelom zabezpečenia priaznivého stavu biotopov druhov vtákov európskeho významu a biotopov v tomto CHVÚ sú potrebné predovšetkým nasledovné opatrenia. Úmyselnú lesnú ťažbu realizovať v mimohniezdnom období (od 1. 8. do 28. 2.). Obnovovať vodný režim mokradí, kde je možné dotovať lokality povrchovou vodou (využívať existujúce hrádzové priepusty na zavodňovanie starých ramien, zadržiavať vodu v kanáloch, prečerpávať vodu do mokradí). Obnoviť zazemňujúce sa mokrade (odstrániť sedimenty, menežovať trstinové porasty, upraviť brehy kanálov, využiť na zavodnenie podzemnú vodu). Usmerniť vodohospodársku činnosť v záujmovej oblasti s cieľom maximálne možného udržania vody v krajine (výstavba stavidiel, prehrádzok, načerpávanie vody, zavodnenie vysokou vodou z riek). Odstraňovať náletové dreviny a zabraňovať ich zmladzovaniu na trvalých trávnych porastoch. Zachovávať tradičný spôsob obhospodarovania lúk a pasienkárstva. Kosiť a spásať trvalé trávne porasty únosnými počtami hovädzieho dobytka. Usmerniť poľnohospodársku činnosť v okolí hniezdnych biotopov s cieľom minimalizovať rušivé vplyvy, eróziu pôdy a znečistenie povrchových vôd (zabrániť rozorávaniu brehov mokradí, vytvoriť ochranné trávnaté pásy okolo lokalít). Využívať prirodzenú obnovu lesných porastov – uplatňovanie podrastového spôsobu hospodárenia. Zvyšovať ekologickú stabilitu porastov – zachovávanie, resp. vytváranie pestrej druhovej skladby pôvodných drevín, výškového a vekového rozčlenenia porastov. Zamedziť výstavbe nových elektrických vedení v blízkosti kolónií volavkovitých vtákov a vyznačiť kritické úseky zvýrazňovačmi drôtov.

5.15. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE MURÁNSKA PLANINA – STOLICA

ZÁKLADNÉ ÚDAJE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 436/2009 Z. z.
Účinnosť: 1. 11. 2009
Kód územia: SKCHVU017
Rozloha: 25 796,46 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: hlucháň hôrny (*Tetrao urogallus*), pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*), sokol sťahovavý (*Falco peregrinus*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian čierny (*Ciconia nigra*), ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), ďubník trojprstý (*Picoides tridactylus*), jariabok hôrny (*Tetrastes bonasia*), kuvičok

vrabčí (*Glaucidium passerinum*), lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*), muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*), muchárik malý (*Ficedula parva*), orol skalný (*Aquila chrysaetos*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), tesár čierny (*Dryocopus martius*), tetrov hoľniak (*Lyrurus tetrix*), včelár lesný (*Pernis apivorus*), výr skalný (*Bubo bubo*), žlna sivá (*Picus canus*), žltochvost hôrny (*Phoenicurus phoenicurus*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

V rokoch 2010 – 2012 bola postupne monitorovaná populácia pôtika kapcavého na celom území CHVÚ. V roku 2010 bolo zaregistrovaných 12 pravdepodobných hniezdisk, v roku 2011 to bol rovnaký počet, pričom v jednom prípade sa zrejme jednalo o ten istý pár. V roku 2012 bola monitoringu venovaná najväčšia pozornosť, spolu bolo zaregistrovaných 74 tokajúcich samcov, pričom v ojedinelých prípadoch mohlo ísť o rovnaké jedince. Spolu za tri roky bolo na celom území CHVÚ zaregistrovaných 90 – 98 obsadených teritórií. Pri použitej zjednodušenej metodike mapovania treba počítať, že určité hniezdnych teritórií nebolo zaregistrované (odhadom cca 5-20 %), takže konečný odhad populácie by sa pohyboval v rozmedzí 90 – 120 párov. Odhad populácie pôtika kapcavého v pôvodnom návrhu CHVÚ z roku 2003, ktorý bol cca o 4000 ha väčší bol 90 – 140 párov (Hapl 2003). Z uvedeného vyplýva, že populácia pôtika sa zatiaľ javí ako stabilná.

Naopak klesajúci trend vykazuje populácia hlucháňa hôrneho, ktorej odhad z roku 2003 (Hapl 2003) bol 35 – 50 tokajúcich kohútov a pri mapovaní v rokoch 2010 – 2012 bolo zistených len 25 – 30 kohútov.

Pozitívnym príkladom stúpajúceho populačného trendu je sokol sťahovavý. V roku 2003 bola populácia odhadovaná na 2 – 3 páry (Hapl 2003), monitoringom v rokoch 2010 – 2012 bola veľkosť populácie stanovená na 4 – 10 párov (Löbbová 2013).

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov CHVÚ Muránska planina – Stolica

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
hlucháň hôrny	35 - 50	25 - 30
pôtik kapcavý	90 - 130	90 - 120
sokol sťahovavý	2 - 3	4 - 10

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Viac-menej stabilný populačný trend zatiaľ vykazujú populácie orla skalného, sovy dlhochvostej a kuvička vrabčieho. U tetrova hoľniaka a ďubníka trojprstého nebolo monitoringom zozbierané dostatočné množstvo údajov na to, aby bolo možné stanoviť populačné trendy, resp. údaje nie sú k dispozícii.

Odhady populačných stavov iných významných druhov vtákov CHVÚ Muránska planina – Stolica

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Bocian čierny	10 - 12	10 - 12
Ďateľ bielochrbtý	70	70
Ďubník trojprstý	70	70

Jariabok hôrny	400	400
Kuvičok vrabčí	110 - 150	110 - 150
Lelek lesný	20	20
Muchárik bielokrký	2000	2000
Muchárik malý	500	500
Orol skalný	3	8
Sova dlhochvostá	30 - 40	35
Tesár čierny	70	70
Tetrov hoľniak	15 - 20	17 - 18
Včelár lesný	15	15
Výr skalný	3 - 5	3 - 5
Žlna sivá	60	60
Žltochvost hôrny	250	250

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Najväčším reálnym ohrozením populácie pôtika v území je ťažba dreva, ktorou dochádza k deštrukcii jeho biotopu alebo aspoň k likvidovaniu dutinových stromov. V súčasnosti sa viac ako 20 % párov nachádza v lesoch priamo ohrozených ťažbou (Löbbová 2013). Hrozbu predstavuje aj záujem spracovávať kalamity spôsobené biologickými činiteľmi aj na územiach s ochrannými lesmi a rezerváciami. Ohrozením je aj tendencia plošne používať pesticídy pri ochrane a pestovaní lesa. Vyššie spomínané činnosti predstavujú reálne ohrozenia aj všetkých ostatných lesných druhov vtákov, pričom najcitlivejšie na to reaguje hlucháň hôrny, pre ktorého predstavuje deštrukcia biotopu najväčšiu hrozbu zmenšovania až zániku populácie, čomu nasvedčuje aj populačný trend druhu. Pre druhy sokol sťahovavý, orol skalný, bocian čierny, včelár lesný a výr skalný predstavuje hlavnú potenciálnu hrozbu likvidácia hniezdnych biotopov, vyrušovanie na hniezdiskách a u sokola a orla aj vykrádanie hniezd.

OPATRENIA

Na základe vyhlášky, ktorou bolo CHVÚ vyhlásené je možné zakázať odstraňovanie alebo poškodzovanie stromov s dutinami vybraných druhov vtákov a obmedziť vykonávanie lesohospodárskej činnosti v blízkosti hniezd vybraných druhov vtákov. Uvedené obmedzenia sa do súčasnosti takmer vôbec neuplatňovali a to z dvoch dôvodov: dutiny vybraných druhov vtákov neboli presne lokalizované a druhy, u ktorých bolo možné obmedziť lesohospodárske aktivity, to nepotrebovali, pretože buď hniezdili na skalách, alebo na miestach, kde takáto aktivita nehrozila (napr. v rezerváciách). V súčasnosti Správa NP Muránska planina chystá zoznam JPRL, kde je potrebné zakázať odstraňovanie alebo poškodzovanie stromov s dutinami. Bolo by ale potrebné urobiť zmenu vyhlášky tak, aby bolo možné takéto zákazy realizovať na celé porasty, pretože vyhľadávanie a vyznačovanie konkrétnych obsadených dutinových stromov je mimoriadne časovo náročné a navyše veľmi neefektívne, pretože vtáky hniezdne dutiny veľmi často menia. Okrem toho je presadzovaný prístup bezzásadovosti vo všetkých lesných rezerváciách a ochranných lesoch, čo ale nie je vždy akceptované. Medzi opatreniami je aj obmedzovanie používania pesticídov v lesoch a pripravuje sa usmerňovanie výchovy mladších porastov tak, aby dokázali lepšie nahradiť ubúdajúce staré porasty. Spomínané návrhy opatrení by ale bolo potrebné legislatívne podporiť, pretože dnes je ich presadenie výlučne závislé na súhlase užívateľa lesa či iných pozemkov.

5.16. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE NÍZKE TATRY

ZÁKLADNÉ ÚDAJE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 189/2010 Z. z.
Účinnosť: 15. 5. 2010
Kód územia: SKCHVU018
Rozloha: 98 168,52 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: ďubník trojprstý (*Picoides tridactylus*), hluchaň hôrny (*Tetrao urogallus*), jariabok hôrny (*Tetrastes bonasia*), kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*), lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*), orol skalný (*Aquila chrysaetos*), pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*), tetrov hoľniak (*Lyrurus tetrix*)

Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian čierny (*Ciconia nigra*), ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*), muchárik malý (*Ficedula parva*), muchár sivý (*Muscicapa striata*), orol krikľavý (*Aquila pomarina*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), strakoš veľký (*Lanius excubitor*), tesár čierny (*Dryocopus martius*), včelár lesný (*Pernis apivorus*), výr skalný (*Bubo bubo*), žlna sivá (*Picus canus*), žltochvost hôrny (*Phoenicurus phoenicurus*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Až päť zo siedmych kritériových druhov CHVÚ Nízke Tatry zaznamenalo v poslednom období pokles početnosti hniezdiacich párov. Len orol skalný je hodnotený ako stabilný druh, ktorého početnosť je vyrovnaná na úrovni jedenástich párov. Počas mapovania bol pozorovaný pár vo vhodnom prostredí (prípadne aj tok alebo párenie) na 13 lokalitách. Tetrov hoľniak dokonca zaznamenal nárast svojej početnosti. Počas mapovania bolo pozorovaných 82 kohútov na tokaniskách na 9 rôznych lokalitách. Všetky ostatné druhy ako hniezdiče lesov prírodného charakteru ubúdajú s najväčšou pravdepodobnosťou z dôvodu zmenšovania, degradácie a silnej fragmentácie vhodných hniezdnych a potravných biotopov. Lesné porasty CHVÚ Nízke Tatry boli postihnuté veternou kalamitou, ktorá však bola z významnej časti územia spracovaná a zostali výrazne veľké nezalesnené časti. Navyše vo veľkej časti lesných porastov dominujú hospodárske lesy s nevhodnou vekovou a v niektorých častiach aj druhovou štruktúrou. Kuvičok vrabčí bol zaznamenaný len na 15 a pôtik kapcavý len na 12 lokalitách. Hluchaň hôrny bol zaznamenaný na 16 rôznych tokaniskách, kde bolo počas obdobia mapovania registrovaných 80 kohútov. O výskyte jariabka je z obdobia mapovania len jeden údaj, podobne ako o ďubníkovi, ktorý bol zistený len na jednom transekte v počte 4 párov. Napriek tomu, že údaje z mapovania sú veľmi strohé a je z nich ťažko predikovať reálny stav, početnosť všetkých týchto druhov v poslednom období silne poklesla. Ich počty môžu byť nižšie oproti pôvodným odhadom aj z dôvodu nezaradenia niektorých lokalít do schváleného CHVÚ, ale k poklesu došlo aj v častiach pohoria, ktoré je dnes v chránenom území. Dokladujú to aj rozdiely v trendoch početnosti niektorých druhov (napr. oba druhy sov), ktoré v tomto CHVÚ klesajú, ale napr. v blízkom CHVÚ Veľká Fatra sú stabilné, prípadne výrazný pokles početnosti ďubníka, ktorý je v okolitých územiach stabilný alebo (ako napr. v CHVÚ Chočské vrchy) svoju početnosť zvyšuje.

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov CHVÚ Nízke Tatry

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Ďubník trojprstý	170-330	100-120
Hluchaň hôrny	190-210	100-120
Jariabok hôrny	2000-2600	850-950

Kuvičok vrabčí	250-350	150-180
Lelek lesný	30 - 70	0-5
Orol skalný	10-11	8-11
Pôtik kapcavý	250-350	100-150
Tetrov hoľniak	160-180	220-250

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Podobne ako v prípade kritériových druhov aj väčšina druhov, ktorých početnosť v CHVÚ Nízke Tatry by mala predstavovať viac ako 1 % celoslovenskej populácie zaznamenala v posledných rokov prepad svojej početnosti. Ako stabilné boli vyhodnotené len dva nelesné druhy prepelica poľná a strakoš veľký. Početnosť všetkých ostatných druhov poklesla. Prudký pokles niektorých druhov (napr. lelek lesný, muchár sivý, muchárik bielokrký) súvisí aj s nezaradením periférnejších častí pohoria, kde sa nachádza viac pre ne vhodných biotopov do CHVÚ. Pri ostatných je však možné vyvodiť jasnú súvislosť so stratou vhodných hniezdnych a potravových biotopov oproti minulosti. Týka sa to jednak zmenšovania rozlohy zmiešaných horských lesov v prospech smrekových monokultúr (napr. ďateľ bielochrbtý, muchárik malý), ale aj degradácie prírodných alebo prírode blízkych lesných porastov ako celku.

Odhady populačných stavov iných významných druhov vtákov CHVÚ Nízke Tatry

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Bocian čierny	12-16	4-8
Ďateľ bielochrbtý	38-80	20-30
Muchárik bielokrký	1000	400-500
Muchárik malý	165-335	100-150
Muchár sivý	2000-4000	400-500
Orol krikľavý	15-20	3-6
Prepelica poľná	40	70-90
Strakoš veľký	4-10	5-10
Tesár čierny	85-130	60-80
Včelár lesný	11-19	0-10
Výr skalný	15-25	6-10
Žlna sivá	100-200	60-80
Žltochvost hôrny	200-400	20-40

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Hlavným negatívnym faktorom vplývajúcim na početnosti populácií jednotlivých druhov vtákov v CHVÚ Nízke Tatry je intenzívne lesné hospodárstvo. Dochádza k silnej fragmentácii až degradácii lesných porastov prírodného a prírode blízkeho charakteru a sú nahradzované hospodárskymi lesmi. Významným negatívnym faktorom bola aj veterná kalamita a následné spracovanie porastov, ktoré zasiahla. Negatívne na vtáky môžu pôsobiť (alebo pôsobia) turistické využívanie pohoria a poľovné obhospodarovanie.

OPATRENIA

Väčšina opatrení a zákazov vychádzajúcich z vyhlášky o CHVÚ Nízke Tatry sa týka eliminácie takého typu lesohospodárskej činnosti, ktorý môže negatívne vplývať priamo na hniezdenie jednotlivých druhov, alebo môže poškodzovať ich hniezdne a potravové biotopy. V CHVÚ je obmedzená lesohospodárska činnosť v okolí hniezd vybraných druhov, sú chránené dutinové stromy a stromy s prirodzenými zlomami, či suché stromy. Takisto je na základe nariadenia nutné ponechávať v hospodárskych lesoch časť stromov na prirodzené dožitie. Mimo lesných biotopov je zakázané ničenie alebo zalesňovanie trvalých trávnatých porastov a ich kosenie od okrajov ku stredu. Keďže väčšina lesných druhov vtákov v tomto CHVÚ zaznamenala pokles svojej početnosti, je otázne nakoľko sú zakázané činnosti postačujúce, prípadne nakoľko je v danom území tento zákaz rešpektovaný. Na zamedzenie ďalšieho znižovania počtu jednotlivých druhov je preto nevyhnutné zamedziť ďalšiemu znehodnocovaniu lesných biotopov. Je potrebné zachovávať lesy prírodného charakteru v režime s minimálnymi alebo žiadnymi hospodárskymi zásahmi. Ani porasty postihnuté kalamitami by nemali byť úplne odstraňované, ale časť stromov by mala byť ponechávaná aj po ich odumretí a mala by tu byť vylúčená aplikácia biocídnych prostriedkov znižujúcich diverzitu hmyzu. Na miestach pôvodných zmiešaných lesov by nemali byť vytvárané monokultúry smreka. Turistická a rekreačná činnosť by mala byť usmerňovaná a malo by byť zamedzené budovanie nových rezortov mimo oblastí už dnes zasiahnutých alebo poškodených touto činnosťou.

5.17. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE ONDAVSKÁ ROVINA

ZÁKLADNÉ ÚDAJE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 19/2008 Z. z.
Účinnosť: 1. 2. 2008
Kód územia: SKCHVU037
Rozloha: 15 906,56 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: ďateľ hnedkavý *(Dendrocopos syriacus),* orol kráľovský (*Aquila heliaca*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian biely (*Ciconia ciconia*), chrapkáč poľný (*Crex crex*), ľabtuška poľná (*Anthus campestris*), pipíška chochlatá (*Galerida cristata*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), pŕhľaviar čiernohlavý (*Saxicola rubicola*), rybárik riečny (*Alcedo atthis*), sokol hároh (*Falco cherrug*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Ondavská rovina je na základe údajov najvýznamnejším územím na Slovensku pre hniezdenie orla kráľovského. Od roku 1986 začali u nás hniezdiť aj v otvorenej poľnohospodárskej krajine. Za posledných 10 rokov počet párov i s ohľadom na mierne výkyvy narastá. Veľkosť populácie bola vtedy odhadovaná na 5 – 6 párov (Rybanič et al. 2004). Mapovaním v rokoch 2010 – 2012 je veľkosť populácie odhadnutá na 9 párov. Hniezdna úspešnosť z roku 2013 bola v priemere 1,5 mláďaťa na produktívne, resp. 0,9 mláďaťa na obsadené hniezdo.

Vylúčením obcí z CHVÚ oproti hodnotám vo vedeckom návrhu sa výrazne znížili počty ďatľa hnedkavého, pretože druh je na Ondavskej rovine silne synantropný. Ojedinele zaletuje najmä za potravou do stromoradí vedľa ciest medzi obcami a veľmi zriedkavo tu zahniezdi. Zriedkavo sa vyskytuje v topoľových vetrolamoch alebo vŕbach v brehových porastoch riek. Počet párov bol odhadovaný na 15 – 20 (Danko, Balla, in litt.). Zatiaľ na území nie je ohrozený, ale vzhľadom na nedostatok údajov o jeho rozšírení si vyžaduje ďalšiu pozornosť a cielené mapovanie.

Výsledky mapovania kritériových druhov vtákov v CHVÚ Ondavská rovina

Druh	Počet transektov	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Ďateľ hnedkavý	16	20 – 60	15 – 20
Orol kráľovský	0	6	9

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Pipíška chochlatá je pre územie CHVÚ Ondavská rovina druhom s celoročným výskytom. Pravidelne hniezdi hlavne v obciach a na dvoroch poľnohospodárskych podnikov. Popri ďatľovi hnedkavom a bocianovi bielom patrí k druhom, ktorých stavy sa vylúčením obcí z CHVÚ oproti hodnotám vo vedeckom návrhu tohto CHVÚ výrazne znížili. Populačná hustota sa miestami znížila pravdepodobne vďaka intenzifikácii poľnohospodárstva. Za posledných 10 rokov však početnosť a rozšírenie vykazuje negatívne trendy. K negatívnym antropogénnym faktorom, ktoré ju ohrozujú, patrí zánik pasenia dobytka a zvýšená intenzifikácia poľnohospodárstva. Na základe údajov sa však zdá, že aj keď populácia je menej početná, jej stav je v súčasnosti stabilizovaný.

Na základe zberov údajov z monitoringu súčasnú populáciu sokola rároha tvoria 3 páry, hniezdiace takmer výlučne v búdkach. Populácia druhu je za posledné obdobie stabilná.

Počet párov prepelice poľnej bol vo vedeckom návrhu odhadnutý na 300. Je pravidelným, aj keď fluktuujúcim hniezdičom Ondavskej roviny. Volajúce samce boli zaznamenané vo všetkých katastroch obcí v CHVÚ. V priebehu rokov je z dôvodu intenzívneho využívania poľnohospodárskej pôdy zaznamenaný určitý pokles, ale pre spoľahlivejšie stanovenie trendov chýbajú ucelenejšie údaje.

Rozšírenie, hustota a ekológia pŕhľaviara čiernohlavého je pre CHVÚ pomerne málo preskúmaná. Na celom území bol bežne hniezdiacim druhom, ale v posledných rokoch došlo k výraznému poklesu jeho počtu. Jedným z možných faktorov je to, že hniezdi prevažne v priekopách pri cestách, ktoré silne zarastajú krovím v dôsledku ich nekosenia, a tak stratili hniezdne biotopy.

U ľabtušky poľnej nastal prudký pokles populácie a najmä v rokoch 1987 – 1992 takmer neboli pozorované na veľkej väčšine Východoslovenskej roviny. Počas mapovania boli v roku 2011 zaznamenané len 3 spievajúce jedince. V CHVÚ chýbajú vhodné lokality na hniezdenie tohto druhu.

Bocian biely je pravidelným hniezdičom obcí Východoslovenskej roviny, ktorá je jednou z území s najvyšším počtom hniezdiacich párov bocianov. Vylúčenie obcí z návrhu CHVÚ výrazne zasiahlo početnosť druhu oproti pôvodnému plošnému návrhu, ktorý zahŕňal aj intravilány a bol stanovený na úrovni 35 párov. Na základe monitoringu hniezd vrátane intravilánov v CHVÚ bol aktuálny počet stanovený na 58 párov. Najvyšší počet obsadených hniezd je v Zemplínskom Hradišti. Monitoring celej populácie bol potrebný, keďže CHVÚ legislatívne chráni väčšinu potravných biotopov bociana bieleho, hoci hniezdne vo väčšine spod územnej ochrany boli vylúčené.

Početnosť chrapkáča poľného bola vo vedeckom návrhu odhadnutá na 40 – 60 volajúcich samcov. V priebehu rokov je badateľný pokles tohto druhu, prevažne v intenzívne využívanej poľnohospodárskej krajine. Jeho výskyt v území je značne ovplyvnený aj osevnými postupmi, alebo stavom poľnohospodárskych prác na ornej pôde.

Počet hniezdnych párov rybárika riečneho bol vo vedeckom návrhu odhadnutý na 8 – 12. Ako hniezdič sa vyskytuje prevažne na toku Ondavy a jej odvodňovacích kanáloch (napr. Trnávka). Aj keď populačné stavy rybárika rokmi prirodzene fluktuujú, počas posledných rokov bol na Ondave zaznamenaný mierny pokles počtu párov.

Výsledky mapovania ďalších významných druhov vtákov v CHVÚ Ondavská rovina

Druh	Počet transektov	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Bocian biely	0	35	58
Chrapkáč poľný	0	40 – 60	nemapoval sa

Ľabtuška poľná	5	30	10 – 20
Pipíška chochlatá	30	150	20 – 30
Prepelica poľná	0	300	nemapoval sa
Přhľaviar čiernohlavý	0	700	nemapoval sa
Rybárik riečny	0	8 – 12	nemapoval sa
Sokol rároh	0	2 – 4	3

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Hlavné príčiny ohrozenia vtáctva sú spojené s intenzifikáciou poľnohospodárstva a odstraňovaním starých vetrolamov, brehových porastov, topoľových alejí v poľnohospodársky využívanej krajine. Vplyvom používania pesticídov, najmä insekticídov dochádza k ochudobňovaniu potravnej ponuky. Vytváraním rozľahlých monokultúr a odstraňovaním remízok a medzí vtáky strácajú vhodné úkryty pred predátormi i pred poľnohospodárskymi strojmi v čase žatvy a kosby. Takéto negatívne javy majú vplyv najmä na typické druhy poľnohospodárskej krajiny, ako je prepelica poľná, jarabica poľná, škovránok poľný, trasochvost žltý, přhľaviar čiernohlavý a ďalšie. K nezanedbateľným negatívnym faktorom patrí aj kosenie trvalých trávnych porastov a krmovín (ďatelina a lucerna), nevhodným spôsobom z ich okrajov smerom dovnútra. Biologická kvalita biotopov je významne ovplyvňovaná intenzívnou poľnohospodárskou veľkovýrobou. Spoločenstvá drevín sú tvorené prevažne nepôvodnými druhmi, z ktorých sú najviac zastúpené topoľ kanadský (*Populus x canadensis*) a agát biely (*Robinia pseudoacacia*). V predchádzajúcom období došlo k premenám nížin so zánikom pasienkov kde sa vyskytoval syseľ pasienkový a z polí stále viac mizne aj chrček poľný, ktoré tvorili výraznú potravnú zložku orla kráľovského. Ďalším najvážnejším priamym negatívnym vplyvom na populáciu orla kráľovského sú nevhodné konštrukcie stĺpov 22 kV elektrovodov s vodorovnou konzolou. Významným faktorom sú aj kolízie s vysokonapäťovými elektrickými vedeniami, kde dochádza nárazom letiacich vtákov do vodiča vzdušných vedení k poraneniam a k usmrteniam. K zraneniam alebo zabitiu mnohých druhov vtákov dochádza na cestných a železničných komunikáciách, kde sa napr. orly snažia ukoristiť autami alebo vlakmi zrazené živočíchy. Významným ohrozením je aj znečisťovanie vodných tokov splaškami a odpadkami ako aj eutrofizácia tokov.

OPATRENIA

Zakázané činnosti, ktoré môžu mať negatívny vplyv na predmet ochrany chráneného vtáčieho územia sú špecifikované vo vyhláške Ministerstva životného prostredia č. 19/2008 Z. z.

Zásady starostlivosti o územie s cieľom zachovania predmetu ochrany bude upravovať pripravovaný program starostlivosti o CHVÚ Ondavská rovina. Na dosiahnutie priaznivého stavu biotopov európsky významných druhov vtáctva sa odporúčajú nasledovné opatrenia:

Pokračovanie v mapovaní a monitoringu, zisťovanie nových výskytových lokalít a vývoja hniezdnych populácií, monitorovanie stavu dostatku možnosti hniezdenia a všetkých faktorov, ktoré negatívne pôsobia na priaznivý stav kritériových druhov v území. Za účelom zachovania hniezdnych lokalít zabezpečovať inštaláciu nových hniezdnych búdok a podložiek.

Pre zabezpečenie stability populácie orla kráľovského je nevyhnutný stály dozor a manažment, program reštitúcie najvýznamnejších druhov tvoriacich potravné zdroje, program ekologického riešenia nebezpečných účinkov 22 kV elektrických vedení. V územiach hniezdneho výskytu s prioritou na CHVÚ Ondavská rovina uplatňovať možnosť využívania agroenvirementálnych schém zo špecifickým zameraním pre daný druh.

Ochrana druhov na Ondavskej rovine spočíva najmä v zachovaní hniezdneho biotopu a menej intenzívnym využívaním poľnohospodárskej pôdy. K ochudobňovaniu potravnej ponuky dochádza aj vplyvom intenzívneho používania insekticídov a herbicídov a v nesprávnych spôsoboch hospodárenia. Druhy ako prepelica poľná, chrapkáč poľný a ďalšie druhy hniezdiace na zemi v poľnokultúrach a v trávnatých porastoch sú ohrozené aj priamou likvidáciou počas kosby a žatvy, preto je vhodné spolupracovať s vlastníkmi a užívateľmi pozemkov pri obhospodarovaní územia, ovplyvňovať hospodárske činnosti a využívanie územia v záujme ochrany druhov, najmä chemické ošetrovanie kultúr a používanie chemikálií na ničenie škodcov.

5.18. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE OSTROVNÉ LÚKY

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 18/2008 Z.z.
Účinnosť: 1. 2. 2008
Kód územia: SKCHVU019
Rozloha územia: 8 297,70 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: sokol kobcovitý (*Falco vespertinus*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: ľabtuška poľná (*Anthus campestris*), strakoš kolesár (*Lanius minor*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Sokol kobcovitý bol v 20. storočí na Podunajskej nížine široko rozšírený a bolo známe aj hniezdenie v početných kolóniách (Ferianc 1977, Kalivodová & Darolová 1998, Danko et al. 2002). Populácia druhu na Slovensku však veľmi výrazne poklesla a po roku 2010 boli zistené iba ojedinelé hniezdenia v rámci CHVÚ Sysľovské polia a CHVÚ Dolné Považie (Chavko 2011, 2012, 2013). V CHVÚ Ostrovné lúky bolo v rámci vedeckého návrhu uvedených 8 – 10 hniezdiacich párov. V rokoch 2005 – 2014 tu už druh nehniezdil. Hlavnou príčinou poklesu populácie je intenzifikácia poľnohospodárstva a z nej vyplývajúci nedostatok potravy, hoci v jednotlivých prípadoch boli zaznamenané aj ďalšie negatívne vplývajúce faktory.

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Pre územie CHVÚ bolo vo vedeckom návrhu uvedených 8 – 12 párov strakoša kolesára. V rokoch 2010 – 2012 boli v území a jeho okolí zistené iba 2 – 5 párov. V prípade ľabtušky poľnej bolo vo vedeckom návrhu uvedených 2 – 5 hniezdiacich párov, recentne (2010 – 2012) tu už hniezdenie druhu nebolo potvrdené.

Výsledky mapovania výberových druhov vtákov v CHVÚ Ostrovné lúky

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 – 2012 (páry)
Ľabtuška poľná	4 - 6	0
Sokol kobcovitý	8 - 10	0
Strakoš kolesár	8 - 12	2 - 5

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Všetky tri druhy sa vyskytujú na poľnohospodársky využívaných plochách, a preto stav ich populácií je závislý od spôsobu obhospodarovania. V prípade všetkých troch druhov intenzívne poľnohospodárstvo predstavuje redukciu množstva dostupnej potravy, v prípade ľabtušky poľnej sú od spôsobu obhospodarovania závislé aj priamo miesta, kde druh môže hniezdiť. Problémom z hľadiska množstva a dostupnosti potravy je aj pestovanie monokultúr poľnohospodárskych plodín vo veľkých blokoch na výmerách niekoľkých desiatok až stovák hektárov. V prípade sokola kobcovitého môže byť ohrozujúci aj nedostatočný počet vhodných hniezd, čo môže byť následkom jednak nedostatku solitérnych stromov alebo menších skupín stromov a jednak malého počtu vtákov stavajúcich hniezda využiteľné sokolmi (straky, vrany, havrany). Havranovité vtáky bývajú v podmienkach Podunajskej nížiny často usmrcované poľovníkmi, resp. pytliakmi, čiastočne na to reagujú hniezdením v zastavaných územiach, čo však nie sú vhodné hniezdiská pre sokoly.

OPATRENIA

Obmedzenia vyplývajúce z vyhlášky CHVÚ nedokážu zabezpečiť priaznivý stav cieľových druhov vtákov. Pre zabezpečenie lepších podmienok týchto druhov je nevyhnutné zmeniť formu obhospodarovania aspoň v časti územia, predovšetkým obnoviť tu lúky a pasienky. Na ornej pôde sa dá vhodnosť územia zvýšiť minimalizáciu používania pesticídov, zmenšením blokov ornej pôdy osádzaných jednou plodinou, obnovou medzí a pod. Na niektorých miestach v rámci CHVÚ bola zlepšená ponuka hniezd pre sokola kobcovitého nainštalovaním búdok.

5.19. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE PARÍŽSKE MOČIARE

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 23/2008 Z.z.
Účinnosť: 1. 2. 2008
Kód územia: SKCHVU020
Rozloha územia: 376,58 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: chriašť malý (*Porzana parva*), kačica chrapačka (*Anas querquedula)*, kaňa močiarna (*Circus aeruginosus*), trsteniarik tamaryškový (*Acrocephalus melanopogon*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bučiačik močiarny (*Ixobrychus minutus*), husi (*Anser spec.*), včelárik zlatý (Merops apiaster)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Početnosť chriašťa malého v CHVÚ sa v ostatných rokoch odhaduje na 5 – 10 párov (0,3 – 0,8 páru/10 ha), čo je len cca 30 % stavu odhadovaného v roku 2003 (15 – 30 párov). Tento stav však môže byť dočasný, nakoľko na jar v roku 2014 tu bol zistený oveľa vyšší počet ozývajúcich sa vtákov. Či ide v tomto roku o nárast početnosti hniezdnej populácie, alebo len o migrujúce jedince, ukáže až ďalší monitoring. Celkový stav biotopov druhu v CHVÚ možno však hodnotiť ako priemerný.

Hniezdna populácia kačice chrapačky sa odhaduje na 3 – 5 párov s celkovou hustotou 0,2 – 0,3 páru/ 10 ha. Tento počet zodpovedá stavu odhadovanému v roku 2003 (1 – 5 párov). Počas jarnej migrácie tu však možno napočítať až 60 jedincov. Hniezdny výskyt je aj u tohto druhu koncentrovaný hlavne v južnej a juhovýchodnej časti CHVÚ v okolí otvorených vodných plôch alebo na kanáloch. Častý výskyt bol zistený aj v pokosených častiach mladých trsťových porastov. Stav druhu a jeho biotopov v CHVÚ je priemerný.

V CHVÚ sa početnosť kane močiarnej odhaduje na 15 – 20 párov s celkovou hustotou 0,8 – 1,2 páru/10 ha, čo možno pokladať v ostatných 20 rokov za viac-menej stabilný, mierne fluktuujúci stav, ktorý je v zhode s pôvodným odhadom stavu druhu v CHVÚ v čase jeho návrhu. Hniezdi v celom území, ale vyššiu koncentráciu (hustotu) dosahuje v južnej a juhovýchodnej časti CHVÚ. Lovným teritóriom druhu sú okrem vlastného močariska aj okolité polia a pasienky. Aktuálny stav druhu a jeho biotopov v CHVÚ je dobrý.

Trsteniarik tamariškový v CHVÚ pravidelne a každoročne hniezdi v počte 10 – 15 párov. Oproti pôvodnému odhadovanému stavu v čase vedeckého návrhu (15 – 20 párov) to je mierny pokles cca o 30 %. Hniezdny výskyt je koncentrovaný v južnej a juhovýchodnej časti CHVÚ (najmä pozdĺž južnej hrádze), kde druh dosahuje hustotu 0,8 – 1,3 párov/10 ha. Stav druhu a jeho biotopov v CHVÚ je priemerný.

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov CHVÚ Parížske močiare

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 – 2012 (páry)
chriašť malý	15 - 30	5 - 10

kačica chrapačka	1 - 5	3 - 5
kaňa močiarna	17 - 29	15 - 20
trsteniarik tamaryškový	15 - 20	10 - 15

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Bučiačik močiarny je každoročne hniezdiaci, ale málo početný druh v CHVÚ. Počet hniezdiacich párov sa odhaduje na 1 – 3 (0,1 – 0,2 páru/10 ha), čo je mierny pokles oproti stavu z roku 2003 (3 – 4 páry). Druh hniezdi najmä v okolí vodných lagún v strednej a južnej časti močariska a na odvodňovacom kanáli. Stav druhu a jeho biotopov v CHVÚ je v ostatných rokoch však nepriaznivý.

CHVÚ Parížske močiare bolo vyhlásené na ochranu zimujúcich populácií husí. V pôvodnom návrhu na vyhlásenie územia za CHVÚ sa pritom početnosť jedincov v zimnom období odhadovala na cca 1600 ex. Tento počet sa v súčasnosti javí vysoko nadnesený až nereálny, nakoľko husi divé priamo v CHVÚ nezimujú. Početnejšie kŕdle územím len preletujú z pastvísk na nocoviská, ktoré sa nachádzajú v širšom okolí CHVÚ. Naopak, v ostatných rokoch husi divé v CHVÚ pravidelne a úspešne hniezdia v počte 3 – 5 párov.

Aktuálne údaje o početnosti včelárika zlatého a stave jeho biotopov v CHVÚ nie sú dostatočné. Druh pôvodne hniezdil v počte cca 15 párov v starej pieskovni v Gbelciach (ubytovňa Ardea), pri Arade a nad Novou Vieskou. Počas mapovania v rokoch 2011 a 2012 sa jeho početnosť na týchto lokalitách pohybovala od 8 do 13 párov. V roku 2013 však jeho počty výrazne poklesli v lokalitách v širšom okolí CHVÚ (napr. Bátorové Kosihy) a tento stav možno predpokladať aj v samotnom CHVÚ. Opačná situácia však bola na lokalite Nová Vieska, kde sa ku koncu monitorovaného obdobia vykonal cielený manažment. Na lokalite juhozápadne od obce Nová Vieska v rokoch 2000 – 2005 bolo 3 – 5 párov, počet hniezdiacich párov v rokoch 2010 – 2012 sa zvýšil na 12 – 14, keďže bola odbagrovaná a zväčšená časť steny dobývacieho priestoru (Medveď in verb.). V súčasnosti sa tak populácia včelárika v CHVU odhaduje na úrovni 13 – 18 párov.

Odhady populačných stavov iných významných druhov vtákov CHVÚ Parížske močiare

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
bučiačik močiarny	0 - 7	1 - 3
husi	1600	0
včelárik zlatý	10 - 20	8 - 13

OHROZENIE A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Hlavnými príčinami ohrozenia územia je postupné zazemňovanie močariska a homogenizácia trsťových porastov, v dôsledku čoho dochádza k výraznému zmenšovaniu plôch s otvorenou vodnou hladinou, znižovaniu diverzity biotopov a početnosti a diverzity potravy. Významnou mierou sa na tom podieľa aj zvýšený obsah dusičnanov vo vode v dôsledku hnojenia v okolitých poľnohospodárskych pozemkoch čo urýchľuje samotný proces eutrofizácie. K ďalším negatívnym vplyvom v ostatných rokoch patria extrémne klimatické faktory spojené so znižovaním výšky vodnej hladiny alebo naopak jej výrazným kolísaním v hniezdnom období. To má za následok vyššiu predáciu a vytápanie hniezd. K nie zanedbateľným negatívnym faktorom patrí aj ústup od tradičného hospodárenia v území (kosenie zamokrených lúk, ťažba trste a piesku) a tým zvýšená sukcesia vegetácie a šírenie inváznych druhov rastlín (zlatobyľ *Solidago* spp., kríldlatka japonská *Fallopia japonica*). Menej významné je vyrušovanie vtákov v čase hniezdenia a migrácie (fotografovanie a pod.) a poľovníctvo.

OPATRENIA

V časti CHVÚ uvedenej v prílohe č. 2 je na základe vyhlášky zakázané najmä:

- zasahovať do pobrežnej alebo vodnej vegetácie od 1. 3. do 15. 8.,
- kosiť porasty trste, pálky alebo ostrice, ak tak určí príslušný orgán ochrany prírody,
- rozorávať existujúce trvalé trávne porasty alebo ostatné zatrávnené plochy,

- meniť druh pozemku z existujúceho trvalého trávneho porastu na iný druh poľnohospodárskeho pozemku,
- aplikovať pesticídy alebo priemyselné hnojivá na existujúcich trvalých trávnych porastoch okrem odstraňovania inváznych druhov rastlín,
- aplikovať pesticídy alebo priemyselné hnojivá na pozemkoch dočasne nevyužívaných na rastlinnú výrobu od 15. 3. do 30. 6. okrem odstraňovania inváznych druhov rastlín,
- aplikovať rodenticídy iným spôsobom ako vkladaním do nôr,
- loviť ryby od 15. 3. do 30. 6.,
- čerpať vodu do pojazdných cisterien.
- rekultivovať ťažobné steny po ťažbe piesku alebo hliny, ak tak určí príslušný orgán ochrany prírody,
- ťažiť piesok, hlinu alebo inak poškodzovať pôdny kryt od 5. 5. do 20. 8., ak tak určí príslušný orgán ochrany prírody.

Zakázané činnosti sú z väčšej časti v zhode s pôvodne navrhovanými opatreniami a možno ich pokladať za účinné. Súčasťou programu starostlivosti o CHVÚ by však malo ďalej byť:

- regulované kosenie trsťových porastoch v zimnom období mozaikovitým spôsobom minimálne na 1/3 trsťových porastov,
- zvýšenie diverzity močariska vytváraním nových a rozširovaním existujúcich plôch otvorenej vodnej hladiny a rozširovaním porastov ďalšej pobrežnej (pálka *Typha* spp, ostrica *Carex* spp.,) a submerznej vegetácie,
- zabezpečenie stálej výšky vodnej hladiny vo vegetačnom období úpravou vodohospodárskej činnosti v území (regulácia prietoku vody v potoku Paríž a v jeho prítokoch),
- obnovenie tradičného obhospodarovania (kosenie, pastva dobytka) zamokrených lúk,
- úprava (obnova) a udržiavanie existujúcich pieskových a hlinitých stien v území,
- usmernenie návštevnosti územia vyčlenením plôch na to určených (náučný chodník).

5.20. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE POIPLIE

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 20/2008 Z.z.
Účinnosť: 1. 2. 2008
Kód územia: SKCHVU021
Rozloha územia: 8 062,90 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian biely (*Ciconia ciconia)*, bučiačik močiarny (*Ixobrychus minutus*), ďateľ hnedkavý (*Dendrocopos syriacus*), chriašť bodkovaný (*Porzana porzana*), chriašť malý (*Porzana parva*), kaňa močiarna (*Circus aeruginosus*), rybárik riečny (*Alcedo atthis*), strakoš kolesár (*Lanius minor*), včelárik zlatý (*Merops apiaster*), výrik lesný (*Otus scops*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: brehuľa hnedá (*Riparia riparia*), penica jarabá (*Sylvia nisoria*), pipíška chochlatá (*Galerida cristata*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), pŕhľaviar čiernohlavý (*Saxicola rubicola*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

V súčasnosti možno vyhodnocovať populačnú veľkosť a krátko- až strednodobé populačné trendy kritériových druhov vtákov CHVÚ Poiplie vzhľadom na dostupné odhady, vyhotovené v r. 2002, 2010 – 2012 a 2013 (Rybanič et al. 2003, Mojžiš et al. 2010, vlastné mapovanie).

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov CHVÚ Poiplie

Druh	Vedecký odhad r. 1900 – 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Odhad r. 1989 -2010 (Mojžiš et al. 2010, páry)	Odhad r. 2010 -2012 (páry)
Bocian biely	50–60	40–55	32–50
Bučiačik močiarny	6–15	8–16	3–5
Kaňa močiarna	20–30	11–16	2–8
Chriašť malý*	10–20	4–14	0–4
Chriašť bodkovaný*	15–25	6–34	7–54
Výrik lesný	3–6	0–4	0–6
Rybárik riečny	30–60	25–50	30–34
Včelárik zlatý	100–180	50–120	18–37
Ďateľ hnedkavý	40–60	20–30	16–18
Strakoš kolesár	20–30	14–22	4–14

* volajúce samce

Výsledky mapovania v období 2010 – 2012 v porovnaní s tými z predchádzajúcich období naznačujú výrazný pokles a medziročnú fluktuáciu stavov druhov viazaných na vodný biotop na lokalitách s relatívne stabilnou vodnou hladinou: bučiačik močiarny, chriašť malý a kaňa močiarna. Populácie týchto druhov vykazujú okrem poklesu aj vysokú medziročnú fluktuáciu, ktorá odráža momentálne vysokú závislosť druhu od aktuálnych poveternostných podmienok ovplyvňujúcich vodný stav na lokalitách s prirodzeným močiarnym biotopom. Vysokú mieru fluktuácie vykazuje aj početnosť chriašťa bodkovaného, ktorý je viazaný na zamokrené lúky a mokraďový biotop s kolísavou vodnou hladinou. Aktuálna nižšia minimálna početnosť v porovnaní s vedeckým odhadom korešponduje s nižšou početnosťou druhu aj na okrajoch močiarov, ktoré sú výlučným biotopom druhu počas suchých rokov. Vyššia maximálna početnosť chriašťa bodkovaného naopak odráža intenzívnejšie cielené mapovanie a relatívne voľnejšie biotopové požiadavky druhu počas vlhkých rokov. Stabilitu respektíve mierny pokles vykazujú dva druhy viazané na vodný biotop: rybárik riečny a bocian biely. Rozdiely odhadov maximálnej početnosti rybárika riečneho môžu byť skôr odrazom nadhodnotenia odhadovanej početnosti pre časti s regulovaným tokom Ipľa ako reálnym poklesom druhu. V prípade bociana bieleho posledné odhady indikujú mierny pokles početnosti, ktoré korešpondujú s postupným poklesom počtu hniezdiacich párov vo viacerých obciach územia (Mojžiš et al. 2010). V prípade druhov viazaných na otvorenú krajinu výsledky mapovania v rokoch 2010 – 2012 naznačujú výrazný pokles početnosti pre včelárika zlatého a strakoša kolesára. U týchto druhov došlo k reálnemu poklesu početnosti v dôsledku straty hniezdneho biotopu (včelárik zlatý) a ústupu druhu z viacerých tradičných hniezdnych lokalít (strakoš kolesár). Početnosť výrika lesného sa aj napriek výraznej medziročnej fluktuácii javí zo strednodobého hľadiska ako stabilná. Vyšší minimálny odhad početnosti vedeckého návrhu nebol podporený nedávnym mapovaním, ktorý naznačuje, že druh v CHVÚ počas chladnejších rokov nehniezdi. Značnú diskrepanciu medzi vedeckým návrhom a odhadmi založenými na mapovaní v rokoch 2010 až 2012 vykazuje početnosť ďatľa hnedkavého. Tento rozdiel pravdepodobne odráža nadhodnotenú početnosť druhu, ale i premrštenosť medziročnej fluktuácie jeho stavov, pri vedeckom odhade. Toto tvrdenie je podporené aj výsledkami nedávneho mapovania druhu na protiľahlom území v Maďarsku (Mojžiš et al. 2010).

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Odhady početnosti a trendov pre nekritériové vtáčie druhy územia, ktoré sú predmetom ochrany, sa dajú vyhodnotiť tiež z pohľadu dostupných odhadov (Rybanič et al. 2003, Mojžiš et al. 2010, vlastné mapovanie).

Odhady populačných stavov iných významných druhov vtákov CHVÚ Poiplie

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Odhad r. 1989 -2010 (Mojžiš et al. 2010, páry)	Odhad r. 2010 -2012 (páry)
Brehuľa hnedá	200–500	40–400	2–190
Penica jarabá	100–200	40–60	25–38
Pipíška chochlatá	100–200	25–40	24–33
Prepelica poľná*	50–100	30–50	48–83
Príhľaviar čiernohlavý	600–1200	100–200	112–133

* volajúce samce

Porovnanie dostupných odhadov početnosti naznačuje zo strednodobého hľadiska relatívne stabilnú početnosť prepelice poľnej. Porovnanie medzi troma odhadmi je možné aj pre brehuľu hnedú, pre ktorú aj napriek medziročným populačným fluktuáciám badať výrazný pokles početnosti. Tento stav odráža, podobne ako pre včelárika zlatého, najmä stratu hniezdnych biotopov. Pri zostávajúcich troch druhoch (pipíška chochlatá, príhľaviar čiernohlavý, penica jarabá) je značná diskrepancia medzi odhadmi vedeckého návrhu a dvoma nedávnejšími odhadmi, ktoré sú založené na intenzívnejšom mapovaní týchto druhov na celom území CHVÚ. Nadhodnotenie odhadov početnosti vo vedeckom návrhu je badateľné najmä pre pipíšku chochlatú a príhľaviara čiernohlavého aj porovnaním odhadov pre tieto druhy z priľahlého maďarského územia (Mojžiš et al. 2010). Výrazné diskrepancie v týchto odhadoch naznačujú, že príhľaviar čiernohlavý, penica jarabá a pipíška chochlatá sú z pohľadu výberu hniezdnych biotopov aj v rámci relatívne malého a homogénneho územia stenoekné vo vyššej miere, ako sa uvažovalo. Aj napriek náznakom mierneho poklesu nie je momentálne možné pre tieto tri druhy spoľahlivo vyhodnotiť populačné trendy zo stredno- ani dlhodobého hľadiska.

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Najväčším ohrozením priaznivých stavov kritériových druhov vtákov CHVÚ je postupná degradácia kľúčových biotopov, ktorými sú močiarne a mokraďové biotopy a lúčne biotopy na okraji otvorených lesných porastov. V prípade vodných biotopov je pre druhy viazané na permanentné vodné plochy ohrozením najmä vysušovanie a ruderalizácia močiarov a ich kvalitatívna premena na periodické mokrade a eutrofné lúky. Vysušovanie močiarov a mokradí má negatívny vplyv aj na vysychanie a sukcesiu podmočených bylinných spoločenstiev v okolí močiarov, ktoré sú dôležitým hniezdnym alebo potravným biotopom pre chriašťa bodkovaného alebo bociana bieleho. V prípade biotopov tvorených mozaikou lúk a otvorených lesných spoločenstiev je ohrozením najmä degradácia lúk. Okrem sukcesného zarastania lúk je ohrozením aj premena lúk na intenzívne poľnohospodársky obhospodarované plochy. V prípade včelárika zlatého a brehule hnedej je najdôležitejším ohrozením zarastanie a zvetrávanie stien bývalých lomov a zasypávanie ťažobných jám odpadom. Ohrozením je aj úbytok vysokokmenných drevín v otvorenej krajine, ktoré sú kľúčovou zložkou hniezdneho biotopu strakoša kolesára a výrika lesného. Významným vplyvom sú aj poveternostné podmienky, ktoré ovplyvňujú vodný stav na vodných biotopoch (najmä suchá), ale i deštrukciu hniezdnych stanovíšť (najmä veterné smršte).

OPATRENIA

Pre záchranu kľúčového vodného biotopu, ktorým sú z dlhodobého hľadiska močiare s relatívne stabilnou vodnou hladinou, rozsiahlejšou plochou makrofytov, mozaikou zavodnených a bahnitých plôch, a okrajovými plochami podmáčaných bylinných spoločenstiev, je v súčasnej situácii relevantná iba umelá stabilizácia a regulácia výšky vodného stĺpca. Už v krátkodobom horizonte je potrebné prepojenie močiarov a mokradí s tokom Ipľa a vybudovanie stavidiel minimálne v PR Kiarovský močiar, PR Ipeľské hony, PR Dálovský močiar, a močiar pri Tešmaku. Tieto opatrenia samotné by boli všeobecne prospešné pre lokálnu stabilizáciu celého močiarneho a mokraďového ekosystému. Súčasné opatrenia riešia iba pasívnu územnú ochranu močiarov, ale nezabraňujú ich degradácii a sukcesii. Pre zabránenie postupnej straty lúčnych biotopov je potrebná revitalizácia lúk odstraňovaním krovín, aby sa zabránilo vytváraniu zapojených drevnatých porastov. Tento cieľ sa dá dosiahnuť mechanizovaným odstraňovaním drevín, ale z dlhodobého hľadiska je optimálna najmä podpora extenzívneho pasenia (dobytok, kone).

V prípade pasenia je potrebné, aby sa počas jednotlivých rokov spásali lokality mozaikovito a na každej lokalite boli počas celej hniezdnej sezóny cieľových druhov vtákov ponechané plochy bez pasenia. Aj keď v súčasnosti dochádza v niektorých častiach CHVÚ k údržbe lúk kosením, na zvýšenie potravnej ponuky a dostupnosti je potrebné vykonávať kosbu extenzívne a mozaikovito (napr. v pásoch kosených v rôznom čase roka), aby nebol bylinný porast kosený na veľkej ploche naraz. Toto opatrenie by spolu s extenzívnym pasením prospelo okrem cieľových vtáčích druhov ochrane biodiverzity celého lúčneho ekosystému. Aj keď súčasná vyhláška zakazuje výrub drevín od 1. marca do 31. júla, dôležitým opatrením je celoročná ochrana a priebežná náhradná výsadba vysokokmenných drevín na známych hniezdnych lokalitách strakoša kolesára a výrika lesného. Pre včelárika zlatého a brehuľu hnedú je akútne potrebná revitalizácia a ochrana pred ťažbou aspoň vo vybraných bývalých pieskových lomov, ktoré boli zasypané odpadom a došlo na nich k zarasteniu vyššou drevinnou vegetáciou (pieskové jamy pri Kováčovciach a Peťove). Zvýšená ochrana hniezdnych lokalít týchto druhov je potrebná aj napriek zákazu ťažby uvedenej vo vyhláške, pretože na takýchto lokalitách v súčasnosti dochádza k ťažbe aj počas hniezdnej doby (Slovenské Ďarmoty, Kováčovce, Peťov).

5.21. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE POĽANA

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 24/2008 Z.z.
Účinnosť: 1. 2. 2008
Kód územia: SKCHVU022
Rozloha územia: 32 188,38 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: hlucháň hôrny (*Tetrao urogallus*), ďateľ hnedkavý (*Dendrocopos syriacus*), strakoš kolesár (*Lanius minor*), škovránik stromový (*Lullula arborea*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), ďubník trojprstý (*Picoides tridactylus),* chrapkáč poľný *(Crex crex),* jariabok hôrny *(Tetrastes bonasia),* krutohlav hnedý (*Jynx torquilla),* muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*), muchárik malý (*Ficedula parva*), prepelica poľná *(Coturnix coturnix*), prhľaviar čiernohlavý (*Saxicola rubicola*), tesár čierny *(Dryocopos martius*), včelár lesný (*Pernis apivorus*), žlna sivá (*Picus canus)*

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov v CHVÚ Poľana

Druh	Počet mapovaných lokalít v r. 2010 - 2012	Počet lokalít s výskytom druhu	Počet registrácií druhu	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Ďateľ hnedkavý	7	5	16	20 - 30	12 – 16
Hlucháň hôrny	6	3	3 ♂ ♂	25 - 35 ♂ ♂	6 - 10 ♂ ♂
Strakoš kolesár	4	4	268	90 - 150	45 - 80
Škovránik stromový	25	21	91	130 - 270	80 - 120

Všetky kritériové druhy vykazujú klesajúci trend početnosti. Najvýraznejší je silne klesajúci trend hluchára, ktorý je okrem vplyvu lesníckeho obhospodarovania na jeho hniezdne biotopy zrejme zapríčinený najmä zvýšeným tlakom prirodzených predátorov. Nepriaznivý je aj fakt, že populácia hluchára na Poľane predstavujúca najjužnejšiu hranicu jeho súvislejšieho areálu je už značne rozdrobená do niekoľkých málo početných mikropopulácií, čo neprispieva k optimistickej

prognóze druhu v danom CHVÚ. Výrazný pokles početnosti škovránika stromového je zapríčinený zmenšením rozlohy CHVÚ oproti pôvodnému návrhu o približne 5500 ha, nie skutočnou stratou vhodných biotopov, aj keď pravdepodobne aj populácia v rámci CHVÚ vykazuje mierne klesajúci trend. Mierne klesajúci trend u strakoša kolesára môže čiastočne súvisieť so zmenou, resp. absenciou hospodárenia na niektorých lokalitách s výskytom druhu, ako aj menšou intenzitou monitoringu druhu oproti minulosti. Zmenšenie územia CHVÚ oproti vedeckému návrhu najmä vylúčením územia s vhodnými biotopmi pre ďatľa hnedkavého malo najväčší vplyv pre súčasný nižší stav druhu.

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Odhady populačných stavov iných významných druhov vtákov v CHVÚ Poľana

Druh	Počet mapovaných lokalít v r. 2010 – 2012	Počet lokalít s výskytom druhu	Počet registrácií druhu	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Ďateľ bielochrbtý	-	0	0	50	20 – 40
Ďubník trojprstý	14	14	57	65	25 – 50
Chrapkáč poľný	25	18	35	60	15 – 30
Jariabok hôrny	-			200	125 – 175
Krutohlav hnedý	-			120	75 – 120
Muchárik bielokrký	11	4	66	2000	100 – 300
Muchárik malý	-			225	50 – 100
Prepelica poľná	-			120	30 – 60
Príhľaviar čiernohlavý	-			800	300 – 400
Tesár čierny	-			70	25 – 35
Včelár lesný	-			12,5	12 – 20
Žlna sivá	-			70	30 – 40

Pri viacerých druhoch došlo k prehodnoteniu veľkosti populácie oproti vedeckému návrhu z r. 2003 bez predpokladu reálneho zníženia ich početnosti (jariabok hôrny, tesár čierny, muchárik malý, ďubník trojprstý, žlna sivá). Najvýraznejší pokles nastal u muchárika bielokrkého. Tento druh sa vyskytuje takmer výlučne v JZ časti, kde jeho denzita v dospelých dubových a bukovo-dubových lesoch dosahuje 4 – 6 párov/10 ha, vyskytuje sa tu aj v bučinách, ale denzita je nižšia (1 – 2 páry/10 ha). Klesajúci trend sa predpokladá u ďatľa bielochrbtého, aj keď chýba monitoring zameraný na tento druh ďatľa. Príčinou je fragmentácia hniezdnych biotopov, ťažba starých porastov.

Pri niektorých druhoch došlo k zníženiu odhadu veľkosti populácií z dôvodu zmenšenia rozlohy územia oproti návrhu VVÚ o približne 5500 ha v JZ časti (prevažne nelesná krajina). To sa dotklo veľkosti populácií najmä stepných a lesostepných druhov (prepelica poľná, chrapkáč poľný, krutohlav hnedý, príhľaviar čiernohlavý). U prepelice sa navyše predpokladá aj celkovo klesajúci trend na území CHVÚ Poľana, čo je v súlade s celoeurópskym trendom u tohto druhu, pravdepodobne dôsledkom intenzívneho obhospodarovania trávnych porastov.

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Významným ohrozením populácií lesných druhov vtákov je intenzívne lesné hospodárstvo, zvýšená ťažba starých smrekových porastov (biotop hlucháňa). Pre dutinové hniezdiče je významným ohrozením strata hniezdnych stromov, resp. pestovanie rovnovekých monokultúrnych porastov. Lúčne biotopy sú ohrozované najmä sukcesiou po zanechaní kosenia alebo pastvy, ktorej výsledkom je postupné zarastanie náletovými drevinami a zmena charakteru biotopu. Ohrozením je zanechanie alebo zmena spôsobu obhospodarovania poľnohospodárskej pôdy systémom drobných políčok, lúk a pasienkov, likvidácia starých sadov a solitérnych stromov. Z prirodzených faktorov je významným ohrozením populácie hlucháňa okrem straty biotopov zvýšený predačný tlak niektorých druhov poľovnej zveri (kuna lesná, rozšírenie diviaka do vyšších polôh) a krkavca.

OPATRENIA

V záujme ochrany výberových vtáčích druhov a ich biotopov v tomto CHVÚ je dôležité uskutočniť nasledovné opatrenia. Úmyselnú lesnú ťažbu realizovať v mimohniezdnom období (od 1. 8. do 28. 2.). Odstraňovať náletové dreviny a zabraňovať ich zmladzovaniu na trvalých trávnych porastoch. Zachovávať tradičný spôsob obhospodarovania v častiach lazníckeho osídlenia Podpoľania (hospodárenie na terasovitých políčkach so striedaním ornej pôdy a trávnych porastov). Kosiť a spásať trvalé trávne porasty únosnými počtami oviec príp. hovädzieho dobytka. Využívať prirodzenú obnovu lesných porastov – uplatňovanie podrastového spôsobu hospodárenia. Zvyšovať ekologickú stabilitu porastov – zachovávanie, resp. vytváranie pestrej druhovej skladby pôvodných drevín, výškového a vekového rozčlenenia porastov.

5.22. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE SENIANSKE RYBNÍKY

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 436/2009 Z.z.
Účinnosť: 1. 11. 2009
Kód územia: SKCHVU024
Rozloha územia: 2 668,47 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: beluša malá (Egretta garzetta), beluša veľká (*Ardea alba*), brehár čiernochvostý (*Limosa limosa),* bučiak veľký *(Botaurus stellaris*), čorík bahenný (*Chlidonias hybridus*), chavkoš nočný (*Nycticorax nycticorax),* kalužiak červenonohý (*Tringa totanus*), kaňa močiarna (*Circus aeruginosus*), lyžičiar biely (*Platalea leucorodia*), šabliarka modronohá (*Recurvirostra avosetta),* volavka purpurová (*Ardea purpurea)*
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: -

KRITÉRIOVÉ DRUHY

U kalužiaka červenonohého ako u jedného z mála druhov v tomto CHVÚ je trend hodnotený ako stúpajúci, na základe 7 párov zistených na Ostrovíku v roku 2012. Počet potenciálnych hniezdnych lokalít je ešte vyšší, pretože v niektorých rokoch kalužiak hniezdi aj na ďalších vlhkých lúkach v rámci CHVÚ Senianske rybníky, napr. 2 páry na lokalite Blatá v roku 2013, 1 pár v roku 2013 v lokalite Senné – juh, avšak populačný trend je fluktuujúci. Napríklad v rokoch 2010 – 2014 hniezdili na základe údajov v databáze Aves Symfony v CHVÚ takéto počty párov: 2010 (0), 2011 (1), 2012 (6-7), 2013 (5-6), 2014 (2). Dôvodom kolísania počtu je kolísanie zrážok v jednotlivých rokoch, čo spôsobuje odlišné podmienky pre hniezdenie. Kalužiak červenonohý od r. 2011 hniezdi v CHVÚ najmä vďaka špeciálnemu manažmentu biotopov na lúke Ostrovík, aj v ďalších lokalitách vlhkých lúk (napr. Blatá, Senné-juh), kde je vodný režim regulovaný pomocou stavidiel a je založený na cielenom zaplavovaní lúčnych a mokradných biotopov a zadržiavaní zrážkových vôd v období marec-jún. Úroveň zaplavenia však je úmerná množstvu zrážok najmä v priebehu zimy a začiatkom jari. Odhad celkovej populácie v CHVÚ na všetkých vhodných biotopoch vrátane lúky Ostrovík v sledovanom období bol 2 – 15 párov.

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov v CHVÚ Senianske rybníky

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Beluša malá	10 - 20	12 - 13
Beluša veľká	43 - 65	34 - 40
Brehár čiernochvostý	2 - 5	0 - 1

Bučiak veľký	5 - 11	4 - 6
Čorík bahenný	0 - 200	0 - 18
Chavkoš nočný	80 - 130	20 - 40
Kalužiak červenonohý	2 - 5	2 - 15
Kaňa močiarna	20 - 40	13 - 29
Lyžičiar biely	0 - 32	21 - 37
Šabliarka modronohá	0 - 11	0 - 4
Volavka purpurová	0 - 25	6 - 8

Šabliarka modronohá v rokoch monitoringu v období 2010-2012 v CHVÚ Senianske rybníky vôbec nezahniezdila z dôvodu absencie vhodných biotopov na hniezdenie, boli pozorované iba jednotlivé vtáky v období hniezdenia. Informácie z mapovania môžeme doplniť v tom zmysle, že v roku 2009 zahniezdili na Ostrovíku 4 páry na novovytvorených hniezdnych ostrovoch a v roku 2014 zahniezdil 1 pár na rybníku CH11, ktorý v máji/júni ešte bol z veľkej časti na blate. Obidve spomenuté hniezdenia (v r. 2009, aj 2014) boli neúspešné. Stanovený klesajúci trend je dostatočne dokumentovaný.

Lyžičiar biely hniezdi v rámci CHVÚ v súčasnosti iba na rybničnej sústave. V rokoch 2010- 2012 hniezdil na dvoch rybníkoch: CH4, CH6 v celkovom počte 35, 37, 21 párov. Populačný trend bol stanovený ako fluktuujúci, avšak v porovnaní s početnosťou v čase vedeckého návrhu bola početnosť v rokoch 2010-12 pomerne vysoká, v rokoch 2010 a 2011 dokonca presiahla dlhodobé maximá počtu hniezdiacich párov a ani výkyvy početnosti neboli až také extrémne, ako sú údaje uvedené vo vedeckom návrhu (0 – 32 párov). Takže celkove by bolo možné považovať populáciu v súčasnosti za stabilnú, či dokonca za stúpajúcu. Medzi kľúčové faktory ovplyvňujúce úspešnosť hniezdenia lyžičiarov patrí 1) zabezpečenie vhodného hniezdneho biotopu – porastov podmáčaných makrofytov na rybníkoch, kde hniezdia; 2) zabezpečenie potrebného kľudu v čase hniezdenia a z hľadiska úspešnosti hniezdenia sú veľmi dôležité aj 3) zdroje potravy pre hniezdnu kolóniu lyžičiarov a pre ich mláďatá. Tieto potravné zdroje sú niekedy aj veľmi vzdialené od hniezdiska, často lietajú za potravou na veľké vzdialenosti (vyše 10 km) na plytké mokrade až do CHVÚ Medzibodrožie. Významné zdroje potravy pre lyžičiare, ktoré je potrebné chrániť a zachovávať, sa nachádzajú aj v rámci CHVÚ: plytké mokrade na zaplavovaných lúkach, na Ostrovíku, na Blatách, v lokalite Senné-juh, v NPR Senianske rybníky. Je vysoko pravdepodobné, že zvýšenie úspešnosti hniezdenia, aj zvyšovanie počtu párov lyžičiarov hniezdiacich v CHVÚ v posledných rokoch súvisí aj s vytváraním plytkých mokradí – vhodných lovísk aj v častiach CHVÚ nachádzajúcich sa mimo rybničnej sústavy (na zaplavovaných lúkach, na novovytvorených mokradiach a v NPR).

Chavkoš nočný hniezdi v súčasnosti v rámci CHVÚ iba na jednom ostrove v NPR Senianske rybníky, iba v roku 2010 sa vytvorila hniezdna kolónia na rybníku CH4 v trstine. Početnosť hniezdiacich párov v čase mapovania, v rokoch 2010-12 nasledovná: 25, 20 a 40 párov. Trend bol stanovený ako fluktuujúci. V porovnaní s početnosťou v čase vedeckého návrhu (80-130 párov) je súčasný stav hniezdiacich párov nižší. Túto skutočnosť si do istej miery vysvetľujeme aj možným presunom časti hniezdiacich párov do Medzibodrožia, kde vznikla výrazná hniezdna kolónia počítajúca minimálne 200 párov pri Kráľovskom Chlmci. Vtáky hniezdiace v NPR Senianske rybníky si zbierajú potravu z veľkej časti v rámci CHVÚ Senianske rybníky, okrem rybničnej sústavy a NPR využívajú na zber potravy aj zaplavené lúky a novovytvorené mokrade.

V čase mapovania v rokoch 2010-12 brehár čiernochvostý v CHVÚ nehniezdil, boli pozorované iba jednotlivé jedince, prípadne aj tokajúci pár nad niektorým z dočasne vypustených rybníkov, alebo na niektorej z dočasne zaplavených plytkých mokradí v rámci CHVÚ, populačný trend je teda jednoznačne klesajúci. Posledný prípad predpokladaného hniezdenia jedného páru pochádza z roku 2008 zo zaplavenej poľnej lokality Benišrad pri Iňačovciach. V minulosti hniezdili brehára na zamokrených lúkach v okolí rybničnej sústavy, aj na vypustených rybníkoch. Vzhľadom k intenzívnemu spôsobu hospodárenia na rybníkoch plochy vypustených rybníkov ako trvalé hniezdiská nie veľmi prichádzajú do úvahy, skôr by malo zmysel uvažovať o vypracovaní vhodnej kombinácie regulovaného zatápania vlhkých lúk pomocou stavidiel a zadržiavaním zrážkovej vody s citlivým kosným, prípadne aj pastevným manažmentom biotopov vlhkých lúk.

Beluše malé hniezdili v rokoch mapovania 2010-12 na jedinom, tradičnom hniezdisku, na jednom z ostrovov v NPR Senianske rybníky, iba v roku 2010 hniezdili v trstine s chavkošmi na rybníku CH4. Počet hniezdiacich párov bol v rokoch mapovania 12, 12 a 13 párov. Trend je hodnotený ako stabilný, aj keď je početnosť o niečo nižšia, ako bola v čase odhadu vedeckého návrhu (10-20 párov). Hniezdiace páry využívajú potravné lokality po celej plocha CHVÚ: na rybničnej sústave, v NPR aj na zaplavovaných lúkach a plytkých mokradiach.

Beluša veľká v čase mapovania v rokoch 2010-12 hniezdila v NPR Senianske rybníky, aj na viacerých rybníkoch v rámci rybničnej sústavy: na rybníku CH4, kde hniezdia aj volavky purpurové a lyžičiare, na rybníku CH6 a CH7. V priebehu mapovania dochádzalo k istému preskupeniu hniezdnych párov, čo sa prejavilo tak, že beluše začali využívať na hniezdenie postupne aj rybníky CH6 a CH7, význam rybníka CH4 pre hniezdenie belúš veľkých sa znížil. Zachovanie všetkých existujúcich, aj potenciálnych hniezdisk je kľúčové pre zachovanie populácie do budúcna. Trend je hodnotený ako klesajúci, aj keď bol zaznamenaný iba mierny pokles počtu hniezdiacich párov: 2010 (40), 2011 (35), 2012 (29). Príčiny však nie sú známe a bude potrebné ich v budúcnosti skúmať, aby bolo možné úbytok zastaviť, prípadne zvrátiť.

V období mapovania 2010 – 2012 bol v CHVÚ Senianske rybníky zistený nasledovný počet párov kane močiarnej: 13, 23, resp. 29 v roku 2012. V roku 2012 boli do tohto počtu zarátané aj 2 hniezdiace páry na lokalite Ostrovík. Skutočné počty párov predpokladáme, že boli ešte o niečo vyššie, ako preukázal monitoring, pretože ďalších 3-5 párov hniezdi v závislosti na hydrologických podmienkach, množstve zrážok a dostupnosti potravy na ďalších lokalitách v rámci CHVÚ (viď napr. databázu Aves Symfony): napr. v lokalite Blatá, na Ostrovíku, v lokalite Senné-juh a Šianec. Trend je hodnotený ako klesajúci, hoci v rokoch 2010-2012 je skôr kolísavý a dlhodobý priemer početnosti je v porovnaní s vedeckým návrhom (20-40 párov) stabilný. K tomu prispieva aj udržiavanie nových mokradí a ich regulovanie pomocou stavidiel, ako významný stabilizujúci faktor. Pod nižší počet 13 hniezdiacich párov v roku 2010 sa zrejme podpísalo extrémne daždivé počasie.

V období mapovania v rokoch 2010-12 hniezdilo v CHVÚ 18, 40, resp. 0 párov čoríkov bahenných. Hniezdia najmä v NPR Senianske rybníky, ale aj na iných vodných plochách v závislosti od porastu vhodných rastlín umožňujúcich hniezdenie čoríkov (najmä stavikrv). V niektorých rokoch úplne chýba ako hniezdič, je to teda fluktuujúci druh. Je potrebné však spomenúť, že v prvom roku po zastabilizovaní vodnej hladiny v NPR v dôsledku utesnenia južnej hrádze a úpravy nápustného aj výpustného objektu došlo k výraznému nárastu počtu až na 120-130 párov, čo sa približovalo dlhodobému maximu v rámci lokality a zrejme súviselo aj so zvýšeným prívodom živín po tom, ako bola NPR v roku 2008 dočasne takmer vypustená kvôli prácam prebiehajúcim na južnej hrádzi. Lepšie pochopenie tohoto fenoménu, resp. presných príčin vedúcich k nárastu hniezdiacich párov čoríkov, aj iných druhov vodných vtákov v roku 2009 v NPR Senianske rybníky by mohlo viesť k stabilizácii ich populácie a zvráteniu ich v súčasnosti klesajúceho trendu, ak by bolo možné častejšie vytvárať podobné podmienky, aké nastali v roku 2009.

V období mapovania v rokoch 2010 – 2012 bol počet volajúcich samcov bučiaka veľkého aj počet predpokladaných hniezdiacich párov v CHVÚ 4 – 6, konkrétne v jednotlivých rokoch 6, 4, resp. 5. Celkový počet volajúcich samcov/hniezdiacich párov je však v skutočnosti ešte o niečo vyšší, lebo výsledky monitorovania nezahŕňali 1-2 samce ozývajúce sa v lokalite Ostrovík. Tento počet sa medzitým ešte mierne zvýšil, pretože P. Chrašč zmonitoroval na celej ploche CHVÚ (rybničná sústava + NPR) 29.-30. 5. 2014 dokonca až 8 volajúcich samcov. Na základe podkladov z mapovania sa javí trend vývoja populácie bučiaka v CHVÚ ako klesajúci, skutočný stav môže byť o niečo lepší: stabilný, prípadne aj mierne stúpajúci (aj keď v roku 2014 mohlo ísť iba o prechodné zvýšenie počtu volajúcich samcov, spôsobené lepšími podmienkami v CHVÚ v porovnaní so susedným CHVÚ Medzibodrožie, kde dôsledkom nedostatku zrážok v druhej polovici roka 2013 došlo v roku 2014 k zhoršeniu podmienok pre bučiaky a vyschol tu celý rad močiarov, ktoré bučiaky v mokrejších rokoch využívali na hniezdenie).

V čase mapovania početnosti v rokoch 2010-12 bol počet hniezdiacich párov volaviek purpurových v rámci CHVÚ nasledovný: 6, 8, 7 párov. Hniezdili na viacerých lokalitách vrátane NPR a rybničnej sústavy (rybníky CH4, CH7) a lovili potravu na celej ploche CHVÚ. Využívali aj novovytvorené, plytké mokrade na Ostrovíku a na Blatách, udržiavané pomocou stavidiel. V uvedenom období bolo badať trend presunu časti hniezdiacich párov v rámci CHVÚ, vzniklo nové hniezdisko na rybníku CH7 (v roku 2012) a v tom istom roku nebolo zistené hniezdenie na rybníku CH4. Súčasný stav početnosti je z dlhodobého pohľadu, v porovnaní s 1990-tymi rokmi hodnotený ako klesajúci, avšak je to relatívne hodnotenie, pretože v rokoch 2008-2014 je počet 6-8 hniezdiacich párov možné považovať za stabilný.

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Medzi hlavné ohrozenia patrí 1) strata či poškodzovanie biotopov, 2) vyrušovanie a odstrel, 3) nedostatok potravy resp. potravných biotopov a intenzívny manažment rybníkov. K limitujúcim faktorom patrí ďalej aj 4) nedostatok zrážok, ostatné faktory sú menej významné.

1) Poškodzovanie, či strata biotopov sa týka najmä poškodzovania porastov makrofytov na rybníkoch, čo je ošetrené legislatívne (povinnosť užívateľov rybníkov ponechať 20 % makrofytov na rybníkoch je zakotvená aj vo vyhláške o CHVÚ). Je to mimoriadne dôležité obzvlášť pre zachovanie hniezdisk volavkovitých vtákov, kaní močiarnych hniezdiacich na chovných rybníkoch, ktoré sú súčasťou CHVÚ. Biotopy vtákov sú ohrozované aj intenzívnym manažmentom rybníkov, dôsledkom čoho na Sennom prestali hniezdiť a vo väčších počtoch aj migrovať bahniaky. Chýba im vhodný biotop vypustených rybníkov na blate. Niektoré z opatrení vykonávaných na mokrých lúkach tento problém

dokážu čiastočne eliminovať (spomenuté pri opatreniach).

2) Vyrušovanie a odstrel je ďalší okruh ohrození, ktoré rieši najmä ŠOP SR prostredníctvom strážením územia – najmä rybničnej sústavy. Prítomnosť strážcu ŠOP SR, ktorý má prístup na rybníky a dokáže dohliadať na prípadné nezákonné postupy (streľba na chránené druhy, vyrušovanie hniezdísk vodných vtákov) a súčasne aj monitorovať priebeh hniezdenia vtáctva je kľúčový.

3-4) Nedostatok potravy a potravných biotopov sa prejavuje najmä v rokoch s nedostatkom zrážok. Všetky druhy volavkovitých vtákov a brodivcov hniezdiace na rybníkoch, priľahlých mokradiach a v NPR „Senianske rybníky" potrebujú dostatok vhodných mokradných biotopov v okolí svojho hniezdiska, kane močiarne potrebujú dostatok vhodných lovísk (mokrade, lúky a i.). Tento problém je pomerne vážny, pretože veľká časť Východoslovenskej nížiny bola odvodnená a premenená na poľnohospodársku pôdu, snáď s výnimkou rybničnej sústavy, NPR a priľahlých lúčnych a mokradných biotopov, z ktorých značná časť patrí do CHVÚ Senianske rybníky. Aj preto je stav týchto potravných biotopov taký dôležitý pre zabezpečenie priaznivého stavu kritériových druhov vtákov. Bližšie k tejto otázke v kapitole opatrenia.

OPATRENIA

Významnejšie opatrenia vykonané v území v období po r. 2000:

- stabilizácia vodnej hladiny v NPR Senianske rybníky, ktorú realizovala ŠOP SR v spolupráci s SOS/BirdLife Slovensko a obcami Senné, Iňačovce, Blatné Polianka a Hažín v rámci projektu LIFE v roku 2008. Aktivita mala priaznivý dopad na vývoj hniezdnej populácie viacerých vtáčích druhov (volavky, beluše, kaňa močiarna).
- udržiavanie priaznivého vodného režimu v jarnom období pomocou stavidiel na lúkach Blatá, Ostrovík, Senné-juh v okolí rybničnej sústavy v súlade s manipulačným poriadkom a po dohode s užívateľmi okolitých pozemkov. Aktivita bola realizovaná v rokoch 2008-2011, má priaznivý účinok na udržiavanie potravného biotopu pre volavky purpurové aj iné druhy brodivcov hniezdiace v CHVÚ. Volavkovité vtáky hniezdiace v NPR a na chovných rybníkoch v dôsledku týchto opatrení využívajú na zber potravy aj okolité vlhké lúky. Opatrenia spočívali v utesnení už. hrádze, nápustu a výpustu do NPR Senianske rybníky, vo výstavbe 2 veľkých stavidiel (Iňačovce – Blatá a Senné-juh) a oprave, rekonštrukcii 2 ďalších veľkých stavidiel na lúke Ostrovík, a výstavbe 3 malých stavidiel na vlhkých lúkach (Blatá, Tarnava). Tieto stavby zadržiavajú zrážkové vody od konca zimy do júna v území, čím zabezpečia vytvorenie vhodných hniezdnych biotopov pre vodné vtáky (kalužiak červenonohý, cíbik chochlatý, kaňa močiarna, chrapkáč poľný, chriašť malý a bodkovaný, potápka červenokrká, kačica chrapačka a mnohé ďalšie). Je to veľmi dôležitý nástroj pre udržiavanie priaznivého stavu kritériových druhov vtákov hniezdiacich v CHVÚ.
- vytvorenie umelých hniezdnych a potravných biotopov pre migrujúce vtáky (mnohé bahniaky, kačice), na lúke Ostrovík. V rokoch 2007-2009 tu bol vytvorený trvalý potravný biotop pre chavkoše, beluše veľké, volavky purpurové, beluše malé, lyžičiare, chochlačky bielooké hniezdiace na rybničnej sústave a v NPR. Na umelom ostrovčeku v roku 2009 zahniezdili napr. šabliarky modronohé (hniezdenie bolo však neúspešné), v plytkých mokradiach, ktoré časom zarástli mokradným rastlinstvom, neskôr zahniezdili napr. cíbiky chochlaté, kalužiaky červenonohé, kačice chrapačky a ďalšie druhy.
- zabezpečovanie pravidelného zásobovania NPR vodou,
- vhodný manažment systému vlhkých lúk a mokradí patriacich k CHVÚ.

5.23. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE SLANSKÉ VRCHY

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 193/2010 Z.z.
Účinnosť: 15. 5. 2010
Kód územia: SKCHVU025
Rozloha územia: 60 247,42 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian čierny (*Ciconia nigra*), ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), ďateľ prostredný (*Dendrocopos medius*), chrapkáč poľný (*Crex crex*), muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*), muchárik malý (*Ficedula parva*), orol kráľovský (*Aquila heliaca*), orol krikľavý (*Aquila pomarina*), penica jarabá

(*Sylvia nisoria*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), tesár čierny (*Dryocopos martius*), výr skalný (*Bubo bubo*), včelár lesný (*Pernis apivorus*), žlna sivá (*Picus canus*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: hrdlička poľná (*Streptopelia turtur*), jariabok hôrny (*Tetrastes bonasia*), krutohlav hnedý (*Jynx torquilla*), lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*), muchár sivý (*Muscicapa striata*), orol skalný (*Aquila chrysaetos*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), pŕhľaviar čiernohlavý (*Saxicola rubicola*), škovránik stromový (*Lullula arborea*), žltochvost hôrny (*Phoenicurus phoenicurus*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov v CHVÚ Slanské vrchy

Druh	Počet mapovaných lokalít v r. 2010 – 2012	Počet lokalít s výskytom druhu	Počet registrácií druhu	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Bocian čierny	31	14	14	24 – 35	23 – 33
Ďateľ bielochrbtý	3	2	6	160 – 240	150 – 230
Ďateľ prostredný	0	-	-	300 – 500	300 – 500
Chrapkáč poľný	11	10	78	90 – 150	150 – 250
Muchárik bielokrký	0	-	-	3700 – 5300	3700 – 5300
Muchárik malý	3	3	16	1200 – 1800	600 – 900
Orol kráľovský	23	5	5	6 – 6	2 – 2
Orol krikľavý	29	18	18	43 – 47	32 – 48
Penica jarabá	8	8	91	650 – 950	700 – 1000
Sova dlhochvostá	16	16	56	120 – 400	200 – 400
Strakoš obyčajný	20	20	175	1800 – 2200	1700 – 2000
Škovránik stromový	0	-	-	50 – 90	0 – 10
Tesár čierny	0	-	-	110 – 210	100 – 150
Včelár lesný	16	16	17	45 – 80	45 – 80
Výr skalný	47	12	12	16 – 20	15 – 20
Žlna sivá	0	-	-	90 – 150	90 – 150

U chrapkáča poľného sa predpokladá zvýšenie početnosti v území z dôvodu zníženia intenzity využívania poľnohospodárskej pôdy oproti obdobiu pred r. 1989.

Údaje o ďatľa bielochrbtého sú nedostatočné na posúdenie trendu. Vzhľadom na rozsiahle nové plochy s obnovnou ťažbou v bukových lesoch na danom území je pravdepodobné zníženie jeho početnosti oproti vedeckému odhadu z r. 2002 minimálne o 10 %.

U muchárika malého bola prehodnotená veľkosť populácie oproti vedeckému návrhu na základe jeho známej denzity z podrobne sledovaných výskumných plôch na území Slanských vrchov, ako aj iných území a štruktúry lesných porastov. Podobne bol znížený odhad veľkosti populácie u tesára čierneho.

Údaje o výskyte škovránika stromového z posledných rokov úplne chýbajú. Posledný údaj pochádza z r. 2006 (Danko et al. 2010), niekoľko cielených mapovaní v r. 2010 na viacerých lokalitách nepotvrdilo výskyt druhu. Vzhľadom na tieto

výsledky, ako aj zánik viacerých vhodných biotopov na celom území CHVÚ je zrejmé, že početnosť je podstatne nižšia ako v čase vedeckého odhadu (Rybanič et al. 2003). Dokonca je možné, že na území v súčasnosti vôbec nehniezdi.

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Odhady populačných stavov iných významných druhov vtákov v CHVÚ Slanské vrchy

Druh	Počet mapovaných lokalít v r. 2010 – 2012	Počet lokalít s výskytom druhu	Počet registrácií druhu	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Hrdlička poľná	7	7	23	700	600 – 1580
Jariabok hôrny	0	-	-	150	20 – 30
Krutohlav hnedý	0	-	-	500	300 – 500
Lelek lesný	0	-	-	15	10 – 20
Muchár sivý	0	-	-	650	600 – 1000
Orol skalný	5	3	3	2	4
Prepelica poľná	10	7	68	110	80 – 140
Príhľaviar čiernohlavý	12	11	36	1100	800 – 1200
Žltochvost hôrny	0	-	-	175	10 – 20

Lelek lesný patrí na danom území medzi najmenej známe druhy. Existuje len niekoľko sporadických údajov, cielený monitoring na území chýba.

Žltochvost hôrny je druhom, ktorý v posledných 10 – 15 rokoch zaznamenal výrazný pokles početnosti na danom území. Vyskytuje sa už len ojedinele najmä v hrebeňových riedkych bučinách. Niekoľko známych hniezdnych lokalít z dubín zaniklo. Zdá sa, že väčšia časť populácie Slanských vrchov hniezdi v intravilánoch obcí susediacich s lesmi, avšak intravilány nie sú zahrnuté do CHVÚ.

Pri muchárovi sivom bol odhad oproti vedeckému návrhu mierne zvýšený, vzhľadom na zastúpenie vhodných biotopov a známu početnosť z podrobne mapovaných plôch.

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Vzhľadom na to, že predmetom ochrany v danom CHVÚ sú prevažne druhy topicky viazané na lesné biotopy, najvýznamnejším ohrozením ich populácií je intenzívne lesné hospodárstvo. Najmä druhy ako orol skalný, orol kráľovský, orol krikľavý včelár lesný, sova dlhochvostá a bocian čierny sú citlivé nielen na zmenu habitatov v okolí hniezda, ale v čase hniezdenia aj na vyrušovanie spojené s ťažbou a približovaním dreva lesnými mechanizmami. Pre dutinové hniezdiče je významným ohrozením strata hniezdnych stromov, resp. pestovanie rovnovekých monokultúrnych porastov. Takéto homogénne (výškovo aj priestorovo nediferencované, plne zapojené), prevažne bukové porasty vo veku približne 20 – 60 rokov predstavujú veľmi chudobné habitaty z pohľadu diverzity aj denzity vtákov. Ich druhová početnosť a denzita sú spravidla o viac ako 50 % nižšie ako v dospelých listnatých lesoch. Nepriaznivé sú najmä veľkoplošné komplexy takýchto porastov. Lúčne biotopy sú ohrozované najmä sukcesiou po zanechaní kosenia alebo pastvy, ktorej výsledkom je postupné zarastanie náletovými drevinami a zmena charakteru biotopu. Ohrozené sú nie len druhy, ako chrapkáč poľný, prepelica poľná, škovránik stromový, strakoš obyčajný, príhľaviar čiernohlavý, krutohlav hnedý a penica jarabá, ale stratou lovných biotopov aj všetky predmetné dravce. Medzi ohrozenia v periférnych častiach územia patrí aj intenzívne poľnohospodárstvo. Na danom území je registrovaných stále pomerne veľké množstvo úhynom vtákov po kontakte so stĺpmi vysokonapäťových elektrických vedení (najmä 22 kV vedení).

OPATRENIA

V záujme ochrany výberových vtáčích druhov a ich biotopov v tomto CHVÚ je dôležité uskutočniť nasledovné opatrenia.

- Na zefektívnenie vyhlasovania ochranných zón v okolí hniezd predmetných druhov (dravce, sovy, bocian čierny) koordinovať dohľadávanie hniezd a podávanie podnetov na orgán štátnej správy ochrany prírody.
- Úmyselnú lesnú ťažbu realizovať v mimohniezdnom období (od 1. 8. do 28. 2.).
- Pri obnovnej a výchovnej ťažbe ponechávať významné dutinové stromy. Je dokázané, že takéto stromy s dutinami ponechané v rovnovekých porastoch do 40 – 50 rokov v počte už len 2-3 jedince /ha dokážu niekoľkonásobne zvýšiť denzitu dutinových hniezdičov.
- Ponechávať v lesných porastoch aspoň v obmedzenom množstve aj hospodársky menej cenné dreviny (osika, rakyta, lipa, čerešňa), ktoré rýchlejšie dosahujú hrúbkové parametre vhodné na zahniezdenie ďatľov v porovnaní s dubom alebo bukom, pričom tiež zvyšujú priestorovú heterogenitu porastov.
- Zachovávať trvalé trávne porasty vhodnými manažmentovými opatreniami (kosenie, pasenie, výrub náletových drevín).
- Inštalácia zábran na stĺpy vysokonapäťových elektrických vedení na území CHVÚ (najmä 22 kV vedení).

5.24. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE SĽŇAVA

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 32/2008 Z.z.
Účinnosť: 1. 2. 2008
Kód územia: SKCHVU026
Rozloha územia: 509,27 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: čajka čiernohlavá (*Ichthyaetus melanocephalus*), čajka sivá (*Larus canus*), rybár riečny (*Sterna hirundo*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: -

KRITÉRIOVÉ DRUHY

CHVÚ Sĺňava je jedným z troch najvýznamnejších území na Slovensku pre hniezdenie druhov rybár riečny (*Sterna hirundo*), čajka čiernohlavá (*Ichthyaetus melanocephalus*) a čajka sivá (*Larus canus*). Všetky spomínané druhy hniezdia výlučne na Vtáčom ostrove, ktorý bol dobudovaný v roku 1978. Ostatná plocha CHVÚ predstavuje významné zimovisko a migračný koridor pre mnohé druhy vtákov v jarnom a jesennom období.

Prvé rybáre riečne zahniezdili na nasypaných základoch Vtáčieho ostrova v roku 1977, teda rok pred jeho dokončením. V prvých rokoch existencie kolónie sa početnosť pohybovala do 20 párov, v 80-tych rokoch hniezdilo na ostrove do 66 párov. V nasledujúcich rokoch sa početnosť pohybovala okolo 50 párov. Po roku 2000 dosahovala početnosť až 65-95 párov. V roku 2007 hniezdilo len 12 párov. V roku 2009 hniezdilo v území 50 párov, v roku 2010 až 99 párov, roku 2011 opäť 50 párov, v roku 2012 hniezdilo 51 párov a v roku 2013 zahniezdilo 60 párov rybárov. Prudký nárast populácie v roku 2010 bol časovo zhodný so zničením hniezdnej kolónie rybárov počas povodní v CHVÚ Dubnické štrkovisko, kedy sa pravdepodobne časť rybárov presunula na Sĺňavu. Presuny medzi kolóniami rybárov sú doložené výsledkami krúžkovania. Rybáre riečne hniezdia v CHVÚ Sĺňava v zmiešanej kolónii s čajkami smejivými a čajkami čiernohlavými, bez možnosti vytvoriť separované kolónie, čo znižuje ich hniezdnu úspešnosť, nakoľko sú atakované mláďatá aj dospelé jedince zo strany agresívnejších čajok smejivých.

Hniezdna populácia čajky čiernohlavej v území nikdy nebola vysoká a vykazuje výkyvy v početnosti, čo je pre tento druh u nás typické. Prvé hniezdenie bolo dokázané v roku 1998. V roku 2009 hniezdilo v území 8 párov, v roku 2010 hniezdilo 13 párov, v roku 2011 hniezdilo 5 párov, v roku 2012 hniezdilo 5 párov a v roku 2013 hniezdilo 10 párov. Začína hniezdiť neskôr ako čajka smejivá a má sklon vytvárať v spoločnej kolónii malé subkolónie, ale hniezdi aj jednotlivo medzi čajkami smejivými.

V území druh v posledných piatich rokoch nehniezdil. V minulosti hniezdila v počte 1-2 páry v spoločnej kolónii s čajkami smejivými, čajkami čiernohlavými a rybármi riečnymi. Okrem Vtáčieho ostrova druh hniezdil aj na lokalite Výsadba na koreňoch (Karaska in verb.) Hniezdna populácia na Slovensku nikdy nepresiahla viac ako 2 hniezdne páry naraz.

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov CHVÚ Sĺňava

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Čajka čiernohlavá	1 - 4	5 - 13
Čajka sivá	1 - 6	0
Rybár riečny	54 - 65	50 - 99

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

CHVÚ Sĺňava predstavuje veľmi významnú lokalitu pre hniezdenie čajky smejivej, po väčšinu času existencie kolónie dokonca tvorila najväčšiu kolóniu na Slovensku. Prvé hniezdenie bolo zaznamenané v roku 1976. V roku 1978, teda v čase dokončenia Vtáčieho ostrova, bola populácia už 1196 párov. Nárast hniezdnej kolónie pokračoval až do roku 1981, kedy na ostrove hniezdilo 4875 párov. Ďalej pokračoval rast populácie striedavo až do roku 1997, kedy bol odhad hniezdiacich párov stanovený na 10 000. Naopak minimálny počet bol zaznamenaný v roku 2007, kedy hniezdilo len 1200 párov. Výrazný pokles bol zapríčinený výskytom tchora tmavého a kuny skalnej na ostrove. Časť populácie sa premiestnila do CHVÚ Dubnické štrkovisko, kde bol v danom roku zaznamenaný výrazný nárast hniezdiacich párov. V roku 2008 bolo odhadnutých 3000 párov. V súčasnosti sa populácia odhaduje na 3500 hniezdiacich párov a aj napriek výraznému poklesu oproti minulosti predstavuje stále najväčšiu kolóniu tohto druhu u nás, čo poukazuje na výrazný celoslovenský úbytok druhu.

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Čajkovité druhy vtákov najviac ohrozuje degradácia alebo strata hniezdneho biotopu, vyrušovanie alebo prítomnosť predátorov (napr. kuna). Zintenzívnenie vodných športov v okolí hniezdneho ostrova alebo vstupovanie priamo na ostrov by v budúcnosti mohlo spôsobiť výrazné zníženie početnosti kritériových druhov.

OPATRENIA

CHVÚ Sĺňava bolo vyhlásené za účelom zabezpečenia priaznivého stavu biotopov troch čajkovitých druhov vtákov. Všetky spomínané druhy hniezdia výlučne na Vtáčom ostrove. Na zabezpečenie ich prežitia a prežitia ďalších významných druhov, ako čajka smejivá, je nevyhnutné vykonávať pravidelný manažment celého ostrova, spočívajúci v odstraňovaní biomasy kosením a odstraňovaní náletových a inváznych drevín. Špeciálnym manažmentom na zlepšenie podmienok pre rozmnožovanie rybárov riečnych je pokrývanie častí ostrova štrkovým substrátom a udržiavanie týchto miest bez vegetácie. Ďalej dôsledným uplatňovaním vyhlášky CHVÚ Sĺňava zabezpečiť, aby nedochádzalo k vyrušovaniu počas hniezdneho obdobia rekreantmi, športovými rybármi, fotografmi a pod. K zvýšeniu hniezdnej úspešnosti rybárov aj čajok by prispelo obmedzenie krúžkovania mláďat. Doposiaľ menej známe ohrozenie predstavuje aj eliminovanie prítomnosti našich, ale aj inváznych druhov šeliem (napr. norok americký).

5.25. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE SLOVENSKÝ KRAS

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 192/2010 Z.z.
Účinnosť: 15. 5. 2010
Kód územia: SKCHVU027
Rozloha územia: 43 860,24 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: chriašť bodkovaný (*Porzana porzana*), lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*), muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*), penica jarabá *(Sylvia nisoria*), skaliar pestrý (*Monticola saxatilis*), škovránik stromový (*Lullula arborea*)

Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian čierny (*Ciconia nigra*), bučiak veľký (*Botaurus stellaris*), ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), ďateľ prostredný *(Dendrocopos medius),* hadiar krátkoprstý (*Circaetos gallicus*), kaňa močiarna (*Circus aeruginosus*), krutohlav hnedý (*Jynx torquilla*), muchárik malý (*Ficedula parva*), orol krikľavý (*Aquila pomarina*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), sokol hároh (*Falco cherrug*), sokol sťahovavý (*Falco peregrinus*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), tesár čierny (*Dryocopus martius*), včelár lesný *(Pernis apivorus),* výr skalný *(Bubo bubo*), výrik lesný (*Otus scops*), žlna sivá (*Picus canus*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Penica jarabá hniezdi na celom území. Hniezdna denzita je vyššia v biotopoch lokalizovaných na úpätiach po obvode krasových planín a v kotlinách medzi planinami v nadmorských výškach do 300 m. Podstatne nižšia početnosť je v nadmorských výškach 450 – 600 m na krasových planinách s výnimkou Silickej planiny. Druh absentuje v biotopoch skalných lesostepí na svahoch s vysokým sklonom. Odhad počtu hniezdiacich párov k roku 2003 bol 600 párov. Počas mapovania 2010 – 2012 dosiahla penica na mapovaných územiach priemernú denzitu 1,42 párov/10 ha, čo predstavuje početnosť 2 412 párov (2300 – 2500 párov).

Lelek lesný sa vyskytuje na celom území, ale jeho typickými stanovišťami sú teplé južné svahy planín s riedkou vegetáciou a skalnou lesostepou. Prvé lelky prilietajú zo zimovísk na svoje hniezdne biotopy v prvej májovej dekáde. Na zmapovanej časti územia bolo zistených 34 teritórií, pričom v roku 2003 sa predpokladalo 140 hniezdnych párov.

Skaliar pestrý na území hniezdil pravidelne do roku 2008. Posledné pozorovania adultných samcov sú z apríla a mája 2008 z lokalít Drienovec, Hosťovce a Gombasek. Počas cieleného mapovania v rokoch 2010 – 2012 nebolo v sledovanom území zaznamenané žiadne hniezdenie ani pozorovanie. V roku 1996 bolo predpokladané hniezdenie 10 – 15 párov a 8 párov do roku 2003.

O výskyte chriašťa bodkovaného nie sú k dispozícii aktuálne údaje. V rokoch 1993 a 1994 bola jeho početnosť na Veľkom jazere Hrhovských rybníkov 1, resp. 2 páry, no po aplikácii herbicídu a takmer úplnej likvidácii porastu vodných makrofytov však vhodné biotopy na lokalite prakticky vymizli a v roku 2001 už druh na rybníku nebol pozorovaný. Odchytené a pozorované jedince na ornitologickom stacionári Drienovec považujeme za migranty.

Škovránik stromový hniezdi na území na lúkach a pasienkoch s mozaikovitou nelesnou drevinovou vegetáciou na krasových planinách, ich úpätiach a kotlinách medzi planinami. V roku 2003 sa odhadoval priemerný počet hniezdiacich párov v CHVÚ na 70. V súčasnosti bolo zistených minimálne 25 párov.

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov CHVÚ Slovenský kras

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Chriašť bodkovaný	2	0
Lelek lesný	110 - 170	34
Muchárik bielokrký	3000	5600
Penica jarabá	500 - 700	2300 - 2500
Skaliar pestrý	6 - 10	0
Škovránik stromový	50 - 90	50 - 90

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Na území pravidelne hniezdi 10 párov orla krikľavého. Na planine Dolný vrch 4 páry, na Silickej planine 3 páry, na Plešivskej planine 1 pár a na Jasovskej planine 2 páry.

Bučiak veľký pravidelne hniezdil na Hrhovských rybníkoch. Avšak po chemickej likvidácii trste a pálky v roku 2000 z tejto lokality úplne vymizol. Počas cieleného mapovania druh nebol zistený, nepravidelne bol pozorovaný v roku 2009 a 2013 na Turnianskom rybníku. Na jar v roku 2014 tu bol pozorovaný tokajúci pár. V závislosti od hospodárenia a manipulácie s výškou vodnej hladiny v jarnom období tu teda možno predpokladať nepravidelné hniezdenie 1 páru.

Výr skalný sa cielene nemapoval. V roku 1996 bolo odhadovaných 18 párov a 12 v roku 2003. Niekoľko aktuálnych pozorovaní a záznamov je z tradične kontrolovaných hniezdísk. V súčasnosti tu teda môžeme predpokladať hniezdenie minimálne 6 párov.

Bocian čierny v rokoch 2010 – 2012 počas necieleného mapovania nebolo dohľadané žiadne hniezdo. Všetky známe hniezda do roku 2010 zanikli. Na početnosť hniezdnych párov nám nepriamo poukazujú pozorovania, ktoré sú často koncentrované v teritóriach obsadených v minulosti. Avšak z týchto údajov nie je možné odhadnúť reálny počet hniezdiacich párov.

Niekoľko aktuálnych pozorovaní indikuje obsadenie dvoch teritórií hadiarom krátkoprstým na Jasovskej a Silickej planine.

Počas cieleného mapovania v rokoch 2010 až 2012 bolo zistené pravidelné hniezdenie kane močiarnej na nasledovných lokalitách: Drienovská mokraď, Turniansky rybník, Hrhovské rybníky. Počet hniezdiacich párov bol vždy zisťovaný priamym dohľadávaním hniezd a bola zisťovaná aj hniezdna produktivita (tab. 1). Prvé prílety kaní močiarnych na hniezdiská boli zaznamenané okolo 20. 3., väčšina párov začína inkubovať násady okolo 1. 5. Prvé vyliahnuté mláďatá boli zistené 22. 5. a prvé vyletené mláďatá boli pozorované 20. 7. Menšia časť párov pravidelne hniezdi približne s mesačným posunom a mláďatá sa liahnu na konci júna a začiatkom júla. Počas cieleného mapovania bolo zistených 15 – 18 hniezdiacich párov na území CHVÚ. Nulová produktivita bola zistená u hniezdiaceho páru na Drienovskej mokradi a veľmi nízku hniezdnu úspešnosť majú páry hniezdiace na Hrhovských rybníkoch.

Údaje o hniezdnej populácii kane močiarnej v CHVÚ Slovenský kras podľa sledovaných lokalít. Uvedené sú hodnoty celkový počet hniezdnych párov, produktívne páry, počet mláďat v hniezde. Znak „-„ znamená, že údaj nie je k dispozícii.

Lokalita/rok	2010	2011	2012
Drienovská mokraď	1/0/0	1/0/0	1/0/0
Turniansky rybník	11/8/15	12/11/34	8/4/11
Hrhovské rybníky	4/-/-	4/2/7	6/0/0
Brzotínske rybníky	2/1/3	-	-

Ďateľ bielochrbtý je hniezdičom prevažne bukových biotopov severných svahov planín, hlavne Jasovskej, Plešivskej a Borčianskej. V roku 2003 sa jeho početnosť odhadovala na 110 hniezdiacich párov. V súčasnosti sa na sledovaných lokalitách vyskytovalo priemerne 0,29 párov/ 10 ha, teda približne 386 párov (380-390 párov).

Ďateľ prostredný hniezdi najmä v dubových lesných biotopoch Jasovskej a Silickej planiny. V roku 1996 sa jeho početnosť odhadovala na 80 a v roku 2003 na 250 párov. V rokoch 2010 – 2012 dosiahla jeho priemerná denzita na sledovaných lokalitách 0,4 párov/10 ha, čo je približne 476 párov (470 – 480 párov).

Početnosť tesára čierneho na území doteraz nebola cielene zisťovaná. V roku 2003 sa odhadovala na 80 párov. V súčasnosti bolo zaznamenaných minimálne 15 obsadených teritórií.

Sokol rároh sa po roku 2000 vyskytoval na území len na dvoch lokalitách. Posledné hniezdenia v búdke na elektrickom vedení vysokého napätia bolo v k.ú. Hrhov zaznamenané v roku 2001. Do roku 2003 sa rároh vyskytoval na území NPR Brzotínske skaly. Počas cieleného mapovania v rokoch 2010 – 2012 nebolo zaznamenané žiadne hniezdenie v sledovanom území. V súčasnosti možno konštatovať, že druh je v území vyhynutý.

Sokol sťahovavý. Po vzostupe populácie na prelome tisícročia sokoly obsadili všetky historické lokality ešte pred rokom 2010. Populácia sa za sledované tri roky nemenila a bola konštantná – 8 párov.

Muchárik bielokrký hniezdi v listnatých a zmiešaných lesoch celého územia. V roku 2003 bola odhadovaná priemerná hniezdna početnosť na 3000 párov. V súčasnosti priemerná denzita druhu na území je 1,77 párov/10 ha lesných porastov, čo predstavuje približne 5600 párov. Najvyššiu denzitu 3,5 – 4,78 párov/10 ha lesných porastov dosahuje na severozápadnom a severovýchodnom svahu Plešivskej planiny a severe Silickej planiny, kde prevládajú listnaté lesné porasty staršie ako 81 rokov a kde nie sú lesné porasty výrazne poznačené ťažbou. Najnižšiu denzitu 0,16 – 0,64 párov/10 ha lesných porastov dosahuje na juhu Silickej a Plešivskej planiny a na severovýchode Jasovskej planiny, kde je intenzívna lesohospodárska činnosť.

Muchárik malý hniezdi na území iba lokálne. V celej západnej časti ako hniezdič absentuje. Hniezdna populácia je zoskupená v Blatnickej doline a priľahlých dolinkách, v doline Teplica a Šugovskej doline. Malá populácia je aj v Hájskej doline a na severných svahoch NPR Drieňovec. Aktuálne presné údaje o hniezdnej početnosti chýbajú. V roku 2003 sa odhadoval počet hniezdnych párov na 225.

Strakoš obyčajný hniezdi prevažne na xerotermných krovinatých lokalitách územia. V roku 1996 sa jeho početnosť odhadovala na 1500 a v roku 2003 na 1000 párov. V súčasnosti dosiahla jeho denzita na sledovaných lokalitách 2,56 párov/10 ha, čo predstavuje približne 4352 párov (4000 – 4500 párov).

V rokoch 2010 – 2012 nebolo počas cieleného mapovania dohľadané žiadne hniezdo včelára lesného napriek tomu, že frekvencia pozorovaní je pomerne vysoká. Záznamy včelára sú plošne distribuované po celom území Slovenského krasu. Analýza zhlukov pozorovaní ukazuje na minimálne 24 párov.

V roku 2003 sa početnosť žlny sivej sa odhadovala na 50 párov. V súčasnosti bolo zaznamenaných minimálne 35 obsadených teritórií. Sova dlhochvostá na základe mapovania sa predpokladá hniezdenie minimálne 41 párov. Počas mapovania bolo dohľadaných niekoľko hniezd prevažne v prirodzených dutinách po odlomení konára a štompe. Niekoľko párov obsadzuje vyvesené búdky.

V rokoch 2010 – 2012 počas necieleného mapovania boli prepelice zaznamenané v oblastiach s poľnohospodárskymi kultúrami a kosnými lúkami. Najviac údajov je z centrálnej časti Silickej planiny z okolí obcí Silica a Silická Brezová. Ďalšie záznamy sú z okolia Hrhovských rybníkov, polí západne od Drienovskej mokrade. Jednotlivé údaje sú z Hája a od Hrušovských rybníkov. Celkovo bolo na tejto vzorke lokalít zistených 15 teritórií.

Krutohlav hnedý tu hniezdi predovšetkým v ovocných sadoch so staršími stromami s dutinami, prípadne na okrajoch lesov a xerotermných stráňach s rozptýlenými drevinami. V roku 1996 sa jeho početnosť odhadovala na 150 a v roku 2003 na 250 párov. V súčasnosti bolo zistených minimálne 33 obsadených teritórií.

Výrik lesný sa cielene nemapoval a chýbajú aktuálne údaje o hniezdnej početnosti.

Odhady populačných stavov iných významných druhov vtákov v CHVÚ Slovenský kras

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Bocian čierny	8 - 10	6
Bučiak veľký	1 - 3	0 - 1
Ďateľ bielochrbtý	110	380 - 390
Ďateľ prostredný	210 - 290	470 - 480
Hadiar krátkoprstý	1 - 3	2
Kaňa močiarna	3 - 5	15 - 18
Krutohlav hnedý	250	0
Muchárik malý	200 - 250	200 - 250
Orol krikľavý	8	10
Prepelica poľná	110	110
Sokol károh	2	0
Sokol sťahovavý	2	8
Sova dlhochvostá	38	41
Strakoš obyčajný	700 - 1300	4000 - 4500
Tesár čierny	80	80
Včelár lesný	20 - 30	25 - 30
Výr skalný	12	30 - 45
Výrik lesný	4	0
Žlna sivá	50	50

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Najväčším ohrozením hniezdnych populácií vtákov na lesnom pôdnom fonde je spôsob obnovy lesných porastov fragmentáciou porastov na rovnoveké, vekovo uniformné skupiny stromov, vznik holín a ťažba stromov a s tým súvisiace práce v hniezdnom období. Na poľnohospodárskom pôdnom fonde to je predovšetkým ústup pastvy a postupná sukcesia biotopov smerom k lesu. Vážnou hrozbou je nástup inváznych druhov bylín a nepôvodného agáta bieleho do prirodzených krovitých spoločenstiev. V mokradiach je to silný tlak užívateľov a majiteľov na zvyšovanie produkčnej kapacity rybníkov spojený s likvidáciou a odstraňovaním porastov trstiny a pálky.

OPATRENIA

Z návrhu vyhlášky, ktorá bola prerokovaná s vlastníkmi a užívateľmi, vypadli dôležité opatrenia týkajúce sa ochrany makrofytnej vegetácie rybníkov. Správa NP Slovenský kras viackrát a opakovane žiadala novelizáciu ustanovení vyhlášky, ktorá obsahuje chybu v termíne ochrany hniezd a hniezdnych teritórií, čím sa prakticky znemožňuje cielená ochrana hniezd dravcov, sov a bociana čierneho na lesnom pôdnom fonde. Dôležitým nenaplneným opatrením je tiež dosiahnuť zákaz ťažby na lesnom pôdnom fonde v hniezdnom období.

5.26. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE STRÁŽOVSKÉ VRCHY

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 434/2009 Z.z.
Účinnosť: 1. 11. 2009
Kód územia: SKCHVU028
Rozloha územia: 58 673,08 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: sokol sťahovavý (*Falco peregrinus*), výr skalný (*Bubo bubo*), žlna sivá (*Picus canus*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian čierny (*Ciconia nigra*), ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), ďateľ prostredný *(Dendrocopos medius),* hlucháň hôrny (*Tetrao urogallus*), hrdlička poľná *(Streptopelia turtur),* chrapkáč poľný (*Crex crex*), jariabok hôrny (*Tetrastes bonasia*), krutohlav hnedý (*Jynx torquilla*), lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*), muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*), muchárik malý (*Ficedula parva*), orol skalný (*Aquila chrysaetos*), penica jarabá *(Sylvia nisoria*), pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), prhľaviar čiernohlavý (*Saxicola rubicola*), strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), strakoš veľký (*Lanius excubitor*), tesár čierny (*Dryocopus martius*), včelár lesný *(Pernis apivorus),* žltochvost hôrny *(Phoenicurus phoenicurus)*

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Sokol sťahovavý býva pravidelne každoročne monitorovaný od roku 1998, takže je možné vyhodnotiť aj dlhodobý trend vývoja populácie. Počet hniezdnych párov v záujmovom území kontinuálne narastal. Takmer každý rok pribudli nové hniezdne páry v nových lokalitách. Avšak hniezdna produktivita bola veľmi premenlivá, na čo malo vplyv viacero faktorov. V súčasnosti hniezdi v CHVÚ s miernou osciláciu 15 párov. Potenciál biotopov na zahniezdenie druhu je vysoký a je predpoklad aj ďalšieho mierneho nárastu hniezdnych párov. Priemerná hniezdna produktivita za obdobie projektu bola od 0,8 (2011) do 1,53 (2010). V roku 2008 bola hniezdna produktivita 1,29 a v roku 2009 1,33. Počas trvania projektu bol najvyšší počet vyletených mláďat v roku 2010 – 23 a najnižší v roku 2011 – 12 mláďat. Najvyšší počet mláďat v jednom hniezde bol 4. Lokálna populačná hustota je 2,6 páru/ 100 km^2.

Výr skalný je systematicky monitorovaný od roku 2009. V roku 2010 bolo zistených spolu 12 tokajúcich párov – v severnej časti 10 a 2 v južnej. V roku 2011 bolo zistených spolu 8 tokajúcich párov- v severnej časti 6 a 2 v južnej časti. Pred začа-

tím projektu v roku 2009 bolo zistených v severnej časti 10 tokajúcich párov a 3 mimo CHVÚ. Lokálna populačná hustota je 2,7 páru/ 100 km^2. Odhad populácie tak bol aktuálne stanovený na úrovni 30-45 párov pre celé územie. V budúcnosti bude potrebné monitorovať aj hniezdnu produktivitu mláďat.

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov v CHVÚ Strážovské vrchy

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Sokol sťahovavý	4 - 10	21 - 25
Výr skalný	16 - 22	30 - 45
Žlna sivá	70 - 150	90 - 150

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Odhady populačných stavov iných významných druhov vtákov v CHVÚ Strážovské vrchy

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Bocian čierny	12 - 15	20 - 35
Ďateľ bielochrbtý	180	150 - 180
Ďateľ prostredný	230 - 470	120 - 150
Hlucháň hôrny	12	0 - 1
Hrdlička poľná	500	90 - 160
Chrapkáč poľný	50	35 - 40
Jariabok hôrny	200	20 - 25
Krutohlav hnedý	400	45 - 95
Lelek lesný	30	5 - 20
Muchár sivý	1200	450 - 600
Muchárik bielokrký	3500	800 - 1500
Muchárik malý	1000	70 - 130
Orol skalný	2	4 - 4
Penica jarabá	200	30 - 50
Pôtik kapcavý	20	15 - 20
Prepelica poľná	80	25 - 45
Príhľaviar čiernohlavý	500	5 - 10
Strakoš obyčajný	1200	300 - 400
Strakoš veľký	10	3 - 7
Tesár čierny	150	75 - 110
Včelár lesný	15	30 - 40
Žltochvost hôrny	800	25 - 35

Hustoty jednotlivých druhov monitorovaných v lesnom prostredí metódou bodového transektu sú rozdielne v rôznych častiach CHVÚ v závislosti od typu a miery zachovalosti biotopov. Najviac zaznamenané rozdiely hustôt sú zaznamenané u ďatľa prostredného, kolíše od <0,1 páru /10ha v severných častiach CHVÚ po 0,3 p./10 ha v južných častiach, podobne aj žlny sivej od hodnoty <0,1páru/10 ha v severných častiach CHVÚ po 0,3 p./10 ha v južných partiách. Podobne vyššie hodnoty hustoty druhu ďatľa prostredného v porastoch s vyšším zastúpením duba uvádza aj Puchala (2007). U nasledovných druhov sa hodnoty hustoty v rôznych častiach územia výrazne nelíšia: ďateľ bielochrbtý dosahuje priemernú hustotu 0,2 p. /10 ha, muchárik bielokrký 0,8 p./10 ha, tesár čierny 0,2 p./10 ha, muchár sivý 0,3 p./10 ha. Výrazne nízke hodnoty dosahuje muchárik malý 0,06 p./10 ha. Výskyt druhu hlucháňa hôrneho sa v území nepotvrdil. Posledný zaznamenaný výskyt sa datuje v roku 2001 (Členovia PZ Sádecké vrchy in verb. 2001). V období rokov 1990 – 2000 sa v Strážovských vrchov registrovalo 12 rôznych tokanísk hlucháňa. Nachádzali sa prevažne v jedľovo – bukových lesoch najstarších vekových tried.

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Jednou z hlavných faktorov ohrozenia vtáctva je intenzívny spôsob lesného hospodárstva, používanie nevhodných hospodárskych foriem, obnova porastov stanovištne nepôvodnými druhmi, zalesňovanie lúk a pasienkov, zalesňovanie xerotermných lokalít borovicou čiernou. Intenzívne poľnohospodárstvo pretrváva lokálne v podobe intenzívne využívaných vysokoprodukčných lúk kosených od okrajov k stredu. Opozitne sa silne prejavuje sukcesné zarastanie druhovo bohatých lúk a pasienkov. Nevhodne nastavenie dotačných platieb poľnohospodárom, má za následok odstraňovanie krovitých remízok a solitérnych stromov, mulčovanie nedopaskov dôležitých pre biodiverzitu a pod. Ako najnovší ohrozujúci faktor vystupuje likvidácia nelesnej drevinovej vegetácie za účelom zhodnotenia na biopalivo. Takýmto spôsobom zaniká v súčasnosti mnoho starých stromoradí a brehových porastov. Ďalším ohrozujúcim faktorom je rozširovanie kapacity kameňolomov.

OPATRENIA

Navrhované opatrenia v podobe zákazov uvedené vo vyhláške smerujúce k zabezpečeniu kľudu vybraných druhov dravcov počas hniezdenia, majú pozitívny účinok na úspešnosť ich hniezdenia. Vyhláška neobsahuje vôbec opatrenia zabezpečujúce ochranu lesných dutinových hniezdičov, nedostatočne rieši ochranu druhov viazaných na poľnohospodársku krajinu. Pre zabezpečenie priaznivých podmienok na udržanie životaschopných populácií výberových vtáčích druhov je potrebné na úseku lesného hospodárstva vylúčiť holorubný spôsob a uprednostniť výberkový alebo podrastový s ponechaním min. 15 stromov na ha na dožitie, ponechávať v porastoch dutinové a stojace odumreté stromy, vylúčiť lesohospodárske zásahy v porastoch v hlavnom hniezdnom období od 1. 3. – 31. 7. V poľnohospodárskej krajine je potrebné nezmenšovať výmeru trvalých trávnych porastov a nekultivovať lúky nepôvodnými druhmi tráv. Vhodnými usmerneniami zabezpečiť ponechávanie nedopaskov, udržanie nelesnej drevinovej vegetácie a mokradí v otvorenej krajine.

5.27. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE SYSĽOVSKÉ POLIA

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 234/2006 Z.z.
Účinnosť: 1. 5. 2006
Kód územia: SKCHVU029
Rozloha územia: 1 772,94 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: drop veľký (*Otis tarda*), sokol kobcovitý (*Falco vespertinus*), husi (*Anser sp.*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: -

STAV A ZMENY POPULÁCIE

Za posledných dvadsať rokov výrazne poklesla hniezdna populácia dropa veľkého na Sysľovských poliach, na druhej strane je v tomto období zistený nárast zimujúcej populácie. Zimujúca populácia husí (*Anser* sp.) sa zo Sysľovských polí prakticky vytratila, čo môže byť spôsobené najmä veľkým tlakom a vyrušovaním na neďalekom zimovisku – Hrušovská zdrž, kde boli v roku 2014 vytvorené zóny kľudu, čo by malo napomôcť k návratu husí na Sysľovské polia. Za obdobie rokov 2010- 2012 tu hniezdi len jeden až dva páry sokola kobcovitého (podarilo sa dokázať v tomto období hniezdenie len jedného páru), čo opäť znamená pokles oproti roku 2002. V tom čase tu bol udávaný priemerný počet hniezdiacich párov 12,5.

Celkovo bolo na Sysľovských poliach zaznamenaných 83 druhov vtákov zo všetkých však treba spomenúť najmä výskyt sokola rároha (*Falco cherrug*), orla kráľovského (*Aquila heliaca*), orliaka morského (*Haliaeetus albicilla*), haju tmavú (*Milvus milvus*), kaňu popolovú (*Circus pygargus*), ale z pravidelných hniezdičov najmä ľabtušku poľnú (*Anthus campestris*).

Výsledky mapovania hniezdiacich druhov, ktoré sú predmetom ochrany v r. 2010-2012 v CHVÚ Sysľovské polia

Územie	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (hniezda)
Drop veľký	1	1	0-1
Sokol kobcovitý	1	1	1 - 2

Výsledky mapovania zimujúcich druhov, ktoré sú predmetom ochrany v r. 2010-2012 v CHVÚ Sysľovské polia

Územie	Počet mapovaných lokalít	Počet obsadených lokalít	Veľkosť populácie (jedince)
Drop veľký	1	1	148-321
husi	1	1	10 -500

STAV A ZMENY BIOTOPOV

Zimovanie dropov na lokalite závisí od vysádzaných plodín, pričom výskumom sa zistilo, že na zimovisku preferujú repku, prípadne oziminy. To ale nemusí byť vhodné pre hniezdenie, na lokalite, pričom druh na hniezdenie preferuje skôr lúčne porasty a úhory. Oproti minulosti, kedy na území dropy hniezdili, bola zintenzívnená poľnohospodárska činnosť a boli odstránené aj plochy úhoru, ktoré sa na území nachádzali.

Zhromaždisko husí na Sysľovských poliach je závislé najmä od ich nocoviska, ktoré sa nachádza na neďalekej Hrušovskej zdrži, ale z dôvodu pravidelného vyrušovania na tejto lokalite prestalo nocovať množstvo husí, a preto sa prestali zhromažďovať na Sysľovských poliach, ktoré využívali pre bohatý zdroj potravy a kľud, ktorý im tu bol poskytovaný. V roku 2014 boli na významnom nocovisku husí vyhlásené zóny kľudu, ktoré by mali dopomôcť k návratu husí na Sysľovských poliach.

Sokol kobcovitý sa v minulosti na území vyskytoval vo väčšej miere, ako je tomu dnes, ale početnosť tohto druhu klesá na celom území Slovenska, a inak tomu nie je ani tu. Jedným z dôvodov poklesu môže byť najmä odstránenie úhoru, ktorý sa na území v minulosti nachádzal. Sysľovské polia v posledných rokoch boli posledným známym hniezdiskom tohto druhu na Slovensku, až v roku 2014 sa podarilo objaviť niekoľko ďalších miest.

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Najväčším ohrozením hniezdenia a zimovania dropa veľkého na Sysľovských poliach môže byť vyrušovanie ľuďmi pohybujúcimi sa najmä peši a na bicykloch (nie automobilmi, alebo poľnohospodárskymi strojmi).

Sokol kobcovitý, rovnako ako drop, môže byť ohrozený výrazným vyrušovaním ľudí, ale hlavne vysádzaním nevhodných plodín. Ohrozením by bola aj likvidácia remízok a vetrolamov, ktoré využíva na hniezdenie.

Početnosť husí na lokalite je závislá aj od počasia na sever od tejto lokality. Pokiaľ je miernejšia zima, na mapovanej lokalite môže byť ďaleko menej husí, ako počas tuhších zím. Na lokalite sú husi ohrozované najmä vysádzaním nevhodných plodín, ktoré husi využívajú ako zdroj potravy. Takisto ohrozením pre zhromaždisko je vyrušovanie na nocovisku.

OPATRENIA

Pre udržanie zimoviska dropa veľkého je potrebné na niektorých miestach pestovať dostatočné množstvo takých plodín, ktoré poskytujú pre dropy potravu v zimnom období, najmä repka. Pre opätovné zahniezdenie je potrebné na mieste vytvoriť dostatočný lán, napríklad úhor, alebo lúku, čo by poskytovalo dostatočný úkryt pre hniezdenie sliepok, keďže na území dropy každoročne aj tokajú, je vysoko pravdepodobné, že mnohé z nich by tu v letnom období aj zahniezdili. V neposlednej rade tu treba umiestniť strážcu, ktorý by dohliadal na dodržiavanie zákazu vstupu, ale je potrebné zákaz vstupu dostatočne dobre vyznačiť na všetkých miestach, kade je vstup pravdepodobný. Nie je dôležité zákaz vstupu mať vyhlásený len pomocou vyhlášky, ale je potrebné aby tento zákaz bol označený aj priamo v teréne.

Pre zvýšenie hniezdnej populácie sokola kobcovitého je potrebné aby sa tu vytvoril úhor, ktorý poskytuje vhodný biotop pre dohľadávanie potravy pre tento druh. Takisto ako vhodným opatrením môže byť umiestnenie vhodných búdok, alebo umelých hniezd pre zahniezdenie viacerých párov tohto druhu.

Pre husi je potrebné aby boli na mieste vyhlásené zóny kľudu s vhodnými plodinami, ktoré v zime poskytujú dostatok potravy pre zimujúcu populáciu. A samozrejme je potrebné dostatočné dodržiavanie zón kľudu, ktoré boli vyhlásené na neďalekej Hrušovskej zdrži.

5.28. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE TATRY

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 4/2011 Z.z.
Účinnosť: 15. 1. 2011
Kód územia: SKCHVU030
Rozloha územia: 54 611,29 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: hlucháň hôrny (*Tetrao urogallus*), jariabok hôrny (*Tetrastes bonasia*), kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*), orol krikľavý (*Aquila pomarina*), orol skalný (*Aquila chrysaetos*), pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*), tetrov hoľniak (*Lyrurus tetrix*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian čierny (*Ciconia nigra*), ďubník trojprstý (*Picoides tridactylus*), lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*), sokol sťahovavý (*Falco peregrinus*), strakoš veľký (*Lanius excubitor*), tesár čierny (*Dryocopus martius*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Minimálna a maximálna početnosť kritériových druhov pre CHVÚ Tatry v roku 2003 a v roku 2013 je uvedená v tabuľke. Stav kritériových druhov je možné označiť za priaznivý, vývoj populácií jednotlivých druhov je stabilný, v prípade druhu sokol sťahovavý je vývoj významne stúpajúci. Nárast populácie tohto druhu je možné dať do súvislosti s nárastom stredoeurópskej populácie v dôsledku obmedzenia určitých chemických látok používaných v minulosti v poľnohospodárstve.

Čiastočný pokles populácií v prípade druhov orol skalný, jariabok hôrny, tetrov hoľniak a hlucháň je spôsobený znížením výmery CHVÚ Tatry oproti výmere orografického celku Tatry, na ktorého ploche sa vykonalo pôvodné mapovanie. Na ploche samotného CHVÚ Tatry je počet týchto druhov stabilný, s krátkodobými výkyvmi spôsobenými najmä klimatickými faktormi.

Nárast početnosti druhov kuvik vrabčí a pôtik kapcavý je spôsobený lepším stavom poznania druhov a tiež zlepšením kvality biotopov. Po roku 2004 došlo na území CHVÚ Tatry k rozsiahlym vetrovým a podkôrnikovým kalamitám, ktoré zostali na viacerých lokalitách nespracované (NPR Tichá dolina, NPR Kôprová dolina, NPR Belianske Tatry, NPR Javorová dolina, NPR Bielovodská dolina...), pričom tieto lokality predstavujú vhodné biotopy obidvoch druhov malých sov. Na nespracovaných kalamitných plochách je možné v budúcnosti očakávať aj výraznejší nárast počtu jariabkov hôrnych, ktorému vyhovujú mladé zmiešané porasty s vysokým zastúpením pionierskych druhov drevín, aké vznikajú na nespracovaných kalamitných plochách.

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov v CHVÚ Tatry

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Hlucháň hôrny	100 - 115	70 - 90
Jariabok hôrny	1250 - 1350	1200 - 1300
Kuvičok vrabčí	180 - 220	180 – 250
Orol skalný	9 - 9	8 - 8
Pôtik kapcavý	90 - 130	130 – 230
Sokol sťahovavý	2 - 4	12 - 15
Tetrov hoľniak	100 - 120	70 - 100

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Stav významných druhov je priaznivý, vývoj populácie je stabilný, v prípade ďubníka trojprstého mierne stúpajúci. Nárast počtu tohto druhu súvisí s vetrovými a podkôrnikovými kalamitami od roku 2004 a s nárastom početnosti podkôrneho hmzyu a odumretých stromov slúžiacich ako hniezdny a potravný biotop. Stabilný vývoj ostatných populácií súvisí pravdepodobne s malými zmenami v rozlohe a kvalite ich biotopov.

Odhady populačných stavov ďalších významných druhov vtákov v CHVÚ Tatry

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Bocian čierny	12	10 - 12
Ďubník trojprstý	100	110 - 130
Lelek lesný	25	25 - 30
Orol krikľavý	15 - 20	13 - 17
Strakoš veľký	10	10 -15
Tesár čierny	55	55 - 70

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

V území CHVÚ Tatry sa nepredpokladajú výraznejšie zmeny v zastúpení jednotlivých typov biotopov. Ku kvantitatívnym zmenám môže dochádzať v prípade niektorých otvorených biotopov ako sú postupne zarastajúce rozvoľnené porasty kosodreviny (ohrozuje najmä druh tetrov hoľniak a loviská dravých vtákov) a nižšie položené extenzívne pasienky a vlhké lúky, ktoré sú ohrozené zarastaním prirodzenou sukcesiou, rozorávaním, hnojením a potenciálne aj meliorá ciami.

Kvalita biotopov môže byť znížená najmä v montánnom stupni v prípade ďalších kalamít a nevhodných postupoch pri ich spracovaní. Vznik rozsiahlych rúbanísk môže ohroziť najmä stav hlucháňa, kuvička vrabčieho, pôtika kapcavého a ďubníka trojprstého.

Stav druhov môže potenciálne zhoršiť aj používanie chemických látok v poľnohospodárstve a lesníctve.

OPATRENIA

V uplynulom období 2003 – 2013 súviseli najvýznamnejšie zmeny kvality biotopov s vetrovou kalamitou v roku 2004 a podkôrnikovou kalamitou v rokoch 2005 – 2011. Spracovanie kalamity, respektíve jej ponechanie na prirodzený vývoj do veľkej miery predurčilo vývoj lesných spoločenstiev a na nich viazané populácie druhov vtákov na mnoho desaťročí. Napriek negatívnym zmenám na spracovaných kalamitných plochách boli v CHVÚ Tatry ponechané aj značné výmery

lesných porastov na prirodzený vývoj. To do veľkej miery kompenzovalo zníženie kvality biotopov na spracovaných plochách. S ohľadom na stav lesných porastov a doterajší vývoj je možné predpokladať ďalšie veľké vetrové a podkôrnikové kalamity najmä v oblasti Západných Tatier. Pre zabezpečenie priaznivého manažmentu v tejto časti CHVÚ budú dôležité rozhodnutia o povolení/nepovolení týchto ťažieb. Účinným nástrojom správneho manažmentu by mala byť najmä zonácia Tatranského národného parku a tým čiastočne aj CHVÚ Tatry. V montánnom stupni bude tiež dôležité regulovať výstavbu novej cestnej siete, ktorej hustota už narúša integritu lesných porastov.

V nelesných biotopoch je stále viditeľný ústup extenzívne obhospodarovaných trvalých trávnych porastov. Pasienky sa často menia na výlučne kosené lúky, ktorých obhospodarovanie býva spojené aj s orbou a hnojením, čo má nepriaznivé dôsledky na ich biologickú rozmanitosť a stav biotopov druhov, pre ktorých ochranu bolo vyhlásené CHVÚ Tatry. Náprava tohto stavu je pravdepodobne možná len prehodnotením dotačnej politiky poľnohospodárskych subjektov, prípadne lepšou komunikáciou s týmito subjektmi.

V uplynulom období nebol zaznamenaný výraznejší vplyv turizmu na stav druhov. Napriek tomu bude potrebné v budúcnosti regulovať turistický ruch tak, aby nezasiahli najdôležitejšie biotopy citlivých druhov, ako je hlucháň hôrny, tetrov hoľniak a hniezdiská dravých vtákov.

V programe starostlivosti o územie bude potrebné zamerať sa na zonáciu územia a opatrenia podporujúce ochranu extenzívne obhospodarovaných poľnohospodárskych pozemkov.

5.29. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE TRÍBEČ

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 17/2008 Z.z.
Účinnosť: 1. 2. 2008
Kód územia: SKCHVU031
Rozloha územia: 23 802,80 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: orol kráľovský *(Aquila heliaca),* penica jarabá *(Sylvia nisoria*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: ďateľ prostredný *(Dendrocopos medius),* hrdlička poľná *(Streptopelia turtur),* krutohlav hnedý *(Jynx torquilla),* lelek lesný *(Caprimulgus europaeus),* muchár sivý *(Muscicapa striata),* muchárik bielokrký *(Ficedula albicollis),* prepelica poľná *(Coturnix coturnix),* včelár lesný *(Pernis apivorus),* výr skalný *(Bubo bubo),* žltochvost hôrny *(Phoenicurus phoenicurus)*

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Hniezdenie orla kráľovského bolo v Tribeči zaznamenané už v roku 1949 (Sládek 1959). Je to najstaršie známe hniezdisko na Slovensku, o ktorom sú spoľahlivé údaje. V súčasnosti je populácia sledovaná od roku 1978, kedy bolo známe len hniezdenie jedného páru. Postupne územie osídľovali ďalšie páry, takže do roku 1995 boli na území terajšieho CHVÚ trvalo usídlené a monitorované 3 páry orlov kráľovských (Harvančík & Šnírer 1996). V roku 2012 bol zaznamenaný štvrtý pár. Hniezdi v katastri obce Žirany, kde sa premiestnil z otvorenej poľnohospodárskej krajiny z katastra obce Výčapy-Opatovce (Harvančík in litt.). Tri páry stabilne hniezdia na severovýchodných svahoch pohoria, štvrtý pár sa vyskytuje pri spomínaných Žiranoch na juhozápadných svahoch. Súčasťou CHVÚ sú aj loviská – otvorená prevažne poľnohospodárska krajina so solitérnymi drevinami, remízkami, brehovými porastmi rieky Nitry a vetrolamami, najmä topoľ (*Populus* spp.) a vŕba (*Salix* spp.), ktoré predstavujú potenciálne stromy pre hniezdenie. V minulosti (1976 – 1986) orly hniezdili v centrálnej časti pohoria. Pre hniezdenie si vyberali staré bukové porasty (vek 100 – 130 rokov). Hniezda boli obvykle umiestnené na buku lesnom na okraji lesného porastu s možnosťou voľného príletu a odletu. Zdokladované bolo hniezdenie aj na smreku obyčajnom s podobným umiestnením na okraji alebo na najvyššom smreku s odlomeným vrcholcom (Harvančík in lit.). Ojedinele (rok 1986) použili aj staré hniezdo jastraba veľkého, ktoré sa nachádzalo v zapojenom poraste smrekovca opada-

vého. Približne od roku 1990 orly hniezdia len na borovici lesnej a borovici čiernej a hniezdne páry sa posunuli k vonkajším okrajom pohoria. Nevieme jednoznačne a presne definovať príčiny zmeny umiestnenia hniezd. Predpokladáme, že išlo pravdepodobne o zmenšenie výmery starých bukových porastov ťažbou, alebo o presun párov bližšie k loviskám. V týchto miestach na okraji pohoria rastú prevažne borovice. Každopádne pre zachovanie vhodných lokalít hniezdenia v CHVÚ Tribeč je dôležité zabezpečiť dostatok starých porastov (nad 100 rokov) s vyššími stromami, bez ohľadu na druh dreviny.

Penica jarabá hniezdi najmä v krovinatých formáciách ako ruža, hloh a slivka trnková. Hniezdne a potravné biotopy sú situované na okraji pohoria, v otvorenej poľnohospodárskej krajine, ale i v krovinách popri cestách. Zaznamenaná bola aj v brehových porastoch vodných tokov (Vyčoma a Nitra). Na základe výsledkov mapovania z rokov 2010 – 2012 sa zistilo, že hniezdi len cca 50 % z odhadovanej populácie (100 – 200 párov), čo možno pokladať však na rozlohu vhodných biotopov za stále dobrý stav.

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov v CHVÚ Tribeč

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
orol kráľovský	4	4
penica jarabá	200 - 400	100 - 200

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

V CHVÚ Tribeč hniezdi ďalších 10 druhov, ktoré tu predstavujú viac ako 1 % národnej populácie. Muchárik bielokrký je veľmi početným druhom najmä v starších dubových a bukových lesoch. Hustota počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 dosahovala od 1,1 do 2,9 párov/10 ha. (cca 800 – 1500 párov).

Ďateľ prostredný je primerane početným hniezdičom najmä v dubových lesoch veku nad 50 rokov, ktoré sú v nižších a stredných polohách CHVÚ Tribeč dobre zastúpené do nadmorskej výšky okolo 500 m. Na základe mapovania v rokoch 2010 – 2012 sa predpokladá 250 – 300 párov.

Krutohlav hnedý hniezdi najmä v starých presvetlených porastoch na okraji pohoria, v brehových porastoch vodných tokov, je to typický druh v parkoch, starých sadoch a záhradách. Intravilány však boli z územia CHVÚ vyčlenené. Podľa výsledkov mapovania v rokoch 2010 – 2012 sa predpokladá hniezdenie cca 100 – 150 párov.

Hrdlička poľná hniezdi najmä v lesoch s krovinatým podrastom, najmä na okrajoch a rúbaniskách zarastajúcich pionierskymi drevinami, ale i v brehových porastoch vodných tokov. Početnosť na základe mapovania v rokoch 2010 – 2012 sa predpokladá na cca 200 – 1000 párov.

Včelár lesný je trvalým hniezdičom najmä okrajových častí CHVÚ, početnosť sa odhaduje na 10 – 20 párov. Výr skalný hniezdi vo všetkých vhodných lomoch, dlhodobo je monitorovaných 5 hniezdiacich párov (Krnča, Klátová Nová Ves, Kovarce, Ladice, Jelenec).

Prepelica poľná nemá v CHVÚ vhodné biotopy – lúky ani trvalé trávne porasty. Hniezdi v poľnohospodárskych kultúrach (obilniny, ďatelina, lucerna). Z toho dôvodu jej početnosť závisí aj od osevných plánov poľnohospodárskych subjektov. Celkove je to však vzácny druh s veľmi rýchlo klesajúcou tendenciou početnosti, čo pravdepodobne spôsobuje jej nadmerný lov počas migrácie na Balkáne. Počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 bolo zistených cca 40 ozývajúcich sa samcov a aktuálny počet je odhadovaný na úrovni 20 – 50 párov.

Muchár sivý v priebehu posledných rokov takmer úplne vymizol z prirodzeného prostredia (lesov a brehových porastov vodných tokov). Zlomok pôvodnej populácie hniezdi v parkoch a záhradách intravilánov obcí, ktoré sú však z územia CHVÚ vyčlenené. Na základe mapovania v rokoch 2010 – 2012 sa predpokladá hniezdenie cca 200 – 500 párov.

Žltochvost hôrny je v CHVÚ kriticky ohrozeným druhom. Počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 jediný spievajúci samec bol zistený 7.6.2011 na lokalite Medvedí vrch. V roku 2012 tam však už zistený nebol.

Podobná situácia je s hniezdením lelka lesného, je to prudko ubúdajúci druh, počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 zistený len na ojedinelých lokalitách, početnosť odhadovaná na 3 – 10 párov. Odhady početnosti všetkých druhov sú stanovené na základe analýz výsledkov mapovania v rokoch 2010 – 2012 (Harvančík in lit.).

Odhady populačných stavov ďalších významných druhov vtákov v CHVÚ Tribeč

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Ďateľ prostredný	100	250 - 300
Hrdlička poľná	250	200 - 1000
Krutohlav hnedý	150	100 - 150
Lelek lesný	15	3 - 10
Muchár sivý	900	200 - 500
Muchárik bielokrký	1500	800 - 1500
Prepelica poľná	40	20 - 50
Včelár lesný	15 - 25	10 - 20
Výr skalný	5 - 8	3 - 5
Žltochvost hôrny	450	1 - 5

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Najväčšie ohrozenie CHVÚ spočíva v nadmernej ťažbe drevnej hmoty v lesoch, s čím súvisí likvidácia starých porastov, dôležitých pre hniezdenie orla kráľovského. Ďalej pre záchranu hniezdísk ďalších významných druhov, ako sú najmä penica jarabá, krutohlav hnedý a hrdlička poľná budúcou hrozbou je novodobý spôsob získavania palivového materiálu pomocou štiepkovania drevín, kde je odstraňovaná aj rozptýlená zeleň rastúca mimo lesa a brehové porasty vodných tokov, ktoré sú častokrát podmienené rôznymi formami poľnohospodárskych dotácií. Toto všetko, ako i používanie rodenticídov môže ohrozovať aj potravnú bázu orla kráľovského, čo môže mať za následok zánik hniezdísk.

OPATRENIA

Najdôležitejším opatrením je zachovanie starých lesných porastov v oblasti hniezdísk orla kráľovského a uplatňovanie zakázaných činností, zakotvených vo vyhláške. Jedná sa najmä o zabezpečenie kľudu v okolí obsadených hniezd v období hniezdenia orlov, aj keď pre úspešné vyhniezdenie je veľmi pozitívny fakt, že orly si na ruch v okolí hniezd, zapríčinený lesohospodárskou činnosťou zvykli a znášajú ho veľmi dobre. Napriek tomu sú každoročne po lokalizácii hniezd vykonané príslušné opatrenia, spočívajúce v zabezpečení kľudovej zóny v okolí hniezd počas hniezdenia. Pre zabezpečenie ochrany hniezdísk ďalších významných druhov, ako sú najmä penica jarabá, krutohlav hnedý a hrdlička poľná je potrebné zachovať rozptýlenú zeleň rastúcu mimo lesa a brehové porasty vodných tokov.

5.30. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE ÚĽANSKÁ MOKRAĎ

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 437/2008 Z.z.
Účinnosť: 15. 11. 2008
Kód územia: SKCHVU023
Rozloha územia: 18 173,91 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: haja tmavá (*Milvus migrans*), kaňa močiarna (*Circus*

aeruginosus), kaňa popolavá (*Circus pygargus*), sokol kobcovitý (*Falco vespertinus*), sokol rároh (*Falco cherrug*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bučiačik močiarny (*Ixobrychus minutus*), pipíška chochlatá (*Galerida cristata*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Hniezdenie haje tmavej v ostatných rokoch nebolo v CHVÚ počas mapovania preukázané. Na základe výskytu nehniezdiacich jedincov možno za potenciálne hniezdne lokality pokladať lesné porasty medzi Pustými Úľanmi a Veľkým Grobom a okolie VN Ronava pri Slovenskej Novej Vsi. Počas migrácie sa zastavuje na rôznych príhodných miestach v celom území CHVÚ. Súčasný stav druhu a jeho biotopov v CHVÚ je nepriaznivý.

V CHVÚ hniezdi kaňa močiarna v počte 15-18 párov. Počas mapovania bolo zistených v roku 2011 9 a v roku 2012 17 párov. Oproti pôvodne odhadovanému počtu 25 hniezdiacich párov je to pokles o cca 30 %. Hlavnými hniezdnymi lokalitami druhu sú rybníky, štrkoviská a kanály pri Pustých Úľanoch, Veľkom Grobe a Majcichove, ďalej VN Ronava pri Slovenskej Novej Vsi a vzácnejšie i agrocenózy, napr. v k. ú. obcí Malá Mača a Čataj. Lovným teritóriom kaní okrem mokradí sú však aj polia, okraje ciest a iné neobrábané pozemky v blízkosti hniezdísk, počas migrácie rozptýlene po celom území. Aktuálny stav druhu a jeho biotopov v CHVÚ je priemerný.

Počas mapovania bol v rámci CHVÚ zaznamenaný hniezdny výskyt iba 1 samice kane popolavej v roku 2011, čo predstavuje výrazný pokles oproti pôvodne odhadovanému priemernému počtu 3 hniezdiacich párov. Stav druhu a jeho biotopov v CHVÚ je preto v súčasnosti nepriaznivý. Keďže početnosť tohto druhu v území medziročne značne kolíše v závislosti na spôsobe obhospodarovania poľnohospodárskych pozemkov a druhu pestovaných poľnohospodárskych plodín, výskytu a hniezdeniu druhu treba venovať zvýšenú pozornosť i v nasledujúcich rokoch. Za potenciálne hniezdne lokality v CHVÚ možno pritom pokladať najmä agrocenózy v okolí Pustých Úľan a Veľkého Grobu.

Hniezdenie sokola kobcovitého počas mapovania v rokoch 2010 – 2012 nebolo v CHVÚ preukázané. Vo vedeckom návrhu sa priemerný počet druhu odhadoval na 6,5 hniezdnych párov (Rybanič et al. 2003). V súčasnosti možno preto pokladať stav druhu a jeho biotopov v CHVÚ za nepriaznivý.

V rokoch 2010 – 2011 bol sokol rároh zaznamenaný v počte 1 – 2 párov a ďalší min. 1 hniezdny pár má v CHVÚ svoje lovné teritórium. To je mierny pokles oproti predchádzajúcim rokom. Hniezdne lokality sa nachádzajú v južnej časti CHVÚ. Druh na hniezdenie využíva hniezdne búdky umiestnené na stožiaroch vysokého napätia. Ako lovné teritórium využívajú širšie okolie hniezdisk. Súčasný stav druhu a jeho biotopov možno pokladať za priemerný.

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov v CHVÚ Úľanská mokraď

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Haja tmavá	1 - 3	0
Kaňa močiarna	16 - 34	15 - 18
Kaňa popolavá	1 - 5	0 - 1
Sokol kobcovitý	3 - 10	0
Sokol rároh	2 - 3	1 - 2

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Početnosť bučiačika močiarneho v CHVÚ sa odhaduje na 10 hniezdiacich párov. Počas mapovania bolo na vybraných lokalitách zaznamenaných 6 (v roku 2011) až 9 samcov (v roku 2012). Tento stav je výrazne vyšší, ako pôvodne odhadovaná priemerná početnosť druhu v CHVÚ (3,5 párov). Nejedná sa však o výrazný nárast početnosti bučiačika v CHVÚ, nakoľko stav jeho biotopov sa výrazne nezmenil, ale pravdepodobne je to výsledok systematického mapovania a objektívnejšieho zhodnotenia jeho početnosti. Hlavnými hniezdnymi lokalitami druhu v CHVÚ sú rybníky pri Pustých Úľanoch, štrko-

viská a kanály pri Veľkom Grobe a Majcichove a VN Ronava pri Slovenskej Novej Vsi. Aktuálny stav druhu a jeho biotopov v CHVÚ možno preto hodnotiť ako dobrý.

Údaje o početnosti tohto pipíšky chochlatej_v rámci celého CHVÚ nie sú dostatočné. V rokoch 2011 a 2012 bolo zaznamenaných iba 6 až 10 párov. V minulosti sa početnosť pipíšiek chochlatých v CHVÚ odhadovala na cca 60 hniezdnych párov, čo v súčasnosti na základe mapovania vybraných lokalít a prepočítania na celé územie CHVÚ predstavuje výrazný pokles (max. 25-30 párov). Poukazuje to na možné nadhodnotenie počtov v minulosti alebo na výrazné zhoršenie stavu tohto druhu a jeho biotopov.

Aktuálne údaje o celkovej početnosti prepelice poľnej v rámci celého CHVÚ nie sú vzhľadom na jeho spôsob života a rozľahlosť územia dostatočné. Počas mapovania v roku 2011 bolo zaznamenaných 26 jedincov a v roku 2012 14 jedincov. Druh pôvodne hniezdil v počte cca 40 párov vo všetkých príhodných biotopoch. V ostatných rokoch boli v území realizované viaceré investičné zámery na úkor poľnohospodárskej pôdy, takže v súčasnosti sa stav druhu a jeho biotopov v CHVÚ mohol výrazne zhoršiť.

Odhady populačných stavov ďalších významných druhov vtákov v CHVÚ Úľanská mokraď

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Bučiačik močiarny	3 - 4	6 - 10
Pipíška chochlatá	60	6 - 10
Prepelica poľná	40	14 - 26

OHROZENIE A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Druhy a ich biotopy sú v CHVÚ ohrozované najmä intenzívnou poľnohospodárskou činnosťou spojenou so zmenami štruktúry a využívania krajiny. V území dochádza k sústavnej likvidácii a zmenšovaniu trvalých trávnych porastov, zamokrených lúk a pasienkov, existujúce obilné lány sú nahradzované slnečnicou a kukuricou. Nezanedbateľné je i nadmerné hnojenie a používanie rodenticídov. Významnú úlohu zohráva tiež poľovníctvo, rybné hospodárstvo a vodohospodárstvo, najmä nelegálne odstrely, otravy návnadami, kosenie pobrežných porastov, zmeny výšky vodnej hladiny v hniezdnom období, ťažba štrku a likvidácia nelesnej drevinovej vegetácie.

OPATRENIA

Za účelom ochrany druhov a ich biotopov je potrebné vylúčiť najmä: ťažbu drevín a vykonávanie akýchkoľvek zásahov do drevín rastúcich mimo lesa od 1. 3. do 31. 7. Potrebné je tiež vylúčiť vykonávanie hospodárskej činnosť okrem obhospodarovania poľnohospodárskej pôdy v blízkosti hniezd haje tmavej, kane popolavej, sokola kobcovitého a sokola rároha v čase ich hniezdenia. Nie je vhodné rozorávať existujúce trvalé trávne porasty na poľnohospodárskej pôde a existujúcich trávnatých porastoch a meniť bez súhlasu kompetentných orgánov druh pozemku z existujúceho trvalého trávneho porastu na iný druh pozemku. V záujme zachovania vhodných biotopov je žiadúce vylúčiť realizáciu mechanizovanej kosbu okrajov poľných ciest od 1. 3. do 15. 6. a aplikáciu insekticídov a herbicídov na existujúcich trvalých trávnych porastoch a na remízach, vetrolamoch, medziach a solitérnych stromoch mimo lesných pozemkov. Rovnako je potrebné okrem odôvodnených prípadov vylúčiť aplikáciu rodenticídov od 1. 4. do 15. 10. a zásahy do pobrežnej vegetácie od 1. 4. do 15. 8. Zakázané činnosti podľa platnej vyhlášky sú z väčšej časti v zhode s pôvodne navrhovanými opatreniami a možno ich pokladať za účinné. Ďalšie opatrenia, ktoré by mali byť súčasťou programu starostlivosti o CHVÚ sú je najmä regulácia rekreačného rybolovu na stojatých vodných plochách v období hniezdenia vtákov, obmedzenie a úprava lesohospodárskej činnosti v lesných porastov s dôrazom na ich druhovú diverzitu a vekovú štruktúru, regulácia a obmedzenie ďalších investičných zámerov a urbanizácie vo voľnej krajine, regulácia a obmedzenie ťažby štrku a rašeliny a podpora tradičného spôsobu poľnohospodárstva.

5.31. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE VEĽKÁ FATRA

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 194/2010 Z.z.
Účinnosť: 15. 5. 2010
Kód územia: SKCHVU033
Rozloha územia: 47 445,01 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), ďubník trojprstý (*Picoides tridactylus*), hlucháň hôrny (*Tetrao urogallus*), jariabok hôrny (*Tetrastes bonasia*), kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*), lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*), muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*), muchárik malý (*Ficedula parva*), orol skalný (*Aquila chrysaetos*), pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*), sokol sťahovavý (*Falco peregrinus*), tesár čierny (*Dryocopus martius*), tetrov hoľniak (*Lyrurus tetrix*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian čierny (*Ciconia nigra*), muchár sivý (*Muscicapa striata*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), včelár lesný (*Pernis apivorus*), výr skalný (*Bubo bubo*), žlna sivá (*Picus canus*), žltochvost hôrny (*Phoenicurus phoenicurus*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Výsledky sčítania kritériových druhov v CHVÚ v období 2001–2002 (Rybanič et al. 2004) a 2008 – 2013 (ŠOP SR 2014, Topercer unpubl.) s pomocnými informáciami sumarizuje.

Výsledky sčítania kritériových druhov vtákov v CHVÚ Veľká Fatra

Druh	počet lokalít so zistením druhu v rokoch 2010 - 2012	počet registrácií druhu v rokoch 2010–2012	odhad hniezdnej populácie (páry)	
			Rybanič et al. 2003	Černecký et al. 2014
Ďateľ bielochrbtý	109	103	120 - 240	80 - 100p
Ďubník trojprstý	71	73	110 - 210	200 - 250n
Hlucháň hôrny	13	19	90 - 125	40 - 60
Jariabok hôrny	4	5	900 - 1900	300 400
Kuvičok vrabčí	55	79	180 - 220	300 - 400
Lelek lesný	14	14	30 - 110	20 - 30
Muchárik malý	47	48	900 - 1700	500 - 800n
Muchárik bielokrký	226	208	2700 - 5300	900 - 1200n
Orol skalný	7	10	7 - 7	7 - 10
Pôtik kapcavý	35	53	100 - 120	250 - 300
Sokol sťahovavý	4	4	3 - 9	10 - 15
Tesár čierny	91	103	90 - 230	50 - 60p
Tetrov hoľniak	2	9	30 - 40	50 - 70

Vysvetlivky:
počet lokalít so zistením druhu v rokoch 2011 – 2012 – súčet všetkých vzorkovacích jednotiek (pásových transektov, bodov, polygónov a i.), na ktorých bol druh zistený a zachytený v databázach Aves-Symfony a ISTB od 1. 1. 2011 do 20. 6. 2014
počet registrácií druhu v rokoch 2011 – 2012 – súčet všetkých jedincov takto zachytených v oboch databázach

[n] – odhad môže byť nadhodnotený (viac v texte)
[p] – odhad môže byť podhodnotený (viac v texte)

Ako najsúcejšie hniezdne biotopy ďatľa bielochrbtého tu vystupujú staré, súvislejšie a prírode bližšie bukové, jedľovo-bukové a smrekovo-bukovo-jedľové lesy s dostatkom veľkých dutinových i odumierajúcich a odumretých stromov. Takéto biotopy v ostatných rokoch výrazne narúša nenáležité sprístupňovanie lesa a ťažbovo-obnovné postupy. Ani tie zostávajúce biotopy však neboli sčítané proporčne podľa ich typov a subregiónov. O. i. tým mohlo dôjsť k miernemu podhodnoteniu odhadu hniezdnej populácie, keďže z transektov v období 2011 – 2012 (n = 4) extrapoláciou na celé CHVÚ vychádza medián 197 ± 60 párov (Topercer unpubl.). Odhad stabilného populačného trendu by to však významne neovplyvnilo.

Ďubník trojprstý hniezdny výskyt sa viaže najmä na staršie (supra)montánne ihličnaté a zmiešané lesy s prevahou ihličnanov (smrekové a smrekovo-bukovo-jedľové) a dostatkom mŕtvych a odumierajúcich stojacich stromov (cf. Jamnický 1982, Blume 1993, Pavlík 1998). Ukazuje priestorovo i časovo nerovnomerné hustoty, ktoré sčítanie nezachytilo proporčne vo všetkých subregiónoch a biotopoch druhu. Následkom toho môže byť aktuálny odhad populácie v tab. 1 mierne podhodnotený. Nasvedčuje tomu odhad z transektov v období 2011 – 2014 (n = 7) a jeho extrapolácia na celé CHVÚ s medián 356 ± 292 párov (Topercer unpubl.). Významnejší dopad na odhad populačného trendu však ani tu neočakávame.

Zvyšky miestnej hniezdnej populácie hlucháňa hôrneho prežívajú najmä v biotopoch starých, prírode blízkych horských lesov smrekového a smrekovo-bukovo-jedľového vegetačného stupňa (Saniga 1996b, c, d), redších resp. plôškovitejších v stromovom, krovinovom i bylinovom poschodí (s významnou účasťou plodonosných kríčkov ako čučoriedka a malina), ale nepostihnutých fragmentáciou (Storch 1997, Klaus et al. 1986). Dlhodobý výskum druhu v CHVÚ poskytuje dostatočne spoľahlivé dáta o stave a vývoji populácie (tab. 1, Saniga 1996b, c, d, 1999, Jasík 2014c), ktorej klesajúci trend súvisí hlavne s výraznými stratami a fragmentáciou zbytkov vhodných biotopov, ale zrejme i s vyrušovaním, znečisťovaním prostredia, extrémami počasia či predačným tlakom.

Jariabok hôrny hniezdi v lesnatej časti CHVÚ s ťažiskom v stredne starých až starších ihličnatých a zmiešaných lesoch. Sčítanie však nepokrylo proporčne všetky subregióny ani typy biotopov druhu. Aj preto môže byť aktuálny odhad hniezdnej populácie mierne podhodnotený. Napr. odhad z pásových transektov kombinovaných so vzorkovaním vzdialeností (ďalej len „transekty“) v období 2011 – 2014 (n = 4) a jeho extrapolácia na celé CHVÚ dáva strednú hodnotu 501 ± 401 párov (tu i ďalej medián ± mediánová absolútna odchýlka; Topercer unpubl.). Na odhade populačného trendu (stabilný) to však nič zásadné nemení.

Kuvičok vrabčí väčšie hniezdne hustoty dosahuje v starých redších zmiešaných horských lesoch smrekovo-bukovo-jedľového, jedľovo-bukového i bukového vegetačného stupňa, ale nezriedka vystupuje až po hornú hranicu lesa (Obuch 2014c). Cielené sčítanie (Šotnár & Pačenovský 2011, Šotnár & Obuch 2013, Obuch l. c.) aj pri tomto druhu prinieslo dostatočne reprezentatívne a spoľahlivé údaje o stave populácie. Jej aktuálna veľkosť sa pohybuje okolo 300 – 400 párov (Obuch l. c., tab. 1) pri viac-menej stabilnom populačnom trende.

Lelek lesný optimálne hniezdiská nachádza pri okrajoch CHVÚ s väčším podielom bezlesia (extenzívne pasienky, lúky, požiariská, rúbane), v ekotonoch les/bezlesie, v riedkych vápnomilných borinách a iných svetlých riedkolesoch, nezriedka v mozaike s ostrevkovými a skalnými biotopmi. Sčítanie nielenže nepokrylo proporčne všetky subregióny a biotopy druhu, ale nebolo ani cielené (s čiastočnou výnimkou Bralnej Fatry – Obuch 2014a), takže získané dáta na spoľahlivé populačné odhady nestačia. Súdiac podľa dát Topercera (2002; 10 – 40 párov v západnej časti Veľkej Fatry), Obucha (l. c.; 50 párov v celom CHVÚ) a Murina (unpubl.), aktuálny odhad môže byť aj výraznejšie podhodnotený. Odhad populačného trendu (stabilný) by to však nemalo významne ovplyvniť.

Muchárik bielokrký má hlavné hniezdiská v listnatých a zmiešaných lesoch s dominanciou listnáčov (buk) a dostupnosťou dutinových i odumierajúcich a odumretých stromov. Aj v ostatnom sa jeho situácia podobá muchárikovi malému – v miere priemyselnolesníckeho narúšania biotopu, miere neproporčnosti sčítania i miere nadhodnotenia odhadu populácie. Z extrapolácie výsledkov získaných na transektoch v období 2011 – 2014 (n = 12) totiž vyšiel medián 693 ± 515 párov (Topercer unpubl.), ktorý s porovnateľnými dátami (Topercer 2002) neodráža stabilný, ale skôr mierne klesajúci populačný trend.

Muchárik malý za kvalitné hniezdne biotopy tu možno považovať staré, štruktúrne rozmanité listnaté a zmiešané lesy nižších a stredných polôh s dominanciou alebo aspoň významnou účasťou buka a dostatkom veľkých dutinových i odumierajúcich a odumretých stromov (cf. Mitrus et al. 2006). Na narúšanie biotopov i na mieru neproporčnosti sčítania druhu sa vzťahuje to, čo pri ďatľovi bielochrbtom, ale na podhodnotenie odhadu hniezdnej populácie to pri muchárikovi malom nevyzerá. Aspoň extrapolácia z transektov v období 2011 – 2014 (n = 4) ukazuje medián 407 ± 158 párov (Topercer unpubl.), čo so zreteľom na porovnateľné údaje (Topercer 2002) indikuje skôr mierny pokles ako stabilný populačný trend.

Orol skalný obsadzuje veľké teritóriá ťažiskovo v málo rušených horských lesoch so starými porastmi a väčšími bralami v nadmorskej výške ca 630 – 950 m s trofickým presahom do bezlesia supramontánnych holí i submontánnych kotlín.

Hniezdiská sa sústreďujú v severnej časti CHVÚ (Jasík 2014d). Systematický a dlhodobý monitoring (Ochrana dravcov na Slovensku 2010, Macek unpubl., Jasík l. c.) dáva reprezentatívne a spoľahlivé údaje o vývoji a stave populácie, aktuálne (Jasík l. c.) tvorenej 9 zistenými hniezdnymi pármi v kontakte s ďalšími 6 pármi v okolitých územiach (hlavne v CHVÚ Nízke Tatry a Chočské vrchy). V ostatných 10 rokoch z dát vidieť neklesajúci populačný trend.

Pôtik kapcavý na hniezdenie druhu vyhovujú najmä horské ihličnaté a zmiešané lesy od nadmorskej výšky ca 600 m po hornú hranicu lesa, čisté smrečiny v inverzných polohách dolín (Blatnická, Necpalská a Belianska) a vzácne aj bučiny so skupinami smreka (Obuch 2014b). Intenzívna ťažba dreva v ostatných rokoch však zhoršila kvalitu jeho biotopov v podstatnej časti CHVÚ, zvlášť v Ľubochnianskej doline. Vďaka cielenému sčítaniu (Šotnár & Pačenovský 2011, Šotnár & Obuch 2013, Obuch l. c.) máme dostatočne reprezentatívne a spoľahlivé údaje o aktuálnom stave populácie. Jej veľkosť možno odhadnúť najviac na 150 (Obuch l. c.) až 300 hniezdnych párov a trend vyzerá stabilný.

Sokol sťahovavý v CHVÚ hniezdi na väčších skalách v nadmorskej výške ca 600 – 1240 m s výraznou koncentráciou hniezdisk v Bralnej Fatre. Systematický a dlhodobý monitoring druhu (Ochrana dravcov na Slovensku 2010, Macek unpubl., Jasík 2014a) zachytáva dostatočne reprezentatívne a spoľahlivo vývoj a stav populácie, ktorý aktuálne (Jasík l. c.) dosahuje 15 zistených párov v CHVÚ plus 3 v jeho blízkosti. Stúpajúci populačný trend odráža pokračujúcu (a pokročilú) rekolonizáciu hniezdisk opustených v 60-tych a 70-tych rokoch 20. storočia.

Miestna hniezdna populácia tetrova hoľniaka obýva hlavne biotop vysokohorských pasienkov a lúk (holí), priľahlých okrajov lesov a iných supramontánnych ekotonov, ako sú mladé sukcesné smrečiny na holiach, staré riedke smrečiny a polomy v nich, výsadby nepôvodnej kosodreviny i pôvodné kroviny vŕby sliezskej. Dlhodobé sčítanie druhu síce s kolísavým úsilím, ale dostatočne spoľahlivo dokumentuje vývoj a stav populácie (Jasík 2014b). Otázku populačného trendu však nepovažujeme za vyjasnenú, lebo zhruba od 50-tych rokov 20. storočia zaznamenávame pokles (Danko et al. 2002, Jasík l. c.) a uplynulé desaťročie môže byť len obdobím jeho (prechodného) spomalenia.

Tesár čierny tu prednostne hniezdi v rozľahlejších starých lesoch, optimálne v zmiešaných alebo ihličnatých (až k ich hornej hranici do ca 1400 m n. m.), a to nielen v súvislých, ale i vo fragmentovaných. Úmerne šírke biotopovej niky kolíšu v priestore aj jeho populačné hustoty, ktoré sčítanie nevystihlo proporčne vo všetkých subregiónoch a biotopoch. V dôsledku toho mohli odhad terajšej hniezdnej populácie v tab. 1 aj výraznejšie podhodnotiť, o čom svedčí odhad z transektov v období 2011 – 2014 (n = 9) a jeho extrapolácia na celé CHVÚ s mediánom 398 ± 255 párov (Topercer unpubl.). Odhad populačného trendu však kvôli tomu meniť netreba.

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Výsledky sčítania ďalších významných druhov – predmetov ochrany v CHVÚ v období 1990–2003 (Rybanič et al. 2003) a 2011 – 2014 (Černecký et al. 2014, Topercer nepubl.) s pomocnými informáciami zhŕňa tab. 2.

Výsledky sčítania ďalších významných druhov vtákov v CHVÚ Veľká Fatra

Druh	počet lokalít so zistením druhu v rokoch 2011–2012	počet registrácií druhu v rokoch 2011–2012	Odhad hniezdnej populácie (páry)	
			Rybanič et al. 2004	Černecký et al. 2014
Bocian čierny	6	7	20-25	10-15
Muchár sivý	9	17	1000-1800	400-600
Sova dlhochvostá	6	6	10-25	15-25
Včelár lesný	0	0	15-25	5-10
Výr skalný	1	1	12-16	6-9
Žlna sivá	63	58	70-330	100-150
Žltochvost hôrny	38	39	450-1200	50-80

Hniezdne biotopy bociana čierneho zahŕňajú horské lesy (okrem supramontánnych smrečín) s významnejším podielom starších porastov a dostupnosťou väčších vodných tokov či iných mokradí. Sčítanie síce s časovo i priestorovo nevyrovnaným úsilím, no dostatočne spoľahlivo informuje o stave a vývoji populácie, ktorá tu v ostatnom desaťročí neukazovala významnejšie výkyvy.

Údaje o hniezdení sovy dlhochvostej sú zisťované hlavne v starších prírode bližších zmiešaných horských lesoch smrekovo-bukovo-jedľového, jedľovo-bukového i bukového vegetačného stupňa. Poukazujú na priestorovo nerovnomerné hustoty, ktoré sa nepodarilo sčítať proporčne vo všetkých subregiónoch a biotopoch druhu. Napriek tomu zvýšené sčítacie úsilie oproti minulosti dovoľuje spresniť tak odhad veľkosti, ako i trendu populácie, ktorý stále mierne stúpa.

Muchár sivý tento malý veľký generalista využíva na hniezdenie v CHVÚ tak staršie lesy rôznych typov (listnaté, zmiešané i ihličnaté, súvislejšie i fragmentované), ako aj nelesnú drevinovú vegetáciu, skaly, stavby a i. s nevýrazným ťažiskom výskytu v ekotonovom, resp. nezapojenom prostredí (Topercer 1996). S takouto šírkou biotopov sa sčítanie nevyrovnalo proporčne, čoho dôsledkom môže byť podhodnotený aktuálny odhad hniezdnej populácie. Extrapolácia z transektov v období 2011 – 2014 (n = 7) totiž prináša medián 1053 ± 972 párov (Topercer unpubl.). Vzhľadom na porovnateľné poznatky (Topercer 2002) však ponechávame odhad populačného trendu (stabilný).

Včelár lesný v CHVÚ obýva väčšinou listnaté a zmiešané lesy nižších a stredných horských polôh, susediace s lúkami a pasienkami (zvlášť suchšími) či aspoň s ekotonmi les/bezlesie, lesnými lúčkami, riedinami a podobnými prejavmi heterogenity biotopov. Cielené sčítanie druhu sa tu nevykonáva a dostupné kusé údaje o jednotlivých pároch na spoľahlivý odhad stavu a trendu populácie nevystačia. V dôsledku toho sú odhady značne „expertné".

Výr skalný osídľuje predovšetkým vonkajší obvod CHVÚ s prirodzenými alebo umelými biotopmi skál (lomy, odkryvy), nadväzujúcimi na agroekosystémy a vidiecku urbanizovanú krajinu. Druh je v CHVÚ dlhodobo monitorovaný a výsledkom sú reprezentatívne údaje o vývoji a stave miestnej populácie. Aktuálne zahŕňa 6 – 9 párov s viac-menej stabilným populačným trendom.

Žlna sivá väčšinou žije v listnatých a zmiešaných lesoch s dominanciou listnáčov (buk), zvlášť v starých a štruktúrne rozmanitých s priľahlými travinnými biotopmi (najmä tradičné pasienky so starými drevinami – Dorresteijn et al. 2013) bohatými na mraveniská. O aktuálnom narušaní biotopov druhu i miere neproporčnosti jeho sčítania platí to, čo pri ďatľovi bielochrbtom. Možné je i mierne podhodnotenie odhadu populácie. Extrapoláciou z transektov v období 2011 – 2014 (n = 3) totiž prichádzame k mediánu 208 ± 62 párov (Topercer unpubl.), no vzorka je primalá i na orientačný záver. Odhadu populačného trendu (stabilný) by sa to však nedotklo.

Žltochvost hôrny je rozptýlený druh s hniezdnymi väzbami na staré bučiny a smrečiny vyšších polôh s dostatkom vhodných dutín, často poškodzované námrazou (Topercer 2002), ale i na riedke vápnomilné boriny a podobné svetlé riedkolesy (Topercer unpubl.). Veľká nerovnomernosť distribúcie a medziročné fluktuácie početnosti z neho robia dlhodobý sčítateľský problém nielen v danom CHVÚ. Na extrapoláciu z transektov v období 2011 – 2014 nemáme ani nutné minimum dát (n = 2). Veľmi nejasne však naznačujú, že tak odhad aktuálnej populácie, ako aj jej trendu môže byť podhodnotený.

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Pre vtáky v CHVÚ sú hrozbou najmä straty a fragmentácia biotopov intenzívnym lesným hospodárstvom (cesty, rúbane, zmeny drevinového zloženia, odstraňovanie starých stromov a i.) a opúšťaním tradičného poľnohospodárstva; tiež chybný manažment poľovnej zveri (sviňa divá, jeleň), návštevníkov, rekreačnej a dopravnej infraštruktúry, environmentálna kriminalita a neúčinná ochrana prírody.

OPATRENIA

Z doterajších 11 opatrení v CHVÚ (Rybanič et al. 2003, vyhláška č. 194/2010 Z. z.) možno za skôr účinné považovať len chránenie hniezd dravcov pred vykrádaním, ničením a rušením a osádzanie kritických úsekov vzdušných elektrických vedení zábranami proti usmrcovaniu vtákov. Ostatné sa ukazujú ako skôr neúčinné, resp. ani neuplatňované. Preto navrhujeme v prvom rade dôslednejšie uplatňovať a vymáhať plnenie doterajších opatrení a tiež:

- pripraviť a schváliť program starostlivosti o CHVÚ Veľká Fatra vrátane zonácie s dostatočne veľkou a reprezentatívnou bezzásahovou zónou A, zahŕňajúcou i dôležité biotopy výberových druhov
- v programe starostlivosti a v územnoplánovacej dokumentácii a iných predpisoch určiť záväzné limity a regulatívy pre urbanizáciu, rekreáciu a cestovný ruch, dopravu, poľnohospodárstvo a ďalšie odvetvia v CHVÚ podľa definícií priaznivého stavu druhov
- udržiavať podiel, štruktúru a rozmiestnenie starých prírode blízkych lesov v CHVÚ a zabrániť ich ďalším stratám a fragmentácii pomocou záväznejších dohôd s vlastníkmi a užívateľmi lesa i informovanejšieho usmerňovania programov starostlivosti o les
- dodržiavať ekologicky a fytogeograficky vhodné obnovné zastúpenie drevín a zabrániť zvlášť zväčšovaniu podielu smreka

- ponechávať dostatok veľkých živých i odumierajúcich a odumretých stromov v lesoch i bezlesí
- dostať na únosnú úroveň populácie rizikových druhov zveri (napr. sviňa divá, jeleň, líška) lepším poľovným manažmentom i (dočasným) zákazom lovu vlka
- vyvesovať búdky na podporu populácií výberových druhov v niektorých hospodárskych lesoch (nie v 4. a 5. stupni ochrany)
- zachovávať lužné lesy, členité okraje lesa a priľahlé nelesné biotopy s ich tradičným využívaním (bez pesticídov, ťažby biomasy atď.) ako migračné koridory, potravné a interakčné prvky
- zabezpečiť každoročný monitoring výberových druhov, ich biotopov a rizík štandardnou metodikou
- zmeniť vyhlášku MŽP SR č. 194/2010 Z. z. tak, aby umožnila účinnejšiu ochranu a manažment výberových druhov a ich biotopov.

5.32. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE VEĽKOBLAHOVSKÉ RYBNÍKY

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 187/2010 Z.z.
Účinnosť: 15. 5. 2010
Kód územia: SKCHVU034
Rozloha územia: 91,34 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bučiačik močiarny (*Ixobrychus minutus*), hrdzavka potápavá (*Netta rufina*), kačica chripľavka (*Anas strepera*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: -

KRITÉRIOVÉ DRUHY

V rokoch 1989 – 1990 bola početnosť bučiačika močiarneho odhadovaná na 5 párov a v 2010 – 2012 na 6 – 8 párov. Vzhľadom na rozdielnu intenzitu výskumu lokality možno pokladať stav druhu na lokalite za stabilizovaný. V posledných 5 rokoch sa početnosť druhu výrazne nemenila a hniezdi na všetkých 3 rybníkoch.

V rokoch 1989-1990 sa predpokladalo hniezdenie jedného páru hrdzavky potápavej, v rokoch 2010 – 2012 bolo overené hniezdenie 0 – 3 párov. Početnosť jedincov vyskytujúcich sa počas hniezdneho obdobia je v posledných rokoch výrazne vyššia a pohybuje sa do 25. Populácia teda z dlhodobého hľadiska narástla. Druh hniezdi na najjužnejšom a najsevernejšom rybníku. Stredný rybník má najmenej vegetácie a tá je tu najmenej členitá.

V rokoch 1989-1990 nebola kačica chripľavka v tomto CHVU zistená, no intenzita výskumu bola v tomto čase pomerne nízka. Od roku 2010 sa vyskytuje na lokalite počas hniezdneho obdobia do 15 jedincov a pozorovanie samíc s vyvedenými mláďatami nebolo potvrdené každoročne. V roku 2003 boli zistené 3 páry a v 2010 – 2012 bolo zistené hniezdenie najviac 1 páru, ale pozorované boli až 4 páry, ale ich zahniezdenie nebolo overené. Stav populácie možno pokladať z dlhodobého hľadiska za narastajúci. Pritom celkove na Slovensku populácia druhu narástla a zväčšil sa aj areál druhu (Ridzoň in litt.). Hniezdenie druhu bolo zistené na najjužnejšom a najsevernejšom rybníku, stredný neposkytuje na hniezdenie dobré vegetačné podmienky.

Odhady populačných stavov iných významných druhov vtákov v CHVÚ Veľkoblahovské rybníky

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Haja tmavá	1 - 3	0
Kaňa močiarna	16 - 34	15 - 18
Kaňa popolavá	1 - 5	0 - 1

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Okrem vyššie uvedených druhov na lokalite hniezdi viacero vodných druhov vtákov, pričom v období 2010 – 2012 tu hniezdili nasledovné počty: kaňa močiarna (2 – 3 páry), chriašteľ vodný (7 – 10 párov), chriašť bodkovaný (do 5 párov), fúzatka trstinová (3 – 8 párov), trsteniarik veľký (10 – 15 párov). Počas hniezdnej sezóny sa tu v niektorých rokoch vyskytovali (bez dôkazu hniezdenia, hoci sa nedá vylúčiť) aj potápka červenokrká, slávik modrá. Počas hniezdneho obdobia sa tu zvykne vyskytovať aj okolo 200 jedincov labutí veľkých, pričom cca 3 páry tu zahniezdia. Častý je aj výskyt orliakov morských (2 – 3 jedince). Lokalita je významným miestom zberu potravy pre vtáky hniezdiace v okolí, migračnou zastávkou mnohých druhov, niektorých aj vo vyšších počtoch, odpočinkovým miestom a význam má aj v zimnom období. Po jesennom výlove ostáva jeden rybník na vode aj počas zimy.

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Vzhľadom na to, že lokalitu zatiaľ obhospodaruje Stredná odborná škola a nie komerčná spoločnosť, je situácia na rybníkoch pomerne priaznivá. Miera vyrušovania ľuďmi je relatívne nízka a súvisí zväčša s štandardným obhospodarovaním rybníkov. Kolísanie vodnej hladiny vo väčšom rozsahu by mohlo mať negatívny vplyv najmä pre druhy hniezdiace na vodnej hladine a pri nej, zatiaľ sa udržuje v prijateľných hraniciach. Doteraz rybníky boli napustené na jar vždy načas (cez zimu ostáva na vode jeden z 3 rybníkov), nenapustenie by znamenalo nezahniezdenie mnohých najmä vodných druhov vtákov. Negatívne na vtáky vplýva rozmnožujúca sa populácia nutrie, ktorá likviduje porasty pálky, trstiny a hniezda vtákov. Rušivo do určitej miery pôsobí hluk neďalekého autodrómu.

OPATRENIA

Jediným najdôležitejším opatrením je zachovanie doterajších vlastníckych vzťahov, ktoré sú zárukou stavu lokality vhodného pre vodné druhy vtákov (najmä včasné napustenie rybníkov vodou, udržovanie dostatočnej výšky vodnej hladiny, nevyužívanie rybníkov na športové rybárstvo). Pre vodné vtáky je dôležité odkladanie začiatku poľovačiek na kačice poľovnými združeniami z ich vlastnej iniciatívy z polovice augusta na september. Potrebná by bola intenzívnejšia redukcia populácie nutrii, ktorá sa zatiaľ robí pre nezáujem poľovníkov len v obmedzenej miere. Vhodný by bolo aj zákaz preletu malých lietadiel ponad rybníky v hniezdnom období pri postrekoch a posypoch okolitých polí zo vzduchu, ktoré sa realizujú za mokrých rokov, kedy traktory nemôžu prechádzať po poliach. Vhodné by bolo aj vybudovanie akustickej clony medzi autodrómom v Orechovej Potôni a rybníkmi, ktoré absolútne absentuje.

5.33. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE VIHORLATSKÉ VRCHY

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 195/2010 Z.z.
Účinnosť: 15. 5. 2010
Kód územia: SKCHVU035
Rozloha územia: 48 286,26 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), ďateľ prostredný (*Dendrocopos medius*), hadiar krátkoprstý (*Circaetus gallicus*), orol krikľavý (*Aquila pomarina*), penica jarabá (*Sylvia nisoria*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), výrik lesný (*Otus scops*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian čierny (*Ciconia nigra*), hrdlička poľná (*Streptopelia turtur*), chrapkáč poľný (*Crex crex*), jariabok hôrny (*Tetrastes bonasia*), krutohlav hnedý (*Jynx torquilla*), lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*), muchár sivý (*Muscicapa striata*), muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*), muchárik malý (*Ficedula parva*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), príhľaviar čiernohlavý (*Saxicola rubicola*), strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), škovránik stromový (*Lullula arborea*), tesár čierny (*Dryocopus martius*), výr skalný (*Bubo bubo*), žlna sivá (*Picus canus*), žltochvost hôrny (*Phoenicurus phoenicurus*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Vo Vihorlatských vrchoch sledoval hadiara krátkoprstého od roku 1977 Danko, kde zistil hniezdenie troch párov. Prvý pár opustil hniezdisko v roku 1985, druhý v roku 2002 a tretí v roku 2008. Štvrtý pár pravdepodobne hniezdil v severovýchodnej časti a jeden pár lovil v juhovýchodnej časti územia, ale hniezdil za hranicou na ukrajinskej strane (Danko & Pčola 2008). Od roku 2009 druh na území tohto CHVÚ pravdepodobne už nehniezdi (Danko, unpubl.). Výskyt druhu v susediacom území CHVÚ Bukovské vrchy sledoval Pčola (2012) v rokoch 1980–2006, kde druh určite hniezdil v počte 1 – 2 páry, len sa nepodarilo nájsť jeho hniezdo. Posledný výskyt zaznamenal 9. 6. 2010 pri obci Zboj. Niektoré časti susediacej CHVÚ Laborecká vrchovina v minulosti a v súčasnosti Senianske rybníky slúžia pre hadiare ako lovné teritóriá. Vo Vihorlatských vrchoch sa posledné hniezdenie zaznamenalo v roku 2008 (Danko in litt.). Mapovaním v r. 2010 – 2012 je veľkosť populácie odhadnutá na 0 – 1 pár.

Sova dlhochvostá je pravdepodobne najhojnejší druh sovy vo Vihorlatských vrchoch s celoročným výskytom. Vyskytuje sa rovnomerne v lesoch celého pohoria od najnižších miest až po hrebene vrchov, okrem bučín aj v dubovo – hrabových porastoch v nižších polohách pohoria. Danko & Pčola (2008) udávajú odhad početnosti na 250 – 300 párov, Rybanič et al. (2004) 100 – 200 párov. V severnej časti pohoria bola zistená denzita 8,7 páru/100 km², inde výnimočne aj 3 páry/km² (Danko & Pčola 2008). Na základe mapovania v rokoch 2010 – 2012, ale aj ďalších pozorovaní v CHVÚ možno predpokladať, že populácia sa pohybuje v rozmedzí 150 – 250 párov a je relatívne stabilná. Druh sa vyskytuje v celom CHVÚ a predpokladá sa, že nie je bezprostredne ohrozený. Stav druhu bol definovaný ako priemerný priaznivý.

Ďateľ prostredný sa vyskytuje najmä v južnej časti CHVÚ, predovšetkým v okrajových častiach lesa, kde dominujú dubiny a dubiny zmiešané s hrabom a bukom (Pčola 2012). V bučinách, ktoré sú v CHVÚ Vihorlatské vrchy dominantnou drevinou, je zriedkavý. V severnej časti CHVÚ je menej početný. V jesennom a zimnom období zalieta aj do záhrad, sadov a brehových porastov (Pčola 2012) a to najmä v južných častiach CHVÚ ako aj za hranicou územia. Rybanič et al. (2004) odhadovali jeho početnosť na 300 – 500 párov. Metódou bodového transektu bol v Popričnom v rokoch 2010 – 2012 zistený na každom z 9 transektoch. Na základe mapovania v rokoch 2010 – 2012 môžeme predpokladať, že populácia sa pohybuje v rozmedzí 200 – 400 párov a v porovnaní s údajmi z roku 2004 je stabilná. Stav druhu bol definovaný ako priemerný priaznivý.

Výrik lesný ako teplomilný vzácne hniezdiaci v južnej a juhovýchodnej časti CHVÚ v intravilánoch alebo v ich blízkosti. V minulosti bol prvýkrát zistený v roku 1989 v Tibave. V roku 1993 bolo zaznamenané hniezdenie pri Koromli a výskyt v Krčave a Orechovej. Druh bol zistený ešte v roku 1996 v obci Petrovce a Porúbka, v roku 1997 pri Petrovciach a v roku 2000 v Sobranciach (mimo CHVÚ). Hniezdenie je sporadické (Danko & Pčola 2008). Hniezdne biotopy v CHVÚ Vihorlatské vrchy sa nachádzajú na severnej hranici rozšírenia druhu v Európe (Danko et al. 2002, Sárossy 2001, Sárossy et al. 2002, Šotnár et al. 2008). V rámci mapovania v rokoch 2010 – 2012 druh napriek pátraniu na známych lokalitách a iných vhodných biotopoch nebol zistený. Stav druhu bol definovaný ako nepriaznivý.

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov v CHVÚ Vihorlatské vrchy

Druh	Počet transektov	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Ďateľ bielochrbtý	66	180	200 - 300
Ďateľ prostredný	31	300 - 500	200 - 400
Hadiar krátkoprstý	-	2 - 4	0 – 1
Orol krikľavý	-	16 - 18	
Penica jarabá	35	700 - 1000	700 - 1000
Strix uralensis	-	100 - 200	150 - 250
Výrik lesný	-	0 - 5	0
husi	1	1	10 -500
Drop veľký	1	1	148-321

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Monitoring populácií dravých vtákov sa prevádza na území terajšieho CHVÚ Vihorlatské vrchy od roku 1977. Pri vymedzení sústavy CHVÚ v r. 2003 bola stanovená veľkosť populácie orla krikľavého na 16 – 18 párov a včelára lesného na 30 – 35 párov. Mapovanie v r. 2010 – 2012 potvrdilo stabilnosť populácie orla krikľavého, kým u včelára lesného sa zistil mierny nárast (z 32 na 40 – 50 párov) oproti výsledkom z rokov 1990 – 2003. Na základe zberov kvantitatívnych údajov v rokoch 2010 – 2012 sa potvrdila stabilnosť populácie s miernymi výkyvmi do 20 % u bociana čierneho, ďatľa bielochrbtého, muchárika malého, príhľaviara čiernohlavého, hrdličky poľnej a penici jarabej, chrapkáča poľného, škovránika stromového a žlny sivej. Pokles populácie potvrdilo mapovanie u tesára čierneho, muchárika bielokrkého, strakoša obyčajného a krutihlava obyčajného. Rozdielnosť kvantitatívnych údajov v rokoch 2010 – 2012 v porovnaní s výsledkami v rokoch 1990 – 2003 môže mať príčinu aj v kvalitnejšom mapovaní.

Odhady populačných stavov ďalších významných druhov vtákov v CHVÚ Vihorlatské vrchy

Druh	Počet transektov	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Bocian čierny	-	6 - 10	10 - 12
Hrdlička poľná	44	600	625
Chrapkáč poľný	-	80	157
Jariabok hôrny	-	150	nemapovali sa
Krutohlav hnedý	35	400	200 - 300
Lelek lesný	-	20	nemapovali sa
Muchár sivý	-	500	nemapovali sa
Muchárik bielokrký	89	3000	2000
Muchárik malý	81	1000	1110
Orol krikľavý	-	16 - 18	15 – 18
Prepelica poľná	-	90	nemapovali sa
Príhľaviar čiernohlavý	40	1000	1150
Strakoš obyčajný	40	1500	1000
Škovránik stromový	14	50 - 100	95
Tesár čierny	59	140	60 - 80
Včelár lesný	-	30 - 35	40- 50
Výr skalný	-	6 - 7	nemapovali sa
Žlna sivá	61	100	50 - 100
Žltochvost hôrny	-	150	nemapovali sa

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Najväčším negatívnym javom pre hniezdiacu populáciu hadiara na východnom Slovensku je zánik lovných biotopov. Sova dlhochvostá sa vyskytuje v celom CHVÚ a predpokladá sa, že nie je bezprostredne ohrozená. Neusmernená lesohospodárska činnosť na veľkej časti územia však postihuje najmä vekovo najstaršie porasty odstraňovaním stromov s dutinami a polodutinami, ktoré vytvárajú pre tento druh vhodné hniezdne možnosti. Fragmentácia najmä bukových porastov

miestami nadobúda veľké rozmery (vojenské lesy v okolí Jovsy, Poruby pod Vihorlatom a i.). Druh je takto nútený opustiť tieto lokality. Hlavnou príčinou ohrozenia ďatľa prostredného je silná fragmentácia a odstraňovanie starších dubových porastov, na ktoré je druh viazaný. Výrik lesný je ohrozený likvidáciou solitérov a skupín starých stromov, ktoré poskytujú dostatok dutín na hniezdenie a to v intravilánoch obcí (parky, záhrady), ale aj na lúkach, pasienkoch, viniciach a v brehových porastoch a zmeny tradičného využívania pôdy. Najväčšími ohrozeniami pre populácie ďalších vybraných vtáčích druhov CHVÚ Vihorlatské vrchy sú v súčasnosti lesná hospodárska činnosť, hlavne v hniezdnom období a s tým súvisiace aj vyrušovanie hniezdiacich vtákov (najmä dravých vtákov a sov), fragmentácia biotopov (čo však ale vyhovuje jariabkovi), výrub alebo vykonávanie akýchkoľvek zásahov do drevín rastúcich mimo lesa (hlavne výroba drevoštiepky), zmeny v tradičnom využívaní krajiny (upustenie od pastvy, zarastanie lúk a pasienkov – úbytok potravných biotopov dravých vtákov).

OPATRENIA

Za účelom zabezpečenie priaznivého stavu biotopov výberových druhov vtákov relevantných pre toto CHVÚ je potrebné monitorovať rozšírenie a početnosť príslušných druhov, pokračovať v mapovaní a monitoringu nových výskytových lokalít a zabezpečiť dlhodobý vhodný manažment na tých kľúčových hniezdiskách, ktoré sú ohrozené. Potrebné je monitorovať a kontrolovať výrub alebo vykonávanie akýchkoľvek zásahov do drevín rastúcich mimo lesa (hlavne výrobu drevoštiepky). Za účelom zachovania hniezdnych lokalít podporovať tradičné využívanie pôdy a vylúčiť zmeny využívania pozemkov, meliorácie, odvodnenia, terénne úpravy – odstraňovanie medzí, zalesňovanie, a pod. Žiadúce je tiež vylúčiť používanie chemických látok, umelých hnojív vrátane hnojovice na významných hniezdnych lokalitách a monitorovať znečisťovanie vodných tokov splaškami, odpadkami a vypúšťaním močovky. Významná je spolupráca s vlastníkmi a užívateľmi lesných a nelesných pozemkov pri tvorbe programov starostlivosti o les, projektov pozemkových úprav, najmä pri aplikácií metód obhospodarovania vyhovujúcim ekologickým a biologickým nárokom týchto druhov a ich výskytových lokalít. Dôležitá je aj ekovýchova. Za týmto účelom je potrebné organizovať výchovno-vzdelávacie podujatia (napr. prednášky, besedy) zamerané na vytvorenie pozitívneho vzťahu verejnosti, vlastníkov a užívateľov k týmto druhom, upozornenie na problematiku ich ochrany, vydávať propagačné materiály. Prípadné ďalšie opatrenia by sa realizovali ak sa preukáže ich potreba systematickým monitoringom a na základe vedeckých prác a dát.

5.34. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE VOLOVSKÉ VRCHY

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 196/2010 Z.z.
Účinnosť: 15. 5. 2010
Kód územia: SKCHVU036
Rozloha územia: 121 420,65 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ:
bocian čierny (*Ciconia nigra*), ďubník trojprstý (*Picoides tridactylus*), kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*), muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*), muchárik malý (*Ficedula parva*), orol krikľavý (*Aquila pomarina*), pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), tesár čierny (*Dryocopus martius*), včelár lesný (*Pernis apivorus*), žlna sivá (*Picus canus*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), ďateľ prostredný (*Dendrocopos medius*), hlucháň hôrny (*Tetrao urogallus*), hrdlička poľná (*Streptopelia turtur*), jariabok hôrny (*Tetrastes bonasia*), krutohlav hnedý (*Jynx torquilla*), muchár sivý (*Muscicapa striata*), orol skalný (*Aquila chrysaetos*), penica jarabá (*Sylvia nisoria*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), rybárik riečny (*Alcedo atthis*), tetrov hoľniak (*Lyrurus tetrix*), výr skalný (*Bubo bubo*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Mapovaním bociana čierneho bolo získaných 86 záznamov, z tohto počtu je negatívnych 12 údajov. Podľa pozitívnych výsledkov bolo identifikovaných 25 obsadzovaných teritórií. Po roku 2005 boli mnohé porasty napadnuté lykožrútom a celé

porasty boli odstraňované. Tieto zmeny mali nepriaznivý vplyv na hniezdenie bocianov čiernych v CHVÚ. Predpokladaný počet párov 20-30, čo je pokles oproti vedeckému návrhu o 17 %.

Odhad početnosti ďubníka trojprstého sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 120 – 180 párov. Mapovaním bolo získaných 79 záznamov. Podľa pozitívnych výsledkov bolo identifikovaných 30 revírov. Mapovanie prinieslo aj 89 záznamov denzít z transektov. max 0,955, medián je 0, priemer je 0,1157. Predpokladaný počet párov je 100 – 180. Zmena rozsahu oproti vedeckému návrhu o 33 % a 20 %

Odhad početnosti kuvička vrabčieho sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 150 – 170 párov. Mapovaním bolo získaných 82 záznamov, z toho 23 je negatívnych, pozitívnych 49 reprezentuje 32 teritórií z nich boli 3 dokázané hniezdenia. Je rozšírený súvisle vo väčšine CHVÚ v starších ihličnatých a zmiešaných lesoch s výskytom smreka a jedle, aj v starších jedľovo-bukových porastoch. Monitoring populácie prebieha od roku 1989 vo Volovských vrchoch aj Čiernej hore kontinuálne. Súčasný odhad početnosti je nižší, 130 – 155 párov, kvôli stratám smrekových porastov. Trend stabilný, po roku 2005 lokálne mierny pokles „–1“. Pokles oproti vedeckému návrhu o 3 až 19 %

Odhad početnosti muchárika bielokrkého sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 3700 – 7300 teritórií. Mapovaním bolo získaných 371 záznamov a 133 denzít z transektov. Maximálne denzity párov dosahujú 2,548/ 10 ha. Priemerné 0,625 a medián 0,478 páru/ 10 ha. Spočítaním plôch listnatých (38740 ha) a zmiešaných lesov (31669 ha, spolu 70409 ha potenciálneho biotopu). Výpočet z mediánu činí 3365 párov, výpočet z priemeru je 4400 párov a výpočet z maximálnej denzity je 17940. Predpokladaný počet párov je 3700 – 7300. Vyžaduje vykonať v budúcnosti cielené mapovacie metódy pre hlavné biotopy druhu a presné znalosti pomeru vekovej sklady porastov v území CHVÚ pre možnosti extrapolácie zistených denzít.

Odhad početnosti vypracovaný muchárika malého sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 1700 – 2300 teritórií. Mapovaním bolo získaných 139 záznamov a 114 denzít z transektov. Maximálne denzity dosahujú 3.025 páru/ 10 ha. Priemerné 0,27 a medián 0,159 páru/ 10 ha. Výpočet z plochy listnatých lesy 38740 ha a zmiešaných lesov 31669 ha, spolu 70409 ha potenciálneho biotopu, pomocou denzity z mediánu činí 1120 párov. Vekovou skladbou najlepšie doliny dosahujú 60-70 % tak, ako priemer sa odpočítali 50 % (mladiny, holoruby) od spodnej hodnoty a výsledný počet párov je 560 – 1120. Predpokladaný počet párov je 560 – 1120. Hodnoty sú nižšie ako je vedecký návrh o 44 % i ako uvádza nový odhad z roku 2013. Dôvodom je fakt, že sa vyskytuje v pomerne úzkom altitudinálnom rozmedzí, v starších horských bučinách väčšinou od 550 do 800 m n. m. Monitorovacie plochy/transekty treba zamerať na túto oblasť a prepočítať na plochu biotopov z uvedeného rozsahu nadmorských výšok.

Odhad početnosti orla krikľavého sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 23 – 29 párov. Mapovaním bolo identifikovaných 16 výskytových lokalít, ukazujúc na teritória. Dravecký et al. (2014) uvádzajú razantný pokles početnosti lokálnej populácie orlov krikľavých v CHVÚ Volovské vrchy. Od roku 2003 z počtu 26 hniezdnych párov v tomto území došlo k poklesu populácie na súčasných 12 párov v roku 2013, čo predstavuje 54 % pokles lokálnej populácie za posledných 10 rokov a ktorý je možné charakterizovať ako výrazný pokles –2 (≥50 %). Hlavnou príčinou je vyrušovanie na hniezdiskách, narušenie celistvosti lesných porastov na hniezdiskách a celkovo vznik veľkých odlesnených plôch vplyvom rozsiahlej ťažby na miestach bývalých hniezdísk orlov krikľavých. V nemalej miere k zániku niektorých hniezdnych párov prispelo aj obsadzovanie ich hniezdísk novými hniezdnymi pármi orlov skalných v rámci uplatňovania medzidruhovej konkurencie. Predpokladaný počet párov je 10 – 12. Pokles oproti vedeckému návrhu o -54 %.

Odhad početnosti pôtika kapcavého sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 100 párov. Mapovaním bolo získaných 156 záznamov, z toho negatívnych 41, pozitívnych 115 záznamov, ktoré sa nedajú priamo interpretovať ako páry. Najvyššie hustoty dosahuje vzorka z masívu Volovca o ploche 10 km^2, kde bolo identifikovaných 31 teritórií. Odhad početnosti je 130 – 180 párov. Vzostup oproti vedeckému návrhu o 30 až 80 %.

Odhad početnosti sovy dlhochvostej pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) je 100 – 140 teritórií. Mapovaním v rokoch 2010 – 2012 bolo získaných 146 záznamov, z tohto počtu metódou vyhľadávania hniezd bolo skontrolovaných 96 teritórií a 25 bolo negatívnych. Podľa pozitívnych výsledkov bolo identifikovaných 80 teritórií. Nové poznatky od roku 2008 prispeli k prehodnoteniu odhadu početnosti na 130 – 190 párov. Vyskytuje sa v ihličnatých a zmiešaných lesoch od 400 m n. m. až po 1200 m n. m. Druh je rozšírený súvisle na väčšine územia v starších listnatých, zmiešaných a ihličnatých lesoch s výskytom buka a duba nad 60 rokov a tiež v starších jedľovo-bukových porastoch. V prevažne ihličnatých porastoch s prevahou smreka je zriedkavý. Vo vhodných biotopoch dosahuje až denzitu 3 párov/100 ha. K zvýšeniu početnosti populácie aj lokálnych denzít prispela aj inštalácia búdok. Predpokladaný počet párov je 130 – 190. Vzostup oproti maximálnej hodnote vedeckého návrhu o 8 až 58 % aj maximálnej hodnoty nového odhadu početnosti z roku 2013 o 26 %

Mapovaním včelára lesného v tomto CHVÚ bolo získaných 49 záznamov, z nich negatívnych je 5. Podľa pozitívnych výsledkov bolo identifikovaných 32 teritórií. Na území je evidovaných 60 výskytových lokalít. Predpokladaný počet párov je 40 – 50, čo je v rozsahu vedeckého návrhu.

Odhad početnosti vypracovaný strakoša obyčajného sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 1200 – 2400 párov. Mapovaním bolo získaných 5 záznamov, žiadne denzity. Odhad početnosti ostáva ako vedecký návrh i nový odhad z roku 2013.

Odhad početnosti tesára čierneho sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 130 – 270 teritórií. Mapovaním bolo získaných 318 záznamov a 130 záznamov o denzitách s rozsahom hodnôt po 1,27 pár/ 10 ha. Medián týchto hodnôt je 0,318 páru/ 10 ha. V dubovo-hrabovom lese zistil Pačenovský denzitu jedno teritórium/100 ha mapovacou metódou. Pri tejto denzite prerátanej na polovicu plochy iba listnatých lesov 38740 ha (polovica plochy odrátaná na mladiny) dostávame hodnotu 200 teritórií. Ak prirátame k listnatým lesom aj plochy zmiešaných lesov 31669 ha a ihličnatých lesov 29490 ha (spolu 99899 ha), odrátame polovicu na mladiny, dostaneme cca 50 000 ha a počet párov vychádza na hodnotu 500 teritórií. Ak vypočítame počet párov pomocou hodnoty mediánu na 50000 ha dostávame hodnotu 1600 teritórií, čo však považujeme za príliš vysokú hodnotu, kvôli nedostatkom bodovej metódy pre veľké ďatle. Podľa pozitívnych výsledkov bolo reálne identifikovaných 120 teritórií a na a základe distribúcie na mape a nezmapovaných plôch je interpoláciou odhadovaná populácia cca 130 – 270 teritórií. Predpokladaný počet párov 130 – 270. Je to zhodné s vedeckým návrhom. Pri ďalšom monitoringu populácie je potrebné zamerať sa na vzorky území z bukových lesov a zmiešaných lesov.

Odhad početnosti žlny sivej sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 120 – 180 teritórií. Mapovaním bolo získaných 49 záznamov, čo zodpovedá 31 lokalitám. Na základe analýzy všetkých dostupných pozorovaní a kvantít je odhadovaný počet párov 150 (120-180 párov), čo je v zhode s vedeckým návrhom 15 %, ale aj v rozsahu odhadu početnosti z roku 2013.

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov v CHVÚ Volovské vrchy

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Bocian čierny	30 - 40	20 - 30
Ďubník trojprstý	120 - 180	100 - 180
Kuvičok vrabčí	150 - 170	130 - 155
Muchárik bielokrký	3700 - 7300	3700 - 7300
Muchárik malý	1700 - 2300	560 - 1120
Orol krikľavý	23 - 29	10 - 12
Pôtik kapcavý	90 - 110	130 - 180
Sova dlhochvostá	100 – 140	130 - 190
Strakoš obyčajný	1200 - 2400	1200 - 2400
Tesár čierny	130 - 270	130 - 270
Včelár lesný	40 - 50	40 - 50
Žlna sivá	120 - 180	120 - 180

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Odhad početnosti ďatľa bielochrbtého sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 180 – 280 párov. Mapovaním bolo získaných 103 záznamov, podľa pozitívnych výsledkov bolo identifikovaných cca 50 párov. Mapovaním bolo získaných i 108 denzitných dát, väčšina hodnôt bola nulová, max 0,8 páru/ 10ha, medián 0, priemer 0.109 p/10 ha. Listnaté lesy 38740 ha a zmiešané lesy 31669 ha, spolu 70409 ha potenciálneho biotopu, hrubý výpočet z mediánu na polovicu plochy potenciálneho biotopu (odrátajúc mladé porasty) činí 383 párov. Predpokladaný počet párov 200 – 400. Oproti vedeckému návrhu bol rozšírený rozsah o 13 % až 74 %

Odhad početnosti ďatľa prostredného sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 130 párov. Mapovaním bolo získaných 8 záznamov a 89 denzitných údajov, väčšinou nulové hodnoty, max 0,64 pár /10ha, median 0, priemer 0,025 páru/10ha. Predpokladaný počet párov 130 – 270. K skvalitneniu odhadu je potrebné vedieť presnú plochu dubín a dubo-hrabových lesov.

Odhad početnosti hlucháňa hôrneho sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 25 párov. Mapovaním bolo získaných 9 záznamov na 6 lokalitách. Hniezdiaci druh s celoročným výskytom od Zlatého Stola na západ po NP Slovenský raj. Existujú, resp. donedávna existovali, ešte minimálne dve tokaniská. Avšak počet jedincov sa na všetkých lokalitách postupne znižuje, čo by mohlo znamenať bez ďalších prírastkov postupný zánik populácie. Predpokladaný počet párov 5 – 10. Pokles o 60 %.

Odhad početnosti jariabka hôrneho sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 1500 párov. Mapovaním bolo získaných 37 záznamov a 59 denzitných hodnôt (aj nulové hodnoty). Maximálne denzity dosahujú 0.64 páru/10 ha. Najvyššie denzity 1x 0,64, 2x 0,48, 1x 0,32 sú z územia s mozaikovite rozdelenými lesmi pretkané s lúkami alebo záhradami a mladinami pri vodných tokoch. Denzity 3x 0,318 sú z územia 800 m vysoko doliny a okraje rúbaní a z okrajov lesov pri usadlostiach s lúkami. Priemerné 0,085 a medián 0 párov/ 10 ha. V dubovo-hrabovom lese Girbeš pri Košiciach v roku 2004 hniezdilo 0,5 páru/10 ha. Najtypickejší je jeho výskyt v brehových porastoch riek, napríklad v brehových porastoch Hornádu poniže Kysaku je charakteristickým druhom. So zvyšujúcim sa zápojom v lesných porastoch jeho početnosť klesá. Predpokladaný počet párov 1500.

Odhad početnosti krutohlava hnedého sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 150 párov. Mapovaním bolo získaných 5 záznamov a 5 denzitných údajov, 0,16 – 0,08, medián je 0,159. Pre výpočet počtu párov vychádzame z okrajových biotopov – 50 km južných okrajov a 100 km vhodnej sprievodnej potočnej vegetácie pri frekvencii 1 jedinec na každých 4 km, to je spolu 40 párov, a keď je tretina plochy list lesov vhodná, tzn. 12913 ha, tak z mediánu vypočítajúc je to 205 párov. Predpokladaných párov 150 – 350. Rozšírený rozsah oproti vedeckému návrhu o + 133 %.

Odhad početnosti penice jarabej sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 200 párov. Mapovaním bol získaný 1 údaj z Kloptane. Predpokladaný počet párov 50 – 80. Znížený odhad vo vedeckom návrhu o 60-75 %.

Odhad početnosti prepelice poľnej sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 90 párov. Hniezdič na úpätí vrchov a migrujúci druh. Predpokladaný počet párov 90.

Odhad početnosti rybárika riečneho sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 15 párov. Mapovaním bolo získaných 0 záznamov. Predpokladaný počet párov 12-15.

Odhad početnosti jariabka hôrneho sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 500 párov. Mapovaním bolo získaných 9 záznamov na 6 lokalitách. 82 záznamov denzít, maximálne 0,796 páru/ 10 ha, medián 0, priemer 0,0796 páru /10 ha, prerátajúc priemer na zmiešané lesy 31669 ha a ihličnaté lesy 29490 ha je výsledok 486 párov. Hniezdiaci druh s celoročným výskytom od 500 m n.m. Odhad počtu párov ostáva 500, stabilná populácia.

Odhad početnosti tetrova hoľniaka sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 10 párov. Pravdepodobne hniezdiaci druh s celoročným výskytom. Mapovaním boli získané len dva záznamy, jeden od okolia Kojšovskej holi (B. Nagy, v roku 2011) a druhý od Ramzovej, M. Lehocký v roku 2010 podľa pobytových znakov, obe pozorovania apríl. Časť starších výskytových lokalít (Hekerová, Biele skaly) je v súčasnosti vyrušovaná spracúvaním kalamitných ťažieb, biotopy sú pozmenené a často vyrušované lesnými prácami. Celkový odhad je 0-2. Pokles o 80 %.

Odhad početnosti výra skalného sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 3 – 4 teritóriá. Mapovaním bolo získaných 0 záznamov. Zhrnutím iných dostupných údajov vyplýva, že na sledovanom území (CHVU) bolo známych 7 hniezdnych teritórií výra. Výsledný odhad počtu teritórií je 5 – 7 teritórií. Je však pravdepodobné, že odhad môže byť podhodnotený a na skalnatých lokalitách a v starých lomoch môže hniezdiť ešte viac párov. Vzostup o +25 %.

AQUILA CHRYSAETOS (VEDECKÝ NÁVRH 6 PÁROV)

Odhad početnosti orla skalného sa pre roky 2008 – 2013 (Černecký et al. 2014) uvádza 14 párov. Mapovaním sa zistilo a preverovalo 13 rôznych lokalít. Vyskytuje sa tu stabilne minimálne 9 párov, intenzívna lesohospodárska činnosť však núti orly často meniť hniezdne lokality, stavať nové hniezda. Výsledný počet je 9-10 párov. Vzostup oproti vedeckému návrhu o +50 až +67 % a upresnenie oproti novému odhadu z roku 2013 znížením o -29 %.

Odhady populačných stavov ďalších významných druhov vtákov v CHVÚ Volovské vrchy

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Ďateľ bielochrbtý	180 - 280	200 - 400
Ďateľ prostredný	130	130 - 270
Hlucháň hôrny	20 - 30	5 -10

Hrdlička poľná	400 - 500	400 - 500
Jariabok hôrny	500	500
Krutohlav hnedý	150	150 - 350
Muchár sivý	1500	1500
Orol skalný	6	9 - 10
Penica jarabá	200	50 - 80
Prepelica poľná	90	90
Rybárik riečny	10 - 20	12 - 15
Tetrov hoľniak	10	0 - 2
Výr skalný	3 - 4	5 - 7

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Po roku 2005 prebieha intenzívna ťažba smrečín v strednej a západnej časti územia, vyťaženie celých súvislých plôch po lykožrútových a veterných kalamitách. To je najväčší negatívny vplyv. Ťažké kovy v sedimentoch Ružínskej priehrady a koncentrované kyseliny zo starých banských diel v údolí Hlinca spôsobujú vážne ekologické škody v riečnych ekosystémoch. K hrozbám patrí rozširovanie sídiel na úkor lesných porastov a rozorávanie lúčnych porastov v nižších polohách.

OPATRENIA

Za účelom zabezpečenie priaznivého stavu biotopov výberových druhov vtákov v CHVÚ Volovské vrchy je potrebné monitorovať rozšírenie a početnosť príslušných druhov, pokračovať v mapovaní a monitoringu nových výskytových lokalít a zabezpečiť dlhodobý vhodný manažment na tých kľúčových hniezdiskách, ktoré sú ohrozené. Potrebné je monitorovať a kontrolovať výrub alebo vykonávanie akýchkoľvek zásahov do drevín rastúcich mimo lesa (hlavne výrobu drevoštiepky). Za účelom zachovania hniezdnych lokalít podporovať tradičné využívanie pôdy a vylúčiť zmeny využívania pozemkov, meliorácie, odvodnenia, terénne úpravy – odstraňovanie medzí, zalesňovanie, a pod. Žiadúce je tiež vylúčiť používanie chemických látok, umelých hnojív vrátane hnojovice na významných hniezdnych lokalitách a monitorovať znečisťovanie vodných tokov splaškami, odpadkami a vypúšťaním močovky. Významná je spolupráca s vlastníkmi a užívateľmi lesných a nelesných pozemkov pri tvorbe programov starostlivosti o les, projektov pozemkových úprav, najmä pri aplikácií metód obhospodarovania vyhovujúcim ekologickým a biologickým nárokom týchto druhov a ich výskytových lokalít. Dôležitá je aj ekovýchova. Za týmto účelom je potrebné organizovať výchovno-vzdelávacie podujatia zamerané na vytvorenie pozitívneho vzťahu verejnosti, vlastníkov a užívateľov k týmto druhom, upozornenie na problematiku ich ochrany, vydávať propagačné materiály. Prípadné ďalšie opatrenia by sa realizovali ak sa preukáže ich potreba systematickým monitoringom a na základe vedeckých prác a dát. Pre kritické druhy sú vyhlasované ochranné zóny hniezdisk.

5.35. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE ZÁHORSKÉ POMORAVIE

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 145/2015 Z.z. Týmto nariadenim sa zrušila vyhláška MŽP SR č. 202/2010 Z.z., ktorým bolo toto CHVÚ pôvodne vyhlásené s účinnosťou od 15. 5. 2010.
Účinnosť: 1. 7. 2015
Kód územia: SKCHVU016
Rozloha územia: 33 067,99 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian biely (*Ciconia ciconia*), bučiačik močiarny

(*Ixobrychus minutus*), bučiak veľký (*Botaurus stellaris*), haja červená (*Milvus milvus*), haja tmavá (*Milvus migrans*), hrdzavka potápavá (*Netta rufina*), husi (*Anser sp.*, *Branta sp.*), chriašť bodkovaný (*Porzana porzana*), kačica chrapačka (*Anas querquedula*), kačica chripľavka (*Anas strepera*), kalužiak červenonohý (*Tringa totanus*), kaňa močiarna (*Circus aeruginosus*), rybár riečny (*Sterna hirundo*), slávik modrák (*Luscinia svecica*), sokol rároh (*Falco cherrug*)

Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: bocian čierny (*Ciconia nigra*), brehuľa hnedá (*Riparia riparia*), ďateľ prostredný (*Dendrocopos medius*), hrdlička poľná (*Streptopelia turtur*), chrapkáč poľný (*Crex crex*), lelek lesný (*Caprimulgus europaeus*), muchár sivý (*Muscicapa striata*), muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), rybárik riečny (*Alcedo atthis*), škovránik stromový (*Lullula arborea*), tesár čierny (*Dryocopus martius*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Z 15 kritériových druhov vtákov iba 2 druhy (haja červená, slávik modrák) majú stúpajúci trend početnosti. Pri oboch druhoch nastal aj nárast početnosti oproti vedeckému návrhu v roku 2002, resp. získali sa nové poznatky. Počet hniezdiacich párov haje červenej začal narastať v súvislosti s ich zimovaním na slovenskej strane rieky Moravy. Slávik modrák je druh, ktorého početnosť narastá aj v iných európskych krajinách. Druhým faktorom bol cielený monitoring zameraný na modráka. Reálne teda jeho rastúci trend do veľkej miery súvisí s lepším poznaním jeho rozšírenia.

7 kritériových druhov vykazuje stabilný trend vývoja početnosti. V prípade druhov bocian biely, hrdzavka potápavá a čiastočne aj sokol rároh možno hovoriť o podobnom stave populácie ako v období vedeckého návrhu v roku 2002. Mierny pokles u sokola rároha súvisí s premiestnením niektorých párov za hranice CHVÚ. U druhov bučiačik močiarny a haja tmavá došlo k výraznému zníženiu početnosti oproti obdobiu vedeckého návrhu v roku 2002. V prípade bučiačika je možné, že väčšie množstvo párov zostalo nezmapovaných a reálne sa v území vyskytuje vo vyššej početnosti. V prípade haje tmavej však reálne nastal pokles počtu hniezdiacich párov, ktorý sa stabilizoval na počte 3 – 4. Príčiny nie sú známe, haje tmavé v podmienkach Záhoria využívajú rovnaké hniezdne biotopy ako haje červené a u tých došlo k nárastu početnosti.

Štyri druhy patria k fluktuantom pokiaľ ide o hodnotenie trendu početnosti hniezdiacich párov. V prípade husí ide o komplex druhov, ktoré na území CHVÚ zimujú. Ich početnosť závisí od klimatických podmienok a to nielen v podmienkach Záhoria, ale aj v iných oblastiach ich zimovania. Okrem toho populácie zimujúcich husí v oblasti slovenského Záhoria, rakúskeho Niederöstereich a južnej Moravy využívajú celú oblasť ako jedno spojené územie. Ich distribúcia súvisí aj s podmienkami v jednotlivých krajinách. Ostatné tri fluktujúce druhy patria medzi mokraďné (bučiak veľký, chriašť bodkovaný a kaňa močiarna). Ich hniezdna početnosť primárne závisí od kvality biotopov, v prvom rade od dostatku vody v území. V rokoch záplav, v ktorých vzniká a udrží sa veľké množstvo mokradí dosahujú vysoké početnosti (napr. rok 2010). Naopak, v suchých rokoch môžu celkom chýbať. Ako fluktuanty sa tieto druhy javili aj v čase vedeckého návrhu v roku 2002. Oproti nemu je výrazne nižšia početnosť u kane močiarnej. Pravdepodobne niektoré páry hniezdiace mimo mokradí zostali nezmapované, no reálne došlo k poklesu počtu hniezdiacich párov.

K druhom s klesajúcim trendom vývoja početnosti patria dva druhy (kačica chrapačka a kalužiak červenonohý). Ich stav je nepriaznivý, v prípade kalužiaka prioritne spôsobený stratou vhodných hniezdnych biotopov. Okrem toho početnosť kalužiaka klesla aj oproti vedeckému návrhu v roku 2002. V prípade kačice chrapačky ide o kombináciu nevhodných klimatických podmienok (suché roky bez dostatku vhodných mokradí) s neznámymi príčinami. V rokoch s vhodnými podmienkami dosahuje vysokú početnosť, vyššiu ako v čase vedeckého návrhu. Potom však nastal pokles napriek stabilizácii podmienok.

Odhady populačných stavov kritériových druhov vtákov v CHVÚ Záhorské Pomoravie

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)	Trend početnosti 2010 - 2012
Bocian biely	21 - 29	19 - 20	stabilný

Bučiačik močiarny	30 - 40	12 - 14	stabilný
Bučiak veľký	2 - 4	0 - 5	fluktuujúci
Haja červená	2 - 4	5 - 8	stúpajúci
Haja tmavá	7 - 10	3 - 4	stabilný
Hrdzavka potápavá	8 - 12	14 - 16	stabilný
husi (zimovanie)	20000	10200 - 21000	fluktuujúci
Chriašť bodkovaný	1 - 3	0 - 31	fluktuujúci
Kačica chrapačka	3 - 12	8 - 33	klesajúci
Kačica chripľavka	5 - 10	13 - 25	stabilný
Kalužiak červenonohý	8 - 12	1 - 8	klesajúci
Kaňa močiarna	20 - 25	5 - 10	fluktuujúci
Rybár riečny	20 - 45	81 - 92	stabilný
Slávik modrák	?	3 - 8	stúpajúci
Sokol károh	3 - 4	2 - 2	stabilný

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Prehľad výsledkov mapovania ďalších významných druhov a odhad veľkosti ich populácií.

Druh	Vedecký odhad 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Odhad početnosti 2010 - 2012	Trend početnosti 2010 - 2012
Bocian čierny	?	10-19	fluktuujúci
Brehuľa hnedá	400-1300	301-387	fluktuujúci
Ďateľ prostredný	+	250-400	stabilný
Hrdlička poľná	300-500	2200-3200	stabilný
Chrapkáč poľný	5-60	16-149	fluktuujúci
Lelek obyčajný	?	80-130	neznámy
Muchár sivý	500	1300 - 2000	stabilný
Muchárik bielokrký	1000	2300-3000	stabilný
Prepelica poľná	120	180-360	klesajúci
Rybárik riečny	12 - 15	27-31	stabilný
Škovránik stromový	10	110-160	neznámy
Tesár čierny	20	45-70	stabilný

Z ostatných 12 druhov významných pre CHVÚ Záhorské Pomoravie má väčšina stabilný trend vývoja početnosti. Celkovo je to 6 druhov, takmer všetky sú lesné dutinové hniezdiče. Výnimkou je hrdlička poľná, bežne rozšírená v CHVÚ a rybárik riečny. Práve cieleným monitoringom rybárika sa dosiahli dvojnásobné zistené početnosti oproti vedeckému návrhu.

Tri druhy patria medzi fluktuanty s ohľadom na hodnotenie trendu vývoja početnosti (bocian čierny, brehuľa hnedá a chrapkáč poľný). V prípade bocianov čiernych sa podarilo vo veľkej miere obmedziť rušivé faktory pri ich hniezdení a to vyhlasovaním ochranných zón okolo hniezd. Napriek tomu, v niektorých rokoch je značná časť hniezdení neúspešných, často

z prirodzených alebo neznámych príčin. Brehuľa hnedá je druh závislý na vhodných hniezdnych podmienkach. Jej početnosť priamo súvisí s výskytom alebo dostupnosťou kolmých stien riečnych brehov rieky Morava, alebo v rámci rôznych štrkovísk a vodných plôch. Chrapkáč poľný dosahuje až extrémne rozdiely v medziročnej početnosti volajúcich samcov. Tá je v prvom rade závislá na kvalite hniezdneho biotopu, dostatočne vysokých a rozľahlých trávnych porastov, resp. na termíne ich kosenia. V suchých rokoch, kedy je kvalita takýchto porastov slabá, chrapkáče takmer nehniezdia. Vzápätí na nasledujúci vhodný rok dosahujú rekordné početnosti. Tiež je to druh, ktorého cielený monitoring priniesol zlepšené poznatky o početnosti oproti obdobiu vedeckého návrh v roku 2002. Dva druhy (lelek lesný a škovránik stromový) neboli mapované a chýbajú údaje o ich početnosti.

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

Najvýznamnejším ohrozením kritériových a významných druhov vtákov CHVÚ je zánik alebo degradácia hniezdnych, prípadne aj potravných biotopov. V prvom rade sú to nízkobylinné podmáčané lúky a pasienky, ktorých strata ovplyvnila stav populácie kalužiaka červenonohého (v od roku 1990 tiež iných druhov ako hvizdák veľký a brehár čiernochvostý). Druhým významným prvkom je narušenie vodného režimu mokradí. Nedostatok vody má za následok ich zarastanie, eutrofizáciu a postupnú degradáciu. Takto sa zhoršujú hniezdne možnosti pre druhy mokradí, z ktorých sú najviac ovplyvnené kritériové druhy kačíc (kačica chrapačka, kačica chripľavka, hrdzavka potápavá), bučiačik močiarny, bučiak veľký a chriašť bodkovaný. Významný hniezdny a potravný biotop s veľkou mierou zastúpenia v CHVÚ sú lúky, pasienky, prípadne iné trvalé trávne biotopy, ktoré tvoria 11,6 % z výmery CHÚ. Zarastanie takýchto plôch a ich nepravidelné kosenie ohrozuje aj potravné biotopy (bociany, dravce, husi). Nevhodné je tiež lesné hospodárenie. Ťažba vo vegetačnom období, veľkoplošné holoruby, nevhodné zalesňovanie, nedostatok dutinových stromov a pod. ovplyvňuje všetky lesné druhy, predovšetkým dravce a dutinové hniezdiče. Pre zimujúce druhy husí v CHVÚ chýbajú miesta bez vyrušovania predovšetkým sú to nocoviská.

OPATRENIA

Na lesných pozemkoch v CHVÚ realizovať obnovu lesných porastov iba výberkovým a účelovým hospodárskym spôsobom, pričom na ploche 1 ha ponechať na dožitie najmenej 10 stabilných, vitálnych, potenciálne hniezdnych stromov. Obnovu porastov nevykonávať podrastovým a holorubným hospodárskym spôsobom, okrem monokultúr borovice lesnej a porastov nepôvodných a inváznych drevín, v ktorých môže byť veľkosť obnovného prvku maximálne do výmery 2 ha. Na území CHVÚ nesmie klesnúť celková výmera lesov s priemerným vekom nad 100 rokov pod 20 %.

Z porastov neodstraňovať dutinové stromy a ojedinele stojace suché stromy, alebo zlomy, ktoré nemôžu byť zdrojom zvýšenej početnosti škodlivých biotických činiteľov, nepredstavujú možné nebezpečenstvo z hľadiska bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a nebránia technologickému sprístupneniu porastu. Všetky nové PSoL (programy starostlivosti o les) je nevyhnutné spracovať v súlade s požiadavkami kritériových lesných druhov vtákov na hniezdny biotop. Pre tieto druhy vytvárať v okolí hniezd tzv. ochranné zóny, čo sú miesta s obmedzenou lesohospodárskou činnosťou v čase hniezdenia, vrátane obmedzení brániacich zmenám zmenám hniezdneho biotopu aj v čase mimo hniezdenia. Nevykonávať výrub alebo akékoľvek zásahy do drevín rastúcich mimo lesa od 1. 3. do 31. 7.

Podiel trvalých trávnych porastov udržať nad 10 % výmery CHVÚ, zabezpečiť ich pravidelné kosenie alebo pasenie. Podiel pravidelne obhospodarovaných polí udržať menší ako 30 % rozlohy územia CHVÚ. Mechanizované kosenie alebo umlčovanie existujúcich trvalých trávnych porastov, ostatnej zatrávnenej plochy alebo dočasne zatrávnených pozemkov vykonávať spôsobom od okrajov do stredu na súvislej ploche väčšej ako 0,5 hektára.

Nezasahovať do hniezdnych biotopov v čase jarnej migrácie a hniezdenia od 1 .3. do 15. 8. (kosenie, umlčovanie, presekávanie, vypaľovanie, chemické ošetrovanie, vyhŕňanie, vytváranie priechodov v litorálnej vegetácii, rozorávanie v suchom období, akékoľvek zásahy do ponorenej a plávajúcej vegetácie, odstraňovanie alebo redukovanie porastov, obahňovanie, úprava brehov alebo prehlbovanie dna a pod.). Nemeniť výšku vodnej hladiny o viac ako 10 cm, nerobiť výlovy rybníkov a nevypúšťať vodné nádrže v období od 1. 3. do 15. 8. Udržiavať zarybnenie rybníkov na extenzívnej úrovni, nepovoliť intenzívny chov kaprovitých rýb. Obmedziť chov rastlinožravých rýb v rybníkoch, ktoré sú hniezdiskom hrdzavky potápavej. Zabrániť nadmernej eutrofizácii vody (splachy chemických látok z poľnohospodárskeho pôdneho fondu, neefektívne hnojenie rybníkov, nelegálne vypúšťanie odpadov do vody), zabrániť odvodňovaniu mokradí, resp. ich vysychaniu v letnom období. V prípade nevyhnutných zásahov umožniť vyhŕňanie a bagrovanie okrajov a dna vodných nádrží a tokov tak, aby minimálne 30 % pôvodného rozsahu litorálnych porastov zostalo v neporušenom stave, rovnako najmenej 30 % rozsahu neporušeného dna s miestami plytkej alebo málo hlbokej vody s hĺbkou do 1,5 m. Pri vyhŕňaní a bagrovaní sedimentov a litorálnych porastov sa podmieniť túto činnosť vytváraním umelých hniezdnych ostrovov. V prípade ťažby tŕstia v zimnom období od 1. 11. do 31.

1. zabezpečiť šachovnicovitý spôsob ťažby, s veľkosťou ponechaných častí najmenej 300 m2, nekosiť minimálne 30 % starých porastov. Vylúčiť, alebo na rozsiahlych lokalitách plošne obmedziť výkon rybárskeho práva a usmerniť výkon práva poľovníctva na lokalitách s významným výskytom kritériových druhov v období jarnej migrácie a hniezdenia od 1. 3. do 15. 8. a v čase jesennej migrácie od 1. 9. do 31. 10., najlepšie spôsobom, ktorý úplne vylúči lov, alebo upraví jeho dobu a intenzitu.

Eliminovať výskyt nepôvodných druhov šeliem, norka amerického a psíka medvedíkovitého.

Vhodne ošetriť konštrukcie 22 kV, 110 kV a pod. elektrických vedení v okruhu 3 km od hniezdiska citlivých kritériových druhov pre CHVÚ (bociany, bučiak veľký, dravce).

5.36. CHRÁNENÉ VTÁČIE ÚZEMIE ŽITAVSKÝ LUH

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE

Právny predpis o vyhlásení: vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 31/2008 Z.z.
Účinnosť: 1. 2. 2008
Kód územia: SKCHVU038
Rozloha územia: 155,40 ha
Zoznam kritériových druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: kačica chrapačka (*Anas querquedula*), chriašť bodkovaný (*Porzana porzana*)
Zoznam ďalších významných druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ: kaňa močiarna (*Circus aeruginosus*)

KRITÉRIOVÉ DRUHY

Žitavský luh predstavuje posledné pravidelné hniezdisko kačice chrapačky na juhozápadnom Slovensku a významnú migračnú zastávku počas jarného a jesenného ťahu. Územím táto kačica migruje vo väčšom počte najmä v marci až apríli, kedy sa vyskytujú v počte 90 – 120 jedincov a počas jesennej migrácie býva zaznamenaná v počte 20 až 30 jedincov (Gúgh, Lengyel & Sádovský 2011). Hniezdenie je v území známe už z obdobia 1973 – 1981 (Babó in Gúgh, Lengyel & Sádovský 2011). Potvrdené bolo aj v roku 1984, dohľadaním 3 hniezd s násadou 1 x 5, 1 x 9 a s neúplnou znáškou pozostávajúcou z 1 x 2 vajec (Hošek 2002). V rokoch 1990 – 2005 chrapačka v území hniezdila v počte 1 – 6 párov. V rokoch 2006 – 2007 bol zaznamenaný len výskyt v hniezdnom období, bez potvrdenia hniezdenia. V rokoch 2008 – 2013 hniezdil v danom území minimálne 1 pár (Gúgh, Lengyel & Sádovský 2011, Gúgh unpubl.). Počty hniezdnych párov sú určované na základe pozorovania výskytu párov alebo jedincov v hniezdnom období, hniezdnych prejavov a vodiacich samíc.

CHVÚ Žitavský luh predstavuje posledné pravidelné hniezdisko chriašťa bodkovaného na juhozápadnom Slovensku. Lokalita je zároveň aj jeho významnou migračnou zastávkou. Pravidelný výskyt a hniezdenie druhu bolo v území potvrdené od roku 1973 (Babó 1983). Lengyel (1992) na základe pozorovaní popisuje v rokoch 1990 až 1991 hniezdenie 1 až 2 párov, pričom 31.5.1991 zaznamenal 4 až 5 volajúcich samcov. V rokoch 1992 až 1995 boli zaznamenané 1 až 3 teritoriálne samce. V máji, v roku 1996, zaznamenal Lengyel (Danko et al. 2002) na území výskyt 8 volajúcich samcov. V rokoch 1997 – 2013 bol zistený výskyt 1 – 3 teritoriálnych samcov a priame pozorovania adultných aj juvenilných jedincov (Gúgh, Lengyel & Sádovský 2011). Počas jesenného ťahu sa tu zastavujú vtáky v zaznamenanom počte 3 – 8 jedincov a odhadovanom počte 10 – 14 jedincov (Gúgh, Lengyel & Sádovský 2011, Gúgh unpubl.).

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY

Hniezdna početnosť kane močiarnej v rokoch 2000 – 2012 bola 3-6 párov (Gúgh, Lengyel & Sádovský 2011, Gúgh unpubl.), pričom na jej výšku vplýva ako nedostatočné, tak aj prílišné zaplavenie územia a s tým súvisiaca sukcesia alebo ústup močiarnej vegetácie. CHVÚ je tiež významným zhromaždiskom kaní močiarnych počas migrácie. Najmä pred jesennou migráciou sa tu na spoločné nocovanie zhromažďujú vtáky pred migráciou alebo počas ťahu. Počet kaní močiarnych tu v tomto období môže dosiahnuť 40 – 80 jedincov (Gúgh, Lengyel & Sádovský 2011). Územie predstavuje významné miesto odpočinku aj počas jarnej migrácie. Počet jedincov na nocovisku však na jar nedosahuje tak vysoké počty, ako počas jesenného ťahu. Početnosť a distribúcia v území závisií aj od manažmentu lúčnych biotopov, gradácie populácie hlodavcov a od hospodárenia na okolitej ornej pôde.

Výsledky mapovania výberových druhov vtákov v CHVÚ Žitavský luh

Druh	Vedecký odhad r. 1990 - 2003 (Rybanič et al. 2003, páry)	Mapovanie 2010 –2012 (páry)
Chriašť bodkovaný	1 - 3	1 - 3
Kačica chrapačka	1 - 6	0 - 1
Kaňa močiarna	3 - 5	3 - 6

OHROZENIA A ĎALŠIE VÝZNAMNÉ VPLYVY

K najvýznamnejším ohrozujúcim vplyvom v CHVÚ Žitavský luh patrí nevhodný vodný režim v území, prílišné zaplavenie alebo naopak vysúšanie územia počas hniezdnej doby, resp. veľké výkyvy hladiny počas hniezdnej doby zapríčinené nevhodnou manipuláciou so stavidlami. Čoraz intenzívnejšie sú sukcesné zmeny v území, zarastanie biotopov výberových druhov vtákov, zarastanie biotopov inváznymi drevinami (najmä javorovec jaseňolistý) a chýbajúci manažment biotopov. Negatívne pôsobí aj znečisťovanie územia spôsobované eróziou a splaškami z okolitej poľnohospodárskej pôdy. Nepôvodný druh – nutria riečna intenzívne spása močiarne porasty, spôsobuje výrazné zmeny v pokryvnosti a rozlohe močiarnej vegetácie a taktiež preduje hniezda vtákov. K vyznamným vplyvom patrí aj vyrušovanie a neusmernený pohyb rekreantov po území najmä v čase migrácie a hniezdeni, tiež pestovanie kukurice, repky olejnej a slnečnice na ornej pôde v CHVÚ, ako aj na okolitých agrocenózach a s tým spojené aplikovanie agrochemikálií.

OPATRENIA

K minimalizácii negatívnych antropických vplyvov je potrebné zabezpečenie vhodného vodného režimu – eliminácia výrazného kolísania vodnej hladiny počas hniezdneho obdobia a zabezpečenie vhodnej hladiny začiatkom hniezdneho obdobia tak, aby počas obsadzovania hniezdnych teritórií neboli hniezdiská prílišne zaplavené, v dôsledku čoho si vtáky nedokážu postaviť hniezda. Stabilizovanie vodného režimu je potrebné do 15. apríla kalendárneho roku. Nevyhnutné je zabezpečenie vhodných potravných biotopov – pravidelný manažment lúčnych biotopov a odstraňovanie biomasy (kosenie alebo pasenie lúk), manažment porastov vysokých tráv (pálka, steblovka, trstina) a zamedzovanie zarastania lúk náletovými drevinami a inváznymi rastlinami. K zlepšenie potravných a hniezdnych podmienok by prispela revitalizácia riečnych ramien a zatemnených častí mokradí, obnova vodného režimu napojením na riečny systém odstránením bariéry medzi inundačným územím a súčasným tokom rieky Žitavy za súčasného zdvihnutia toku rieky. To by malo celkový pozitívny dopad nielen na povrchové vody v území, ale celkovo na podzemné vody a hydrológiu lokality. Pri manažmente porastov vysokých tráv (najmä pálka širokolistá, steblovka a ostrice) je potrebné ponechať šachovnicovito nevykosené porasty, ktoré poslúžia ako hniezdiská a úkryty vtáctva a tiež ďalších skupín fauny. Rozsah takýchto nekosených plôch by mal zaberať 10 – 30 % rozlohy územia a jednotlivé plochy s priemerom min. 10 – 30 m by mali byť rozmiestnené v území rovnomerne. V prípade možnosti ponechávať takto ostrovčekovite nepokosené plochy lúčnych porastov ako rezervoár pre opätovnú kolonizáciu pokosených lúk hmyzom, ktorý je významnou potravou hmyzožravého vtáctva. V území je potrebné obnoviť extenzívnu pastvu hovädzieho dobytka, kôz a oviec za účelom manažmentu hniezdnych a potravných biotopov bahniakov a zúbkozobcov a ostatných vodných druhov vtákov. Čoraz väčší význam má aj eliminácia vyrušovania fotografmi a návštevníkmi územia.

Súčasné znenie vyhlášky CHVÚ Žitavský luh je možné hodnotiť za nedostatočné a vyžaduje si prepracovanie s ohľadom na nasledovné nedostatky:

- vyhláška nerieši dostatočne ochranu TTP v celom v CHVÚ, ako aj ochranu podmáčanej ornej pôdy, ktorá predstavuje tiež významné hniezdisko a potravný biotop výberových druhov vtákov a ďalších chránených druhov vtákov.
- vyhláška neobmedzuje aplikáciu pesticídov a umožňuje aj aplikáciu rodenticídov v území, kde je predmetom ochrany aj kaňa močiarna, ktorá sa drobnými zemnými cicavcami živí.
- vyhláška neobmedzuje dostatočnou mierou poľovníctvo, v dôsledku ktorého dochádza k rušeniu vtáctva v rámci maloplošného CHVÚ a tiež k priamemu ohrozeniu výberového druhu CHVÚ kačica chrapačka počas poľovačiek na jeseň, kedy sa v kŕdľoch kačice divej nachádzajú mimo iných chránených druhov aj tieto kačice.
- s ohľadom na výsledky monitoringu v rokoch 2000 – 2012 doplniť do zoznamu druhov, ktoré spĺňajú kritériá predmetu ochrany CHVÚ aj nasledovné druhy vtáctva: kalužiak červenonohý – hniezdenie 1 – 4 párov, čo predstavuje viac ako 1 % národnej populácie; chriašť malý – hniezdenie 1 až 8 párov (1 – 8 ohlášajúcich sa samcov), čo predstavuje viac ako 1 % národnej populácie.

6. SÚHRNNÉ ZHODNOTENIE TRENDOV MAPOVANÝCH DRUHOV V NÁRODNEJ SÚSTAVE CHVÚ

V rámci projektu ŠF Vtáky bolo monitorovaných a hodnotených 82 vtáčích druhov, ktoré sú predmetom ochrany v slovenskej sústave CHVÚ. Samotný monitoring sa síce realizoval len v rokoch 2010 – 2012, avšak rozsahom u niektorých druhov prekonal aj mapovanie, ktorého dáta sa použili na vymedzenie sústavy chránených vtáčích území v r. 2003, či aj iné monitoringy, ktoré sa používajú na hodnotenie stavov národných populácií bežných vtáčích druhov na Slovensku (Ridzoň 2015). Sčítanie bežných druhov sa tak realizuje v rámci Slovenska na spolu 112 transektoch (Ridzoň 2015), no sčítanie v rámci projektu ŠF Vtáky sa napríklad len pre muchárika bielokrkého uskutočnilo na 402 transektoch umiestnených v celej sústave CHVU (vid vyššie). I keď tento počet transektov sa nesčítaval v rámci projektu ŠF Vtáky každoročne, ale predstavuje počet za trojročné obdobie, aj tak umožňuje relatívne presné zhodnotenie stavu monitorovaných druhov v celej sústave CHVÚ. Podobne robustný monitoring bol realizovaný u väčšiny predmetných druhov a u 32 druhov bola sledovaná dokonca celá hniezdiaca populácia v sústave CHVÚ (kormorán malý, čajka čiernohlavá, sokol sťahovavý, chavkoš nočný, rybár riečny, lyžičiar biely, beluša malá, beluša veľká, orliak morský, orol skalný, hrdzavka potápavá, bocian biely, bučiak veľký, hlaholka severská, kačica divá, orol kráľovský, včelárik zlatý, haja tmavá, volavka purpurová, potápač malý, chochlačka bielooká, chochlačka vrkočatá, haja červená, chochlačka sivá, čorík bahenný, čorík čierny, drop veľký, kaňa popolavá, brehár čiernochvostý, krakľa belasá, čajka sivá a skaliar pestrý). Takýto monitoring populácie vtáctva preto patrí medzi najpodrobnejšie na Slovensku a umožňuje vytvoriť si celkom dobrú predstavu o zmenách populácie vtáctva v CHVÚ za posledných desať rokov od vyhlásenia sústavy CHVÚ. Je nutné doplniť, že kvalita monitoringu v jednotlivých územiach bola z dôvodu nedostatku kapacít rôzna. V niektorých územiach pre nedostatočné údaje nebolo možné určiť odhady populácie a trendy ani pre kritériové druhy. Vzhľadom k tomu, že sa však nejednalo u týchto druhov o všetky územia, sa trend a odhad populácie skúmaných druhov dal určiť aspoň u časti hodnotených území a následne tak stanoviť stav populácie aj v celej sústave CHVÚ.

Muchár sivý patrí k bežnejším druhov rozšíreným takmer vo všetkých CHVÚ Slovenska

6.1. DRUHY SO ZISTENOU STABILNOU POČETNOSŤOU

Celkovo u 21 druhov (Tab. 3) zo sledovaných bola zistená stabilná početnosť. Zmena početnosti v sústave CHVÚ nepresiahla u týchto druhov za posledných desať rokov, od hodnotenia vo vedeckom návrhu (Rybanič et al. 2003, 2004), viac ako 20 %.

Druhmi, u ktorých bola početnosť zistená na stabilnej úrovni, bola sova dlhochvostá, orliak morský, orol skalný, ďubník trojprstý, hrdzavka potápavá, pôtik kapcavý, bocian biely, bučiak veľký, výr skalný, bocian čierny, hlaholka severská, kuvičok vrabčí, ďateľ hnedkavý, tetrov hoľniak, muchárik bielokrký, včelár lesný, tesár čierny, chrapkáč poľný, kačica divá, bučiačik močiarny a prepelica poľná.

U väčšiny uvedených druhov bol stabilný trend populácie vyhodnotený zhodne ako na celoeurópskej úrovni (BirdLife International 2004). Populácia ďateľa hnedkavého bola hodnotená v celej sústave CHVÚ na Slovensku ako stabilná, no jeho populácia v celej Európe vykazuje pokles. Situácia je však iná v Maďarsku, kde je zaznamenaný stabilný počet ďateľa hnedkavého s čím bude mať zrejme súvis aj situácia v CHVÚ u nás. Podobne klesá aj celoeurópska populácia tetrova hoľniaka a tento pokles je zrejmý aj na okrajoch jeho rozšírenia na Slovensku v CHVÚ Horná Orava, kde je druh na vymretí, vo Volovských vrchoch a v Malej Fatre. Pokles v týchto územiach je však kompenzovaný nárastom populácie v jadrovej populácii v Nízkych Tatrách, preto aj národná populácia je hodnotená ako stabilná. Tu je však potrebné podotknúť, že populácia v Nízkych Tatrách je aj napriek súčasnému nárastu len zlomkom stavu spred päťdesiatych rokov. Populácia kačice divej na európskej úrovni rovnako klesá ako u tetrova a ďateľa hnedkavého, no v sústave CHVÚ zmena populácie za posledných desať rokov nedosiahla negatívnych 20 %, a preto nie je hodnotená ako pokles. Pri hodnotení v dlhšom časovom období od r. 1991 však aj zmena národnej populácie je hodnotená ako mierny pokles (Slabeyová et al. 2011). Na druhej strane u sovy dlhochvostej, orliaka morského, hrdzavky potápavej, bociana bieleho, hlaholky a muchárika bielokrkého bol stav populácie v CHVÚ hodnotený ako stabilný, ale ich populácia v Európe rastie. V prípade sovy

Početnosť kuvička vrabčieho je stabilizovaná a zdanlivý nárast je spôsobený skôr lepšou preskúmanosťou územia

dlhochvostej sa zvýšila aj populácia v sústave CHVÚ, ale nie natoľko, aby dosiahla 20 % hranicu. Väčšina chránených území, kde je predmetom ochrany, je však umiestnená východne od okraja jej hranice areálu na Slovensku a v súčasnosti je nárast populácie najvyšší práve na tomto okraji, preto sústava CHVÚ môže poskytovať mierne odlišný obraz o miere nárastu na národnej úrovni. V takmer polovici chránených vtáčích území síce početnosť sovy dlhochvostej rástla (pomer území s rastom populácie bol druhý najvyšší v rámci sledovaných druhov, Tab. 3), no u viac ako polovice bol trend hodnotený ako stabilný alebo neznámy. U hlaholky severskej je rastúca početnosť zimujúcej populácie spôsobená predovšetkým nárastom zimujúcej populácie v severnej časti Európy v dôsledku globálneho otepľovania (Lehikoinen et al. 2013). Situácia v strednej Európe je skôr opačná, a preto stav u nás korešponduje s týmto regionálnym vývojom. Podobne sú zistené regionálne rozdiely v zmenách populácie aj u muchárika bielokrkého, ktorý pribúda hlavne vo východnej Európe, no v susednom Maďarsku je jeho populácia stabilná (BirdLife International 2004). Vývoj u nás tak bude pravdepodobne kopírovať zmeny, resp. stav populácie v regióne.

Okrem toho v prípade ďatľa bielochrbtého, rybárika riečneho, ďatľa prostredného, hrdličky poľnej, penice jarabej a žlny sivej bol zistený v rokoch 2010 – 2012 o viac ako 20 % vyšší odhad populácie v celej sústave CHVÚ, ako pri kreovaní sústavy CHVÚ (Rybanič et al. 2003, 2004). Toto zvýšenie početnosti však neodzrkadľuje nárast populácie v CHVÚ, ale zlepšenie dostupnosti údajov, spresnenie poznatkov o rozšírení a početnosti daných druhov a prehodnotenie ich početnosti na úrovni jednotlivých CHVÚ a celej sústavy CHVÚ. V prípade týchto druhov tak samotné porovnanie zistených počtov v rokoch 2003 a 2010 – 2012 nevypovedá veľa o reálnych zmenách početnosti. Obzvlášť markantné je to pri porovnaní zmien početnosti u druhov, u ktorých sa dlhodobo na Slovensku realizuje monitoring metódami s rovnakým mapovacím úsilím, ako je napríklad penica jarabá, u ktorej početnosť na Slovensku podľa výsledkov sčítania bežných druhov klesá (Slabeyová et al. 2009). U väčšiny z uvedených druhov však v skutočnosti možno očakávať na základe výsledkov iných monitoringov na Slovensku ubúdanie početnosti (penica jarabá, rybárik riečny, ďateľ bielochrbtý), resp. stabilný stav. Podobným prípadom je aj lelek lesný, u ktorého bol naopak zistený celkovo o 35,5 % nižší počet v sústave CHVÚ. Jeho početnosť v Európe síce klesá, no vo väčšine susedných krajín je hodnotená ako stabilná (BirdLife International 2004), preto pokles početnosti v sústave CHVÚ na Slovensku bude najskôr spôsobený výrazným nadhodnotením početnosti pri príprave vedeckého návrhu, nie tak výrazným úbytkom druhu na Slovensku. Podobne sa javí aj zistenie nižších počtov jariabka, u ktorého v najvyššom počte území bol zistený stabilný trend (Obr. 2), ale celkový odhad národnej populácie je uvedený nižší, čo najskôr súvisí s lepšou kvalitou údajov, ktorá takto poukazuje na nadhodnotenie počtov jariabka vo vedeckom návrhu. U týchto ôsmich druhov tak dochádza k prehodnoteniu početnosti druhov v celkovej sústave CHVÚ, no nedochádza k prehodnoteniu významu jednotlivých CHVÚ v rámci národnej siete, kedže rovnaký nový metodický prístup sa pri monitoringu používal vo všetkých CHVÚ, a preto sa jedná o celkové spresnenie dát či na národnej alebo lokálnej úrovni, no touto zmenou metodického prístupu sa nemení pomer významu medzi jednotlivými územiami. Na overenie tohto stavu bude sa do budúcnosti potrebné zamerať na monitoring týchto druhov, obzvlášť lelka, ktorý patrí medzi metodicky najnáročnejšie druhy, a z mnohých území o ňom existuje len minimum údajov, preto aj v polovici území bol jeho trend hodnotený ako neznámy (Obr. 2)

6.2. PRIBÚDAJÚCE DRUHY

Narastajúci počet v sústave CHVÚ, ktorý v porovnaní s odhadom vo vedeckom návrhu (Rybanič et al. 2003, 2004) prekročil hranicu 20 % bol zistený u 11 druhov. Jednalo sa o čajku čiernohlavú, sokola sťahovavého, kačicu chripľavku, chavkoša nočného, rybára riečneho, lyžičiara bieleho, belušu malú, kačicu chrapačku, belušu veľkú a chriašťa bodkovaného a u zimujúcej populácie kormorána malého (Tab. 3).

Opätovne, ako v prípade druhov u ktorých bola zistená stabilná početnosť, aj v prípade druhov s rastúcou početnosťou vývoj populácie u týchto druhov u nás kopíroval situáciu so zmenami početnosti v celom regióne, resp. v susedných krajín, alebo v celej Európe. V tomto boli pozoruhodné obzvlášť zistené hodnoty u kormorána malého, kde zimujúce počty narástli v CHVÚ Dunajské luhy, a teda aj v celej sústave CHVÚ za posledných desať rokov takmer päťnásobne. Veľmi markantný, viac ako dvojnásobný nárast početnosti za dva roky, bol zistený aj u čajky čiernohlavej, sokola sťahovavého, kačice chripľavky a chavkoša nočného (Obr. 3). Nárast sokola sťahovavého a kačice chripľavky bol súčasťou veľmi významných celoeurópskych zmien a nárast v sústave CHVÚ bol nižší ako mimo CHVÚ, preto sa podiel populácie hniezdiacej v sústave CHVÚ znížil oproti roku 2002 (Obr. 3).

Sokol sťahovavý patrí k druhom s najviac stúpajúcou početnosťou

Nárastu kačice chrapačky a chriašťa bodkovaného bol zistený v rozpore s európskym trendom, podľa ktorého kačica chrapačka je celkovo ubúdajúcim druhom (BirdLife International 2004) a aj preto bola v červenom zozname vtákov Európy klasifikovaná ako

zraniteľný druh (BirdLife International 2015) a rovnako aj s populáciou chriašťa bodkovaného, ktorého populácia v okolitých štátoch a v Európe je klasifikovaná ako stabilná, resp. fluktuujúca. Tento nárast však mohol byť spôsobený predovšetkým sezónnym charakterom, keďže roky 2010 a 2012 boli roky s vysokým úhrnnom zrážok, kedy počas hniezdneho obdobia mnohé lúky ostali podmáčané a zaplavené, čo sa u kačice chripľavky v CHVÚ Medzibodrožie a CHVÚ Záhorské Pomoravie a u chriašťa bodkovaného v CHVÚ Poiplie a CHVÚ Záhorské Pomoravie prejavilo na zvýšenej celkovej abundanciu.

Početnosť kačice chripľavky rastie a to aj mimo CHVÚ

Rovnako nárast hniezdiacich počtov chavkoša nočného a rybára riečneho sa líši od európskeho trendu, kedže u oboch druhov je celoeurópsky trend klasifikovaný ako stabilný. V prípade rybára riečneho je tento trend jednoznačne dlhodobého efektívneho manažmentu hniezdnych lokalít tohto druhu. Početnosť druhu sa tak zvýšila na tých lokalitách, kde v dôsledku zanedbaného manažmentu na umelých hniezdnych ostrovoch, ktoré sa bez manažmentu neobídu, početnosť koncom minulého storočia klesala. V prípade 40 % území, v ktorých je predmetom ochrany, tak početnosť rybára riečneho rástla (Tab. 3). Jednalo sa o územia, kde sa realizoval najintenzívnejší manažment (CHVÚ Dubnické štrkovisko a CHVÚ Dunajské luhy) zameraný na obnovu a údržbu hniezdnych biotopov rybára riečneho. V prípade 40 % území bola populácia druhu stabilná (CHVÚ Slňava a CHVÚ Záhorské Pomoravie), pričom v týchto územiach sa realizoval len udržiavaci manažment hniezdnych biotopov rybára riečneho a v prípade jedného územia populácia klesala (CHVÚ Horná Orava) a to v dôsledku toho, že manažment hniezdnych biotopov čajkovitých vtákov sa tu nerealizoval cielene na rybára riečneho. Ako dôsledok úspešnej ochrany možno hodnotiť aj nárast hniezdnej populácie chavkoša nočného, preto je aj trend tohto druhu odlišný od celoeurópskeho. Chavkoš nočný totiž na Slovensku nepatrí medzi početné hniezdiče, preto aj menšie zvýšenie jeho početnosti sa prejaví na jeho celkovej národnej početnosti. Vyhlásenie CHVÚ Dubnické štrkovisko prinieslo efektívnejšiu ochranu hniezdnych ostrovov rybára riečneho, kde v hniezdnom období v dôsledku vyššieho kľudu po vyhlásení CHVÚ vznikla úplne nová kolónia chavkošov. V CHVÚ Kráľová zas existujúca kolónia pri Dolnej Strede bola ohrozená zasypaním priľahlého ramena, rýchle konanie orgánov ochrany prírody v tejto veci zamedzila zasypaniu ramena a tým aj zamedzila voľnému prístupu na hniezdny ostrov. Toto viedlo nielen k udržaniu tejto kolónie, ale aj k celkovému zvýšeniu hniezdnej populácie v CHVÚ Kráľová a tak aj na národnej úrovni v porovnaní s vedeckým návrhom.

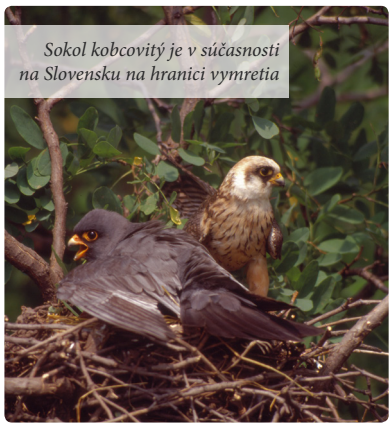
6.3. UBÚDAJÚCE DRUHY

Najväčší počet druhov spomedzi hodnotených v rámci CHVÚ poklesol o viac ako o 20 % za hodnotené obdobie a ich trend tak bol hodnotený ako klesajúci. Takto bol trend v rámci sústavy CHVÚ klasifikovaný až u 40 druhov (Tab. 3).

Spomedzi ubúdajúcich druhov najvýraznejší pokles, ktorý presiahol 80 %, bol zaznamenaný u ôsmich druhov a to u skaliara pestrého, čajky sivej, krakle belasej, sokola kobcovitého, brehára čiernochvostého, kane popolavej, hadiara krátkoprstého a dropa veľkého. S výnimkou čajky sivej sú to všetko druhy, ktoré v dôsledku ubúdaniu buď už zo Slovenska úplne vymizli, alebo sú na hrane vyhynutia, alebo sú klasifikované v Červenom zozname vtákov Slovenska v najvyšších kategóriách ohrozenia (Demko et al. 2014). Úbytok čajky sivej je dôsledkom absencií pozorovaní z hniezdneho obdobia v CHVÚ Slňava, kde bola čajka sivá ako v jedinom z území predmetom ochrany. Čajka sivá však bola v sledovanom období počas hniezdneho obdobia zaznamenaná na iných hniezdnych lokalitách, kde nie je predmetom ochrany, preto tak ako poklesol jej počet v sústave CHVÚ o 100 %, tak pokleslo aj jej pokrytie sústavou CHVÚ o 100 % (Obr. 4) a hniezdne páry sa nachádzali mimo území, kde boli predmetom ochrany. V prípade ostatných siedmich uvedených druhov však ich výrazný pokles v sústave CHVÚ bol sprevádzaný aj výrazným poklesom počtom na národnej úrovni. Mierne odlišná situácia u prudko ubúdajúcich druhov bola u kane popolavej, u nej boli zaznamenané v roku 2010 – 2012 hniezdne páry mimo sústavy CHVÚ, a tak hoci celkový počet v sústave CHVÚ poklesol v porovnaní s vedeckým návrhom (Rybanič et al. 2003, 2004) o 89 %, tak pokrytie populácie kane popolavej sústavou CHVU pokleslo v porovnaní s rokom 2003 o 20 % a dosiahlo len necelých 6 %. Prudký pokles u týchto siedmich druhov v sústave CHVÚ a na národnej úrovni pritom nebol spôsobený len veľmi nepriaznivou situáciou vo vývoji trendov na národnej úrovni. Takmer všetky uvedené druhy ubúdali aj v celej Európe, resp. v susedných krajinách (BirdLi-

Hniezdenie skaliara pestrého nie je v posledných rokoch z územia Slovenska známe

fe International 2004), no odlišná situácia v tomto bola u dropa veľkého. Presne cielené manažmentové opatrenia viedli v Rakúsku k výraznému zvýšeniu populácie tohto druhu (Raab et al. 2010), pričom kľúčové hniezdiská dropa v Rakúsku sú oddelené od slovenského CHVÚ Sysľovské polia len štátnou hranicou. Pokles hniezdnej populácie dropa na Slovensku v CHVÚ Sysľovské polia je tak spôsobený úplne nevhodným obhospodarovaním poľnohospodárskej pôdy a úplnou absenciou cieleného manažmentu na tento druh. Tento manažment by sa pritom dal relatívne rýchlo zmeniť a aj výsledky v podobe pozitívne trendu dropa by sa dostavili rýchlejšie. Obdobne nevhodný manažement prispel aj k úbytku sokola kobcovitého, krakle belasej a brehára čiernochvostého. Do značnej miery je úbytok týchto druhov zviazaný s ich celkovým úbytkom v Európe. V prípade brehára čiernochvostého je jeho pokles v Európe tak markantný, že bol v najnovšom červenom zozname vtákov Európskej únie klasifikovaný ako ohrozený (EN, BirdLife International 2015). U týchto troch druhov však existujú pozitívne príklady vhodného obhospodarovania hniezdnych biotopov vedúce k zvráteniu poklesu. Tak je tomu napríklad v susednom Maďarsku v prípade krakle a sokola kobcovitého. Trochu odlišná situácia je u skaliara pestrého, ktorého výskyt na Slovensku bol na okraji severného areálu a už v čase vytvárania sústavy CHVÚ viaceré z jeho hniezdnych lokalít (kameňolomy) boli v skutočnosti náhradnými biotopmi za drevinami zarastené kamenné stráne, ktoré využíval ako hniezdiska pôvodne v čase, keď ešte slúžili ako pasienky. Opätovné obnovenie týchto hniezdnych biotopov by si vyžiadalo nemalé náklady a zmeny v prioritách poľnohospodárskej politiky na jeho bývalých hniezdiskách. Výsledok týchto opatrení je pritom aj tak neistý vzhľadom ku tomu, že najbližšie hniezdiská sú dnes veľmi vzdialené od pôvodných ostrovčekov areálu na Slovensku.

Sokol kobcovitý je v súčasnosti na Slovensku na hranici vymretia

Väčšina ostatných 32 ubúdajúcich druhov (Tab. 3) kopírovala trend populácií na európskej úrovni. Obzvlášť je to v prípade ubúdajúcich druhov vodného vtáctva, kde predmetom ochrany sú u nás zimujúce populácie. Potápač malý a chochlačka sivá, ktoré ubúdajú v strednej Európe v dôsledku globálneho otepľovania (Lehikoinen et al. 2013) a posunu ich hlavných zimovísk na sever, tak orgány ochrany prírody nemajú žiaden dosah na pozitívne ovplyvnenie ich trendu a zvrátenie súčasného negatívneho stavu. Podobným prípadom sa javia aj niektoré hniezdiče, ktoré sú ďalekými migrantami, ako je napríklad žltochvost hôrny, muchár sivý, strakoš obyčajný alebo muchárik malý, u ktorých hlavný dôvod poklesu ich populácie môže ležať na ich zimoviskách, alebo na migračných trasách. Toto je evidentné napríklad u žltochvosta hôrneho, kde na miestach jeho zimovísk v subsaharskej Afrike dochádza k rozsiahlemu odlesňovaniu a strate biotopov, ktoré sú jeho potenciálnymi zimoviskami (Hansen et al. 2013).

Osem druhov ubúdalo na Slovensku napriek tomu, že ich trend populácie na európskej úrovni je stabilný alebo rastúci. Týmito boli šabliarka modronohá, brehuľa riečna, škovránik stromový, hlucháň hôrny, pŕhľaviar čiernohlavý, trsteniarik tamariškový, kaňa močiarna a orol kráľovský. U viacerých z týchto druhov je evidentné, že pokles ich populácie v sústave CHVÚ je dôsledkom minimálne pozornosti, ktorá sa kládla v predošlom desaťročí na realizovanie praktických opatrení, ktoré mohli zabrániť zhoršovaniu stavu týchto druhov. U šabliarky modronohej sa nijak neprispôsobil vodohospodársky režim na rybníkoch, ktoré sú jej hniezdiskami a ani sa špeciálne neobhospodarovali poľné mláky, ktoré sú jej hniezdiskami v období dostatku atmosférických zrážok. Podobne u brehule sa len výnimočne realizovali jednoduché opatrenia na údržbu hniezdnych stien, ktoré by mohli rýchlo zvrátiť negatívny trend populácie. Pozitívnym príkladom pri manažmente hniezdnych lokalít brehule boli aspoň steny v CHVÚ Dunajské luhy. V prípade hlucháňa hôrneho zas príliš rozsiahle opatrenia na zabránenie šírenia škodlivých činiteľov v lese (lykožrút a pod.) a na odstránenie vetrových kalamít často v posledných desaťročiach nebrali ohľad na tradičné lokality výskytu hlucháňa hôrneho, čo sa premieta na jeho dlhodobom úbytku. Zvrátenie tohto stavu však bude vyžadovať realizovanie náročnejších opatrení. Podobne sa nevhodné lesohospodárske praktiky v kombinácii s priamym prenasledovaním (odstrely, trávenie a i.) podpísali na negatívnom trende populácie orla kráľovského, ako ukazujú vyššie uvedené texty hodnotiace podrobne stav jednotlivých druhov. V prípade tohto orla však treba poznamenať, že celková početnosť sa na Slovensku zvyšuje a druh sa presúva z tradičných hniezdnych oblastí, ktorými donedávna boli pohoria na okraji karpatských kotlín, do otvorenej poľnohospodárskej krajiny. Takto jeho početnosť v CHVÚ klesá (napr. CHVÚ Malé Karpaty, CHVÚ Slanské vrchy), ale mimo CHVÚ sa zvyšuje.

Populácia hlucháňa hôrneho sa na Slovensku rýchlo zmenšuje

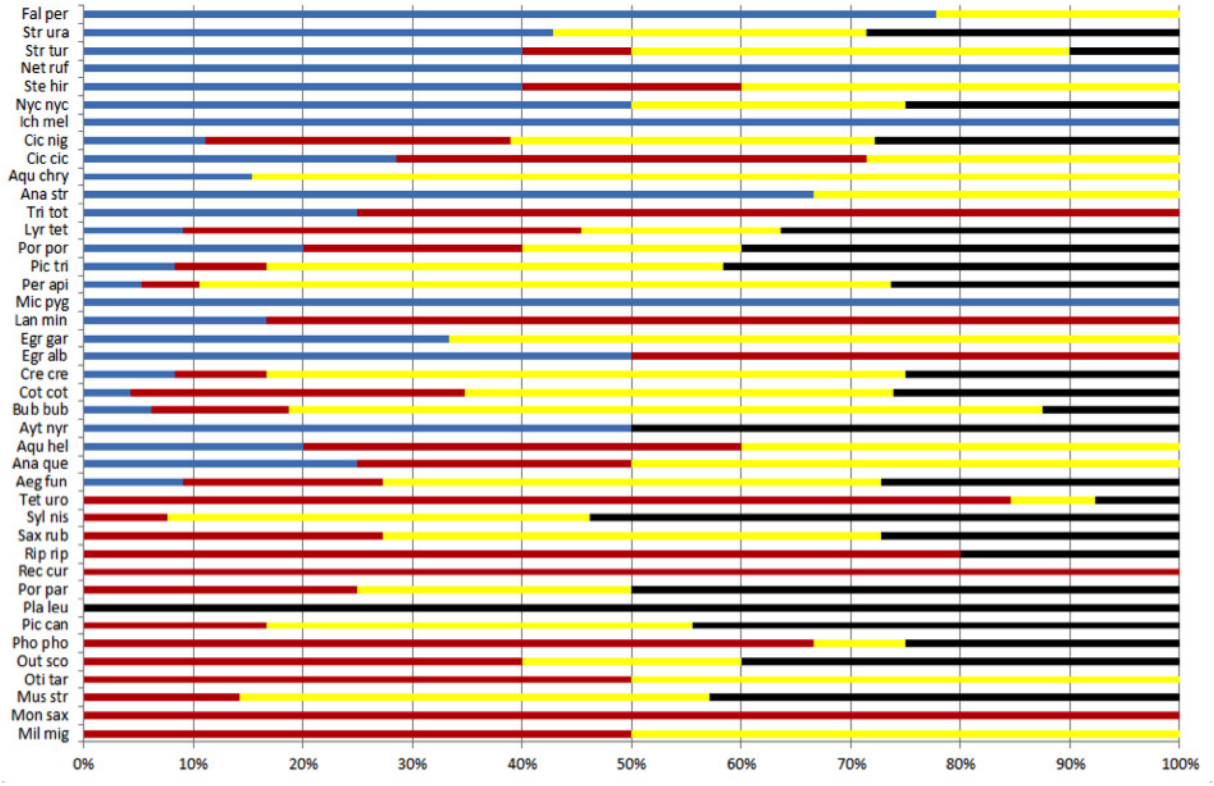
Tab. 3. Pokrytie národných populácií sústavou CHVÚ

Druh	CHVU 2012	CHVU 2003	SR 2012	SR 2003	pokrytie CHVU 2012	pokrytie CHVU 2003	Zmena v CHVU	Zmena pokrytia
Bucephala clangula[1)]	8397.5	9000	12000	11400	70.0	78.9	-6.7	-9.0
Mergellus albellus[1)]	325	600	360	1900	90.3	31.6	-45.8	58.7
Aythya ferina[1)]	5050	16000	6600	18100	76.5	88.4	-68.4	-11.9
Aythya nyroca	3.5	6.5	7.5	13	46.7	50.0	-46.2	-3.3
Aythya fuligula[1)]	13222	28000	26000	32300	50.9	86.7	-52.8	-35.8
Netta rufina	34	31.5	75	34	45.3	92.6	7.9	-47.3
Anas querquedula	48.5	34.5	48.5	150	100.0	23.0	40.6	77.0
Anas strepera	55.5	27	150	65	37.0	41.5	105.6	-4.5
Anas platyrhynchos[1)]	28648	33598	91000	80000	31.5	42.0	-14.7	-10.5
Coturnix coturnix	2565	3078	4000	3250	64.1	94.7	-16.7	-30.6
Tetrastes bonasia	6282.5	9250	15000	15000	41.9	61.7	-32.1	-19.8
Lyrurus tetrix	458	501.5	458	550	100.0	91.2	-8.7	8.8
Tetrao urogallus	388.5	659	388.5	700	100.0	94.1	-43.3	5.9
Caprimulgus europaeus	514.5	797.5	1500	1500	34.3	53.2	-35.5	-18.9
Otis tarda	1	5	1	5	100.0	100.0	-80.0	0.0
Otis tarda[1)]	310	-	310	-	100.0	-	-	-
Porzana parva	44.5	59	75	110	59.3	53.6	-24.6	5.7
Porzana porzana	48.5	39	130	130	37.3	30.0	24.4	7.3
Crex crex	1544.5	1787.5	5000	5000	30.9	35.8	-13.6	-4.9
Microcarbo pygmeus[1)]	592.5	120	592.5	120	100.0	100.0	393.8	0.0
Ciconia ciconia	358	361.5	1200	1175	29.8	30.8	-1.0	-0.9
Ciconia nigra	303	317	500	500	60.6	63.4	-4.4	-2.8
Botaurus stellaris	45.5	46.5	65	75	70.0	62.0	-2.2	8.0
Ixobrychus minutus	118.5	139.5	300	300	39.5	46.5	-15.1	-7.0
Nycticorax nycticorax	937	461	937	500	100.0	92.2	103.3	7.8
Ardea purpurea	19.5	33.5	19.5	40	100.0	83.8	-41.8	16.3
Egretta alba	92	70	92	70	100.0	100.0	31.4	0.0
Egretta garzetta	42	28	42	28	100.0	100.0	50.0	0.0
Platalea leucorodia	29	16	29	17	100.0	94.1	81.3	5.9
Recurvirostra avosetta	2	5.5	10	6	20.0	91.7	-63.6	-71.7
Limosa limosa	0.5	5.5	0.5	6	100.0	91.7	-90.9	8.3
Tringa totanus	27	37.5	35	52	77.1	72.1	-28.0	5.0
Sterna hirundo	816	420	891	420	91.6	100.0	94.3	-8.4
Ichthyaetus melanocephalus	114	53	114	53	100.0	100.0	115.1	0.0
Larus canus	0	4	1.5	4	0.0	100.0	-100.0	-100.0
Chlidonias hybrida	34	135	34	140	100.0	96.4	-74.8	3.6
Chlidonias niger	2.5	10	2.5	10	100.0	100.0	-75.0	0.0
Pernis apivorus	478.5	531	2250	1100	21.3	48.3	-9.9	-27.0
Circaetus gallicus	1.5	9	10	22	15.0	40.9	-83.3	-25.9
Aquila pomarina	233.5	310	700	850	33.4	36.5	-24.7	-3.1
Aquila chrysaetos	79	71	135	93	58.5	76.3	11.3	-17.8
Aquila heliaca	21	27	53	38	40.6	71.1	-28.6	-30.5

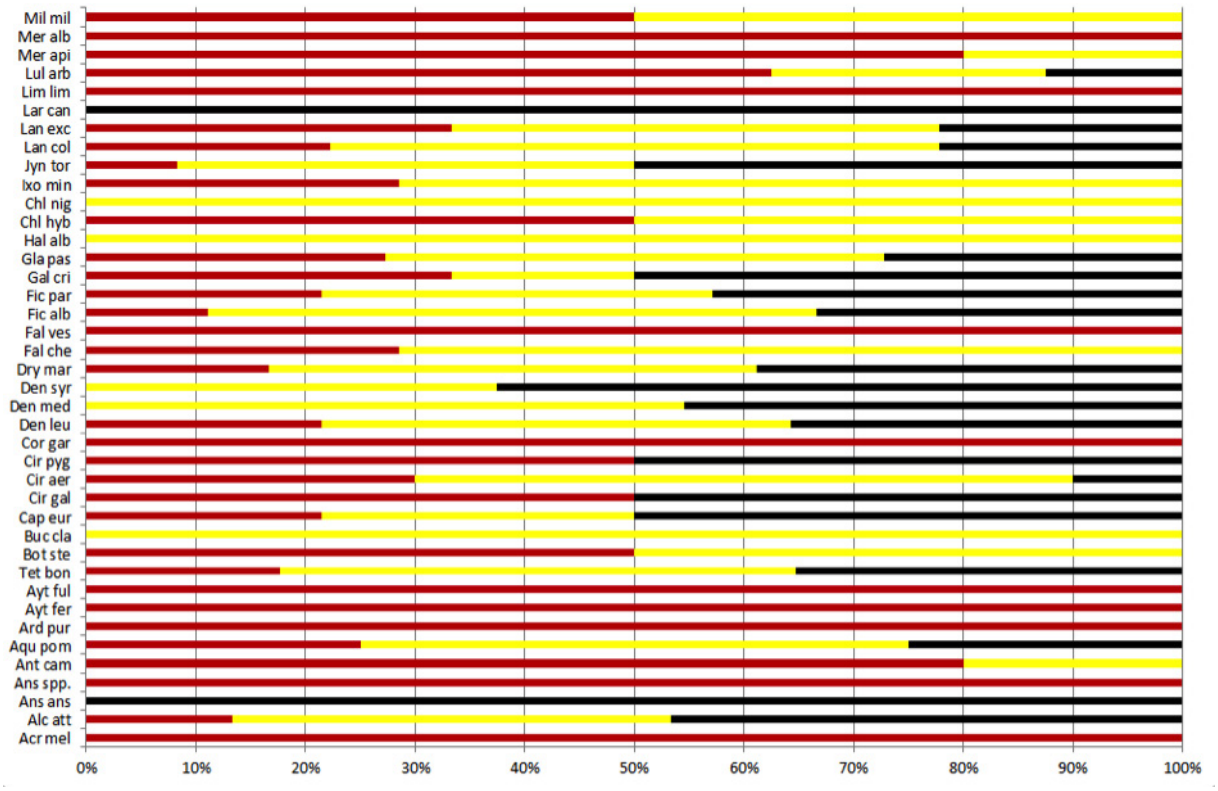
Haliaeetus albicilla	4	3.5	12	4	33.3	87.5	14.3	-54.2
Circus aeruginosus	185	245	1250	450	14.8	54.4	-24.5	-39.6
Circus pygargus	1.5	14	27.5	55	5.5	25.5	-89.3	-20.0
Milvus milvus	8.5	12	17.5	17	48.6	70.6	-29.2	-22.0
Milvus migrans	8	22.5	8	30	100.0	75.0	-64.4	25.0
Aegolius funereus	1307.5	1220	1600	1600	81.7	76.3	7.2	5.5
Glaucidium passerinum	1540	1663.5	1750	2200	88.0	75.6	-7.4	12.4
Otus scops	12.5	22	60	60	20.8	36.7	-43.2	-15.8
Strix uralensis	1047.5	909.5	1950	1200	53.7	75.8	15.2	-22.1
Bubo bubo	170.5	176	350	350	48.7	50.3	-3.1	-1.6
Streptopelia turtur	9225	6995.5	22500	22500	41.0	31.1	31.9	9.9
Coracias garrulus	0.5	9	0.5	9	100.0	100.0	-94.4	0.0
Merops apiaster	449	581	1000	1000	44.9	58.1	-22.7	-13.2
Alcedo atthis	479.5	363	1000	1000	48.0	36.3	32.1	11.7
Jynx torquilla	3372.5	4467	11500	11500	29.3	38.8	-24.5	-9.5
Picoides tridactylus	1427.5	1316	1900	1900	75.1	69.3	8.5	5.9
Picus canus	2060	1693	3400	3400	60.6	49.8	21.7	10.8
Dendrocopos medius	3210	2433	6100	6100	52.6	39.9	31.9	12.7
Dendrocopos leucotos	2795	2088.5	4250	4250	65.8	49.1	33.8	16.6
Dendrocopos syriacus	245.5	266.5	2000	2000	12.3	13.3	-7.9	-1.1
Dryocopus martius	2090	2331.5	5500	5500	38.0	42.4	-10.4	-4.4
Falco vespertinus	3	46.5	5	60	60.0	77.5	-93.5	-17.5
Falco peregrinus	76	35.5	125	36	60.8	98.6	114.1	-37.8
Falco cherrug	15.5	26.5	42	35	36.9	75.7	-41.5	-38.8
Lanius collurio	17900	28004	97500	104000	18.4	26.9	-36.1	-8.6
Lanius minor	105	264.5	500	600	21.0	44.1	-60.3	-23.1
Lanius excubitor	102.5	174.5	650	600	15.8	29.1	-41.3	-13.3
Lullula arborea	465	800	2250	3300	20.7	24.2	-41.9	-3.6
Galerida cristata	218.5	868	2500	4500	8.7	19.3	-74.8	-10.5
Riparia riparia	1381	3081.25	7500	15000	18.4	20.5	-55.2	-2.1
Acrocephalus melanopogon	12.5	18	15	20	83.3	90.0	-30.6	-6.7
Sylvia nisoria	6386.5	5135.5	15000	15000	42.6	34.2	24.4	8.3
Luscinia svecica	8	-	8	-	100.0	-	-	-
Muscicapa striata	9375	15700	115000	50000	8.2	31.4	-40.3	-23.2
Ficedula albicollis	48250	53420	110000	95000	43.9	56.2	-9.7	-12.4
Ficedula parva	10975	13900	20000	20000	54.9	69.5	-21.0	-14.6
Phoenicurus phoenicurus	1848	5628	3000	12500	61.6	45.0	-67.2	16.6
Monticola saxatilis	0	15	0	22	-	68.2	-100.0	-68.2
Saxicola rubicola	9030	14358.5	30000	50000	30.1	28.7	-37.1	1.4
Anthus campestris	48	165	110	300	43.6	55.0	-70.9	-11.4

Legenda
CHVU 2012 – stredná hodnota populácie zistenej v rámci monitoringu v ŠF Vtáky v rokoch 2010 – 2012 v celej sústave CHVU (v pároch)
CHVU 2003 – stredná hodnota populácie uvedená v rámci vedeckého návrhu sústavy CHVU v celej sústave CHVU (v pároch)
SR 2012 – aktuálny stav populácie druhu na národnej úrovni v pároch (Černecký 2014 a iné zdroje, viď nižšie)
SR 2003 – stav populácie uvádzaný na národnej úrovni vo vedeckom návrhu sústavy CHVU v r. 2003 (v pároch)
pokrytie CHVU 2012 – % podiel národnej populácie nachádzajúcej sa v rokoch 2010-2012 podľa monitoringu ŠF Vtáky v sústave CHVU
pokrytie CHVU 2003 – % podiel národnej populácie nachádzajúcej sa v čase vydania vedeckého návrhu v CHVÚ
zmena v CHVU – uvádza percentuálnu zmenu celkového počtu populácie v CHVU v r. 2012 v porovnaní so základným počtom v r. 2003 uvedeným vo vedeckom návrhu
zmena pokrytia – rozdiel v % pokrytí populácie medzi rokom 2012 a 2003
[1)] – zimujúce populácie

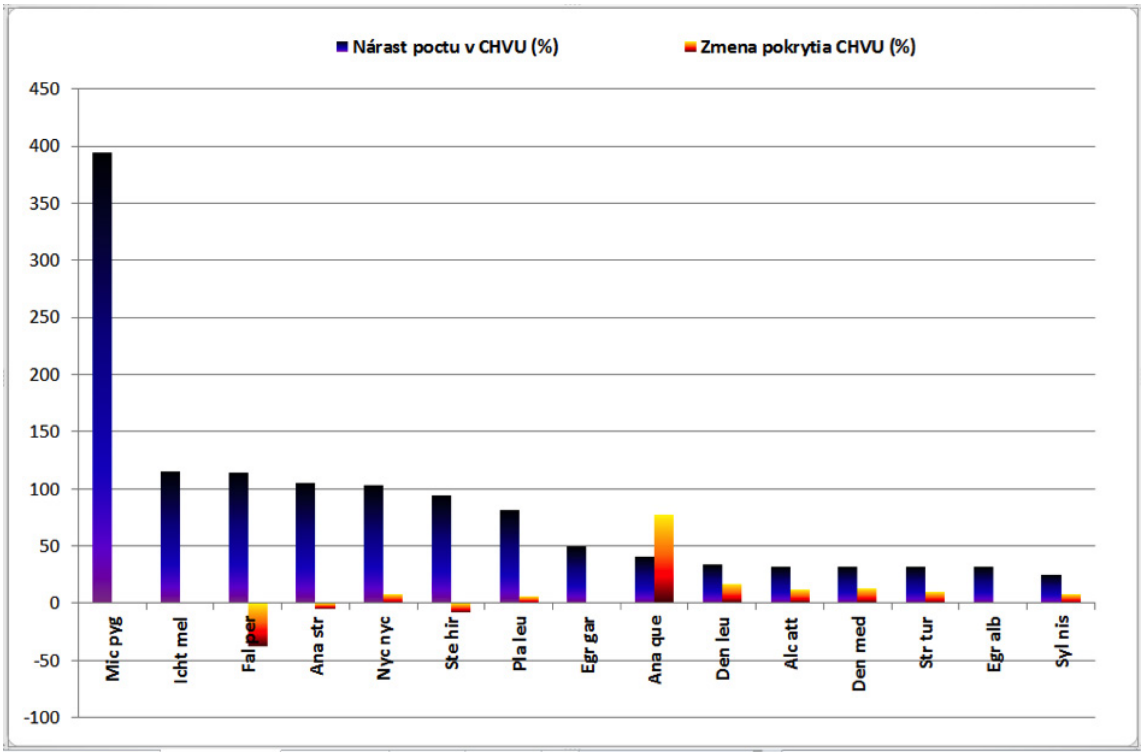
Obr. 1. Trendy druhov v jednotlivých CHVÚ (percentuálne zobrazenie podielu počtu území – kde je predmet ochrany – v ktorom dosiahol druh nárast, pokles, stabilný trend alebo bol neistý). Sú zoradené podľa toho, ktoré druhy pribúdali v najväčšom počte území, pokračovanie na obr. 2

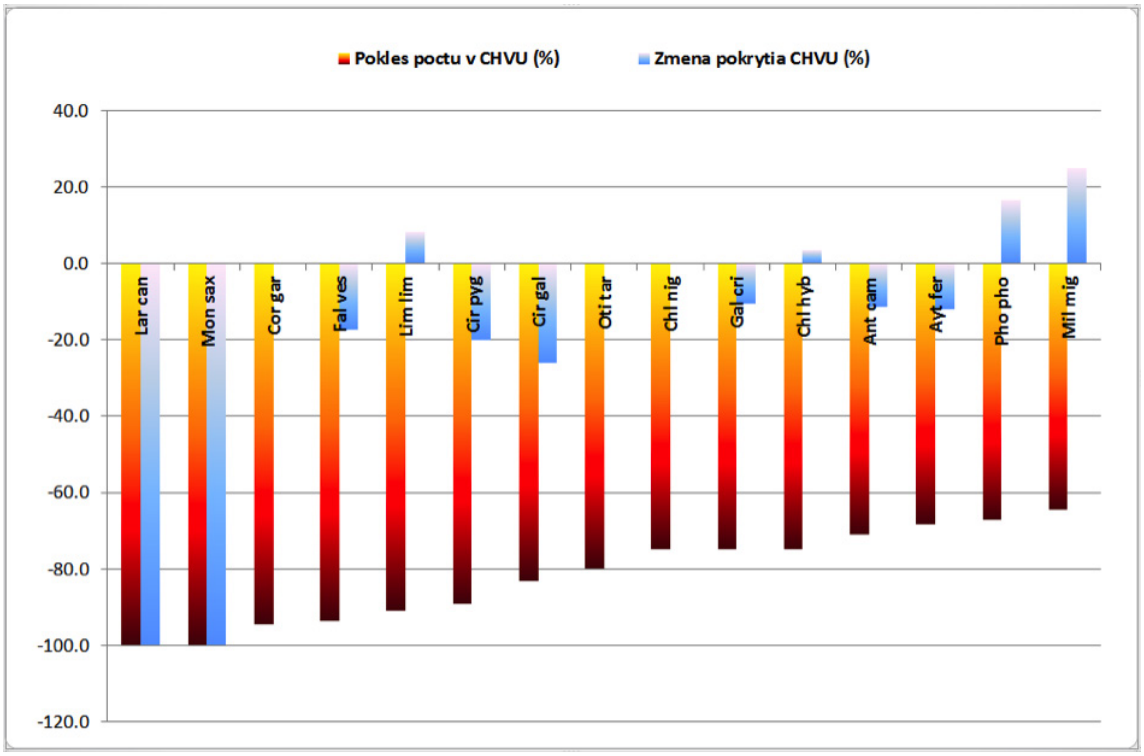
Obr. 2. Trendy druhov v jednotlivých CHVÚ (percentuálne zobrazenie podielu počtu území – kde je predmet ochrany – v ktorom dosiahol druh nárast, pokles, stabilný trend alebo bol neistý). Táto tabuľka je pokračovaním obr. 1

Obr. 3. Pätnásť najviac pribúdajúcich druhov (pomer nárastu celkového počtu oproti 2003 a zmena pokrytia národnej populácie v % oproti 2003)

Obr. 4. Pätnásť najviac ubúdajúcich druhov (pomer poklesu celkového počtu oproti 2003 a zmena pokrytia národnej populácie v % oproti 2003)

7. SÚHRNNÉ ZHODNOTENIE ZMIEN POPULÁCIE VTÁCTVA V ÚZEMIACH ZAHRNUTÝCH DO SÚSTAVY CHVÚ

Monitoring vtáctva bol v rámci projektu ŠF Vtáky realizovaný v celkovo 35 územiach, ktoré neboli súčasťou Bratislavského kraja a zhodnotenie zmien populácie za rok 2010 – 2012 bolo detailne uskutočnené v 36 územiach, kde bolo zahrnuté aj CHVÚ Sysľovské polia, ktoré do Bratislavského kraja patrí celé. V 5 územiach (Čergov, Chočské vrchy, Levočské vrchy, Slovenský raj a Špačinsko – nižnianske polia) sa monitoring neuskutočnil, kedže v čase začiatku monitoringu ešte nebolo jasné, či budú vyhlásené za CHVÚ. Okrem toho aj v niektorých územiach, ktoré už v čase začiatku monitoringu sústavy CHVÚ (resp. jeho prípravy) boli za CHVÚ vyhlásené, sa nerealizoval monitoring všetkých druhov, ktoré boli predmetom ochrany chránených vtáčích území. Niekde to bolo obmedzené zadaním monitoringu, inde nedostatkom expertov na monitorované druhy v území, a tak aj napriek snahe o rozbehnutie monitoringu všetkých druhov, sa v niektorých územiach podarilo podchytiť len vybrané druhy. Obzvlášť ťažká pri realizácii monitoringu bola v tomto situácia vo väčších a prevažne zalesnených územiach (najmä v CHVÚ Laborecká vrchovina, CHVÚ Muránska planina – Stolica, CHVÚ Nízke Tatry, CHVÚ Slovenský kras, CHVÚ Tatry). Naopak nie vo všetkých územiach, ktoré boli vyhlásené za CHVÚ ako posledné (vyššie uvedených päť území) sa nerealizoval v rokoch 2010 – 2012 žiaden monitoring vtáctva. V CHVÚ Špačinsko – nižnianske polia je predmetom ochrany len jeden druh – sokol tároh, ktorého populácia je monitorovaná na celonárodnej úrovni každoročne a výsledky monitoringu sú organizáciou Ochrana dravcov na Slovensku uverejňované každoročne. Obdobne aj v CHVÚ Chočské vrchy je dlhodobo zabehnutý monitoring niektorých druhov dravcov, ktoré sú tu predmetom ochrany, ako je orol skalný alebo sokol sťahovavý. U týchto druhov bola v území monitorovaná celá ich hniezdna populácia. Aj u iných druhov boli z monitorovaného obdobia dostupné údaje a to predovšetkým u vzácnejších druhov, ako je tetrov alebo hlucháň, kde k dobrovoľnému zberu údajov pre svoje vlastné potreby prispeli ako ornitológovia aktívny v územiach, tak miestne poľovnícke združenia. Najhoršie boli v období rokov 2010-2012 poznané populácie vtáctva v CHVÚ Čergov a CHVÚ Slovenský raj, kde okrem populácií dravcov (napr. sokol sťahovavý a orol skalný) neboli sledované populácie prakticky žiadnych druhov. V Levočských vrchoch bola rovnako monitorovaná celá populácia orla skalného a prostredníctvom členov Slovenskej ornitologickej spoločnosti/BirdLife Slovensko aj časť populácie kuvička vrabčieho a pôtika kapcavého a takmer celá chrapkáča poľného. Populácie vtáctva, ktoré sú predmetom v sústave CHVÚ na Slovensku, hodnotíme za celú národnú sústavu, pretože údaje o niektorých vtáčích druhoch sa nepodarilo získať ani v CHVÚ, kde sa realizoval cielený monitoring ŠOP SR v rokoch 2010 – 2012. Naopak, v niektorých územiach, kde sa síce vtáky v rámci projektu ŠF Vtáky nemonitorovali, ale boli aspoň o časti (niekedy o väčšine) druhov k dispozícii spoľahlivé údaje z iných monitoringov.

Spolu za všetky CHVÚ na Slovensku bolo hodnotených 587 predmetov ochrany, resp. významných vtáčích druhov sa v nich vyskytujúcich. Z nich bol hodnotený expertmi na úrovní území trend ako stabilný u 229 (39 %), ako rastúci u 49 (8 %), ako klesajúci u 152 (26 %) a ako neznámy u 155 (26 %). Neznámy trend pritom nebol hodnotený nielen u druhov, ktoré sa nemonitorovali, ale aj u druhov, kde sa nepodarilo získať dostatočné množstvo údajov na kvalifikované zhodnotenie stavu. Okrem štyroch území, ktoré boli vyhlásené neskôr (Čergov, Chočské vrchy, Levočské vrchy a Slovenský raj), bol vysoký podiel neznámych trendov hodnotený aj u ďalších území. Väčšina z nich sa nachádzala na východnom Slovensku v oblasti Košíc (Slanské vrchy, Košická kotlina) a na Gemeri (Muránska planina – Stolica, Slovenský kras), čo poukazuje na nedostatočné kapacity expertov v týchto územiach. Preto pri dalšom monitoringu bude potrebné vyvinúť obzvlášť veľké úsilie na riadne zmonitorovanie populácií v týchto územiach aj v spolupráci s expertmi z iných regiónov, ak sa nepodarí nájsť dostatok síl z miestnych osôb. Tento problém je tu dlhodobý aj pri iných monitoringoch. Napríklad pri zimnom sčítaní vodného vtáctva, ktoré patrí medzi monitoringy vtáctva s najväčším pokrytím lokalít na Slovensku, patrí Gemer a oblasť Košíc (mimo rieky Hornád) medzi dlhodobo najhoršie pokryté regióny (Slabeyová et al. 2011).

Zo zhodnotenia trendov v jednotlivých územiach je zaujímavý rozdiel medzi hodnotením na národnej úrovni a na lokálnej úrovni v jednotlivých CHVÚ. Kým na národnej úrovni bol u sledovaných druhov zistený klesajúci trend u najvyššieho počtu druhov (40 %), tak na lokálnej úrovni bol u najvyššieho počtu predmetov ochrany hodnotený trend ako stabilný (39 %). Táto disproporcia je spôsobená tým, že u území s veľkými populáciami vtákov (napr. CHVÚ Nízke Tatry alebo Strážovské vrchy) boli zistené vo vyššej miere negatívne trendy a to následne ovplyvnilo aj zhodnotenie na národnej úrovni. Na druhej strane to zas poukazuje na veľmi rozdielnu situáciu v jednotlivých CHVÚ. Na hodnotenie

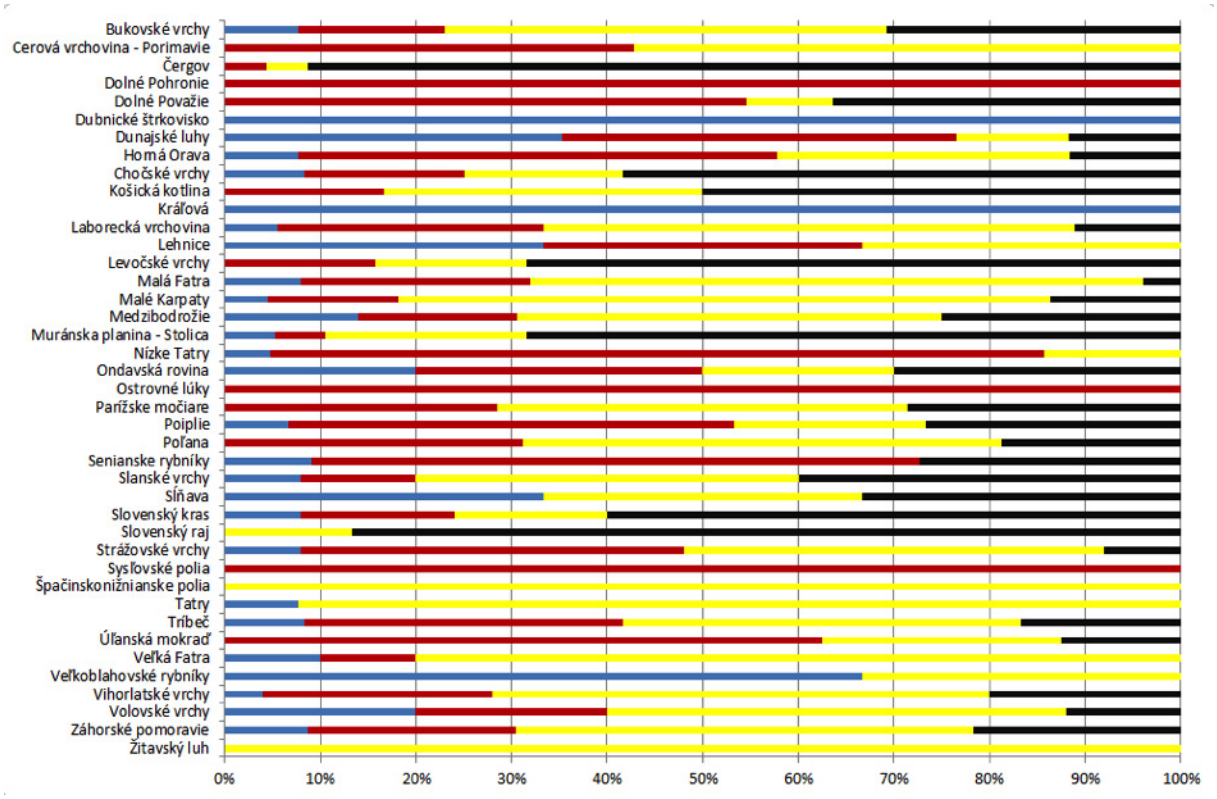
efektivity ochrany prírody tak je nevyhnutné zohľadňovať nielen zmeny populácií v celej sústave CHVÚ, ale je potrebné samostatne analyzovať aj zmeny v populáciách vtáctva v jednotlivých CHVÚ (obr. 1).

Celkovo pri zhodnotení zmien populácií vtáctva v sústave CHVÚ za posledných 10 rokov možno badať niekoľko protirečivých tendencí (obr. 2). V územiach, kde sú predmetom ochrany predovšetkým vodné vtáky, je prevažujúci stav populácií buď stabilný alebo rastúci (Dubnické štrkovisko, Kráľová, Sĺňava, Veľkoblahovské rybníky, Žitavský luh). Toto je dôsledkom prijatých aktívnych manažmentových opatrení alebo dôsledkom efektívnej ochrany hniezdnych biotopov vodného vtáctva (litorálnej vegetácie, hniezdnych ostrov a pod.). Z tohto je však výnimkou situácia v CHVÚ Senianske rybníky, kde až na niekoľko druhov populácia väčšiny ubúda a to v dôsledku toho, že na viacerých rybníkoch rybničnej sústavy sa nepodarilo napriek snahe udržať hniezdne biotopy v dostatočnej miere a prednosť tu dostalo intenzívne rybné hospodárstvo. Pozitívne trendy u niektorých druhov na Senianskych rybníkoch však poukazujú, že prijaté manažmentové opatrenia môžu situáciu zvrátiť aj tu.

Územia, v ktorých prevažujúcimi biotopmi sú poľnohospodársky využívané pozemky (alebo potravné biotopy vtákov, ktoré sú v týchto predmetom ochrany od nich závislé), naopak ukazujú obzvlášť na západnom Slovensku negatívne trendy (obr. 2). V niektorých je situácia dokonca tak zlá, že prudko ubúdajú všetky predmety ochrany a to predovšetkým dôsledkom hospodárenia územia v území, ktoré by významnejšie zohľadňovalo záujmy ochrany prírody (CHVÚ Ostrovné lúky, CHVÚ Sysľovské polia). Celkovo je však v územiach, ktorých predmetom ochrany sú na západnom Slovensku poľnohospodárske druhy, situácia zlá až katastrofická (druhy, ktoré sú na Slovensku naviazané len na tieto územia, ako drop, krakľa alebo sokol kobcovitý sú na Slovensku na pokraji vyhynutia). Okrem dvoch uvedených území negatívne trendy prevládajú aj v CHVÚ Dolné Pohronie, CHVÚ Dolné Považie, CHVÚ Poiplie a CHVÚ Úľanská mokraď. Opačným príkladom nížinných území, kde predmetom ochrany sú poľnohospodárske druhy, sú územia na východnom Slovensku (CHVÚ Medzibodrožie a CHVÚ Ondavská rovina). V týchto územiach sú prevládajúcimi pozitívne a stabilné trendy predmetov ochrany, kde obzvlášť v prípade Medzibodrožia k relatívne pozitívnemu stavu prispieva aj zachovanie veľkých rozlôh trávnych porastov a pasienkov v porovnaní s inými nížinnymi územiami na Slovensku. V budúcnosti preto bude potrebné, aby pri praktických ochranárskych aktivitách sa inštitúcie aktívne v ochrane prírody zamerali na zlepšenie podmienok pre hniezdenie vtáčích druhov v týchto územiach a aby územia na východnom Slovensku neboli jediným pozitívnym príkladom (alebo aby sa situácia nezvrátila aj tu). Vo väčšine prípadov sú predmetom ochrany v týchto územiach druhy, ktoré sa na Slovensko rozšírili až druhotne s príchodom poľnohospodárstva. Tieto druhy sú však pod enormným tlakom aj v jadre ich rozšírenia. Napríklad v stredoázijských stepiach po desaťročiach úpadku dochádza k opätovnej obnove poľnohospodárskej intenzívnej výroby a to v dôsledku rastu susednej Číny. Viaceré z druhov tak v jadre svojho areálu nenachádzajú vhodné podmienky pre prežívanie. Takýmto príkladom je populácia sokola rároha u nás viazaná práve na nížinné územia a predhoria, ktorej veľkosť slovenskej populácie je porovnateľná s populáciou v mnohonásobne väčšom území európskej časti Ruska (BirdLife International 2004).

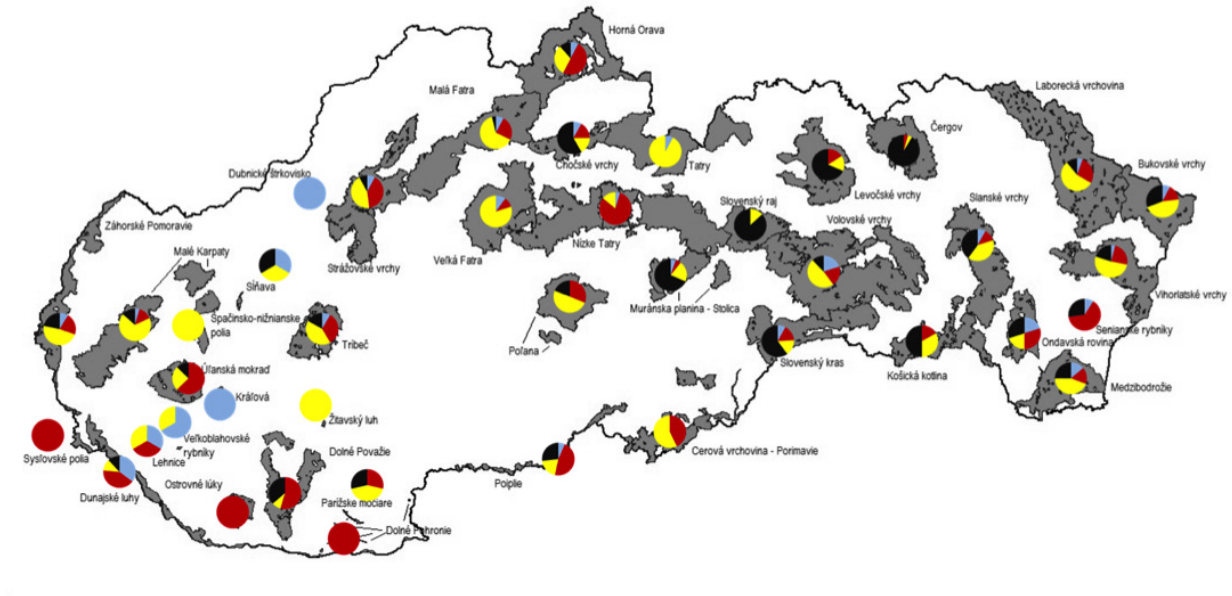
V prípade horských CHVÚ (a to aj území stredných a vyšších polôh) vo všeobecnosti prevažovali pozitívne a stabilné trendy predmetov ochrany nad negatívnymi. Výnimkou z tohto boli CHVÚ Horná Orava a CHVÚ Nízke Tatry (obr. 2). Obzvlášť markantná je negatívna situácia čo sa vtáčích trendov týka v CHVÚ Nízke Tatry pri porovnaní s CHVÚ Tatry. V CHVÚ Tatry bol u všetkých predmetov ochrany v území zistený stabilný alebo pozitívny trend populácií. Naopak v Nízkych Tatrách vo väčšine prípadov prevažoval negatívny trend (a to so zohľadnením zmeny populácií po vylúčení vplyvu zmeny hraníc oproti vedeckému návrhu). Tento diametrálny rozdiel v zmenách populácií je spôsobený rozdielnymi lesohospodárskymi praktikami v týchto územiach. Kým v CHVÚ Tatry sa až na niektoré prípady od veľkoplošného spracovania kalamít lykožrúta a niekde aj veterných kalamít ustúpilo, tak v prípade CHVÚ Nízke Tatry bol zvolený opačný prístup. Tento prístup pri odstraňovaní kalamít tu bol uplatňovaný až do krajnosti, pričom vznikli v niektorých častiach CHVÚ veľmi rozsiahle holoruby bez prítomnosti nielen fragmentov lesov ale aj akýchkoľvek stromov ponechaných na dožitie. Dôsledkom toho je zaznamenaný pokles aj u relatívne plastických lesných druhov akými je pôtik kapcavý. V Nízkych Tatrách tak ubudli za posledných desať rokov všetky lesné druhy s výnimkou tetrova hoľniaka a orla skalného, ktorým však zväčšenie odlesnených plôch tiež môže vyhovovať len dočasne.

Obr. 1. Znázornenie populačných trendov jednotlivých vtáčích druhov v CHVÚ Slovenska

Legenda: modrá – rastúci trend, červená – klesajúci trend, žltá – stabilný stav, čierna – neistý trend

Obr. 2. Diagramy percentuálneho zobrazenia trendov druhov, ktoré sú predmetom ochrany v CHVÚ Slovenska

Legenda: modrá – rastúci trend, červená – klesajúci trend, žltá – stabilný stav, čierna – neistý trend

8. ZÁVER

Monitoring vtáctva na Slovensku má dlhodobú tradíciu a v porovnaní s inými postkomunistickými krajinami aj širokú základňu expertov. Vďaka tomu sú na Slovensku už desaťročia realizované sčítania vodného vtáctva, sčítania rôznych druhov dravcov, ale aj sčítania bežnejších druhov. Táto široká báza údajov pomohla relatívne rýchlej príprave vedeckého návrhu sústavy CHVÚ v r. 2003 (Rybanič et al. 2003, 2004). Pre potreby aktuálneho zhodnotenia stavu populácií a potreby posudzovania zámerov a efektivity ochrany prírody, ktoré vyžaduje Smernica o vtákoch však už tento starší zabehnutý systém monitoringu nespĺňal niektoré nároky. Na vyplnenie medzier v poznatkoch a zhodnotenie aktuálneho stavu vtáčích populácií tak bol zameraný projekt „Spracovanie podkladov pre zabezpečenie priaznivého stavu výberových druhov vtákov a ich biotopov v CHVÚ – 1. etapa“ (kód ITMS: 24150120010), skrátene aj „ŠF Vtáky“, podporený v rámci Operačného programu Životné prostredie, v rámci ktorého začal monitoring vtáctva v r. 2010.

Monitoring vtáctva v rámci ŠF Vtáky priniesol v rámci sústavy CHVÚ pre niektoré druhy zatiaľ najpresnejšie údaje o veľkosti populácií. Napríklad len počty bodových transektov v sústave CHVÚ pre druhy ako je muchárik bielokrký (402) niekoľkonásobne prevýšili počty sledovaných transektov v rámci sčítania bežných druhov vtáctva (112), ktoré na celom území Slovenska vrátane CHVÚ takisto monitoruje početnosť muchárika od r. 2005. Podobne dobré údaje boli získané aj u iných druhov. Len u 14 druhov (17,3 % zo všetkých 81 sledovaných) bolo množstvo údajov získaných v rámci projektu ŠF Vtáky hodnotené ako nedostatočné. Celkovo u 20 druhov (24,7 %) bolo možné konštatovať, že druhy boli dostatočne sčítané a u 47 (58 %) druhov výsledky dovoľujú povedať, že druhy boli dobre zmapované. U niektorých vzácnych druhov (chavkoš nočný, volavka purpurová, sokol kobcovitý, krakľa belasá, čajka čiernohlavá a iné.) sa v rámci realizovaného monitoringu podarilo zmonitorovať celú národnú populáciu skúmaných druhov.

Spomedzi sledovaných druhov u 21 druhov bola v porovnaní s obdobím prípravy vedeckého návrhu (Rybanič et al. 2003) zistená na národnej úrovni stabilná početnosť, nárast u 11 druhov a pokles u 40 druhov. U 8 z týchto druhov klesla početnosť o viac ako 80 % a to u skaliara pestrého, čajky sivej, krakle belasej, sokola kobcovitého, brehára čiernochvostého, kane popolavej, hadiara krátkoprstého a dropa veľkého. U niektorých druhov naopak početnosť niekoľkonásobne narástla pri porovnaní rokov 2003 a 2010 – 2012. Takýmito príkladmi je čajka čiernohlavá, kačica chripľavka, rybár riečny. Vysoký počet ubúdajúcich druhov na národnej úrovni bol značne ovplyvnený nepriaznivým stavom biotopov v niektorých najväčších chránených vtáčích územiach (napr. Nízke Tatry), ktoré tak ovplyvnili celkové výsledky v dôsledku vyššej váhy početnosti, ktoré má ubúdajúca populácia v týchto územiach na národnej úrovni. Pri zhodnotení trendov na lokálnej úrovni, teda trendov druhov, ktoré sú predmetom ochrany v jednotlivých CHVÚ, bola situácia mierne odlišná. Z hodnotených 587 predmetov ochrany bol hodnotený expertmi na úrovní území trend ako stabilný u 229 (39 %), ako rastúci u 49 (8 %), ako klesajúci u 152 (26 %) a ako neznámy u 155 druhov (26 %). Napriek tomu, že prevažujú odhady stabilných trendov, aj skupina druhov klasifikovaných je rozsiahla. Preto bude potrebné, aby sa opatrenia navrhované na ochranu území vo vyššie uvedených textoch aj premietli do praxe. Takto sa môže zvrátiť negatívny trend u druhov, ktoré dnes ubúdajú, a ktoré sú nielen predmetom ochrany podľa európskej legislatívy, ale aj symbolom slovenskej prírody ako je hlucháň hôrny alebo tetrov hoľniak. Efektivitu ochranárskych opatrení sa v poslednom desaťročí podarilo naopak preukázať u viacerých uvedených druhov ako je napríklad čajka čiernohlavá, rybár riečny alebo niektoré druhy dravcov.

9. LITERATÚRA

Áč P. & Bohuš M. 1990: Prvé dokumentované hniezdenie beluše malej na Podunajsku. – Živa 4, 183 – 185.

Áč P. 1999: Vtáčie hniezdne spoločenstvo umelého ostrova na vodnom diele Gabčíkovo. – Živa 47 (3): 131 – 132.

Acevedo M. A. & Villanueva-Rivera L. J. 2006: Using automated digital recording systems as effective tools for the monitoring of birds and amphibians. – Wildlife Society Bulletin 34: 211-214.

Alves J. A., Lourenço P. M., Piersma T., Sutherland W. J. & Gill J. A. 2010: Population overlap and habitat segregation in wintering Black-tailed Godwits Limosa limosa. – Bird Study 57: 381-391.

Ambros M. 2008: Stav poznania rozšírenia sysľa pasienkového (*Spermophilus citellus*) na Slovensku v rokoch 1996 až 2008. – Lynx n.s., Praha 39 (2): 219-233.

Anonymus 1859: Verzeichniss der dem Pressburger Verwaltungs-Gebiete angehörigen insektenfeindlichen Vögel. – Mittheilungen des ungarischen Forstvereines, Neue Folge 1(1-2): 136-139.

Aymí R. & Gargallo G. 2006: Barred Warbler. – Pp.: 694-695. In: del Hoyo, J., Elliot, A. & Christe, D. A. (eds) Handbook of the Birds of the World. Vol 11. Old World Flycatcherst to Old World Warblers. – Lynx Edicions, Barcelona.

Babó T. 1977: Príspevok k nidobiológii bociana bieleho (*Ciconia ciconia*) v okrese Nitra a blízkom okolí. – Vlastivedný zborník Západné Slovensko 4: 37-38

Babó T. 1981: Doklad o výskyte šašiniarika tenkozobého (*Lusciniola melanopogon* Temm.) na Chránenom nálezisku – Parížske močiare a niekoľko ornitologických poznámok. – Spravodajca Oblastného nitrianskeho múzea, Nitra 1981: 49-56.

Babó T. 1983: Príspevok k avifaune Gedrianskych mokrých lúk na strednom toku rieky Žitavy. – Muzeálny spravodaj. Západoslovenské múzeum Trnava 1983: 9 – 16.

Babó T. 1985: Príspevok k rozšíreniu bociana bieleho (*Ciconia ciconia*) v okrese Nitra v roku 1984. – Rosalia (Nitra) 2: 265-272

Babó T. & Kaňuščák P. 1979: Vtáky (Aves) Chráneného náleziska Sedlisko a jeho okolia. Západné Slovensko. – Vlastivedný zborník múzeí Západoslovenského kraja, Obzor, Bratislava 6: 234-253.

Balát F. 1963: Ptačí fauna Žitného ostrova. Biologické práce 9/7. – Vydavateľstvo SAV, Bratislava.

Balát F. 1965: Z ornitologických exkursí na Žitný ostrov v roce 1964. – Zprávy MOS 2: 24–27.

Baláž E. 2013: Definovanie priaznivého stavu hlucháňa hôrneho (*Tetrao urogallus*) v CHVÚ Tatry. Ms. [Definícia priaznivého stavu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Baláž M. 2008: Štruktúra hniezdneho spoločenstva hornej hranice lesa v oblasti Národnej prírodnej rezervácie Osobitá, Západné Tatry. – Tichodroma 20: 87 – 95.

Baláž M. 2013: Definovanie priaznivého stavu lelka lesného (*Caprimulgus europaeus*) v Chránenom vtáčom území Nízke Tatry. Ms. [Definícia priaznivého stavu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Baláž M. & Balážová M. 2012: Diversity and abundance of bird communities in three mountain forest stands: effect of the habitat heterogenity. – Polish Journal of Ecology 60: 617–622.

Baláž M. & Kocian Ľ. 2006: Vtáčie spoločenstvá horského zmiešaného lesa oravskej strany Západných Tatier. – Zborník Oravského múzea 23: 195-208.

Bališ M. 1972: Príspevok k avifaune Tatranského národného parku. – Ochrana prírody 6: 171-178.

Balla M. 2008: Hniezdenie lyžičiara bieleho (*Platalea leucorodia*) v Medzibodroží (JV Slovensko). – Tichodroma 20: 68.

Balla M. 2009: Nárast početnosti včelárika zlatého (*Merops apiaster*) v oblasti Východoslovenskej roviny. – Tichodroma 21: 77-78.

Balla M., Danko Š., Pačenovský S., Repel M., Riník M., Sabo P., Šimková A. & Uhrín J. 2010: Program starostlivosti pre Chránené vtáčie územie Senianske rybníky. [Vypracovaný návrh programu starostlivosti; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Balla M. & Hrinko Ľ. 2010: Ročný monitoring vodného vtáctva na území rybničnej sústavy Iňačovce-Senné a priľahlej Národnej prírodnej rezervácie Senné rybníky (V Slovensko). – Tichodroma 22: 67-73.

Balthasar V. 1934: Ptactvo lužních lesů slovenského Podunají. – Bratislava, časopis učené společnosti Šafaříkovy (Bratislava) 8(3): 189-215.

Barčák C. 1999: Výskyt bociana bieleho a čierneho v CHKO Malé Karpaty. – Natura Carpatica 40: 309-314

Bauer Z. & Tichý J. 1963: Rozšíření dravců v severní části východního Slovenska. – Zoologické listy 12: 19-24.

Benko Š. 2000: Avifauna Dubnického štrkoviska 1999 – 2000. – Chránené územia Slovenska 46: 18 – 19.

Benko Š. 2006: Hniezdenie čajkovitých vtákov na Hrušovskej zdrži v rokoch 2001 – 2006. – Vtáky, 13, 4, 6-7.

Benko Š. 2011: Hrdzavka potápavá. Pozorovanie z 1.6.2011 z lokality Adamov – SOS/BirdLife Slovensko/RPS/UZ SAV, Bratislava, online databáza Aves Symfony Online (http:// http://aves.vtaky.sk/).

Benko Š. & Chudý A. 2011: Chránené vtáčie územie Dubnické štrkovisko. – Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko. Bratislava.

Beran V., Horák P., Škorpíková V. & Horal D. 2010: Vývoj hnízdní populace rároha velkého (*Falco cherrug*) v České republice v letech 1999-2010. – Crex 30, 76-94.

Beran V., Hlaváč V. & Bělka T. 2009: Development of the Peregrine and Saker Falcon populations in the Czech Republic in the last 30 years, 757-764. – In: Sielicky J. & Mizera T. (eds), Peregrine Falcon Populations – status and perspectives in the 21st Century. Turul – Poznań University of Life Sciences Press, Warsaw–Poznań.

Binder P. 1984: Rozšírenie bociana bieleho (*Ciconia ciconia*) v okrese Dunajská Streda a Komárno. – Muzejný Spravodajca Západoslovenského múzea. Trnava – prír.: 46-48.

BirdLife International 2004: Birds in Europe: populations, estimates, trends and conservation status. – BirdLife Conservation Series No. 12, Cambridge, UK..

BirdLife International 2012. *Dendrocopos leucotos.* – In: IUCN 2014. IUCN Red List of Threatened Species. Version 2014.1. <www.iucnredlist.org>. Downloaded on 12 June 2014.

BirdLife International 2014: Species factsheet: Coturnix coturnix. – Downloaded from http://www.birdlife.org on 22/04/2014.

BirdLife International 2014: Species factsheet: *Crex crex*. – Downloaded from http://www.birdlife.org on 22/04/2014.

BirdLife International 2015: European Red List of Birds. – Luxembourgh. Office for Official Publications of the European Communities.

Blume D. 1993: Die Bedeutung von Alt- und Totholz für unsere Spechte. – Beih. Veröff. Naturschutz Landschaftspflege Bad.-Württ. 67: 157–162.

Bohačík L 1970: Hniezdenie včelára obyčajného (*Pernis apivorus* L.) v pohorí Malej Fatry. – Ochrana fauny 4(1): 35–37.

Bohuš M. 1990: K hniezdeniu a ochrane krakle belasej. – Živa 38 (1): 38–39.

Bohuš M. 1993: Porovnanie dvoch ornitocenóz porastov rozdielneho zloženia v inundačnom území Dunaja. – Tichodroma 5: 57 – 66.

Bohuš M. 1996: Orliak morský (*Haliaeetus albicilla*) v Podunajsku – súčasný stav a perspektívy. – Buteo 8: 103-108.

Bohuš M. (ed.): Problémy ochrany orliaka morského na Ramsarskej lokalite Dunajské luhy. – In: Kadlečík, J., (ed.) 1997: Starostlivosť o mokrade na Slovensku SAŽP Banská Bystrica: 141 – 146.

Bohuš M. 2002: On breeding biology of the Roller (*Coracias garrulus*) in the Komárno town surroundings (SW Slovakia, Danubian basin). – Sylvia 38: 51–59.

Bohuš M. 2006: Stav populácie krakle belasej Coracias garrulus na juhozápadnom Slovensku v roku 2006. Pp.: 22. – In: KROPIL R. (ed.): Zborník abstraktov zo 17. a 18. stredoslovenskej ornitologickej konferencie s medzinárodnou účasťou „Aplikovaná ornitológia 2005 a 2006". TU Zvolen a ŠOP SR Banská Bystrica.

Bohuš M. 2007: Hniezdenie krakle belasej (*Coracias garrulus*) na juhozápadnom Slovensku v rokoch 2001 – 2006. – Tichodroma 19: 11 – 16.

Bohuš M. 2008: Hniezdne dutiny krakle belasej (*Coracias garrulus*) na poslednom známom hniezdisku na Slovensku. – Tichodroma 20: 13-20.

Bohuš M. 2011a: Hniezdenie a výskyt krakle belasej (*Coracias garrulus*) na juhozápadnom Slovensku v rokoch 2007 – 2011. – Tichodroma 23: 13-20.

Bohuš M. 2011b: Ornitocenózy pásových porastov drevín poľnohospodárskej krajiny v Chránenom vtáčom území Dolné Považie. – Tichodroma 23: 57 – 66.

Bohuš M. 2013: Hniezdna ornitocenóza vŕbovo topoľového lesa inundačného územia Dunaja pred a po zmene vodného režimu. – Tichodroma 25: 56 – 66.

Bohuš M., Baloghová A., Ilavský J. & Kalúsová E. 1999: Príspevok k poznaniu ornitocenóz vybraných lesných porastov inundačného územia Dunaja. – Tichodroma 12: 61-91.

Bohuš M., Lengyel J. & Rác P. 2009: The White-tailed Eagle (*Haliaeetus albicilla*) in Slovakia. – In Probst R. (ed.): Der Seeadler im Herzen Europas. Denisia 27: 79-83.

Bohuš M. & Krištín A. 2004: Food and foraging of the Roller (*Coracias garrulus* L., 1758) on the northern limit of its distribution area. – Pp.: 22. In: Abstracts. International Symposium on Ecology and Conservation of Steppe-Land Birds, Lleida (Spain).

Bohuš M. & Žáková J. 2006: The food supply for the European Roller (Coracias garrulus L. 1758) in the last known breeding site in Slovakia (Myths and reality of one cause of decline). – Pp.: 99. In: Book of abstracts. 1st European Congress of Conservation Biology, Eger (Hungary).

Brambilla M., Gustin M. & Celada C. 2011: Defining favourable reference values for bird populations in Italy: setting long-term conservation targets for priority species. – Bird Conserv. Internat. 21: 107–118.

Bratislavské regionálne ochranárske združenie 2014: Projekt LIFE07 NAT/SK/000707. Ochrana populácií ohrozených druhov vtáctva v prirodzených biotopoch vnútrozemskej delty Dunaja. – http://broz.sk/danubebirds/

Briedik D., Čarnogurský J. & Šipkovský I. 1993: Vtáctvo rovinných hájov Dudvážskej mokrade. – Tichodroma 6: 147-154.

Brindzák P. 2001: Vtáky Bratislavy – Horského parku. – Diplomová práca PriF UK, Bratislava

Browne S.J. & Aebischer N.J. 2003: Temporal changes in the breeding ecology of European Turtle Doves Streptopelia turtur in Britain, and implications for conservation. – Ibis 146:125-137.

Brtek V. 1956: Zpráva o hniezdení rároha veľkého (*Falco cherrug*) v Bratislavskom kraji. – Sborník Krajského múzea v Trnave 2: 77–80.

Bučko J. 2001: Populácia kurovitých vtákov na Poľane v minulosti a dnes. – Zborník referátov z konferencie, Liptovský Hrádok 2001. ŠOP SR: 22-23.

Bučko J. 2002: Rozšírenie a početnosť jariabka hôrneho (*Bonasa bonasia*) a tetrova hlucháňa (*Tetrao urogallus*) na území Chránenej krajinnej oblasti Poľana. – Diplomová práca TU Zvolen.

Bučko J. 2013: Definovanie priaznivého stavu hlucháňa hôrneho *(Tetrao urogallus)* v CHVÚ Poľana. Ms. [Definícia priaznivého stavu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Bütler R., Angelstam P., Ekelund P. & Schlaepfer R. 2004: Dead wood threshold values for the three-toed woodpecker presence in boreal and sub-Alpine forest. – Biological conservation 119: 305-318.

Cade T. J., Enderson J. H., Thelander C. G. & White C. M. 1988 (eds.): Peregrine Falcon populations, Their Management and recovery. – Braun-Brumfield, San-Francisco

Ceľuch M. & Kropil R. 2004: Štruktúra hniezdnej ornitocenózy a gíld zmiešaného horského pralesa (Národná prírodná rezervácia Pod Latiborskou hoľou, Národný park Nízke Tatry). – Tichodroma 16: 23 – 35.

Černecký J., Darolová A., Fulín M., Chavko J., Karaska D., Krištín A. & Ridzoň J., 2014: Správa o stave vtákov v rokoch 2008 – 2012 na Slovensku. – Banská Bystrica: Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky.

Collar N. J., Crosby M. J. & Stattersfield A. J., 1994: Birds to watch 2: the world list of threatened birds. – Cambridge, UK: BirdLife International (BirdLife Conservation Series No. 4)

Cramp S. 1993: Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of the Western Palearctic. Vol. VII. Flycatchers to Shrikes. – Oxford University Press, Oxford.

Danko Š. 1973: Najnovšie poznatky o hniezdení orlov kráľovských (*Aquila heliaca*) na východnom Slovensku. – Živa 21: 153–155.

Danko Š. 1976: Správa o činnosti Skupiny pre výskum dravého vtáctva a sov za r. 1975. Ms. [Záverečná správa z monitoringu; depon. in: SVODAS, Michalovce].

Danko Š. 1981: Správa o činnosti Skupiny pre výskum dravého vtáctva a sov v ČSSR za rok 1980. Skupina pro výzkum dravých ptáků a sov, Východočeská pobočka ČOS ZK ROH Tesla Pardubice. – Zprávy 1/80: 3–12.

Danko Š. 1988: Správa o činnosti Skupiny pre výskum a ochranu dravcov a sov v ČSSR za rok 1986. – Buteo 1 [1986]: 3–31.

Danko Š. 1990: Doterajšie poznatky z výskumu orla krikľavého (*Aquila pomarina*) v Československu. – Buteo 5: 37–48.

Danko Š. 1992: Doterajšie poznatky z výskumu orla krikľavého (*Aquila pomarina*) v Československu. – Buteo 5[1990]: 37–48.

Danko Š. 1994: Správa o činnosti Skupiny pre výskum a ochranu dravcov a sov v ČSFR za rok 1992. – Buteo 6: 121 – 151.

Danko Š. 1995: Vodné a na vodu viazané vtáctvo rybničnej oblasti Senné-Iňačovce v rokoch 1975-1994. – Tichodroma 8: 22–47.

Danko Š. 2005: Hniezdenie strakoša veľkého (*Lanius excubitor*) vo Východoslovenskej pahorkatine. – Tichodroma 17: 87 – 88

Danko Š. 2006: Zmeny v avifaune rybničnej oblasti Iňačovce-Senné a NPR Senné v rokoch 1995-2004. – Tichodroma 18: 1–30

Danko Š. 2008: Vtáctvo „Senného" v minulosti a dnes. – SOS/BirdLife Slovensko, Bratislava.

Danko Š. (ed.) 2010: Vtáctvo Slanských vrchov a ich predhorí. – SOS/BirdLife Slovensko Bratislava.

Danko Š., Darolová A. & Krištín, A. 2002: Rozšírenie vtákov na Slovensku. – VEDA, Bratislava.

Danko Š Diviš T, Dvorská J, Dvorský M, Chavko J, Karaska D, Kloubec B, Kurka P, Matušík H, Peške L, Schröpfer L & Vacík R 1994: Stav poznatkov o početnosti hniezdnych populácií dravcov(Falconiformes) a sov (Strigiformes) v Českej a Slovenskej republike k roku 1990 a ich populačný trend v rokoch 1970–1990. – Buteo 6: 1–89.

Danko Š. & Chavko J. 1996: Breeding of the Imperial Eagle Aquila heliaca in Slovakia. – Eagle Studies. Meyburg, B.-U. & R. D. Chancellor eds. 1996. WWGBP. Berlin, London & Paris.

Danko Š., Chavko J., Demeter G., Mihók J., Izakovic J., Latková H., Siryová S., Noga M. & Nemcek V. 2011: Conservation of eastern imperial eagle in the Slovakpart of the Carpathian basin – Results of the EULIFE-Nature project (2003–2007). – Acta zoologica Bulgarica Supplementum 3: 71–78.

Danko Š., Karaska D. & Chavko J. 2000: Správa o činnosti Skupiny pre ochranu dravcov a sov Slovenskej ornitologickej spoločnosti za rok 1995. – Tichodroma 13: 227–250.

Danko Š., Mihók J., Lipták J., Pčola Š. & Balla M. 2007: Hniezdenie haje tmavej (*Milvus migrans*) na východnom Slovensku. – Tichodroma 19: 87-95.

Danko Š., Mihók J. & Pčola Š. 2007: Hniezdenie a výskyty hadiara krátkoprstého (*Circaetus gallicus*) na východnom Slovensku. – Tichodroma 19: 75–86.

Danko Š. & Mošanský A. 1986: Prvé doložené hniezdenie šabliarky modronohej (*Recurvirostra avosetta*) na Slovensku. – Milvus (Michalovce) II (1985): 41-48.

Danko Š. & Pčola Š. 2008: Vtáctvo Vihorlatských vrchov a ich predhorí. – Správa CHKO Vihorlat, Michalovce.

Darola J. 1953: Váh ako ťahová cesta vtáctva. Diplomová práca. – Prírodovedecká fakulta UK, Bratislava.

Darolová A., Slabeyová K., Gúgh J., Ridzoň J. & Dobšovič, J. 2007: Sedemnásť rokov zimného sčítania vodného vtáctva na Dunaji – výsledky z rokov 1991–2007. – Tichodroma 19: 115 – 126.

Darolová A. 1992: Nesting of two pairs of Avocet (*Recurvirostra avosetta* Linnaeus, 1758) near Gabčíkovo. – Biológia 47 (5): 437-438, Bratislava.

Darolová A. 1993a: Neobvyklé hniezdenie šabliarky modronohej (*Recurvirostra avosetta* L., 1758) na Podunajskej rovine. — Tichodroma 5: 123-124.

Darolová A. 1993b: Šabliarka modronohá hniezdi pri Gabčíkove. – Živa 41 (1): 42, Praha.

Darolová A. 2010: Hrdzavka potápavá. – Pozorovania z 13.5.2010 a 9.6.2010 z lokality Boheľovské rybníky – ŠOP SR, Banská Bystrica, online databáza Symfony ISTB Online (http://www.sopsr.sk/symfony-istb-online/).

Darolová A. & Harvančík S. 1993: Hniezdenie šišily bocianovitej (*Himantopus himantopus*) v derivačnom kanáli dunajského vodného diela. – Zprávy Moravského ornitologického sdružení 51:17-19.

Darolová A. & Harvančík S. 1994: An unussual case nesting of Black-winged Stilt (*Himantopus himantopus* Linnaeus, 1758). – Biológia 49 (2): 271-272.

Delany S. & Scott D 2006: Waterbird population estimates. 4th ed. – Wetlands International, Wageningen.

Demeter, G. & Krištín A. 2005: Vtáctvo vybraných lokalít Hronskej pahorkatiny (JZ Slovensko). – Tichodroma 17: 51-62.

Demko M. 2001: Program záchrany kriticky ohrozeného druhu chrapkáč poľný *Crex crex* (Linnaeus, 1758) na území Slovenska. – ŠOP SR Banská Bystrica.

Demko M. 2004: Sčítanie prepelíc v roku 2004. – Vtáčie správy Jeseň 2004 11: 8-9.

Demko M. 2013: Definovanie priaznivého stavu hlucháňa hôrneho (*Tetrao urogallus*) v CHVÚ Horná Orava. Ms. [Definícia priaznivého stavu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Demko M., Krištín A. & Puchala P. 2013: Červený zoznam vtákov Slovenska. – Tichodroma 25: 69 – 78.

Dias S., Moreira F., Beja P., Carvalho M., Gordinho L., Reino L., Oliveira V. & Rego F. 2013: Landscape effects on large scale abundance patterns of turtle doves Streptopelia turtur in Portugal. – European Journal of Wildlife Research 59: 531-541.

Domaszewicz A. 1997: Sóweczka Glaucidium passerinum w Białowieskim Parku Narodowym — jej siedliska, rozmieszczenie i liczebność. – Notatki Ornitologiczne 38: 27-42.

Dorresteijn I., Hartel T., Hanspach J., von Wehrden H. & Fischer J. 2013: The conservation value of traditional rural landscapes: the case of woodpeckers in Transylvania, Romania. – PLoS ONE 8(6): e65236. doi:10.1371/journal.pone.0065236.

Dravecký M. 2006: Orol krikľavý (*Aquila pomarina*). – Dravce a sovy 2(2): 15.

Dravecký M., Maderič B. & Guziová Z. 2011: Správa z výsledkov monitoringu populácie orla krikľavého v projektových územiach za rok 2011. Ochrana orla krikľavého na Slovensku LIFE09 NAT/SK/000396. – Bratislava, archív organizácie Ochrana dravcov na Slovensku.

Dravecký M., Maderič B. & Guziová Z. 2012: Správa z výsledkov monitoringu populácie orla krikľavého v projektových územiach za rok 2012. Ochrana orla krikľavého na Slovensku LIFE09 NAT/SK/000396. – Bratislava, archív organizácie Ochrana dravcov na Slovensku.

Dravecký M., Maderič B., Guziová Z. 2013: Ochrana orla krikľavého na Slovensku LIFE09 NAT/SK/000396. Správa z výsledkov monitoringu populácie orla krikľavého v projektových územiach za rok 2013. – Ochrana dravcov na Slovensku (RPS), Bratislava.

Dravecký M., Maderič B., Topercer J., Kicko J., Danko Š., Karaska D., Šotnár K. & Guziová Z. 2014: Abundance, distribution and trend of the Lesser spotted eagle (*Aquila pomarina*) breeding population in Slovakia. – Slovak Raptor Journal 8(2): 7–44.

Duda M. 2005: Vtáky ostrova Sihoť, priľahlého úseku Dunaja a Karloveského ramena. – Diplomová práca PriF UK, Bratislava.

Fabrizio S., Marchesi L., Pedrini P., Ferrer M. & Penteriani V. 2004: Electrocution alters the distribution and density of a top predator, the eagle owl *Bubo bubo*. – Journal of Applied Ecology 41: 836 – 845.

Fayt P. 2003: Population ecology of the Three-toed Woodpecker under varying food supplies. – PhD Dissertation, University of Joensuu.

Ferianc O. 1941: Avifauna Slovenska. – Technický obzor Slovenský 5, Prírodovedná príloha 2, Bratislava.

Ferianc O. 1943: Vtáctvo Svätojúrskeho šúru. – Sborník prác Prírodovedeckej fakulty Slovenskej univerzity v Bratislave 2: 1-27.

Ferianc O. 1948: Hromadný výskyt včelárika európskeho ako hniezdiča na južnom Slovensku. – Sylvia 9-10: 33.

Ferianc O. 1954: Rozšírenie lesných kúr na Slovensku. – Biológia 9 (Bratislava): 182-209.

Ferianc O. 1964: Stavovce Slovenska II. Vtáky 1. – Vydavateľstvo SAV, Bratislava.

Ferianc O. 1965: Stavovce Slovenska III. Vtáky I. – Vydavateľstvo SAV, Bratislava.

Ferianc O. 1967: Vtáčie synúzie biotopov Blatskej nížiny. – Acta F. R. N. Univ. Comen. – Zoologia 12: 193-249.

Ferianc O. 1968: Vtáctvo Liptovskej kotliny. – Acta F. R. N. Univ. Comen. – Zoologia 14: 137-194.

Ferianc O. 1977: Vtáčie synúzie oblasti Zemplínskej šíravy. – Acta F. R. N. Univ. Comen. – Zoologia 22: 141-174.

Ferianc O. 1977: Vtáky Slovenska I. – VEDA, Bratislava.

Ferianc O. 1979: Vtáky Slovenska II. – VEDA, Bratislava.

Ferianc O. & Feriancová Z. 1956a: Vtáky Vysokých Tatier a poznámky k ich výškovému rozšíreniu a k ekológii. – Acta F. R. N. Univ. Comen. – Zoologia 1: 49-66.

Ferianc O. & Feriancová Z. 1956b: Vtáky Vysokých Tatier a poznámky k ich výškovému rozšíreniu a k ekológii. – Acta F. R. N. Univ. Comen. – Zoologia 2: 273-321.

Ferianc O. & Feriancová Z. 1958: Vtáky Vysokých Tatier a poznámky k ich výškovému rozšíreniu a k ekológii. – Acta F. R. N. Univ. Comen. – Zoologia 4: 483-516.

Ferianc O., Feriancová-Masárová Z. & Brtek V. 1973: Vogelsynusien des Eichen-Hainbuchenwalds in Báb bei Nitra. – Acta Fac. Rer. Nat. Univ. Com., Zoologia 18: 177 – 211.

Feriancová-Masárová Z. 1984: Zákonitosti formovania ornitocenózy priehradných jazier v podmienkach Slovenska. – Doktorská dizertačná práca, Zoologický ústav Univerzity Komenského Bratislava.

Feriancová-Masárová Z. 1997: Hniezdne ornitocenózy urbánnych celkov južnej časti Malých Karpát v rokoch 1963 – 1965 a 1995 – 1997. – Tichodroma 10: 78-84.

Feriancová-Masárová Z. 2002: Changes in ornithocoenosis of the nesting birds in a residential district of Bratislava. – Acta zoologica Universitatis Comenianae 44: 103-106.

Feriancová-Masárová Z. 2007: Kvalita a kvantita ornitocenózy vilovej štvrte Bratislavy v rokoch 2000 – 2006. – Tichodroma 19: 59-68.

Feriancová-Masárová Z. & Brtek V. 1969: Vtáctvo južnej časti Malých Karpát. – Questiones Geobiologicae 6: 7-76, 105-134.

Feriancová-Masárová Z. & Ferianc O. 1987: Birds of Bratislava. – Acta F. R. N. Univ. Comen. – Zoologia 32: 31-37.

Feriancová-Masárová Z. & Ferianc O. 1981: Kvalitatívno-kvantitatívny obraz vtáctva orografického celku Považský Inovec. – Biológia (Bratislava) 36: 1015 – 1023.

Feriancová-Masárová Z., Ferianc O., Kalivodová E. & Šteffek J. 1987: Vtáctvo štyroch vybraných lokalít chránenej krajinnej oblasti Štiavnických vrchov. – Biológia (Bratislava) 42: 617 – 623.

Feriancová-Masárová Z., Ferianc O., Kalivodová E. & Šteffek, J. 1991: Hniezdne ornitocenózy Štiavnických vrchov. – Stredné Slovensko 10: 279 – 294.

Feriancová-Masárová Z., Kalivodová E., Ferianc O. & Šteffek J. 1992: Vtáky CHKO Štiavnické vrchy s dôrazom na ich centrálnu oblasť. – Ochrana prírody 1: 13-36.

Feriancová-Masárová Z. & Kalivodová E. 1993: Charakter ohrozenia vtáčích druhov na Slovensku a návrh červeného zoznamu. – Tichodroma 6: 187-195.

Feriancová-Masárová Z. & Országhová Z. 1996: Vtáčie spoločenstvá záplavovej oblasti Žilina – Strečno pred začatím výstavby vodného diela. – Tichodroma 9:31-39.

Forest Europe, UNECE & FAO 2011: State of Europe's Forests 2011. Status and Trends in Sustainable Forest Management in Europe. – http://www.unece.org/fileadmin/DAM/publications/timber/Forest_Europe_report_2011_web.pdf

Fox A.D., Ebbinge B.S., Mitchell C., Heinicke T., Aarvak T., Colhoun K., Clausen P., Dereliev S., Faragó S., Koffijberg K., Kruckenberg H., Loonern M.J.J.E., Madsen J., Mooij J., Musil P., Nilsson L., Pihl S. & van der Jeugd H. 2010: Current estimates of goose population sizes in western Europe, a gap analysis and an assessment of trends. — Ornis Svecica 20: 115-127.

Fulín M. 1985: Bocian biely na území východného Slovenska v rokoch 1976-1980. – Zborník Vsl. Múzea v Košiciach, Prír. vedy 26: 85-89

Fulín M. 1985: Rozšírenie bociana bieleho (Ciconia ciconia) v okrese Stará Ľubovňa. – Prehľad odborných výsledkov VIII. Vsl. TOP. SZOPK, Prešov.

Fulín M. 1988: Bocian biely v okrese Prešov. – Prehľad odborných výsledkov. XII. Vsl. TOP. SZOPK Prešov: 170 – 189

Fulín M. 1994: Variabilita sfarbenia ručných letiek a kormidlových pier strakoša obyčajného *(Lanius collurio L.)* na juhovýchodnom okraji Slovenského krasu. – Zborník Vsl. Múzea, Košice 35: 151 – 155.

Fulín M. 1996: Vývoj populácie a hniezdne rozšírenie bociana bieleho *(Ciconia ciconia)* na území okresu Rimavská Sobota do roku 1996. – Natura Carpatica, Košice, 37: 191 – 200

Fulín M. 1999: Hniezdenie bociana bieleho v okrese Sabinov. – Zborník výsledkov prác odborných sekcií XXII. TOP Kamenica, str. 13 – 17.

Fulín M. 1999: Populácia bociana bieleho (*Ciconia ciconia* L.) na Slovensku – stav v rokoch 1994, 1995, 1996. – Natura Carpatica 40: 293 – 298.

Fulín M. 2003: Hniezdenie bociana bieleho (*Ciconia ciconia*) v okrese Svidník. – Zborník odborných výsledkov z XXVII. Východoslovenského tábora ochrancov prírody Vyšná Písaná, Krajský úrad v Prešove: 50-59

Fulín M. & Pjenčák P., 1987: Rozšírenie a výsledky hniezdenia bociana bieleho (*Ciconia ciconia*) v okrese Vranov v roku 1987. – Zborník odborných výsledkov XI. Vsl. TOP: 119 – 131

Fulín M. & Olekšák M. 2002: Bocian biely (*Ciconia ciconia*) na území a v priľahlej časti Národného parku Slovenský kras – minulosť, súčasnosť a budúcnosť. – In.: Biosférické rezervácie na Slovensku – IV. Zborník referátov zo 4. Národnej konferencie o biosférických rezerváciách SR. Rožňava: 153 – 162

Fulín M. & Žolner J. 1993: Spoločenstvo vtáčích druhov hniezdiacich na juhovýchodnom okraji Slovenského krasu pri Moldave nad Bodvou. – Zborník Vsl. múzea, Košice 34: 121 – 128

Gajdošová A. 2010: Záverečná správa z mapovania výberových druhov vtákov muchárik bielokrký, muchárik červenohrdlý, žlna sivá, ďateľ čierny, ďateľ bielochrbtý, ďateľ prostredný, ďateľ trojprstý, jariabok lesný, lelek lesný v CHVÚ Volovské vrchy (v SZ

časti CHVÚ, v orografickom celku Volovské vrchy) a v Slovenský kras (v SZ časti CHVÚ, v orografickom celku Slovenský kras)) za rok 2010 v rámci projektu Spracovanie podkladov pre zabezpečenie priaznivého stavu výberových druhov vtákov a ich biotopov v CHVÚ – 1. etapa (aktivita 1). – [Záverečná správa depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Gajdošová A. 2011: Záverečná správa z mapovania výberových druhov vtákov ďateľ čierny, žlna sivá, ďateľ bielochrbtý, ďateľ prostredný, ďateľ trojprstý, jariabok lesný, muchárik bielokrký, muchárik červenohrdlý v CHVÚ Volovské vrchy a druhu lelek lesný v CHVÚ Slovenský kras za rok 2011 v rámci projektu Spracovanie podkladov pre zabezpečenie priaznivého stavu výberových druhov vtákov a ich biotopov v CHVÚ – 1. etapa (aktivita 1). – [Záverečná správa depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Gajdošová A. 2014: Definovanie priaznivého stavu lelka lesného (*Caprimulgus europaeus*) v CHVÚ Slovenský kras. Ms. [Definícia priaznivého stavu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Garmendia A., Cárcamo S. & Schwendtner O. 2006: Forest management considerations for conservation of Black Woodpecker *Dryocopus martius* and White-backed Woodpecker *Dendrocopos leucotos* populations in Quinto Real (Spanish Western Pyrenees). – Biodiversity and Conservation 15: 1399-1415.

Gramsz B. & Zając T. 2006: Liczebność i rozmieszczenie sóweczki Glaucidium passerinum w Karkonoszach polskich w latach 2000–2004. – Przyroda Sudetów 9: 145–150.

Gregory R. D., Vorisek P., van Strien A., Gmelig Meyling A. V., Jiguet F., Fornasari L., Reif J., Chylarecki P. & Burfield, I. J. 2007: Population trends of widespread woodland birds in Europe. – Ibis 149 (Suppl. 2): 76-97.

Gromadzki M. (ed.) 2004: Ptaki. Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Tom 7 (część I). – Ministerstwo Środowiska, Warszawa.

Gúgh J. & Lengyel J. 2009: Jarná migrácia kulíkov zlatých v CHVÚ Dolné Považie. — Vtáky 4 (2): 8.

Gúgh J. 2011: Vplyv rozdielneho využívania vodných stanovíšť Nitrianskeho kraja na avifaunu. Dizertačná práca, Fakulta prírodných vied UKF, Nitra.

Gúgh J. 2013: Hrdzavka potápavá. – Pozorovanie z 29.5.2013 z lokality Boheľovské rybníky – SOS/BirdLife Slovensko/RPS/UZ SAV, Bratislava, online databáza Aves Symfony Online (http:// http://aves.vtaky.sk/).

Gúgh J. 2014: Monitoring vtáctva v chránených vtáčích územiach Parížske močiare, Žitavský luh a Dolné Pohronie. – Aplikovaná ornitológia 2014, Zvolen, 12.9.2014.

Gúgh J. & Lengyel J. 2008: Močiansky ostrov. – Vtáky jeseň 2008: 4.

Gúgh J. & Lengyel J. 2010: Poľné mokrade na Dolnom Považí. — Vtáky 5 (4): 10-11.

Gúgh J. & Lengyel J. 2012: Močiansky ostrov v rokoch 2011 a 2012. – Vtáky, 7, 3, 15.

Gúgh J., Lengyel J. , Kúdela, M. & Melíšková, M. 2014: Chránené vtáčie územie Dolné Považie. – SOS/BirdLife Slovensko, Bratislava.

Gúgh J, Lengyel J. & Sádovský M, 2011: Chránené vtáčie územie Žitavský luh. Special Protection Area Žitavský luh. – Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko, Bratislava.

Hagemeijer E. J. M. & Blair M. J. (eds) 1997: The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. – T & A D Poyser, London.

Hansen M.C., Potapov P.V., Moore R., Hancher M., Turubanova S.A., Tyukavina A., Thau D., Stehman S.V., Goetz S.J., Loveland T.R., Kommareddy A., Egorov A., Chini L., Justice C.O. & Townshend J.R.G. 2013: High-Resolution Global Maps of 21st-Century Forest Cover Change. – Science 342: 850-853. (online: http://earthenginepartners.appspot.com/science-2013-global-forest)

Hapl E., 1999: Faunistické údaje o vtákoch (Aves) Chránenej krajinnej oblasti Slovenský kras: 111-136. – In.: Šmídt, J. (ed)., Výskum a ochrana prírody Slovenského krasu, Brzotín.

Hapl E. & Madera M. 1997: Vtáctvo Párnického štrkoviska. – Zborník Oravského múzea 14: 135 – 173.

Haraszthy L. Bagyura J., Szitta T., Petrovics Z. & Viszló L. 1996: Biology, Status and Conservation of the Imperial Eagle Aquila heliaca in Hungary, pp. 425–428. – In: Meyburg, B.-U. & Chancellor, R. D. (eds.) Eagle Studies. World Working Group on Birds of Prey Berlin, London, Paris.

Harvančík S. 2009: Sovy Slovenska vo fotografii. – Dansta, Urmince.

Harvančík S., Šnírer L. 1996: História a súčasnosť orla kráľovského (*Aquila heliaca*) v Chránenej krajinnej oblasti Ponitrie). – Rosalia (Nitra) 11: 221-228.

Heath M. F., Borggreve C. & Peet N B. 2001: European Bird Populations: Estimates and Trends. – BirdLife International, Cambridge.

Heath M. F., Evans M. I., Hoccom D. G., Payne A. J. & Peet N. B. (eds) 2000: Important Bird Areas in Europe: priority sites for conservation. Volume 1 Northern Europe. – BirdLife International, Cambridge.

Hell P. 1962: Poľovníctvo I, Poľovnícka zoológia a patológia. – SVPL Bratislava.

Hell P. & Chobot J. 1993: Vyhynie u nás drop? – Tichodroma 5: 125-135.

Hlôška L. 1996a: Zisťovanie abundancie a denzity druhov *Aegolius funereus, Strix aluco* a *Strix uralensis* v juhozápanej časti Národného parku Krivánskej Malej Fatry. Ms. [Záverečná správa z výskumu: depon in: Správa Národného parku Malá Fatra vo Varíne].

Hora J. & Kaňuch P. 1992: Významná ptačí území v Evropě, Československo. – Československá sekce ICBP, Praha.

Horák P. 1998: Úspěšné hnízdění orla královského (*Aquila heliaca*) na Moravě. – Zpravodaj Jihomoravské pobočky ČSO 12: 27–28 s.
Horák P. 2000:.Vývoj populácie rároha velikého (*Falco cherrug*) na Moravě v letech 1976 – 1998. – Buteo 11: 57–66
Horváth M., Haraszthy L., Bagyura J., & Kovács A. 2002: Eastern imperial eagle (*Aquila heliaca*) populations in Europe. – Aquila 107–1 08: 193–204.
Hošek V. 1985: Čáp bílý (*Ciconia ciconia*) v okrese Nové Zámky v roku 1984. – In.: Bocian biely – Ciconia alba II., Poproč – zborník referátov zo seminára.
Hošek V. 2002: Migrace a hnízdění vodních ptáků v okolí Štúrova v létech 1971-2000 (Jižní Slovensko). – Tichodroma 15: 7-33.
Hrabar A. 1932: Ptactvo na Podkarpatské Rusi. – Sborník zemské společnosti v Užhorodě: 59-86.
Hrivnák R. 1999: Bocian biely (*Ciconia ciconia* L., 1758) v okrese Lučenec v rokoch 1995-1996. – Natura Carpatica, ro. 40: 319-324
Hrnčiar D. 2013: Definovanie priaznivého stavu hlucháňa hôrneho (*Tetrao urogallus*) v CHVÚ Malá Fatra. Ms. [Definícia priaznivého stavu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].
Hrtan E 2010: The nesting of the Eurasian eagle-owl (*Bubo bubo*) in a man-made building. – Slovak Raptor Journal 4: 103 – 104.
Hrúz V. 1996: Sezónna dynamika ornitocenóz vo vybraných porastoch kúpeľných lesov Sliač. – Tichodroma 9: 65 – 72.
Hubálek Z. 1984: Hnízdní denzita ptactva na Silické planině (CHKO Slovenský kras). – Biológia (Bratislava) 39: 617 – 625.
Hudec K. & Černý W. 1977: Ptáci 2. Fauna ČSSR, sv. 21. – Academia, Praha
Hudec K. (ed.) 1983: Fauna ČSSR, Ptáci III. – Academia, Praha.
Hudec K. (ed.) 1994: Fauna ČR a SR. Ptáci – Aves, Díl I. (2. přepracované a doplněné vydání). – Academia, Praha.
Hudec K. & Šťastný K. (ed.) 2005: Fauna ČR, Ptáci II/1. – Academia, Praha.
Chavko J. 2010: Trend and conservation of saker falcon (*Falco cherrug*) population in western Slovakia betwen 1976 and 2010. – Slovak Raptor Journal 4: 1 – 22 s.
Chavko J. 2011: Sokol kobcovitý (*Falco vespertinus*). – Dravce a sovy 7(1): 11.
Chavko J. 2012: Sokol kobcovitý (*Falco vespertinus*). – Dravce a sovy 8(1): 10.
Chavko J. 2013: Sokol kobcovitý (*Falco vespertinus*). – Dravce a sovy 9(1): 10.
Chavko J. Danko Š. & Mihok J. 2007: The Food of the Imperial Eagle (*Aquila heliaca*) in Slovakia. – Slovak Raptor Journal 1: 1 – 18.
Chavko J. & Deutschová L. 2012: Population of the Saker Falcon (*Falco cherrug*) in Western Slovakia between 1976 and 2010. – Aquila 119: 57 – 63.
Chavko J., Deutschová L., Danko Š., Mihók J., Landsfeld B., Pavelka J., Šnírer L., Harvančík S., Dúbravský A., Prešinský L. & Galaš R. 2014: Status of the eastern imperial eagle population in Slovakia between 1977 and 2013. – Slovak Raptor Journal 8: 9 – 15.
Chavko J. & Maderič B. 2008: Výskyt dropa fúzatého (*Otis tarda*) na Slovensku v rokoch 2000-2008. – Tichodroma 20: 7-12.
Chavko J., Maderič B. & Hajdú J. (eds). 2010: Program starostlivosti Chráneného vtáčieho územia Lehnice. – Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky, Banská Bystrica – Správa CHKO Dunajské luhy, Dunajská Streda.
Chavko J., Siryová S. & Maderič B. 2009: The population of peregrine falcon in Slovakia in 1994–2007, 65–76. – In: Sielicki, J., Mizera, T. (ed.) 2009 Peregrine Falcon Populations, Status and Perspectives in the 21st Century. Turul & Poznań University of Life Sciences Press, Warsaw & Poznań
Chernel I. 1899: Magyarország madarai. – Magyar Ornithologiai Kozpont, Budapest.
Chudý A. 2009: Hniezdenie rybára riečneho (*Sterna hirundo*) na Slovensku, faktory ovplyvňujúce početnosť, hniezdnu úspešnosť a návrhy manažmentu, Diplomová práca. – PRIF UK, Bratislava.
Chudý A. 2013: Hrdzavka potápavá. Pozorovanie z 30.4.2013 z lokality Adamovské štrkovisko – SOS/BirdLife Slovensko/RPS/UZ SAV, Bratislava, online databáza Aves Symfony Online (http:// http://aves.vtaky.sk/).
Chylarecki P., Sikora A., Cenian Z. (red.) 2009: Monitoring ptaków legowych. Poradnik metodyczny dotyczacy gatunków chronionych Dyrektywa Ptasia. – GIOŚ, Warszawa.
Chytil J. 1988: Tragédie na hnízde výra velkého (*Bubo bubo*). – Buteo 3: 77 – 78.
Ilek J. 2005: Hniezdna ornitocenóza porastu asociácie Salici-Populetum vo fáze rozpadu v inundačnom území Dunaja. – Tichodroma 17: 45–49.
Jamnický J. 1982: Ďatľovité (Picidae) lesov Tatranského národného parku. – Zborník TANAP 23: 123–152.
Janák M. & Lengyel J. 1999: K početnosti krakle belasej (*Coracias garrulus*) v okrese Komárno. – Rosalia 14: 175–180.
Janda J. 1932: Rároh veliký evropský (*Falco cherrug cherrug* Gray) na Slovensku. – Věda přírodní 13: 107–109.
Janda J. & Řepa P. 1986: Metódy kvantitatitativního výskumu v ornitologii. – SZN Praha.
Jasík M. 2013: Definovanie priaznivého stavu hlucháňa hôrneho *(Tetrao urogallus)* v CHVÚ Veľká Fatra. [Definícia priaznivého stavu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].
Jasík M. 2014a: Definovanie priaznivého stavu sokola sťahovavého *(Falco peregrinus)* v Chránenom vtáčom území Veľká Fatra. Ms. [Definícia priaznivého stavu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].
Jasík M. 2014b: Definovanie priaznivého stavu tetrova hoľniaka (*Lyrurus tetrix*) v Chránenom vtáčom území Veľká Fatra. Ms. [Definícia priaznivého stavu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].
Jasík M. 2014c: Definovanie priaznivého stavu hlucháňa hôrneho *(Tetrao urogallus)* v Chránenom vtáčom území Veľká Fatra. Ms. [Definícia priaznivého stavu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Jasík M. 2014d: Definovanie priaznivého stavu orla skalného (*Aquila chrysaetos*) v Chránenom vtáčom území Veľká Fatra. Ms. [Definícia priaznivého stavu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Jędrzejewska B. & Jędrzejewski W. 2001: Ekologia zwierząt drapieżnych Puszczy Białowieskiej, PWN, Warszawa.

Ježovič V. & Krištín A. 2007: Vtáctvo Arboréta Borová hora (Stredné Slovensko). – Tichodroma 19: 49-58.

Juráň J. 2005: Hniezdenie Lanius excubitor pri Šenkviciach (Z Slovensko). – Tichodroma 17: 82.

Jureček R. 1996: Ornitocenózy rybníkov v okolí Malaciek. Diplomová práca. – Prírodovedecká fakulta, Univerzita Komenského, Bratislava.

Jureček R. Nuhličková S. & Svetlík J. 2013: Rekordný počet chrapkáčov poľných na Devínskom jazere v roku 2013. – Vtáky Leto 2013: 9.

Kadlečík J., Macek M. & Obuch J. 1995: K potrave a aktivite kŕmenia orla skalného (*Aquila chrysaetos*) vo Veľkej Fatre. – Tichodroma 8: 48-60.

Kajtoch L., Figarski T. & Pelka J. 2013. The role of forest structural elements in determining the occurrence of two specialist woodpecker species in the Carpathians, Poland. – Ornis Fennica 90: 23-40.

Kalivodová E. 1997: Vtáky kopaničiarskeho osídlenia západného Slovenska. – Tichodroma 10: 97-102.

Kalivodová E. 2008: Porovnanie ornitocenózy Bábskeho dubovo-hrabového lesa (Z. Slovensko) po 40 rokoch. – Tichodroma 20: 97 – 101.

Kalivodová E. 2011: Vtáčie spoločenstvá terestrických habitatov povodia Stoličného potoka, pp. 105-109. – In: Ružičková, J. (ed.): Vybrané terestrické biokoridory a biocentrá v kontaktnej zóne Trnavskej pahorkatiny a Malých Karpát. Univerzita Komenského, Bratislava

Kalivodová E. & Brtek V. 1977: Vtáctvo severnej časti Malých Karpát. – Biologické práce XXIII 2: 7-107.

Kalivodová E. & Máchal O. 1979: Vtáky Devínskej Kobyly. – Acta ecologica 7 /17: 8-40.

Kalivodová E. & Darolová A. 1998: Vtáky slovenského úseku Dunaja a Žitného ostrova. – Edícia Biosféra, A: Séria vedeckej literatúry, Vol. A1. Združenie Biosféra, pre rozvoj krajinnej ekológie, Bratislava.

Kalivodová E. & Országhová Z. 2005: Vtáky (Aves), pp. 152-159. – In: Fauna Devínskej Kobyly. APOP, Bratislava.

Kalivodová E., Puchala P. & Nemček V. 2010: Avifauna povodia Stoličného potoka a Gidry (južná časť Trnavskej pahorkatiny). – Ústav krajinnej ekológie SAV, Bratislava.

Kalivodová E. & Ružičková J. 2012: Avifauna dubových porastov v povodí Stoličného potoka (Trnavská pahorkatina). – Folia faunistica Slovaca 17 (2): 173 – 178.

Kalivodová E., Valachovič D. & Kürthy A. 1993: Nesting of the White Stork (*Ciconia ciconia* L.) and Black Stork (*Ciconia nigra* L.) in the West Slovakia. – Biológia (Bratislava) 48 (5): 589-592

Kaňuščák P. 1971: Hniezdenie tesára čierneho (*Dryocopus martius*) na dolnom Považí. – Biológia 26:157-159.

Kaňuščák P. 1998: Súčasný stav poznania širšieho okolia Piešťan (západné Slovensko). – Tichodroma 11: 30-58.

Kaňuščák P. 2012: Avifauna vodnej nádrže Sĺňava pri Piešťanoch v rokoch 1959 – 2012. – Tichodroma 24: 76-91.

Karaska D. 2000: K biológii bociana čierneho (*Ciconia nigra*) na Orave. – Aplikovaná ornitológia 2000 – zborník abstraktov. Vydavateľstvo TU Zvolen. 13-14.

Karaska D, 2006: Správa zo sčítania vodného vtáctva na Orave v januári 2006.Zborník Oravského múzea, 23: 209–213.

Karaska D. 2011: Chránené vtáčie územie Chočské vrchy. – SOS/BirdLife Slovensko.

Karaska D., Cichocki W., Demko M. & Profus P., 2007: Medzinárodné sčítanie bocianov bielych na Orave v rokoch 2004 a 2005. – Zborník Oravského múzea 24: 138-145

Karaska D. & Demko M. 1995: Medzinárodné sčítavanie bocianov bielych (*Ciconia ciconia*) v roku 1994 v okrese Dolný Kubín. – Zborník Oravského múzea 12: 90-95

Karaska D., Michalec R. & Hoľma J. 1997: Hniezdenie sovy dlhochvostej (*Strix uralensis*) na Orave. – Buteo 9: 85 – 92.

Karaska D., Trnka R. & Demko M. 1993: Predbežná správa avifaune Chránenej krajinnej oblasti Horná Orava. – Zborník Oravského múzea 10: 114–124.

Karč P. 1989: Hniezdenie včelárikov zlatých (Merops apiaster) v Liptovskej kotline. – Tichodroma 2: 92-95.

Keller V. & Müller C. 2014: Monitoring Überwinternde Wasservögel: Ergebnisse der Wasservogelzählungen 2012/13. – Schweizerische Vogelwarte, Sempach.

Kerestúr D., Mojžiš M., Krištín A., Matula J., Lengyel J., Václav R., Matejovič B., Bednár F. & Ridzoň J. 2009. Hniezdne ornitocenózy mladín bukovo-smrekových lesov a zarastajúcich rúbanísk pohoria Ostrôžky (stredné Slovensko). – Tichodroma 21: 33-38.

Klaus S., Bergmann H.H., Andreev A.V., Müller F., Porkert J. & Wiesner J. 1986: Die Auerhühner. – Ziemsen Verlag, Wittenberg-Lutherstadt.

Kloubec B. & Čapek M. 1993. Doterajšie výsledky výskumu avifauny Parížskych močiarov. – Zprávy Moravského ornitologického spolku 51: 55-69.

Kočí J. & Mucina M. 2005: K hniezdnej biológii strakošov sivých (*Lanius excubitor*) v okolí Piešťan (Z Slovensko). – Tichodroma 17: 73-81

Kočí J. & Mucina M. 2006: Rozširovanie hniezdneho areálu strakoša sivého (*Lanius excubitor*) a zvyšovanie početnosti zimujúcich jedincov na južnom Slovensku. – Tichodroma 18: 105-109.
Kocian A. 1960: Prvé zahniezdenie orliaka morského (*Haliaeetus albicilla*) pri Oravskej priehrade. – Biológia 15: 993.
Kocian Ľ., Cichocki W., Baláž M., Topercer J. & Baláž E. 2010: Vtáky. – In: Kolektív autorov 2010. Tatry, príroda. Baset, Praha.
Kocian Ľ. & Franeková M. 1993: Príspevok k poznaniu hniezdnej ornitocenózy troch parkov v Bratislave. – Tichodroma 6: 81-89.
Kocian Ľ., Topercer J., Baláž E. & Fiala J. 2005: Vtáky TANAP-u hniezdiace v prostredí zasiahnutom smršťou a ich hniezdne nároky v rôznych typoch prostredia. – Folia faunistica Slovaca 10 (9): 37 – 43.
Konvička M., Beneš J. & Čížek L. 2005: Ohrožený hmyz nelesních stanovišť: ochrana a management. – Sagittaria, Olomouc.
Korňan J. 1993: Monitoring a management populácie orla skalného (*Aquila chrysaetos*) na Slovensku. ms. – SAŽP, S – CHKO Kysuce, Čadca.
Korňan J. 1995: Monitoring a ochrana hniezdnej populácie orlov skalných (*Aquila chrysaëtos*) na Slovensku v roku 1993. – Buteo 7: 159-162.
Korňan J., Kropil R. & Zuskin J. 1995: Monitoring a ochrana populácie orla skalného (*Aquila chrysaëtos*) na Slovensku v roku 1994. – Buteo 7: 163-168.
Korňan J., Kropil R. & Zuskin J. 1996: Monitoring a ochrana orla skalného (*Aquila chrysaëtos*) na Slovensku v roku 1995. – Buteo 8: 137-142.
Korňan J., Zuskinová M. & Zuskin J. 2003: Výsledky projektu „Monitoring a manažment populácie orla skalného (Aquila chrysaetos) na Slovensku" za obdobie 1994 – 2002. – Štátna ochrana prírody SR, Banská Bystrica.
Korňan J. 2003: Program záchrany orla skalného (Aquila chrysaetos) na Slovensku". – Štátna ochrana prírody SR, Banská Bystrica.
Korňan M. 1996: Analýza štruktúry ornitocenóz nížinných lesov na Slovensku a vplyv migračných gíld na formovanie lesných ornitocenóz v závislosti od výškového gradientu. Diplomová práca. – Prírodovedecká fakulta UK, Bratislava.
Korňan M. 2004: Structure of the breeding bird assemblage of a primaeval beech-fir forest in the Šrámková National Nature Reserve, the Malá Fatra Mts. – Biologia (Bratislava) 59: 219 – 231.
Korňan M. 2008: Prvé dokázané hniezdenie sovy dlhochvostej (*Strix uralensis*) v Krivánskej Fatre (S Slovensko). – Tichodroma 20: 140 – 142.
Korňan M. 2009: Structure of the breeding bird assemblage of a primeval alder swamp in the Šúr National Nature Reserve. – Biologia (Bratislava) 64: 165 – 179.
Korňan M. 2011: Štruktúra vtáčieho zoskupenia druhotného jaseňovo-vŕbového lužného lesa pri rieke Morave, Slovensko. – Sylvia 47: 103 – 122.
Korňan M. 2013: Breeding bird assemblage dynamics in a primaeval temperate mixed forest in the Western Carpathians (Slovakia): support for pluralistic community concept. – Ornis Fennica 90: 151–177.
Kovačovský P. & Rychlík I. 1994: Vybrané zložky avifauny ako indikátory enviromentálnych zmien v oblasti vodného diela na Dunaji. – Acta Environ.Univ. Comen. 3: 108 – 119.
Kovačovský P. & Rychlík I. 1996: Vplyv zmien životného prostredia v oblasti vodného diela Gabčíkovo na sezónnu dynamiku vodnej avifauny. – Acta Environ. Univ. Comen. 6: 115 – 128.
Kovalik P., Pačenovský S., Čapek M. & Topercer J. 2010: Slovenské mená vtákov sveta. – SOS/BirdLife Slovensko, Bratislava, 396 str.
Krištín A. 1990: Breeding bird communities in natural and cultivated spruce forests in the Poľana Mts. Pp. 299-302. – In: Šťastný, K., Bejček, V. (eds.): Bird Census and Atlas Work, Proc. Conf., Prague.
Krištín A. 1991: Vtáčie spoločenstvá charakteristických biotopov Poľany. – Stredné Slovensko 10: 165-182.
Krištín A. 1992: K potrave a potravnej ekológii Jynx torquilla. – Tichodroma 4: 101-104.
Krištín A. 1995: Der Schwarzstirnwürger *Lanius minor* in der Slowakei. – Monticola 8: 85-88.
Krištín A. 1996: Ornitocenózy charakteristických biotopov národnej prírodnej rezervácie Sitno. – Ochrana prírody 14: 137 – 142.
Krištín A. 1996: Ornitocenózy vodnej nádrže Ružiná a potravné zoskupenia vtákov v zimnom období. Tichodroma 9: 5-30.
Krištín A. 1999: Vtáčie spoločenstvá Národných prírodných rezervácií Mláčik a Boky (Kremnické vrchy). – Ochrana prírody 17: 175-182
Krištín A. 1999: Vtáctvo vodnej nádrže Dobrá Niva: príklad prvého štádia sukcesie. – Tichodroma 12: 104-115.
Krištín A. 2000: Štruktúra hniezdnych spoločenstiev vtákov zmiešaných bukových lesov rôzneho veku. – Tichodroma 13: 40 – 47.
Krištín A. 2000: Why the lesser grey shrike (Lanius minor) survives in Slovakia: food and habitat preferences, breeding biology. – Folia Zoologica 44: 325-334.
Krištín A. 2006: Vtáčie spoločenstvá územia plánovanej výstavby vodného diela Slatinka (stredné Slovensko). – Tichodroma 18: 43 – 49
Krištín A. (ed.) 2010: Vtáctvo Chráneného vtáčieho územia Poľana. – Slovenská ornitologická spoločnosť/ BirdLife Slovensko, Bratislava.
Krištín A. & Harvančík S. 1992: K štruktúre a ekológii vtáctva na Vtáčniku. – Rosalia 8: 223-232.
Krištín A., Danko Š., Darolová A., Kocian Ľ., Kropil R., Murin B., Stollmann A. & Urban P., 1998: Červený zoznam a ekosozolo-

gický status vtákov (Aves) Slovenska. – Ochrana prírody 16: 219-232.
Krištín A. & Kaňuch P. 2005: Šíri sa včelárik zlatý (Merops apiaster) severným smerom? K výskytu a potrave v Podpoľaní a okolí Zvolena (stredné Slovensko). – Tichodroma 17: 89-94.
Krištín A., Kocian Ľ. & Rác P., 2001: Červený (ekosozologický) zoznam vtákov (Aves) Slovenska. – In: Baláž, D., Marhold, K. & Urban, P. eds., Červený zoznam rastlín a živočíchov slovenska, Ochrana prírody 20 (Supplement): 150-153.
Krištín A., Lengyel J. & Sárossy M. 2001: Posúva sa hranica hniezdenia strakoša sivého (*Lanius excubitor*) na Slovensku na juh? – Tichodroma 14: 67–70.
Krištín A. & Sárossy M. 2002: Orthoptera und Mantodea in Nahrungsterritorien der mediterranen Eulenart Otus scops in der Slowakei. – Linzer biologische Beiträge 31(1): 467–473.
Krištofík J. & Danko Š. 2012: Cicavce Slovenska. Rozšírenie, bionómia a ochrana. – Veda, Bratislava.
Kropil R. 1993: Štruktúra a produkcia ornitocenóz vybraných prírodných lesov Slovenska. Kandidátska dizertačná práca. – LF TU Zvolen.
Kropil R. 1995: Výsledky sčítania vtákov na Slovensku v roku 1994: nová etapa sledovania vývoja početnosti populácií. – Tichodroma 8: 161-168.
Kropil R. 1996a: Sčítanie vtákov na Slovensku: výsledky z roku 1995. – Tichodroma 9: 127-133.
Kropil R. 1996b: The breeding bird community of the West Carpathians fir-spruce-beech primeval forest (The Dobroč nature reservation). – Biologia (Bratislava) 51: 585–598.
Kropil R. 1996c: Structure of the breeding bird assemblage of the fir-beech primeval forest in the West Carpathians (Badín nature reserve). – Folia Zool. 45(4): 311 – 324.
Kubán V., Matoušek B., Šiška Š., Trnka A., Trnková B. 1998: Hniezdna avifauna "Ostrova čajok" na vodnej nádrži SĺňavaI pri Piešťanoch (západné Slovensko). – Tichodroma 11: 147 – 154
Kúdela M. & Lengyel J. 2004: Occurrence of the Pygmy Cormorant (*Phalacrocorax pygmeus*) in the Danubian Plain (South-West Slovakia). – Acta Zoologica Universitatis Comenianae 46: 45–50.
Kúdela M., Lengyel J. & Rác P., 2010: Močiansky ostrov v rokoch 2009-2010. – Vtáky, 5, 3, 12.
Kúdela M. & Sobeková K., 2012: Návrat brehule hnedej na slovenský úsek Dunaja. Vtáky jeseň 2012: 6-7.
Kunca A. & Zubrík M. 2006: Vetrová kalamita z 19. novembra 2004. – Národné lesnícke centrum, Zvolen.
Kunszt K. 1929: A kerecsen sólyom, vagy ráró (*Falco lanarius*), mint fészeklo madar a Csallókozben Kárpáti. – Vadász 3: 19
Kupcová A. 1975: Avifauna Jurského Šúru so zameraním na juhozápadnú časť skúmaného územia. Rigorózna práca. – Prírodovedecká fakulta UK, Bratislava.
Kupcová A. 1980: Avifauna Jurského Šúru. – Ochrana prírody 1: 73-103.
Kürthy A. 2008: K výskytu ďatľa bielochrbtého (*Dendrocopos leucotos*) na Borskej nížine (Z Slovensko). – Tichodroma 20: 149 – 151.
Kušík P. & Fulín M. 2003: Bocian biely v okrese Veľký Krtíš. — Pp.: 103–109. In: URBAN P. (ed.): Príroda okresu Veľký Krtíš. Environmentálna spoločnosť Lutra, Čebovce.
Kux Z. 1987: Změny ve složení avifauny pobřežní vegetace stojatých vod jižní Moravy a přilehlých oblastí Slovenska v letech 1954-1986. – Časopis Moravského musea, Brno 72: 241-256.
Kux Z. & Svoboda S. 1959: Rákosník tamaryškový (*Lusciniola melanopogon* (Temminck)), nový druh pro ČSR. – Sborník Klubu přírodovědeckého v Brně, 1957-1958, Brno, 31: 81-82.
Kvetko R. 2010: Kormorán malý. Pozorovanie zo dňa 9.1.2010 z lokality VDG Hrušovská zdrž nad prehradením. – SOS/BirdLife Slovensko/RPS/UZ SAV, Bratislava, online databáza Aves Symfony Online (http://aves.vtaky.sk/sk/zoology/72742/notebook).
Kvetko R. 2010: Záverečná správa z mapovania výberových druhov vtákov *Ixobrychus minutus, Galerida cristata, Coturnix coturnix, Circus aeruginosus, Circus pygargus, Falco vespertinus* v Chránenom vtáčom území Úľanská mokraď za rok 2010. Spracovanie podkladov pre zabezpečenie priaznivého stavu výberových druhov vtákov a ich biotopov v CHVÚ – 1. etapa. – ŠOP SR, Banská Bystrica.
Kvetko R., 2011: Hrdzavka potápavá. Pozorovanie z 30.4.2011 z lokality VN Ronava – ŠOP SR, Banská Bystrica, online databáza Symfony ISTB (http://www.sopsr.sk/symfony-istb-online/).
Kvetko R. 2011: Záverečná správa z mapovania výberových druhov vtákov Ixobrychus minutus, Galerida cristata, Coturnix coturnix, Circus aeruginosus, Circus pygargus, Falco vespertinus v Chránenom vtáčom území Úľanská mokraď za rok 2011. Spracovanie podkladov pre zabezpečenie priaznivého stavu výberových druhov vtákov a ich biotopov v CHVÚ – 1. etapa. – ŠOP SR, Banská Bystrica.
Kvetko R. 2012: Záverečná správa z mapovania výberových druhov vtákov Ixobrychus minutus, Galerida cristata, Coturnix coturnix, Circus aeruginosus, Circus pygargus, Falco vespertinusv Chránenom vtáčom území Úľanská mokraď za rok 2011. Spracovanie podkladov pre zabezpečenie priaznivého stavu výberových druhov vtákov a ich biotopov v CHVÚ – 1. etapa. – ŠOP SR, Banská Bystrica.
Kvetko R. & Šrank V. 2012: 12. správa Faunistickej komisie Slovenskej ornitologickej spoločnosti/BirdLife Slovensko. – Tichodroma 24: 103-108.

Kvist L., Giralt D., Valera F., Hoi H., Krištín A., Darchiashvili G. & Lovaszi P. 2011: Population decline is accompanied by loss of genetic diversity in the Lesser grey shrike Lanius minor. – Ibis 153: 98-109.

Latková H., Siryová S., & Noga M., 2007: Conservation of the imperial eagle in the Slovak part of the Carpathian basin 2003–2007 – Layman's report LIFE03 NAT/SK/000098. – Raptor Protection of Slovakia, Bratislava.

Lawicki L., Wylegala P., Batycki A., Kajzer Z., Guentzel S., Jasinski M., Kruszyk R., Rubacha S. & Zmihorski M. 2011: Long-term decline of grassland waders in western Poland. – Vogelwelt, Berlin 132: 101-108.

Lawicki L., Khil L. & Vries P. P. 2012: Expansion of Pygmy Cormorant (Phalacrocorax pygmeus) in central and western Europe and increase of breeding population in southern Europe. – Dutch Birding 34: 273 – 288.

Lehikoinen A. Lehikoinen P. Lindén A. & Laine T. 2011: Population trend and status of the endangered White-backed Woodpecker Dendrocopos leucotos in Finland. – Ornis Fennica 88: 195 – 207.

Lehikoinen A., Jaatinen K., Vähätalo A. V., Clausen P., Crowe O., Deceuninck B., Hearn R., Holt C. A., Hornman M., Keller V., Nilsson L., Langendoen T., Tománková I., Wahl J. & Fox A. D. 2013: Rapid climate driven shifts in wintering distributions of three common waterbird species. – Global Change Biology 19: 2071–2081.

Lehocký M. & Sabadoš K. 2001: Rozšírenie a početnosť hlucháňa (Tetrao urogallus) a tetrova (Lyrurus tetrix) na Slovensku. – Zborník referátov z konferencie, Liptovský Hrádok 2001. ŠOP SR: 14-21.

Lengyel J. 1992: Ornitocenózy ŠPR Žitavský luh. Náčrt ich zmien po regulácii rieky Žitavy (r. 1980-81). Stredoškolská odborná činnosť. – SLTŠ Banská Štiavnica.

Lengyel J. 1997: Analýza ornitocenóz prírodnej rezervácie Žitavský luh a využitie výsledkov pre aktualizáciu managementu prírodnej rezervácie Žitavský luh. Diplomová práca. – PRIFUK Bratislava, Katedra ekosozológie a fyziotaktiky.

Lengyel J. 1998: Prírodná rezervácia Žitavský luh. – Vtáčie správy 5(1–2), 8–10.

Lengyel J. 2008: Ornitocenózy biotopov ovplyvnených vodným dielom Gabčíkovo a ich ekosozologická evaluácia. Dizertačná práca. – Univerzita Konštantína filozofa v Nitre, Fakulta prírodných vied, Ústav krajinnej ekológie SAV v Bratislave, Bratislava.

Lengyel J., Kerestúr D., Matula J., Harvančík S., Šnírer L. & Bogár J. 2009: Ornitologický tábor v Pohrebišti. – Vtáky 4 (Jeseň/3): 17.

Lešo P. 2001: Hniezdna ornitocenóza xerotermnej dubiny (NPR Kováčovské kopce-juh). – Sylvia 37: 43 – 51.

Lešo P. 2003: Štruktúra a ekologické vzťahy hniezdnych ornitocenóz dubových lesov vo vybraných prírodných rezerváciách Slovenska. Dizertačná práca. – Lesnícka fakulta Technickej univerzity vo Zvolene.

Lešo P. & Kropil R. 2005: Hniezdi potápač veľký (*Mergus merganser*) na Slovensku? – Tichodroma 17: 69 – 72.

Lešo P. & Kropil R. 2011: Zoskupenia vtákov biotopov v okolí stredného toku Hrona. – Tichodroma 23: 29 – 34.

Lešo P. & Kropil R. in prep.: Breeding bird assemblages of three West Carpathians oak-beech natural forests (eastern Slovakia). – Sylvia.

Lipták J. & Mihók J. 2007: Doložené hniezdenie druhého páru orliaka morského (Haliaeetus albicilla) na Východnom Slovensku. – Slovak Raptor Journal 1: 43-44.

Lobbövá D. 2013: Definovanie priaznivého stavu hlucháňa hôrneho (*Tetrao urogallus*) v CHVÚ Muránska planina – Stolica. [Definícia priaznivého stavu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Lobbövá D. 2013. 2013: Definovanie priaznivého stavu sokola sťahovavého (*Falco peregringus*) v CHVÚ Muránska planina – Stolica. [Definícia priaznivého stavu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Lõhmus A., Kinks R. & Soon M. 2010. The importance of dead-wood supply for woodpeckers in estonia. – Baltic forestry 16: 76-86.

Lourenço P. M., Kentie R., Schroeder J., Alves J. A., Groen N. M., Hooijmeijer J.C.E.W. & Piersma T. 2010: Phenology, stopover dynamics and population size of migrating Black-tailed Godwits *Limosa limosa limosa* in Portuguese rice plantations. – Ardea 98: 35-42.

Maczalová M. 2013: Kormorán malý. Pozorovanie zo dňa 20.1.2013 z lokality Hrušovská zdrž naplavené stromy. – SOS/BirdLife Slovensko/RPS/UZ SAV, Bratislava, online databáza Aves Symfony Online (http://aves.vtaky.sk/sk/zoology/46230/notebook).

Maczalová M. & Ridzoň J. 2013: Nocovisko kormoránov malých v Čunove v zime 2012/2013. – Vtáky 8 (1): 4 – 5.

Maderič B. 2005: Orol krikľavý (Aquila pomarina). – Dravce a sovy 1(1): 9.

Maderič B. 2011: Haja červená (Milvus milvus). – Dravce a sovy 7(1): 11.

Maderič B. 2012: Haja červená (Milvus milvus). – Dravce a sovy 8(1): 10.

Maderič B. 2013: Haja červená (Milvus milvus). – Dravce a sovy 9(1): 10.

Maderič B. & Chavko J. 2010: Dodatok k súčasnému výskytu a ochrane dropa fúzatého (*Otis tarda*) na Slovensku. – Tichodroma 22: 109-113.

Májsky J. 1994: Mapovanie bociana bieleho v okrese Trenčín. – Chránené územia Slovenska 22: 41

Mallord J. W., Dolman P.M., Brown A. & Sutherland W. J. 2007: Nest-site characteristics of Woodlarks Lullula arborea breeding on heathlands in southern England: are there consequences for nest surfoval and productivity? – Bird Study 54: 307-314.

Maxim L. 1998: Prvé sčítanie bocianov v okrese Sobrance. – Chránené územia Slovenska 35: 19-20.

Matoušek B. 1956: Príspevok k oológii slovenskej avifauny. – Biologické práce (Bratislava) 2(7): 1-105.

Matoušek B. 1958: Vtáctvo Trnavskej nížiny. – Biologické práce (Bratislava) 6(10): 1-83.
Matoušek B. 1962: Faunistický prehľad slovenského vtáctva. Časť II. – Acta rerum naturalium Musei nationalis slovenici (Bratislava) 8: 3-93.
Matoušek B. 1963: Faunistický prehľad slovenského vtáctva. Časť III. – Ac. Rer. Natur. Mus. Nat. Slov. (Bratislava) 9: 68-139.
Matoušek B. 2009: László Erdős – ornitológ, oológ a zberateľ. – Zborník Slovenského národného múzea, Bratislava, Prírodné vedy 55: 38–82
Matoušek B. & Országhová Z. 1987: Poznámky k najstaršej práci o vtákoch Bratislavy. – Ac. Rer. Natur. Mus. Nat. Slov. (Bratislava) 33: 203-214.
Matoušek B., Rác P. & Štollmann A. 2002: Ornitologické poznámky z pozostalosti RNDr. Zoltána Molnára. – Tichodroma (Bratislava) 15: 102-126.
Matoušek, F.,1931: O hnízdení orla mořského na Slovensku – Stráž myslivosti 9: 223-224.
Matoušek F. 1933: Z okolí Béše na Dunaji. – Stráž myslivosti 11: 241 – 242 s.
Matoušek F. & Kubán V. 1967: Niekoľko výsledkov faunistických výskumov vtáctva v okolí Piešťan. – Zborník Slovenského národného múzea Bratislava, prírodné vedy 13: 177-180.
Mazúr E. & Lukniš M. (eds.) 1980: Atlas Slovenskej socialistickej republiky. – SAV a SÚGK, Bratislava.
Mellšková M. & Országhová Z. 2007: Vtáčie spoločenstvá Vršatských bradiel. – Crex 27: 116-130.
Mézeš P. 1995: Hniezdne spoločenstvá vtákov vo vetrolamoch na vybranom území Žitného ostrova. Diplomová práca. – Prírodovedecká fakulta UK, Bratislava.
Mihók J. & Lipták J. 2010: Eurasian eagle-owl *(Bubo bubo)* nesting in a nest box on a very high voltage electricity pylon. – Slovak Raptor Journal 4: 99 – 101.
Miklós L. (ed.) 2002: Atlas krajiny Slovenskej republiky. – MŽP SR, Bratislava.
Mikoláš M. 2013: Definovanie priaznivého stavu hlucháňa hôrneho (Tetrao urogallus) v CHVÚ Nízke Tatry. [Definícia priaznivého stavu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].
Mikusiński G., Gromadzki M. & Chylarecki P. 2001: Woodpeckers as indicators of forest bird diversity. – Conserv. Biol. 15: 208 – 217.
Mitrus C., Kleszko N. & Soćko B. 2006: Habitat characteristics, age, and arrival date of male Red-breasted Flycatchers Ficedula parva. – Ethol. Ecol. & Evol. 18/1: 33–41.
Mlíkovský J., 2012: Ryšánek`s collection of birds from the High Tatras Mountains, Slovakia, from 1935 – 1938. Tichodroma 24: 115-120.
Molnár B. & Országhová Z. 1993: Poznámky k avifaune Rusoviec (Slovensko). – Tichodroma 6: 125-145.
Mojžiš M., Kerestúr D., Václav R. & Krištín A. 2011: Vtáctvo Chráneného vtáčieho územia Poiplie. – Slovenská ornitologická spoločnosť/ BirdLife Slovensko, Ústav zoológie SAV, Bratislava.
Mošanský A. 1956: Hniezdenie orla kráľovského (Aquila heliaca) a včelárika zlatého (Merops apiaster) na východnom Slovensku. – Sborník Krajského múzea v Trnave 2: 31 – 48 s.
Mošanský A. 1960: Hniezdenie rybára obyčajného na severnom Slovensku – Sborník Východoslovenského múzea v Košiciach séria. Prírodné vedy 1: 63-67.
Mošanský A. 1965: Brehár obyčajný, *Limosa limosa* na Východnom Slovensku. – Sborník Východoslovenského múzea, zoológia-botanika 6: 89-97.
Mošanský A. 1972: Dravce (Falconiformes) vychodného Slovenska I. Supy, orly, myšiaky, jastraby a haje. – Zborník Východoslovenského múzea v Košiciach XI-XII B (1970-71): 39 -125.
Mošanský A. 1974: Dravce (Falconiformes) východného Slovenska II. Orliaky, včeláre, haje, hadiare, kršiaky a sokoly. – Zborník Východoslovenského Múzea v Košiciach, Prírodné vedy, 11–14A, 13, 181–224.
Mošanský A. 1977a: Nové doklady o avifaune východného Slovenska II. – Zborník Východoslovenského múzea v Košiciach, séria AB prírodné vedy 17 [1976]: 43-53.
Mošanský A. 1978: Avifauna východného Slovenska a katalóg ornitologických zbierok Východoslovenského múzea, II.časť Passeriformes, – Zborník Východoslovenského múzea 19 AB, 67 – 179 s.
Mošanský A. 1979: Avifauna východného Slovenska a katalóg ornitologických zbierok Východoslovenského múzea, III. časť. – Zborník Východoslovenského múzea AB, Prírodné vedy 20: 157–221.
Mošanský A. 1985: Historický pohľad na vývoj východoslovenskej populácie bociana bieleho (Ciconia ciconia). – In.: Bocian biely – Ciconia alba II., Poproč – zborník referátov zo seminára.
Mošanský A. 1985: Senianske depresia v minulosti a dnes, jej perspektívny význam pre vedu, kultúru a prax. – Správy Slovenskej zoologickej spoločnosti pre SAV č. 11. Informačný bulletin za rok 1984: 25-29.
Mošanský A. & Pačenovský S. 1993: Hniezdenie volavky popolavej (*Ardea cinerea*) v krovinách a litorálnych porastoch na Slovensku. – Tichodroma 6: 53 - 62
Mošanský A. & Sládek J. 1958: Nové poznatky o rozšírení a výskyte sov na Slovensku. – Sylvia 15: 45-53.

Mošanský L. 1992: Hniezdne spoločenstvá vtákov poľnohospodárskej krajiny dolnéhotoku rieky Ondavy (Východoslovenská nížina).– Zborník Východoslovenského múzea, prírodné vedy 32-33: 43-54.

Mošanský L. 1993: Hniezdne spoločenstvá vtákov poľnohospodárskej krajiny dolného toku rieky Ondavy (Vých. nížina). – Zborník Východoslovenského múzea, prírodné vedy 34: 109-120.

Mošanský L. 1997: Hniezdne spoločenstvá vtákov agátových lesíkov Východoslovenskej nížiny. – Natura Carpatica 38: 165 – 174

Mošanský L. 1998: Hniezdna avifauna rieky Poprad. – Natura Carpatica 39: 229-236.

Mošanský L. 2009: Hniezdne spoločenstvá vtákov lužných lesov alúvia rieky Latorica (Východoslovenská nížina). – Tichodroma 21: 45-50.

Mrlík V. & Danko Š. 1990: Počty hnízdících párů dravců v Československu (stav k roku 1988). – Sylvia 27: 71–78.

Müller J., Pöllath J., Moshammer R. & Schröder B. 2009: Predicting the occurrence of Middle Spotted Woodpecker Dendrocopos medius on a regional scale, using forest inventory data. – Forest Ecology and Management 257: 502 – 509.

Müllerová M. 1996: Štruktúra a dynamika hniezdnej ornitocenózy parku v Rusovciach. – Tichodroma 9: 73-79.

Muránský P. & Lengyel J. 2006. Pomoc pre včeláriky zlaté v navrhovanom chránenom vtáčom území Dolné Pohronie. – Chránené územia Slovenska 69: 10.

Murín B., Krištín A., Darolová A., Danko Š. & Kropil R., 1994: Početnosť hniezdnych populácii vtákov na Slovensku. – Sylvia 30: 97-105.

Musil P. 1996: Metoda dvou kontrol: kritické zhodnocení. – Sylvia 32: 81-102.

Nagy Š. 1999: Makrozoobentos zdrže vodného diela Gabčíkovo. Vývoj kvalitatívneho a kvantitatívneho zloženia po piatich rokoch (1994-1998). Ms. [Záverečná správa; depon. in: SVP, OZ Povodie Dunaja, Bratislava].

Nagy, Š., 2006. Monitoring of saprobity based on composition of macrozoobenthos in the Danube, Čunovo reservoir and the branch system between Bratislava and Medveďov in 2002-2005. – Danube monitoring scientific conference 25-26 May 2006, Mosonmagyaróvár – Hungary, oral presentation.

Nemček V. 2013: Kaňa močiarna (Circus aeruginosus). – Dravce a Sovy 9(1): 14-15.

Némethová D., Tirinda A. & Kocian Ľ. 1998: Hniezdna ornitocenóza vetrolamov Žitného ostrova. – Tichodroma 11: 59-70.

NLC 2013: Poľovnícka štatistická ročenka Slovenskej republiky 2012. – Národné lesnícke centrum, Zvolen 2013.

Noga M. 2005: Výr skalný (*Bubo bubo*) na nížine. – Dravce a sovy 1: 16-17.

Nuhlíčková S. 2010: Ornitocenózy vybraného úseku inundačného územia rieky Váh. – Tichodroma 22: 85 – 95.

Nuhlíčková S. 2012: Záverečná správa z mapovania výberových druhov vtákov (Ficedula albicollis, Muscicapa striata a Streptopelia turtur) v Chránenom vtáčom území (CHVÚ Záhorské Pomoravie v okresoch Senica a Skalica) za rok 2012 v rámci projektu Spracovanie podkladov pre zabezpečenie priaznivého stavu výberových druhov vtákov a ich biotopov v CHVÚ – 1. etapa (aktivita 1) [Záverečná správa z výskumu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Nuhlíčková, S. 2012: Záverečná správa z mapovania výskytu vtáčích druhov Dendrocopos medius, Dryocopus martius, Picus canus, Ficedula albicollis, Muscicapa striata, Milvus migrans a Milvus milvus na území Ramsarskej lokality Niva Moravy ako súčasť Trilaterálnej ramsarskej lokality Niva na sútoku Morava – Dyje – Dunaj za sezónu 2012 v Bratislavskom kraji [Záverečná správa z výskumu; depon. in: CHKO Záhorie, Malacky].

Nutil J. 2014: Definovanie priaznivého stavu lelka lesného (*Caprimulgus europaeus*) v CHVÚ Bukovské vrchy. [Definícia priaznivého stavu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Obuch J. 2001a: Using marked differences from the mean (MDFM) method for evaluationof contingency tables. – Buteo 12: 37 – 46.

Obuch J. 2002: Podhorský typ potravy výra skalného (*Bubo bubo*) na Horehroní: 163-169. – In: Uhrin M. (ed.): Výskum a ochrana prírody Muránskej planiny 3, Správa Národného parku Muránska planina, Revúca

Obuch J. & Chavko J. 1997: Potrava sokola rároha (*Falco cherrug*) na juhozápadnom Slovensku. Buteo 9: 77–84.

Obuch J. & Karaska D. 2010: The Eurasian eagle-owl (*Bubo bubo*) diet in the Orava Region (N Slovakia). – Slovak Raptor Journal 4: 83-98.

Obuch J. & Bangjord G. 2012: Potrava výra skalného (*Bubo bubo*) v strednom Nórsku: 16. – In: Kropil R. & Lešo P. (eds): Zborník abstraktov z konferencie „Aplikovaná ornitológia 2012", Zvolen, Vydavateľstvo TU vo Zvolene, 26 pp.

Obuch J. 2014a: Definovanie priaznivého stavu lelka lesného (Caprimulgus europaeus) v Chránenom vtáčom území Veľká Fatra. Ms. [Definícia priaznivého stavu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Obuch J. 2014b: Definovanie priaznivého stavu pôtika kapcavého (Aegolius funereus) v Chránenom vtáčom území Veľká Fatra. Ms. [Definícia priaznivého stavu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Obuch J. 2014c: Definovanie priaznivého stavu kuvička vrabčieho (Glaucidium passerinum) v Chránenom vtáčom území Veľká Fatra. Ms. [Definícia priaznivého stavu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Ochrana dravcov na Slovensku 2010: Dravce a sovy Chráneného vtáčieho územia Veľká Fatra. – Ochrana dravcov na Slovensku, Bratislava.

Olekšák M. 2000: Hniezdne ornitocenózy Národnej prírodnej rezervácie Drieňovec v Slovenskom krase. – Tichodroma 13: 48 – 60.

Olekšák M., Pjenčák P., Fulín M. & Matis Š. 2007: Spoločenstvo vtákov v hniezdnom období na ornitologickom stacionári Drienovec – použitie metodiky CES. – Tichodroma 19: 41-47.

Olsen H. & Schmidt N. M. 2004: Impacts of wet grassland management and winter severity on wader breeding numbers in eastern Denmark. – Basic and Applied Ecology 5: 203-210.

Országhová Z. & Jakubíčková M. 1998: Vtáky Hruboňova (západné Slovensko). – Tichodroma 11: 99-111.

Országhová Z. & Mešíková M. 2010: Vtáky (*Aves*) PR Šúr, pp. 349-384. – In: Majzlan, O., Vidlička, Ľ. (eds), Príroda rezervácie Šúr, ÚZ SAV, Bratislava.

Országhová Z. & Puchala P. 2002: Biológia vrabca poľného Passer montanus (Linnaeus, 1758). – Univerzita Komenského, Bratislava.

Pačenovský S. 1992: Výskyt sov a ďatľov v pramennej oblasti Bodvy: – In Fulín, M. (eds): XV východoslovenský TOP. Prehľad odborných výsledkov, Moldava nad Bodvou: 182-189.

Pačeňovský S. 1995: K medzidruhovým vzťahom *Glaucidium passerinum, Strix uralensis* a *Strix aluco*. – Tichodroma 8:61-73.

Pačenovský S. & Danko Š. 2014: Vtáctvo Volovských vrchov a ich predhorí. – SOS/BirdLife Slovensko, Bratislava.

Pačenovský S. & Matis Š. 1997: Príspevok k poznaniu rozšírenia, biotopu a početnosti sov (Strigidae) v CHKO Slovenský kras: – In Rozložník M. a Šmídt J. (eds.) Ochrana krasových javov a krasových území. Zborník referátov odborného seminára k príležitosti 20 výročia vyhlásenia Biosférickej rezervácie Slovenská kras, Brzotín. 136-143.

Pačenovský S. nepubl. : Správa o monitoringu vtáctva v roku 2009. Správa o monitoringu vtáctva v rámci projektu LIFE "Ochrana chránených vtáčích území Senné a Medzibodrožie na Slovensku". ŠOP SR & SOS/BirdLife Slovensko. Ms. [Záverečná správa z výskumu; depon. in: SOS/BirdLife Slovensko, Michalovce].

Pačenovský S., Repel M., nepubl.: Správa o monitoringu vtáctva v roku 2010. Správa o monitoringu vtáctva v rámci projektu LIFE "Ochrana chránených vtáčích území Senné a Medzibodrožie na Slovensku". ŠOP SR & SOS/BirdLife Slovensko. Ms. [Záverečná správa z výskumu; depon. in: SOS/BirdLife Slovensko, Michalovce].

Pakkala T., Hanski I. & Tomppo E. 2002: Spatial Ecology of the Three-Toed Woodpecker in Managed Forest Landscapes. – Silva Fennica 36: 279 -288.

Palašthy J., Mošanský A. & Voskár J., 1967: Geographische Verbreitung und Populationsdichte des Steinadlers (*Aquila chrysaetos*) in der Ostslowakei. – Folia Zoologica l6: 253-268.

Papazoglou C., Kreiser K., Waliczky Z. & Burfield I. (eds.) 2004: Birds in the European Union: a status assessment. – BirdLife International, Wageningen.

Papp F. 2009: Nagy orgébics (*Lanius excubitor*). Pozorovanie z 26.5.2009 z lokality Nógrád. – birding.hu, Budapest, online databáza (http://birding.hu/megfigyeles/adatlap/72282)

Pavlík Š. 1992: Hniezdne priestorové niky ďatľov (Piciformes). – Biológia (Bratislava) 47: 671 – 675.

Pavlík Š. 1992: Synúzia ďatľov v dubovom lese v prednidifikačnom období. – Tichodroma 4: 87 – 90.

Pavlík Š. 1993: Denzita druhov *Dendrocopos major* a D. medius v dubových kmeňovinách v hniezdnom období. – Tichodroma 5: 39 – 44.

Pavlík Š. 1994: Vhodnosť habitatu pre ďatle v dubových kmeňovinách v hniezdnom období. – Tichodroma 7: 35 – 42.

Pavlík Š. 1995: Habitatová distribúcia druhov Dendrocopos major a D. medius: príklad Neresnickej doliny. – Tichodroma 8: 87 – 97.

Pavlík Š. 1996a: Habitat distribution of Woodpeckers (Aves, Picidae): beech and oak forests. – Biologia (Bratislava) 51: 213 – 217.

Pavlík Š. 1996b: Porovnanie habitatových nárokov štyroch druhov ďatľov v dubovom lese. – Tichodroma 9: 87 – 95.

Pavlík Š. 1998: Stav poznania a perspektívy výskumu ďatľov na Slovensku. – Tichodroma 11: 133-164.

Pavlík Š. 1999: Breeding ecology of the white-backed woodpecker Dendrocopos leucotos in an oak forest. – Biologia (Bratislava) 54(2): 187–194.

Pčola Š. 2012: Vtáctvo okresu Snina. – SOS/BirdLife Slovensko, Bratislava.

Pčolová J. 2014: Definovanie priaznivého stavu lelka lesného (Caprimulgus europaeus) v CHVÚ Laborecká vrchovina. [Definícia priaznivého stavu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Petricskó J. 1892: Selmeczbánya vidéke állattani tekintetben. – Kiadja saját költségén a selmeczbányai gyógyászati és természettudományi egyesület. Selmeczbánya

Pjenčák P. 1999: Rozšírenie a výsledky hniezdenia bociana bieleho v okrese Vranov nad Topľou v rokoch 1987-1996. – Natura Carpatica 40: 339-342

Polak M. 2012: Habitat preferences of the sympatric barred warbler (*Sylvia nisoria*) and the red-backed shrike *(Lanius collurio)* breeding in central Poland. – Annales zoologici Fennici 49: 355-363.

Polák P. & Saxa A. (eds.), 2005: Priaznivý stav biotopov a druhov európskeho významu. – ŠOP SR, Banská Bystrica.

Pomichal P. 1984: Súčasné rozšírenie bociana bieleho (*Ciconia ciconia*) v okrese Dunajská Streda. – Spravodaj múzea 8: 52-61

Pomichal R. 1989: Rozšírenie bociana bieleho (*Ciconia ciconia*) v rokoch 1988 a 1989 v okrese Dunajská Streda. – Spravodaj múzea 13, Žitnoostrovské múzeum, Dunajská Streda: 48-61

Puchala P. 2007: Dutinové hniezdiče (*Dendrocopos major, Ficedula parva a Ficedula albicollis*) a ponuka hniezdnych možností v Chránenom vtáčom území Malé Karpaty. – Tichodroma 19: 17 – 23.

Raab R., Kovacs F.J., Julius E., Raab S., Schütz C., Spakovszky P. & Timar J. 2010: Die Grosstrappe in Mitteleuropa, Erfolgriecher Schutz der westpannonischen Population. – APG, Wien.

Rác P. 1998: Poznámky k práci „Vtáky slovenského úseku Dunaja a Žitného ostrova". — Tichodroma 11: 217-243.

Rác, P. 2005: Prvé sčítania zimujúcich vodných vtákov na Dunaji. – Vtáčie správy Zima 2005: 6.

Rác P. 2006: Hniezdenie rybára riečneho (*Sterna hirundo*) na Dunajskom vodnom diele v prvých rokoch po jeho napustení. – Vtáky, 1, 4, 5.

Rác P. 2007: Zimovanie chochlačky bielookej (*Aythya nyroca*) a kačice chrapľavej (*Anas querquedula*) na Dunaji. – Tichodroma 19: 152-154.

Rác P. 2013: Ornitologické pozorovania. – Tichodroma 25: 94-97.

Randík A. 1960: The distribution of the Scops owl in the Carpathian basin. – Aquila 66: 99-106.

Randík A. 1968: Rozšírenie strakoša obyčajného (Lanius collurio L.) na Slovensku. – Československá ochrana prírody 7: 201 – 217

Randík A. 1970: Potrava, hospodársky význam a ochrana strakoša obyčajného (*Lanius collurio* L.) v prírodných podmienkach Slovenska. – Práce a štúdie ČOP pri SÚPSOP Bratislava 2. 3: 1 – 132

Randík A. 1971: Strakoš obyčajný (*Lanius collurio* L.) v prírodných podmienkach Slovenska. – Práce a štúdie) ČOP pri SÚPSOP Bratislava III, 3:1 – 148

Randík A. 1975: Fauna vtákov okresu Stará Ľubovňa. – Záverečná správa ÚEF SAV Bratislava. (unpubl.)

Randík A. 1978: Rozšírenie, ochrana a obhospodarovanie dropa veľkého (*Otis tarda*) v Československu a v Európe. – Československá ochrana prírody 18: 19-37.

Randík A. 1981: Rozbor ornitocenóz Štátnej prírodnej rezervácie Rozsutec. Pp. 952 – 1015. – In: Janík M. & Štollmann A. (eds.): Rozsutec. Osveta, Martin.

Repel M. 2011: Záverečná správa z mapovania výberových druhov vtákov (*Aquila heliaca, Dendrocopos syriacus, Anthus campestris, Coturnix coturnix, Galerida cristata*) v Chránenom vtáčom území Ondavská rovina. Spracovanie podkladov pre zabezpečenie priaznivého stavu výberových druhov vtákov a ich biotopov v CHVÚ – 1. etapa (aktivita 1). [Záverečná správa z výskumu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Repel M. 2012: Záverečná správa z mapovania výberových druhov vtákov (*Aquila heliaca, Dendrocopos syriacus, Anthus campestris, Coturnix coturnix, Galerida cristata*) v Chránenom vtáčom území Ondavská rovina. Spracovanie podkladov pre zabezpečenie priaznivého stavu výberových druhov vtákov a ich biotopov v CHVÚ – 1. etapa (aktivita 1). [Záverečná správa z výskumu; depon. in: ŠOP SR, Banská Bystrica].

Ridzoň J. 2014: New road bridge Komárno – Komárom. Preliminary data from bird monitoring realized for impact assessment on NATURA 2000 according to articles 6.3 and 6.4 Directive 92/43/EEC on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora. – SOS/BirdLife Slovakia, Bratislava

Ridzoň J. 2015: Vyhodnotenie trendov zo sčítania bežných druhov vtákov na Slovensku v rokoch 2005 – 2012. – SOS/BirdLife Slovensko, Bratislava (http://vtaky.sk/stranka/190-Vyhodnotenie-trendov-zo-scitania-beznych-druhov-vtakov-na-Slovensku-v-rokoch-2005-2012.html)

Roberge JM., Mikusiński G. & Svensson S. 2008: The white-backed woodpecker: umbrella species for forest conservation planning? – Biodivers. Conserv. 17: 2479 – 2494.

Rose, P.M. and Scott, D.A. 1997. Waterfowl Population Estimates. Second Edition. Wetlands International Publication No. 44. Wetlands International, Wageningen,The Netherlands.

Rubolini D., Bassi E., Bogliani G., Galeotti P, Garavaglia R. 2001: Short Communication Eagle Owl Bubo bubo and power line interactions in the Italian Alps. – Bird Conservation International 11: 319 – 324.

Rybanič R. 1998: Vývoj vtáčích spoločenstiev umelého ostrova VD Gabčíkovo a možnosti ich manažmentu. Diplomová práca. – PrifUK v Bratislave, Bratislava.

Rybanič R. 2010: Čorík čierny (Chlidonias niger) in: Metódy monitoringu populácie kritériových a 1 % druhov. – Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko, Bratislava.

Rybanič R., Kaňuch P., Fiala J., Krištín A., Walitzky Z., Nobel P., Danko Š., Maderič D., Karaska D., Rajtár R. & Bobáková L. 2003: Návrh sústavy chránených vtáčích území (SPA) v Slovenskej republike a ich ochranné podmienky. – SOVS, Bratislava.

Rybanič R., Šutiaková T. & Benko Š. 2004: Významné vtáčie územia na Slovensku. Územia významné z pohľadu Európskej únie. – Spoločnosť pre ochranu vtáctva na Slovensku, Bratislava.

Salaj J. 1980: Vtáctvo Banskej Bystrice a jej okolia. – Vydavateľstvo Osveta. Martin.

Salaj J. 1983: Vtáctvo Kremnických vrchov a Žiarskej kotliny. – Osveta, Martin.

Salaj J. 1985: Vtáctvo Rimavskej kotliny. – Osveta, Martin.

Salaj J. 1987: Ekologické rozšírenie vtákov Lučenskej kotliny. – Osveta, Martin.

Šalát J. & Rybaničová J. 2007: Ornitocenózy niektorých aluviálnych mokradí v antropicky pozmenenom prostredí Poiplia. – Tichodroma 19: 127-142.

Saniga M. 1989: Ornitocenózy Chráneného náleziska Suchý vrch vo Veľkej Fatre. – Tichodroma 2: 31-42.
Saniga M. 1990: Vplyv pastvy na zmeny ornitocenóz horských lúk vo Veľkej Fatre. – Tichodroma 3: 199 – 209.
Saniga M. 1991: Zmeny vtáčieho spoločenstva v skupine lesných typov Abieto-Fagetum (AF). – Zprávy MOS 49: 13-20.
Saniga M. 1993: Ornitocenózy v Štátnej prírodnej rezervácii Borišov vo Veľkej Fatre. – Ochrana prírody – Naturae Tutela 2: 205-215.
Saniga M. 1993b: Sezónna dynamika vtáčích zložiek lesných prírodných geobiocenóz v piatom až ôsmom vegetačnom stupni v Malej a Veľkej Fatre. 138 pp. + prílohy, ms. [Kandidátska dizertačná práca: depon in: Lesnícka fakulta Technickej univerzity vo Zvolene].
Saniga M. 1994: Bird community of the forests of the spruce-beech vegetation tiers in the Veľká and Malá Fatra mountains. – Biológia (Bratislava) 49: 787 – 794.
Saniga M. 1995: Breeding bird communities of the beech to the dwarfed pines vegetation tiers in the Veľká Fatra and Malá Fatra mountains. – Biológia (Bratislava) 50: 185 – 193.
Saniga M. 1996a: The spring migration arrival and altitudinal occurrences of some bird species in the Veľká Fatra Mountains – a 15-year study. – Tichodroma 9: 80-96.
Saniga M. 1996b: Habitat characteristics of capercaillie (*Tetrao urogallus*) leks in Central Slovakia. – Biológia (Bratislava) 51: 191–199.
Saniga M. 1996c: Distribution, habitat preferences and breeding biology of the capercaillie (*Tetrao urogallus*) population in the Veľká Fatra Mountains (West Carpathians). – Biológia (Bratislava) 51: 201–211.
Saniga M. 1996d: Population study of Capercaillie (*Tetrao urogallus*) in the Ľubochňa valley (Veľká Fatra Mts., Slovakia). – Folia Zool. 45: 17–29.
Saniga M. 1998: Seasonal dynamics of woodpeckers in the natural fir-beech, spruce-beech-fir and spruce forests of Slovakia. – Monticola 8/84: 107-112.
Saniga M. 1999: Population dynamics of Capercaillie *Tetrao urogallus* on leks in Central Slovakia in period 1981-1997. – Die Vogelwelt 120, Supplementum: 235 – 240.
Saniga M. 2003: Causes of the population decline in capercaillie (Tetrao urogallus) in the West Carpathians. – Biologia (Bratislava) 58 (2): 265-273.
Saniga M. 2009: K vtáčím spoločenstvám v prírodných smrekových lesoch vo Veľkej Fatre (stredné Slovensko). – Tichodroma 21: 88–91.
Saniga M. 2011: Tetrov hlucháň (*Tetrao urogallus*) na Slovensku na úsvite tretieho milénia. – Zborník z konferencie: Tetrovovité vtáky na Slovensku na úsvite tretieho milénia. Ústav ekológie lesa SAV, Zvolen: 27-32.
Šarapatka B. & Zídek T. 2005: Šetrné formy zemědělského hospodaření v krajině a agroenvironmentální programy. – MZe ČR, Praha.
Sárossy M 2001: K hlasovej aktivite a rozšíreniu výrika lesného (Otus scops) na severnej hranici areálu. – Buteo 12: 103–110.
Sárossy M, Krištín A & Kaňuch P 2002: Ponuka hniezdnych dutín a hniezdni konkurenti v teritóriách výrika lesného (Otus scops) na severnom okraji jeho areálu. – Sylvia 38: 41–50.
Schenk J. 1917: A Magyar birodalom állatvilága [Živočíšstvo maďarskej ríše]. – Madarak. Budapest.
Schüz E. 1936: Internationale Bestands-Aufnah,e am Weisen Storch 1934. – Ornith. Monatsber 44: 33-41
Sergio F., Marchesi L. & Pedrini, P. 2009: Conservation of Scops Owl Otus scops in the Alps: relationships with grassland management, predation risk and wider biodiversity.– Ibis 151: 40 – 50.
Shurulinkov P., Stoyanov G., Komitov E., Daskalova G. & Ralev A. 2012. Contribution to the knowledge on distribution, number and habitat preferences of rare and endangered birds in western Rhodopes Mts, Southern Bulgaria. Strigiformes and Piciformes. – Acta Zoologica Bulgarica 64: 43-56
Sitters H. P., Fuller R. J., Hoblyn R. A., Wright M. T., Cowie N. & Bowden C. G. R. 1996. The Woodlark Lullula arborea in Britain: population trends, distribution and habitat occupancy. – Bird Study 43: 172-187.
Slabeyová K., Ridzoň J., Darolová A., Karaska D. & Topercer J., 2008: Správa zo zimného sčítania vodného vtáctva na Slovensku 2004/05. – SOS/BirdLife Slovensko, Bratislava.
Slabeyová K., Ridzoň J. & Kropil R. 2009a: Trendy početnosti bežných druhov vtákov na Slovensku v rokoch 2005-2009. – Tichodroma 21: 1-13.
Slabeyová K., Ridzoň J., Svetlík J. & Kvetko R. 2009b: Zimovanie a migrácia vodného vtáctva na Hrušovskej zdrži a priľahlých lokalitách v rokoch 2004 – 2009, zhodnotenie ekosozologického významu lokality. – Tichodroma 21: 57 – 71.
Slabeyová K., Ridzoň J., Topercer J., Darolová A. & Karaska D. 2009c: Správa zo zimného sčítania vodného vtáctva na Slovensku 2005/06. – SOS/BirdLife Slovensko, Bratislava.
Slabeyová K., Ridzoň J., Karaska D., Topercer J. & Darolová A. 2011: Správa zo zimného sčítania vodného vtáctva na Slovensku 2009/10. – SOS/BirdLife Slovensko, Bratislava.
Slabeyová K., Ridzoň J., Karaska D., Topercer J. & Darolová A. 2012: Správa zo zimného sčítania vodného vtáctva na Slovensku 2010/2011. – SOS/BirdLife Slovensko, Bratislava.

Slabeyová K., Ridzoň J., Karaska D., Topercer J. & Darolová A. 2014: Správa zo zimného sčítania vodného vtáctva na Slovensku 2011/2012. – SOS/BirdLife Slovensko, Bratislava.

Sládek J. 1955: K ochrane orla krikľavého (*Aquila pomarina* Brehm) na Slovensku. – Ochrana přírody 10(6): 176–181.

Sládek J. 1959: Príčiny rozširovania areálu orla kráľovského (*Aquila heliaca*) v strednej Európe a jeho hniezdenie na Slovensku. – Sylvia 16: 79–95.

Sládek J. 1963: Ochrana krakle. – Ochrana přírody 18 (9): 141.

Sládek J. 1999: Ekologické základy poľovníctva. – TU Zvolen, LF, katedra ochrany lesa a poľovníctva.

Sladkovský P. 1986: Existence limitujících faktoru reprodukce výra velkého (*Bubo bubo*). – Sovy 1986. Sborník z ornitologické konference Přerov 14. a 15.11.1986. Přerov. 135-143.

Slobodník R. 2009: Avifauna komplexu rôznych biotopov v Hornonitrianskej kotline (stredné Slovensko). – Tichodroma 21: 51-56

Slobodník V., Bohuš M., Lengyel J. & Slobodník R. 2011: Hniezdenie šabliarky modronohej (*Recurvirostra avosetta*) v roku 2010 na JZ Slovensku. — Tichodroma 23: 68-70.

Slobodník V. & Slobodník R. 2010. Prehľad krúžkovania vtákov na Slovensku v roku 2009. – Tichodroma 22: 125-130.

Slobodník V. & Slobodník R. 2011. Prehľad krúžkovania vtákov na Slovensku v roku 2010. – Tichodroma 23: 71-76.

Sonerud G. A. 1985: Risk of nest predation in three species of hole nesting owls: influence of choice on nesting habitat and incubation behaviour. – Ornis Scandinavica 16: 261-269.

Søgaard B., Skov F., Ejrnæs R., Pihl S., Fredshavn J., Nielsen K. E., Clausen P., Laursen K., Bregnballe T., Madsen J, Baatrup-Pedersen A., Søndergaard M., Lauridsen T. L., Aude E., Nygaard B., Møller P. F., Riis-Nielsen T. & Buttenschøn R. M. 2007: Criteria for favourable conservation status in Denmark. Natural habitat types and species covered by the EEC Habitats Directive and birds covered by the EEC Birds Directive. – National Environmental Research Institute, University of Aarhus, Aarhus.

SOS/BirdLife Slovensko 2010a: Metódy monitoringu populácie kritériových a 1 % druhov, Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko, Bratislava

SOS/BirdLife Slovensko 2010b: Chránené vtáčie územie Volovské vrchy. Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko, Bratislava.

SOS/BirdLife Slovensko 2010c. Vtáctvo chráneného vtáčieho územia Slovenský kras. Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko, Bratislava.

SOS/BirdLife Slovensko 2010d: CHVÚ Bukovské vrchy. SOS/BirdLife Slovensko Bratislava.

SOS/Birdlife Slovensko 2011: Chránené vtáčie územie Žitavský luh – Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko, Bratislava.

SOS/BirdLife Slovensko 2011: Ochrana chránených vtáčích území Senné a Medzibodrožie na Slovensku LIFE06NAT/SK/000114, Správa pre verejnosť. – SOP SR/SOS/BirdLife Slovensko, Bratislava.

SOS/BirdLife Slovensko 2012: Ochranné pásma vtáčích hniezd. – SOS/BirdLife Slovensko.

SOS/BirdLife Slovensko 2013: Metodika systematického dlhodobého monitoringu výberových druhov vtákov v chránených vtáčích územiach. – Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky, Banská Bystrica.

SOS/Birdlife Slovensko 2014: Most pre peších a cyklistov Dobrohošť – Dunakiliti, podklady z monitoringu avifauny pre primerané posúdenie vplyvu zámeru na sústavu NATURA 2000 spracované podľa ustanovení článkov 6(3) a 6(4) smernice o ochrane biotopov, voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín 92/43/EHS – Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko, Bratislava.

Soviš B. & Šindár O. 1964: Príspevok k nidobiológii a k postembryonálnemu vývoju rároha veľkého (*Falco cherrug*). – Sborník Vysokej školy poľnohospodárskej Nitra, Agronomická fakulta 10: 70–77.

ŠOP SR 2013: Elektronická databáza Štátnej ochrany prírody SR ISTB online. – ŠOP SR, Banská Bystrica. (http://www.sopsr.sk/symfony-istb-online/).

Spalek L. 1985: Hniezdenie bociana bieleho (*Ciconia ciconia*) v okrese Spišská Nová Ves v rokoch 1977-1980. – Vlastivedný zborník Spiš 5: 193-216

Stachura-Skierczyńska K., Tumiel P. & Skierczyński M. 2009: Habitat prediction model for three-toed woodpecker and its implications for the conservation of biologically valuable forests. – Forest Ecology and Management 258: 697-703

Stollmann A. & Szaboová A. 1999: Bocian biely v okrese Komárno. – Rosalia 14: 181-188

Storch I. 1997: Male territoriality, female range use, and spatial organization of capercaillie Tetrao urogallus leks. – Wildlife Biology 3: 149–161.

Suhonen J., Halonen M., Mappes T. & Korpimäki E. 2007. Interspecific competition limits larders of pygmy owls (*Glaucidium passerinum*). – Journal of Avian Biology 38: 630-634.

Suchánek O. 1965: Rozšírenie bocianov bielych na Orave. – Vlastivedný zborník Považia 7: 244-252

Suchánek O. 1987: Hnízdení čápa bílého (Ciconia ciconia) na Oravě. – Zborník Vodní ptáci, Přerov: 73-93

Suchánek O. 2011: Hniezdenie orliaka morského po 50-tich rokoch pri Oravskej priehrade. – Vtáky, 6(1): 4-5.

Svatoň J. 1982: Súčasné rozšírenie bociana bieleho (*Ciconia ciconia*) v Turčianskej kotline. – Kmetianum 6: 108-128

Svetlík J. 1995: Vodná zložka omitocenózy Hrušovskej zdrže. Diplomová práca. – PFUK Bratislava.

Svetlík J. 2006: Anas strepera. – In: Rác, P. (ed.): Ornitologické pozorovania. Tichodroma 18: 147-150.
Svetlík J. & Áč P. 1997: Nesting of Mediterranean Gull (*Larus melanocephalus*) in Slovakia and in the Central Europe. – Folia zoologica 46: 117-123.
Svetlík J. & Ridzoň J. 2012: Kormorán malý. Pozorovanie zo dňa 31.1.2012 z lokality Hrušovská zdrž. – SOS/BirdLife Slovensko/RPS/UZ SAV, Bratislava, online databáza Aves Symfony Online (http://aves.vtaky.sk/sk/zoology/32814/notebook).
Szymanski P. & Antczak M. 2013. Structural heterogeneity of linear habitats positively affects Barred Warbler Sylvia nisoria, Common Whitethroat Sylvia communis and Lesser Whitethroat *Sylvia curruca* in farmland of Western Poland. – Bird Study 60: 484-490.
Šotnár K. 2007: Poznatky o hniezdnej populácii včelára lesného (Pernis apivorus) v okrese Prievidza. – Dravce a sovy 3(2): 10–11.
Šotnár K. 2007: Tree nesting of Eagle owl (*Bubo bubo*) in Prievidza district. – Slovak Rapt Journal 1: 59-60.
Šotnár K. 2008: Sova dlhochvostá (*Strix uralensis*) na Hornom Ponitrí. – Dravce a sovy 4: 22.
Šotnár K., Krištín A., Sárossy M. & Harvančík S. 2008: On foraging ecology of the Scops owl (*Otus scops*) at the northern limit of its area. – Tichodroma 20: 1-6.
Šotnár K. & Obuch J. 2013: Mapovanie lesných druhov sov v Belianskej a Necpalskej doline v pohorí Veľká Fatra. – Dravce a sovy 9(2): 24–25.
Šotnár K. & Pačenovský S. 2011: Mapovanie sov (*Strigiformes*) v pohorí Veľká Fatra. Dravce a sovy 7(2): 12–13.
Šotnár K. & Slobodník V. 1996: Hniezdenie kane močiarnej (*Circus aeruginosus*) na hornom Ponitrí. – Buteo 8: 143–144.
Špaček M. 1961: Pozorování orlíka krátkoprstého. – Živa 9: 159–160.
Špaček M. 1964: Další podrobnosti z biologie hnízdění orlíka krátkoprstého. – Živa 12(1): 35–37.
Špaček M. 1965: Orlík krátkoprstý a jiná pozorování. – Živa 13(1): 33–35.
Špaček M. & Kovář K. 1960: Hnízdění orlíka krátkoprstého na Slovensku. – Živa 8(3): 116–117.
Špaček M. & Kovář K. 1967: Dravci v letu. – Státní zemědelské nakladatelství, Praha 1967.
Štangler A. 2011: Sledovanie sapróbneho indexu makrozoobentosu. – In.: SVP: Monitoring kvality povrchových vôd a sedimentov tokov, kanálov a zdrže v oblasti ovplyvnenej vodným dielom Gabčíkovo – záverečná správa za rok 2011, SVP, Bratislava: 62 – 65.
Šťastný K., Bejček V. & Hudec K. 2006: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001-2003. – Aventinum, Praha.
Šťastný K., Randík A. & Hudec K. 1987: Atlas hnízdního rozšíření ptakú v ČSSR 1973/77. – Academia Praha.
Štatistický úrad Slovenskej republiky 2012: Štatistická ročenka regiónov Slovenska 2011. – ŠÚSR, Bratislava.
Štatistický úrad Slovenskej republiky 2014: Štatistická ročenka regiónov Slovenska 2013. – ŠÚSR, Bratislava.
Štátna ochrana prírody SR & SOS/BirdLife Slovensko 2010: Projekt LIFE06 NAT/SK/000114. Ochrana CHVÚ Senné a Medzibodrožie na Slovensku. – http://www.life-senne.sk/
Štollmann A. 1958: Rozšírenie bocianov bielych v podtatranských okresoch. – Sborník prác o Tatranskom národnom parku 2: 127-133
Štollmann A. 1958: Rozšírenie bocianov bielych v Pohroní. – Ochrana přírody 13 (10): 253-255
Štollmann A. 1959: Rozšírenie bocianov bielych v Žilinskom kraji. – Vlastivedný zborník Žilinského kraja 3: 101-106
Štollman A. 1962: Výskyt tesára čierneho (*Dryocopus martius*) na Žitnom ostrove. – Biológia 17: 177.
Štollmann A. 1964: Príspevok k rozšíreniu bociana bieleho na Slovensku v r. 1958. – Sborník Vsl. Múzea 5, séria A: 121-130
Štollman A. 1966: Ako ďalej s ochranou orliakov morských na Dunaji ? Ochrana prírody 21: 116 – 118.
Štollmann A. 1970: Bocian biely v Liptove v roku 1968. – Liptov 1: 95-99
Štollmann A. 1971: Bocian biely na Slovensku v r. 1968. – Československá ochrana prírody 12: 143-178
Štollmann A. 1976: The White Stork (*Ciconia ciconia*) in the year 1974. – Biológia 31 (11): 861-867
Štollmann A. 1987: Chorológia bociana bieleho (*Ciconia ciconia*) na Slovesnku. – Ochrana prírody 8: 8-40
Tae-Han K., Dal-Ho K., Hansoo L., Hae-Jin Ch., Wee-Haeng H., Sang-Hoon H., Young-Jun K., Woon-Kee P., Seon-Deok J. & In-Hwan P. 2013: Analysis of Home Range of Eurasian Eagle Owl (*Bubo bubo*) by WT-100. – Journal of Asia-Pacific Biodiversity 6(3): 369-373
Tesák J. 2011: Vývoj stavu PR Fabova hoľa a jej vplyv na populáciu tetrova hluchaňa. – Zborník z konferencie: Tetrovovité vtáky na Slovensku na úsvite tretieho milénia. Ústav ekológie lesa SAV, Zvolen
Topercer J. 1989: Ornitocenózy Štátnej prírodnej rezervácie Skalná Alpa. – Ochrana prírody 10: 272 –287.
Topercer J. 1996: Niektoré priestorovočasové vzorce vo vtáčích zoskupeniach a v ich habitatoch vo vybraných dolinách vysokých pohorí Západných Karpát. 156 pp. + prílohy, ms. [Kandidátska dizertačná práca: depon in: Katedra ochrany lesa a poľovníctva Lesníckej fakulty Technickej univerzity vo Zvolene].
Topercer J. 1998: Porovnanie výsledkov výskumu fauny vtákov (Aves) Národnej prírodnej rezervácie Rozsutec v období 1972 – 73 a 1996 – 97. Pp. 89 – 93. – In: Korňan, M. (ed.): Výskum a ochrana Krivánskej Fatry. Správa Národného parku Malá Fatra, Varín.
Topercer J. 2002: Početnosť a rozšírenie niektorých prírodoochranne významných hniezdičov v západnej časti Veľkej Fatry. – Matthias Bel. Univ. Proc. Biol. 2: 199-208.

Trnka A. 1996: 2. správa Slovenskej faunistickej komisie pre ornitológiu. — Tichodroma 9: 202-205.
Trnka A. 1997: Aktuálny prehľad vtákov Slovenska. – Trnavská univerzita.
Trnka A. 1997: Vplyv dlhotrvajúcej zimy 1995 – 1996 na jarný prílet vtáctva v okolí Trnavy. – Tichodroma 10: 138-143.
Trnka A. 1999: Vtáky rybníkov severozápadnej časti Podunajskej nížiny. 1. časť. – Trnava: Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity.
Trnka A. 2001: Hniezdne spoločenstvo spevavcov (vrabcotvaré, Passeriformes) južnej časti NPR Parížske močiare a poznámky k avifaune tejto lokality v rokoch 2000 a 2001. – Acta Facultatis Paedagogicae Universitatis Tyrnaviensis, ser. B, Trnava, 5: 59-65.
Trnka A. 2003: Vplyv počasia na hromadný výskyt trsteniarika tamariškového (*Acrocephalus melanopogon*) v pohniezdnom období na Slovensku v roku 2001. – Sylvia 39: 95 – 105
Trnka A., Čapek M. & Kloubec B. 2003: Vtáky Národnej prírodnej rezervácie Parížske močiare. – Veda, Bratislava.
Trnka A., Peterková V., Prokop P. & Batáry P. 2014: Management of reedbeds: mosaic reed cutting does not affect prey abundance and nest predation rate of reed passerine birds. – Wetlands Ecology and Management 22: 227–274.
Trnka R. 1993: Rozšírenie a hniezdna biológia pŕhľaviara čiernohlavého (*Saxicola torquata* L.) na Orave. – Tichodroma 5: 155 – 159.
Trnka R. 1997: Monitoring a ochrana chriašteľov na Slovensku v rokoch 1995-1996. Záverečná správa. – SAŽP COPK, Banská Bystrica.
Trnka R. 1998: Prvé zahniezdenie čajky sivej (*Larus canus*) na Oravskej priehrade (severozápadné Slovensko). – Tichodroma 11: 193–195.
Trnka R. & Suchánek O. 2006: Prvé doložené hniezdenie kačice chripľavej (*Anas strepera*) na Vtáčom ostrove (Oravská priehrada). – Chránené územia Slovenska 69: 11
Trnka R. 2010: Usmernenie k mapovaniu výberových druhov vtákov v chránených vtáčích územiach na Slovensku v rámci projektu „Spracovanie podkladov pre zabezpečenie priaznivého stavu výberových druhov vtákov a ich biotopov v CHVÚ – 1. etapa". Štátna ochrana prírody SR, Banská Bystrica.
Trnka R. 2011: Projekt CES na Slovensku v roku 2011. – Tichodroma 23: 45-49.
Trnka R., Trnka A. & Bohuš, M., 1998: Výskyt, početnosť, monitoring a ochrana orliaka morského (*Haliaetus albicilla*) na Slovensku v rokoch 1996 – 1997. – Ochrana prírody 16: 177 – 191.
Tucker G. M. & Evans M. I. 1997: Habitats for birds in Europe: a conservation strategy for the wider environment. – BirdLife International, Cambridge.
Tucker G. M., Heath M. F., Tomiałójć L. & Grimmet R. F. A. 1994: Birds in Europe: their conservation status. – BirdLife International, Cambridge.
Turček F. J. 1951: O stratifikácii vtáčej populácie lesných biocenóz typu Querceto-Carpinetum na južnom Slovensku. – Sylvia 13: 71 – 86.
Turček F. J. 1953. Ekologická analýza populácie vtákov a cicavcov prirodzeného lesa na Poľane (Slovensko). – Rozpravy II. třídy Československé akademie 62: 118-178.
Turček F. J. 1955: Vtáčie populácie troch typov lesných biocenóz na Slovensku. – Biológia (Bratislava) 10 (3): 293 – 308.
Vidner Š. 2013: Hrdzavka potápavá. Pozorovanie z 8.5.2013 z lokality Jakubovské rybníky – SOS/BirdLife Slovensko/ RPS/ UZ SAV, Bratislava, online databáza Aves Symfony Online (http:// http://aves.vtaky.sk/).
Vili N., Chavko, J., Szabó, K., Kovács, S., Hornung, E., Kalmár, L. & Horváth, M. 2009: Genetic structure of the Imperial Eagle (*Aquila heliaca*) population in Slovakia. – Slovak Raptor Journal 3: 21-28.
Vongrej D. 1999 Bocian biely a bocian čierny na juhozápadnom Slovensku. – Natura Carpatica 40: 353-356.
Wieland A. 1999: Surveys of flora and fauna in the Senné fishponds area, Slovakia – spring 1997. – WIWO – report Nr. 65, pp. 88.
Zawadzka D., Ciach M., Figarski T., Kajtoch Ł. & Rejt Ł. 2013: Materiały do wyznaczania i określania stanu zachowania siedlisk ptasich w obszarach specjalnej ochrony ptaków Natura 2000. – GDOŚ, Warszawa.
Zmihorsi M. 2012: The effect of anthropogenic and natural disturbances on breeding birds of managed Scots pine forests in northern Poland. – Ornis Fennica 89: 63-73.
Zuna-Kratky T., Kalivodová E., Kürthy A., Horal D. & Horák P. 2000: Die Vögel der March-Thaya-Auen im österreichisch-slowakisch-tschechischen Grenzraum. – Distelverein, Deutsch – Wagram
Žolner J. 1983: Ku hniezdeniu strakoša obyčajného (*Lanius collurio* L.) na juhovýchode Slovenského krasu. – Zprávy MOS 41: 87 – 110

